© Editura Academiei Române. Toate drepturile rezervate.

Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă fără acordul prealabil scris al autorului, în conformitate cu prevederile Legii nr. 8/1996 (cu modificările ulterioare).

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, Bucureşti, România
Tel.: 4021-3188146; 4021-3188106
Tel./Fax.: 4021-3188-2444
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: http://www.ear.ro

CASA MEMORIALĂ *SIMION FLOREA MARIAN*
Aleea *S. Fl. Marian*, nr. 4, 720193, Suceava
Tel. 0040 741 624040; 0755 134356; 0230 215710
E-mail: memoriale@muzeulbucovinei.ro
Muzeul Bucovinei Suceava, str. Ştefan cel Mare nr. 33
720003, Suceava, România
Tel. 0040 230 216439; Fax 0040 230 522979
www.muzeulbucovinei.ro; e-mail: contact@muzeulbucovinei.ro

Referenţi: Acad. Răzvan Theodorescu
Acad. Dimitrie Vatamaniuc

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MARIAN, SIMION FLOREA
Botanica poporană română / Simion Florea Marian; ed. critică, introd., repere biobibliografice, indice Botanica, indice capitole publicate antum/postum, text stabilit, indice informatori, bibliografie: Aura Brădăţan. - Suceava: Muşatinii, 2009 -
vol.
ISBN 978-973-1974-07-1

Vol. 2.: (G-P). - Bucureşti: Editura Academiei Române, 2010. -
ISBN 978-973-27-1889-6

I. Brădăţan, Aura (ed. şt.)
58

Lucrare finanţată de MUZEUL BUCOVINEI Suceava

Consultant ştiinţific: **dr. Ion Mareş**
Tehnoredactare: **Ancuţa Maleş**; Culegere computerizată: **Mihaela Andrieş**
Prelucrare imagini: **Codrin Maleş**
Fotografii: **Adrian Ştefan Clopotari, Ion Mareş, WIKIPEDIA - *The Free Encyclopedia***

Bun de tipar: decembrie 2010. Apărut: 2010
Format: 1/8 din 70/100; Coli de tipar: 44,5
CZ pentru biblioteci mari: 581.9<<398.3>> (498)
CZ pentru biblioteci mici: 58<<39>>

SIMION FLOREA MARIAN

BOTANICA POPORANĂ ROMÂNĂ

VOLUMUL II
(G – P)

Ediţie critică, introducere, repere biobibliografice,
indice *Botanica*, indice capitole publicate antum/postum,
text stabilit, indice informatori şi bibliografie
de
AURA BRĂDĂŢAN

Cuvânt înainte de prof. univ. dr. **IOAN OPRIŞ**

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
SUCEAVA, 2010

Operele lui Simion Florea Marian

1869 **Poesii poporale din Bucovina.** *Balade române culese şi corese de ...*, Imprimeria Botoşani;
1873 **Poesii poporale române,** *adunate şi întocmite de ...*, tom I, Tip. lui G. Piotrovschi, Cernăuţi;
1875 **Poesii poporale române,** *adunate şi întocmite de ...*, tom II, Tip. lui G. Piotrovschi, Cernăuţi;
1878 **Tradiţiuni poporale române,** *adunate de ...*, Editura şi tiparul Eredei de Closius, Sibiu;
1882 **Cromatica poporului român,** Tipografia Academiei Române, Bucureşti;
1883 **Ornitologia poporană română,** tom I şi II, Tipografia lui R. Eckhardt, Cernăuţi;
1885 **Câteva inscripţiuni şi documente din Bucovina,** Tipografia Academiei Române, Bucureşti;
1886 **Descântece poporane române,** Tipografia lui R. Eckhardt în Cernăuţi, Suceava;
1887 **Biserica din Părhăuţi în Bucovina,** Tipografia Academiei Române, Bucureşti;
1890 **Nunta la români,** *studiu istorico-etnografic comparativ*, Ediţiunea Academiei Române, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti;
1892 **Înmormântarea la români.** *Studiu etnografic*, Ediţiunea Academiei Române, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti; **Naşterea la români.** *Studiu etnografic*, Ediţiunea Academiei Române, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti;
1893 **Vrăji, farmece şi desfaceri,** Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti;
1893 **Satire poporane române,** *adunate de ...*, Editura Librăriei *Socec et Comp.*, Bucureşti;
1895 **Sântul Ioan cel Nou de la Suceava.** *Schiţă istorică*, Lito-Tipografia *Carol Göbl*, Bucureşti; **Tradiţii poporane române din Bucovina,** Imprimeria statului, Bucureşti;
1897 **Răsplata. Poveşti din Bucovina,** Redacţiunea şi editura societăţii *Şcoala Română*, Suceava;
1898 **Sărbătorile la români.** *Studiu etnografic*, vol. I – *Cârnilegile*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1899 **Sărbătorile la români.** *Studiu etnografic*, vol. II – *Păresimile*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1900 **Poesii poporale despre Avram Iancu,** Ed. autorului, Soc. tipografică bucovineană în Cernăuţi, Suceava; **Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina,** Editura autorului, Soc. tipografică bucovineană în Cernăuţi, Suceava; **Portretul lui Miron Costin, mare logofăt şi cronicar al Moldovei,** Inst. de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti; **Vartolomei Măzăreanu, Condica Mănăstirii Voroneţul,** Tipografia societăţii bucovinene în Cernăuţi, Suceava;
1901 **Sărbătorile la români.** *Studiu etnografic*, vol. III – *Cincizecimea*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1902 **Vartolomei Măzăreanu, Condica Mănăstirii Solca,** Soc. tip. bucovineană în Cernăuţi, Suceava;
1903 **Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor.** *Studiu folcloristic*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti;
1904 **Legendele Maicii Domnului.** *Studiu folcloristic*, Ediţiunea Academiei Române, Institutul de arte grafice *Carol Göbl*, Bucureşti; **Vartolomei Măzăreanu, Domnia lui Ştefan cel Mare şi cea a lui Ştefan Tomşa,** Societatea tipografică bucovineană în Cernăuţi, Suceava;
1910 **Hore şi chiuituri din Bucovina,** ed. postumă, îngr. de Liviu Marian, *Socec et co.*, Bucureşti;
2008 **Botanica poporană română,** vol. I (A - F), ediţie princeps, îngrijită de Aura Brădăţan, Editura *Muşatinii*, Suceava.

Cuvânt înainte

Botanica poporană română este o lucrare magistrală ce priveşte neamul românesc, unitatea acestuia întrevăzută prin felul în care sunt numite, folosite şi interpretate plantele de toţi aceia care îşi ziceau români. O asemenea încercare, la vremea documentării şi pregătirii pentru tipar, nu mai făcuse nimeni nici în vecinătatea românilor, nici mai îndepărtat de ei. Simion Florea Marian deţine deci primatul acestui subiect: lucrarea sa *Cromatica poporului român* (1882) angajează un interes public faţă de acest domeniu, pe care în mod cert l-a stimulat. Dovada este instituirea, în 1892, a concursului cu tema ***Botanica populară română din punctul de vedere al credinţelor, datinilor şi literaturii populare.*** Cele 145 de articole presărate de el în periodicele vremii pledează pentru a i se recunoaşte acest primat. O şi fac de altfel autorităţi ştiinţifice ca I. I. Russu (*Religia traco-dacilor. Zei, credinţe, practici religioase*, 1947), Alexandru Borza (*Dicţionar etnobotanic*, 1968), Valeriu Butură (*Enciclopedie de etnobotanică românească*, 1979).

Autorului, învăţatul Simion Florea Marian (1847-1907), nu i-a fost dat să o vadă tipărită şi nici urmaşilor săi, manuscrisul voluminos speriindu-i pe cei care s-ar fi încumetat la o astfel de încercare. Dar cum dreptatea se face chiar dacă întârzie din cauza unor neglijenţe, subiectivităţi şi neputinţe ale celor ajunşi să conducă - şi-şi spun elite -, magistrala lucrare şi-a găsit recent editorul în persoana doctorandei Aura Brădăţan. Imediat după apariţie un prim volum (din cele trei proiectate) a dobândit cea mai înaltă recunoaştere ştiinţifică: Premiul Academiei Române!

Prin apariţia sa postumă, prestigiosului autor i-au fost recunoscute marile merite iar cartea sa, acum completă prin celelalte volume, ocupă loc de cinste în biblioteci, servindu-i pe toţi cei ce doresc să cunoască filozofia românilor în materie de flori, ierburi, buruieni, plante de tot felul.

Operă literară, monument de limbă o vor numi pe bună dreptate filologii, tezaur de cunoştinţe biologice o vor desemna naturaliştii, agronomii şi terapeuţii, carte de folclor îi pot spune etnografii şi folcloriştii. Toate aceste caracterizări - şi altele posibile - arată că ***Botanica*** lui Simion Florea Marian este o capodoperă, care a reunit mii şi mii de podoabe ale pământului, prezentate cu denumirea, însuşirile, foloasele, rosturile şi felul de a le privi de către savanţi şi oamenii de rând.

Botanica mai este şi rodul devoţiunii fără de margini a unui romantic, dominat de un spirit răscolitor şi profund vizionar. Nu unul oarecare, ci un enciclopedist romantic, capabil să adune, să sistematizeze, să explice fiecare floare, iarbă, plantă, fără serviciul calculatorului şi într-o vreme când viteza de deplasare în teren era cea a trăsurii cu cai iar legăturile cu mulţii săi corespondenţi - învăţători, preoţi, dascăli, modeşti intelectuali sau savanţi - se făceau prin poştă.

Învăţatul bucovinean este desigur un om al vremii sale, dar care şi-a întrecut contemporanii, cultivând relaţii cu numeroşi intelectuali români din întreg spaţiul locuit de aceştia, asemănătoare

acelora pe care basarabeanul Bogdan Petriceicu Hasdeu sau maramureşeanul Ioan Mihályi de Apşa le-au stabilit cu elita vremii lor. Primul dintre aceştia îmi pare a fi cel mai apropiat de preocupările sale, cum n-aş putea să-i uit pe istoricii Nicolae Iorga şi Alexandru Lapedatu, care i-au dovedit mult respect.

Asemănarea sau apropierea de modelul hasdeian decurge şi din amploarea preocupărilor ştiinţifice menite să lumineze acele trăsături care-i definesc categoric pe români şi-i disting totodată între celelalte neamuri. Dacă asemenea stăruinţe le-au reuşit şi altora, lui Simion Florea Marian îi este dat cu deosebire studiul românilor în raportarea lor la viaţă şi la natură, cadrul acesteia. El este, putem spune, omul predestinat acestei lucrări anevoioase prin chiar rostul său de dascăl şi slujitor al lui Dumnezeu, de preot luminat care a oficiat de nenumărate ori în numele credinţei străbune la naştere şi botez, la cununie şi nuntă, la moarte şi înmormântare, la sărbătorile de peste an. Sacerdoţia lui Simion Florea Marian s-a împlinit atât prin rugăciunile rânduite la slujbele care-i uneau pe ai săi în chiar ciclul vieţii, cât şi prin devoţiunea sa pentru a le reţine şi restitui urmaşilor obiceiurile, tradiţiile şi crezurile lor.

Savantul, academicianul, preotul şi învăţătorul Simion Florea Marian a trudit la opera sa peste patru decenii; şi-a dorit-o desăvârşită, completă, de neîntrecut. Dacă judecăm întregul, partea ei scrisă, vom putea conchide că aceasta are o formă închegată, abordând toate manifestările etno-folclorice cunoscute. Acolo unde, ca la ***Botanică***, sunt şi posibilităţi de completare, să reţinem că doar lucrarea lui Dumnezeu este desăvârşită. Oricum, pe urmele autorului, din lucrările sale şi raportat la acestea s-au hrănit multe alte abordări, unele chiar savante, ceea ce întăreşte rostul extraordinar al scrierilor sale.

Acest învăţat bucovinean, originar din Ilişeşti, şi-a privit semenii cu o înţelegere deosebită, i-a ascultat şi i-a slujit cu nespusă credinţă. A ştiut să vadă, profund şi până la izvor, **felul de a fi** al poporului său, definit în principal de perceperea lumii şi a naturii înconjurătoare. Intuiţiile sale geniale fac din Simion Florea Marian cel dintâi învăţat român modern, care explică modul **cum** înţeleg ai săi - cei mulţi - viaţa: cea trecută, cea trăită şi cum o imaginează pe cea viitoare.

Ca fiu de ţărani liberi, ales, destinat să-i lumineze pe cei din neamul său, a consemnat cu acribie savantă orice definea filozofia populară; a întrezărit premonitor destinul culturii şi civilizaţiei ţărăneşti în confruntarea lor cu modernitatea. El, învăţatul şi duhovnicul, confirmă cu asupra de măsură rolul curentului recuperator al poporanismului şi sămănătorismului în a-i ridica pe români la înălţimea aspiraţiilor seculare, în a le justifica lor, încă o dată, apartenenţa şi originea, drepturile la unitate. Apropierea sa de ai săi i-a deschis drumul, înţelegându-i cel mai bine în simplitatea cu care au definit, din ancestrale vremuri, caracteristicile universului ce-i înconjura: pământul cu plante, flori şi ierburi, păsări, animale de tot felul, lucrurile şi profunzimea cerului.

Enciclopedismul său apare aşadar ca un răspuns la enciclopedismul popular. Iar energia sa dăruită la timp unui asemenea scop a permis celor de după el - şi celor ce vor veni - să aducă noi argumente pentru definirea profilului cultural românesc.

Editarea ***Botanicii*** nu este doar un act de cultură referenţial, ci şi unul care slujeşte românismului şi românităţii în a-şi pleda, cu argumente de netăgăduit, dreptul de a sta în acelaşi rând cu marile culturi ale umanităţii.

Toate cele care vor rezulta din publicarea ***Botanicii*** vor hrăni, desigur, multe avânturi şi iniţiative ştiinţifice, arătând gama largă a foloaselor pentru acei care se arată interesaţi de farmacopeea populară, de agronomie şi silvicultură, de horticultură sau de conservarea şi protecţia naturii. Tezaurul cuprins în terminologiile din lucrare îi va influenţa, neîndoielnic, pe etnografi şi folclorişti, pe istorici, pe

filologi, dar mai ales pe cei care nu au înţeles încă bine ce imensă bogăţie cuprinde cunoaşterea neamului căruia îi aparţinem.

O capodoperă de asemenea dimensiune s-a desăvârşit numai prin acea energie nevăzută de mulţi, neapreciată de unii sau chiar desconsiderată de alţii, pe care editoarea, dna Aura Brădăţan, o arată acum, ca probă a altruismului ştiinţific.

Tezaurul manuscriselor şi al obiectelor personale aparţinând lui Simion Florea Marian a cunoscut, aşadar, un destin fast. Fiul său, Liviu Marian, Mihai Cărăuşu, ginerele, fiica sa, Maria, au îndreptat acest inestimabil patrimoniu spre a fi folosit ca bun public, fondând în 1957 Casa memorială *Simion Florea Marian*. Aici, acelaşi destin a aşezat-o, ca muzeograf, pe dna Aura Brădăţan, împlinind parcă un testament nescris al savantului. Înţelegând rostul său de cercetător, animată de o cutezanţă rar întâlnită, editoarea a preluat restituirea ***Botanicii*** cu o competenţă desăvârşită şi a dus-o la bun sfârşit. Celelalte aspecte de ordin memorial - rezultate din contactul strâns cu izvoarele istorice - le împlineşte harnica şi devotata editoare într-o teză de doctorat ce va aduce, neîndoielnic, însemnate şi noi aspecte ce privesc viaţa şi opera lui Simion Florea Marian.

Acum, prin aceste volume, cultura română primeşte în dar nu doar o lucrare genială, ci şi un model de a face cercetare şi de a prezenta rezultatele, în vremuri de mare confruntare şi incertitudine.

Prof. univ. dr. Ioan Opriş

Notă asupra ediţiei

Botanica poporană română, o veritabilă enciclopedie de cultură populară, de interes major pentru studiul evoluţiei spiritualităţii, tradiţiilor şi obiceiurilor poporului român, un tezaur lingvistic pentru cercetarea filologică, etimologică, istorică, semantică şi dialectală, este, fără îndoială, cea mai importantă lucrare a preotului cărturar, academicianul Simion Florea Marian, la care a trudit întreaga viaţă. La această monumentală operă, prin conţinut şi dimensiuni, scria când, în 1907, moartea l-a surprins neaşteptat şi prematur, la nici 60 de ani împliniţi, astfel că *Botanica* a rămas nefinalizată. Dacă această carte ar fi văzut lumina tiparului încă de atunci, ar fi completat fără îndoială seria operelor de sinteză scrise de Marian, rămase până astăzi puncte de referinţă în cultura română: *Ornitologia poporană română* (1883), *Descântece poporane române* (1886), *Nunta la români* (1890), *Naşterea la români* (1892), *Înmormântarea la români* (1892), *Sărbătorile la români* (1898-1901), *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor* (1903), *Legendele Maicii Domnului* (1904) etc.

Masivul manuscris, devenit celebru încă de la cele câteva capitole publicate de autor în periodice începând cu 1879, aşteptat cu entuziasm de academicieni, cercetători şi prieteni, a avut după moartea lui Marian un destin nefast, rămânând necunoscut încă o sută de ani. Nimeni nu s-a încumetat să-l pregătească pentru tipar, fiind compus din mii de pagini, fişe, note, trimiteri ş.a., pe care autorul nu a apucat să le ordoneze în formă definitivă. Tot necunoscut a rămas, între numeroasele manuscrise nefinalizate, şi un altul din seria monografiilor închinate naturii, despre animale în limba, credinţele şi obiceiurile românilor.

Botanica poporană română este cu adevărat un tezaur de cultură naţională, în deplinul înţeles al cuvântului, aşa cum nu s-a mai scris şi nici nu se va mai scrie poate niciodată. Conţine: denumiri în limba latină, uneori şi-n germană, denumiri populare din toate zonele etnofolclorice româneşti, descrierea plantei, locul unde creşte, datini, credinţe, obiceiuri, legende, doine, proverbe, zicători, descântece, vrăji, farmece, întrebuinţări casnice, reţete de medicină umană şi veterinară, reţete cosmetice şi culinare, descrieri de jocuri şi jucării etc. Tipărirea lucrării, după mai bine de o sută de ani, este un firesc act de recunoaştere a meritelor ştiinţifice ale lui Marian, a cărui faimă a trecut graniţele ţării, fiind preţuit în mediile academice din Europa încă din timpul vieţii.

*

Adresez mulţumirile mele tuturor instituţiilor şi persoanelor care m-au sprijinit în dificilul demers de publicare a acestei ediţii - *princeps* - cel mai spectaculos prin conţinut şi dimensiuni manuscris al preotului academician Simion Florea Marian (faţă de care posteritatea mai are încă de împlinit unele datorii):

Ministerului Culturii şi Cultelor, care a finanţat în anul 2008 primul volum al *Botanicii*;

Academiei Române, care m-a distins cu premiul *Simion Florea Marian* la Secţiunea *Simion Florea Marian în domeniul etnografiei şi folclorului* pe anul 2010;

Academicienilor Răzvan Theodorescu, Sabina Ispas şi Dimitrie Vatamaniuc, referenţi ştiinţifici, precum şi cercetătorilor dr. Marian Lupaşcu, secretar ştiinţific la Secţia de Arte, Arhitectură şi Audiovizual a Academiei, şi dr. Vasile I. Schipor, secretar ştiinţific la Institutul „Bucovina" al Academiei Române din Rădăuţi;

Muzeului Bucovinei, care a finanţat volumele II şi III ale lucrării, publicate acum;

Editurii Academiei Române, dr. Valeria Voiculescu şi dr. Mihai Popa;

Eminentului prof. univ. dr. Ioan Opriş, pentru susţinerea şi încurajarea muncii mele;

Distinşilor recenzenţi ai lucrării, cu o importantă contribuţie în semnalarea prin presă a apariţiei *Botanicii* lui Marian, Doina Cernica şi Gheorghe Giurcă.

Mulţumiri speciale adresez celor care m-au ajutat pe parcursul cercetării manuscriselor şi întocmirii volumelor: dr. Ion Mareş şi Ancuţa Maleş, pentru sprijinul constant dat în elaborarea lucrării, la munca titanică de ordonare, descifrare, stabilire, transcriere, verificare, corectură, tehnoredactare text şi selecţie imagini, Mihaelei Andrieş, pentru culegerea computerizată a textelor, precum şi celor care au realizat şi prelucrat o mare parte din imagini - facsimile, fotografii, ierbar: Adrian Ştefan Clopotari şi Codrin Maleş.

Un sincer gând de recunoştinţă se cuvine şi celor care au lucrat la Casa memorială *Simion Florea Marian*, de la deschiderea către public din anul 1974: urmaşilor cărturarului, Maria şi Mihai Cărăuşu, donatori şi organizatori ai fondului, avocatului Mihai Burlacu, prieten devotat al familiei şi executor testamentar, muzeografilor Ovidia Pentelescu, Eugen Dimitriu, Lucia Scutaru şi Elena Brânduşa Steiciuc, precum şi directorului Octav Monoranu, căruia i se datorează înfiinţarea tuturor caselor memoriale ale Muzeului Bucovinei din Suceava.

Întreaga mea muncă, desfăşurată pe parcursul mai multor ani, este un modest omagiu adus ilustrului om de cultură, academicianul Simion Florea Marian, în casa căruia lucrez din 1990.

*

Cele trei volume ale *Botanicii* lui Marian ar fi trebuit să apară împreună, însă, din cauza costurilor tipografice foarte mari, doar pentru volumul I (A – F, 172 capitole) s-a găsit finanţare în anul 2008, oferită de Ministerul Culturii şi Cultelor. Întrucât volumele II (G-P, 177 capitole) şi III (P-Z, 171 capitole şi *Ierbar*, 63 plante) se tipăresc acum, după doi ani, cu sprijin financiar acordat de Muzeul Bucovinei din Suceava, reluăm câteva note asupra ediţiei şi *Indicele* plantelor apărute în primul volum, pentru o mai bună înţelegere a lucrării.

*

Această ediţie valorifică în întregime monumentalul manuscris inedit al lui Simion Florea Marian: 12 volume, cu 121 caiete, fişe şi un ierbar (5942 file, aprox. 12000 pagini), distribuite în 520 de capitole, din perioada 1867-1907, aranjate acum în trei volume, format mare, alfabetic, după denumirea plantelor, aşa cum intenţiona autorul, nu după cum se află în manuscris (adunate şi legate în caiete de Mihai Cărăuşu, fără o ordine sau temă anume). În ***Indice***, care precede textul

propriu-zis, am precizat volumul, fascicula şi paginile la care se regăsesc în colecţia de manuscrise, aflate în Fondul memorial-documentar *Simion Florea Marian* din Suceava.

Fiecare volum în parte conţine lista informatorilor şi bibliografia, întocmite de mine după notele autorului din bogatul aparat critic al lucrării.

Nu au fost operate modificări în text; am respectat întru totul manuscrisul original, neintervenind deloc asupra notelor de la subsol; nu am actualizat denumirile ştiinţifice ale plantelor, nici nu am considerat necesară explicarea cuvintelor vechi, arhaisme sau regionalisme ş.a., întrucât opera lui Marian trebuie redată culturii române intactă. Fără îndoială că specialiştii şi cercetătorii interesaţi vor şti să valorifice în alte lucrări preţiosul şi ineditul material din această enciclopedie, unicat în cultura română până astăzi, cu atât mai mult cu cât lumea satului românesc nu mai este şi nici nu va mai fi vreodată aşa cum a văzut-o, cu ochii minţii şi ai sufletului, preotul cărturar Simion Florea Marian.

Nu am omis nimic, nici chiar denumirile licenţioase ale plantelor, *numirea cea vulgară, prea puţin estetică*, după cum spunea academicianul.

Am inserat în text toate adăugirile, notele, trimiterile autorului, orientându-mă după semnele făcute pe marginea filelor sau pe fişe, de regulă cu creion colorat.

Am confruntat capitolele publicate de Marian în periodicele vremii cu textele din manuscris, care, de cele mai multe ori, sunt mai ample, transcriind întregul conţinut. Pentru o plantă, ***Agrişul***, nu s-a păstrat manuscrisul, de aceea l-am transcris din revista în care a fost tipărit; la planta ***Palma-voinicului*** s-au păstrat două manuscrise identice, în volume diferite; am transcris unul, însă la ***Indice*** le-am trecut pe amândouă, la nr. crt. 322, dându-le acelaşi număr de ordine. Am întocmit şi o listă a capitolelor publicate, după ***Indice***, pentru edificare.

Am inserat toate corecturile făcute de autor, pe care le-am găsit consemnate pe revistele în care i-au apărut capitole din *Botanică*, aflate în biblioteca lui din casa memorială.

Titlul fiecărui capitol l-am stabilit şi l-am transcris de pe prima filă de manuscris, pe care autorul nota doar un nume sau două al plantei, precum şi denumirea latină, textul urmând întotdeauna de la fila 2, după numerotarea lui Marian.

Am redat, unde a fost cazul, şi textul de pe fişe, la sfârşitul capitolelor, după * (steluţă), cu excepţia celor anulate de autor printr-un semn care precizează că acele informaţii au fost valorificate în textul de bază. Numerotarea filelor din ***Indice*** include fişele şi filele albe, păstrate de Marian pentru eventuale completări, fiind redată după Cărăuşu, care a numerotat filele pentru fiecare volum în parte, în continuare, începând de la primul până la ultimul caiet, spre deosebire de autor, care a numerotat filele pe capitole. De aceea pe facsimil se observă două numerotări.

Pe lângă capitolele finalizate, de mai mari sau mai mici dimensiuni, am ales să le transcriu şi pe cele la care Marian nu a găsit aproape deloc informaţii, ca de exemplu ***Buezi***, ***Făraşul***, ***Leul***, ***Plugul***, ***Sobotna***, astfel că prezenta ediţie conţine toate cele 520 de titluri existente în manuscris. Pentru verificarea numeroaselor denumiri de plante (Mihai Cărăuşu nota undeva că sunt 4000!), în afară de dicţionarele vechi sau de lucrările existente în biblioteca autorului, de un real folos mi-a fost **Dicţionarul etnobotanic** al lui Alexandru Borza; şi acestuia i-ar fi fost de mult folos **Botanica** lui Marian, dacă ar fi avut la dispoziţie manuscrisul.

Am ales să ilustrez ediţia cu fotografii, selectate după denumirea latină stabilită de Marian şi verificată acum după Panţu, Borza ş.a., întrucât şi autorul îşi dorea **Botanica** ilustrată, precum şi cu

facsimile, pentru edificarea cititorului, de specialitate sau nu, care ar dori să facă eventuale comparaţii între textul original şi cel tipărit acum.

În transcrierea textului am păstrat particularităţile lingvistice (fonetice şi morfologice) ale manuscrisului, aducând la zi doar grafia cuvintelor, pentru a conserva astfel specificul epocii, cu formele dialectale şi graiul original. Am păstrat şi toate sublinierile sau prescurtările autorului, exceptând nume ca *D-zeu* (*Dumnezeu*), *Is. Chr.* (*Isus Christos*, scris peste tot cu un singur *I*) ş.a., dar ghilimelele le-am înlocuit cu literă în *italic*. Am renunţat la scrierea cu majusculă a substantivelor din interiorul propoziţiilor, păstrând-o doar în cazul în care cuvântul are în text valoare alegorică.

Am operat îndreptările ortografice şi ortoepice necesare, după normele academice în vigoare: eliminarea apostrofului, cu excepţia eliziunilor, a lui *u* final şi a accentelor de pe unele silabe, scrierea unor cuvinte legat (*de o dată - deodată*, *în nuntru - înuntru*, *fiind că - fiindcă*, *ori şi unde - orişiunde* etc.), însă am ales să păstrez scrierea cu un singur ***n*** (*înegrit*, *înodat* ş.a.), dar şi *s* (în loc de *z*), de la numele unor plante (*sburătoarea*, *sgrăbunţica*) sau nume de fiinţe mitologice (*smeu - smău*, pronunţat şi astăzi de bătrânii din Bucovina astfel), precum şi numeroasele dublete (*acuma - acum*, *cari - care*, *dară - dar*, *Dumnezău - Dumnezeu*, *fărină - făină*, *iară - iar*, *pintre - printre*, *rumpe - rupe*, *vârv - vârf* etc.).

Alte modificări sunt cele uzitate: *ch* în *h* (*choleră*, *stomach*), nu însă şi la cuvântul *Christos*, *dz* iniţial în *z* (*dzice*), *e* în *ă* (*remas - rămas*), *e* iniţial în *ie* (*ese - iese*) sau din ultima silabă (*trebue - trebuie*), *e* în *i* (*trăească - trăiască*), *ia* în *ea*, la unele verbe de la imperfect (*auzia - auzea*), *sce* în *şte* (*odihnesce - odihneşte*) ş.a. Prin paranteze drepte am indicat intervenţiile mele în text, iar notelor autorului le-am dat continuitate, la fiecare capitol în parte.

Aura Brădăţan

INDICE
BOTANICA POPORANĂ ROMÂNĂ

Nr.	Denumirea plantei	Denumirea latină	Vol.	Fasc.	Pag.
1.	Abanosul	Diospyros Ebenum Retz.	X	10(101)	474-478
2.	Acrişul-roşu	Berberis vulgaris L.	I	4	147-149
3.	Afinul	Vaccinium Myrtillus L.	V	4(45)	159-164
4.	Aglica	Spiraea Filipendula L.	II	10(20)	530-535
5.	Agrişul	Ribes Grossularia L.	text publicat; nu are *ms.*		
6.	Agudul – Frăgariul	Morus alba L.	IX	1(84)	49-62
7.	Aguridariul	Vitis labrusca Scop.	I	10	573-577
8.	Alămâiul	Citrus Limonium Risso.	XI	1(102)	27-41
9.	Albăstreaua	Centaurea Cyanus L.	V	1(42)	9-13
10.	Alionul	Leonurus Cardiaca L.	VI	9(61)	406-411
11.	Alunica	Bunium Bulbocastanum L.	III	6(26)	272-275
12.	Alunul	Corylus Avellana L.	XI	6(107)	312-345
13.	Anghelica	Angelica Archangelica L.	III	8(28)	336-338
14.	Anghinariul	Cynara Scolymus L.	IV	10(41)	407-410
15.	Anisonul – Anasonul	Pimpinella Anisum L.	III	6(26)	283-287
16.	Antonica	Chaerophyllum aromaticum L.	III	9(29)	393-406
17.	Apărătoarea	Pulegium vulgare Mill.	VI	5(57)	215-220
18.	Ardeiul	Capsicum annuum L.	VI	1(53)	1-22
19.	Arginţica	Potentilla argentea L.	III	2(22)	57-61
20.	Arinul	Alnus glutinosa Gaertn.	IX	6(89)	290-318
21.	Armurariul	Silybum Marianum Gaertn.	VII	5(67)	227-235
22.	Arnica	Arnica montana L.	IV	8(39)	327-330
23.	Arsenica	Lychnis chalcedonica L.	I	9	420-426
24.	Arţariul	Acer platanoides L.	II	2(12)	117-127
25.	Aruma	Arum maculatum L.	VIII	7(80)	307-312
26.	Aspicul	Lavandula vera DC.	VI	6(58)	269-270
27.	Avrămasca	Gratiola officinalis L.	VI	2(54)	89-110
28.	Baraboiul	Chaerophyllum bulbosum L.	III	9(29)	385-391

29.	Barabula	Solanum tuberosum L.	V	11(52)	420-435
30.	Baranţa	Onosma arenarium W. et Kit.	V	9(50)	354-355
31.	Barba-ursului	Equisetum arvense L.	VIII	8(81)	360-370
32.	Băcanul	Haematoxylon campechianum L.	XI	2(103)	67-73
33.	Băcălia – Văcălia	Fomes fomentarius Fr.	X	6(97)	278-281
34.	Bălosul	Russula foetens Fr.	X	8(99)	358-362
35.	Bănica	Phyteuma orbiculare L.	V	2(43)	59-60
36.	Bănuţul	Bellis perennis L.	IV	4(35)	147-154
37.	Bărbănocul	Vinca minor L.	V	8(49)	309-327
38.	Beşicura	Physalis Alkekengi L.	V	11(52)	450-459
39.	Bobiţa	Paris quadrifolia L.	IX	8(91)	462-470
40.	Bobul	Vicia Faba L.	II	6(16)	318-331
41.	Bostanul	Cucurbita Pepo L.	V	4(45)	135-157
42.	Bostanul-turcesc	Cucurbita Melopepo L.	V	3(44)	118-122
43.	Botânca – Văzdoaga	Tagetes patula L.	IV	5(36)	215-226
44.	Bozul	Sambucus Ebulus L.	IV	1(32)	18-55
45.	Bradul	Abies alba Mill.	XI	4(105)	155-183
46.	Brăileanca	Salvia silvestris L.	VI	5(57)	238-249
47.	Brânca	Scrophularia nodosa L.	VI	2(54)	77-86
48.	Brânca ursului	Heracleum Sphondylium L.	III	8(28)	358-360
49.	Brânduşa	Crocus banaticus Heuff.	IX	7(90)	399-418
50.	Brânduşul	Colchicum autumnale L.	VIII	1(74)	6-13
51.	Brebenelul	Corydalis cava Schw. et Koert.	I	8	353-361
52.	Breiul [1]	Mercurialis perennis L.	VII	7(69)	325-329
53.	Breiul [2]	Tamus communis L.	IX	8(91)	430-432
54.	Briboiul	Geranium alpestre Schur.	I	10	488-491
55.	Broscariţa	Potamogeton natans L.	VIII	8(81)	323-326
56.	Brustanul	Telekia speciosa Bmgt.	IV	4(35)	156-163
57.	Brusturul	Lappa major Gaertn.	IV	9(40)	355-394
58.	Bubovnicul	Veronica Beccabunga L.	VI	3(55)	117-125
59.	Buezi	[Carpesium cernuum L.]	X	4(95)	181-183
60.	Bujorul	Rhododendron Kotschyi Simk.	V	5(46)	188-201
61.	Bulbucul	Ranunculus bulbosus L.	I	2	51-57
62.	Bumbişorul	Anthemis tinctoria L.	IV	6(37)	265-267
63.	Burechiuşul	Marasmius scorodonius Fr.	X	8(99)	380-382
64.	Buretele-ciutei	Scleroderma vulgare Hornem.	X	6(97)	257-259
65.	Buretele-iute – Iuţanul	Lactarius piperatus Fr.	X	7(98)	322-327
66.	Buretele-de-nuc	Polyporus squamosus Fr.	X	9(100)	394-397
67.	Buretele-de-răchită	Trametes suaveolens Fr.	X	6(97)	283-286
68.	Buretele-de-roauă sau de-prund	Collybia esculenta Wulf.	X	6(97)	272-275
69.	Buretele-oilor	Polyporus confluens Fr.	X	6(97)	288-290
70.	Buretele-porcesc – Porcanul	Boletus luridus Schaeff.	X	5(96)	221-223

71.	Buretele-pucios	Phallus impudicus L.	X	7(98)	292-303
72.	Buretele-şerpesc	Amanita muscaria L.	X	6(97)	249-255
73.	Buricul-pământului	Lathraea Squamaria L.	VI	4(56)	168-173
74.	Buruiana-zânelor – Ciocul-berzei	Geranium pusillum L.	I	10	513-516
75.	Busuiocul	Ocimum Basilicum L.	XI	6(107)	275-310
76.	Busuiocul-de-câmp	Prunella vulgaris L.	VI	9(61)	413-434
77.	Busuiocul-sfintelor	Betonica officinalis L.	VI	8(60)	398-404
78.	Cadrinul	Larix ledebourii Endl.	IX	7(90)	351-358
79.	Calapărul	Tanacetum Balsamita L.	IV	6(30)	239-263
80.	Calcea	Caltha palustris L.	I	2	74-80
81.	Caprafoiul	Lonicera Caprifolium L.	IV	2(33)	66-69
82.	Captalanul	Petasites officinalis Moench.	IV	3(34)	135-145
83.	Carpănul	Carpinus Betulus L.	XI	6(107)	347-355
84.	Castanul	Aesculus Hippocastanum L.	II	2(12)	111-115
85.	Călcâiul-dracului	Menyanthes trifoliata L.	V	8(49)	329-335
86.	Căldăruşa	Aquilegia vulgaris L.	I	3	97-105
87.	Călinul	Viburnum Opulus L.	IV	2(33)	57-64
88.	Călţunaşul	Tropaeolum majus L.	XI	3(104)	124-125
89.	Călţunelul	Viola silvestris Lam.	I	8	376-379
90.	Căpşunul	Fragaria collina Ehrh.	III	1(21)	23-28
91.	Căpuşa	Ricinus communis L.	XI	2(103)	98-99
92.	Cătuşnica	Nepeta Cataria L.	VI	7(59)	346-354
93.	Cânepa	Cannabis sativa L.	XI	5(106)	219-248
94.	Cârligăţica	Sanquisorba officinalis L.	II	10(20)	505-513
95.	Cârmâzul – Rumeioara	Phytolacca decandra L.	VII	1(63)	13-22
96.	Ceapa	Allium Cepa L.	X	2(93)	49-84
97.	Ceapa-cioarei	Muscari comosum Mill.	X	2(93)	95-100
98.	Celerul	Apium graveolens L.	III	6(26)	241-242
99.	Cerenţelul	Geum urbanum L.	III	1(21)	1-3
100.	Chiparosul	Cupressus sempervirens L.	XI	2(103)	75-78
101.	Cicoarea	Cichorium Intybus L.	VII	10(72)	483-497
102.	Cimbrişorul	Thymus Serpyllum L.	VI	7(59)	319-328
103.	Cimbrul	Satureja hortensis L.	VI	7(59)	330-340
104.	Cinsteţul	Salvia glutinosa L.	VI	5(57)	222-227
105.	Cioboţica-cucului	Primula officinalis Jacq.	VI	10(62)	464-485
106.	Cireşul	Prunus avium L.	II	9(19)	479-491
107.	Ciumăfaia – Ciumoaica	Datura Stramonium L.	VII	10(72)	471-481
108.	Ciupărca	Agaricus campestris L.	X	9(100)	404-411
109.	Clocoticiul	Rhinanthus major Ehrh.	VI	3(55)	147-153
110.	Clocoticul	Staphylea pinnata L.	II	3(13)	157-166
111.	Clopoţelul	Campanula multiflora W.et Kit.	V	2(43)	73-75
112.	Coada-cocoşului	Polygonatum officinale All.	IX	8(91)	450-457

113.	Coada-priculicilor	Spiraea Aruncus L.	II	10(20)	523-528
114.	Coada-racului	Potentilla Anserina L.	III	2(22)	44-46
115.	Coada-smeului	Calla palustris L.	VIII	7(80)	314-321
116.	Coada-şoarecului	Achillea Millefolium L.	VII	9(71)	405-415
117.	Coadina	Alopecurus pratensis L.	VIII	2(75)	84-86
118.	Coarda-ielelor	Glechoma hederacea L.	VI	8(60)	364-373
119.	Cocoşelul	Erythronium Dens-canis L.	X	1(92)	23-26
120.	Colţu-lupului	Bunias orientalis L.	I	8	348-351
121.	Coriandrul	Coriandrum sativum L.	III	9(29)	422-424
122.	Cornişorul	Lycopodium clavatum L.	VIII	8(81)	350-358
123.	Cornişorul – Mama-secării	Claviceps purpurea Tul.	X	9(100)	434-437
124.	Cornul	Cornus mas L.	III	10(30)	438-465
125.	Cornul-de-mare	Ceratonia Siliqua L.	XI	2(103)	62-65
126.	Cornuţelul	Xanthium strumarium L.	V	2(43)	62-65
127.	Crăpusnicul	Cirsium oleraceum Scop.	VII	11(73)	499-515
128.	Creasta-cocoşului	Clavaria flava Schaeff.	X	8(99)	338-343
129.	Crinul	Lilium candidum L.	X	1(92)	1-21
130.	Crucea-vacii	[Pulmonaria officinalis L. ?]	X	4(95)	162-169
131.	Crucea-voinicului	Anemone angulosa Lam.	I	1	25-28
132.	Cruciuliţa	Senecio vulgaris L.	IV	8(39)	332-335
133.	Cucoşul	Exoascus Pruni Fuck.	X	8(99)	384-387
134.	Cucuta	Conium maculatum L.	III	9(29)	408-420
135.	Cuişoarele	Eugenia caryophyllata Thunb.	X	10(101)	458-460
136.	Culcuşul-vacii	Hieracium Pilosella L.	V	2(43)	51-57
137.	Curcubeţica	Aristolochia Clematitis L.	VIII	10(83)	468-474
138.	Curcuduşul	Prunus insititia L.	II	9(19)	440-447
139.	Curechiul	Brassica oleracea L.	I	7	298-330
140.	Curpenul – Luminosul	Clematis Vitalba L.	I	1	10-17
141.	Dafinul	Laurus nobilis L.	X	10(101)	439-441
142.	Daria	Pedicularis exaltata Bess.	VI	3(55)	143-145
143.	Dârmoxul	Viburnum Lantana L.	II	5(15)	232-238
144.	Dediţa	Anemone Pulsatilla L.	I	2	41-50
145.	Degetariţa	Digitalis ambigua Mur.	VI	3(55)	112-115
146.	Dosnica	Clematis integrifolia L.	I	1	1-8
147.	Dragostea	Sedum carpaticum Reuss.	VII	6(68)	252-255
148.	Drehla	Auricularia mesenterica Fr.	X	9(100)	428-432
149.	Drobişorul	Isatis tinctoria L.	I	6	261-263
150.	Drobiţa	Genista tinctoria L.	II	4(14)	211-226
151.	Drobul – Drogul	Cytisus albus Hacq.	X	4(95)	171-175
152.	Dumbravnicul	Melittis Melissophylum L.	VI	8(60)	375-383
153.	Fagul	Fagus silvatica L.	IX	3(86)	150-163
154.	Faptnica – Moşii	Stachys germanica L.	VI	8(60)	390-396

155.	Faptul	Astrantia major L.	III	5(25)	230-239
156.	Fasolea	Phaseolus vulgaris L.	II	7(17)	369-391
157.	Fărașul	[?]	X	4(95)	188-191
158.	Ferica	Aspidium Filix-mas Swartz.	VII	9(71)	417-432
159.	Fierea-pământului	Gentiana cruciata L.	VII	6(68)	290-299
160.	Filimina	Calendula officinalis L.	IV	8(39)	337-348
161.	Floarea-domniței	Gnaphalium Leontopodium Scop.	IV	4(35)	165-176
162.	Floarea-Paștilor	Anemone nemorosa L.	I	1	30-38
163.	Floarea-soarelui	Helianthus annuus L.	XI	4(105)	185-217
164.	Floarea-zânelor	Lythrum Salicaria L.	II	4(14)	189-198
165.	Flocoșelul	Hydnum repandum L.	X	5(96)	245-247
166.	Fraga-tătărească	Blitum virgatum L.	VII	2(64)	53-57
167.	Fragul	Fragaria vesca L.	III	1(21)	5-21
168.	Frasinul	Fraxinus excelsior L.	V	6(47)	249-256
169.	Frăguliță	Adoxa Moschatellina L.	IV	1(32)	14-16
170.	Frăsinelul	Dictamnus Fraxinella Pers.	II	2(12)	88-108
171.	Frățiorii	Melampyrum nemorosum L.	VI	3(55)	133-141
172.	Fumul-pământului	Fumaria officinalis L.	I	8	363-366
173.	Garofa	Dianthus Caryophyllus L.	I	8	398-413
174.	Gălbaza	Lysimachia Nummularia L.	VI	9(61)	440-445
175.	Gălbiorul	Cantharellus cibarius Fr.	X	8(99)	389-392
176.	Gheaba – Opinticul	Armillaria mellea Vahl.	X	5(96)	230-235
177.	Gheaba-de-brad	Lepiota clypeolaria Bull.	X	6(97)	261-263
178.	Gheorghina	Georgina variabilis Willd.	XI	2(103)	84-89
179.	Ghimpariță	Crypsis aculeata Ait.	VIII	2(75)	81-82
180.	Ghimpușul	Ruscus aculeatus L.	IX	8(91)	459-460
181.	Ghiocelul	Galanthus nivalis L.	IX	8(91)	439-443
182.	Ghiocelul-bogat	Leucojum vernum L.	IX	8(91)	434-437
183.	Ghisdeiul	Lotus corniculatus L.	II	5(15)	283-289
184.	Gladeșul	Acer tataricum L.	II	3(13)	148-151
185.	Golomățul	Dactylis glomerata L.	X	3(94)	102-104
186.	Grașița	Portulaca oleracea L.	VII	6(68)	257-261
187.	Grâul	Triticum vulgare Vill.	VIII	5-6 (78-79)	211-292
188.	Grâul-cucului – Scânteiuța	Gagea pratensis Schult.	X	1(92)	28-30
189.	Grâușorul	Scilla bifolia L.	X	1(92)	32-34
190.	Gula	Helianthus tuberosus L.	IV	5(36)	199-203
191.	Guștericță	Salicornia herbacea L.	VII	1(63)	24-26
192.	Gutâiul	Cydonia vulgaris Pers.	III	4(24)	153-165
193.	Hagima	Allium ascalonicum L.	X	1(92)	36-47
194.	Harbuzul	Citrullus vulgaris Schrad.	V	3(44)	124-133
195.	Hemeiul	Humulus Lupulus L.	IX	1(84)	36-47
196.	Hodoleanul	Crambe tatarica Jacq.	I	7	343-346

197.	Holbura	Convolvulus arvensis L.	V	10(51)	387-394
198.	Holera	Xanthium spinosum L.	V	2(43)	67-71
199.	Hreanul	Cochlearia Armoracia L.	I	5	224-245
200.	Hrenoasa	Sinapis arvensis L.	I	6	265-271
201.	Hribul	Boletus edulis Bull.	X	8(99)	345-356
202.	Hribul-ţigănesc	Boletus lupinus Fr.	X	5(96)	225-228
203.	Hrişca	Fagopyrum esculentum Moench.	VII	3(65)	122-125
204.	Hurmuzul	Symphoricarpus racemosus Michaux.	XI	2(103)	80-82
205.	Iarba-cânelui	Cynodon Dactylon Pers.	VIII	2(75)	88-91
206.	Iarba-datului	Herniaria glabra L.	I	9	469-473
207.	Iarba-dulce	Glycyrrhiza echinata L.	II	6(16)	291-293
208.	Iarba-fiarelor	Drosera rotundifolia L.	I	5	189-194
209.	Iarba-fierelor	Vincetoxicum officinale Moench.	V	7(48)	271-305
210.	Iarba-lui-Tatin	Symphytum officinale L.	VII	9(71)	447-460
211.	Iarba-mare	Inula Helenium L.	VII	5(67)	202-217
212.	Iarba-moroiului	Helianthemum vulgare Gaertn.	I	4	163-170
213.	Iarba-neagră	Calluna vulgaris Salisb.	V	5(46)	181-186
214.	Iarba-roşă	Polygonum Hydropiper L.	VII	3(65)	103-110
215.	Iarba-tunului	Sempervivum tectorum L.	II	4(14)	200-209
216.	Iarba-turcului	Onobrychis sativa Lam.	II	6(16)	315-316
217.	Iarba-vântului	Agrostis vulgaris With.	VIII	3(76)	125-135
218.	Iasomia	Jasminium officinale L.	V	6(47)	258-263
219.	Iedera	Hedera Helix L.	III	10(30)	477-491
220.	Inărica – Inişorul	Linaria vulgaris Mill.	VI	2(54)	64-75
221.	Inima-pământului	Lycoperdon Bovista L.	X	5(96)	203-210
222.	Inul	Linum usitatissimum L.	I	10	518-536
223.	Închiegătoarea	Geranium Robertianum L.	I	10	497-499
224.	Închiegăţeaua	Alchemilla vulgaris L.	II	10(20)	514-516
225.	Jneapănul – Iuniperul	Juniperus communis L.	IX	6(89)	332-343
226.	Jugastrul	Acer campestre L.	II	3(13)	153-155
227.	Laptele-cânelui	Euphorbia Cyparissias L.	IX	2(85)	75-101
228.	Lăcrimioara	Convallaria majalis L.	XI	7(108)	372-378
229.	Lăptuca – Salata	Lactuca sativa L.	V	1(42)	29-33
230.	Lâna broaştei	Conferva rivularis L.	XI	3(104)	137-141
231.	Lemnia – Sdrăvăţul	Tamarix germanica L.	I	4	172-187
232.	Lemnul-Domnului	Artemisia Abrotanum L.	VII	7(69)	344-358
233.	Leul	[?]	X	4(95)	185-186
234.	Leuşteanul	Levisticum officinale Koch.	III	7(27)	298-334
235.	Leuşteanul-broaştei	Trollius europaeus L.	I	3	83-90
236.	Licia	Lycium vulgare Dun.	V	10(51)	409-411
237.	Liliacul	Syringa vulgaris L.	V	6(47)	230-247
238.	Limba-cucului	Gymnadenia conopea R. Br.	IX	7(90)	386-391

239.	Limba-vecină – Limba-cerbului	Scolopendrium officinarum Swartz.	VIII	8(81)	328-336
240.	Lintea	Ervum Lens L.	II	6(16)	333-340
241.	Lipanul	Verbascum thapsiforme Schrad.	VI	1(53)	24-37
242.	Lipicioasa	Galium Aparine L.	III	11(31)	527-530
243.	Loboda	Atriplex hortensis L.	VII	2(64)	81-91
244.	Losnicioara	Solanum Dulcamara L.	V	10(51)	409-411
245.	Lucioara	Pyrola rotundifolia L.	V	5(46)	202-204
246.	Luminărica	Verbascum phlomoides L.	VI	1(53)	39-56
247.	Lumineţul	Agrimonia Eupatoria L.	III	3(23)	130-133
248.	Macul	Papaver somniferum L.	VII	7(69)	301-323
249.	Macrişul-iepuresc	Oxalis Acetosella L.	I	10	538-540
250.	Mama-pădurii	Asperula odorata L.	III	10(30)	467-475
251.	Matocina	Melissa officinalis L.	VI	7(59)	342-344
252.	Matruna	Acanthus longifolius Host.	VI	3(55)	155-159
253.	Mazerea	Pisum sativum L.	II	7(17)	352-361
254.	Mazerea-mâţei	Thlaspi arvense L.	I	6	247-249
255.	Măcieşul	Rosa canina L.	III	3(23)	98-121
256.	Măgheranul	Origanum Majorana L.	VI	6(58)	293-317
257.	Mălaiul-cucului – Horjul	Luzula campestris DC.	VIII	1(74)	26-28
258.	Mălaiul-mărunţel	Panicum miliaceum L.	VIII	2(75)	51-69
259.	Mălaiul-tătărăsc	Sorghum vulgare Pers.	VIII	2(75)	93-98
260.	Mălăieşul – Turta-lupului	Lactarius volemus Fr.	X	7(98)	305-310
261.	Măliniţa	Ligustrum vulgare L.	V	6(47)	216-228
262.	Mălinul	Prunus Padus L.	II	10(20)	499-503
263.	Mălura	Tilletia tritici Wint.	X	9(100)	399-402
264.	Mărariţa	Foeniculum vulgare Mill.	III	7(27)	293-296
265.	Mărariul	Anethum graveolens L.	III	8(28)	340-350
266.	Mărgăritărelul	Briza media L	X	4(95)	192-194
267.	Mărinul	Centaurea jacea L.	IV	10(41)	426-430
268.	Mărul	Malus communis Lam.	XI	7(108)	399-427
269.	Mărunca	Tanacetum vulgare L.	IV	6(37)	228-237
270.	Măsălariul	Hyoscyamus niger L.	VII	6(68)	277-288
271.	Măslinul	Olea europaea L.	XI	1(102)	1-12
272.	Mătrăguna	Atropa Belladonna L.	VII	4(66)	138-191
273.	Mătriciul	Pyrethrum Parthenium Smith.	IV	7(38)	314-320
274.	Mătura	Kochia Scoparia Schrad.	VII	1(63)	28-41
275.	Măturiţa	Artemisia annua L.	VIII	9(82)	377-385
276.	Măzereanul	Lathyrus odoratus L.	II	7(17)	363-367
277.	Mâna-Maicii-Domnului	Anastatica hierochuntica L.	XI	2(103)	91-96
278.	Meiul-păsăresc	Lithospermum officinale L.	V	9(50)	357-359
279.	Merişorul	Vaccinium Vitis idaea L.	V	4(45	166-179
280.	Mesteacănul	Betula alba L.	IX	4(87)	203-218

281.	Mieduniţa	Trifolium montanum L.	II	5(15)	262-267
282.	Mierea-ursului	Pulmonaria officinalis L.	V	9(50)	361-366
283.	Migdalul	Amygdalus communis L.	II	8(18)	393-398
284.	Minta	Mentha piperita L.	VI	4(56)	182-213
285.	Mixandra	Cheiranthus Cheiri L.	X	4(95)	199-200
286.	Mohorul	Setaria germanica P. Beauv.	VIII	2(75)	71-79
287.	Mojdreanul	Ornus europaea Pers.	V	6(47)	265-269
288.	Molidul	Abies excelsa Poir.	IX	7(90)	360-365
289.	Morcovul	Daucus Carota L.	III	8(28)	377-383
290.	Moşmonul	Mespilus germanica L.	III	4(24)	149-151
291.	Murul	Rubus caesius L.	III	2(22)	63-92
292.	Muşcata	Pelargonium odoratisimum Ait.	XI	3(104)	143-148
293.	Muştariul	Sinapis alba L.	I	6	273-280
294.	Mutătoarea	Bryonia alba L.	V	2(43)	77-90
295.	Nalba	Malva silvestris L.	I	10	556-567
296.	Nalba-mare	Althaea officinalis L.	I	10	542-554
297.	Napul	Brassica Napus L.	I	6	287-296
298.	Navalnicul	Pteris aquilina L.	VIII	8(81)	338-348
299.	Năutul	Cicer arietinum L.	II	7(17)	342-350
300.	Neghina	Agrostema Githago L.	I	9	428-441
301.	Negruşca	Nigella arvensis L.	I	3	92-95
302.	Nemţişorul	Delphinium Consolida L.	I	3	107-109
303.	Nevăstuica – Narcisa	Narcissus poëticus L.	IX	8(91)	425-428
304.	Nicoretele	Lentinus cochleatus Fr.	XI	10(111)	594-595
305.	Nucul	Juglans regia L.	IX	3(86)	111-148
306.	Nucuşoara	Myristica fragrans Houtt.	X	10(101)	443-447
307.	Ochişica	Tagetes erecta L.	IV	5(36)	205-213
308.	Ochiul-broaştei	Veronica triphyllos L.	VI	3(55)	127-131
309.	Ochiul-mâţei	Echium vulgare L.	V	9(50)	350-352
310.	Ochiul-şerpelui	Myosotis palustris Roth.	V	9(50)	368-380
311.	Odoleanul	Valeriana officinalis L.	IV	3(34)	99-122
312.	Odosul	Avena fatua L.	VIII	4(77)	163-165
313.	Oleandrul	Nerium Oleander L.	XI	2(103)	101-105
314.	Omagul	Aconitum Napellus L.	VIII	10(83)	452-462
315.	Opsiga	Lolium temulentum L.	VIII	7(80)	294-298
316.	Orbălţica	Actaea spicata L.	I	4	131-145
317.	Orezul	Oryza sativa L.	XI	1(102)	14-19
318.	Orzul	Hordeum vulgare L.	VIII	4(77)	174-189
319.	Otrăţălul	Cynoglossum officinale L.	V	9(50)	382-385
320.	Ovăsul	Avena sativa L.	VIII	4(77)	153-161
321.	Paliurul	Paliurus aculeatus Lam.	II	3(13)	174-176
322.	Palma-voinicului	Potentilla alba L.	III	1(21)	37-42

322.	Palma-voinicului [bis]	Potentilla alba L.	XI	4(105)	150-154
323.	Paltinul	Acer Pseudoplatanus L.	II	3(13)	129-146
324.	Papucul-doamnei	Cypripedium Calceolus L.	IX	7(90)	393-397
325.	Papura	Typha latifolia L.	VIII	7(80)	300-305
326.	Patlagina	Plantago major L.	VI	10(62)	487-506
327.	Păducelul	Crataegus Oxyacantha L.	III	4(24)	135-148
328.	Păducherniţa	Lepidium ruderale L.	XI	3(104)	127-130
329.	Pădureţul	Malus silvestris Mill.	XI	7(108)	380-386
330.	Păiuşul	Aira caespitosa L.	X	3(94)	139-140
331.	Pălămida	Cirsium arvense Scop.	IV	10(41)	412-420
332.	Păltinelul	Ribes rubrum L.	III	5(25)	207-211
333.	Păpădia	Leontodon Taraxacum L.	VII	6(68)	263-275
334.	Păpurica	Butomus umbellatus L.	IX	7(90)	373-375
335.	Păpuşoiul	Zea Mays L.	XI	8(109)	429-482
336.	Părangina	Anthoxanthum odoratum L.	VII	5(67)	193-196
337.	Părul	Pirus communis L.	III	4(24)	167-177
338.	Părul-ciutei	Rhamnus cathartica L.	II	4(14)	178-187
339.	Părul-fetei	Adianthum capillus-veneris L.	XI	3(104)	115-122
340.	Părul-zânelor – Năgara	Stipa pennata L.	VIII	3(76)	137-151
341.	Păstârnacul	Pastinaca sativa L.	III	8(28)	352-354
342.	Păstrăvul	Pleurotus ostreatus Jacq.	X	9(100)	413-418
343.	Pătlăgica	Solanum Lycopersicum L.	V	11(52)	446-448
344.	Pânişoara	Russula integra Fr.	X	5(96)	212-214
345.	Peliniţa	Artemisia pontica L.	VIII	9(82)	387-395
346.	Pelinul	Artemisia absinthium L.	VIII	9(82)	397-433
347.	Peniţa	Myriophyllum spicatum L.	III	5(25)	202-205
348.	Pepănaşul – Pepenia	Trifolium arvense L.	II	5(15)	252-260
349.	Pepenele	Cucumis sativus L.	V	3(44)	100-116
350.	Perişorul	Pyrola secunda L.	V	5(46)	206-214
351.	Perjul	Prunus domestica L.	II	9(19)	449-461
352.	Petrânjica	Aethusa Cynapium L.	III	7(27)	289-291
353.	Petrinjelaşul	Pimpinella Saxifraga L.	III	6(26)	277-281
354.	Petrinjelul	Petroselinum sativum Hoffm.	III	6(26)	244-255
355.	Pidosnica	Cerinthe minor L.	V	8(49)	346-348
356.	Piersicul	Persica vulgaris Mill.	II	8(18)	400-404
357.	Pinul	Pinus silvestris L.	IX	6(89)	345-349
358.	Piperiul	Piper nigrum L.	XI	5(106)	266-273
359.	Pipigioiul	Orobus vernus L.	XI	5(106)	250-264
360.	Pipirigul	Scirpus lacustris L.	VIII	1(74)	30-39
361.	Pirul	Agropyrum repens P. Beauv.	VIII	4(77)	191-197
362.	Pitarca	Boletus scaber Fr.	X	7(98)	329-336
363.	Plămâna	Nymphaea alba L.	I	4	151-161

364.	Plescaiţa	Malachium aquaticum Fries.	I	9	443-450
365.	Pliscariţa	Geranium phaeum L.	I	10	493-495
366.	Plopencuţa	[?]	XI	10(111)	590-592
367.	Plopul	Populus alba L.	XI	9(110)	484-498
368.	Plugul	[?]	X	4(95)	196-197
369.	Poala-Sântă-Măriei	Nepeta nuda L.	VI	7(59)	356-362
370.	Pojarniţa	Hypericum perforatum L.	I	10	479-486
371.	Popenchiul	Coprinus atramentarius Fr.	X	6(97)	265-270
372.	Popivnicul	Asarum europaeum L.	VIII	10(83)	476-491
373.	Poriul	Allium Porrum L.	X	2(93)	86-93
374.	Portocalul	Citrus Aurantium L.	XI	1(102)	21-25
375.	Porumbrelul	Prunus spinosa L.	II	8(18)	413-438
376.	Potbalul	Tussilago Farfara L.	IV	3(34)	124-133
377.	Potroaca	Erythraea Centaurium Pers.	V	8(49)	336-344
378.	Pristolnicul	Abutilon Avicennae Gaertn.	I	10	569-571
379.	Prunul	Prunus Juliana L.	II	9(19)	463-477
380.	Punga-babei – Tătăiş	Inula dysenterica L.	X	4(95)	156-160
381.	Punga-ciobanului – Prilogieriul	Capsella Bursa pastoris Moench.	I	6	251-259
382.	Rapiţa-sălbatică	Brassica Rapa L.	I	6	282-285
383.	Răchita – Salcea	Salix alba L.	IX	5(88)	220-288
384.	Răcoina	Stellaria media Vill.	I	9	452-467
385.	Răcuşorul	Polygonum Bistorta L.	VII	3(65)	118-120
386.	Rădichea	Raphanus sativus L.	I	7	332-341
387.	Răsfugul – Răsfulgul	Chondrilla juncea L.	V	1(42)	24-27
388.	Răsura	Rosa pumila Jacq.	III	3(23)	123-128
389.	Râşcovul	Lactarius deliciosus Fr.	X	7(98)	312-320
390.	Revinta	Rheum officinale H.Baill.	XI	3(104)	132-135
391.	Rogozul	Carex acuta L.	VIII	1(74)	41-49
392.	Roiba	Rubia tinctorum L.	IV	1(32)	1-12
393.	Romanul	Anthemis Cotula L.	IV	6(37)	269-272
394.	Romăniţa	Matricaria chamomilla L.	IV	7(38)	274-299
395.	Rosmarinul	Rosmarinus officinalis L.	VI	5(57)	251-267
396.	Rostogolul	Echinops sphaerocephalus L.	IV	8(39)	350-353
397.	Rostopasca	Chelidonium majus L.	VII	7(69)	331-341
398.	Ruinul	Succisa pratensis Moench.	IV	2(33)	88-91
399.	Ruja	Paeonia officinalis L.	I	3	111-129
400.	Ruşinea-fetelor	Daucus Carota L.	VII	10(72)	462-469
401.	Ruta	Ruta graveolens L.	II	2(12)	80-86
402.	Rutişorul	Thalictrum flexuosum Bernh.	I	1	19-22
403.	Salba-moale	Evonymus europaeus L.	II	3(13)	167-172
404.	Salcâmul	Robinia Pseudacacia L.	II	6(16)	295-305
405.	Salcea – Sarcea	Smilax officinalis Kunth.	XI	1(102)	43-53

406.	Samca	Galium Schultesii Vest.	III	11(31)	519-525
407.	Săcara	Secale cereale L.	VIII	4(77)	199-209
408.	Săcărica	Carum Carvi L.	III	6(26)	257-270
409.	Săgeata	Sagittaria sagittaefolia L.	VII	5(67)	237-240
410.	Săgeata-lui-Dumnezeu	Orobanche caryophyllacea Smith.	VI	4(56)	161-166
411.	Săgetătura	Geranium palustre L.	I	10	505-511
412.	Sălcioara	Elaeagnus angustifolia L.	XI	1(102)	55-60
413.	Sămcuţa	Sisymbrium officinale Scop.	I	5	211-217
414.	Săponica	Saponaria officinalis L.	I	8	416-418
415.	Sângele-de-nouă-fraţi	Calamus Draco Willd.	X	10(101)	449-451
416.	Sângerica	Scleranthus perennis L.	I	9	475-477
417.	Sângerul	Cornus sanguinea L.	III	10(30)	426-436
418.	Sânziana	Galium verum L.	III	11(31)	493-517
419.	Sbârciogul	Morchella esculenta Pers.	X	5(96)	237-243
420.	Sburătoarea	Veronica latifolia L.	XI	7(108)	388-397
421.	Sburătoarea-de-pădure	Epilobium angustifolium L.	III	5(25)	190-200
422.	Scaiul	Carduus nutans L.	IV	10(41)	396-405
423.	Scaiul-măgăresc	Onopordon Acanthium L.	IV	10(41)	422-424
424.	Scaiul-voinicesc	Dipsacus fullonum L.	IV	2(33)	71-86
425.	Scânteuţa	Anagallis arvensis L.	VI	9(61)	447-455
426.	Sclintitoarea	Potentilla recta L.	III	1(21)	30-35
427.	Scorţişoara	Cinnamomum zeylanicum Nees.	X	10(101)	453-456
428.	Scorușul	Sorbus aucuparia L.	III	4(24)	179-188
429.	Scumpia	Rhus Cotinus L.	VII	8(70)	360-370
430.	Seceruica	Gladiolus imbricatus L.	IX	8(91)	420-423
431.	Sfecla	Beta vulgaris L.	VII	2(64)	63-73
432.	Sgrăbunţica	Lapsana communis L.	X	3(94)	135-137
433.	Silimina	Solidago virga aurea L.	X	4(95)	177-179
434.	Siminicul – Semenicul	Gnaphalium arenarium L.	IV	4(35)	178-189
435.	Sipica	Scabiosa ochroleuca L.	IV	2(33)	93-97
436.	Sita-ielelor	Carlina acaulis L.	XI	7(108)	357-366
437.	Slăbănogul	Impatiens Noli tangere L.	VII	9(71)	434-445
438.	Smeoaica	Laserpitium latifolium L.	III	8(28)	362-375
439.	Smeurariul	Rubus Idaeus L.	III	3(23)	94-96
440.	Smeurica	Reseda odorata L.	I	8	392-396
441.	Smochinul	Ficus Carica L.	IX	2(85)	64-73
442.	Socul	Sambucus nigra L.	VIII	10(83)	435-450
443.	Sohotna	[?]	X	3(94)	152-154
444.	Somnoroasa	Verbascum nigrum L.	VI	2(54)	58-62
445.	Sovârvariţa	Inula britannica L.	VII	5(67)	198-200
446.	Sovârvul	Origanum vulgare L.	VI	6(58)	272-291
447.	Spanacul	Spinacia oleracea L.	VII	2(64)	75-79

448.	Spânzul	Helleborus niger L.	VII	8(70)	392-403
449.	Spinul-albastru	Eryngium planum L.	III	5(25)	213-218
450.	Spinul-dracului	Eryngium campestre L.	III	5(25)	220-229
451.	Splinăriţa	Alisma Plantago L.	IX	7(90)	367-371
452.	Sporiciul	Verbena officinalis L.	VI	4(56)	175-180
453.	Spulburătura	Potentilla collina Wib.	III	2(22)	52-55
454.	Spumariul	Cardamine pratensis L.	I	5	203-209
455.	Stânjinelul	Iris germanica L.	XI	10(111)	556-565
456.	Steagul-sfintelor – Torţelul	Cuscuta europaea L.	V	10(51)	399-407
457.	Stejarul	Quercus sessiliflora Smith.	IX	4(87)	165-201
458.	Stevea	Rumex acutus L.	VII	3(65)	93-101
459.	Stratura	Cyclamen europaeum L.	X	3(94)	142-149
460.	Strigoaia	Veratrum album L.	VIII	1(74)	15-24
461.	Studeniţa	Centunculus minimus L.	VI	10(62)	457-462
462.	Sudoarea-calului	Ononis spinosa L.	II	5(15)	227-230
463.	Sulcina	Melilotus officinalis Desr.	II	5(15)	240-250
464.	Sulimanul	Ajuga genevensis L.	VI	9(61)	436-438
465.	Sunătoarea	Crepis foetida L.	V	2(43)	46-49
466.	Susaiul	Sonchus oleraceus L.	V	1(42)	35-44
467.	Şalvia – Salvia	Salvia officinalis L.	VI	5(57)	229-236
468.	Şărpânţa	Sedum acre L.	VII	6(68)	242-250
469.	Şofranul	Carthamus tinctorius L.	V	1(42)	15-22
470.	Şopârlaiţa	Parnassia palustris L.	I	5	196-201
471.	Ştirul	Amaranthus sanguineus L.	VII	1(63)	1-11
472.	Şuvarul	Poa trivialis L.	VIII	4(77)	167-172
473.	Tarahonul	Artemisia Dracunculus L.	VIII	9(82)	372-375
474.	Taula	Spiraea crenata L.	II	10(20)	518-521
475.	Tăciunele	Ustilago segetum Ditm.	X	9(100)	420-426
476.	Tăciunele-de-păpuşoi	Ustilago Maydis Corda.	X	8(99)	375-378
477.	Tămâia	Boswellia Carteri Birdw.	X	10(101)	462-472
478.	Tămâioara	Viola Jooi Janka	I	8	368-371
479.	Tămâiţa	Chenopodium Botrys L.	VII	2(64)	43-61
480.	Tătăişa	Chrysanthemum Leucanthemum L.	IV	7(38)	301-309
481.	Tătărcuţa	Coccinia indica Wigt. et Arn.	VII	5(67)	219-225
482.	Teiul	Tilia europaea L.	XI	9(110)	541-554
483.	Tilichinul – Lemnul-cânesc	Daphne Mezereum L.	VII	3(65)	127-136
484.	Tisa	Taxus baccata L.	IX	6(89)	320-330
485.	Titva	Cucurbita Lagenaria L.	V	3(44)	92-98
486.	Toporaşul	Viola tricolor L.	I	8	372-389
487.	Trandafirul-de-câmp	Rosa canina L.	X	3(94)	106-133
488.	Trestia	Arundo Phragmites L.	VIII	3(76)	100-123
489.	Trifoiul	Trifolium pratense L.	II	5(15)	369-381

490.	Troscotul	Polygonum aviculare L.	VII	3(65)	112-116
491.	Tufănica	Chrysanthemum indicum L.	IV	7(38)	311-312
492.	Tulipanul	Tulipa gesneriana L.	IX	8(91)	472-477
493.	Turiţa	Bidens tripartita L.	IV	5(36)	191-197
494.	Turta-lupului	Strychnos nux vomica L.	XI	3(104)	107-113
495.	Tutunul	Nicotiana Tabacum L.	VII	8(70)	372-389
496.	Ţapa-sfintelor	Geranium pratense L.	I	10	501-503
497.	Ulmul	Ulmus campestris L.	VII	11(73)	517-524
498.	Umbra-iepurelui	Asparagus officinalis L.	IX	8(91)	445-448
499.	Unghia-căii [găii]	Astragalus glycyphyllos L.	II	6(16)	307-313
500.	Ungureanca	Marrubium vulgare L.	XII	6(117)	66
501.	Untişorul	Ficaria ranunculoides Roth.	I	2	59-72
502.	Untul-vacii	Orchis Morio L.	IX	7(90)	377-384
503.	Urechea-babei	Peziza aurantia Pers.	X	5(96)	216-219
504.	Urzica	Urtica dioica L.	IX	1(84)	1-34
505.	Urzica-moartă	Lamium album L.	VI	8(60)	385-388
506.	Usturoaia	Alliaria officinalis Andrz.	I	5	219-222
507.	Usturoiul	Allium sativum L.	XI	9(110)	500-539
508.	Vâscul	Viscum album L.	VII	11(73)	526-533
509.	Vâscul-de-apă	Callitriche verna L.	IX	2(85)	103-109
510.	Vâscul-de-stejar	Loranthus europaeus Jacq.	VIII	10(83)	464-466
511.	Vinecioara	Russula delica Fr.	X	8(99)	364-373
512.	Viorica	Viola odorata L.	XI	7(108)	368-370
513.	Vişinul	Prunus Cerasus L.	II	10(20)	493-497
514.	Vitrinicul	Doronicum austriacum Jacq.	IV	8(39)	322-325
515.	Viţa-de-vie	Vitis vinifera L.	II	1(11)	1-79
516.	Volovaticul	Centaurea austriaca Willd.	V	1(42)	1-7
517.	Zambila	Hyacinthus orientalis L.	VIII	1(74)	1-4
518.	Zarzărul	Prunus amarella Rchb.	II	8(18)	406-411
519.	Zerna	Solanum nigrum L.	V	11(52)	437-444
520.	Zoreaua	Ipomoea variabilis Chois.	V	10(51)	396-397

Macu-selbatica-rosia, Papaver Rhoeas.
Madirea. Pisum sativum.
Matocina, Melissa off.
Macrisiulu, Rumex acetosa.
" spurosca, Oxalis Acetosella.
Madiaricea, Lathyrus sativus
Maghiranulu v. maioranulu,
Malaiulu marunticu, Panicum miliaceum. L.
Malisiulu, prunus parva.
Mararinda, Anesitum graviolens.
Mărulu, Pyrus malus. L.
Marula, Lactuca sativa. L.
Masalariulu, Hyoscianus niger.
Mastinulu, Olea Europea.
Matragunu. Atropa Belladona.
Merisiorele, Vaccinium Vitisidaca.
Migdalu. Amygdalus communis.
Minta, Mentha rotundifolia.
Minta-caluliu, mentha silvestris
" - craiasca, " viridis.
Minta-crétia , " piperita L.
Mătisiorele v salcia
Molidulu, abies excelsa. Dc
Mosiniegi, Pulmunaria off.
Murea-de-campu, Rubus caesius.
Mustariu alba - sinapis alba L.

INDICE

Capitole din BOTANICA POPORANĂ ROMÂNĂ

I. Publicate de Simion Florea Marian

1. **Agrişul**, în *Junimea Literară*, an. II, nr. 2, Suceava, 1905, pp. 23-24.
2. **Alunul (*Însemnătatea* alunului *la poporul român)***, în *Aurora română*, an. II, nr. 1, Cernăuţi, 1882, pp. 2-9.
3. **Arinul**, în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 21, Sibiu, 1879, pp. 325-326.
4. **Barabula**, în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 21, Sibiu, 1879, pp. 327-328.
5. **Bradul (Bradul *la poporul român*)**, în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 6, Sibiu, 1879, pp. 88-89.
6. **Brebenelul**, în *Junimea Literară*, an. II, nr. 1, Suceava, 1905, pp. 6-8.
7. **Busuiocul**, în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 4, Sibiu, 1879, pp. 55-57.
8. **Carpănul**, în *Familia*, an. XIX, nr. 4, Oradea-mare, 1883, pp. 42-43.
9. **Cânepa**, în *Familia*, an. XXI, nr. 27-31, Oradea-mare, 1885, pp. 316-318; 328-330; 340-342; 352-355; 364-366.
10. **Cicoarea**, în *Familia*, an. XVII, nr. 83, Oradea-mare, 1881, pp. 584-586.
11. **Ciumoaica**, în *Amicul familiei*, an. V, nr. 17-18, Gherla, 1881, pp. 160-161.
12. **Coada-şoarecului**, în *Familia*, an. XXI, nr. 20, Oradea-mare, 1885, p. 233-134.
13. **Crăpusnicul**, în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 16, Sibiu, 1880, pp. 252-255.
14. **Floarea-Paştilor**, în *Viaţa literară*, an. I, nr. 14, Bucureşti, 1906, p.8.
15. **Floarea-soarelui** (*Soarea-soarelui*), în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 3, Sibiu, 1879, p. 43.
16. **Ferica**, în *Familia*, an. XXI, nr. 22, Oradea-mare, 1885, pp. 256-258.
17. **Fierea-pământului**, în *Familia*, an. XXI, nr. 41, Oradea-mare, 1885, pp. 484-486.
18. **Ghiocelul**, în *Patria. Supliment literar*, an. IV, nr. 365, 1900, Cernăuţi, p. 3.
19. **Holera**, în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 21, 15 august, Sibiu, 1879, p. 326.
20. **Iarba-fiarelor**, în *Şezătoarea*, vol. X, nr. 1-2, Fălticeni, 1907, pp. 8-10.
21. **Iarba-lui-Tatin**, în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 13, Sibiu, 1880, pp. 207-208.
22. **Iarba-mare**, în *Amicul familiei*, an. V, nr. 13, Gherla, 1881, pp. 121-122.
23. **Lăcrimioara**, în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, an. IV, vol. VIII, Bucureşti, 1902, pp. 141-146.
24. **Lemnul-Domnului**, în *Familia*, an. XX, nr. 52, Oradea-mare, 1884, pp. 622-623.
25. **Losnicioara**, în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 21, Sibiu, 1879, pp. 326-327.
26. **Macul**, în *Familia*, an. XIX, nr. 7, Oradea-mare, 1883, pp. 75-78.
27. **Mărul**, în *Amicul familiei*, an. V, Gherla, 1881, nr. 8, pp. 80-82; nr. 9, p. 89.
28. **Măsălariul**, în *Familia*, an. XXI, nr. 18, Oradea-mare, 1885, p. 211.

29. **Mătrăguna (Mătrăguna *şi dragostea la români*)**, în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 8, Sibiu, 1880, pp. 119-121.
30. **Palma-voinicului,** în *Junimea Literară*, an. III, nr. 8-9, Suceava, 1906, pp. 139-140.
31. **Păducelul,** în *Viaţa românească*, an. I, nr. 4, vol. II, Iaşi, 1906, pp. 259-262.
32. **Păpădia,** în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 14, Sibiu, 1879, p. 219.
33. **Pelinul,** în *Amicul familiei*, an. V, Gherla, 1881, nr. 3, pp. 28-300 şi nr. 4, pp. 41-43.
34. **Piperiul,** în *Familia* an. XIX. nr. 9, Oradea-mare, 1883, pp. 100-103.
35. **Pipigioiul,** în *Noua revistă română*, vol. III, nr. 31, 1901, pp. 323-324.
36. **Plopul,** în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 3, Sibiu, 1879, pp. 42-43.
37. **Rostopasca,** în *Familia*, an. XX, nr. 48, Oradea-mare, 1884, pp. 572-574.
38. **Ruşinea-fetelor,** în *Familia*, an. XXI, nr. 24, Oradea-mare, 1885, p. 280.
39. **Sburătoarea,** în *Amicul familiei*, an. V, nr. 15-16, 1881, Gherla, pp. 139-141.
40. **Scumpia,** în *Aurora română*, an. I, nr. 2, Cernăuţi, 1881, pp. 21-25.
41. **Sita-ielelor,** în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, an. IV, vol. VIII, Bucureşti, 1902, pp. 310-316.
42. **Slăbănogul,** în *Familia*, an. XX, nr. 47, Oradea-mare, 1884, pp. 560-562.
43. **Socul,** în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 23, Sibiu, 1879, pp. 363-365.
44. **Spânzul,** în *Familia*, an. XXI, nr. 6, Oradea-mare, 1885, pp. 63-66.
45. **Stânjenelul,** în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, an. IV, vol. VIII, Bucureşti, 1902, pp. 137-140.
46. **Şerpânţa,** în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 14, Sibiu, 1879, pp. 218-219.
47. **Tătărcuţa,** în *Amicul familiei*, an. V, nr. 14, Gherla, 1881, pp. 132-133.
48. **Teiul,** în *Amicul familiei*, an. V, nr. 5 şi 6, Gherla, 1881, pp. 53-54; 62-64.
49. **Trandafirul-de-câmp,** în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 18, Sibiu, 1879, pp. 282-283.
50. **Tutunul,** în *Albina Carpaţilor*, an. III, nr. 20, Sibiu, 1879, pp. 311-312; *Familia*, an. XLI, 1905, nr. 5, pp. 52-54, şi nr. 6, pp. 63-64.
51. **Untişorul,** în *Junimea Literară*, an. II, nr. 4, Suceava, 1905, pp. 58-60.
52. **Usturoiul (Usturoiul *la poporul român*)**, în *Albina Carpaţilor*, an. IV, nr. 15, Sibiu, 1880, pp. 235-238.
53. **Viorica,** în *Junimea Literară*, an. I, Suceava, 1904, nr. 4, pp. 59-60; nr. 5, pp. 74-76.
54. **Zerna,** în *Amicul familiei*, an. V, nr. 15-16, Gherla, 1881, pp. 159-160.

II. Publicate postum

1. **Bujorul,** în *Scriptum*, an. XIV, nr. 1-2, ianuarie-iunie, Suceava, 2008, pp. 13-18; (***Bujorul, un capitol inedit din Botanica poporană română a lui S. Fl. Marian***, de Aura Brădăţan).
2. **Cucuta,** în *Suceava. Anuarul muzeului judeţean*, XIII-XIV, 1986-1987, pp. 267-271; (***Botanica poporană română, un manuscris pe nedrept dat uitării***, de Brânduşa Steiciuc).
3. **Dosnica,** în *Ţara Fagilor*, an. XI, nr. 2(43), aprilie-iunie, 2003, Suceava, p. 24; (***Dosnica, un capitol inedit din Botanica poporană română, de S. Fl. Marian***, de Aura Brădăţan).

4. **Laptele-cânelui,** în *Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei*, XXXVII, Suceava, 2010, pp. 311-318; (*Laptele-cânelui, un capitol inedit din* ***Botanica*** *lui Marian*, de Aura Brădăţan).
5. **Luminosul,** în *Ţara Fagilor*, an. XI, nr. 3(44), iulie-septembrie 2003, Suceava, p. 18; (*S.Fl. Marian inedit -* ***Luminosul***, de Aura Brădăţan).
6. **Neghina,** în *Bucovina Literară*, an. VIII, nr. 8(78), august, Suceava, 1997, p. 23; (*Simion Florea Marian inedit:* ***Neghina***, de Aura Brădăţan).
7. **Negruşca,** în *Suceava. Anuarul Complexului Muzeal Bucovina*, XXXIV- XXXV - XXXVI /2007-2008-2009, Suceava, 2009, pp. 77-78, de Aura Brădăţan.
8. **Scânteuţa,** în *Junimea Literară*, an. IV, nr. 6-7, Suceava, 1907, pp. 124-126 (de Liviu Marian).
9. **Toporaşul,** în *Ţara Fagilor*, an. VIII, nr. 1(30), ianuarie-martie, Suceava, 2000, p. 5; (***Toporaşul:*** *un capitol inedit din* ***Botanica poporană****, de S. Fl. Marian*, de Aura Brădăţan).
10. **Trestia,** în *Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei*, XVII-XVIII-XIX/1990-1992, Suceava, pp. 341-350; (*Un capitol inedit din* ***Botanica poporană română*** *-* ***Trestia****, de Simion Florea Marian,* de Aura Brădăţan).

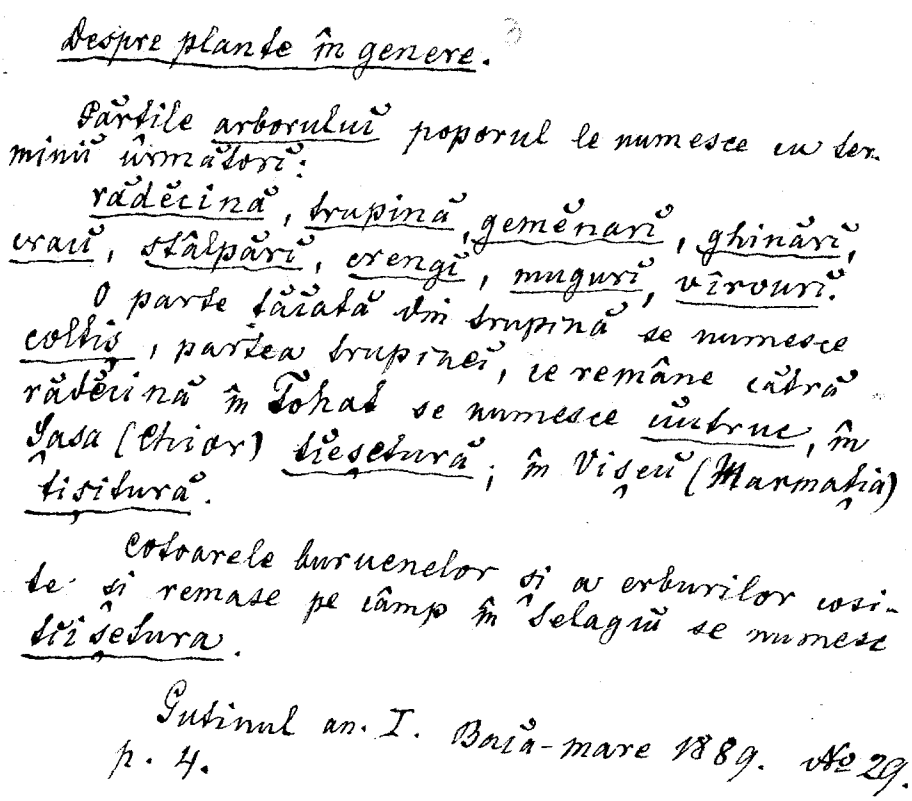

Despre plante în genere.

Părţile arborului poporul le numesce cu deminiu următorii:

rădăcină, trupină, geměnari, ghinări, crari, stâlpări, crengi, muguri, vîrvuri.

O parte tăiată din trupină se numesce colţiu, partea trupinei, ce remâne către rădăcină în Sohat se numesce cuibrue, în Jasa (Ohior) tiesetură; în Vişeu (Marmaţia) tisitură.

Cotoarele buruenelor şi a erburilor uscate şi remase pe câmp în Selagiu se numesc tiseturi.

Gutinul an. I. Baia-mare 1889. № 29. p. 4.

M.

Macuk, Papaver somniferum L. - fr. Pavot.
Maioranu sau maghiranu, briganum Majorana L.
Malaiu, Panicum fr. Marjolaine.
Mama padurei, Arpenula
Mamoritia, Chaenomeles
Mararin, Anethum — — fr. Fénouil.
Marole sau lapturca
Macrisiu, Rumex — — — fr. Oseile.
Madierichia, Orobus
Malinisia, Ligustrum fr Troene
Margaritariu, Loranthus
Margaritarela s. lacramiora
Margarite (s. Astre) — — fr. Reine Marguerite
Margica, Melica
Macalariu, Hyoscyamus fr. Jusquiame,
Madacina, Dracocephalum Moldavicum,
Matraguna, Atropa belladona, fr. Belladone
Madrisia, Camichella
Meiu, Milium fr. Millet
Melisa, Melissa
Merinana, Mochringica
Mesteacanu, Betula —
Micsunica, Cheiranthus — fr. Bouleau
Micrea ursului, Pulmunaria fr Giroflée
Milostiva, Gratiola

BOTANICA POPORANĂ ROMÂNĂ

VOLUMUL II
(G – P)

Hanăsulu, Choenopodium bonus Henricus L.
Horgiulu, este unu felu de pspiriga mai alta si multu mai
grosu de catu pspirigulu; ramosus. - cu acesta spa
Romancele Blanelle fericilorum si ori ce alte luarm
pentru ca acesta planta este aspra si este ori
si ce pasta. —

I.

Iasomia, Iasminum
Inu, Linus
Intiviora, Arnoveris
Iovă, fr. Yeuse
Osmă, Cinopodium
Inuiper (s. Ineapănu) Iuniperus off.

fr. Iasmin.
fr. Lin.
fr. Genevri

pena aci: C. Negruzzi.

Isortichiu, cuscuta europaea L. Grosoflachi-eide, ung.
Inu, linum usitatissimum, L. Lenkefonalok
Inu selbaticu, linaria vulgaris L. Harsfer-nud, ung. vadlen.
.... antirrhinum majus. L. Gyssmulowm innud, piros
gerendes.
Iorgovanu, v. melianu rosiu
Iore, v. viore
Osmă, v. menta.
Isopu, hyssopus officinalis L. ital. Isop, mng. isop.

pena aci: Baritiu.

Ialovatiulu, Iniperus communis
Iasca de scaparatu, Polyporus igniarius.
Iniciorulu (inu selbaticu a se vede)

Mariano

199

Garofa.
(Dianthus Caryophyllus L.)

Garofele se'mpărţesc în doue părţi şi anume: în Garofe-de-câmp sau selbatice şi în Garofe de-grădină sau cultivate.

La cele de câmp se numără:

Cuişoara pl. cuişoare, Cuişoare-de-câmp, Cuişoarele-pământului, Garoafă-de-câmp, Garoafă selbatică, Garofă-de-câmp, Garofă-selbatică, şi Garofiţă, lat. Dianthus Carthusianorum L.

Garoafă, pl garoafe şi Garofiţă-de-munte, lat. Dianthus compactus Kit.

Barba-ungurului, lat. Dianthus spiculifolius Schur. sau D. plumarius L.

Floarea-domnească pl flori-domneşti, Foae-domnească pl. foi-domneşti, Garoafă, Garoafă-de-munte, Garoafă-selbatică, Garofil şi Roata-carului, lat. Dianthus superbus L.

Iară la cele de grădină se numără:

Garoafa sau Garofiţa-de-grădină, lat. Dianthus barbatus L.

Cuişoara sau Garofiţa, lat. Dianthus chinensis L. şi

Caranfina, Cuişoara, Cuişorul, Floa-

173. Garofa
(Dianthus Caryophyllus L.)

Garofele se-mpărţesc în două părţi şi anume: în **garofe-de-câmp** sau **sălbatice** şi în **garofe-de-grădină** sau cultivate.

La cele de câmp se numără:

Cuişoara pl. cuişoare, **cuişoare-de-câmp, cuişoarele-pământului, garoafă-de-câmp, garoafă-sălbatică, garofă-de-câmp, garofă-sălbatică** şi **garofiţă**, lat. Dianthus Carthusianorum L.

Garoafă, pl. garoafe şi **garofiţă-de-munte,** lat. Dianthus compactus Kit.

Barba-ungurului, lat. Dianthus spiculifolius Schur. sau D. plumarius L.

Floarea-domnească pl. flori-domneşti, **foaie-domnească** pl. foi-domneşti, **garoafă, garoafă-de-munte, garoafă-sălbatică, garofil** şi **roata-carului,** lat. Dianthus superbus L.

Iară la cele de grădină se numără:

Garoafa sau **garofiţa-de-grădină,** lat. Dianthus barbatus L.

Cuişoara sau **garofiţa,** lat. Dianthus chinensis L., şi

Caranfina, cuişoara, cuişorul, floare-domnească, garofă, dem. **garofiţă, garofă-de-grădină, garofă-mirositoare, garoafă, garoafă-de-grădină, garofil, garofină, neginâ, neginea, sacfiu, simperel, sânfireag, vâzdoancă** dem. **vâzdoncuţă** şi **vâzdoagă,** lat. Dianthus Caryophyllus L.[1]

Floarea garofelor celor de câmp e simplă. A celor de grădină însă, şi mai ales a celei din urmă, e parte **simplă, deşartă** sau **rară,** şi parte **bătută,** plină sau **invoaltă.**

Bătute, invoalte sau **pline** se numesc acelea a căror floare e deasă ca la trandafiri, iară **simple** sunt acelea a căror coroană constă numai dintr-un cerc de flori.

După coloarea floarei se-mpart acestea din urmă iarăşi în: **garofe-albe, galbene, giurgiulii, întunecate, narangii, pestriţe, roşii, deschis-roşii** şi **întunecat-roşii.**

Fiind floarea **garofelor-de-grădină** frumoasă şi mirositoare şi având ea pe lângă aceasta încă şi feliurite colori, de-aceea nu e mai nici o casă de român, şi mai ales unde se află fete mari, pe lângă cari să nu se samene şi cultive.

O samă de fete însă nu se mulţămesc numai cu sămănatul **garofelor** prin grădinile de flori, ci ele adeseori le cultivă chiar şi prin oale, pe cari le pun apoi prin fereşti, după cum ni-arată şi următoarea doină din **Transilvania,** comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos:

Câtu-i oraşu de mare
Nu-i curte c-a dumitale:
Pe din sus cu târnăţuc,
La fereşti
Cu flori-domneşti,
Pe la uşi
Cu flori de ruji,
Pe cuiere rujmalin,
Pe mas-o cupă de vin,
Dumitale să ţi-o-nchin.[2]

Se cere însă ca fata care îşi înfrumuseţează fereştile cu **flori-domneşti,** adică cu **garofe,** să n-o facă aceasta numai de ochii lumii, ci să fie harnică şi să ţie întreaga casă curată. Căci la din contră, feciorii o iau peste picior, cântându-i:

Frunză verde spic de orz,
Casa bălii mele-n colţ,
La fereşti îs flori-domneşti,
Pe cuptior îs flori-câneşti.
De trei zile trag să mor
Tot pe un drum călător.
Tu, băluţă, poartă flori,
Că gândesc ca să nu mori,
Să şedem o zi ori două
Să ne fie drag şi nouă.[3]

Din cauza frumuseţei şi a mirosului garofelor, atât fetele, cât şi feciorii de pretutindene îndătinează nu numai de-a le cultiva prin grădini, ci a se şi împodobi cu dânsele, mai ales când se duc duminica şi în zi de sărbătoare la biserică, la joc sau la o altă petrecere.

---

[1] Dat. rom. din Bucovina, Moldova şi Transilvania; cf. Porcius: **Flora,** p. 175; dr. Brândză: **Prodrom,** p. 193, 194 şi 195; Grecescu: **Conspect,** p. 93-97; Panţu: **Vocab.,** p. 14; En. Hodoş: **Poesii pop.,** p. 185; Idem: **Cântece bănăţene,** p. 56; Onişor: *op. cit.,* p. 14 şi 15; Rădulescu-Codin, *op. cit.,* p. 31; Const. Pepa: ***Poesii pop.,*** publ. în *Tribuna,* an. IX, Sibiu, 1892, nr. 9.

[2] Mândrescu, *op. cit.,* p. 67.

[3] Com. de dl B. B. Iosof.

Drept dovadă despre această datină foarte răspândită pretutindene printre români ne poate servi şi următoarea doină din **Transilvania**, ţinutul Năsăudului, unde **garofa** se numeşte **vâzdoancă** dem. **vâzdoncuţă** şi **vâzdoagă**:

Frunză lată di pă baltă,
Plânge-i tu, bădiţ-odată
După drăguţa lăsată.
Şi-i plânge după drăguţă
Ca ***ciu***[4] *după măicuţă.*
Da-o-ar, mândră, Dumnezău
Să se usce frunzuţa
Să n-ai vara ce purta,
Când îi pune-o la urece
Să cie, mândruţă, rece.
Struţişor mândru de roauă,
Io-i purta ***văzdoancă*** *noauă,*
Ţi-oi rumpe inima-n doauă;
Io-i purta ***văzdoancă*** *verde*
Ţi-oi rumpe inima-n şapte ...[5]

O altă doină, tot din **Transilvania**, care ne-arată că, mai ales fetele, nu-ndătinează numai de a se împodobi, ci totodată de-a şi purta una sau şi mai multe **garofe** în mână, sună precum urmează:

Foicică ***aluniţă,***
Mă suiam pe alomiţă,
Mă-ntâlneam c-o copiliţă
În fuştă şi în rochiţă,
În mână c-o ***garofiţă.***
Eu îi ceream ***garofiţa,***
Dânsa-mi arăta guriţa:
- Sărută-mă, neică-n dinţi,
Dar de buze să n-atingi,
Că buzele-s cântărite
Cu cântar
De măcelar
Pe sama a doi jendari;
Că buzele-s cântărite,
Cântar de la doi haiduci
Pe sama la doi voinici.[6]

Fiindcă **garofa** e una dintre florile cele mai favorite ale românilor, de-aceea feciorii nu o dată asamănă cu dânsa **dragostea de fată mare.**

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din **Transilvania**:

Dragostea de fată mare
Ca ***garofa din răvane:***
Când bate vântul subţire
Atunci mă scoate din fire.

[4] **Ciu** = fiu.
[5] Onişor, *op. cit.*, p. 13-14.
[6] Bibicescu, *op. cit.*, p. 77.

Dragostea de nevăstuţă
Ca floarea din grădinuţă:
Când bate vântul din jos
Umple casa de miros.[7]

Nu o dată însă se asamănă cu **garofa** şi ochii, căci iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din **Bucovina**, com. Mănăstirea Homorului:

Dulci îs ochii de nevastă
*Ca **garofa din fereastă**,*
Dulci îs ochii de copilă
*Ca **garofa din grădină**,*
Dulci îs ochii de fecior
*Ca **garofa din ogor**.*
Colo-n vale la izvor
Se-ntâlneşte dor cu dor,
Se sărută pân'ce mor.
Dar şi eu simt un dor dorit
Tot de dor n-am mai murit.[8]

Când un fecior e constrâns să se despărţească pe-un timp oareşicare de iubita sa, atunci dorinţa lui cea mai mare şi mai fierbinte e ca aceasta să fie sănătoasă ca **garofa** şi tot ca aceasta să şi înflorească, adică tot aşa de frumoasă să se facă şi s-o afle ca şi **garofa,** când se va întoarce înapoi. Căci iată ce-i spune el iubitei sale:

Mergând, dragă, de la tine
Plânge inima în mine.
Eu mă duc cu mare dor,
Ca şi luna pintre nori;
Eu mă duc cu mare jele
Ca şi luna pintre stele ...
Rămâi, dragă, sănătoasă
*Ca **garofa** cea frumoasă,*
Să trăieşti, să-nveseleşti,
*Ca **garofa** să-nfloreşti.*[9]

Garofa, fiind una dintre florile cele mai favorite ale românilor, figurează foarte adeseori şi-n fruntea cântecelor poporane şi cu deosebire a celor de dragoste.

Iată unul şi dintre aceste cântece, şi anume din **Transilvania**:

*Frunză verde **garofiţă**,*
Mergeam sara pe costiţă
Şi ne-ntâlneam la portiţă
Şi-mi dedeai câte-o guriţă.
*Treceam valea **arofiţă**,*
Mergeam noaptea-n grădiniţă
*Şi furam vreo **garofiţă** ...*[10]

Altul, tot din **Transilvania**:

*Frunză verde **simperel**,*

[7] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 17.
[8] Com. de George Croitoriu, stud. gimn.
[9] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 108.
[10] Bibicescu, *op. cit.*, p. 41.

Am un neică tinerel,
S-o pus fete după el.
Da pună-se câte toate
De la mine nu-l pot scoate
Pân' la jalnica de moarte.[11]

Al treilea, din **Banat**, com. Gârboveţ:

*Frunză verde **sânfireag***
Nu-i pe-aici cine mi-i drag,
Ci e dus în altă parte,
Să-i dea sfântul sănătate! [12]

Al patrulea, tot din **Banat**, com. Varadia:

*Foaie verde **caranfină**,*
S-a dus mândra la grădină;
*Foaie verde d-a de **linte**,*
I-a ieşit badea-nainte;
*Frunzişoară de **căpşună**,*
Vreo două vorbe să-i spună;
Frunză verde d-a de prună,
Ce s-aude nu-i minciună;
*Frunză verde d-a de **prun**,*
Că badea umblă nebun.[13]

În fine, al cincilea şi ultimul, din **Ţara-românească**:

*Foicele, **foi domneşti**,*
Măriţico din Ploieşti,
Albă eşti, frumoasă eşti,
Cu bărbatul cum trăieşti,
Că eu văd că-ntinereşti!
*- Foicică **măr domnesc**,*
Zice lumea că iubesc!
Că iubesc şi că trăiesc
Nici eu nu tăgăduiesc:
Nu voi să mă prăpădesc![14]

Garofa se-ntrebuinţează câteodată şi ca leac contra unor boale, precum: contra **bubei vinete** şi a celei **negre**, contra **gălbănării** şi a **viermilor** de prin răni.

Aşa pentru vindecarea **bubei vinete** se ia smântână proaspătă, care se fierbe lin, fără a se afuma; în smântâna aceasta se pune puţin untdelemn, un fir de **busuioc**, lat. Ocymum Basilicum, şi floare de **vâzdoage-pestriţe**, lat. Dianthus Caryophyllus L., şi din toate acestea se face un fel de alifie, care se pune pe o pânzătură albă şi curată.

După aceasta, spălându-se buba cu apă călduţă, se pune pe dânsa floare de **bostan**, lat. Cucurbita Pepo, iar peste dânsa se leagă apoi cu alifia făcută din obiectele mai sus înşirate.

Pentru **buba neagră** se face o legătoare sau alifie din miere, în care, când fierbe, se pun flori de **viorele-albe**, lat. Viola odorata, flori de **trandafir**, lat. Rosa alba, şi **vâzdoage-albe**, lat. Dianthus Caryophyllus L., şi cu legătoarea aceasta se leagă apoi buba.[15]

---

[11] Const. Pepa: ***Poesii pop.***, publ. în ***Tribuna***, an. IX, Sibiu, 1892, nr. 9.
[12] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 56.
[13] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 185.
[14] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop.**, p. 316.

Pentru **gălbănare** se plămădeşte rădăcină de **garofă** cu ţuică şi plămădeala aceasta apoi se bea. Cu zamă de **garofă-de-câmp** se spală rănile cu viermi.[16] Dacă unii copii de ţâţă sunt foarte răi şi neastâmpăraţi, dacă plâng necontenit şi mamele lor nu ştiu ce să mai facă să se astâmpere şi să înceteze odată de plâns, voind să-i facă să doarmă, strâng **garofe-de-câmp** şi, puindu-le acestea sub perina de sub cap, copiii, oricât de răi ar fi, trebuie să aţipească şi să doarmă şi aşa maicele lor se iau de-o grijă, măcar pe vreo câteva oare.[17]

*

Garoafă sau **scânteuţă** sau **florile-domneşti. Florile-domneşti** se cultivă prin grădini. Fierte sunt bune spre vindecarea piciorului umflat.[18]

*

Rosura de stomac sau **jigăraie** provine mai mult din mâncare neregulată; apoi din răceală, oboseală, iritare de limbrici şi spasmi. Morbul, nefiind periculos, se curează uşor prin aplicare de legători calde pe foale şi apoi bând ceai de **cuişoare** sau **ceapă roşă** zdrobită bine.[19]

*

Garofiţă[20], **garofa-de-grădină.**[21]

[15] Vas. Rebrean: *Medicini pop. româneşti*, publ. în *Ungaria*, an. I, Cluj, 1892, p. 332.
[16] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40; Idem: ***Botanica med.***, publ. în *Arhiva, cit.* p. 64.
[17] Dat. rom. din Bucovina.
[18] Dat. rom. din Şaldorf, com. de Nicolau Baltă, stud. gimn. în Blaj.
[19] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 416.
[20] *Şezătoarea*, I, p. 173.
[21] Bălăşel, nr. 82.

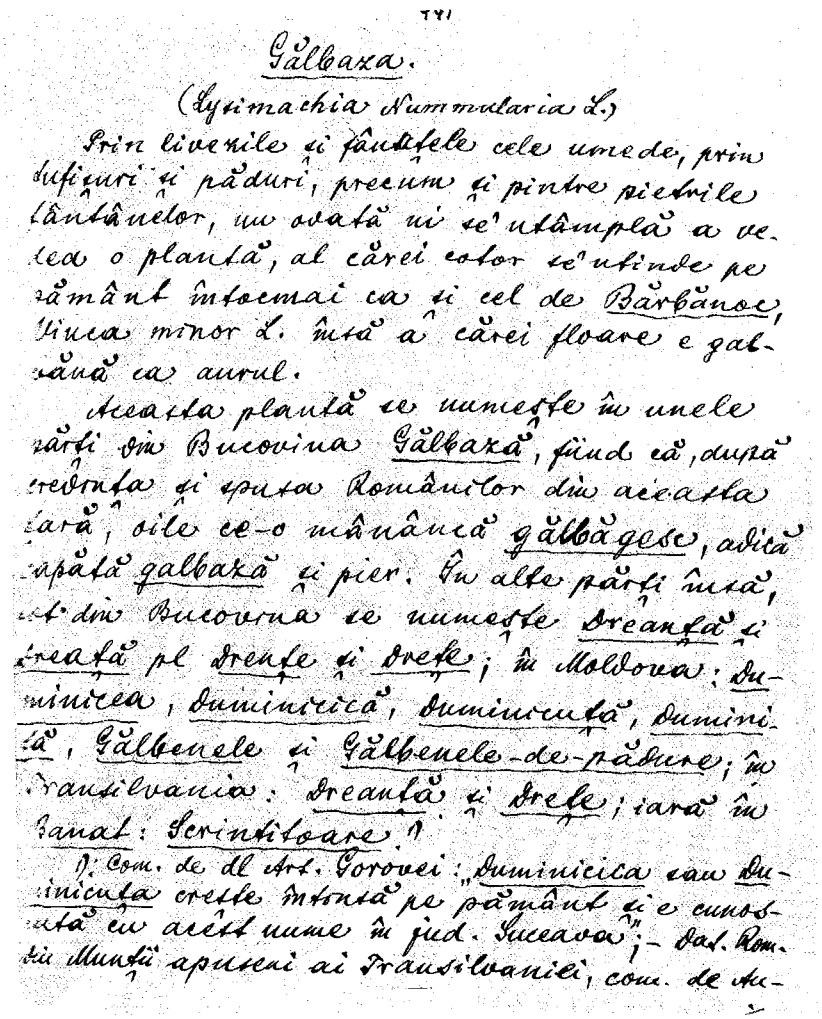

Gălbaza.

(Lysimachia Nummularia L.)

Prin livezile și fânațele cele umede, prin tufișuri și păduri, precum și pintre pietrile fântânelor, nu odată ni se-ntâmplă a vedea o plantă, al cărei cotor se-ntinde pe pământ întocmai ca și cel de Bărbănoc, Vinca minor L. însă a cărei floare e galbănă ca aurul.

Aceasta plantă se numește în unele părți din Bucovina Gălbază, fiind că, după credința și spusa Românilor din această țară, oile ce-o mânâncă gălbăgesc, adică capătă galbază și pier. În alte părți însă, tot din Bucovina, se numește dreanță și dreață pl. drențe și drețe; în Moldova: duminicea, duminicică, duminicuță, duminiță, gălbenele și gălbenele-de-pădure; în Transilvania: dreanță și dreție; iară în Banat: scrintitoare.

1) Com. de dl Art. Gorovei: „duminicica sau duminicuța crește întinsă pe pământ și e cunoscută cu acest nume în jud. Suceava"; - dat. Rom. din Munții apuseni ai Transilvaniei, com. de Au-

174. Gălbaza
(Lysimachia Nummularia L.)

Prin livezile şi fânaţele cele umede, prin tufişuri şi păduri, precum şi pintre pietrile fântânilor, nu o dată ni se-ntâmplă a vedea o plantă al cărei cotor se-ntinde pe pământ, întocmai ca şi cel de **bărbănoc**, Vinca minor L., însă a cărei floare e galbănă ca aurul.

Această plantă se numeşte în unele părţi din Bucovina **gălbază**, fiindcă, după credinţa şi spusa românilor din această ţară, oile ce-o mânâncă **gălbăgesc**, capătă **galbază** şi pier. În alte părţi însă, tot din Bucovina, se numeşte **dreanţă** şi **dreaţă** pl. **drenţe** şi **dreţe**; în Moldova: **duminicea, duminicică, duminicuţă, duminiţă, gălbenele** şi **gălbenele-de-pădure**; în Transilvania: **dreanţă** şi **dreţe**; iară în Banat: **scrintitoare.**[1]

Gălbaza sau **dreanţa** aceasta e bună de **vătămătură** sau **durere înuntru**, de **durere de cap**, de **friguri**, precum şi **de făcut pe dragoste**. Cel ce are **vătămătură** fierbe **gălbază** de aceasta la foc într-o ulcică, iar după ce-o fierbe bine, bea zama ce iesă dintr-însa în următoriul chip: dacă-l doare jos, ia ulcica de la foc, o pune jos pe pământ şi de acolo bea; iar dacă **vătămătura** îl doare

[1] Com. de dl Art. Gorovei: *Duminicica sau duminicuţa creşte întinsă pe pământ şi e cunoscută sub acest nume în jud. Suceava.*; dat. rom. din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj: *Dreţele se produc pe locuri umede, se-ntind pe pământ şi au frunze verzi.*; Panţu: **Vocab.**, p. 26.

sus, bea de sus, adică pune ulcica pe-o laiţă sau pe-o masă şi apoi bea dintr-însa. Făcând-o aceasta, se crede că bolnavul în scurt timp se vindecă.[2]

Cel ce are **durere de cap** pisază **dreanţă**, o pune între două pânzături şi aşa se leagă apoi cu dânsa la cap. Făcând-o aceasta, durerea curând încetează, căci **dreaţa** are putere de-a trage durerea afară. Dacă s-ar pune la cap numai **dreaţă** singură, atunci s-ar beşica, pentru că ea conţine în sine un suc ca şi **hreanul**.[3] Cel ce are **friguri** pisază **dreţe**, le amestecă cu sare şi cu oţăt de mere şi se leagă apoi cu dânsa la tălpile picioarelor.[4]

Fetele cele mari din **Moldova**, jud. Suceava, cari voiesc să fie îndrăgite şi iubite de feciori, adună **duminicica** sau **duminicuţa**, după cum o numesc ele, şi o pun în lăutoare, ca şi **inişorul-de-câmp**, lat. Linum perenne L., care e bun de desfăcut, şi cu lăutoarea aceasta se lau apoi joia şi sâmbăta înainte de răsărita soarelui.[5]

O altă plantă care se ţine de familia **gălbazei**, despre care ni-a fost până aice vorba şi care se-ntrebuinţează de către românii din **Bucovina**, şi mai ales de către fetele cele mari, ca şi **gălbaza**, atât ca leac contra **durerii de cap**, cât şi ca lăutoare, anume ca să le crească părul, să fie neted, moale şi frumos, e **mărul-cucului**, lat. Lysimachia punctata L.[6]

În fine, a doua şi ultima plantă care se ţine de familia **gălbazei** şi care e românilor asemenea cunoscută după nume, e: **floarea-de-lingoare, floarea-de-lungoare, gălbenele, gălbinele, iarbă-de-lingoare, iarbă-de-lungoare, rădăcină-de-lingoare** şi **rădăcină-de-lungoare**, lat. Lysimachia vulgaris L.[7] Planta aceasta, judecând după numele ei, e mai mult decât probabil că se-ntrebuinţează spre vindecarea **lingoarei** sau **lungoarei**.

[2] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[3] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. Bistra, com. de Aur. Gligor: *Dreţele se folosesc când are cineva durere de cap, că se pun la cap.*

[4] Dat. rom. din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. Bistra, com. de Aur. Gligor.

[5] Com. de dl Art. Gorovei.

[6] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Mărul-cucului e foarte bun de lăut pe cap. Fetele cari se lau cu dânsul capătă un păr foarte frumos.*; tot de-acolo, dict. de Domnica Socolean: *Mărul-cucului e bun de lăut când îl doare pe cineva capul; apoi şi ca să crească părul şi să fie neted. Se lau cu dânsul mai cu samă fetele.*

[7] Panţu: Vocab., p. 26.

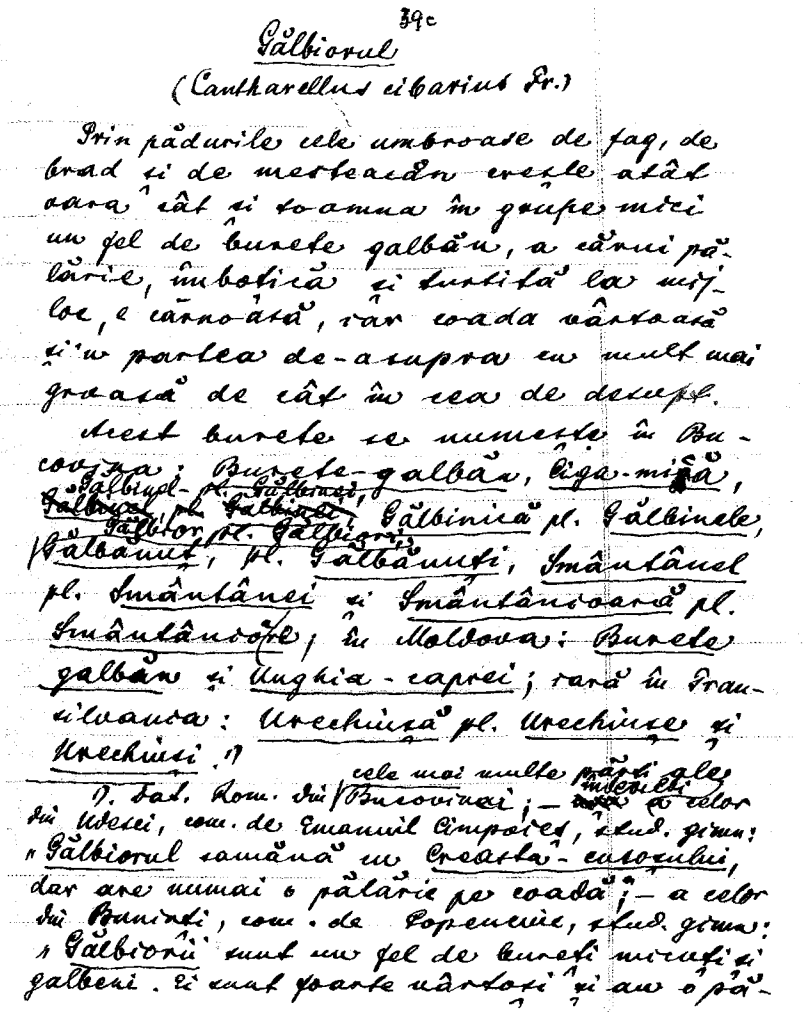

39c

Gălbiorul

(Cantharellus cibarius Fr.)

Prin pădurile cele umbroase de fag, de brad şi de mesteacăn creşte atât vara, cât şi toamna, în grupe mici, un fel de burete galbăn, a cărui pălărie, îmboţică şi turtită la mijloc, e cărnoasă, iar coada vârtoasă şi-n partea deasupra cu mult mai groasă decât în cea dedesupt.

Acest burete se numeşte în Bucovina: gălbiorul, gălbiorul-pl. gălbiori, gălbior pl. gălbiori, gălbinică pl. gălbinele, gălbănuţ pl. gălbănuţi, smântânel pl. smântânei şi smântânioară pl. smântânioare; în Moldova: burete-galbăn şi unghia-caprei; iară în Transilvania: urechiuşă pl. urechiuşe şi urechiuşi.

1) Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; îndeosebi a celor din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoieş, stud. gimn.: *Gălbiorul samănă cu creasta-cucoşului, dar are numai o pălărie pe coadă.*; a celor din Buninţi, com. de Popenciuc, stud. gimn.: *Gălbiorii sunt un fel de bureţi micuţi şi galbeni. Ei sunt foarte vârtoşi şi au o pălărie mică, întoarsă cu marginile în jos.*; a celor din Ilişeşti, com. de Filaret Doboş, stud. gimn.: *Gălbiorul samănă întrucâtva cu râşcovul, e însă galbăn şi pălăria lui e boţită. El creşte pe locuri umbrite şi când se taie sau se rupe la soare are o coloare galbănă-deschisă.*; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: *Gălbiorii cresc câte mai mulţi laolaltă şi-s galbeni.*; Panţu: **Plantele**, p. 33, 36, 59, 106, 313 şi 317.

175. Gălbiorul

(Cantharellus cibarius Fr.)

Gălbiorul e unul dintre bureţii cei mai gustoşi şi mai buni de mâncat.[2]

Din **gălbiori** se face **tocană**, adică se prăjesc cu unt ori cu slănină şi cu ceapă[3], sau se prăjesc cu unt şi se pune într-înşii smântână, din care cauză se numesc ei apoi şi **smântânei** sau **smântânioare**[4].

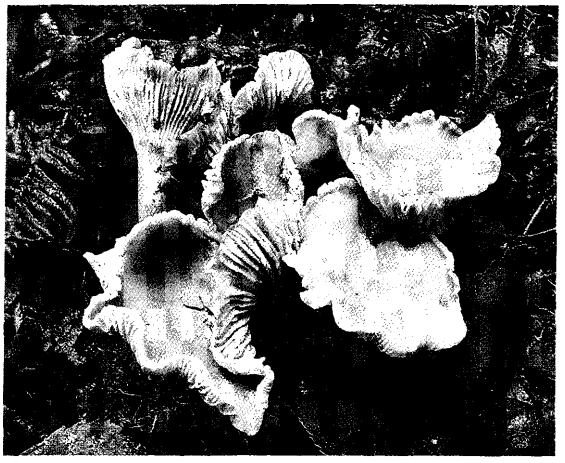

[2] După spusa rom. din Şcheia, com. de Ioan Berariu şi Ioan Balintescul, stud. gimn.: ***Gălbinelul** e un burete galbăn şi de-aceea se numeşte **gălbinel** pl. **gălbinei**. El creşte prin păduri şi e foarte bun de mâncat.*; a celor din Cireş, com. de Const. Popescu, stud. gimn.: ***Buretele-galbăn** are coloare galbănă, creşte prin păduri şi e foarte bun de mâncat.*; a celor din Valea-Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.: ***Gălbinica** pl. **gălbinele** e aurie, are pălăriuţă mică, pe dedesubt cu nişte păturele. **Gălbinelele** cresc câte cinci şi mai multe dintr-o rădăcină, prin păduri dese şi prin locuri unde se află multă cetină pe pământ, şi sunt nu numai foarte bune de mâncat, ci şi foarte gustoase.*

[3] După spusa celor mai mulţi rom. din Bucovina, îndeosebi însă a celor din Udeşti, com. de Gavril Rotariu, stud. gimn.: ***Gălbiorii** îs mici, au coloare galbănă-deschisă, cresc mai mulţi laolaltă şi-s foarte buni de mâncat în tocană.*

[4] După spusa rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: ***Smântânel** pl. **smântânei** e foarte bun de mâncat cu smântână. El se dumică mărunţel, se prăjeşte cu unt ori cu slănină şi se pune sare şi smântână într-însul.*

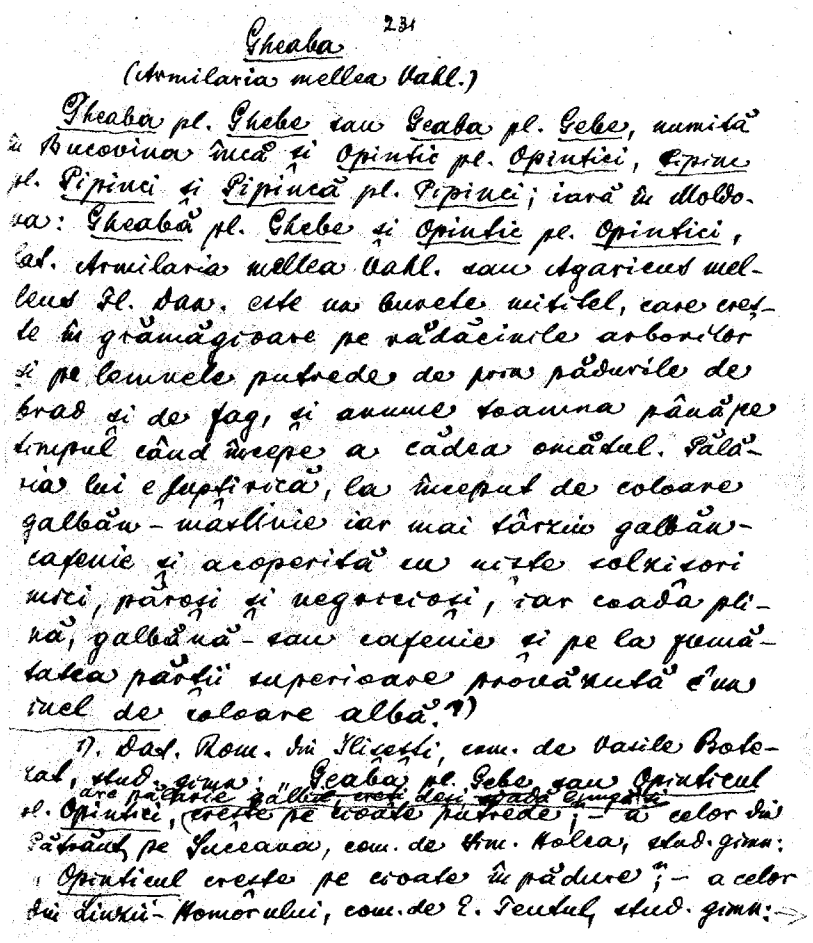

Gheaba 231
(Armillaria mellea Vahl.)

Gheaba pl. Ghebe sau Geaba pl. Gebe, numită în Bucovina încă şi Opintic pl. Opintici, Pipinc pl. Pipinci şi Pipincă pl. Pipinci; iară în Moldova: Gheabă pl. Ghebe şi Opintic pl. Opintici, lat. Armillaria mellea Vahl. sau Agaricus melleus Fl. Dan. este un burete mititel, care creşte în grămăgioare pe rădăcinile arborilor şi pe lemnele putrede de prin pădurile de brad şi de fag, şi anume toamna până pe timpul când începe a cădea omătul. Pălăria lui e supţirică, la început de coloare galbăn-maslinie iar mai târziu galbăn-cafenie şi acoperită cu nişte colxişori mici, păroşi şi negricioşi, iar coada plină, galbănă sau cafenie şi pe la jumătatea părţii superioare provăzută c'un inel de coloare albă.1)

1). Dat. Rom. din Ilişeşti, com. de Vasile Botezat, stud. gimn.: Geaba pl. Gebe sau Opinticul pl. Opintici, (creşte pe ~~lângă~~ cioate putrede; – a celor din Pătrăuţ pe Suceava, com. de Sim. Holca, stud. gimn.: Opinticul creşte pe cioate în pădure"; – a celor din Liuzii-Homorului, com. de E. Teutul, stud. gimn.:

176. Gheaba sau Opinticul

(Armillaria mellea Vahl.)

Gheaba pl. **ghebe** sau **geaba** pl. **gebe**, numită în Bucovina încă şi **opintic** pl. **opintici**, **pipinc** pl. **pipinci** şi **pipincă** pl. **pipinci**; iară în Moldova: **gheabă** pl. **ghebe** şi **opintic** pl. **opintici**, lat. Armillaria mellea Vahl. sau Agaricus melleus Fl. Dan., este un burete mititel, care creşte în grămăgioare pe rădăcinile arborilor şi pe lemnele putrede de prin pădurile de brad şi de fag, şi anume toamna până pe timpul când începe a cădea omătul. Pălăria lui e supţirică, la început de coloare galbăn-maslinie, iar mai târziu galbăn-cafenie şi acoperită cu nişte solzişori mici, păroşi şi negricioşi, iar coada plină, galbănă sau cafenie şi pe la jumătatea părţii superioare provăzută c-un inel de coloare albă.[1]

[1] Dat. rom. din Ilişeşti, com. de Vasile Botezat, stud. gimn.: *Geaba pl. gebe sau opinticul pl. opintici are pălărie gălbie, creţi deşi, coadă lungă şi creşte pe cioate putrede.*; a celor din Pătrăuţ pe Suceava, com. de Sim. Holca, stud. gimn.: *Opinticul creşte pe cioate în pădure.*; a celor din Liuzii-Homorului, com. de E. Teutul, stud. gimn.: *Geaba sau opinticul este un burete mic, care creşte pe lângă cioate foarte târziu, mai până ce-l apucă omătul.*; a celor din Cupca, com. de Temistocle Prelici, stud. gimn.: *Opinticul creşte pe lângă cioate.*; a celor din Crasna, com. de Vasile Iliuţ, stud. gimn.: *Pipinca creşte în pădure pe lângă copaci, are pălărie lată de coloare gălbie, coadă lungă şi gust bun.*; a celor din Pătrăuţ pe Siret, com. de George Piţul, stud. gimn.: *Pipincele cresc în păduri pe copaci, sunt de coloare cam întunecată, au coadă subţire şi-s bune de mâncat.*; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Ghebele cresc în toamne ploioase, pe la rădăcini de*

Geaba nu numai că e un burete foarte bun de mâncat, ci totodată şi foarte căutată, fiindcă are carne albă şi fragedă, miros dulce şi-un gust, deşi acrişor, însă minunat de bun.[2]

Ea se mânâncă atât proaspătă, cât şi uscată, şi anume: în zile de post, fiartă şi amestecată cu mujdei, iară în zile de frupt, cu smântână.[3] Uscată se mânâncă de regulă mai mult iarna.[4]

Un alt burete, care ţine de familia celui despre care ni-a fost până aice vorba şi care e asemenea bun de mâncat, e **giuganul**, lat. Armillaria imperialis Fr. sau Agaricus imperialis Fr.[5]

stejar, sub formă de tufe ce cuprind chiar sute de fire.; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Opinticii** sunt nişte bureţi ce se fac pe copaci, au coloare gălbuie şi pe unele locuri se numesc încă şi **ghebe**.*; vezi şi Sevastos: **Călătorii**, p. 88: ***Opinticii** (ghebe) se fac pe la tăietură şi pe la dumbravă, prin teişuri, printre copaci mari rari, şi cresc din rădăcina copacilor.*; Panţu: **Plantele**, p. 108 şi 109.

[2] După spusa rom. din Tişăuţi, com. de Alexandru Ieşan, stud. gimn.: *Prin lunci, şi mai ales pe lângă cioate, se află nişte bureţi mici, numiţi **opintici**, cari au nişte pălăriuţe supţirele de coloare galbănă şi cari sunt buni de mâncat.*; a celor din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan, stud. gimn.: *Opinticul creşte prin păduri pe sub cioate, are pălărie gălbie şi este bun de mâncat.*; a celor din Mihoveni, com. de N. Popenciuc, stud. gimn.: *Opinticii sunt cei mai de pe urmă bureţi, pe cari îi apucă chiar şi omătul. Ei se fac câte mai mulţi la un loc pe unde este pădurea mai deasă sau prin huciuri mai rare ori prin pădure rară şi mai mare. Ei nu sunt bureţi mari, ci bureţi micuţi, cari au un acoperământ în forma unei cuşme, deasupra de coloare gălbie, iar pe dedesubt plini de-un fel de scamă, şi coadă lungă. Opinticii sunt foarte vestiţi prin gustul lor cel minunat de bun.*; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: *Opinticii sau **ghebele** cresc toamna pe lângă cioate şi-s buni de mâncat.*; a celor din Cupca, com. de George Bicer, stud. gimn.: ***Pipincul** are pălărie nu tocmai lată şi coadă lungă; el este bun de mâncat.*

[3] Dat. rom. din Buninţi, com. de Vas. Strachină: *Opinticul creşte toamna prin păduri sau prin locuri unde au fost păduri şi acuma sunt numai nişte huciuri sau lunci. El este un burete micuţ, care se mânâncă sau proaspăt sau uscat ca **chitoaşca**.*; a celor din Suceviţa, dict. de Prea Cuv. Sa Silvestru Tonigariu, sincel: ***Opinticul** pl. **opintici**, **pipincă** pl. **pipinci** şi **geabă** pl. **gebe** sunt unul şi acelaşi burete şi-i bun de mâncat. Se face cu smântână.*; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Ghebele** sunt bune fierte cu usturoi ori cu oţet. Sunt bune de uscat şi apoi tot fierte se mânâncă.*; a celor din jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Opinticii** se mânâncă fierţi cu usturoi.*

[4] După spusa rom. din Stupca, com. de On. Căilean, stud. gimn.: *Geaba creşte de regulă pe timpul murei. Ea este bună de mâncat. Uscându-se, se păstrează şi peste iarnă.*; a celor din Putna, dict. de David Ursachi: *Opinticul se mânâncă proaspăt şi se uscă peste iarnă.*

[5] Panţu: **Plantele**, p. 113.

262

Gheaba-de-brad.

(Lepiota clypeolaria Bull.)

Gheaba-de-brad, numită atât în Bucovina cât şi-n Moldova încă şi simplu Gheabă sau Geabă şi Opintic, lat. Lepiota clypeolaria Bull. sau Agaricus clypeolarius Fr. 1) este un burete, care creşte vara şi toamna pe pământ prin pădurile umede şi umbroase de fag şi de brad, şi a cărui pălărie e albă supţire, cărnoasă şi la început netedă, mai pe urmă însă acoperită cu nişte solzişori de regulă roşietici, iar coada alburie, lungă şi supţire. 2)

1). Pantu: Plantele. p. 108; Şezătoarea vol. III. p. 83: „Opintici = bureţi albi, mititei.

2). Dat. rom. din Udeşti, com. de Em. Cimpoieş, stud. gimn.: „Opinticul are pălărie de mijloc, supţirică şi de coloare albă deasupra, iar dedesupt albă şi c-o mulţime de crestături. El creşte mai ales pe sub plopi."; a celor din Costâna, com. de Vasile Huţan, stud. gimn.: Opinticii cresc mai ales prin tufişe, au o pălărie cu o scamă albă pe dânsa şi coadă lungă şi supţire.

3). Dat. rom. din Stupca, com. de Ioan Luţa: Geaba pl. gebe creşte în păduri, are pălărie lătăreaţă în forma talgerului şi de coloare albă-galbănă, coadă supţire, lungă şi albă şi este bună de mâncat.; a celor din Şcheia, com. de Ioan Berariu: Opinticul creşte pe lângă marginile pădurilor, are pălărie lătăreaţă de coloare albă-gălbie şi este bun de mâncat.

177. Gheaba-de-brad
(Lepiota clypeolaria Bull.)

Gheaba-de-brad, numită atât în Bucovina, cât şi-n Moldova încă şi simplu **gheabă** sau **geabă** şi **opintic**, lat. Lepiota clypeolaria Bull. sau Agaricus clypeolarius Fr.[1], este un burete care creşte vara şi toamna pe pământ, prin pădurile umede şi umbroase de fag şi de brad, şi a cărui pălărie e albă, supţire, cărnoasă şi la început netedă, mai pe urmă însă acoperită cu nişte solzişori de regulă roşietici, iar coada alburie, lungă şi supţire.[2]

Gheaba aceasta este bună de mâncat.[3]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 108; *Şezătoarea*, vol. III, p. 83: *Opintici = bureţi albi, mititei.*

[2] Dat. rom. din Udeşti, com. de Em. Cimpoieş, stud. gimn.: *Opinticul are pălărie de mijloc, supţirică şi de coloare albă deasupra, iar dedesupt albă şi c-o mulţime de crestături. El creşte mai ales pe sub plopi.*; a celor din Costâna, com. de Vasile Huţan, stud. gimn.: *Opinticii cresc mai ales prin tufişe, au o pălărie cu o scamă albă pe dânsa şi coadă lungă şi supţire.*

[3] Dat. rom. din Stupca, com. de Ioan Luţa: *Geaba pl. gebe creşte în păduri, are pălărie lătăreaţă în forma talgerului şi de coloare albă-galbănă, coadă supţire, lungă şi albă şi este bună de mâncat.*; a celor din Şcheia, com. de Ioan Berariu: *Opinticul creşte pe lângă marginile pădurilor, are pălărie lătăreaţă de coloare albă-gălbie şi este bun de mâncat.*

Un alt burete care se ţine de familia **ghebei**, despre care ni-a fost până aice vorba şi care e asemenea bun de mâncat, este **buretele-şerpesc** sau **pălăria-şerpelui**, lat. Lepiota procera Scop. sau Agaricus procerus Scop.[4]

[4] Panţu: **Plantele**, p. 34.

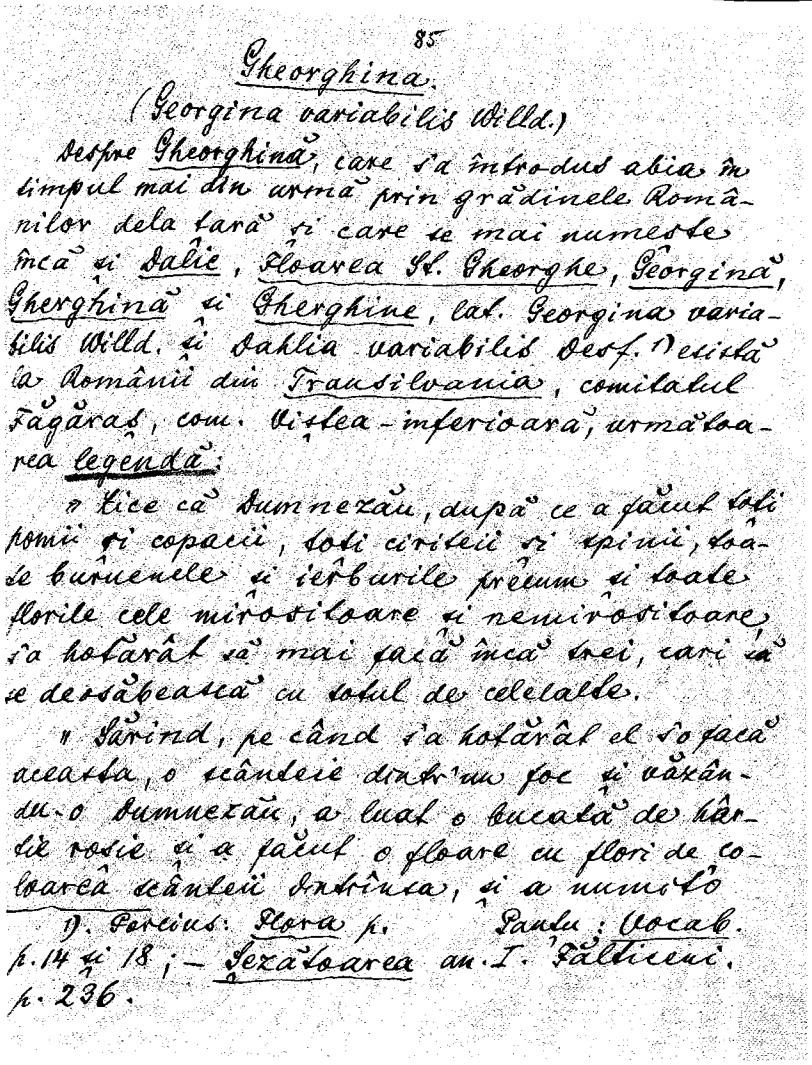

85

Gheorghina.

(Georgina variabilis Willd.)

Despre Gheorghină, care s'a introdus abia în timpul mai din urmă prin grădinele Românilor dela ţară şi care se mai numeşte încă şi dalie, floarea St. Gheorghe, Georgină, Gherghină şi Gherghine, lat. Georgina variabilis Willd. şi Dahlia variabilis Desf.[1] Există la românii din Transilvania, comitatul Făgăraş, com. Viştea-inferioară, următoarea legendă:

„Zice că Dumnezău, după ce a făcut toţi pomii şi copacii, toţi ciriteii şi spinii, toate buruienile şi ierburile precum şi toate florile cele mirositoare şi nemirositoare, s'a hotărât să mai facă încă trei, cari să se deosăbească cu totul de celelalte.

„Sărind, pe când s'a hotărât el s'o facă aceasta, o scânteie dintr'un foc şi văzând-o Dumnezău, a luat o bucată de hârtie roşie şi a făcut o floare cu flori de coloarea scânteii dintrînsa, şi a numit'o

1). Porcius: Flora p. Pantu: Vocab. p. 14 şi 18; — Şezătoarea an. I. Fălticeni, p. 236.

178. Gheorghina
(Georgina variabilis Willd.)

Despre **gheorghină**, care s-a introdus abia în timpul mai din urmă prin grădinile românilor de la ţară şi care se mai numeşte încă şi **dalie, floarea-St. Gheorghe, georgină, gherghină** şi **gherghine**, lat. Georgina variabilis Willd. şi Dahlia variabilis Desf.[1], există la românii din **Transilvania**, comitatul Făgăraş, com. Viştea-inferioară, următoarea legendă:

Zice că Dumnezău, după ce a făcut toţi pomii şi copacii, toţi ciriteii şi spinii, toate buruienile şi ierburile, precum şi toate florile cele mirositoare şi nemirositoare, s-a hotărât să mai facă încă trei, cari să se deosăbească cu totul de celelalte.

Sărind, pe când s-a hotărât el s-o facă aceasta, o scânteie dintr-un foc şi văzând-o Dumnezău, a luat o bucată de hârtie roşie şi a făcut o floare cu flori de coloarea scânteii dintr-însa, şi a numit-o ***scânteuţă.***

Tot din hârtie de-aceasta a făcut el alte floricele mai mititele, pe care le-a învălit ca un ou şi pe care le-a lipit apoi pe un cotorel. Pe-acestea le-a numit el ***busuioc.***

[1] Porcius: **Flora**, p. [...]; Panţu: **Vocab.**, p. 14 şi 18 ; ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 236.

În urmă a făcut el şi-o a treia floare, ale cărei floricele le-a pătat cu alb, ca să se deosebească de celelalte.

Văzând ***St. Gheorghe*** *floarea din urmă şi plăcându-i, s-a apropiat de dânsa şi a pus mâna pe ea. Atunci Dumnezău, văzând că-i place aşa de tare şi că s-a atins de dânsa, a numit-o în cinstea lui* ***gheorghină****, adică* ***floarea-St. Gheorghe.***

Având însă dintru început toate florile acestea aceeaşi mărime, Dumnezău le-a deosebit una de alta, lăsând ca ***gheorghina*** *să crească mai mare,* ***scânteuţa*** *ceva mai mică, iară* ***busuiocul****, care era cam supărat că nu l-a făcut pe el mai întâi, şi mai mic.*

Şi de-atunci e ***gheorghina*** *mai mare şi pestriţă, cu floare albă, galbănă şi roşie;* ***scânteuţa*** *ceva mai mică şi cu floare roşie; iar* ***busuiocul*** *şi mai mic şi cu floare albă.*[2]

Şi tot de-atunci, după cum ne spune o doină, asemenea din **Transilvania, gheorghina,** fiind o **floare scumpă,** nu se-nchină nimăruia, nici nu se dă legată la par, bunăoară ca **fasola,** ci numai vântului s-o bată.

Iată şi doina respectivă, care ni-o spune aceasta:

Foaie verde, foaie lată,
Nu stă lumea dintr-o fată,
Că o fată, ca şi-o floare
Stă în grădină la soare,
Şi feciorii sunt draci mari,
Că-s copii de grădinari.
Când ei tună în grădină,
Toate florile se-nchină,
Dar ***georgina*** *blăstămată*
Nu se-nchină niciodată,
Nici se dă la par legată,
Ci se dă la vânt s-o bată,
Şi se dă la vânt s-o rumpă
Că ***georgina-i floare scumpă.***[3]

Şi fiindcă **gheorghina** e o floare scumpă, de-aceea feciorii nu o dată îndătinează a asemăna pe iubitele lor cu dânsa. Căci iată ce zice un fecior din **Transilvania,** şi anume din Bucium-Poieni, mândrei sale:

Mândra mea, floare ***gheorghină,***
Te-aş săpa din rădăcină
Şi te-aş oltoi-n grădină.
Toată vara te-aş uda
Şi-aş dormi la umbra ta.[4]

Iar când feciorul e departe de mândra sa, atunci se adresează el cucului şi-i zice:

Cucule, pasăre sură,

---

[2] Dict. de Paraschiva Stanciu.

[3] ***Observatoriul***, an. III, Sibiu, 1880, nr. 28.

[4] Gr. Sima al lui Ion: ***Cântece pop. din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 293.

Să nu-mi cânţi pe arătură,
Ci să cânţi mândri pe şură,
Să-mi trimit-un pic de gură:
Pe o floare de ***bujor,***
Să nu-i duc atâta dor,
Pe o floare de ***gheorghină***
Să grăbească şi să vină.[5]

Iară în urmă, văzând că mândra sa nu i-a trimis gura dorită, nici n-a venit singură, atunci o strigă să vie, zicând:

Frunză verde de ***gheorghină,***
S-a dus mândra în grădină.
Haida, mândră, la ***sciubei***[6]
Să culegem ***drăgăvei***
Şi să umplem oalele
Să mânce cucoanele! [7]

Mândra însă nici de astă dată nu-l ascultă, căci ea, bolnavă fiind care nu i se poate fiecăruia spune, trebuie să steie acasă, ca să beie **ceai de gheorghină**, dacă voieşte ca boala de care e cuprinsă să-i înceteze mai degrabă.[8]

[5] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 41.
[6] **Sciubei** = izvor de băut apă.
[7] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 173.
[8] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.

179. Ghimpariţa
(Crypsis aculeata Ait.)

82

Ghimparița
(Crypsis aculeata Ait.)

Ghimparița, numită altmintrelea Iarbă-ghimpoasă și Iarba-vătămăturei, este o plantă mică ierboasă, care crește pe fânațe umede și pe locuri sărate și care înflorește în luna lui August și Septemvrie. Ea are tulcu ramuros, frunze foarte ascuțite și flori verzii cu două stamine, dispuse în spice semiglobuloase, încunjurate de cele două frunze superioare.

Ghimparița, după cum spun femeile știutoare, e bună de vătămătură, de unde se vede că-i vine și numirea de Iarba-vătămăturei.

Cei ce pătimesc de vătămătură o pun în rachiu de drojdii și rachiul acesta apoi îl beu.[2]

1). Panțu: Plantele p. 110.

2). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 44; - și dat. Rom. din Munții-apuseni apuseni ai Transilvaniei, com. de Aurelii Gligor, stud. gimn. în Blaj: „Iarba-vătămăturei crește prin fânațe și se folosește, băută, la morburi lăuntrice precum și externe".

Ghimpariţa, numită altmintrelea **iarbă-ghimpoasă** şi **iarba-vătămăturei**[1], este o plantă mică ierboasă, care creşte pe fânaţe umede şi pe locuri sărate şi care înfloreşte în luna lui august şi septemvrie. Ea are tuleu rămuros, frunze foarte ascuţite şi flori verzii cu două stamine, dispuse în spice semiglobuloase, încunjurate de cele două frunze superioare.

Ghimpariţa, după cum spun femeile ştiutoare, e bună de **vătămătură**, de unde se vede că-i vine şi numirea de **iarba-vătămăturei**.

Cei ce pătimesc de vătămătură o pun în rachiu de drojdii şi rachiul acesta apoi îl beu.[2]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 110.

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 44; şi dat. rom. din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj: *Iarba-vătămăturei creşte prin fânaţe şi se foloseşte, băută, la morburi lăuntrice, precum şi externe.*

460

Ghimpuşul.
(Ruscus aculeatus L.)

Ghimpuşul, numit încă şi Ghimpe sau Ghimpe pădureţ, este un fel de ţiriţel ghimpos şi spre vârv rămuros, care creşte prin păduri şi tufişuri şi care e totdeauna verde atât vara cât şi iarna. El înfloreşte în luna lui Martie şi April, are floricele mici şi verzii, frunze asemenea mici, cari samănă întrucâtva cu frunza Merişorului-boieresc, şi ca fruct un fel de boabă roşie cam de mărimea unei cireşe, care se ţine şi peste iarnă. 1)

Româncele din Ţara-românească, jud. Vâlcea, cari au stricăciune, adică durere cronică de pântece, fierb Ghimpuş de-acesta cu vin sau cu oţet şi o parte din zama ce iesă dintrînsul o beu, iar cu ceealaltă parte se spală. 2)

1). După spusa Rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel; cf. şi Panţu: Plantele. p. 111.
2). Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

180. Ghimpuşul
(Ruscus aculeatus L.)

Ghimpuşul, numit încă şi **ghimpe** sau **ghimpe-pădureţ**, este un fel de ciritel ghimpos şi spre vârv rămuros, care creşte prin păduri şi tufişuri şi care e totdeauna verde, atât vara, cât şi iarna. El înfloreşte în luna lui martie şi april, are floricele mici şi verzii, frunze asemenea mici, cari samănă întrucâtva cu frunza **merişorului-boieresc**, şi ca fruct, un fel de boabă roşie cam de mărimea unei cireşe, care se ţine şi peste iarnă.[1]

Româncele din Ţara-românească, jud. Vâlcea, cari au **stricăciune**, adică durere cronică de pântece, fierb **ghimpuş** de-acesta cu vin sau cu oţet şi o parte din zama ce iesă dintr-însul o beu, iar cu ceealaltă parte se spală.[2]

[1] După spusa rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel; cf. şi Panţu: **Plantele**, p. 111.
[2] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

181. Ghiocelul
(Galanthus nivalis L.)

Ghiocelul.
(Galanthus nivalis L.)
O legendă din Banat ne spune că Ghiocelul, Gal. nivalis L. a avut opt copii şi anume patru băeţi şi patru copile.
Băeţii s'au numit:
Brebenel, Corydalis bulbosa,
Cocoşel, Erythronium dens canis,
Frag, Fragaria vesca, şi
Pipigioiu, Orobus vernus.
Iară copilele s'au chiemat:
Micşunea, Hepatica triloba,
Viorea, Viola silvestris,
Aglicea, Primula acaulis, şi
Rujită, Rosa canina
Murind mama acestor opt fraţi şi înourându-se tatăl lor de-a doua oară, vitriga nu-i putu de felîu suferi, ci necontenit îi batjocurîa şi-i chinuîa, până ce într'o bună dimineţă îi alungă pre toţi de a casă.
Copiii, vedêndu-se că nu e chip să trăiască la un loc cu mama lor vitrigă, părăsiră casa părintéscă şi apucând care în cotro îl duseră ochii şi picioarele se pierdură prin lume, şi de-atunci nu mai ştiu nemică unul de altul nici nu se mai pot îndălni.

O legendă din **Banat** ne spune că **ghiocelul** a avut opt copii, şi anume patru băieţi şi patru copile. Băieţii s-au numit:

Brebenel, Corydalis bulbosa,
Cocoşel, Erythronium dens canis,
Frag, Fragaria vesca, şi
Pipigioi, Orobus vernus.
Iară copilele s-au chemat:
Micşunea, Hepatica triloba,
Viorea, Viola silvestris,
Aglicea, Primula acaulis, şi
Rujiţă, Rosa canina.

Murind mama acestor opt fraţi şi însurându-se tatăl lor de-a doua oară, vitriga nu-i putu defel suferi, ci necontenit îi batjocurea şi-i chinuia, până ce într-o bună demineaţă îi alungă pe toţi de acasă. Copiii, văzând că nu e chip să trăiască la un loc cu mama lor vitrigă, părăsiră casa părinţească şi, apucând care încotro îl duseră ochii şi picioarele, se pierdură prin lume şi de-atunci nu mai ştiu nemică unul de altul, nici nu se mai pot întâlni.

Tatăl lor, adică **ghiocelul**, cum a văzut că copiii săi nu se mai întorc înapoi, a plecat şi el în urma lor ca să-i caute şi să-i strângă iarăşi pe toţi la un loc. Dar zădarnică i-a fost toată alergătura şi căutarea, că nici până astăzi nu i-a putut afla şi aduna la un loc.

Drept aceea, cine adună în luna lui Mărţişor **brebenei, cocoşei, fragi, pipigioi** (pupeze), **micşunele, viorele, aglicele, rujiţe** şi **ghiocei**, şi apoi, legând pe toate floricelele acestea împreună într-un struţ (chită, buchet), le aruncă aşa legate cum sunt pe o apă curgătoare, anume ca aceasta să le poată duce în sânul său, acela câştigă iertarea tuturor păcatelor, pentru că a adunat pe cei opt fraţi dimpreună cu tatăl lor la un loc.[1]

Pe lângă legenda aceasta mai există în **Banat** încă şi următoarea datină:

Când înfloresc primăvara **ghioceii, cocoşeii, micşunelele** şi **aglicelele**, numite acestea din urmă încă şi **agricele, oglicele** şi **iglicele**, şi se pot căpăta, atunci se sacrifică mai întâi morţilor, adică se dau de pomană, şi abia după aceea se întrebuinţează spre alte scopuri.

Această sacrificare sau pomană se numeşte **moşii de flori** de **Mărţişor**. Aceste flori, precum şi celelalte ce înfloresc întâia oară primăvara, sunt **primiţele** (pârgile) şi totodată vestitoarele primăverii, deci trebuie să se pomenească morţii familiei cu dânsele.[2]

În unele părţi din **Muntenia**, din contră, îndătinează românii şi mai cu samă româncele de-a duce în Vinerea Paştilor la biserică tot felul de flori primăvăratice, însă mai ales **ghiocei**, cu cari împodobesc apoi epitaful. După ce au trecut pe sub Domnul Christos sau **aer**, cum se spune în Bucovina, fiecare româncă ia din aceşti **ghiocei**, cari s-au sfinţit prin şederea lor în biserică, şi, ducându-i acasă, îi pun de se usucă, iară la vreme de trebuinţă afumă cu dânşii pe copiii cari se bolnăvesc.[3] **Hlujul de ghiocel** fiert dă o coloare galbănă frumoasă. Din zama aceasta îndătinează româncele din **Moldova** a face **gălbinele**, în cari boiesc apoi scule de buci şi ouă de Paşti.[4]

În fine trebuie să mai amintesc încă şi aceea că **ghiocelul** se mai numeşte în **Muntenia** încă şi coconel pl. **coconei**[5]; în **Banat**: **ghiocel-mic**[6]; iară în **Transilvania**: **gheocel, ghiucel, gheocel-mic, gheocei-de-ghioc, clopoţel**[7], **aişor, primăvăriţă, giorea** pl. **giorele**[8] şi **ghilicel**.

O doină poporală din Ţara Oltului în **Transilvania**, în care întâlnim numirea din urmă şi care ne-arată totodată şi anotimpul când, precum şi locul unde creşte această floricică frumoasă, sună precum urmează:

---

[1] Sim. Mangiuca: *Calend.* pe an 1882 şi 1883, luna Mărţişor; Aurel Iana: ***Din credinţele poporului român din Măidan de lângă Oraviţa***, publ. în *Familia*, an. XXVI, p. 7.

[2] Sim. Mangiuca: *Calend.* pe an. 1882, p. 140.

[3] Com. de mult regretatul coleg academician dr. Brândză.

[4] Com. de dl Art. Gorovei.

[5] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 47.

[6] Sim. Mangiuca: *Calend. cit.*

[7] Porcius: **Flora**, p. 53; vezi şi Brândză: **Prodrom**, p. 452.

[8] Panţu: **Vocab.**, p. 17.

Mă uitai pe Olt la vale
Văzui mândra pe carare
Frumuşică ca o floare.
Eu am prins a o-ntreba:
Datu-şi-a gura cuiva?
Ea a prins a se jura:
De-oi fi dat gura cuiva
Usce-mi-se cununa
Ca câmpu primăvara,
Când oile sunt cu miei
Şi vacile cu viţei,
Pe sub tufe ghilicei;
Când îs oile cu miele
Şi vacile cu viţele
Pe sub tufe brănduşele.[9]

Iar o altă doină, tot din **Transilvania**, în care întâlnim numirea aceasta, sună aşa:

- D-auzi, mândră, ori n-auzi?
Ori n-ai gură să răspunzi?
Mi te cere-un ciobănel:
Mere-i, mândră, după el?
- După ciobănel m-oi duce,
Că guriţa lui e dulce!...
El întreaga ziuliţă
Nu se lasă de doiniţă,
Mânând pintre floricele
Albişoare miorele,
Mânând pintre ghilicei
Mieluşei tot frumuşei,
Iară noaptea lui e lină,
Că-i cu-a stelelor lumină
Şi cu dalbă lună plină! [10]

În Bucovina, a **albi**, a face mai ales pânzele ca **ghiocul**, se zice şi a **ghili**. Deci **ghilicel** însemnează atâta cât **albicel**.

*

Ghiucel sau **ghiocel, aişor, primăvăriţă**, lat. Galanthus nivalis[11]; **ghiocelul-alb.**[12]

[9] Iarnik-Bârsan: *op. cit.*, p. 242-243.
[10] *Idem de eadem*, p. 75-76.
[11] Uzitat în Transilvania.
[12] Bălăşel, nr. 89.

435

Ghiocelul-bogat.
(Leucojum vernum L.)

Ghiocelul-bogat aduce foarte mult în privinţa
făpturii sale cu Ghiocelul, lat. Galanthus nivalis L.
atâta numai că atât floarea cât şi frunzele sale
sunt ceva mai măşcate de cât ale acestuia.
Din causa aceasta se şi numeşte el apoi în Ţara-
românească şi Transilvania nu numai Gheocel
sau Ghiocel, ci şi Gheocel-bogat pl. Gheocei-bo-
gaţi, Gheocel-mare pl. Gheocei-mari, Ghiocel
bogat şi Ghiocel-mare. 1)

Şi de oare ce floarea lui are foarte mare
asemănare c'un clopoţel, de-aceea se nu-
meşte el, mai ales în Bucovina, încă şi Clopo-
ţel pl. Clopoţei. 2) În alte părţi locuite de Români
însă Cocoşel pl. Cocoşei, Luşcă pl Luşte, Nodu-
ţe, Omătuţe şi Peleşel pl. Peleşei. 3)

Fiind că Ghiocelul-bogat sau Clopoţelul a-

1). Panţu: Vocab. p. 25.

2). Dat. Rom. din Bilca şi Putna, dict. de Achelina Ursachi, şi a celor din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja şi com. de Victor Percec, stud. gimn.

3). Panţu: Vocab. p. 25; - Buletinul cit. p. 246: „Luştele cresc pe la băhnuri şi arinişuri şi au floare albă de forma unor clopoţei".

182. Ghiocelul-bogat
(Leucojum vernum L.)

Ghiocelul-bogat aduce foarte mult în privinţa făpturii sale cu **ghiocelul**, lat. Galanthus nivalis L., atâta numai că atât floarea, cât şi frunzele sale sunt ceva mai măşcate decât ale acestuia. Din cauza aceasta se şi numeşte el apoi în **Ţara-românească** şi **Transilvania** nu numai **gheocel** sau **ghiocel**, ci şi **gheocel-bogat** pl. **gheocei-bogaţi**, **gheocel-mare** pl. **gheocei-mari**, **ghiocel-bogat** şi **ghiocel-mare**.[1]

Şi deoarece floarea lui are foarte mare asemănare c-un clopoţel, de-aceea se numeşte el, mai ales în **Bucovina**, încă şi **clopoţel** pl. **clopoţei**.[2] În alte părţi locuite de români însă: **cocoşel** pl. **cocoşei**, **luşcă** pl. **luşte**, **noduţe**, **omătuţe** şi **peleşel** pl. **peleşei**.[3]

---

[1] **Panţu: Vocab.**, p. 25.

[2] Dat. rom. din Bilca şi Putna, dict. de Achelina Ursachi, şi a celor din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja şi com. de Victor Percec, stud. gimn.

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 25; ***Buletinul***, *cit.* p. 246: ***Luştele cresc pe la băhnuri şi arinişuri şi au floare albă de forma unor clopoţei.***

Fiindcă **ghiocelul-bogat** sau **clopoţelul** acesta înfloreşte de regulă în luna lui martie şi aprilie, de-aceea o samă de romînce din **Bucovina** îl întrebuinţează la îngălbinirea oauălor de Paşti. Alte romînce însă, tot din **Bucovina**, au datină de-a-l pune dimpreună cu o glie verde în sara spre **St. Gheorghe** pe stâlpii porţilor şi ai portiţelor, precum şi-n alte locuri de pe lângă casă, ca un simbol al primăverii.

Afară de aceasta, cele mai multe romînce din **Bucovina** îndătinează, tot în această sară, de a împodobi cu dânsul cofele cu cari aduc apă, doniţele în cari mulg vacile şi oalele în cari pun laptele la prins, precum şi alte vase de pe lângă casă.[4]

O samă de romînce din **Moldova**, precum bunăoară celea din jud. Suceava, cari întrebuinţează **ghiocelul-bogat** sau **luşca**, după cum numesc ele această plantă primăvăratică, asemenea la producerea coloarei galbene, strâng mai multe **luşte** de-acestea şi le pun, aşa verzi cum sunt, dimpreună cu floare şi cu frunze cu tot, într-o căldare spoită şi umplută cu apă curată, la foc ca să fiarbă.

După ce a fiert de ajuns, cearcă zama lor, ca şi cea de **drobiţă**, şi când văd că e gata, cufundă într-însa sculele ce au să le îngălbinească, unde le lasă de se îngălbinesc bine, după ce au fost mai întâi **împietrite** şi apoi, uscându-le la soare, le clătesc în apă curată.

Cu zamă de **luşte** împietrite **îngălbinesc** şi oauăle de Paşti, întocmai ca şi romîncele din Bucovina.[5]

[4] Dat. rom. din Crasna-Putnei, dict. de Rachila Bruja, şi com. de Victor Percec, stud. gimn.
[5] *Buletinul cit.*, p. 246.

284

Ghisdeiul.

(Lotus corniculatus L.)

Sub cuv. Ghisdel sau Ghisdeiu se'nțeleg două feliuri de plante, cari samănă cu Trifoiul și cari cresc mai pe toate fânațele și imașurile sau tolocile cele uscate atât dela țară cât și de la munte.

Cea mai mică dintre aceste două plante, care înflorește începând din luna lui Maiu și până în Septemvre și a cărei floare e galbănă, pătată cu pete roșii, iară frunza asemenea celei de luțernă, se numește în Bucovina: Drob Ghisdel pl. Ghisdei și Motocel pl. Motocei; iară în celelalte părți locuite de Români: Ghijdău, Ghisdeiu, Ghisdeiu-mărunt, Trifoiște, Trifoiște-colțurată, și Visdeiu, lat. Lotus corniculatus L. 2)

1) Dat. Rom. din Galanești, dict. de Carp Mitencu: „Sub cuv. Ghisdel se'nțelege în Galanești Trifoiul cel galbăn, care crește pe margenea drumurilor, pe toloci, precum și-n alte locuri, și care are floare galbănă pătată cu roșu și păstăuțe; precum și un alt fel de trifoiu, tot galbăn, care crește mai tot pe acelea locuri."

2) Pantu: Vocab. p. 25-26. - și com. de dl P. Oltean.

183. Ghisdeiul
(Lotus corniculatus L.)

Sub cuvântul **ghisdel** sau **ghisdei** se-nțeleg două feliuri de plante, cari samănă cu **trifoiul** și cari cresc mai pe toate fânațele și imașurile sau tolocile cele uscate, atât de la țară, cât și de la munte.

Cea mai mică dintre aceste două plante, care înflorește începând din luna lui mai și până în septemvrie și a cărei floare e galbănă, pătată cu pete roșii, iară frunza asemenea celei de **luțernă**, lat. Medicago sativa L., se numește în Bucovina: **drob**, **ghisdel** pl. **ghisdei**[1] și **motocel** pl. **motocei**; în Moldova: **drob** și **laba-mâței**, fiindcă floarea ei e distribuită ca o labă de mâță[2]; iară în celelalte părți locuite de români: **ghijdău**, **ghisdei**, **ghisdei-mărunt**, **trifoiște**, **trifoiște-colțurată** și **visdei**, lat. Lotus corniculatus L.[3]

[1] Dat. rom. din Gălănești, dict. de Carp Mitencu: *Sub cuv. **ghisdel** se-nțelege în Gălănești **trifoiașul-cel-galbăn**, care crește pe marginea drumurilor, pe toloci, precum și-n alte locuri, și care are floare galbănă pătată cu roșu și păstăuțe; precum și un alt fel de trifoi, tot galbăn, care crește mai tot pe acelea locuri.*

[2] Com. de dl Art. Gorovei: ***Drobul sau laba-mâței** crește prin fânațe și se întinde pe pământ. Are floare galbănă în buchet, distribuită ca o labă de mâță. Aduce la frunze cu luțerna.*

[3] Pantu: Vocab., p. 25-26; și com. de dl P. Oltean.

Cea mai mare, care înfloreşte în luna lui iulie şi august şi a cărei floare e asemenea galbănă, se numeşte: **ghijdău, ghisdei, ghisdei-mare, trifoişte** şi **visdei** sau **vizdei**, lat. Lotus uliginosus Schkuhr.[4]

Ghisdeiul nu lipseşte mai niciodată din feredeiele fetelor şi ale flăcăilor din **Moldova**. Cică el înmoaie pielea.[5] Tot în **Moldova** este datină de-a se face scăldători dintr-însul şi contra **dropicei**.[6] Pisat şi băut în rachiu se-ntrebuinţează contra **hemoragiei**.

Iar zama se bea de trei ori pe zi câte un pahar pentru **friguri**, *că varsă tot veninul, de rămâne omul cum l-a făcut mă-sa.*[7]

În fine, tot cu **drob** sau **ghisdei** de-acesta se vindecă şi cârlanii care au **galgară**, precum şi oile care au **gălbază**, adică îndată ce se va pricepe că cârlanii sunt loviţi de **galgară** şi se va vedea că trece printr-înşii, sau se vor cunoaşte oile că sunt gălbăjite, e bine să se deie mai întâi şi-ntâi să pască **drob** şi-ndată le trece, respectiv se curăţesc de gălbază.[8]

Afară de-aceasta, **ghisdeiul** figurează adeseori şi-n fruntea a o samă de poezii poporale.

Aşa o horă din **Ţara-românească**, jud. Muscel, prin care se ia o nevastă leneşă în batjocură, sună precum urmează:

Frunză verde de ghisdei,
Când eram la mama trei
Aveam şeapte bobocei;
Bine mai era de ei!
Iar de când m-am măritat
Şi am casă, am bărbat,
Nu ştiu apă de le-am dat ...
Când la mama ne aflam
De muncit ne văietam
Pe mămuca tot lăsam.
Doamne, harnice eram!
Acum nu mă mai ajung,
Nici deretec, nici împung ...
Leneş e bărbatu meu,
Bate-mi-l-ar Dumnezău,
Cică eu tot şed mereu ...
Aolică, de ai minte,
Desmărită-mă, părinte,
Să mă văd ca mai nainte
La mama, fată cu minte ...[9]

Alta, tot din **Ţara-românească**, jud. Gorj, com. Săcelu, sună astfel:

*Frunză verde şi-un **vizdei**,*
Cine-aude glasul mândrei,
Lasă oile pe munte,
Trece-o vale şi o punte
Şi vine ca s-o asculte.[10]

---

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 26.

[5] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[6] Com. de dl Art. Gorovei: *Drobul fiert, în scăldători, e bun pentru dropică, o boală foarte primejdioasă şi care constă în umflarea mânelor şi a picioarelor, de la degete spre corp. Faci de vreo câteva ori scăldători dintr-însul şi scapi de dropică.*

[7] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.

[8] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 100 şi 101.

[9] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 148.

[10] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 775.

Şi-n fine o doină, aşişderea din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, prin care o copilă se deplânge că e **străină**, sună aşa:

Foaie verde de vizdei,
Sus pe malul Bistriţei,
Este-o copilă străină,
Care plânge şi suspină.
- Fugi, copiliţă, mai tare,
Că vine Bistriţa mare!
- Las' să vie, să mă mâie,
Că n-am tată să mă ţie
Nici maică să mă mângâie.
Am un frate şi-i departe,
Şi-o soră, de ea n-am parte,
Peste-un deal şi-o apă mare,
Şi-o dumbravă deasă tare.
Codrule, răreşte-te,
Mai iute desfrunzeşte-te,
Ca să-mi văd surorile,
Surorile, drăguţele,
Că de mult nu le-am văzut,
Carnea pe mine-a scăzut![11]

*

Drobul e ca un fel de **trifoi** cu floare galbănă ca a **trifoiului-sălbatic. Drobul** nu-l mânâncă vitele. Creşte pe imaşe, dar nu peste tot locul. Se-ntrebuinţează pentru **feredeu** la orişice boală.[12]

[11] Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 777.
[12] Dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic, din Dumbrăveni.

184. Gladeşul
(Acer tataricum L.)

149

Gladeşul.
(Acer tataricum L.)

Gladeşul sau Gladişul, numit astfel în Moldova şi Ţara-românească, iară în Transilvania: Verigariu[1], este un arbore mic, care creşte prin pădurile şi tufişurile dela ţară, şi care are frunze ca Paltinul, lat. Acer pseudoplatanus L. Floarea lui însă e albă şi crescută la un loc ca strugurii la vie. Iar poama lui e ca a Mălinului, lat. Prunus Padus L. atâta numai că e roşietică.

Floarea şi frunza acestui arboraş e bună de durere de ochi, iar coaja sau scoarţa lui pentru producerea unei specii de negreală de scris şi de colorat.

Românele din Bucovina, cari au durere de ochi, culeg floare şi frunză de-a Gladeşului în ori şi ce zi, le pun la fiert în apă curată şi ne-ncepută, toarnă zama ce iesă dintr'însele într'o strachină şi cu zamă de-aceasta se spală apoi la ochi.[2]

1) Panţu: Plantele p. 114; — Buletinul cit. p. 266 şi 276.
2) Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.

Gladeşul sau **gladişul**, numit astfel în Moldova şi Ţara-românească, iară în Transilvania: **verigar**[1], este un arbore mic, care creşte prin pădurile şi tufişurile de la ţară şi care are frunze ca **paltinul**, lat. Acer Pseudoplatanus L. Floarea lui însă e albă şi crescută la un loc ca strugurii la vie. Iar poama lui e ca a **mălinului**, lat. Prunus Padus L., atâta numai că e roşietică.

Floarea şi frunza acestui arboraş e bună de **durere de ochi**, iar coaja sau scoarţa lui pentru producerea unei specii de negreală de scris şi de colorat.

Românce le din **Bucovina**, cari au **durere de ochi**, culeg floare şi frunză de-a **gladeşului** în orişice zi, le pun la fiert în apă curată şi ne-ncepută, toarnă zama ce iesă dintr-însele într-o strachină şi cu zamă de-aceasta se spală apoi la ochi.[2]

Românce le din **Ţara-românească**, jud. Putna, plasa Răcăciuni, cari se ocupă cu coloratul, iau coajă de **gladiş** şi o pun într-un ceaun cu apă curată la foc ca să fiarbă ca o oară, adică până ce se roşeşte apa. După aceasta scurg zama şi-l lasă apoi puţin ca să se dizoalve.

[1] Panţu: Plantele, p. 114; *Buletinul cit.*, p. 266 şi 276.
[2] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.

În urma acestei proceduri, zama e acuma ca negreala (cerneala) de neagră, şi se întrebuinţează chiar ca negreală de şcolari.

Tot în această negreală pun şi materiile ce vor să le coloreze negru, cari se fierb puţin şi cari se scot de vreo câteva ori la aer.

La urmă pun şi piatră acră, după care se mai lasă ca jumătate de oară. Apoi materiile sunt gata colorate. Se spală cu apă limpede şi se pun la uscat.[3]

Tot cam în chipul acesta produc **negreala**, respectiv **coloarea neagră**, şi româncele din jud. Covurlui, plasa Siret.[4]

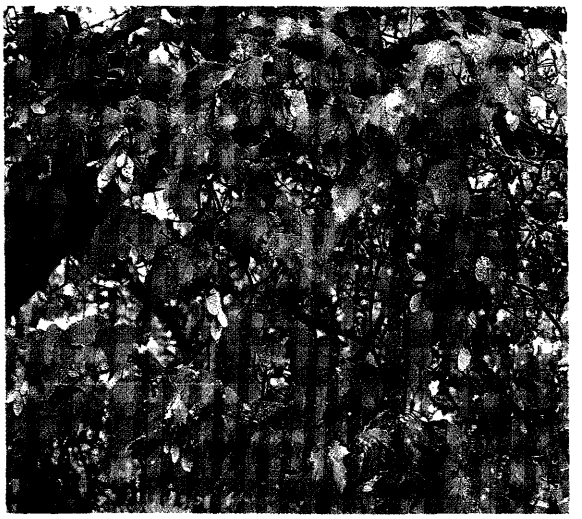

[3] ***Buletinul*** *cit.*, p. 266.

[4] ***Buletinul*** *cit.*, p. 276: *Se fierbe coaja de* ***gladeş****, se scoate, se pune calaican, apoi firele şi piatră acră pisată şi se boieşte negru, după acelaşi procedeu ca şi în coajă de* ***lemn-câinesc, scumpie şi slodun.*** *Din coaja de* ***gladeş****, fierbându-se, se făcea şi cerneala neagră.*

185. Golomăţul
(Dactylis glomerata L.)

103

Golomățul

(Dactylis glomerata L.)

Golomățul, numit astfel în Moldova[1]) în Bucovina însă Tremurici; în Transilvania: Păun și Tremurice;[2]) în Banat: Golomoț; iară în alte părți Noduroasă,[3]) este un fel de iarbă, care crește pe fânațe și prin păduri și ale cărei frunze liniare sunt lungi și ascuțite la vârv. Înflorește în luna lui Iunie și Iulie, și florile sale, cari formează la vârful paiului mai multe spicuțe, sunt de coloare de coloare palidă-verde, adeseori însă și roșietice sau viorii.

1). Dat. rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

2). Com. de dl P. Oltean.

3). Pantu: Plantele p. 115. — [illegible]: Ist. nat. med. p. [illegible] de Dr. N. Leon, cetim la pag. 76: „Nodurele, pentru cel-perit (Iași)." Oare planta aceasta să nu fie sinonimă cu Golomățul?

*

Golomăţul.[4]

[1] Dat. rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[2] Com. de dl P. Oltean.

[3] Panţu: **Plantele**, p. 115. În: **Ist. nat. med.**, de dr. N. Leon, cetim la pag. 76: *Nodurele, pentru cel-perit (Iaşi).* Oare planta aceasta să nu fie sinonimă cu **golomăţul**?

[4] Tud. Pamfile, IV, p. 7.

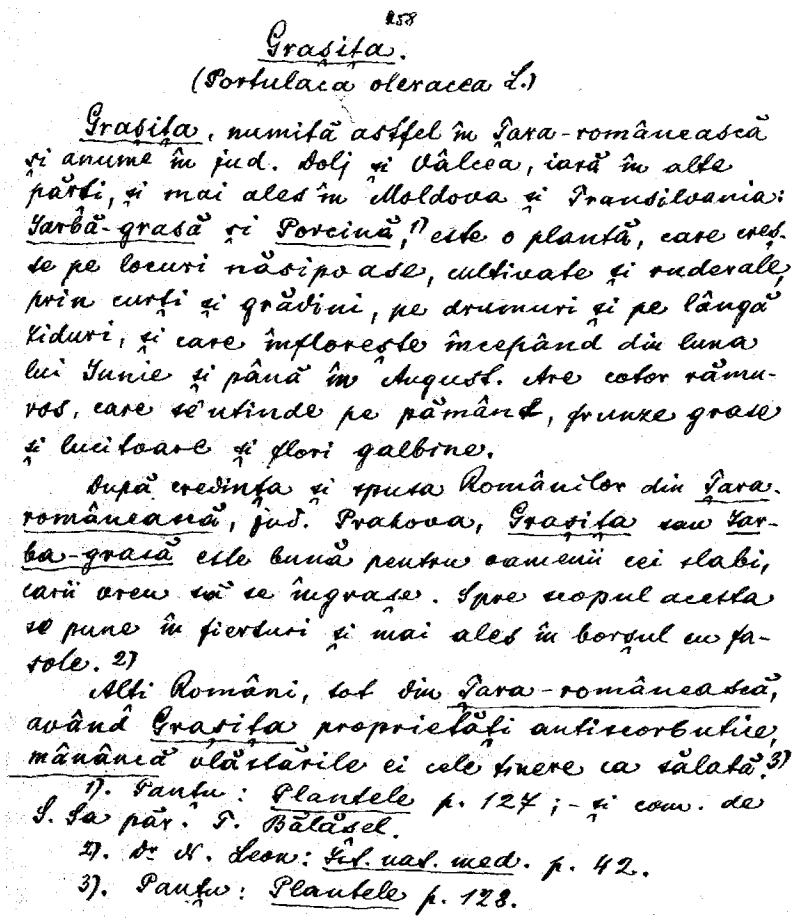

Graşiţa.
(Portulaca oleracea L.)

Graşiţa, numită astfel în Ţara-românească şi anume în jud. Dolj şi Vâlcea, iară în alte părţi, şi mai ales în Moldova şi Transilvania: Iarbă-grasă şi Porcină,[1] este o plantă, care creşte pe locuri năsipoase, cultivate şi ruderale, prin curţi şi grădini, pe drumuri şi pe lângă ziduri, şi care înfloreşte începând din luna lui Iunie şi până în August. Are cotor rămuros, care se'ntinde pe pământ, frunze grase şi lucitoare şi flori galbine.

După credinţa şi spusa Românilor din Ţara-românească, jud. Prahova, Graşiţa sau Iarba-grasă este bună pentru oamenii cei slabi, carii voesc să se îngraşe. Spre scopul acesta se pune în fierturi şi mai ales în borşul cu fasole.[2]

Alţi Români, tot din Ţara-românească, având Graşiţa proprietăţi antiscorbutice, mânâncă vlăstările ei cele tinere ca salată.[3]

1). Pantu: Plantele p. 127; - şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
2). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 42.
3). Pantu: Plantele p. 128.

186. Graşiţa
(Portulaca oleracea L.)

Graşiţa, numită astfel în Ţara-românească şi anume în jud. Dolj şi Vâlcea, iară în alte părţi, şi mai ales în Moldova şi Transilvania: **iarbă-grasă** şi **porcină**[1], este o plantă care creşte pe locuri năsipoase, cultivate şi ruderale, prin curţi şi grădini, pe drumuri şi pe lângă ziduri, şi care înfloreşte începând din luna lui iunie şi până în august. Are cotor rămuros care se-ntinde pe pământ, frunze grase şi lucitoare şi flori galbine.

După credinţa şi spusa românilor din **Ţara-românească**, jud. Prahova, **graşiţa** sau **iarba-grasă** este bună pentru oamenii cei slabi, cari vreu să se îngraşe. Spre scopul acesta se pune în fierturi şi mai ales în borşul cu fasole.[2]

Alţi români, tot din **Ţara-românească**, având **graşiţa** proprietăţi antiscorbutice, mânâncă vlăstările ei cele tinere ca salată.[3]

Românii din jud. Vâlcea însă zic că **graşiţa** e bună de **izână**, şi spre scopul acesta fac dintr-însa, în amestec cu **dârmotin**, lat. Ononis hircina Jacq. şi Ononis spinosa L., şi cu **slăbănog**, lat. Impatiens Nolitangere L., scăldătoare în care scaldă apoi pe cel **izânit**.[4]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 127; şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 42.
[3] Panţu: **Plantele**, p. 128.

În fine românii din **Moldova**, jud. Dorohoi, com. Petriceni, întrebuinţează zama de **iarbă-grasă** la spălarea rănilor cu viermi, în orice părţi ale corpului.[5]

Graşiţa, respectiv **iarba-grasă**, figurează foarte adeseori şi-n poezia poporană.

Aşa o doină din **Transilvania**, ţinutul Bârgăului, în care se face amintire despre această plantă, sună precum urmează:

La Ileana după casă — *Cine firu-a răteza*
*Creşte-un fir de **iarbă-grasă**,* — *Pe Ileana o-a lua.*[6]

În fruntea cântecelor sau strigăturilor însă, **iarba-grasă** se pune mai ales atunci când cântăreţul sau jucăuşul are de scop a lua pe cineva peste picior sau în batjocură.

Iată unul şi din aceste cântece, şi anume din **Moldova**:

*Foaie verde **iarbă-grasă**,* — *Şi gunoiu bate-n grindă,*
Nevestei, care-i frumoasă, — *Şade numai la fereastră*
Nu-i trebuie-oglindă-n casă; — *Şi gunoiu bate-n casă.*[7]
Şade numai la oglindă

Altul, tot din **Moldova**:

*Foiliţă **iarbă-grasă**,* — *Că-i cu cămeşuica mândră:*
M-a trimis mama de-acasă — *Mama-mpunge, fata trage*
Să joc fata cea frumoasă. — *Mândră cămeşuică-şi face.*[8]
Oi juca şi cea mai hâdă,

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că de familia plantei, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţine încă şi o altă plantă, şi anume:

Agurijoara, numită şi **portulace**, lat. Portulaca grandiflora Lindl., care creşte prin părţile noastre numai cultivată.[9]

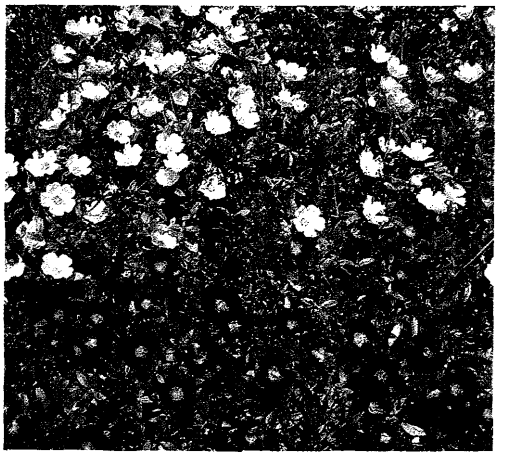

[4] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 42.
[6] Com. de fostul meu coleg la gimnaziul din Năsăud, dl Pavel Beşa, de loc din Bârgău.
[7] ***Şezătoarea***, an. I, vol. I, p. 103.
[8] ***Şezătoarea***, an. I, vol. I, p. 106.
[9] Panţu: **Plantele**, p. 3.

Grâul. 212
(Triticum vulgare Vill).

Sunt mai multe feliuri de Grâu sau Grân, după cum se mai numeşte această pâne albă în unele părţi, şi anume:

Grâu-de-vară, Grâu-cărnău, Grâu-mustecios, Grâu-cu-ţăpi şi Grâu-cu-musteţe, lat. Triticum aestivum. L.

Grâu-alb, Grâu-de-scrobeală, Grâu-moale şi Mutmel, lat. Triticum amyleum Seringe.

Ghircă, Grâu-tare, Grâu-tuns şi Tunsar, lat. Triticum durum Desf.

Grâu-de-iarnă, Grâu-de-toamnă şi Grâu-roş, lat. Triticum hybernum L.

Grâu-alb, lat. Triticum polonicum L.

Grâu, dem. Grâuleţ, lat. Triticum sativum L.

Alac, Grâu-gol şi Grâu-săcăreţ, lat. Triticum Spelta L.

Grâu-englezesc, Grâu-inglizesc şi Grâu mare, lat. Triticum Turgidum L.

187. Grâul
(Triticum vulgare Vill.)

Sunt mai multe feliuri de **grâu** sau **grân,** după cum se mai numeşte această **pâne albă** în unele părţi, şi anume:

Grâu-de-vară, grâu-cărnău, grâu-mustecios, grâu-cu-ţăpi şi **grâu-cu-musteţe,** lat. Triticum aestivum L.

Grâu-alb, grâu-de-scrobeală, grâu-moale şi **mutmel,** lat. Triticum amyleum Seringe.

Ghircă, grâu-tare, grâu-tuns şi **tunsar,** lat. Triticum durum Desf.

Grâu-de-iarnă, grâu-de-toamnă şi **grâu-roş,** lat. Triticum hybernum L.

Grâu-alb, lat. Triticum polonicum L.

Grâu, dem. grâuleţ, lat. Triticum sativum L.

Alac, grâu-gol şi **grâu-săcăreţ,** lat. Triticum Spelta L.

Grâu-englezesc, grâu-inglizesc şi **grâu-mare,** lat. Triticum Turgidum L.

Grâu şi **grâu-cârnău,** lat. Triticum vulgare Vill.[1]

Despre originea acestor specii de **grâu** sau mai bine zis despre originea grâului în genere, există la românii din **Moldova,** jud. Tecuci, următoarea legendă:

[1] Panţu: **Vocab.,** p. 48; com. de dl Tud. Pamfile: ***Grâul** e de trei feliuri pe aici: **alb** şi **roş,** care se samănă toamna, şi **ghirca** sau **tunsorul,** care se samănă primăvara şi n-are mustăţi.*

*Zice că-nainte vreme, când nu erau încă oameni pe pământ, **Dumnezău** şi cu **diavolul**, deopotrivă în putere, se hotărâseră să muncească ei ogoarele de pe şes şi de pe unde nu erau ape şi păduri.*

*- Să munceşti tu anul acesta! zise **Dumnezău** diavolului, şi ce-a ieşi să împărţim în două cu baniţa!*

*- Nu aşa! răspunse **diavolul**. Ce să mai stăm şi să mai măsurăm? Pesemne că crezi că eu samăn numai o falce, două? Ori vrei să m-apuce iarna cu munca pe câmp de dragul dreptăţii, ca să n-am eu un fir mai mult ca tine?*

*- Apoi, atuncea cum crezi că-i mai nimerit? întrebă **Dumnezău**.*

- Eu zic aşa: pentru că-i munca mea, în ist an să-mi dai tu sămânţa şi, ce-a fi afară, vei lua tu, iar ce-a fi în pământ, voi lua eu!

- Bine! Zise Dumnezău, fie şi aşa!

*Primăvara veni şi, de cum se topiră omăturile, **diavolul** înşiră plugurile pe coastele înţelenite şi-a arat, şi-a arat, şi **Dumnezău** i-a dat câtă sămânţă i-a trebuit să samene. Şi **dracul** a tot sămănat mereu, până ce-a sfârşit toate ogoarele câte le arase.*

***Dumnezău** dădu ploi şi căldură la vreme şi colea, pe la **Sân-Petru**, toate câmpurile gemeau de **cartoafe** înflorite, de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la dânsele, căci sămânţa ce i-o dete el dracului ca s-o samene era sămânţă de **cartoafe**.*

***Dracul**, când le văzu cât de mari, de grase şi de înflorite-s, îşi ieşea din piele de bucurie. Iar colea, cam către **Sâ-Medru**, când beldiile **cartoafelor** îngălbiniseră şi începuseră a se usca, zise către **Dumnezău**, plin de îngâmfare:*

- Hai, Dumnezăule, de-ţi ia partea mai repede, că mi-i teamă să nu-mi putrezească rodurile în pământ!

Dumnezău puse pe îngerii săi să culeagă sămânţa. Îşi făcu însă cruce, când o cercă şi văzu cât de bună-i, dar nu zise nemică, ci aşteptă liniştit să vadă ce se va mai întâmpla.

*Dracul însă, nu să tacă şi să-şi caute de treabă, nu! Ci, văzând că l-a păcălit pe **Dumnezău**, vrea să-şi mai bată încă şi joc de dânsul şi de-aceea îi zise:*

- Am uitat să-ţi dau pentru jităríe, când mi-am luat partea. Na-ţi atâta şi-atâta!

***Dumnezău** luă **cartoafele** ce i le dete diavolul, le strânse frumuşel şi apoi îi zise:*

- La primăvară voi ara şi voi sămăna eu, şi ce va fi afară vei lua tu, iar ce va fi în pământ voi lua eu!

*- Ba nu! răspunse **diavolul**, voind a-l păcăli şi de astă dată pe bunul Dumnezău. Eu tot ceea ce va fi în pământ vreu şi la anul să ieu!*

- Bine! zise Dumnezău. Fie precum vrei! şi rostind cuvintele acestea, se duse în treabă-şi.

*Trecu iarna, cum trecu, şi cu venirea rândunelelor **Dumnezău** îşi înşiră plugurile pe ogoare, şi colea, cam pe la **Paşti**, toate ogoarele erau acum arate şi sămănate cu sămânţă de **grâu moldovenesc** de cel cu firul ca vrabia şi-n pai ca **trestia**. Apoi, dând ploi şi căldură de-ajuns şi la vreme, colea către **Sânt-Ilie**, toate câmpurile erau galbene-roşcate ca aurul de **grâul-cel-cărnău** ce-l sămănase. Iar nu mult după aceasta, puse îngerii la seceriş şi colea, pe la **Sânt-Ilie**, toate hambarele erau pline şi cu lăcate cât ciurul de mari la uşă.*

Sosi acum rândul şi ***dracului*** *ca să-şi ieie şi el partea sa. Dar când era treaba la adică, dete cu mâna-n spuză. Şi când văzu cu ce s-a ales, cică-şi făcu cruce cu mâna stângă şi-i veni să crepe, nu mai multe, de ciudă că nu l-a putut şi de astă dată înşăla pe Dumnezău. Şi mai că şi-ar fi făcut un nou plan ca să-nşele pe bunul Dumnezău, dacă aista nu s-ar fi stricat cu dânsul.*

Şi de-atunci e ura cea mare între ***Dumnezău şi dracul.***

Dar tot de-atunci e şi ***grâul*** *plăcut lui* ***Dumnezău.*** *Dintr-însul gustă el în toate zilele, căci în toate zilele i se duce ca jertfă.*

Iar ***cartoful îi poama dracului.*** *Şi de aceea s-a înmulţit el aşa de tare, pentru că şi omul trage tot către dracul mai mult.*[2]

Văzând ***diavolul,*** după cum ne spune o altă legendă, şi anume din **Bucovina,** com. Mihalcea, *că* ***grâul*** *e aşa de roditor şi de frumos, a cerut de la Dumnezău să i-l lese ca să fie al lui.*

Auzind ursul despre această cerere a ***diavolului,*** *merge la* ***Dumnezău*** *şi-i zice:*

- Doamne! eu mă voi apuca în rămăşag cu ***necuratul,*** *ca el să secere cu mânele şi eu cu picioarele şi care va fi mai degrabă gata cu partea lui, până înainte de amiazăzi, al aceluia să rămâie* ***grâul*** *... Dacă-mi vei ajuta tu, Doamne, va fi* ***grâul*** *al tău!*

S-au apucat apoi rămăşag. Şi ***ursul*** *cu picioarele lui de dinapoi mai mult spor făcea şi înainte de amiazăzi cu jumătate de ceas a fost gata, pe când* ***diavolul*** *a rămas cu mult mai în urmă. După aceasta, pe diavolul l-a luat* ***Sân-Petru*** *şi cu* ***Sân-Ilie*** *şi l-au scos la hotar şi l-au detunat, căci el se pusese de pricină cu* ***ursul;*** *îi punea adică tot lanţuri, dar* ***ursul*** *le sfărâma.*

Şi de-atunci a râmas ***grâul*** *al lui* ***Dumnezău,*** *căci diavolul nu voia să fie nicicând Paşti, ca să fie* ***grâul*** *sfinţit. El gândea că dacă va vrea el, va rodi, dacă nu, apoi nu va rodi.*[3]

După o a treia legendă, răspândită în formă de **colindă** în mai toate ţările locuite de români, **grâul** nu e aşa de vechi, ci abia de pe timpul Domnului nostru Isus Christos, şi anume făcut din carnea acestuia, când l-au prins şi chinuit jidovii.

Iată şi legenda respectivă:

Dumnezău când a îmblat
Toţi sfinţii l-au întrebat:
- ***Grâul*** *cel curat,*
Vinul *strecurat*
Şi ***mirul*** *cel sânt*
Din ce-s pe pământ?
Din ce sunt făcute,
De-s aşa plăcute?
- Voi prea bine ştiţi,
Deci ce mai voiţi,
Bine, foarte bine,
Căci aţi fost cu mine
Când noi am ieşit
La câmp părăsit
Sus la Rusalim
Ca să mai privim
Grâne *fără spic*
Şi vii fără vinuri
Şi flori fără miruri.
Îndată în cale
La fântână-n vale
Rece vânt uşor
Paltin *gălbinor*
Voi toţi aţi scăpat,

[2] Com. de dl Tud. Pamfile.

[3] El. Nic. Voronca: **Datinele şi credinţele poporului român,** vol. I, p. 178.

Dar eu m-am lăsat
Să paţ, pentru voi
Şi turma de oi;
Şi ei mă legară
Şi prins mă purtară
Până la Pilat
La casa de sfat,
Lege îmi punea
Din care ieşea:
Să fiu răstignit
Şi batjocurit
Pe ***cruce de brad***
Precum vrea Pilat.
Apoi m-au întins
Şi tare m-au strâns,
Carnea gios cădea,
Pe unde pica
Grâu bun se făcea;
Cuie de oţel
Dând cu mai de fier
În mâni, în picioare
Cuiele bătea,
Sângele-mi curgea
Pe-unde picura
Vin bun se făcea;
Şi spini aduna
Şi mă-ncununa,
Tare mă-mpungea,
Sudoarea-mi curgea
Pe unde pica
Miruri înflorea.[4]

O variantă a acestei legende, din **Transilvania**, sună precum urmează:

Întreabă se-ntreabă
Sfinţi pe Dumnezău:
Din ce s-a făcut
Grâul şi vinul
Şi-a treia ***mirul?***
- Dar, voi, măi sfinţi
Ce mă ispitiţi?
Că voi bine ştiţi,
Bine ca şi mine,
Că pe mini m-au prins
Cânii de jidovi
Şi-n cap că mi-au pus
Cunună de spini,
Pe mini m-au încins
Cu brâu de măceş.
Unde că trăgeau,
Carnea-mi culegeau,
Grâul se făcea.
Şi pe mini m-au dus
În curtea lui Pilat
Şi m-au ***restignat***
Pe-o ***cruce de brad.***
Şi-n tălpi îmi băteau
Tot cuie de fier
Şi-n pălmi de oţel.
Sângele-mi pornea
Vinul *se făcea!*
Maica mea venea,
Dacă mă vedea
Lacrimi o pornea
Mirul *se făcea!* [5]

Altă variantă a acestei legende, tot din **Transilvania**, şi anume din Munţii apuseni, în care ni se spune că **grâul** e făcut din **părul** şi nu din carnea Domnului nostru Isus Christos, sună astfel:

[4] Teodor Michnea: ***Colindă din Maramureş***, publ. în ***Familia***, an. VIII, p. 198.
[5] S. Albini: ***Din seara de Crăciun***, publ. în ***Tribuna***, an. IV, Sibiu, 1887, nr. 39.

Întreabă-se da-ntreabă
Sfinţi cu Dumnezău
Din ce s-o făcut:
Vinul şi grâul?!
- Dară voi trei sfinţi
Ce mă ispitiţi,
Că voi bine ştiţi,
Bine ca şi mine.
În câmp la Rusalim
Ca noi să vedem
Holdele de verzi,
Ierbile de-ntregi,
***Oarzele** de coapte,*
***Viile** de rodite,*
Codrii de-nverziţi
***Oveze** de dese.*
De-acelea-am văzut,
De-acelea de toate,
Şi ne-am aşăzat
Colo jos mai jos
La fântâna lină
Ca noi să prânzim
Şi să hodinim.
Şi noi ne-am greşit
De am adormit
Şi ne-o-ncunjurat
Cânii de jidovi
Şi pe Domnu l-o prins
Şi l-o dus mai dus
Colo sus mai sus
În curţi la Pilat
La casa de sfat.
Sfatul că-i făcea
Pe cruce-l punea
Şi încă-i bătea
Cuie de oţel
Cu mai greu de fier.
Pe cui ce bătea
Sânge împroşca
Pe pământ cădea
Vin se velnicea.[6]
Şi-n căpuţul lui
Că zo îi punea
Cunună de spini,
Tare-o apăsa,
Păru-i răteza
Pe pământ pica
Grâu se velnicea.
Şi încă-l încingea
*Cu brâuţ de **rug***
Tare că-l strângea,
Carnea i-o frângea
Pe pământ pica
Mir se velnicea,
Miru-i botezu,
Când s-or botezat
Din păgâni creştini.[7]

A treia variantă, din comitatul Zarandului, com. Brad, sună aşa:

Întreabă-mi şi-ntreabă
Sfinţi pe Dumnezău:
Din ce s-o făcut
Trei roduri sfinte.
Unu-i rodul sfânt
***Grâu**-i pe pământ.*
Şi-npregiur pământ.
D'altu-i rodul sfânt
***Miru**-i pe pământ.*
Şi-mpregiur pământ.
D'alta-i rodu-i sfânt
***Vinu**-i pe pământ*

[6] **Velnicea** = prefăcea.
[7] Frâncu şi Candrea: **Moţii**, p. 190.

Şi-mpregiur pământ ...
Dumnezău grăia:
- Ce mă dispitiţi,
Voi sfinţi bine ştiţi,
Bine, ca şi mine.
Pe min'mă prinseră
Cei câni de jidovi
Şi-apoi mă duseră
Pe faţă, pe braţe,
În curtea lui Pilat
Şi mă răstigniră
Pe ***cruce de brad.***
Drag brăuţul meu
Cum mi-l încingea
Cu brâu de măceş
Tare mi-l strângea
Sudori străbătea
Pe pământ pica
Grâul *se făcea*
Grâu*-i pe pământ*
Şi-mpregiur pământ ...

Dragă coasta mea
Cum mi-o frângea
Suliţă smolită
Tare-mi d'apăsa
Sânge străbătea
Pe pământ pica
Vinu *se făcea.*
Vinu*-i pe pământ*
Şi-mpregiur pământ ...
Drag căpşor de-a meu
Cum mi-l cununa
Cu cununi de spini
Tare mi-l strângea,
Păru mi-l rupea
Pe pământ pica
Mirul *se făcea.*
Miru*-i pe pământ*
Şi-mpregiur pământ.
Noi s-o vesălim
Dalba-i sănătate
La gazde la toate.[8]

A patra variantă, din **Biharia**, care se deosebeşte de cele premergătoare mai mult prin lungimea versului decât prin cuprins, sună precum urmează:

Sfinţii Domnului cel sfânt
Nu mai gată întrebând:
- Din ce-i ***mirul*** *pe pământ?*
Iară tatăl răspundea
Şi din grai aşa grăia:
- Sfinţii mei, dragii mei sfinţi!
Pentru ce mă ispitiţi,
Când şi voi bine o ştiţi?...
Căci Iuda când a vândut
Pe Isus, fiul meu sfânt,
Şi jidovii l-au răstignit
Pe un ***brad,*** *lemn urgisit,*
Jidovilor se părea

Prea puţin că chinuia;
Cuie de fier au făcut
În palme i le-au bătut!
Cunună de spini făceau
Şi pe capul lui puneau.
Spinii fruntea-i apăsa
Şi păr moale îi ciunta.
Părul la pământ cădea
Şi creştea din părul lui
Floarea busuiocului *...*
Jidovii că mai făceau,
Peste piele îl încingeau
Cu brâuri din ***rug*** *spinos,*

[8] ***Din literatura populară a Zarandului***, publ. în ***Telegraful român***, an. XXXVII, Sibiu, 1889, nr. 129.

Care trecea pân' la os.
Brâul pielea îi rupea,
Pielea la pământ cădea
Şi din ea că răsărea:
Rod bun al pământului
Fir frumos al grâului ...
Jidovilor se părea
Prea puţin că chinuia.
Suliţa o mai luau
Şi pe fiul împungeau
Sângele că năpădea
Jos la pământ el cădea
Şi din el că răsărea
Loza sfânt'a Domnului
Viţa bun'a vinului ...
Jidovii când îl vedeau
Ei la masă îl duceau
Şi din el care gusta
Amorţea şi adormea;
Alţii iară când îl bea
Se orbea şi asurzea.[9]

A cincea variantă, din **Banat**, sună aşa:

Dumnezău îmbla
Sfinţii întreba:
*- **Grâul** cel curat,*
Vinul strecurat,
Mirul tău cel sfânt,
Ce sunt pe pământ,
Din ce sunt făcute,
De-s aşa plăcute?
- Voi prea bine ştiţi
Şi ce mai voiţi?
Bine, foarte bine,
Căci aţi fost cu mine!
Că noi am ieşit
La câmp părăsit
Sus la Rusalim
Ca să mai privim
Grâne fără spicuri
Şi vii fără vinuri
Şi flori fără miruri.
Noi ne-am dat din cale
La fântână-n vale
Rece vântişor,
***Paltin** gălbinior*
Sub frunză măruntă
La umbră rotundă ...
Voi v-aţi adăpat,
Eu am însătoşat,
Voi v-aţi şi culcat
Eu am privighiat
Câniі de evrei
Mânioşi ca lei
Au şi auzit
La noi au venit.
Voi toţi aţi scăpat,
Dar eu m-am lăsat
Să paţ pentru voi
Şi turma de oi,
Şi ei mă legară
Şi prins mă purtară
Până la Pilat
Şi casa de sfat.
Legea mi-o spunea,
Din lege ieşea
Să fiu răstignit
Şi batjocurit,
*Pe **cruce de brad***
Precum vrea Pilat
Apoi mă-ncingea,
Tare mă strângea,
Carnea jos cădea,

[9] Publ. de Vas. P. Sala, în *Gazeta poporului*, an. II, Timişoara, 1886, nr. 2, p. 5.

Pe unde pica
Grâu bun se făcea!
În mâni, în picioare
Făcură butoare
Cu cui de oţel
Dând cu mai de fier.
Cuie se bătea
Sângele curgea,
Pe unde pica
Vin bun se făcea.
Şi spini aduna
Şi mă-ncununa,
Tare mă-npungea,
Sudoarea curgea
Pe unde pica
Miruri înflorea![10]

A şasea şi ultima variantă, din **Ţara-românească,** părţile Buzăului, sună aşa:

D' întreabă-şi, întreabă
Sfinţi pe Dumnezău:
- Doamne milostive,
Din ce este fapt
Vinul şi cu mirul
Şi rumenul grâu?
Domnul le grăia:
- Sfinţi nepricepuţi
Şi nechibzuiţi,
Vreţi să m'ispitiţi,
Că voi bine ştiţi,
Din ce este fapt
Vinul şi cu mirul
Şi rumenul grâu.
Când ei m-au gonit
Câniі de jidovi,
Tot din casă-n casă
Şi din masă-n masă
Şi ei m-au ajuns
Sus la Rusalim
În sara de-ajun,
În casa lui Crăciun,
Şi m-au răstignit
Pe cruce
De măr dulce
Şi ei că-mi băteau
Prin talpe,
Prin palme,
Tot cuie de fier,
Ţinte de oţel;
Şi und' le ţintuia
Sânge că curgea.
Tot vin se făcea.
Şi ei mă-mbrăca
Cu cămeaşă verde,
Verde de urzică,
Rău trupul beşică;
Şi unde mă-ncingea
Cu brâu de măceş,
Şi-unde mă strângea
Sudoarea-mi curgea
Tot mir se făcea.
Da' n cap ce-mi punea?
Cunună de schini,
Schini şi mărăcini;
Şi-unde-o aşezau
Lacrimi ciuruiau,
Se rostogoleau,
Tot grâu se făceau.
D' atuncea s-a dat
Vinul la bătrâni,
Grâul la norod,
Mirul la preoţi,
Să ne miruiască

[10] At. M. Marienescu: **Colinde**, Pesta, 1859 p. 53; cf. şi Demetriu Barbu: *Colindă din Pecica*, publ. în *Şezătoarea*, Budapesta, 1879, an. V, p. 177-178.

Rar la zile mari,
Ziua de Crăciun
Şi-a de Bobotează,
Când preoţii botează,
Norod creştinează.

Sănătate-n casă
Boieri, dumnia-voastră,
Tot cu voie bună
L'anul,
La mulţi ani![11]

Atât după credinţa şi spusa românilor din **Bucovina**, cât şi a celor din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, fiecare **grăunte**, adică fiecare **bob** sau **fir de grâu** are în capul lui chipul Domnului nostru Isus Christos. De-aice vine apoi că numai din **grâu** se fac prescuri pentru liturghie şi colaci pentru pomeniri.[12]

Iară când anume şi-n ce fel de împrejurări a ajuns el ca să aibă chipul Domnului nostru Isus Christos în capul grăunţelor sale, ni-o spune următoarea legendă din **Bucovina**, com. Frătăuţul-vechi:

Zice că jidovii nu puteau nicidecum suferi pe Domnul nostru Isus Christos pentru învăţătura lui cea nouă şi de-aceea se sfătuiră ei într-o zi ca să-l prindă şi să-l răstignească.

Domnul nostru Isus Christos însă, prinzând de veste despre acest sfat al jidovilor, a fugit dinaintea lor, ca să nu-l poată prinde.

*Fugind el aşa printr-o ţarină, cât timp va fi fugit, dete peste un om care sămăna **grâu**, dar care nu ştia cum să-i zică acestuia pe nume.*

- Ce sameni acolo? îl întrebă Domnul nostru Isus Christos când ajunse la dânsul.

*- Ia, nişte **pâne albă**! răspunse omul.*

*- Bine! ... dar ce fel de **pâne albă**? ... Cum se cheamă? întrebă Domnul nostru Isus Christos mai departe.*

- Nu ştiu!

*- Acela e **grâu**! ... Să ştii de acuma înainte că aşa se cheamă! ... Grăbeşte cu lucru şi du-te-acasă de adă secerători cu seceri, că îndată va fi şi copt!*

*Şi, cum rosti el cuvintele acestea, binecuvântă **grâul** sămănat şi plecă mai departe.*

*Omul a făcut aşa după cum i-a spus Domnul nostru Isus Christos. Cum a gătit **grâul** de sămănat, îndată s-a şi dus acasă, a luat secerători şi, când s-a întors iarăşi înapoi cu secerătorii, **grâul** ce-l sămănase cu puţin mai nainte de-aceasta era acuma copt şi răscopt, cum e mai bun de secerat. Şi s-au dat apoi cu toţii la secerat.*

Iată însă că nu mult după aceasta vede omul nostru o mulţime de jidovi venind tot într-o fugă spre dânsul.

Erau jidovii care se luară după Domnul nostru Isus Christos.

---

[11] G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop. rom.**, p. 27; cf. de-acelaşi, *op. cit.*, p. 28: ***Colindul lui Dumnezău.***

[12] El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 132: *Pe **grâu-de-vară** e scrisă faţa Domnului Christos: ochii, nas, gură. Ian ia bine sama şi vei vedea. De-aceea prescurile la biserică numai pe **grâu-de-vară** se fac*; com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel: *Faţa lui Christos e pe tot **grâul**, nu numai pe cel de vară, şi prescurile se fac cu orişice **grâu**. Faţa lui Christos e pe grâu de-atuncea, când fugea maica sa cu dânsul de jidani. Unii spun că mai târziu, de când voia să-l răstignească.*

- N-ai văzut un om aşa şi aşa fugind pe aicea? întrebară ei când ajunseră la secerători.

- Ba l-am văzut! răspunse stăpânul grâului.

- De mult?

- Pe când sămănam eu ***grâul*** *acesta!*

- Ei, atunci cine şti unde va fi acuma!... ziseră jidovii.

Şi s-au întors după aceasta cu toţii înapoi. Şi de-atunci stă pe ***grâu*** *scrisă faţa Domnului nostru Isus Christos. Şi tot de-atunci se obicinuieşte a se pune la* ***Crăciun grâu*** *pe masă, întru aducerea aminte de această întâmplare.*[13]

Fiind **grâul** făcut de Dumnezău şi binecuvântat de Domnul nostru Isus Christos, de-aceea era el dintru început numai un spic de la rădăcină şi până la vârv. Mai pe urmă însă, spurcat fiind o parte din spicul lui de către o jidancă, i-a lăsat numai vârvul.

Iată când şi cum s-a întâmplat această schimbare:

În vremea de demult, de demult, din bătrâni din oameni buni, ***sănătatea*** *dăduse mâna cu* ***pacea*** *şi, cum erau ele două sfinte surori, purtau lumea şi pe oameni din fericire în fericire.*

Şi oamenii trăiau mult şi bine. Dar şi puteau, pentru că pe pământ nesănătatea, ura, cazna, sudalma încă nu se conăciseră, iar urâtul păcat lipsea cu totul din trupul şi sufletul oamenilor.

Şi aşa să te miri că şi Dumnezău şi-a revărsat cu îmbelşugare pe atunci toate bunătăţile pe pământ. Între alte minuni ale bunătăţii lui era şi aceea că ***Sfântul grâu*** *era tot numai un spic de la pământ până la vârv.*

Trecând-mergând însă, ***sănătatea*** *mai slăbise şi ea din nojiţe, şi alăturea cu ea şi pacea cam slăbise; oamenii începuseră a se îmblăstăma şi păcatul a prinde putere asupra lor.*

Aşa s-a nimerit odată că o jidovoaică, purtându-şi pe braţe rodul necurat al unei dragosti neiertate, a ajuns în nişte ***holde*** *cu de la pământ întregul spic.*

Aici băiatul i s-a mânjit pe mână. Şi fiindcă jidovoaica nici pe acelea vremuri nu ştia, ca românca, să toarcă şi să ţese, de aceea băiatul ei nu avea ştutece, şi de-aceea păcătoasa lui mamă s-a aplecat jos şi a smuls o mână de ***grâu*** *de a şters băiatul.*

Şi în clipita aceea a rânduit Dumnezău Sfântul de a pierit tot ***grâul*** *cât a fost mânjit, de a rămas numai la vârf o bucăţică cu grăunţe, cât nu fusese spurcat de spurcata jidancă, şi din care să se poată hrăni o vrabie cu vrăbioiul ei. Iar* ***grâul*** *sămănat de mână jidovească să nu răsară ...*

Şi de-atunci nu sunt jidani plugari ...[14]

Fiind **grâul, vinul** şi **mirul** făcute din carnea, sângele şi lacrimile Domnului nostru Isus Christos, şi ca atari **flori alese,**

Floricele sfinte
Din rai răsărite,

de-aceea au început ele de la un timp a se certa întreolaltă în privinţa întâietăţii, susţinând fiecare dintre ele că:

Ea e mai aleasă

---

[13] Dict. de Varvara Vataman, şi com. de fiul ei, Laur. Vataman, stud. gimn.; cf. şi El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 132.

[14] ***Foaia poporului***, an. II, Sibiu, 1894, p. 454; vezi şi El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 132: *Jidanii toate pânile samănă, numai* ***grâul*** *nu, căci după dânşii nu se face.*

Şi cea mai frumoasă,

şi că numai ea:

Ar avea din fire
Mai mare menire.

Şi fiindcă, după cum ne spune o legendă din **Transilvania**, nu se putură nicidecum înţelege şi împăca în privinţa întâietăţii, de aceea se-nfăţişară ele într-o zi înaintea lui Dumnezău şi, jeluindu-i-se, îl rugară să le judece şi să le facă dreptate.

Şi Dumnezău le-mplini dorinţa.

Iată şi legenda, respectiv colinda, care ni le spune toate acestea:

Pe plaiu-nflorit,
La loc răcorit
Cu roauă stropit,
Mesele-s întinse,
Făcliile aprinse;
La mijloc de masă,
Masă de mătasă,
La locul de frunte
Cu făclii mai multe
Şede Dumnezău
Şi cu fiul său.
Iar în jurul lor
Ceata sfinţilor
Bând şi veselind,
Cu drag ascultând
Îngerii cântând.
Până când odată
Cântările-nceată,
Căci trei flori s-arată
Stând la judecată.
Cele trei flori sfinte
Din rai răsărite
Floarea grâului,
Floarea vinului,
Floarea mirului,
Cari mi se pâra
Şi s-adeverea,
Care din tustrele
Sfinte floricele,
Ar avea din fire
Mai mare menire.
Floarea grâului
Grăia Domnului:
- Eu am de la fire
Mai mare menire,
Că de n-aş fi eu
Ar fi cât de rău,
Căci saţ n-ar fi-n casă
Nici colac pe masă.
Floarea vinului
Grăia Domnului:
- Eu am de la fire
Mai mare menire,
Că de n-aş fi eu
Ar fi cât de rău,
Fără vin de vie
N-ar fi veselie
Nice bucurie.
Floarea mirului
Grăia Domnului:
Ba a mea menire
E mai naltă-n fire,
Căci de n-aş fi eu
Ar fi cât de rău.
Făr'a mea chemare
N-ar fi creştinare

Nice botezare!
Domnul le-asculta
Şi-apoi cuvânta:
- Ascultaţi, flori sfinte,
Din rai răsărite.
Nu vă mai pârâţi,
Nu v-adeveriţi,
Căci v-am dat în fire
Chiar de la zidire
La trei în unire
Numai o menire,
Ca-n tot anu o dată
Cu mană-ncărcată
Să ieşiţi din rai
Pe a lumii plai,
S-aduceţi în dar
Bunului plugar
Una: saţ în casă
Şi colac pe masă,
Alta: bucurie,
Dalbă veselie.
Tu, floare de mir,
Să-i dai cu-al tău mir
Sfânta creştinare,
Sfânta botezare![15]

O variantă a acestei legende, tot din **Transilvania**, sună precum urmează:

Mustră, mi se mustră
Trei floriţe-alese
În trei cornuri de mese,
Care-i oar'mai mare,
Mai folositoare?
Dar floarea grâului
Sus se rădicară,
Şi-aşa cuvântară:
- Eu îs mai aleasă
Şi îs mai frumoasă,
Că din mine-şi fac
Prescuri şi prinoase
Pe la zile-alese.
Floarea vinului
Sus se rădicară
Şi-aşa cuvântară:
- Că eu îs mai mare
Şi folositoare,
Că din mine-şi fac
Slujbe-n biserici
Şi-n sfinte duminici.
Floarea mirului
Sus s-a rădicat
Şi-aş-a cuvântat:
- Că eu îs mai mare,
Mai folositoare,
Eu îs mai aleasă
Şi îs mai frumoasă,
Eu îs mai cu nume
Şi mai bună-n lume,
Că cu mine-şi fac
Creştinii după plac
Şi se mântuiesc
De lucru diavolesc.
Domnul vă trăiască
Şi vă fericească![16]

O altă variantă a legendei acesteia, asemenea din **Transilvania**, sună astfel:

[15] ***Şezătoarea***, an. VIII, p. 121-122.
[16] Const. Manu: *Colinde*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, nr. 282.

Ferician de el!
D' acest domn mi-i bun,
Bun gând şi-a gândit
De prânz şi-a gătit
Şi el şi-a chemat
Tot oameni bătrâni
Şi îngeri din cer.
Şi el s-a rugat,
De l-au ascultat
Şi toţi au venit,
Numai n-a venit
Sfânta Duminică.
Ea nu şi-a venit
Că n-a oblicit.
Dac-a oblicit
Şi ea şi-a venit
Pe-o dalbă de cale,
Pe-o rază de soare.
Şi ea şi-a venit
Şi şi-a odihnit
La lină fântână
Scaun de odihnă.
Şi ea s-a uitat
Din lină fântână
Şi ea şi-a văzut
Cele trei flori sfinte,
Din rai răsărite.
Floarea grâului
Ea că cuvântară:
- Surorile mele,
Din noi, din tustrele,
Eu îmi sunt mai mare,
Că pe unde-s eu
Tot colaci pe masă,
Şi tot saţ în casă!
Floarea vinului
Ea că cuvântară:
- Surorile mele,
Din noi, din tustrele
Eu îmi sunt mai mare
Că pe unde-s eu
E tot veselie
Şi tot bucurie!
Floarea mirului
Ea că cuvântară:
- Surorile mele,
Din noi, din tustrele
Eu îmi sunt mai mare,
Că fără de mine
Nu botează nime
Nici nu botează,
Nici nu creştinează![17]

A treia variantă, iarăşi din **Transilvania**, şi anume din Munţii apuseni, sună aşa:

Mai de dimineaţa
Soare ce-mi răsare
În cruci de fereastă,
Cruciş peste measă,
Da-ntr-un corn de measă
Şede-mi-şi mai şede
Floarea grâului.
În al doilea corn
Şede-mi-şi mai şede
Floarea vinului.
În al treilea corn
Şede-mi-şi mai şede
Floarea mirului.
În al patrulea corn
Şede-mi-şi mai şede
Domnul Dumnezău.
Floarea grâului
Ea din grai grăia:
- Că-s mai bună eu
Lângă Dumnezău,
Că să nu fiu eu
Foamete s-ar face,

[17] Albini: ***Din seara de Crăciun***, publ. în ***Tribuna***, an. IV, Sibiu, 1887, nr. 40.

Prescuri nu s-ar coace.
Floarea vinului
Ea din grai grăia:
- Că-s mai bună eu
Lângă Dumnezău,
Că să nu fiu eu
Veselii n-ar fi,
Boieri n-ar trăi.
Floarea mirului
Ea din grai grăia:
- Că să nu fiu eu,
Lângă Dumnezău
Că botez n-ar fi.
Domnul Dumnezău
Şede şi ascultă
Din cuvânt le-nfruntă:
- Toate sunteţi bune,
Bune de minune,
Dară lângă mine
Floarea grâului
Că-i pieliţa mea;
Floarea vinului
Că-i sângele meu;
Floarea mirului
Că-i botezul meu
Când s-o botezat
Din păgân creştin.[18]

A patra variantă, tot din **Transilvania** şi tot din Munţii apuseni, com. Ponor, care însă se deosebeşte numai foarte puţin de cea premergătoare, e cea ce urmează:

Mai de dimineaţă
Domnului Doamne,
Soare ce răsare
Dă-n cruci de fereastră;
Cruciş peste masă
Într-un corn de masă
Şede-mi-şi mai şede
Floarea grâului.
În al doilea corn de masă
Şede-mi-şi mai şede
Floarea mirului.
Aceste trei flori,
Tustrele surori
Din gură zicea,
Floarea grâului:
- Că-s mai bună eu
Lângă Dumnezău,
Că de n-aş fi eu
Prescuri nu s-ar coace
Foamete s-ar face.
Floarea vinului
Ea din grai grăia:
- Ba-s mai bună eu
Lângă Dumnezău,
Că eu de n-aş fi
Veselii n-ar fi.
Floarea mirului
Ea din grai grăia:
- Ba-s mai bună eu
Lângă Dumnezău,
Că eu de n-aş fi
Botez nu s-ar face
Ca să se boteze
Din păgâni creştini.
În al patrulea colţ de masă
Şede-mi-şi mai şede
Domnul Dumnezău,
Şede şi le-ascultă
Din cuvânt le-nfruntă:
- Voi, cele trei flori,

[18] Frâncu şi Candrea: **Românii din Munţii apuseni (Moţii)**, p. 188.

Tustrele surori,
De ce vă certaţi?
Că voi lângă mine
Toate sunteţi bune,
Una tocmai c-alta.
Floarea grâului
E pieliţa mea;
Floarea vinului
E sângele meu;
Floarea mirului
E sudoarea mea![19]

A cincea variantă, din **Banat**, sună astfel:

Soare! răsari soare!
Să răsari mai tare.
Domnului Doamne!
Că în astă casă
Şi la astă masă
Născut-a
Crescut-a:
La întâiul corn,
Floarea grâului,
La al doilea corn,
Floarea vinului,
La al treilea corn,
Floarea mirului.
Floarea grâului
Astfel le vorbeşte
Şi adevereşte:
- Din noi din trei flori
Eu voi fi mai mare
Şi voi fi mai tare,
Că unde sunt eu
E tot saţ în casă
Şi cinste pe masă!
Floarea vinului
Apoi le grăieşte
Şi adevereşte:
- Din noi din trei flori
Eu voi fi mai mare
Şi voi fi mai tare,
Că unde sunt eu
E tot veselie
Şi tot bucurie!
Floarea mirului
Încă le grăieşte
Şi adevereşte:
- Din noi din trei flori
Eu voi fi mai mare
Şi voi fi mai tare,
Că unde sunt eu
Oameni se botează
Şi se creştinează!
Domnul Dumnezău
L-al patrulea corn
Şede şi priveşte
Şi-astfel le vorbeşte:
- Dar voi floricele
Ca trei surocele
Ce vă tot mustraţi
Şi vă îngânaţi?
Floarea grâului
Este trupul meu!
Floarea vinului
E sângele meu!
Floarea mirului
E sudoarea mea!
Ast'o ştiţi voi bine
Bine, ca şi mine![20]

[19] Laurenţiu Ciorbea: *Colinde*, publ. în ***Tribuna***, an. IX, Sibiu, 1892, nr. 288.
[20] S. Andron: *Colindă*, publ. în ***Gazeta poporului***, an. III, Timişoara, 1887, nr. 2, p. 4.

A şasea variantă, din **Transilvania**, Munţii apuseni, care se deosebeşte de cele premergătoare mai mult prin aceea că-ntr-însa, în loc de **floarea mirului**, figurează **busuiocul**, sună precum urmează:

Ian răsari-mi soare,
Nainte-mi răsare
Napoi de-mi trăsari,
Napoi mai napoi
De la ceastă casă
Pe dalba de measă
Covor de mătasă.
Deasupra pe measă
Sunt tri flori d'alese.
Ele se pildesc
Şi se sfătuiesc:
Care sunt mai bune,
Mai frumoase-n lume?
Floarea grâului
Din grai îmi grăia:
- Ba eu sunt mai bună
De voi de-amândouă,
Că fără de mine
Nici popa nu ţine
Nici o liturghie,
Nici o botezie,
Nici o feştanie.
*Miros **busuioc***
Din graiu-mi grăia:
- Ba eu sunt mai bună
De voi de-amândouă,
Că fără de mine
Nu se poate face
Nici o cununie,
Nici o botezie,
Nici o creştinie.
Loza**[21] **vinului
Din grai le grăia:
- Ba eu sunt mai bună
De voi de-amândouă,
Că fără de mine
Nici popa nu ţine
Nici o liturghie,
Nici o bucurie,
Nici o veselie.
Eu sunt mai aleasă
A voastră crăiasă
Şi pe mini mă poartă
Prin dalbe păhare
Înalte cetăţi
De mă gustă toţi,
Cei mici şi cei mari,
Domni de cei mai mari!
Dumnezău vedea
Şi din grai grăia:
- Ce voi vă pildiţi
Şi vă dojeniţi?
Că voi bine ştiţi
*Că totuna **fiţi***
Şi vă veseliţi,
Voi tri flori alese
Cele mai frumoase![22]

A şaptea şi ultima variantă, din **Zarand**, care numai foarte puţin se deosebeşte de cea premergătoare, e aceasta:

Ian răsari-mi soare
Nainte-mi răsari,
Napoi de-mi tresari,

[21] **Loză** = viţă.
[22] Frâncu şi Candrea: **Românii din Munţii apuseni**, p. 195.

Napoi mai napoi
De la această casă
Covor de mătasă.
Deasupra pe masă
Sunt trei flori d'alese.
Ele se pildesc
Şi se sfătuiesc:
Care sunt mai bune?
Floarea grâului
Din grai şi grăiare:
- Ba eu sunt mai bună
De voi de-amândouă,
Că fără de mine
Nici popa nu cântă
Nici o liturghie,
Nici o botezie,
Nici o feştanie.
Miros busuioc
Din grai îi grăia:
- Ba io sunt mai bună
De voi de-amândouă,
Că fără de mine
Nu se poate face
Nici o cununie,
Nici o botezie
Nici o creştinie.
Loza vinului
Din grai le grăia:
- Ba io sunt mai bună
De voi de-amândouă,
Că fără de mine
Nici popa nu cântă
Şi fără de mine
Nu se poate face
Nici o bucurie,
Nici o veselie.
Şi pe mini mă poartă
Prin dalbe păhare
Prin nalte cetăţi
De mă gustă toţi
Şi micii, şi mari
Şi domni de cei mari.
Dumnezău vedea
Şi din grai grăia:
- Dragi florile mele!
Ce vă voi pildiţi
Şi vă sfătuiţi,
Că voi bine ştiţi
Că voi una fiţi
Şi vă veseliţi.
Cele flori frumoase
Că ţi-o închinăm
Cu dalbă sănătate![23]

Şi cum a hotărât Dumnezău, aşa s-a şi întâmplat.

Cele trei flori nu se certară mai mult, ci se considerară din ziua aceea ca nişte surori drepte şi alese întreolaltă.

Totuşi fiecare dintre dânsele are întâietate între semenele sale.

Aşa **grâul,** ca să nu mai vorbim de celelalte două, a rămas de-atunci încoace cea dintâi şi totodată şi cea mai mare peste toate pânile albe din lume.[24]

El este nu numai **saţul căsii,** ci şi **cinstea mesei**[25], căci dintr-însul se fac nu numai **pâne** şi **azimă**, cari ne serveşte de nutreţ pentru toate zilele de rând, ci şi fel de fel de colaci şi colăcei, cari se-ntrebuinţează la sărbătorile cele mari de peste an şi la feliurite ospeţe, ca: la **cumătrii, nunţi** şi

[23] ***Telegraful român***, an. XXXVIII, Sibiu, 1891, nr. 133.

[24] Cf. El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 132: *Grâul e cea dintâi pâne, mai mare peste toate pânile. Grâul sfinţim la Paşti, când ducem nafură (pască) la biserică.*

[25] După spusa tuturor românilor din Bucovina, precum şi a celor din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile.

colăcimi, apoi **babe** şi **cozonaci**, cari se-ntrebuinţează asemenea la sărbători mari; **prescuri**, cari se-ntrebuinţează la sfânta liturghie şi cari se-mpărţesc apoi ca **nafură** creştinilor ce-au luat parte la serviţiul dumnezeiesc; **paşti**, cari se sfinţesc în ziua de Paşti şi cari se mânâncă în decursul sărbătorii Paştilor; **pomene** şi **colivă**, cari se fac întru pomenirea celor răposaţi, precum şi multe alte feliuri de **aluaturi** şi copturi.[26]

Dintru început se făcea foarte mult **grâu** şi **vin**. Dar mai pe urmă, fiind oamenii nemulţămitori, Dumnezău le-a luat darul şi de aceea se face acuma cu mult mai puţin ca la început.[27] Deci ca să se facă măcar atâta cât a rămas a se face, trebuie să se samene în fiecare an până la **Ziua Ursului**, care cade totdeauna în ziua de **Întâmpinarea Domnului**, căci numai până atunci e bun de sămănat.[28]

În ziua de **St. ap. Vartolomeu** însă, adică la 11 iunie, seacă **rădăcina grâului**. Prin urmare din ziua aceasta înainte nu e mai mult bun de sămănat.[29]

O samă de feciori din **Banat**, după cum ne putem încredinţa dintr-o doină din această ţară, şi anume din com. Marginea, când ară şi samănă **grâu**, au datină de a-i şi ura să crească mare. Iată şi doina respectivă:

Merge badea meu cu plugul
Tot alăturea cu drumul,
Tot arând şi sămănând
Şi din gură cuvântând:
- Creşte mândru, grâuleţ,
La pai gros, la spic măreţ,
Să stai nalt la secerat
Ca mândra la sărutat! [30]

Tot aşa fac şi o samă de feciori din **Transilvania**, după cum ne spune următoarea doină:

Ară badea cu plugul
Şi răstoarnă pământul,
Tot ară şi samănă
Şi din gură blastămă:
*- Să te faci, **grânule**, faci,*
*Să te faci, **grânule**, nalt*

---

[26] Cf. şi El. N. Voronca, *op. cit.*, p. 132: *Grâul este de mare însemnătate înaintea lui Dumnezău, căci cu **grâul** se slujeşte în biserică. Pe grâu face preotul litia, iar pe prescure de **grâu** se face slujba în biserică. În Mihalcea se crede că numai pe 12 fire de **grâu** se face litia.;* Dim. Dan: [...], publ. în *Gazeta **Bucovinei*** pe an. 1894; com. de dl Art. Gorovei: *Din **grâu** se fac colaci de toate soiurile, de care se serveşte poporul în datinele de la naştere, nuntă şi înmormântare.*

[27] Cf. şi El. N. Voronca, *op. cit.*, p. 133: *Dintru întâi era mult **grâu** în lume, precum şi **vin**, dar oamenii au fost nemulţămitori şi Dumnezău le-a luat darul. A lăsat numai atâta **grâu** şi **vin** cât să aibă cu ce sluji preotul în biserică.*

[28] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an. 1882 şi 1883, luna Faur: *Până la **Ziua Ursului**, care cade totdeauna pe **Întâmpinarea Domnului**, este bun de sămănat **grâu**.*

[29] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an. 1882 şi 1883: *În ziua de St. ap. Vartolomei, 11 iunie, sacă rădăcina grâului.*

[30] En. Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 45.

Să stai pân' la secerat
Ca mândra la sărutat.[31]

Pe lângă aceasta, mai este datină în unele părţi, şi mai ales în **Ţara-românească**, jud. Dolj, com. Catane, ca atunci când se macină **grâu de cel nou**, să se facă din făina lui doi colaci, să se lege cu un fir de aţă roşie şi cu unul de **sporiş**, lat. Verbena officinalis L., de ciutură, să se cufunde ciutura în fântână şi apoi, scoţându-se afară, să se deie colacii la copii, anume ca să sporească **grâul**.[32] Asemenea se caută toate chipurile şi mijloacele ca în noaptea spre St. George, oamenii cei răi şi cu deosebire vrăjitoarele să nu ieie **mana grâului**, căci nu într-un an şi nu o vrăjitoare strânge în noaptea acestei zile roaua de pe **grâul** ce voiesc a-i lua rodul, într-un săculeţ, şi o duc la **grâul** lor, şi prin aceasta îi duc totodată şi mana.[33]

Grâul e nu numai **saţul casei** şi **cinstea casei**, ci el se-ntrebuinţează foarte adeseori şi spre alte scopuri. Aşa **sămănătorii**, cari umblă în ziua de Anul nou sau St. Vasile desdemineaţa cu **sămănatul** pe la case, samănă grâu, anume ca anul ce urmează să fie spornic în toate pânile albe, şi cu deosebire în **grâu**.

Grâul acesta care se samănă în ziua de Anul nou, între multe altele e bun şi de pus în sân la fete pentru dragoste.[34]

Unele fete mari, atât din **Bucovina**, cât şi din **Moldova**, presură **grâu** pe laiţa ori pe patul unde socotesc ele că va şedea preotul când umblă cu **ajunul**, cu icoana sau cu crucea pe la case, şi de se nimereşte ca preotul să şeadă tocmai acolo unde au presurat, e semn bun, căci fetele respective, după credinţa lor, se vor mărita în câşlegile de iarnă.[35]

Fetele cari vor să-şi viseze ursiţii pun spre **St. Andrei** 41 de fire de **grâu** sub cap şi zic:

Voi 41 de fire de grâu!
Eu voi dormi
Şi voi hodini,
Dar eu mă rog lui Dumnezău
Să-mi trimeaţă îngerul meu
Să-mi arete ursitoriul meu
Cel ce mi-i dat de la Dumnezău!

Făcând aceasta, în decursul nopţii visază că vin ursitorii şi le iau **grâul** de sub cap.[36]

Cel ce ia nouă spice de **grâu** din nouă ogoare şi din tot spicul câte un fir şi apoi, puindu-le într-un şipuşor cu aghiazmă şi purtându-l pe acesta în buzunar, acela, oriunde şi la orice judecată

---

[31] Ioan Candrea: ***Poesii populare din Ardeal***, publ. în ***Lumina pentru toţi***, an. IV, Bucureşti, 1888, p. 312.

[32] Şt. Şt. Tuţescu: ***Pagini din metafizica poporului român***, publ. în revista ***Tinerimea română***, vol. III, Bucureşti, 1900, p. 451: *Când se macină **grâu** de ăl nou, se fac doi colaci. Se leagă cu un fir de aţă roşie de ciutură, mai adăugând şi **sporiş** (o plantă), fiind credinţa ca să sporească **grâul**. Se scufundă ciutura în fântână; se scoate afară, se frâng colacii şi se dau la copii.*

[33] ***Lumina pentru toţi***, an. IV, p. 299: *Şi luarea **manei grâului** are loc tot în noaptea de St. George şi tot cu corpul gol (adică unele fărmăcătoare-vrăjitoare se dezbracă în pielea goală, cu părul despletit), strânge roaua după **grâul** ce voiesc a-i lua rodul într-un săculeţ şi o duc la **grâul** lor.*

[34] El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 133.

[35] Com. de dl Art. Gorovei.

[36] El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 133.

se va duce, va izbândi. Căci dacă te iubesc oamenii, te şi cinstesc şi vorba îţi e băgată în samă, le place să te asculte şi izbândeşti ce grăieşti. Tot acelea fire se pot şi sămăna şi **grâul** ce va răsări dintr-însele tot aşa se poartă pentru cinste şi dragoste.[37]

În **grâu** se pun în unele părţi inelele de la logodnă, când se logodesc doi tineri.[38]

În munţii jud. Suceava din **Moldova** se obicinuieşte a se amesteca **grâul** acesta cu sămânţă de **cânepă** şi a se presura cu sare. Iar pe alocurea se pun în **grâul** acesta şi crenguţe de **busuioc.**[39]

În unele părţi din **Transilvania,** când o femeie grea se trudeşte la naştere, moaşa pune pe masă un cot de pânză nouă, fină şi curată, iar pe pânză un blid plin cu **făr**ină **cernută de grâu;** apoi sare, pâne, un caier de lână şi un zecer. Toate obiectele acestea trebuie să rămâie trei zile şi trei nopţi pe masă. Când se-mplinesc trei zile de la naştere, se vede pe făr**i**nă urma **ursitoarelor.** Dacă în răstimpul acestor zile, cât umblă **ursitoarele,** nu află acest dar, se supără şi ursesc ca nounăscutul copil să n-aibă nimic în viaţa sa.

În alte părţi, tot din **Transilvania,** se pun asemenea pe masă, care e frumos şi curat aşternută, trei talgere cu **grâu fiert,** trei păhare cu apă şi trei cu untdelemn, iar într-o scăfiţă, o sumă anumită de bani, anume ca prin aceasta să le dispuie bine.

În **Banat,** în sara a treia după naştere, când, după credinţa românilor din această ţară, vin **ursitoarele** ca să ursească soartea pruncului nounăscut, pune moaşa la capul copilului o **pogace** făcută din **făină de grâu** curat, iar deasupra pe pogace trei cruceri, apoi o oglindă, un pieptene şi o lingură cu untură, anume ca, viind **ursitoarele,** să aibă fiecare câte un crucer de cheltuială, apoi ce mânca, în ce se căuta şi cu ce să se pieptene. Tot atunci mai pune ea deasupra pogacei încă şi o păreche de brăciri nouă.[40]

Fiind **grâul,** după cum ne spune o legendă reprodusă mai sus, făcut din carnea Domnului nostru Isus Christos şi ca atare **sfânt ca mirul,** cele mai multe moaşe din **Bucovina** şi din **Ţara-românească** îndătinează a pune vreo câteva **fire de grâu** în scăldătoarea primă a nounăscuţilor copii, care se face nemijlocit după ce s-au botezat aceştia, anume ca să crească şi să fie băgaţi în samă şi cinstiţi la orişice ocaziune, precum e **grâul.**[41]

Grâul se-ntrebuinţează mai departe ca un mijloc de apărare contra farmecelor şi a vrăjilor. Aşa dacă cineva pune 9 sau 12 fire de **grâu** pe sfânta masă, în altar, fără ca să ştie preotul, şi pe aceste fire se slujesc 12 liturghii, iar după aceasta, cel ce le-a pus le ia şi le păstrează ca nafura, de-acela nici un farmec nu se poate apropia.[42]

Când vrăjitoarele au luat laptele şi untul de la vite, rămâncele din **Ţara-românească,** jud. Vâlcea, iau **grâu-verde** din capul locului unde se face întorsura cu plugul la arat şi cu grapa la sămănat, amestecă acest **grâu** cu 9 feliuri de muguri de pomi, le toacă, le descântă cu un fir de

---

[37] El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 133.
[38] Sim. Fl. Marian: **Nunta la români.**
[39] Com. de dl Art. Gorovei.
[40] S. Fl. Marian: **Naşterea la români,** p. 152-153.
[41] Dat. şi cred. rom. din Bucovina, îndeosebi a celor din Poiana-Stampei şi Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei; ***Tribuna pedagogică,*** an. I, p. 254.
[42] El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 133.

mătasă, cu o ramură de **salcie** şi cu un fus şi apoi le dau vitelor de mâncare ca să le vină laptele şi untul. Făcând-o aceasta, **cred** că laptele şi untul luat de bună samă îl capătă înapoi.[43]

Un rol foarte însemnat joacă **grâul** şi-n medicina poporană.

Aşa descântătoarea, care voieşte să vindece pe cei ce au **fapt**, ia 9 fire de **grâu-de-primăvară**, 9 de **cucuruz**, 9 de **sămânţă de cânepă**, 9 de **ovăs**, 9 de **alac**, 9 de piper şi 9 de **tămâie**, le pune pe toate acestea într-un vas cu apă la foc şi apoi, amestecându-le necontenit, rosteşte următoarele cuvinte:

Sântă-Mărie
Sântă Maică
Precistă!
Demineaţa m-am sculat,
Bucium în mână am luat,
Cu bucium am trâmbiţat,
Tot faptu l-am adunat
De pe N. l-am luat,
Lâng-un prilaz l-am aruncat,
În marea roşă l-am ţipat,
Fapt mic,
Fapt mare,
Acolo să pieie,
Acolo să răspieie!
N. să rămâie curat,
Luminat,
Cum e de Dumnezău lăsat!

După ce în chipul acesta le-a descântat, freacă pe cel bolnav de **fapt** cu dânsele peste tot corpul. După aceasta le îngroapă într-un loc ascuns, unde nu calcă nime, căci dacă cineva calcă în locul acela, îndată se prinde **faptul** de dânsul.[44]

Romăncele ştiutoare din **Moldova**, jud. Botoşani, cari voiesc să vindece **pecingenea**, pun câteva **boabe de grâu** pe un fier roşit în foc şi apasă asupra lor cu un vătrar fierbinte, iar cu arsura ce rămâne ele ung **pecingenea**.

Cu **făină de grâu** şi cu drojdie de vin, romăncele din **Ţara-românească**, oraşul Giurgiu, fac plasturi pentru **durere de pântece**.[45]

Romăncele din **Banat**, cari voiesc să vindece **arsurile**, fac aluat din **făină de grâu**, care se-ntinde ca pătura de aluat, pe acesta îl ung cu **ulei de crin**, iar în lipsa acestuia cu untdelemn, şi aşa îl pun apoi pe **arsură**.[46]

Cu **făină de grâu** şi cu borş, în care se pun **gândaci de turbă** descântaţi şi pisaţi, se face un aluat cu care se trage din cap **beşica cea rea**.

Făina de grâu, amestecată cu gălbenuş de ou de găină, cu jumătate de linguriţă de untdelemn, se face un aluat moale, care, aplecat pe **buba neagră**, o vindecă în trei zile.[47]

Fărină de grâu, fiartă cu lapte dulce şi amestecată cu **mandulă** zdrobită, e bună de **oftică** (tusă seacă). După acest leac, morbosul devine gras şi sănătos.[48]

---

[43] Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.
[44] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 323-324.
[45] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.
[46] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. [...].
[47] ***Lumina pentru toţi***, an. VIII, p. 128.
[48] Vas. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, Cluj, 1892, p. 89.

Dacă te doare pântecele, fă o burcă de **făină de grâu** cât strachina de mare, iar în mijloc fă-i o bortă cu degetul; umple-o cu miere şi pune-o în dreptul buricului. Dacă după o zi burca va fi moale, mai pune una, că-i semn că-ţi prieşte, dacă nu, nu te mai trudi.[49]

Copiii **diochiaţi de strigoi** se vindecă dacă li se descântă în aluat de pâne amestecată cu miere cu o cracă de **busuioc**, ale cărei ramuri sunt în formă de cruce. Descântecul se face de nouă ori, apoi se unge şi i se dă şi puţin în gură.[50]

Pânea de grâu, opărită în lapte amestecat cu oţăt, ne dă o alifie excelentă la vindecarea **uimelor**.[51] **Păsatul de grâu**, fiert în lapte de capră, îmbunătăţeşte în mod însemnat cantitatea laptelui femeilor. Flasterul pregătit din nouă părţi de **păsat de grâu** şi o parte de tămâie vindecă **bubele** şi semnele lor cu desăvârşire.[52]

Din **tărâţe de grâu** se face ceai pentru **tusă** şi legători pentru cei ce au **durere de pântece**.

Tărâţe de grâu opărite şi amestecate cu său sunt bune de **durere de piept**.

Tărâţe de grâu, opărite cu vin vechi alb şi prăjite cu grăsime de scroafă, sunt bune de **durere de şele** şi **dureri de pântece**.[53]

Tărâţe de grâu fierte sunt bune de legat încheieturile scrintite.

Cu fumul de **tărâţe de grâu** poţi scăpa de dureri de cap.

Cu **tărâţe de grâu**, cu **hrean** şi apă se face o legătură pentru **durere de inimă** (stomac).

Cu zamă de **tărâţe de grâu** fierte se mai ostoaie **tusa**.[54] Ceai de **tărâţe de grâu** bătut cu zahăr şi gălbănuş de ou proaspăt se bea sara la culcare pentru **răguşală**.

Din **tărâţe de grâu** amestecate cu scuturătură de fân se fac scăldători pentru **răceală**.

Tărâţe de grâu cu apă caldă făcute cataplasm se-ntrebuinţează pentru **durere la stomac**.

Cataplasm de **tărâţe de grâu** cu cărămidă pisată şi rachiu de drojdie se pune la oasele zdrobite (fracturate), legându-se apoi cu scândurele (Mehedinţi).

Cu un săculeţ de **tărâţe de grâu** fierbinţi se înfăşură fălcile celor ce au **durere de măsele**.[55]

Tărâţe de grâu fierte în oţăt şi aplicate ca legătoare la **umflături de picioare** vindecă sigur. Aceeaşi influinţă au şi la **spasmi**.

Pleava de grâu, fiartă ori opărită şi aplicată ca legătoare, face serviţ bun la orişice rane.[56]

Grâul din coliva care se duce la **Sân-Toaderi**, adică totdeauna vineri, după începerea Parisimilor, e bun de gustat contra **frigurilor**.[57]

Roaua de pe grâu e bună de **durere de ochi**. Se strânge demineaţa, până nu răsare soarele, şi se spală cu dânsa la ochi.[58]

Grâul îl întâlnim şi-n unele cântece poporane.

---

[49] Com. de dl Tud. Pamfile.
[50] Dr. Buzău: **Medicina populară**, p. 412.
[51] Vas. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 90.
[52] Vas. Rebrean, *op. cit.*, p. 90.
[53] Com. de dl Art. Gorovei.
[54] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[55] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.
[56] Vas. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 90.
[57] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an. 1882 şi 1883, luna Faur.
[58] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei.

Iată unul şi dintre aceste cântece, şi anume din **Banat**, com. Dulău, care ne arată totodată şi locul care-i place şi-i prieşte **grâului** la crescut:

Deasupra de răsărit
Două stele s-au ivit,
Două stele
Surorele:
Una râde, una plânge,
Şi de plânge
Focu stânge,
Şi de râde
Focu-aprinde.
Una alteia zicea:
Soră, sorioara mea,
Ai noştri a-mbătrânit,
Şi' aşa ei s-au divănit
Pe noi două să ne dea
Soră, sorioara mea,
Pe una la răsărit,
C-acolo-i pământ vestit
*Creşte **grâul-policnit**,*[59]
Pe una la scăpătat
C-acolo-i pământ lăudat
*Creşte **grâu-revărsat**!* [60]

Altul, din jurul Beiuşului în **Ungaria**, în care o fată ne spune că drăguţul ei n-are preţ ca şi **grâul-săcăreţ**:

Am un bade roşcovan
*Cu peană de **leuştean**.*
Vântul bate, peana clăte
Ochii şi gura-i râde.
Am un bade săcăreţ
Cu trei rânduri de păr creţ,
De merge-n târg, n-are preţ
*Ca şi **grâul-săcăreţ**.*[61]

Mai mult decât în corpul cântecelor poporane figurează **grâul** în fruntea acestora, parte ca un semn de dragoste şi iubire, şi parte ca un semn de [...].

Iată unul şi dintre aceste cântece, şi anume din **Banat**, com. Pătaş:

*Frunză verde **grâu-de-toamnă**,*
Am o mândră ca o doamnă;
Când e vremea lucrului
Şede-n cotu birtului.
Io o chem: hai, mândr-acasă,
Că n-ai nici măsai pe masă,
Nici procoviţă pe pat,
Nici cămaşă pe bărbat! [62]

Altul, din **Transilvania**:

Firicel de grâu curat,
Ţine-mi, Doamne, ce mi-ai dat:

---

[59] **Grâu** cu spicul mare, de cade la pământ de greu ce e.
[60] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 108.
[61] Vasile Sala: ***Doine pop. din giurul Beiuşului***, publ. în ***Familia***, an. XXI, p. 295.
[62] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 191.

Voinic tânăr şi curat,
Nici mustaţa nu i-a dat.[63]

Al treilea şi ultimul, din **Ţara-românească**:

Frunzuliţă ***grâu-mărunt,***
De amorezat ce sunt
Nu mai văd iarbă pe pământ,
Nici luna pe cer mergând,
Nici stelele strălucind.
De oftat ce am oftat,
Rău m-am ofticat.
Să dea Domnul boala-n tine,
C-ai secat inima-n mine! [64]

Grâul a dat naştere în decursul timpului şi la vreo câteva **proverbe, zicale** şi **cimilituri.**

Iată vreo câteva şi dintre aceste **proverbe** şi zicale:

Când se culcă grâul, se scoală stăpânul. Când **grâul** se culcă pe holde, e semn că spicul lui e plin şi stăpânul locului se va îmbogăţi.

Pintre grâu, mălura creşte. Adică pintre buni, se găsesc şi răi.

Nu e grâu fără neghină. Adică nu e nici un lucru perfect, fără cusur; într-o adunare sunt şi buni şi răi.

A fi cu grâul în gură. Adică gata să moară, cu sufletul în gură.

A căuta pe mama grâului. Se zice despre cel ce nu se mulţămeşte cu binele ce-l are.[65]

Târziu făină de grâu. Adică: ce folos că-i bun lucru, dacă i-a trecut vremea.

A sămănat ovese şi seceră grâu. Se zice despre cel ce ştie să-ntoarcă aşa lucrurile, că, cu treabă puţină, are mult câştig.[66]

Iar **cimiliturile**, cari ni-s până acuma cunoscute, sunt acestea:

Ce-i mândru la sat
Şi bun de mâncat?

Am doi boi,
Unul gras şi altul slab:
Cel slab
Sare peste gard,
Iar cel gras
Cade jos.

Am o cireadă de boi;
Cei slabi sar gardul,
Iar cei graşi cad jos.

Am nişte fraţi,
Unii graşi şi alţii slabi:
Cei graşi cad jos,
Iar cei slabi zboară.

[63] Bibicescu, *op. cit.*, p. 29.
[64] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea I, p. 742.
[65] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 190.
[66] Com. de dl Tud. Pamfile.

Am doi boi,
Unul e roşu,
Altul e alb:
Cel roşu nu poate sări peste garduri,
Dar cel alb poate.

Am doi boi,
Unul roşu şi-altul alb:
Cel roşu sare peste gard,
Iar cel alb nu.

Am un bou roşu şi altul alb,
Cel roşu trece gardul,
Cel alb ba.

Bălan sare peste gard,
Dar galbăn rămâne.[67]

În toate cimiliturile acestea **boii** şi **fraţii** cei graşi înseamnă **grâul,** iar cei slabi **pleava.**

În fine, merită a fi amintit şi aceea că locul pe care a crescut **grâul,** după ce s-a secerat acesta, se numeşte **mirişte** sau **orlişte,** iar locul unde se trieră sau se îmblăteşte **grâul** se numeşte **arie. Aria** încă nu e bine nicicând să se facă în ogradă sau curte, căci de ordinar pe ariile unde se trieră **grâul** îşi aleg **sfintele** loc pentru horele lor. Aşa că, dacă ai arie în curte, lesne se-ntâmplă ca să joace **sfintele** în ea, şi apoi, călcând ai casei cu picioarele în hora **sfintelor,** pe loc se pocesc.

Asemenea nu e bine să înjuri sau să dai răului **grâul.**

Cu firul de mătură însă, cu care s-a măturat pe arie, cu aşchie de pe lopata cu care s-a lucrat la arie şi cu argint e bine să descânţi la ochiul celui ce are albeaţă, că apoi îi trece.[68]

[67] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor,** p. 180.
[68] Dat. şi cred. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

188. Grâul-cucului sau Scânteiuţa

(Gagea pratensis Schult.)

Grâul-cucului, numit în Bucovina şi ceapa-cioarei, iară în alte părţi locuite de români ceapa-cioarei şi scânteiuţă, lat. Gagea pratensis Schult. sau Gagea stenopetata Fries.[1], este o plantă mică, care creşte pe câmp, prin sămănături şi prin rărişuri de pădure şi care înfloreşte în luna lui aprilie. El are numai o singură frunză radicală, lineară, rar când două, şi floare galbănă în forma unei steluţe.

Afară de planta aceasta se mai află încă patru plante, cari se ţin de familia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Acelea sunt:

Scânteuţa, lat. Gagea arvensis Schult.

Scânteioara, lat. Gagea saxatilis Koch.

Viorele-galbene, lat. Gagea minima Raem, şi

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 17; Idem: **Plantele**, p. 52.

Ceapa-cioarei, numit în Bucovina şi **grâul-cucului** şi **grâuşor-de-câmp**[2], iară în Ţara-românească, com. Piteşti: **laptele-paserii**, lat. Gagea lutea Ker. sau Ornithogalum luteum L.[3]

O samă de romînce din **Bucovina** îndătinează de-a face din plantele acestea, dar mai cu samă din cea dintâi şi cea de pe urmă, cari se numesc în Bucovina **ceapa-cioarei** şi **grâul-cucului**, un fel de coloare galbănă cu care îngălbinesc oauăle la Paşti.

Alte romînce însă, tot din **Bucovina** şi tot cu aceste două plante îndătinează de-a vrăji în ziua de St. George.[4]

[2] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă: *Grâuşorul-de-câmp creşte ca de-o palmă de-nalt, are frunză ca laptele-cânelui şi floricică galbănă.*

[3] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 563-565; Panţu: **Vocab.**, p. 17; Idem: **Plantele**, p. 259.

[4] Dat. rom. din St. Onufrei sau Mănăstioara, şi a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

189. Grâuşorul
(Scilla bifolia L.)

33

Grâuşorul.
(Scilla bifolia L.)

Una dintre cele dintâi floricele de primăvară, care creşte mai cu samă prin răriturile şi luminişurile tufişelor şi ale pădurilor, şi care are floare albastră ca ceriul, rar când albă sau roşietică, şi numai două frunze înguste şi lungi, este Grâuşorul, numit în Bucovina încă şi Grâuşor-de-pădure şi Grâul-cucului; în Moldova însă Găurea pl Găurele, Ghiorea pl. Ghiorele şi Vorea sau Vorică pl. Viorele; în Ţara-românească: Viorica; în jud. Prahova şi cu deosebire în Oltenia însă: Zambilă şi Zambilă de câmp; iară în Transilvania, şi anume pe la Rodna: Giorea pl. Giorele.[1]

Despre această floricică frumuşică, al cărei trunchiu subpământean e un fel de cepuşoară şi care numai rar când creşte mai înaltă de cât 10-15 Cm. se crede şi se zice că o mănâncă cu mare plăcere viţeii.[2]

O altă plantă, care se ţine de familia Grâuşorului, despre care ni-a fost până aice vorba şi care creşte numai ici colea pe ţărmurile Europei sudice, e ceapa-de-mare, lat. Scilla maritima L. sau Urginea maritima Bak.[3]

1). Pantu: Vocab. p. 43; - dr Brândză: Prodrom. 440; - Idem: Limba bot. publ. în Ziar cit. p. 396.
2). Dict. de Achelina Ursachi din Putna.

Una dintre cele dintâi floricele de primăvară, care creşte mai cu samă prin răriturile şi luminişurile tufişelor şi ale pădurilor şi care are floare albastră ca ceriul, rar când albă sau roşietică, şi numai două frunze înguste şi lungi, este **grâuşorul**, numit în Bucovina încă şi **grâuşor-de-pădure** şi **grâul-cucului**; în Moldova însă **găurea** pl. **găurele**, **ghiorea** pl. **ghiorele** şi **viorea** sau **viorică** pl. **viorele**; în Ţara-românească: **viorică**; în jud. Prahova şi cu deosebire în Oltenia însă: **zambilă** şi **zambilă-de-câmp**; iară în Transilvania, şi anume pe la Rodna: **giorea** pl. **giorele**.[1]

Despre această floricică frumuşică, al cărei trunchi subpământean e un fel de cepuşoară şi care numai rar când creşte mai înaltă decât 10-15 cm, se crede şi se zice că o mănâncă cu mare plăcere viţeii.[2]

O altă plantă care se ţine de familia **grâuşorului**, despre care ni-a fost până aice vorba şi care creşte numai ici colea pe ţărmurile Europei sudice, e **ceapa-de-mare**, lat. Scilla maritima L. sau Urginea maritima Bak.[3]

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 43; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 440; Idem: *Limba bot.*, publ. în *ziar cit.*, p. 396.
[2] Dict. de Achelina Ursachi din Putna.
[3] Panţu: **Vocab.**, p. 49.

200

Gula.

(Helianthus tuberosus L.)

Gula, numită în Bucovina încă şi gulie pl. gulii, barabulă-sălbatică şi ciocaribă pl. ciocaribe; în Moldova: gulie şi guluiman; iară în alte părţi locuite de români: brojbă pl. brojbe, mere-de-pământ, napi, napi-porceşti, napi-turceşti şi picioarcă[1], este o plantă care se ţine de familia floarei soarelui şi care samănă foarte mult cu aceasta atât în privinţa înălţimii şi a grosimii bulihăului[2], cât şi în privinţa floarei şi a frunzelor, atâta numai că sămânţa ei rar când ajunge a se coace, iar rădăcina ei are nişte tubercule ca barabulele, însă nu cu ochi, ca acestea, ci colţurate şi numite gule sau gulii.

Gulele, prin cojile cărora se-nmulţeşte planta aceasta întocmai ca şi barabulele, şi cari au un gust dulciu, se-ntrebuinţează nu numai ca nutreţ pentru animalele domestice, cari se-ngraşă de dânsele, ci ele adeseori se mânâncă aşa crude cum sunt şi de băieţi, şi anume primăvara, când se zice că sunt cu mult mai bune decât toamna.

Afară de aceasta gulele se-ntrebuinţează nu o dată şi ca leac.

1). Panţu: Vocab. p. 20.

2). Bulihău, pl. bulihăi şi buliheie = tuleu, cotor.

190. Gula
(Helianthus tuberosus L.)

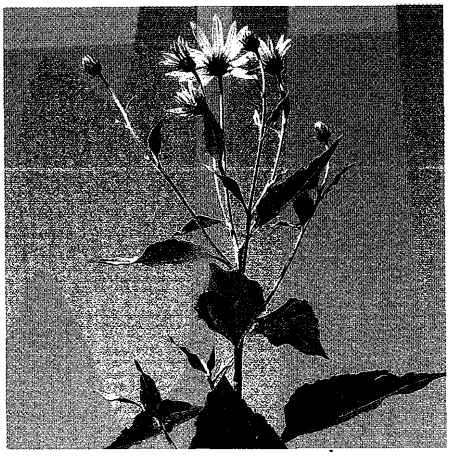

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 20.

[2] **Bulihău**, pl. **bulihăi** şi **buliheie** = tuleu, cotor.

Aşa, dacă are cineva **gâlci**, ia una sau mai multe **gule**, după cum îs ele şi de mari, le pisază, le prăjeşte într-oleacă de unsoare şi se leagă apoi cu dânsele la gât.[3]

Dacă are cineva **şopârlaiţă**, se ia o **gulă**, se rade pe răzătoare, se amestecă cu planta **şopârlaiţă**, lat. Brunella vulgaris L., şi cu untură de mascur şi se prăjesc tustrele la un loc. După ce s-au prăjit de-ajuns, se întinde amestecătura pe-o petică şi cu petica aceasta se leagă apoi cel bolnav la gât.[4]

Dacă unui cal nu-i cresc copitele cumsecade, se ia **gulie** uscată, se amestecă cu untură de mascur, se pune la foc ca să se prăjească bine şi după aceasta, ungându-i-se copitele, până în două săptămâni se-ndreaptă.[5]

*

Gulia.[6]

[3] Dat. rom. din Bucovina, com. Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Ilişeşti, com. de Ioan Ghiuţă, stud. gimn.; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Din **gulii** rase pe răzătoare şi prăjite cu untură râncedă de porc se face legătură caldă copiilor ce zac de gâlci.*

[4] Dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de Ileana a lui George Zătăuz; a celor din Bucovina, com. Zahareşti, dict. de Paraschiva Oltean: *Gula e bună pentru durere de grumaz.*

[5] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 108.

[6] *Şezătoarea*, VIII, p. 39.

25

Gusterarița.

(Salicornia herbacea L.)

Gusterarița, numită astfel în Țara-românească; în Moldova însă: Brâncă și Varba-porcului; iară în Transilvania: Varbă sărată,[1] este o plantă, care crește pe locurile cele sărate, pe lângă saline și pe țărmul mării, și care are flori verzii sau alburii în formă de spice cărnoase.

Gusterarița, care înflorește începând din luna lui Iulie și până în Septemvrie, este bună de guster (crup) și de brâncă sau orbalț, după cum numesc unii boala aceasta, de unde se vede că-i vin și numirile.

De multe ori oamenii, și mai ales copiii, când se scoală demineața, sunt amorțiți, și se știrese în gât, adică le vine a tuși, năcăjindu-se a scoate flegma.

Această indispoziție se chiamă căderea gusterului.

1) Panțu: Plantele p. 24; – Dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 26; – și com. de dl Tud. Pamfile.

191. Guşterariţa

(Salicornia herbacea L.)

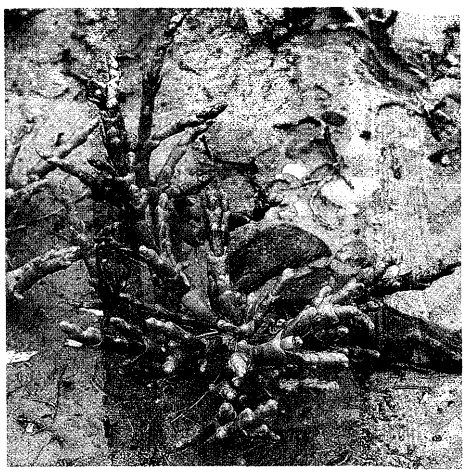

Guşterariţa, numită astfel în Ţara-românească; în Moldova însă: **brâncă** şi **iarba-porcului**; iară în Transilvania: **iarbă-sărată**[1], este o plantă care creşte pe locurile cele sărate, pe lângă saline şi pe ţărmul mării, şi care are flori verzii sau alburii în formă de spice cărnoase.

Guşterariţa, care înfloreşte începând din luna lui iulie şi până în septembrie, este bună de **guşter** (crup) şi de **brâncă** sau **orbalţ**, după cum numesc unii boala aceasta, de unde se vede că-i vin şi numirile.

De multe ori oamenii şi mai ales copiii, când se scoală demineaţa, sunt amorţiţi şi se ştiresc în gât, adică le vine a tuşi, năcăjindu-se a scoate flegma.

Această indispoziţie se cheamă **căderea guşterului**.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 24; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 26; şi com. de dl Tud. Pamfile.

Guşterul se rădică la locul său legând pe cel cu guşterul căzut de gât cu un ştergar şi rădicându-l în sus, ori împrejurându-l cu poala cămeşii şi strângându-l de gât cât va putea de tare o femeie. Aşa făcând, bolnavul scapă teafăr.[2]

Guşter se zice însă mai cu samă atunci când anghina se întinde din fundul gurii, până la laringe sau parotidită.[3]

În cazul acesta se întrebuinţează spre vindecarea lui, între multe altele, **guşterariţă** şi **scumpie**, lat. Rhus Cotinus L. Se fierbe adică una sau alta din aceste două plante şi zama ce iesă dintr-însele li se dă apoi celor bolnavi ca să facă gargară.[4]

Pentru **brâncă** se pisază şi se pune **guşterariţă** sau **brâncă** pe locurile unde te doare, sau se fierbe, se fac scăldători dintr-însa, în care se scaldă cei bolnavi, iar rămăşiţa se toarnă în **teică** (troacă) la porci.[5]

[2] M. Lupescu: *Medicina populară*, publ. în *Şezătoarea*, vol. II, p. 20.

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 134.

[4] Com. de dl [...]; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 134.

[5] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; şi a celor din Ţara-românească, jud. Prahova şi pe la T. Severin, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 26.

154

Gutâiul.
(Cydonia vulgaris Pers.)

Zice că dintru început Gutâiul, după cum ne spune o legendă din Transilvania, com. nu făcea nici flori nici poame.

Măceşul însă, care creştea în vecinătatea lui, era totdeauna încărcat de amândouă.

Văzând aceasta Gutâiul s'a supărat aşa de tare, că nu mai ştia singur ce să'nceapă şi să facă de amărât ce era.

În urmă însă, văzând că supărarea nu-i ajută nemică, ci din protivă mai mult îi strică, s'a dus la Dumnezău şi l-a rugat să-i dee şi lui ce-va ca să nu fie de tot nefolositoriu.

Dumnezău, cu bunătatea lui cea nemărginită, i-a ascultat rugămintea şi i-a dat poamele Măceşului, lăsându-i acestuia numai florile.

Şi de-atunci are Gutâiul sau Gutuiul, după cum îl mai numesc unii, poame.[1]

1). Dict. de Paraschiva Stanciu.

192. Gutâiul
(Cydonia vulgaris Pers.)

Zice că dintru început **gutâiul**, după cum ne spune o legendă din **Transilvania**, com. [...], nu făcea nici flori, nici poame.

Măceşul însă, care creştea în vecinătatea lui, era totdeauna încărcat de amândouă.

Văzând aceasta, **gutâiul** s-a supărat aşa de tare, că nu mai ştia singur ce să-nceapă şi să facă de amărât ce era.

În urmă însă, văzând că supărarea nu-i ajută nemică, ci dimpotrivă, mai mult îi strică, s-a dus la Dumnezău şi l-a rugat să-i deie şi lui ceva ca să nu fie de tot nefolositor.

Dumnezău, cu bunătatea lui cea nemărginită, i-a ascultat rugămintea şi i-a dat poamele **măceşului**, lăsându-i acestuia numai florile.

Şi de-atunci are **gutâiul** sau **gutuiul**, după cum îl mai numesc unii, poame.[1]

Şi pe cât a fost el mai nainte, până a nu căpăta poamele cele frumoase şi galbene ca ceara ce le face de-atunci încoace, de ne-nsemnat şi nebăgat în samă, pe atâta a fost el mai pe urmă de căutat şi de cinstit de către toţi ceialalţi pomi, că, după cum ne spune o altă legendă foarte

[1] Dict. de Paraschiva Stanciu.

răspândită, mai ales în **Ţara-românească**, în **Transilvania, Banat** şi **Ungaria**, l-au ales chiar şi împărat peste dânşii, precum şi peste celelalte plante.

Şi ca împărat, între multe alte judecăţi şi dreptăţi ce-a făcut, a făcut şi pe aceea că a condamnat **strugurul** pentru mândria şi purtarea lui cea necuviincioasă faţă de sfetnicii săi, precum şi faţă de neamurile, vecinii, prietenii şi cunoscuţii cei mai de aproape, ca să fie de cuţit cârn tăiat, trupul său de voinici tineri în picioare călcat, iar sângele lui pintr-un sac strecurat şi-ntr-un vas cu cercuri de fier băgat şi acolo lăsat.[2]

Deoarece însă poamele **gutâiului**, numite **gutâi** şi **gutâie** sing. **gutâiă** sau **gutui** şi **gutuie** sing. **gutuiă**[3], dem. **gutăiţă** şi **gutuiţă**[4], iar la românii din Banat **gutâne** sing. **gutânea**[5], pentru că pomul ce le produce se numeşte la românii din această ţară **gutân**[6], are o coloare galbănă ca **alămâia**, de-aceea se numeşte el în unele părţi nu numai **gutâi** sau **gutui**, ci şi **alămâioară** pl. **alămâioare**[7]; şi deoarece, în fine, poamele sale sunt hăt mari şi au forma unor mere, de-aceea se mai numeşte el în unele locuri încă şi **măr-gutâi** sau **măr-gutui**, iar poamele sale **mere-gutâi** sau **mere-gutui**.[8]

Cu toate însă că **merele-gutâi** sau **gutâiele** sunt aşa de mari şi de frumoase, totuşi ele nu sunt bune de mâncat, pentru că, fiind pietroase şi având un gust acru, ţi se face gura pungă de dânsele când numai le guşti.

Dar dacă **nu-s** bune de mâncat, sunt pentru aceea bune de mai multe leacuri.

Aşa **gutuia** coaptă, mâncând-o, vindecă **gălbănarea**.[9]

Gutâne putrede, uscate, rase pe răzală (răzătoare), pisate bine şi fierte în vin roş cu **scorţişoară** şi cu **cunişoare** (cuişoare), se-ntrebuinţează contra **cursoarei**.[10]

Cu **sâmburi de gutuie** se face ceai, în care se pune şi puţin zahăr, mai ales de cel galbăn, şi care se bea apoi pentru **tusă** şi **răguşală**.[11]

Din **seminţe de gutâi** se prepară şi o apă care e foarte bună de **durere de ochi**. Se iau adică 40 de sâmburi de gutâi, se pun într-o sută de dramuri de apă limpede, rece, se agită puţin şi, după aceea, înmuindu-se în apa aceasta cârpe curate, se pun pe ochi.[12]

Zama de **frunze de gutui**, curpen de **castravete** şi **viermar** (o buruiană), pisate toate la un loc, se stoarce în ranele cu viermi.[13]

---

[2] Vezi mai de-aproape articolul despre **viţa-de-vie**.

[3] Cf. Panţu: **Vocab.**, p. 13; Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 43.

[4] Rădulescu-Codin: **Cântece**, p. 6; cf. şi poezia pop. com. de dl B. B. Iosof şi reprodusă mai la vale.

[5] S. Liuba şi A. Iana : *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 27.

[6] En. Hodoş: **Poesii pop.**, p. 3.

[7] Panţu: **Vocab.**, p. 13.

[8] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 17; Mândrescu: **Literatură**, p. 54.

[9] Dat. rom. din Transilvania, dict. de Paraschiva Stanciu.

[10] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 27.

[11] Dat. rom. din Transilvania, dict. de Paraschiva Stanciu; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Din sâmburii de gutâi cu zahăr de gheaţă (candel) şi cu tărâţe de grâu se face un ceai bun de tusă.*; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40; Panţu: **Vocab.**, p. 13.

[12] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.

[13] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.

În fine, **gutuile**, când sunt coapte, se pun şi-n lăzile cu haine, parte pentru mirosul lor cel plăcut şi parte spre a alunga **moliile.**[14]

Producând **gutâiul**, din ziua în care l-a binecuvântat Dumnezău, nu numai poame plăcute şi binemirositoare, ci crescând el de-atunci încoace cu mult mai mare şi mai rămuros ca la început şi având totodată şi floare foarte frumoasă, nu unul îndătinează, când e-nflorit şi-nfrunzit, de-a se adăposti la umbra lui, de-a se odihni şi adeseori de-a visa chiar şi visuri plăcute, după cum rezultă aceasta din următoarea doină din **Transilvania**, ţinutul Săliştii:

*Sub frunza de **gutuiţă***
Frumos doarme-o copiliţă
Cu mânuţele pe piept,
Nu mă-ndur ca s-o deştept.
Murgul meu e cal nebun
Bate cu picioru-n drum,
Scoate brazda cu piciorul,
Strică mândrii somnişorul.
Mândra din somn se trezeşte
Şi din gur' aşa vorbeşte:
- Bade, bădişorul meu!
Mânce-ţi lupii calul tău,
Că mi-a stricat somnul meu
Când mai frumos visam eu.
Să rămâi cu şaua-n drum
Ca mine cu vorbe-acum,
Să rămâi cu şaua-n pat
Ca mine cu vorbe-n sat! [15]

Ba chiar şi însuşi Dumnezău, plăcându-i modestia **gutâiului**, nu o dată îndătina, pe când umbla pe pământ, de-a prânzi cu sfinţii săi sub umbra lui.

Şi cum că aceasta întru adevăr a fost aşa, ni-o dovedeşte şi următoarea colindă din **Transilvania**, com. Ciunguzel:

Sus la viţa vinului,
La umbra gutuiului
Dumnezău sfântu-mi prânzeşte
Cu trei sfinţi ai lui din cer.
Pică Petru Sânt, Sân-Petru,
Nu ştiu, albu-i de sudori,
Ori e-mpodobit cu flori? ...
- Hai, Petre, cu noi la prânz!
- Numai, Doamne,-ţi mulţămesc,
Că n-am vinit să prânzesc,
C-am vint să mă jeluiesc:
Iuda-n rai că mi-o întrat,
Ce-o fost bun tot mi-o luat,
Ce-o fost rău tot o lăsat!
- Nu te teme, Petre, nu,
Pân' voi trăi io şi tu,
C-oi lua biciu într-o mână
Şi tunetu-n altă mână
Şi-oi trăsni şi-oi fulgera,
Iuda-n rai s-o-nspăimânta
Ce-o fi bun tot o lăsa,
Ce-o fi rău tot o lua! ...[16]

În fine merită a fi amintit şi aceea că **gutâiul** figurează câteodată şi-n fruntea unor doine poporane, şi anume ca un semn de necredincioşie între doi iubiţi.

Iată şi o astfel de doină, din **Transilvania**:

---

[14] Dat. rom. din Transilvania, dict. de Paraschiva Stanciu.
[15] Com. de dl B. B. Iosof.
[16] Dict. de A. Man, şi com. de Silviu Man, stud. gimn. în Blaj.

*Foaie verde trei **gutui**,*
Domnule! de unde vii?
- De la târg, de la Sibii!
- Dar de mândra mea ce ştii?
- Foaie verde, foaie arsă!
Mândra ta e sănătoasă,
Şede la masă şi coasă,
Nu ştiu coasă, ori descoasă,
Dar la lacrimi ştiu că varsă
De trecea lacrimi prin casă.[17]

Alta şi ultima, tot din **Transilvania**:

*Foicică trei **gutui**,*
De când s-a dus dumnialui
N-am dat gura nimărui.
Dar acum, într-o părere,
Eu dau gura cui mi-o cere.[18]

*

Gutâiul.[19]

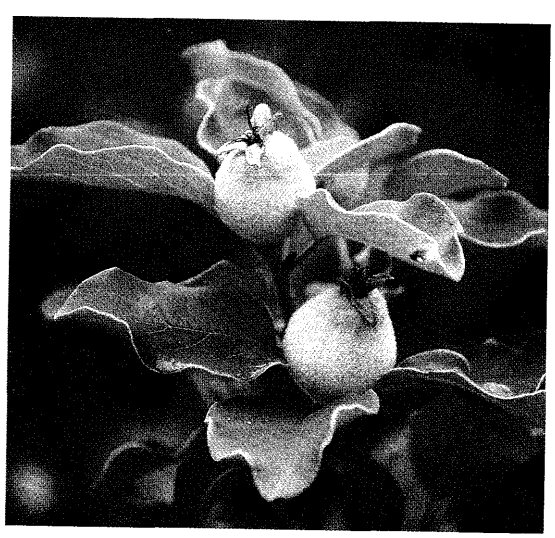

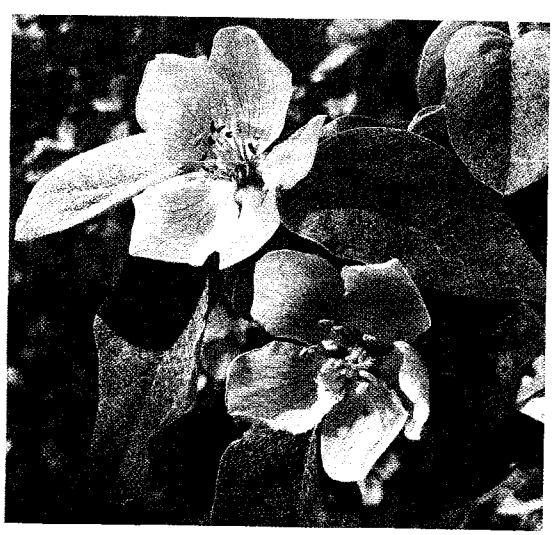

[17] I. G. Bibicescu, *op. cit.*, p. 30; cf. şi G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop.**, p. 291.
[18] Bibicescu, *op. cit.*, p. 388.
[19] Bartolomeu, p. 27; Bălăşel, nr. 84; ***Şezătoarea***, VIII, p. 135, 137.

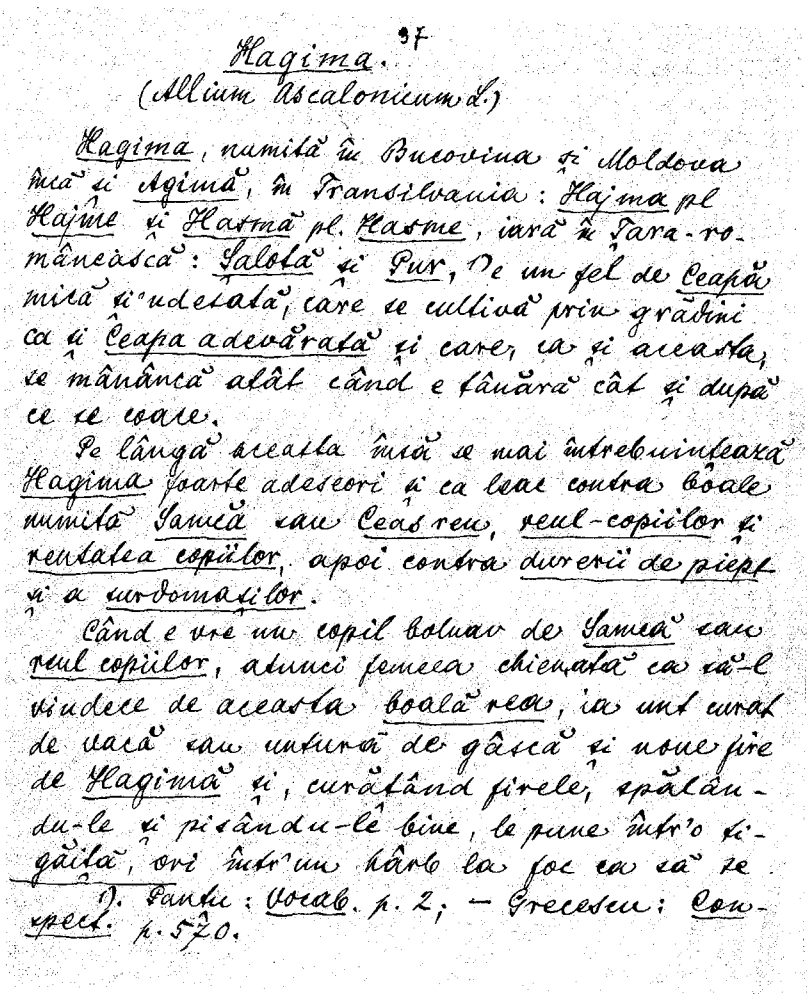

Hagima. 97
(Allium Ascalonicum L.)

Hagima, numită în Bucovina şi Moldova încă şi Agimă, în Transilvania: Hajma pl Hajme şi Hasmă pl. Hasme, iară în Ţara-românească: Şalotă şi Pur, e un fel de Ceapă mică şi nedesată, care se cultivă prin grădini ca şi Ceapa adevărată şi care, ca şi aceasta, se mănâncă atât când e tânără cât şi după ce se coace.

Pe lângă aceasta însă se mai întrebuinţează Hagima foarte adeseori şi ca leac contra boale numite Samcă sau Ceas reu, reul-copiilor şi reutatea copiilor, apoi contra dureri de piept şi a surdomaşilor.

Când e vre un copil bolnav de Samcă sau reul copiilor, atunci femeia chiemată ca să-l vindece de această boală rea, ia unt curat de vacă sau untură de gâscă şi nouă fire de Hagimă şi, curăţând firele, spălându-le şi pisându-le bine, le pune într'o tigăiţă, ori într'un hârb la foc ca să se prăjească la un loc cu untul sau untura. Ia apoi un rămuşor de mătură cu care s-a măturat casa după un mort şi care se strânge şi se păstrează anume pentru asemenea cazuri şi, descântând cu dânsul untul şi hagima din tigăiţă, pronunţă încet versurile ce urmează:

D. Panţu: Vocab. p. 2; — Grecescu: Conspect. p. 570.

193. Hagima
(Allium ascalonicum L.)

Hagima, numită în Bucovina şi Moldova încă şi **agimă**, în Transilvania: **hajma** pl. **hajme** şi **hasmă** pl. **hasme**, iară în Ţara-românească: **şalotă** şi **pur**[1], e un fel de **ceapă** mică şi-ndesată, care se cultivă prin grădini ca şi **ceapa adevărată** şi care, ca şi aceasta, se mănâncă atât când e tânără, cât şi după ce se coace.

Pe lângă aceasta însă se mai întrebuinţează **hagima** foarte adeseori şi ca leac contra boalei numite **samcă** sau **ceas rău**, **răul copiilor** şi **răutatea copiilor**, apoi contra **durerii de piept** şi a **surdomaşilor**.

Când e vreun copil bolnav de **samcă** sau **răul copiilor**, atunci femeia chemată ca să-l vindece de această **boală rea** ia unt curat de vacă sau untură de gâscă şi nouă fire de **hagimă** şi, curăţând firele, spălându-le şi pisându-le bine, le pune într-o tigăiţă, ori într-un hârb la foc ca să se prăjească la un loc cu untul sau untura. Ia apoi un rămuşor de **mătură** cu care s-a măturat casa după un mort şi care se strânge şi se păstrează anume pentru asemenea cazuri şi, descântând cu dânsul untul şi **hagima** din tigăiţă, pronunţă încet versurile ce urmează:

A sinecat *N. de-acasă*
Şi-a mânecat *De la masă*

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 2; Grecescu: **Conspect**, p. 570.

Sănătoasă
Şi voioasă,
Mândră şi frumoasă,
(Sănătos
Şi voios,
Mândru şi frumos),
Pe cale,
Pe cărare.
Când a fost
La miez de cale,
De cărare,
L-au tâlnit:
Ursu cu ursoaica,
Leu cu leoaica,
Samca cu sămcoaica.
Samca a prins-o,
Jos a izbit-o.
Nouăzeci şi nouă de ciolane
I-a zdrobit,
Nouăzeci şi nouă de ciolane
I-a măcilărit.
N. a prins a se văieta
Şi-a se căina
Cu glas mare până-n ceriu,
Cu lacrimi până-n pământ.
Nime n-a văzut-o,
Nime n-a auzit-o,
Numai Maica Domnului,
Sus din naltul ceriului.
Şi Maica Domnului,
Din naltul ceriului,
Cum a auzit-o
Şi-a văzut-o
În poart-a ieşit,
La ea a privit
Şi-apoi a-ntrebat
Şi i-a cuvântat:
- Ce te vaieţi N.
Cu glas mare până-n cer,
Cu lacrimi până-n pământ?
- Da cum nu m-oi văieta
Şi cum nu m-oi căina
Cu glas mare până-n cer,
Cu lacrimi până-n pământ,
Dac-am sinecat
Şi-am mânecat,
De-acasă
De la masă,
Sănătoasă
Şi voioasă,
Mândră şi frumoasă,
Pe cale,
Pe cărare.
Şi când am fost
La miez de cale
De cărare
M-au tâlnit:
Ursu cu ursoaica,
Leu cu leoaica,
Samca cu sămcoaica.
Samca calea mi-o cuprins
Pe mine m-o prins
Jos că m-o izbit,
Nouăzeci şi nouă de ciolane
Mi-o zdrobit,
Nouăzeci şi nouă de ciolane
Mi-o sărit.
- Taci N., nu te văiera,
Nu te căina
Cu glas mare până-n cer,
Cu lacrimi până-n pământ,
Că eu unt de ***lepcuţ***'[2] *oi lua*
Şi-n el ***hagim***' *oi descânta*
Şi din ele vei gusta
Şi te-i însănătoşa,
Şi cu ele te voi unge
Şi boala-ndată-ţi va trece.
Descântecul ţi-a fi de la mine,

[2] **Lepcuţă** = juncuţă.

Leacul de la Dumnezău!
Da tu, samcă îndrăcită,
Şi afurisită!
Ieşi din cleştele capului
Din faţa obrazului,
Din barbă,
De sub barbă,
Din grumaz
De sub grumaz,
Din piept,
De sub piept,
Din toate-ncheieturelele,
Din toate ciolănelele,
Şi mergi prin păduri pustii
Unde-s ciute a făta,
Pe gură te-oi băga,
La inimă te-oi aşeza.
Acolo să locuieşti,
Acolo să vecuieşti!
N. să rămâie curată
Şi luminată
Precum Dumnezău a făcut-o
Şi maică-sa a născut-o!

Dacă-i băiat:

N. să rămâie curat
Şi luminat
Precum Dumnezău l-a dat
Şi maica sa l-a fapt!

De nu se află mătură cu care s-a măturat casa după un mort, ia un rămuşor din oricare altă mătură de măturat casele şi cu acela descântă.

După ce a prăjit de ajuns firele de **hagimă** şi untul şi le-a descântat, dă copilului bolnav să guste de trei ori din această amestecătură, iară cu rămăşiţa îi unge tot corpul, începând de la grumaz şi până la vârful degetelor de la picioare. Iară după ce-a uns copilul sau şi înainte de aceasta, ia rămuşorul cel de mătură şi, ştergând cu dânsul grumazul bolnavului, zice:

- Cum s-a dus mortul, aşa să se ducă şi răul, şi când s-a întoarce mortul, atunci să se întoarcă şi răul, atunci şi nici atunci.

Şi după ce rosteşte aceste cuvinte, aruncă rămuşorul orişiunde afară.[3]

Dacă e cineva bolnav de piept, adică dacă i se umflă pieptul, care de multe ori i se-ntâmplă asemenea din cauza **samcei**, femeia care e chemată să-l vindece ia nouă fire de **hagimă**, le spală bine şi apoi, puindu-le într-o tigaie la un loc cu unt curat de vacă sau şi cu untură la foc ca să se prăjească, rosteşte asupra lor următoriul descântec:

Un cal murg şi păntănog
Pe cale că s-a pornit,
Din gură rânchezând,
Din picioare scăpărând,
Din nări pară de foc dând,
Munţii împănând,
Ape tulburând,
Samca căutând.
Nime nu l-a auzit,
Nime nu l-a văzut.
Numai Maica Domnului
Sus din poarta ceriului.
Şi ea cum l-a auzit
Şi cum l-a văzut
Pe scară de aur s-a scoborât,
Poale albe a întins,
Calea i-a cuprins,
Şi l-a întrebat
Şi i-a cuvântat:
- Cal murg, păntănog!

[3] Dat. rom. din Straja, com. de Aristide Tomiac, stud. gimn.; cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 197-198.

Unde te-ai pornit?
Unde te duci tu, sahane,
Unde te duci tu, corbane,
Din gură rânchezând,
Din picioare scăpărând,
Din nări pară de foc dând,
Munţii împănând,
Ape tulburând?
- Eu mă duc ca undeva,
Doară de samcă voi da!
- Tu, sahane,
Tu, corbane!
În munţi nu te duce,
C-acolo n-ai ce căta,
Ci te du la N.
C-acolo samcă-i afla.
Şi i-o ia
Din sgârcu nasului
Din faţa obrazului,
Din toate încheieturile
Şi din toate ciolanele.
Şi-o du apoi în pustie
Ca'napoi să nu mai vie.
N. să rămâie
Curat
Şi luminat
Precum Dumnezău l-a dat
Şi maica sa l-a fapt!

După ce-a rostit cuvintele acestea şi după ce s-a prăjit **hagima**, o pune pe **păciuşele de in** şi, aşa călduţă cum este, o leagă apoi la piept. Făcând-o aceasta şi bând bolnavul, după aceasta, lapte dulce un timp mai îndelungat, durerea îi încetează.[4] Pentru **surdomaşi**, românii din **Ţara-românească**, şi anume cei din jud. Mehedinţi, com. Valea-bisericească şi Piatra-albă, pisază **hagimă** în oţet şi o pun apoi în creştetul capului la copiii cei bolnavi de **surdomaşi**.[5]

În fine mai e de amintit şi aceea că o samă de romînce din **Bucovina** întrebuinţează spre acelaşi scop şi **arpacica** sau **harpacica**, numită în Transilvania: **arbagic, arbăgică, harpacic** şi **pur**, iară în alte părţi locuite de români: **chişărău**, lat. Allium Choenoprasum L.[6], care se ţine de-aceeaşi familie şi care câteodată chiar se şi confundă cu **hagima**, cu toate că rădăcina ei e numai ca nişte fire de **orz** de mare şi creşte în formă de tufă, din care cauză unii botanişti au şi numit-o **ai-întufeşat**.[7]

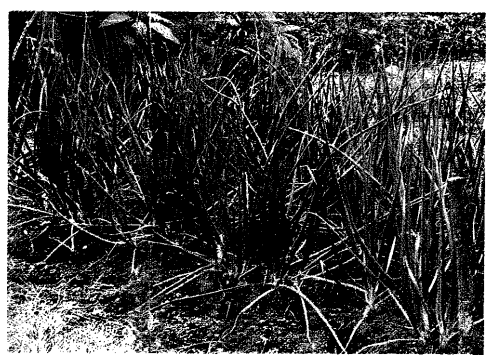

[4] Dat. rom. din Suceveni, dict. de Catrina Scrobaneţ, şi com. de George Sucevean; şi a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 21.
[6] Crăinicean: ***Nomenclatura***, publ. în ***Convorbiri lit.***, *cit.* p. 502; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 442; Panţu: **Vocab.**, p. 3.
[7] Crăinicean: ***Nomenclatura***, publ. în ***Convorbiri lit.***, p. 501.

125

Harbuzul.

(Citrullus vulgaris Schrad.)

Harbuzul e un fel de bostan bun de mâncat, care creşte numai cultivat şi numai în părţile câmpului, unde e totdeauna mai cald, nici când însă pe sub poalele munţilor şi prin munţi, unde de regulă e mai rece.

Harbuzul e de două feliuri: bărbătesc şi femeiesc.

Cel bărbătesc e în genere rotund, are coajă verde sau negricioasă şi miez roşu şi se numeşte în Bucovina: Harbuz; în Moldova: Boşar şi Harbuz; în Muntenia: Pepene-verde; în Oltenia: Lubeniţă; în Transilvania: Lebeniţă, Lubeniţă şi Lubiniţă; în Banat: Lubeniţă; iară în Ungaria şi anume în Biharia: Lebeniţă.[1]

Cel femeiesc e de regulă lungăreţ, are coajă mai mult albineaţă sau alburie şi miez roşu sau galbăn şi se numeşte atât în Bucovina, cât şi-n Moldova: Harbuzoaică.

D. Dr Brândză: Prodrom. p. 154; - Panţu: Vocab. p. 11; - Dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 41; - Şezătoarea an. I. Budapesta 1875. p. 88; - M. Pompiliu: Graiul publ. în Conv. lit. an. p. 1013: „Lebeniţă = harbuz"

194. Harbuzul

(Citrullus vulgaris Schrad.)

Harbuzul e un fel de **bostan** bun de mâncat, care creşte numai cultivat şi numai în părţile câmpului, unde e totdeauna mai cald, nicicând însă pe sub poalele munţilor şi prin munţi, unde de regulă e mai rece.

Harbuzul e de două feliuri: bărbătesc şi femeiesc.

Cel bărbătesc e în genere rotund, are coajă verde sau negricioasă şi miez roşu şi se numeşte în Bucovina: **harbuz**; în Moldova: **boşar** şi **harbuz**; în Muntenia: **pepene-verde**; în Oltenia: **lubeniţă**; în Transilvania: **lebeniţă**, **lubeniţă** şi **lubiniţă**; în Banat: **lubeniţă**; iară în Ungaria, şi anume în Biharia: **lebeniţă**.[1]

Cel femeiesc e de regulă lungăreţ, are coajă mai mult albineaţă sau alburie şi miez roşu sau galbăn şi se numeşte atât în Bucovina, cât şi-n Moldova: **harbuzoaică**.

Harbuzul e bun nu numai de mâncat, ci şi de leac.

Aşa dacă are cineva **rast**, se pune **harbuz** în cuptor ca să se coacă. După ce s-a copt de ajuns, se scurge zama dintr-însul şi i se dă celui bolnav de băut, iar cu miezul cald se oblojeşte.[2]

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 154; Panţu: **Vocab.**, p. 11; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41; ***Şezătoarea***, an. I, Budapesta, 1875, p. 88; M. Pompiliu: *Graiul*, publ. în *Conv. lit.*, an. [...], p. 1013: ***Lebeniţă*** = *harbuz*.

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41.

Sau: se pune **harbuz** copt cu tărâţe pe o petică, şi cu petica aceea se leagă apoi cel bolnav, unde e **rastul.**[3]

Din sâmburii de **harbuz** se face vestitul medicament poporal numit **lapte de toate seminţele**, care se prepară în modul următor:

Se pisază la un loc într-o piuliţă câte două linguri de **sămânţă**, adică de **sâmburi de harbuz**, de **castraveţi**, de **zămos**, de **bostan-alb**, de **bostan-galbăn** şi de **soarea-soarelui**; se picură după aceasta peste ele în piuliţă câte puţină apă caldă, se mestică bine, se strecoară prin o pânză deasă nouă şi se dă apoi de băut bolnavilor slăbiţi tare după o boală lungă, ca să se întărească.[4]

Fiind miezul harbuzului roşu dulce şi plăcut la mâncare, feciorii din unele părţi ale **Transilvaniei** nu o dată îndătinează de-a provoca pe iubitele lor ca să-şi facă **guriţa lebeniţă** sau **lubeniţă**, ca să le placă mai tare.

Iată cum se exprimă unul dintre aceşti feciori:

Draga mea de Ilenuţă
Fă-ţi braţele grădinuţă
Şi guriţa lubiniţă,
Să-mi tai câte-o fălioară
Şi s-o pun la inimioară.[5]

Iar altul, tot din **Transilvania**, zice:

Draga mea de copiliţă,
Fă-ţi braţele grădiniţă
Şi guriţa lebeniţă,
Să-mi tai câte-o fălioară
Să mi-o pun la inimioară.[6]

Un fecior din România însă, şi anume din **Oltenia**, zice:

Foaie verde aluniţă,
Aulico, fa, leliţă!
Fire-a-ţi pieptu grădiniţă
Şi ţâţele lubeniţă
Şi gura o fântâniţă,
Măselele pietricele
Şi buzele ghizdurele,
Şi limba o ciuturea
S-adăpi pe neica din ea,
Sara şi demineaţa,
Peste zi, totdeauna.[7]

---

[3] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 62.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41.
[5] Const. Vodă: ***Doine pop. din Caraş-Severin***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 7.
[6] Simeon Dragomir: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Şezătoarea***, an. III, p. 69.
[7] V. Alecsandri: ***Cântece de peste Olt***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. X, p. 208.

Harbuzul figurează câteodată şi-n fruntea unor doine poporane, şi anume ca un semn de despărţire.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din Moldova:

*Frunză verde de **harbuz**,*
Vin doi nouraşi din sus
Cu veste şi cu răspuns
De la puiul, că s-a dus.[8]

În fine, mai e de amintit şi aceea că **harbuzul** a dat în decursul timpului naştere şi următoarelor cimilituri:

Străchinuţă verde
Untul nu se vede.

Este-o apă verde
La mijloc roşie
Şi peştii negri.

Este-o baltă
Cu malurile verzi,
Cu apa roşie
Şi cu peştii negri.

Am o fântână
Cu cheile verzi
Şi cu apa roşie.

Am un puţ cu apă roşie,
Închis cu ghizduri verzi.

Am un iaz
Cu malurile verzi,
Cu apă roşie
Şi cu peştii negri.

Am o mănăstire verde
Cu călugări negri-n ea.

Am un munte
Cu pietrele negre
Şi cu apă roşie.

[8] Com. de dl Art. Gorovei.

Am o casă gogoneaţă
Învălită cu verdeaţă
Şi-năuntru pui de ţigani.

Ciumel, ciumel,
Mă dusei la târg
Şi de-un crucer
Cumpărai,
Mâncai
Şi băui
Şi-n cap
Comănac.

Am o ulcicuţă cu miere
La cumătriţa-n buruiene.

Ochi în plochi,
Scânduri în grochi,
Funii întinse,
Gheme strânse.[9]

*

Pepene, lubeniţă=pepene verde[10]**; harbuz.**[11]

[9] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 184.
[10] La moţi. Frâncu: **Moţii**, p. 102.
[11] *Şezătoarea*, II, p. 182, III, p. 103; vezi şi cimilituri.

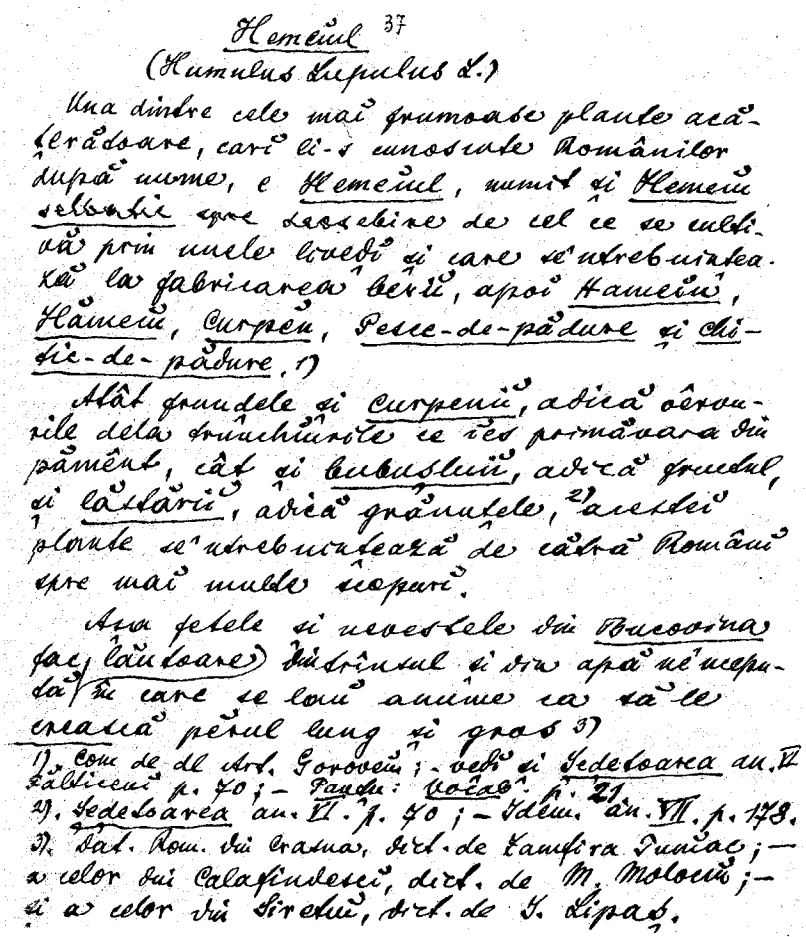
Hemeiul [37]
(Humulus Lupulus L.)

Una dintre cele mai frumoase plante acăţărătoare, cari li-s cunoscute românilor după nume, e **hemeiul**, numit şi **hemei-sălbatic**, spre deosebire de cel ce se cultivă prin unele livezi şi care se-ntrebuinţează la fabricarea berii, apoi **hamei, hămei, curpăn, peşte-de-pădure** şi **chitic-de-pădure**.[1]

Atât frunzele şi **curpenii**, adică vârvurile de la trunchiurile ce ies primăvara din pământ, cât şi **bubuşluii**, adică fructul, şi **lăstării**, adică grăunţele[2] acestei plante se-ntrebuinţează de către români spre mai multe scopuri.

Aşa fetele şi nevestele din **Bucovina** fac dintr-însul şi din apă ne-ncepută lăutoare în care se lau, anume ca să le crească părul lung şi gros.[3]

În **Moldova**, din contră, se fac **lăutori** din flori şi frunze de hemei pentru rofii şi alte bube în cap; apoi scăldători pentru copiii jigărâţi. Iară când i se sgârceşte cuiva mâna sau piciorul, se fierb frunze şi flori în lapte până se îngroaşă, se face cataplasm, puindu-se la locul pătimaş seara, se schimbă a doua zi demineaţa, repeţindu-se de mai multe ori.[4]

195. Hemeiul
(Humulus Lupulus L.)

[1] Com. de dl Art. Gorovei; vezi şi *Şezătoarea*, an. VI, Fălticeni, p. 70; Panţu: **Vocab.**, p. 21.

[2] *Şezătoarea*, an. VI, p. 70; Idem, an. VII, p. 178.

[3] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; şi a celor din Siret, dict. de I. Lipaş.

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41.

Pentru durere de **măsele** românii din **Bucovina** îl fierb şi cu zama ce iesă dintr-însul îşi spală apoi gura şi o ţin la măselele ce-i dor.[5]

Pentru vacile ce nu se ţin alungate, îl dumică mărunţel şi-l dau în tărâţe, demineţile pe inima goală, adică pe nemâncate.[6]

Hemeiul dat oilor în mâncare li este de leac în contra **gălbazei**.[7]

Românii din unele părţi ale **Moldovei** fac din **curpenii** săi, care se numesc de către unii săteni şi **chitici-de-pădure**, adică din vârvurile de la trunchiurile **hemeiului-sălbatic** ce ies primăvara din pământ, un fel de borş, numit **borş cu curpeni**.

Curpenii strânşi se curăţesc de frunzişoarele lor şi se întrebuinţează numai partea tânără.

Borşul cu curpeni se prepară ca şi cel cu **urzici**.

Când **curpenii** sunt fierţi, borşul se scurge de-o parte şi **curpenii** se pun într-o strachină, de se presură cu sare. Borşul în urmă se mai fierbe cu puţin **orez**, iar **curpenii** se mânâncă aşa ca mâncare deosebită.[8]

De la această datină de-a mânca **curpeni de hemei** cred că vine şi zicala *de-ar fi puşca de hemei*, pe care o întâlnim în unele doine ostăşeşti, adică de-ar fi puşca bună de mâncat ca **hemeiul** sau **curpenii de hemei**, atunci cei mai mulţi feciori *bucuroşi ar cătăni.*

Iată şi una dintre aceste doine, şi anume din **Transilvania**:

De-ar fi puşca de cucută [9]
Bucuros aş fi răgută;
De-ar fi puşca de tocană,
Bucuros aş fi cătană;
De-ar fi puşca de hemei,
Regimentu de femei
Şi tisturi de pătrânjei,
Bucuros aş cătuni
La compania mândrii.[10]

Alta din [...]:

Cătuni-o-aş cătuni
La compania mândri
Cu puşca făr' de oţele
La compania mândrei mele,
De-ar fi puşca de hemei
Şi compania de femei.

Atât **curpenii**, cât şi **bubuşluii hemeiului** au nişte frunzişoare ca şi nişte solzişori de peşte, din care cauză se şi numeşte apoi hemeiul în unele părţi şi **peşte** sau **chitic-de-pădure**.

---

[5] Dat. rom. din Mănăstioara sau St. Onufrei.
[6] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[7] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 102.
[8] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în *Şezătoarea*, an. VI, Fălticeni, p. 70.
[9] **Cucuta** încă se mânâncă, când e tânără.
[10] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 299.

Deci aceşti **solzi de peşte** cred eu că sunt aceia ce-i întâlnim în fruntea unor poezii poporane, bunăoară ca şi-n cea următoare:

*Frunză verde **solzi de peşte**,*
Vai de-acela ce iubeşte!
Nici mâncarea nu-i ticneşte,
Nici a be nu-i foloseşte,
Nici de somn nu se lipeşte,
Tot la mândre se gândeşte.
Mă-sa-i zice să se culce,
El tot zice că s-a duce,
Că s-a duce pe la puice.
Pân'ce îmblă pe la toate
Trece miez de miazănoapte.
Pân'ce vine şi la mine,
Mi se face ziua bine! ...[11]

O altă doină poporană, şi anume din **Moldova**, în fruntea căreia se află **hămeiul**, cu acelaşi înţeles ca şi **solzii de peşte** din cea de sus, ca un semn de destrăbălare, sună precum urmează:

*Frunză verde de **hămei**,*
Eu însărez la viţei
Şi vin fără de cercei;
Şi însărez la viţele
Şi vin fără de mărgele,
Şi însărez la fântână
Şi mă-ntorc cu doi de mână.[12]

Iară o a treia doină, din **Transilvania**, în fruntea căreia se află **hămeiul** ca un semn al nestatorniciei din tinereţe, sună astfel:

*Foaie verde de **hămei**,*
Maico, din copiii tăi,
Toţi au casă, toţi au masă,
Numai eu trag la pedeapsă;
Toţi au casă şi moşie
Numai eu trag la urgie.
Nimănui vină nu-i bag,
Fără prostului de cap;
El e mare şi stogos
Dar la minte mic şi prost![13]

În fine, despre **hemei** se află la românii din **Bucovina** şi următoarele cimilituri:

Am un turţar,
De-ar avea un par,
S-ar sui pe el
Până la cer.[14]

Sasca,
Parasca
De-ar avea scări
S-ar sui-n cer.[15]

---

[11] S. Fl. Marian: **Poesii poporale române**, t. II, **Doine**, Cernăuţi, p. 53.
[12] *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 215.
[13] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 180.
[14] Sbiera: **Poveşti**, nr. 97.
[15] *Idem de eadem*, nr. 158.

Ce-i mai mult verde prin ţări,
Dacă ar avea scări
S-ar sui până la cer?[16]

*

Pentru făcut **de dragoste,** se ia **hămei** de pe **răchită** şi nouă mlădiţe din acea **răchită,** zicând: *Cum se ţine **hămeiul** de răchita asta, aşa să se ţie cutare de mine!*

Două frunze le usucă şi-i dă lui în mâncare, iar cu o parte de buruiană şi cu cele nouă mlade te spală şi li toarnă lui în cale, altă parte de **hămei** şi-o pune fata între straie, ca să se ţie el de dânsa ca **hămeiul,** pe când cele nouă mlade, cu o floare frumoasă, le pune sus la icoană, acelea sunt ea.[17]

*

Hemeiul de lăut părul, ca şi **busuiocul,** se fierbe.[18]

*

Hemeiul fiert în apă ne dă un remediu bun pentru delăturarea **feţei galbene** (spălându-ne cu atare apă). Hemeiul fiert în apă ne dă un remediu bun contra **păduchilor.**[19]

*

Hameiul.[20]

[16] Din colecţiunea mea.
[17] Dict. de Maria Gaboră, din Stăneşti pe Molniţa, com. de dna El. Nic. Voronca.
[18] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.
[19] V. Rebrean: ***Med. pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 92.
[20] Bartolomeu, p. 29; Gligor, nr. 70.

344

Hodoleanul.

(Crambe tatarica Jacq)

Hodoleanul, numit altmintrelea şi Hodolan, Târtan şi Târtan-alb,[1] este o plantă înaltă şi foarte rămuroasă, care creşte pe fânaţele şi pe colinele cele năsipoase şi care înfloreşte în luna lui Aprilie şi Maiu. Floarea lui e mărunţică şi albă iar frunzele sale sunt late, creţe şi-ncrestate ca celea ale Curechiului şi'n tinereţe acoperite cu nişte peri aspri.

O samă de Românce, şi mai ales din Moldova, fac din Hodolean un fel de ciaiu pre care-l beu cu scop ca să le vină rândurile.

Alte Românce însă, tot din Moldova, precum bunăoară celea din Iaşi şi împrejurime, se afumă cu Hodolean pentru spăriat.[2]

Româncele din Munţii apuseni ai Transilvaniei precum şi celea din Ungaria, comitatul Bihorului, întrebuinţează Hodoleanul atât la unele morburi interne cât şi spre a-l da dimpreună cu Rătăpasca sau Rotopasca, lat

1). Panţu: Plantele p. 121.

2). Dr N. Leon: Ist. med. nat. p. 69.

196. Hodoleanul
(Crambe tatarica Jacq.)

Hodoleanul, numit altmintrelea şi **hodolan, târtan** şi **târtan-alb**[1], este o plantă înaltă şi foarte rămuroasă, care creşte pe fânaţele şi pe colinele cele năsipoase şi care înfloreşte în luna lui aprilie şi mai. Floarea lui e mărunţică şi albă, iar frunzele sale sunt late, creţe şi-ncrestate ca celea ale **curechiului** şi-n tinereţe acoperite cu nişte peri aspri.

O samă de romînce, şi mai ales din **Moldova**, fac din **hodolean** un fel de ceai pe care-l beu cu scop ca să le vină rândurile.

Alte romînce însă, tot din **Moldova**, precum bunăoară celea din Iaşi şi împrejurime, se afumă cu **hodolean** pentru **spăriat**.[2]

Româncele din **Munţii** apuseni ai **Transilvaniei**, precum şi celea din **Ungaria**, comitatul Bihorului, întrebuinţează **hodoleanul** atât la unele morburi interne, cât şi spre a-l da dimpreună cu **rătăpască** sau **rotopască**, lat. Chelidonium majus L., vacilor mulgătoare în tărâţe de mâncat,

[1] Panţu: **Plantele**, p. 121.

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69.

anume ca **strigile** să nu se poată apropia de dânsele şi a le lua mana, precum şi spre a da lapte mult şi bun.[3]

De-aice vine apoi că **strigile**, după credinţa şi spusa românilor din aceste părţi, neputând suferi **hodoleanul** şi **rotopasca**, se plâng şi zic:

De n-ar fi în lumea asta
Hodolean şi rotopască
Toată man' ar fi a noastră.[4]

Alte romănce însă, tot din **Transilvania**, cred şi spun că **ielele**, respectiv **măiestrele** sau **şoimanele**, au datină foarte adeseori de a juca şi, pe unde joacă, toată iarba o bătucesc.

Deci dacă se-ntâmplă să calce cineva în urma lor, pe acela îndată **îl pocesc** şi-l schilodesc. Iar dacă l-au pocit, adică dacă l-au strâmbat sau i-au săcat o mână ori vreun picior, cu nemică alta nu se poate vindeca, fără numai cu scăldători făcute din **hodolean, leuştean, avrămească**, frunze de **prun** şi pleavă din şură, în care se află fel de fel de flori. Iar scăldătorile, ca să aibă efectul dorit, trebuie să se facă numai de către o babă iertată şi fără de bărbat.

De-aice vine apoi că **măiestrele** sunt foc şi pară de mânioase pe plantele acestea şi nu o dată, când trec, mai ales noaptea, pe sus, strigând şi zicând în mânia lor:

De nu ar fi ***leuştean,***
Leuştean şi hodolean
Şi curva de avrămească
Toată lumea ar fi a noastră! [5]

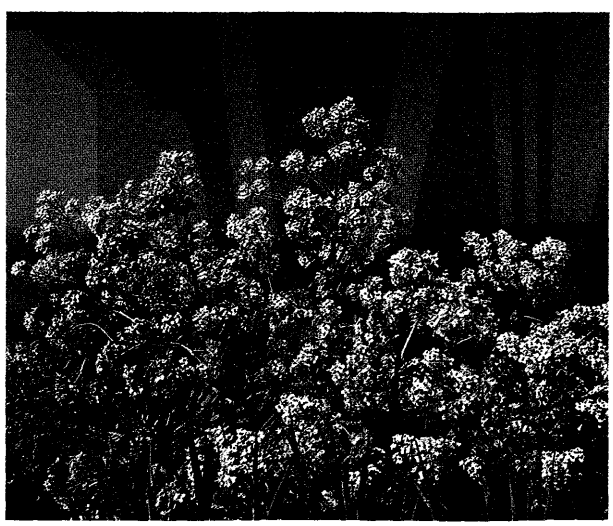

[3] Dat. rom. din Munţii apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor; şi a celor din Biharia, com. de dl Vas. Sala.
[4] Com. de dl Vas. Sala.
[5] G. I. Pitiş: ***Îngropăciuni***, publ. în ***Convorbiri literare***, an. XXVII, p. 343-344.

388

Holbura.

(Convolvulus arvensis L.)

Sunt foarte multe plante, cari, pe lângă numirea lor cea originală, moştenită dela strămbuni şi ca atare cunoscută tuturor Românilor, au mai căpătat în decursul timpului încă şi alte numiri tot atât de semnificative şi de frumoase.

Una din mulţimea acelor plante e şi Holbura, numită altmintrelea şi Holbură-mică, Holbură-sălbatică, Holboră, Volbură, Volvură, Cămeşa-lui-Dumnezău, Cămeşa-Maicii Domnului, Forfecariu, Fusta-rândunelei, Poala-Maicii-Domnului, Poala-rândunicei, Rochiţa-domnişoarei, Rochiţa-rândunicei şi Rochiţa-rândunelei.[1]

1). Dr Brândză: Limba bot. publ. în ziar. cit. p. 386 şi 396; - Pantu: Vocab. p. 12; - S. Fl. Marian: Înmormântarea la Români p. 247; — C. Sandu-Aldea: În urma plugului, novele şi schiţe p. 57: »Pe marginile drumului se înălţau flori de Cicoare, întristate, închise de căldură, iar pe vetrele de Rochiţa-rândunicii floricelele albe şi roşietice păreau nişte pungulige de mătasă răsucite«; - din MS. supus Academiei rom. spre premiare; - com. de Otto Petrino; - dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculai Filip şi Casandra a lui Ioniţă Andronic.

197. Holbura
(Convolvulus arvensis L.)

Sunt foarte multe plante cari, pe lângă numirea lor cea originală, moştenită de la strămbuni şi ca atare cunoscută tuturor românilor, au mai căpătat în decursul timpului încă şi alte numiri tot atât de semnificative şi de frumoase.

Una din mulţimea acelor plante e şi **holbura**, numită altmintrelea şi **holbură-mică, holbură-sălbatică, holboră, volbură, volvură, cămeşa-lui-Dumnezău, cămeşa-Maicii Domnului, forfecar, fusta-rândunelei, poala-Maicii Domnului, poala-rândunicei, rochiţa-domnişoarei, rochiţa-rândunicei** şi **rochiţa-rândunelei.**[1]

[1] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 386 şi 396; Panţu: Vocab., p. 12; S. Fl. Marian: **Înmormântarea la români**, p. 247; C. Sandu-Aldea: **În urma plugului. Novele şi schiţe**, p. 57: *Pe marginile drumului se înălţau flori de* **cicoare**, *întristate, închise de căldură, iar pe vetrele de* **rochiţa-rândunicii**, *floricelele albe şi roşietice păreau nişte pungulige de mătasă răsucite.*; din *ms.* supus Academiei române spre premiere; com. de Otto Petrino; dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculai Filip şi Casandra a lui Ioniţă Andronic.

De când şi de unde anume i se trag numirile din urmă ale acestei plante ni-o spune următoarea legendă din **Ţara-românească** (vezi-o la I. Morar).

După o altă legendă, probabil că din **Moldova**, intitulată ***Legenda rândunicăi*** şi scrisă de V. Alecsandri în versuri, **rochiţa-rândunelei** e făcută din rochia unei fete foarte frumoase de împărat, care, de frica **sburătoriului** ce-a voit s-o răpească pe când ieşea ea dintr-un râu, unde puţin mai nainte de aceasta se scăldase, s-a prefăcut într-o **rândunică.**

Iată şi versurile cu cari încheie V. Alecsandri ***Legenda rândunicăi*** şi cari ne spun de ce şi cum s-a prefăcut fata cea de împărat în **rândunică**, iar rochiţa ei într-o floare, care de atunci încoace se numeşte **rochiţa-rândunelei:**

Cocoşu-n depărtare întoană o fanfară!
Copila cu grăbire din valuri ies' afară.
Ah! unde-i e rochiţa şi unde-al ei noroc?...
*Ea vede **sburătorul** cu ochii mari de foc*
Ce vine şi-o cuprinde cu braţele-ntr-o clipă;
Dar grabnic se aude un freamăt de aripă
Şi dalba-mpărătească, din braţe-i dispărând,
*Se schimbă-n **rândunică** şi fuge-n cer zburând!*
Atunci şi-a ei rochiţă nălţându-se în vânt
Topitu-s-au în ploaie de raze pre pământ
Şi până-n faptul zilei crescut-au flori din ele
*Odoare-a primăverii: **rochiţi-de-rândunele!...*** [2]

Fiindcă floarea de **holbură** e mare şi are forma unei cămeşuici sau rochiţe încreţite, care împrejurare a dat apoi naştere şi legendelor reproduse în şirele de mai sus, de-aceea româncele din unele părţi ale **Bucovinei** îndătinează de-a împodobi cu dânsa copilele moarte, cari se consideră ca nişte îngeraşi şi ca şi rândunica de nevinovate şi sfinte, punând-o împrejurul corpului lor.[3] Româncele din **Moldova** însă o întrebuinţează atât ca leac contra **răului trăganat**, a **negeilor**, a **bătăturilor şi tăieturilor**, cât şi la farmecele **de dragoste.**

Aşa, pentru cei ce au **rău trăgănat**, care se tot trage dintr-o zi în alta ca şi **holbura** pe pământ, strâng mai multe viţe de **holbură** cu frunze şi cu floare cu tot şi, punându-le într-un ceaun cu apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă, fac scăldătoare dintr-însele, în care se scaldă apoi cei bolnavi.[4] Pentru **negei şi bătături** se fac oblojele dintr-însa.[5]

Iar la **bătături** se pun frunze de-ale sale, fiindcă acestea scot durerea şi vindecă.[6]

Pentru toate leacurile acestea **holbura** se culege orişicând şi fără nici o ceremonie deosebită, fiindcă pentru acestea ea **n-are** ales.

Fetele cele mari însă, cari voiesc să-şi facă pe **dragoste**, se scoală desdemineaţă, până a nu răsări soarele, iau o bucăţică de pâne şi una de sare şi apoi, ducându-se cu acestea şi cu cea mai

---

[2] **Opere complete. Poesii**, vol. II, p. 278-279.
[3] S. Fl. Marian: **Înmormântarea la români**, p. 247.
[4] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 42.
[6] Com. de dl Art. Gorovei.

mare curăţenie, nevorbind cu nime pe drum, până unde ştiu că se află **holbura**, cum ajung la dânsa, o sorocesc, zicând:

Eu te sorocesc
Cu pâne şi cu sare
Iar tu să mă soroceşti
Cu dragostea cea mare.
Cum te lipeşti tu de pământ,
Aşa şi feciorii
Să se lipească de mine!

După rostirea cuvintelor acestora, lăsând pânea şi sarea în locul ei, se-ntorc cu dânsa acasă şi o pun într-o ulcică cu rachiu la foc ca să fiarbă. Iar după ce a fiert, când au trebuinţă de dânsa, o dau feciorilor de băut, rostind în taină următoarele cuvinte:

Cum se întinde şi se lipeşte
***Holbura** de pământ,*
Aşa să vă întindeţi şi să vă lipiţi
Şi voi cu toţii de mine! [7]

Cum că **holbura** se-ntrebuinţează la **farmecele de dragoste** se poate întrucâtva vedea şi din următoarea doină din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos:

Poruncit-a poruncit
Bădiţa de la clădit
Să-l las dracului iubit.
Io' napoi i-am poruncit
*Pe-o **frunză de holbură**,*
Să-mi trimeat-o ţir de gură.
Poruncit-a poruncit,
Bădiţa din haia ţară
Să mă duc, că el se-nsoară.
Io' napoi i-am poruncit
*Pe trei fire de **odos***
Să se-nsoare sănătos,
C-al meu neam e tot voios.
El aşa mi-a poruncit
*Pe trei frunze de **alun***
Să mă duc ca să-l cunun.
Mă dusei şi-l cununai,
Cu păharu-i închinai:
Să trăieşti, finuţule,
N-ai ajunge sâmbăta
Şi fina dumineca! [8]

[7] Dat. rom. din Moldova, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.
[8] Mândrescu: *op. cit.*, p. 80.

Foarte frumos e şi următorul cântec poporan din **Moldova,** în care se face amintire despre **rochiţa-rândunelei** şi care ne dă totodată de cunoscut cari dintre vitele de casă o mânâncă cu mai mare plăcere:

Rândunică, rândunea,
Ce baţi la fereastra mea?
Du-te-ţi pune rochiţa
Că te arde arşiţa,
Te suflă vântoaiele
Şi te udă ploaiele.
Mergi în câmpul înverzit
Că rochiţa a-nflorit
Şi o calcă turmele
Şi o pasc oiţele! [9]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **holburei** se mai ţin încă şi alte două plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Cupa-vacii, holbură, holbură-grasă, holbură-mare, volbură, volbură-mare, volbură-de-garduri şi volvură, lat. Convolvulus sepium L. sau Calystegia sepium R.Br., şi:

Zoreaua, numită în Ţara-românească, jud. Mehedinţi, com. Cloşani: **răcorea,** lat. Convolvulus tricolor L.[10]

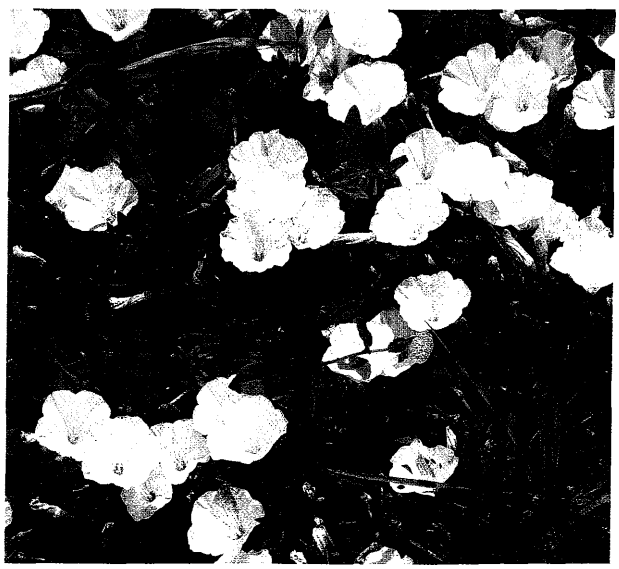

[9] V. Alecsandri: **Opere complete. Poesii,** vol. II, p. 273.

[10] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 396; Panţu: **Vocab.**, p. 9 şi 12; şi dat. rom. din Moldova, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.

68

Holera

(Xanthium spinosum L.)

Înainte de anul 1821, după cum istorisesc cei mai mulţi Români din Bucovina, nicăiri în această ţară nu se afla spinul, care se numeşte Holeră sau Choleră.

După anul 1821 însă, adică de la cea dintâiu holeră, a venit acest spin în cozile boilor aduşi din Basarabia şi din Moldova, şi de atunci încoace aşa de tare s'a înmulţit în Bucovina, încât nu e nici un sat în care să nu dai peste dânsul. Mai cu samă pe sub garduri şi pe marginile râpelor şi ale şanţurilor, unde se aruncă tot feliul de gunoaie, măturături şi alte necurăţenii, se află acuma o mulţime de aceşti spini.

Alţii iarăşi istorisesc că de-odată cu holera cea dintâiu din Bucovina s'a ivit ca din sănin şi spinul acesta, pe care mai nainte nimene nu l-a văzut, nimene nu l-a cunoscut.

Românii din unele părţi ale Moldovei însă, precum bunăoară cei din jud. Suceava şi Tecuci, spun că Holera s'a ivit în această ţară de-odată cu holera cea mare. Iar holera cea mare, după spusa acestor Români, ar fi fost în anul 1848.[1]

[1] M. Lupescu: Medicina populară publ. în Şezătoarea

198. Holera
(Xanthium spinosum L.)

Înainte de anul 1821, după cum istorisesc cei mai mulţi români din **Bucovina**, nicăiri în această ţară nu se afla spinul, care se numeşte **holeră** sau **choleră**.

După anul 1821 însă, adică de la cea **dintâi holeră**, a venit acest spin în cozile boilor aduşi din Basarabia şi din Moldova, şi de atunci încoace aşa de tare s-a înmulţit în **Bucovina**, încât nu e nici un sat în care să nu dai peste dânsul. Mai cu samă pe sub garduri şi pe marginile râpelor şi ale şanţurilor, unde se aruncă tot feliul de gunoaie, mături şi alte necurăţenii, se află acuma o mulţime de aceşti spini.

Alţii iarăşi istorisesc că deodată cu **holera** cea dintâi din **Bucovina** s-a ivit ca din sănin şi spinul acesta, pe care mai nainte nimene nu l-a văzut, nimene nu l-a cunoscut.

Românii din unele părţi ale **Moldovei** însă, precum bunăoară cei din jud. Suceava şi Tecuci, spun că **holera** s-a ivit în această ţară deodată cu **holera cea mare**. Iar **holera cea mare**, după spusa acestor români, ar fi fost în anul 1848.[1]

[1] M. Lupescu: *Medicina populară*, publ. în *Şezătoarea*, vol. II, p. 189; şi com. de dl Tud. Pamfile.

De aceea unii români din **Bucovina** şi **Moldova** numesc spinul acesta **holeră** sau **choleră**, **spin-de-holeră** şi **spinul-holerei**, iar alţii **scai-rusesc**, **scăiete-muscălesc** şi **spin-muscălesc**, pe când românii de prin celelalte ţări îl numesc **cătină**, **cornuţă**, **dracilă**, **ghimpe**, **lipici** şi **pălămidă**.[2]

Holera se-ntrebuinţează de către românii din **Bucovina** şi cei din **Moldova** ca medicament în contra boalei cu acest nume.

Femeile, în timp de holeră, o smulg cu rădăcină cu tot şi, fierbând-o într-o oală cu apă, beu zama ce iesă dintr-însa şi afirmă că mulţi se însănătoşează. Altele iarăşi, fierbând mai multe rădăcini de **holeră** deodată şi turnând apoi zama aceasta într-o putină, scaldă într-însa pe cei bolnavi de holeră, care îndată se şi vindecă.[3]

Mulţi români afirmă că în anul 1848, când **holera** a bântuit foarte tare **Bucovina**, numai cu zamă din spinul acesta au scăpat de moarte.

Afară de aceasta se mai crede şi se zice că în timp de holeră e bine şi să afumi casele cu acest spin, căci, făcând-o aceasta, tot răul se depărtează de dânsele şi **holera** încă nu se poate apropia.[4] **Holera** însă e bună nu numai de boala numită **holeră**, spre care scop o întrebuinţează şi românii din **Muntenia**, jud. Buzău[5], ci şi de alte boale, precum: **de pântecare** sau **de inimă** şi **de friguri**. Aşa, dacă e cineva bolnav **de pântecare**, se face ceai din rădăcină sau din scăiuţi de **holeră** şi se bea.[6] Iar dacă, având cineva **friguri**, pisază rădăcină şi spini verzi de **holeră** şi zama ce iesă dintr-înşii o bea, **frigurile** îi încetează.[7]

În fine, se crede şi se zice că răutatea în cei bolnavi de **holeră** e aşa de uricioasă şi împungătoare, ca şi ghimpii acestui spin.[8]

Când creşte bine **holera** şi se face buiacă e semn de sărăcie.[9]

Iar un proverb din **Moldova**, jud. Tecuci, sună:

Se ţine ca holera de coada cânelui, adică: gânj, nedezlipit.[10]

---

[2] Panţu: **Plantele**, p. 121.

[3] Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei şi Moldovei; vezi şi M. Lupescu: ***Medicina populară***, publ. în *Şezătoarea*, vol. II, p. 190: *Zama de **holeră**, o buruiană ce creşte pe lângă drumuri, încă e bună de **holeră**.*; com. de dl Art. Gorovei: *Holera e o plantă pe care n-o mânâncă nici o vietate şi e bună numai pentru a se vindeca oamenii de straşnica boală numită **holeră**. Pentru aceasta se fierbe **holera** cu sare şi **chiper** şi i se bea zama.*; şi de dl Tud. Pamfile*: Rădăcina de **holeră** plămădită în rachiu e bună de **holeră**.*

[4] Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, îndeosebi însă a celor din Ilişeşti, dict. de Vasile Ungurean; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu şi a celor din Siret, dict. de Ruxanda Ienachievici.

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41: *Zama de rădăcină de holeră pisată se bea pentru **holeră**.*

[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41: *Decoctul de scăiuţi – de **holeră** – se bea ca diuretic (Botoşani)*; ***Cronica***, an. VI, nr. 1454, Bucureşti, 1906, p. 2: *La **diaree**, zic că-i bolnav **de inimă**; li se dă **bolnavilor balsim**, oţet cu **cafea**, se face ceai cu rădăcină de **scai** (holeră), cărămidă rasă bine, pusă în rachiu şi în cheag de miel cu lapte dulce.*; dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Rădăcina de **holeră**, fiartă, ne dă o zamă bună de băut şi pentru inimă (colici).*

[7] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[8] Cred. rom. din Bucovina.

[9] Cred. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[10] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

Hreanul. 225
(Cochlearia Armoracia L.)

De şi Hreanul e o plantă nesuferită de Români din causa prea repedei sale respândiri şi înmulţiri, mai cu samă prin grădini, de unde numai cu mare greu se poate apoi stârpi, totuşi rar care altă plantă se mai întrebuinţează aşa de des şi spre vindecarea atâtor boale ca dânsul.

Iar boalele, câte ni-s nouă până acuma cunoscute şi spre vindecarea cărora se întrebuinţează această plantă, numită în unele părţi locuite de Români, şi mai ales în Transilvania şi Banat, pe lângă Hrean sau Chrean, încă şi Hirean, Hirian, Irean, Rădăcină-selbatică şi Usturoiu, iar la Românii din Biharia: Herean 2,

1). Porcius: Flora p. 169; - Panţu: Vocab. p. 12; - Zanne: Proverbele Românilor Vol. II. p. 780.

2). M. Pompiliu: Graiul publ. în Convorbiri lit. c. l. p. 1011.

199. Hreanul
(Cochlearia Armoracia L.)

Deşi **hreanul** e o plantă nesuferită de români din cauza prea repedei sale răspândiri şi înmulţiri, mai cu samă prin grădini, de unde numai cu mare greutate se poate apoi stârpi, totuşi rar care altă plantă se mai întrebuinţează aşa de des şi spre vindecarea atâtor boale ca dânsul.

Iar boalele, câte ni-s nouă până acuma cunoscute şi spre vindecarea cărora se întrebuinţează această plantă, numită în unele părţi locuite de români, şi mai ales în Transilvania şi Banat, pe lângă **hrean** sau **chrean**, încă şi **hirean, hirian, irean, irian, rădăcină-sălbatică** şi **usturoi**[1], iar la românii din Biharia: **herean**[2], sunt acestea: **boala mare** sau **boala cea rea, brânca, durerea de cap, durerea de gât, durerea de pântece** şi **durerea de piept, frigurile, gâlcile, gutunariul** sau **guturaiul, junghiurile** sau **stricnitura, pântecarea, piatra din beşică, răguşala, studeniţa, sughiţul, trânjii, tusa măgărească, tusa seacă, umflătura picioarelor** şi **vătămătura.**

[1] Porcius: **Flora**, p. 169; Panţu: **Vocab.**, p. 12; Zanne: **Proverbele românilor**, vol. II, p. 780.
[2] M. Pompiliu: *Graiul*, publ. în *Convorbiri lit.*, *cit.* p. 1011.

Când are cineva **boala mare** sau **boala cea rea** (epilepsia), atunci femeile ştiutoare din **Banat**, pe lângă multe alte mijloace şi descântece, îi recomandă să mânce şi **hirian** ras pe răzală de el însuşi, şi anume în ziua primă o lingură, a doua zi două, a treia zi trei, şi tot aşa până la 29 de linguri. Iar de la 29 se-ncepe cu numărul îndărăpt, 28, 27, până la una.

Bolnavul poate împărţi numărul lingurilor de **hirian** cum îi place lui peste zi, dar pe inima goală şi înainte de culcare trebuie să ia cel puţin o lingură.

Prin această mâncare de **hirean** se crede că se curăţă creierii şi apa ce-l turbură, de capătă **boala cea rea**.[3]

Pentru **brâncă**, se pune **hrean** ras pe răzătoare şi frământat cu lapte acru, la gâtul porcilor ce sufăr de această boală.[4]

Pentru **durere de cap**, femeile ştiutoare din **Bucovina** rad rădăcină de **hrean** cu răzătoarea pe un sahan sau pe un talger, unde-l lasă puţin ca să se răcorească, puind deasupra lui un păhar şi apoi dându-l, după ce se răcoreşte, celui bolnav ca să-l amiroasă, **durerea de cap** îi trece.[5]

Românii din **Moldova**, din contra, când au **durere de cap** se leagă la moalele capului cu **hrean** pisat şi amestecat cu oţăt.[6]

Iar cei din **Banat** fac din **hrean** ras pe răzătoare şi amestecat cu **făină de grâu** şi cu oţet un fel de turtă, şi turta aceasta o pun apoi la cap.[7]

Pentru **durere de piept**, precum şi pentru **oftică**, se rade **hrean**, se fierbe cu miere şi din fiertura aceasta se bea apoi demineaţa şi sara câte o lingură.[8]

Pentru **durere de gât** se ia o bucată de **hrean**, se rade pe răzătoare şi apoi, puindu-se pe un şervăt curat, se leagă cu acesta la gât.[9]

Pentru **durere de pântece** se leagă la foale cu **hrean** ras şi muiat în oţăt.[10]

Pentru **gâlci** româncele din Ţara-românească, jud. Dâmboviţa, fac turtă de **hrean** ras pe răzătoare, de **mălai, mei**, miere de faguri şi sare, toate puse pe piele de cal, şi turta aceasta astfel făcută o pun apoi la gât.[11]

Pentru **gutunari** sau **guturai** nu se face alta nemică, ci se miroasă numai **hrean** proaspăt ras pe răzătoare.[12]

Pentru **giunghiuri** sau **junghiuri** unele românce din **Bucovina** pisază rădăcină de **hrean**, o amestecă după aceasta cu miere şi apoi o pun la locul unde le **giunghie**. Făcând-o aceasta, **hreanul** scoate tot focul afară.[13]

---

[3] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 546.
[4] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[5] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac.
[6] Com. de dl Art. Gorovei.
[7] Dr. G. Crăinicean: *De ale medicinei pop.*, publ. în *Familia*, an. XXIX, p. 199: *La durere de cap îi bun hrean ras pe răzătoare, mestecat cu făină de grâu şi cu oţăt, pus turtă (Banat).*; cf. dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41.
[8] Dat. rom. din Bucovina; cf. şi Gh. Rudean: *Leacuri băbeşti*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, Fălticeni, p. 154.
[9] Dat. rom. din Straja, com. de Aristide Tomiac, stud. gimn.
[10] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41.
[12] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 41.
[13] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.

Alte romance, tot din **Bucovina**, rad rădăcină de **hrean** pe răzătoare şi după aceea, puind-o unde le giunghie, spun că giunghiurile se mută şi – cui îi e de leac – aceluia i se iau ca şi cu mâna.[14]

Romăncele din **Banat**, din contră, când voiesc să vindece **junghiul** sau **stricnitura**, rad **hirian** pe răzeală, îl amestecă cu miere şi cu **făină de grâu**, de se face aluat din ele, şi aluatul acesta se pune apoi pe **junghi**.[15]

În genere însă se pune la **junghi** numai rădăcină simplă de hrean rasă pe răzătoare şi învălită într-o pânzătură curată şi subţire.[16]

Sucul de hrean, mestecat cu bere şi cu supă de **orz**, vindecă în mod însemnat **pântecarea** (diareea).[17]

Pentru **pântecare** la viţei se amestecă rădăcină de **hrean** cu rădăcină de **ciucoare** şi de **brustur**, se pisază mânânţel, se face un fel de **târbă** dintr-însele şi se dă apoi la viţei de băut.[18]

Hreanul, sau mai bine zis rădăcina de hrean dumicată şi amestecată cu vin în timp de 12 oare, e în stare a zdrobi **piatra din beşică**. De altcum, el întăreşte rânza şi promovează apetitul.[19]

Pentru **răguşală** se rade **hrean**, se amestecă într-o cantitate egală cu **făină de secară**, se stropeşte cu oţet şi apoi, învălit într-o cârpă, se pune pe gâtlej. Iar când respectivul, care are **răguşală**, simţeşte fierbinţeli mari, îl delăturează ca să încunjure aprinderea.[20]

Pentru **studeniţă** se rade o lingură de **hrean**, se pune într-o litră de rachiu tare, se lasă să steie o zi şi-o noapte, se strecoară şi cu acest rachiu se clăteşte bolnavul în gură de 3-4 ori pe zi, timp de 20 de zile.[21]

Când cineva **sughiţă** ne-ncetat şi voieşte ca să-i înceteze, ia rădăcină de **hrean**, o rade pe răzătoare şi-o stropeşte cu oţet. După aceasta aşază **hreanul** într-o cârpă îndoită şi o pune apoi pe foale în partea stomacului. Ţinând legătoarea pe foale până la înroşirea pielii, **sughiţul** încetează.[22]

Pentru **trânji** se ia frunză şi rădăcină de **hrean**, precum şi **usturoi**, sare şi cărămidă nouă, se pun toate într-o oală, se toarnă peste ele apă clocotită şi cu aburul ce iesă din apa aceasta se abureşte apoi posteriorul celor bolnavi de **trânji**.[23]

Pentru **tusă măgărească** se ia demineaţa şi sara câte o linguriţă de dulceaţă de **hrean**.[24]

---

[14] Dat. rom. din Siret, dict. de C. Ţurcan.
[15] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 16.
[16] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova; cf. dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 42; Idem: ***Botanica med.***, publ. în *Arhiva*, *cit.* p. 65.
[17] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 90.
[18] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă.
[19] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 90.
[20] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 416.
[21] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 42.
[22] V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 382.
[23] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 42.
[24] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 42.

Pentru **tusă seacă** se rade **hirian** şi se amestecă cu două părţi de miere. Din această amestecătură mânâncă apoi cel bolnav în toată ziua pe nemâncate, demineaţa, şi sara, înainte de culcare, câte o lingură. Nu e bine însă a se face mult deodată, căci se trezeşte.

Tusa seacă, ce, după credinţa şi spusa poporului, provine din răceală şi are urmări rele, conturbă liniştea celor sănătoşi. Din cauza aceasta şi-a format apoi poporul proverbul:

Tusă seacă
Să nu-i treacă,
Alta bună
I se pună.[25]

Dacă cineva e **umflat la picioare**, se ia rădăcină de hrean, se dă pe răzătoare, se pune în oţet şi, după aceasta, legându-se cu dânsul la tălpi, se dezumflă.[26]

Dacă cuiva i-a picat **vătămătura** în jos, atunci se rade **hrean**, i se leagă la buric şi-apoi **vătămătura** se urcă iarăşi în sus.[27]

Dacă cuiva îi dă vreo gâză mică, vreun goz sau alt obiect în ochi şi nu-l poate degrabă scoate afară, rade hrean şi, stând apoi cu ochii deasupra lui, aceştia, fiind hreanul foarte iute, îndată lăcrimează şi, dimpreună cu lacrimile, îi iesă şi obiectul din ochi. Şi-n chipul acesta ochii se curăţesc.[28]

În cele mai multe părţi din **Bucovina** este datină ca dimpreună cu pasca ce se sfinţeşte în ziua de Paşti, să se sfinţească, între multe altele, şi vreo două sau şi mai multe bucăţele de rădăcină de **hrean**.

Aceasta se face în credinţă că cel ce mânâncă **hrean** de acesta, când vine de la biserică acasă, acela este iute şi sănătos peste tot anul ca hreanul. Iar dacă se pune în cofele cu apă, precum şi în fântâni, apa se curăţeşte de toate aruncăturile ce se dau prin fântâni de către muierile cele pizmuitoare, iar cea mâloasă capătă un gust mai curat şi mai plăcut.

Mai departe, tăindu-se, se dă în tărâţe la vite, tot cu această presupunere, cugetând că, pe timpul când s-a sfinţit hreanul, umblă mai multe boale, precum mai cu samă **guşatul** oilor.

În fine, hreanul acesta se-ntrebuinţează şi contra **frigurilor**.[29]

Româncele din **Banat** însă zic că **frigurile** îl lasă pe om dacă bea dintr-o dată un pahar de vin roşu, în care a fost pus o lingură de **piparcă** (ardei) pisată ori **hirian**.[30]

Hreanul însă se-ntrebuinţează nu numai ca leac şi ca un mijloc de dezinfectare, după cum am arătat până aice, ci el câteodată, şi anume pe la începutul primăverii şi mai ales pe la sfârşitul Postului mare, se şi mânâncă ras, cu sare şi cu mămăligă caldă.

E bun însă de mâncat şi de strâns numai până ce nu tună. După ce a tunat, nu e mai mult bun de mâncat, căci se înteioşează.[31]

---

[25] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 87.
[26] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac.
[27] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[28] Dat. rom. din Corlata, com. de V. Şulea, stud. gimn.
[29] Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. III, p. 85.
[30] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 27.

Cine mănâncă hrean ras de şapte ori sau, după cum cred şi spun unii, cine mănâncă şapte strachini de hrean ras, acela se curăţeşte de păcate ca şi când s-ar împărtăşi.[32]

Mirii însă nu e bine să mănânce hrean, căci, mâncând, devin iuţi şi răi faţă de nevestele lor.[33]

Tot până a nu tuna e datină, mai ales în **Bucovina**, de a coace cu frunze de hrean mălai şi alivenci şi a face chiar şi găluşte cu dânsele. Mai pe urmă însă nici acestea nu se mai întrebuinţează.[34]

Rădăcina de hrean, după cum îi e fiecăruia prea bine cunoscut, e foarte iute, iar când se vestezeşte, e aşa de amară, că n-ai s-o iei în gură. Din cauza aceasta apoi hreanul e considerat ca o viţă rea. Şi tot de-aice vine apoi că şi oamenilor celor răi sau celor ce se trag dintr-o seminţie rea li se zice că se trag din **viţă de hrean**.

Şi cum că această zicală e foarte răspândită, ni poate servi drept dovadă şi următoarea doină haiducească din **Transilvania**:

Trage, mândro, cu ochiul
Să se legene codrul.
Trage, mândro, cu geana
Să se legene iarba.
Ţine-mă, mândro, de mână,
Că eu îs de viţă bună,
*De **viţa hireanului***
Din ţara Ardealului.[35]

E iute **hreanul** proaspăt şi foarte amar când se vestezeşte, iar când îl pui şi-l ţii un timp oareşicare pe corp, te frige şi te ustură ca şi când ai pune un cărbune.

Cu mult mai amară decât dânsul e însă viţa şi usturimea unei femei rămasă văduvă, după cum se poate vedea aceasta din următoarea doină din **Moldova**, prin care o văduvă îşi deplânge soarta sa **hreanului**:

***Hreanule!** cu frunza lată*
Nu-mi ştii usturimea toată,
Of! of! of!
Că dacă bine mi-ai şti
Tot mai iute tu n-ai fi.
Of! of! of!
De când badea a murit,
Cărarea mi-am prăpădit,

[31] Dat. şi cred. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Se crede că hreanul nu-i bun de mâncat după ce tună, căci se face teios.*; M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, Fălticeni, p. 36.

[32] Cred. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; M. Lupescu: ***Superstiţii***, publ. în *Şezătoarea*, vol. I, p. 127; Idem: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 36.

[33] Cred. şi dat. rom. din Ţara-Românească, jud. Covurlui, com. de dl G. P. Salviu, prin dl Art. Gorovei.

[34] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.

[35] Bibicescu, *op. cit.*, p. 380.

Văduviţă că-s rămasă
Şi cu trei copii în casă.
N-are cine-i îngriji
Şi tată a le mai fi.
N-are cine-i drăgosti.
De măritat eu m-aş mărita
Şi eu tată le-aş lua
Da n-a fi ca răposatul,
Ca dânsul n-oi găsi altul! [36]

Iuţimea şi amăreala hreanului a dat naştere în decursul timpului şi la vreo câteva proverbe şi zicale foarte răspândite în sânul poporului român de pretutindene.

Iată vreo câteva şi de-acestea:

Mânâncă-ţi hreanul,

Că ţi-ai dat banul, adică cine face-o greşeală trebuie să-i sufere urmările. Acest proverb se zice acelora ce s-au păcălit la ceva şi tot merg înainte.[37]

Ca viermele în hrean.

Se învaţă ca viermele în hrean.

Trăieşte ca viermele în rădăcina hreanului.

Cine e deprins ca viermele în hrean, greu schimbă locul lui ...

Deprins ca viermele în rădăcina hreanului.

Trăieşte ca viermele în hirean.

Toate zicalele şi proverbele acestea se aplică celor ce s-au învăţat a trăi în lipsă şi în sărăcie.[38]

Omul se deprinde cu răul ca viermele în hrean, adică omul se deprinde a trăi cu răul, în lipsă şi sărăcie.[39]

Trăieşte ca viermele în irian. Această zicere, pe lângă înţelesul celor de mai sus, se mai întrebuinţează când vrei să arăţi că omul, fie-i traiul cât de greu, nu se depărtează de locul său natal.[40]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **hreanului**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţine încă o plantă, care li-i românilor asemenea cunoscută după nume, şi aceea e **lingureaua**, lat. Cochlearia officinalis L.[41], numită astfel din cauza frunzelor sale, cari au forma unei linguri.

*

[36] *Gazeta săteanului*, an. V, p. 155.
[37] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. III, p. 577.
[38] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 690-691.
[39] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. II, p. 379.
[40] *Idem de eadem*, vol. II, p. 779 şi 780.
[41] Panţu: **Vocab.**, p. 12.

Hreanul se mânâncă pentru că era un sfânt care toată viaţa lui numai **hrean** a mâncat. Aşa cred şi spun românii din Roşa.[42]

*

Când cineva nu posteşte în post şi spune că are să se împărtăşească, i se răspunde în râs: *Cu ce? cu **hrean**.*[43]

*

Hireanul[44], **hreanul**[45].

[42] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[43] Mai pretutindene. Com. de dna El. Nic. Voronca.
[44] *Familia*, XXVII, p. 546.
[45] *Familia*, XXIX, p. 199, 247; Bartolomeu, p. 28; Bălăşel, nr. 90; Tud. Pamfile, I, p. 13.

200. Hrenoasa
(Sinapis arvensis L.)

Hrenoasa. 206
(Sinapis arvensis L.)

Hrenoasa e o plantă, care se ţine de familia mustariului şi care şi samănă cu acesta, atâta numai că are floare galbănă, pe când mustariul are floare albă. Din cauza aceasta se şi numeşte ea apoi în unele părţi şi muştar-de-câmp, Rapiţă-de-câmp şi Rapiţă-selbatică, lat. Sinapis arvensis L. sau Brassica Sinapis Vis.1)

În Bucovina însă, pe lângă Hrenoasă, se mai numeşte planta aceasta încă şi urzicătoare fiind că pe de-o parte are un miros ca de Hrean, iară pe de altă parte fiind că sucul ei e foarte iute, ca şi cel de Hrean, şi ca atare când îl pui pe piele te ustură şi te beşică ca şi când ai fi fost urzicat.2)

Hrenoasa se'ntrebuinţează de Români ca leac contra mai multor boale şi anume: contra durerii de cap, a holerei, a vătămăturei, a veninului la inimă, a vintrei,

1). Panţu: Vocab. p. 44.

2). După spusa Rom. din Ciudeiu, dict. de M. Popescu şi a celor din Siretiu dict. de Maria Mureşan.

Hrenoasa e o plantă, care se ţine de familia **muştariului** şi care şi samănă cu acesta, atâta numai că are floare galbănă, pe când **muştariul** are floare albă. Din cauza aceasta se şi numeşte ea apoi în unele părţi şi **muştar-de-câmp**, **rapiţă-de-câmp** şi **rapiţă-sălbatică**, lat. Sinapis arvensis L. sau Brassica Sinapis Vis.[1]

În Bucovina însă, pe lângă **hrenoasă**, se mai numeşte planta aceasta încă şi **urzicătoare**, fiindcă pe de-o parte are un miros ca de **hrean**, iară pe de altă parte fiindcă sucul ei e foarte iute, ca şi cel de **hrean**, şi ca atare, când îl pui pe piele, te ustură şi te beşică, ca şi când ai fi fost **urzicat**.[2]

Hrenoasa se-ntrebuinţează de români ca leac contra mai multor boale şi anume: contra **durerii de cap**, a **holerei**, a **vătămăturei**, a **veninului la inimă**, a **vintrei**, a **umflăturilor**, precum şi pentru alte scopuri.

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 44.
[2] După spusa rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu, şi a celor din Siret, dict. de Maria Mureşan.

Când are cineva **durere de cap**, adună **hrenoasă**, o pisază mărunţel, face un fel de alifie dintr-însa şi cu alifia aceasta se leagă apoi după cap, adică la ceafă.[3]

Pentru **holeră** se adună orişicând se întâmplă, se sapă cu rădăcină cu tot şi, aducându-se acasă, se pune într-o ulcică nouă, neagră şi **nejumulţuită**, şi cu ulcica aceasta apoi, care se acoperă bine, se îngroapă lângă pragul uşii în casă, adică lângă pragul cel din casă dar dinuntru. Acolo se lasă apoi trei zile ca să calce orişicine va intra şi va ieşi din casă peste dânsa.

În ulcică se pune mai întâi holercă şi, dacă până a treia zi a secat holerca, se toarnă altă holercă înuntru.

Holercă de aceasta se dă apoi tuturor celor din casă de băut, câte de trei pe zi, anume ca să nu-i apuce **holera**.[4]

Pentru **vătămătură** se ia rădăcină de **hrenoasă**, care e foarte amară, se pisază bine, se pune în rachiu şi rachiu de-acesta se bea apoi mai cu samă pe inima goală, câte un păhăruţ.[5]

Când are cineva **venin la inimă**, ia rădăcină de **hrenoasă**, o pune în **borş verde** de putină ca să mocnească bine şi, după aceea, bând zamă de aceasta pe inima goală, se curăţeşte la inimă, adică în urma aceasta varsă şi aşa se curăţeşte de toată răutatea ce-o are la inimă. Nu e însă bine să beie prea multă, că apoi poate să-i fie rău, deoarece rădăcina de **hrenoasă** e rea.[6]

Pentru **vintre** se face herbată din rădăcina ei şi se bea orişicând şi apoi îi trece.[7]

Pentru **umflături** se fac oblojeli.[8]

Afară de-aceasta, după cum am amintit şi mai sus, se mai întrebuinţează **hrenoasa** încă şi spre alte scopuri.

Aşa când unii oameni nu au gust de mâncare, iau **rădăcină de hrenoasă** şi o pun dimpreună cu borş proaspăt de putină într-un şip ca să mocnească. Beu apoi din borş de acesta câte un păhăruţ pe inima goală. Făcând-o aceasta, **li se deschide gustul la mâncare**.[9]

Tot pentru acest scop, ca să capete poftă de mâncare, o samă de români din **Moldova** pun rădăcină pisată de **hrenoasă** în rachiu şi beu apoi câte un păhăruţ de rachiu de acesta înainte de masă.[10]

Când vitele nu prea mânâncă bine, unii români din **Moldova** amestecă rădăcină de **hrenoasă** cu borş proaspăt şi le toarnă pe gură. Făcând-o aceasta, se zice că vitele mai pe urmă capătă un gust aşa de mare, că ar mânca şi foc.[11]

Alţi români însă, tot din **Moldova** şi anume din jud. Tecuci, se feresc să deie vitele la păscut pe locurile unde creşte mult **muştar-de-câmp**, cum numesc ei **hrenoasa**, căci, păscându-l, li se umflă pântecele şi până într-o jumătate de zi toate plesnesc.[12]

---

[3] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
[4] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă.
[5] Dat. rom. din Siret, dict. de Maria Mureşan.
[6] Dat. rom. din Putna, dict. de Maria Zubaş.
[7] Dat. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă.
[8] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[9] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor şi Achelina Ursachi.
[10] Com. de dl Art. Gorovei.
[11] Com. de dl Art. Gorovei.
[12] Com. de dl Tud. Pamfile.

Pe lângă cele arătate până aice, o samă de romînce din **Bucovina** mai îndătinează încă de-a lega câte-o bucăţică de trunchi şi de rădăcină de hrenoasă cu o aţă de toarta cofelor şi a o lăsa apoi în apa de băut, anume ca să nu se apropie răutatea de casă.

Alte romînce din **Bucovina** însă, spre acelaşi scop, slobod **hrenoasa,** legată de un bolohănel, şi prin fântâni.[13]

Se zice că atât spre scopul acesta, cât şi spre cele de mai sus înşirate, cea mai bună hrenoasă e aceea care se culege în **Ziua Crucii.**[14]

*

Hrenoasa care creşte la bahne e bună de scăldat la boale grele.[15]

[13] Dat. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă.
[14] Cred. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[15] Dat. rom. din Ropcea, com. de dna El. Nic. Voronca.

346

Hribul.

(Boletus edulis Bull.)

mai aleşi,

Unul dintre cei (mai mari, mai cărnoşi, mai buni şi mai căutaţi dintre toţi bureţii, câţi cresc în ţările locuite de Românî, este Hribul, pl. Hribi, Hribghi şi Hrighi, numit ici-colea în Bucovina şi Hirib, pl. Hiribi; în Moldova: Hirib şi Hrib; în Ţara-românească: Mănătărcă pl. Mănătărci şi Minotarcă pl. Minotărci; în Transilvania: Hiribă, Hribă, Minătarcă pl. Minătărci, Mitarca-pietroasă, Nitarcă, Nitarcă-roşie, Pitarcă, şi Pitoancă; iară în Macedonia: Bureate.[1])

Hribul creşte atât vara cât şi toamna prin păduri umbroase şi poieni, dar mai ales prin dumbrăvi, adecă prin păduri de stejar.[2])

1). Pantu: Plantele p. 162; – Aurel Scurtu: Ciuperci comestibile pelbl. în Universul literar an. XXI. Nr 18. p. 3; + şi dict. de episcop. Melchisedec.

2). după spusa Rom. din Pătrăuţi pe Siret, com. de George Piţul, stud. gimn.: „Hribul creşte de două ori pe

201. Hribul
(Boletus edulis Bull.)

Unul dintre cei mai aleşi, mai mari, mai cărnoşi, mai buni şi mai căutaţi dintre toţi bureţii câţi cresc în ţările locuite de români, este **hribul**, pl. **hribi**, **hribghi** şi **hrighi**, numit ici-colea în Bucovina şi **hirib** pl. **hiribi**; în Moldova: **hirib** şi **hrib**; în Ţara românească: **mănătărcă** pl. **mănătarci** şi **minotarcă** pl. **minotărci**, în Transilvania: **hiribă**, **hribă**, **minătarcă** pl. **minătărci**, **mitarca-pietroasă**, **nitarcă**, **nitarcă-roşie**, **pitarcă** şi **pitoancă**; iară în Macedonia: **bureate**.[1]

Hribul creşte atât vara, cât şi toamna prin păduri umbroase şi poieni, dar mai ales prin dumbrăvi, adică prin păduri de stejar.[2]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 162; Aurel Scurtu: *Ciuperci comestibile*, publ. în *Universul literar*, an. XXI, nr. 18, p. 3; şi dict. de episcop. Melchisedec.

[2] După spusa rom. din Pătrăuţi pe Siret, com. de George Piţul, stud. gimn.: ***Hribul** creşte de două ori pe an: o dată peste vară şi a doua oară toamna, şi se află în mulţime mare mai ales după ploaie.*; a celor din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn.: ***Hribul** creşte mai ales după ploaie, pe lângă tufişurile şi prin poienile de prin păduri. Pălăria lui este mare, groasă, galbănă-vânătă şi se întrebuinţează spre mâncare.*; a celor din Todireşti, com. de Niculai Rădăşan: ***Hribul** creşte pe dâmburi, unde bate soarele şi printre tufe, mai ales însă prin dumbrăvi, adică prin păduri de stejar. Acoperământul lui samănă cu o pălărie, iar coada lui e groasă.*; El. Sevastos: **Călătorii**, p. 88: ***Hribii** cresc prin pădure de **stejar**, la stejari mari, la marginea poienii pe sub tufişuri.*; M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 6: ***Hribii** cresc pe la **stejăriş**.*

Pălăria lui dintru început e mică, bulbucată şi cu marginile lipite de coadă. Mai pe urmă însă se face mare, groasă şi lătăreaţă, pe deasupra de coloare ruginie sau tulburiu-galbănă, iar dedesubt albă, şi mai târziu, verziu-galbănă.[3] Se-ntâmplă însă foarte adeseori că pălăria lui rămâne închiercită, adică mică, chiar şi după ce îmbătrâneşte, pe când coada sa, care de regulă este groasă şi butucănoasă, mai ales în partea dedesubt, o întrece pe de două şi de trei ori în mărime şi grosime.[4] Fiind **hribii** bureţii cei mai aleşi, românii de la ţară îi mânâncă de regulă mai mult pe la zilele cele mari ori la întâmplări mai însemnate.[5] Ei se mânâncă atât proaspeţi, adică cruzi, cum se culeg din pădure, cât şi uscaţi.[6] Cei proaspeţi sau cruzi se mânâncă în zile de sec fripţi, cu mujdei, sau se face dintr-înşii tocană, iară în zile de frupt se mânâncă cu smântână.[7]

Hribii se frig pe jăratic, după ce mai întâi s-au ales şi spălat. Când îs bine fierţi, se pun în strachină, se sară şi se toarnă peste ei puţină apă, ca să se facă salamură.

Când vor să-i mânânce cu mujdei, îi aleg şi-i spală şi după aceea îi pun la foc ca să fiarbă. După ce au fiert de ajuns, îi scurg de apă, îi toarnă într-o strachină, îi presură cu sare, îi lasă de se răcesc şi apoi îi mânâncă cu mujdei şi cu mămăligă caldă.

Tocana de hribi, numită şi **mâncărică**, se face din **hribi** proaspeţi sau cruzi astfel: se hăcuie mărunt, se spală în apă rece şi se pun la fiert cu apă puţină. Se fierbe tocana bine cu **ceapă** şi verdeţuri, se pune în ea sare şi puţin **chiper** şi se dă la masă călduţă. Cine are, pune în tocană şi oloi prăjit cu **ceapă**. **Hribii** uscaţi şi tăiaţi ca togmagii nu numai că se pun în zamă, ci se face dintr-

---

[3] După spusa rom. din Costâna, com. de Vasile Huţan: ***Hribul**, când e tânăr, are pălărie mică de coloare întunecată şi coadă scurtă şi groasă. El creşte mai ales pe coaste.*; a celor din Stupca, com. de Ioan Luţa: ***Hribul** creşte prin păduri; are pălărie mare în forma talgerului, de coloare întunecată; coada scurtă şi groasă de coloare albă, şi este bun de mâncat.*; a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Valerian Dugan: ***Hribul** are pălărie mare şi cam vârtoasă, de coloare gălbie; coadă groasă şi scurtă; creşte prin păduri, pe sub copăceii cei tineri şi-i bun de mâncat.*

[4] După spusa rom. din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan, stud. gimn.: ***Hribul** este un burete bun de mâncat, care creşte prin păduri şi are pălărie mare şi coadă groasă.*; a celor din Ilişeşti, com. de Vasile Botezat, stud. gimn.: ***Hribul** are coloare galbănă ca ceara, pălărie lătăreaţă, care dedesubt are coloare albă, fără creţe. Coada lui este scurtă şi butucănoasă. Creşte prin păduri pe dâmburi.*

[5] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 6: ***Hribii, hrighii** ori **hribghii** sunt bureţii cei mai aleşi; din ei se fac mâncări în casa ţăranului pentru anumite feţe şi numai pe la zile mari ori întâmplări însemnate.*

[6] După spusa rom. din Şcheia, com. de Ioan Balintescu: ***Hribul** este un burete bun de mâncat. El se uscă toamna şi se mânâncă iarna.*; a celor din Buninţi, com. de Vas. Strachină: ***Hribul** creşte prin păduri, rar când însă pe locuri mai înalte. El are coadă scurtă şi groasă. Deasupra cozii are o pălărie mare şi lătăreaţă, care e pe deasupra tulburiu-galbănă, iar pe dedesubt cu nişte borticele, pare că ar fi împuns cu acul. **Hrighii** se mânâncă mai ales uscaţi.*

[7] După spusa rom. din Liuzii-Homorului, com. de Emilian Teutul: ***Hribul** este un burete mare, are coadă scurtă, groasă şi tare. Uscaţi îs buni şi peste iarnă.*; a celor din Mihoveni, com. de N. Popenciuc: ***Hribul** este un burete mare, miezos şi foarte preţios; are pălărie în forma unui talger, deasupra de coloare galbănă cam întunecată, iar pe dedesubt albie; coadă scurtă, groasă şi tare. El creşte mai ales prin poieni cu iarbă, prin apropierea pădurilor şi prin păduri. Femeile pregătesc hribii spre mâncare atât proaspeţi, cât şi uscaţi. În cazul din urmă se taie mărunţel şi se pun în zamă. Unele femei, culegându-i, îi duc de vândut şi capătă un preţ foarte bun pe dânşii.*; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Hrighii** cresc prin pădure. Ei sunt mai cărnoşi decât ciupercile şi au coloare galbănă-închisă, dar n-au cărţi. Sunt buni fierţi şi se mânâncă cu usturoi ori oţăt.*

înşii şi **plachie** şi borş. **Plachia de hribi** se face astfel: se hăcuie **hribii** mărunt şi se pun în oală de fierb bine, cu **ceapă** şi cu verdeţuri. Când sunt fierţi bine, se pune peste ei **orez** şi **ceapă** prăjită cu oloi. Se lasă de fierbe bine şi apoi se mânâncă. Soiul acesta de bucate se face însă mai mult prin posturi.[8] În fine, **borşul de hribi** se face astfel:

Dacă **hribii** sunt cruzi, se dumică, se spală şi se pun într-o oală. Oala se umple cu apă şi în ea se pune **ceapă, mărar** şi **pătrunjel** şi se lasă până ce fierbe bine. Când totul e fiert, se toarnă în apă borş, se potriveşte de acru, se lasă de mai fierbe şi apoi, când sunt gata, se pune într-o strachină şi se dă la masă. Dacă gospodina vrea să facă borş din hribi uscaţi, pune de cu sară hribii la muiat în apuşoară caldă şi apoi prepară bucatele ca mai sus.

Alte romînce însă fac borşul cu hribi aşa: pun borşul cu legume la foc, îl lasă de fierbe bine şi apoi, când cred că a fiert de ajuns, pun hribii dumicaţi bine, îi lasă să fiarbă şi apoi îi dau la masă. În **borşul cu hribi** se pune nu o dată şi câte-o mână, două de **orez** ori de togmagi, ca să-i deie un gust mai bun; **chiper** şi sare se pune numaidecât.

La praznice, **borşul cu hribi** ocupă un loc foarte însemnat şi cine poate să deie asemenea bucate se socoate ca un om cu dare de mână.[9]

*

Hribul pl. **hribi** sunt bureţi cari se află prin păduri, au coloare vânătă şi adeseori ajung mărimea unei pălării. Au coadă groasă şi sunt buni de mâncat.[10]

Hrib-albastru nu se mânâncă.

Hrighi-albi-curaţi se mânâncă, se uscă pe iarnă.[11]

Hribul-alb creşte în pădure, coloarea lui este albă.

Hribul-negru creşte pe sub buhaşi şi în pădure.

Hribul-roşiu creşte prin tufişe şi coloarea lui este roşă.[12]

[8] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 6.
[9] M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VI, p. 70 şi 71.
[10] Com. de Const. Popescu, stud. gimn., din Cireş.
[11] Dict. de David Ursachi, din Putna.
[12] Din Crasna Ilschi, com. de Vasile Iliuţ, stud. gimn.

202. Hribul-ţigănesc
(Boletus lupinus Fr.)

226

Hribul-ţigănesc.
(Boletus lupinus Fr.)

Hribul-ţigănesc, numit în Bucovina şi Hrib-albastru, Burete-albastru şi Burete-ţigănesc; în Moldova: Hrib-ţigănesc; iară în Transilvania: Burete-roşu, este un burete veninos, care creşte toamna în grămăgioare prin păduri. Pălăria lui e bulbucată, nelucitoare, la început de colorare gălbie, mai pe urmă însă întunecat-verzie sau chiar negrie şi pe dedesubt gălbie, iar coada sa groasă, în forma unui ou şi de colaare roşietică.[1])

[1]). După spusa Rom. din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoieş, stud. gimn.: „Hribul-ţigănesc samănă cu Hribul adevărat. Pălăria lui însă e de-asupra negricioasă iar de dedesupt roşietică"; - a celor din Buninţi, com. de Popenciuc, stud. gimn.: „Hribul-ţigănesc samănă cu Hribul-de-rând în toate celea, atâta numai că este ceva mai moale şi are de-asupra o coloare mai mult vânătă-albăstrie, pe când cel de rând are coloare mai mult gălbie"; - a celor din Măzănăeşti; com. de Victor Moldovan: „Hribul-ţigănesc este un burete veninos, care creşte pe marginea pădurilor şi care samănă cu cel bun de mâncat, dar dacă îl rupem, dă o coloare verzie.

Hribul-ţigănesc, numit în Bucovina şi **hrib-albastru**, **burete-albastru** şi **burete-ţigănesc**; în Moldova: **hrib-ţigănesc**; iară în Transilvania: **burete-roşu**, este un burete veninos, care creşte toamna în grămăgioare prin păduri. Pălăria lui e bulbucată, nelucitoare, la început de coloare gălbie, mai pe urmă însă întunecat-verzie sau chiar negrie şi pe dedesubt gălbie, iar coada sa groasă, în forma unui ou şi de coloare roşietică.[1]

[1] După spusa rom. din Udeşti, com. de Emanuil Cimpoieş, stud. gimn.: *Hribul-ţigănesc samănă cu **hribul** adevărat. Pălăria lui însă e deasupra negricioasă, iar dedesupt roşietică.*; a celor din Buninţi, com. de Popenciuc, stud. gimn.: *Hribul-ţigănesc samănă cu hribul-de-rând în toate celea, atâta numai că este ceva mai moale şi are deasupra o coloare mai mult vânătă-albăstrie, pe când cel de rând are coloare mai mult gălbie.*; a celor din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan: *Hribul-ţigănesc este un burete veninos, care creşte pe marginea pădurilor şi care samănă cu cel bun de mâncat, dar dacă îl rupem, dă o coloare verzie.*; a celor din Costâna, com. de Vasile Huţan: *Hribul-ţigănesc are coadă lungă şi creşte între brazi sau pe şanţuri.*; a celor din Pătrăuţ pe Sirete, com. de George Piţul, stud. gimn.: *Hribul-ţigănesc are pe deasupra aceeaşi coloare ce-o are şi **hribul** adevărat, pe când pe dedesubt e galbăn ca pucioasa, însă nu e bun de mâncat, e veninos.*; a celor din Crasna, com. de Vasile Mitric, stud. gimn.: *Buretele-ţigănesc este de coloare neagră şi-i veninos.*; tot de acolo,

Un alt burete, care se ţine de familia **hribului-ţigănesc** şi care e asemenea veninos, e **hribul-ţigănesc** sau **turta-ţigănească**, lat. Boletus Satanas Lenz. Amândoi hribii aceştia, după cum spun o samă de români din **Bucovina**, se numesc de-aceea **bureţi** sau **hribi-ţigăneşti**, fiindcă i-ar mânca numai ţiganii.[2]

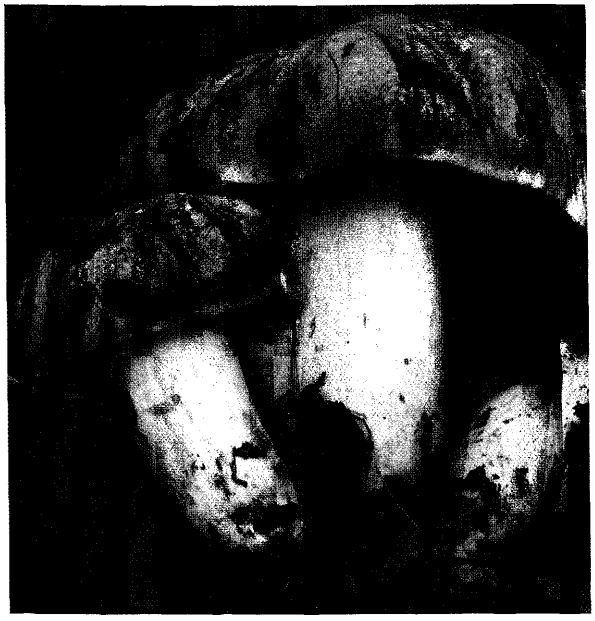

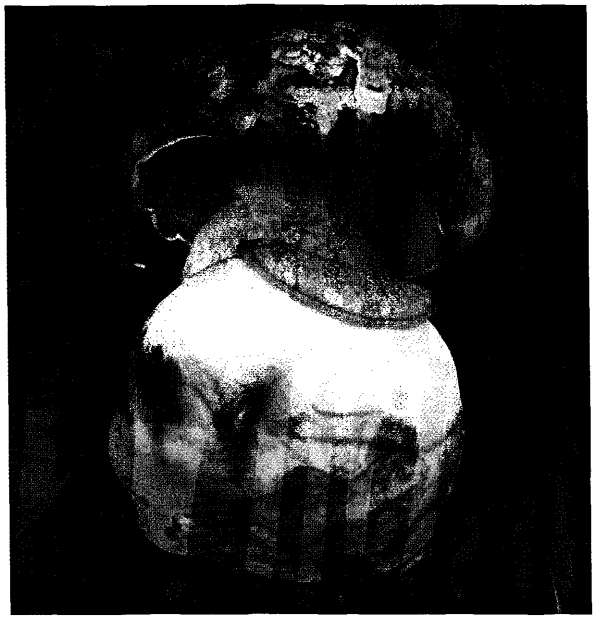

com. de Vasile Iliuţ, stud. gimn.: ***Hribul-albastru, pl. bureţi-albaştri,*** *creşte prin păduri şi pe imaşe. Coloarea lui e neagră pe deasupra, dar când îl rupem, vedem că coloarea lui e vânătă şi deodată se schimbă în albastră.*; cf. şi Panţu: **Plantele**, p. 122.

[2] După spusa rom. din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn.: ***Hribii-ţigăneşti*** *cresc mai cu samă prin poienile cu iarbă de prin păduri; pălăria lor deasupra e negricioasă, iar dedesubt galbănă-negrie, şi numai ţiganii îi mânâncă.*; cf. şi Sevastos: **Călătorii**, p. 88: ***Hribii-ţigăneşti*** *– pe lângă drum; cei de pe sub tufe îs buni uscaţi.*

203. Hrişca
(Fagopyrum esculentum Moench.)

Hrişca[123]
(Fagopyrum esculentum Moench.)

Hrişca, numită de unii şi Hirişcă sau Rişcă, este o plantă care, după cum spune tradiţiunea, e cunoscută şi întrebuinţată de Români abia de pe timpul, când au început a veni de prin părţile resăritene şi-a năvăli în ţările locuite de dânşii Tătarii, cari o aduseră cu sine şi din care cauză s-or şi numit ea apoi şi se mai numeşte în unele părţi chiar şi'n timpul de faţă Tătarcă, lat. Fagopyrum esculentum Moench. sau Polygonum Fagopyrum L. 1)

De şi sămânţa de Hrişcă, din care se face făină şi crupe, este foarte bună, totuşi Românii, şi mai ales cei din Bucovina o cultivă numai foarte rar, şi de multe ori chiar şi atunci mai mult de nevoe decât de bună voe, adică când le-a bătut grindina pânea cea albă ori Păpuşoiul. Atunci, ne mai având alta ce face, samănă în locul acestora Hrişcă.

De regulă însă samănă ei Hrişcă pe la St. Onufreiu, 12 Iunie, adecă când începe a

1). Pantu: Plantele p. 122.

Hrişca, numită de unii **hirişcă** sau **rişcă**, este o plantă care, după cum spune tradiţiunea, e cunoscută şi întrebuinţată de români abia de pe timpul când au început a veni de prin părţile răsăritene şi-a năvăli în ţările locuite de dânşii **tătarii**, cari o aduseră cu sine şi din care cauză s-a şi numit ea apoi şi se mai numeşte în unele părţi chiar şi-n timpul de faţă **tătarcă**, lat. Fagopyrum esculentum Moench. sau Polygonum Fagopyrum L.[1]

Deşi sămânţa de **hrişcă**, din care se face făină şi crupe, este foarte bună, totuşi românii, şi mai ales cei din **Bucovina**, o cultivă numai foarte rar şi de multe ori chiar şi atunci mai mult de nevoie decât de bună voie, adică când le-a bătut grindina pânea cea albă ori **păpuşoiul**. Atunci, nemaiavând alta ce face, samănă în locul acestora **hrişcă**.

De regulă însă samănă ei **hrişcă** pe la St. Onufrei, 12 iunie, adică când începe a ieşi şi a zbura **cărăbuşelul**, lat. Rhizotrogus solstitialis L., căci atunci, după spusa lor, e timpul cel adevărat când are să se samene.[2]

[1] **Panţu: Plantele**, p. 122.
[2] S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 16-17.

Din sămânţa de **hrişcă** se fac făină şi crupe.

Din făina de **hrişcă**, numită în unele părţi şi **bulgur**[3], face poporul de regulă numai mămăligă. Iar **crupele** îi servesc parte ca şi **păsatul** sau crupele de **păpuşoi**, spre umplerea chiştelor, precum şi spre unele leacuri.

Aşa crupele de **hrişcă** şi cu **canforă** spun unii că sunt bune de **guşă**. Spre scopul acesta se prăjesc într-o tigăiţă şi, după ce se prăjesc de ajuns, se pun pe-o petică, se presură cu canforă şi apoi se leagă guşa cu dânsele. Crupele moaie, iar canfora întoarce.[4]

Afară de **hrişca** sau **hirişca** adevărată, despre care ni-a fost până aice vorba şi a cărei sămânţă e bună de mâncat, se mai află încă două plante, cari se ţin de familia ei şi pe care românii le numesc asemenea **hirişcă**, însă a căror sămânţă nu e bună de mâncat.

Acelea sunt:

Hirişca-deasă, lat. Polygonum dumetorum L., şi

Hirişca-deasă, lat. Polygonum convolvulus L.[5]

[3] Panţu: **Plantele**, p. 122.

[4] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[5] Panţu: **Plantele**, p. 120.

204. Hurmuzul
(Symphoricarpus racemosus Michaux.)

81

Hurmuxul

(Symphoricarpus racemosus Michaux)

Hurmuxul, numit în ținutul Năsăudului din Transilvania: Corale-albe, iară în alte părți, tot din Transilvania: Ormux și Urmux, lat. Symphoricarpus racemosus Michaux. sau Symphoria racemosa Purh.[1] este un arbust frumos, originar din America de nord, și anume din Canada, care se cultivă adeseori și prin părțile noastre ca plantă ornamentală. El înfloreste în luna lui Iulie și August, are flori trandafirii și frunze ovale, cari cresc față în față una de alta.

Hurmuxul sau Ormuxul, de și nu samănă a fi tare de mult introdus prin părțile noastre, totuși, fiind un arbust frumos, au și început românii a-l pune în fruntea unor doine și anume de dragoste.

Iată o astfel de doină poporană din Transilvania:

Foicică de ormux,
Duminică pân' la prânz,

1). Pantu: Plantele p. 123.

Hurmuzul, numit în ţinutul Năsăudului din Transilvania: **corale-albe**, iară în alte părţi, tot din Transilvania: **ormuz** şi **urmuz**, lat. Symphoricarpus racemosus Michaux. sau Symphoria racemosa Purh.[1], este un arbust frumos, originar din America de nord, şi anume din Canada, care se cultivă adeseori şi prin părţile noastre ca plantă ornamentală. El înfloreşte în luna lui iulie şi august, are flori trandafirii şi frunze ovale, cari cresc faţă în faţă una de alta.

Hurmuzul sau **ormuzul**, deşi nu samănă a fi tare demult introdus prin părţile noastre, totuşi, fiind un arbust frumos, au şi început românii a-l pune în fruntea unor doine şi anume de dragoste.

Iată o astfel de doină poporană din **Transilvania**:

*Foicică de **ormuz**,*
Duminică pân' la prânz,
Zboară doi porumbi pe sus
Şi tot strigă din guriţă:
- Ieşi afară, mândruliţă,

[1] Panţu: **Plantele**, p. 123.

De-mi dă apă şi guriţă!
- Eu guriţă că ţi-aş da,
Mi-e frică că me-i muşca
Şi nu m-oi mai vindeca,
Cât o fi, neică, lumea! [2]

[2] Bibicescu, *op. cit.*, p. 71.

205. Iarba-cânelui
(Cynodon Dactylon Pers.)

Iarba-cânelui. 89
(Cynodon dactylon Pers.)

Cred că nu unul şi nu odată, dacă va fi luat bine sama, va fi observat cum o samă de câni se dau în decursul verii pe lângă un fel de iarbă şi încep a-i mânca frunzele, cu un deosebit gust.

Această iarbă, ale cărei frunze sunt lungi şi lineare, se cheamă Iarba-cânelui, Pir-gros şi Susarcă. 1)

Din care cauză însă şi de când anume au început cânii a mânca iarba aceasta ni-o spune următoarea legendă din Moldova:

„Zice că nu mult după ce a făcut Dumnezău lumea şi dobitoacele, se bolnăvi într'o zi cânele de durere de cap aşa de rău, încât că luă câmpii şi dealurile de durere. Şi cum umbla el bezmetic, bleg şi cu coada în jos, supărat ca vai de dânsul, ca omu când îi bolnav, întâlneşte, pe-o coastă, un şerpe, care şedea colac şi se sorea.

— „De ce umbli, frate, alergând dealurile şi câmpii? — întrebă şerpele.

1) V. Pantu: Vocab. p. 13; - şi com. de dl Art. Gorovei.

Cred că nu unul şi nu o dată, dacă va fi luat bine sama, va fi observat cum o samă de câni se dau în decursul verii pe lângă un fel de iarbă şi încep a-i mânca frunzele, cu un deosebit gust.

Această iarbă, ale cărei frunze sunt lungi şi lineare, se cheamă **iarba-cânelui, pir-gros** şi **susarcă**.[1]

Din care cauză însă şi de când anume au început cânii a mânca iarba aceasta, ni-o spune următoarea legendă din **Moldova**:

Zice că nu mult după ce a făcut Dumnezău lumea şi dobitoacele, se bolnăvi într-o zi ***cânele*** *de durere de cap aşa de rău, încât că luă câmpii şi dealurile de durere. Şi cum umbla el bezmetic, bleg şi cu coada în jos, supărat ca vai de dânsul, ca omul când îi bolnav, întâlneşte, pe-o coastă, un şerpe, care şedea colac şi se sorea.*

- De ce umbli, frate, alergând dealurile şi câmpii? întrebă şerpele.

- Nu mai pot, frăţioare dragă, şi nu mai ştiu ce să fac de bolnav ce sunt, răspunse cânele. De vreo câteva zile zac de durere de cap aşa de rău, încât nu-mi văd lumea înaintea ochilor!

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 13; şi com. de dl Art. Gorovei.

- Şi eu zac de-aceeaşi boală, zise şerpele, şi nu găsesc pe nimene care să-mi spuie vreun leac. Pentru voi eu ştiu că ***iarba cea cu foaia lată*** *e cea mai bună doftorie de cap, şi de vrei să mă asculţi, cearcă şi vei vedea!*

*Câne*le *ascultă pe* ***şerpe****, mâncă vreo câteva fire de iarbă dintr-o tufă ce era în apropiere şi îndată i se lumină înaintea ochilor, scăpând de boală.*

Diavolul, care îndeamnă totdeauna pe om de-a răsplăti binele cu rău, sfătui într-orcum pe câne să dea şi el o doftorie şerpelui.

De-aceea zise ***câne****le cătră* ***şerpe:***

- Tu, măi frate, când te-a durea capul, să ieşi la drum, să-l treci în curmeziş şi durere de cap n-ai să mai ai niciodată! Asta doftorie eu o ştiu din bătrâni pentru neamul vostru!

Şerpele *făcu după sfatul cânelui. Dar trecând un drumeţ tocmai atunci, zdrobi c-un ciomag capul şerpelui şi astfel durerea de cap îi încetă pentru totdeauna.*

Şi de-atunci, din vremile vechi, pe când dobitoacele vorbeau şi oamenii nu se mâncau ca cânii între ei, ca în ziua de astăzi, a rămas poveste şi ştire ca ***câne****le, când îl doare capul, să mânânce* ***iarba-cânelui****, iar* ***şerpele*** *să treacă în curmeziş un drum; şi de scapă teafăr, durere de cap nu mai are.*

Şi fiindcă pe-atunci ***mâţa****, rudă de aproape cu cânele, trăiau bine între ei, când o doare capul, a împrumutat de la câne obiceiul de-a mânca şi ea* ***iarba-cânelui****, dar mai cu samă* ***cătuşnică****.*[2]

Însă atât **câne**le, cât şi **mâţa** nu mânâncă ierburile acestea numai când au durere de cap, ci şi când au **jigăraie**, adică un fel de **jig**.[3]

[2] M. Lupescu: ***De ce mânâncă cânele şi mâţa iarbă***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, Fălticeni, p. 151; şi com. de dl Art. Gorovei.

[3] După spusa rom. din Bucovina.

206. Iarba-datului
(Herniaria glabra L.)

47.

Iarba dafului.
(Herniaria glabra L.)

Iarba dafului e o planta, care creşce pe câmpuri năsipoase şi sterile, pe coline aride şi pietroase. Ea se mai numeşce încă şi Iarba faptului, Iarba fecioarei, Iarba fecioarelor, Iarba surpăturei şi feciorica[1] şi (buna de dat, de fapt şi de surpătura.

Datul, după credinţa şi spusa Românilor din Banat, este acea boală, când omul, ce o are, seacă din puteri, când capătă în tot trupul dureri şi tuşeşce, şi se crede că a căpătat-o din cauză că vreun om răutăcios i-a dat nescari băuturi de ierburi stricăcioase sănătăţii.

Faptul este acea boală care se arată ca nişte îmflături (duluri) pe sub piele (un fel de blânde) şi în faţă la ochi, făcându-se în urmă sgăibos.[2]

Iar sub surpătură se-nţelege un fel de durere de pântece, din cauză că maţele şi-au făcut loc şi-au intrat în boaşe la oamenii cari rădică din greu, cari se lovesc sau cad rău.[3]

Pentru **dat** şi **fapt** mai nainte de toate se descântă în următoriul mod:

1) Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot., publ. în Familia an. X. p. 549; – dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 43; Panţu: Vocab. p. 20; Grecescu: Conspect. p. 130; Brândză: Prodrom. p. 204; com. de dl T. Oltean.
2) Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. publ. în Familia an. X. p. 549.

Iarba-datului e o plantă care creşte pe câmpuri năsipoase şi sterile, pe coline aride şi pietroase. Ea se mai numeşte încă şi **iarba-faptului, iarba-fecioarei, iarba-fecioarelor, iarba-surpăturei, iarbă-de-vătămătură** şi **feciorică**[1] şi e bună **de dat, de fapt** şi de **surpătură.**

Datul, după credinţa şi spusa românilor din **Banat,** este acea boală când omul ce o are seacă din puteri, când capătă în tot trupul dureri şi tuşeşte, şi se crede că a căpătat-o din cauză că vreun om răutăcios i-a dat nescari băuturi de ierburi stricăcioase sănătăţii.

Faptul este acea boală care se arată ca nişte îmflături (duluri) pe sub piele (un fel de blânde) şi în faţă la ochi, făcându-se în urmă sgăibos.[2]

Iar sub **surpătură** se-nţelege un fel de durere de pântece, din cauză că maţele şi-au făcut loc şi-au intrat în boaşe la oamenii cari rădică din greu, cari se lovesc sau cad rău.[3]

Pentru **dat** şi **fapt** mai nainte de toate se descântă în următoriul mod:

[1] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 549; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 43; Panţu: **Vocab.**, p. 20; Grecescu: **Conspect**, p. 130; Brândză: **Prodrom**, p. 204; com. de dl T. Oltean.
[2] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 549.
[3] Dr. N. Leon: **Ist.nat.med.**, p. 149.

Amin, amin,
Cosmandin!
Descântecul Sântei Marie
Leacul din mâna mea să fie.
Cu mâna voi descânta,
Cu mâna voi lua
Toate daturile,
Toate fapturile,
Toate strecnitele,
Toate neputerile ...
Datul
Mână faptul,
Faptul
Mână datul:
Să scoată din trupul omului acestuia
Toate durerile,
Neputerile,
Tusele,
Strecnitele,
Fulgerele...
Din inima lui,
Din plămânele lui,
Din oasele lui
Din grumazii lui ...

Şi aşa se descântă de trei ori dupăolaltă şi după aceasta i se dă de băut apă din **iarba-datului** sau a **faptului**, şi anume prima oară miercurea, în pragul uşii de la casă, a doua oară vineri, la un râu şi a treia oară duminica, iarăşi în pragul casei.

Iarba se pune în apă ne-ncepută şi nefiartă i se dă să beie.[4]

Pentru **surpătură** se face ceai, care i se dă celui bolnav de băut, şi oblojeli cu cari se oblojeşte.[5]

*

Feciorica = Herniaria glabra.[6]

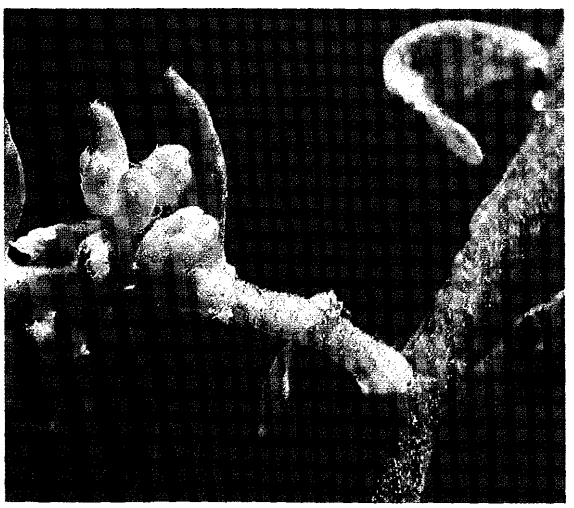

[4] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 549.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 43.
[6] Bartolomeu, p. 26.

207. Iarba-dulce
(Glycyrrhiza echinata L.)

292

Iarba-dulce

(Glycyrrhiza echinata L.)

Sub Iarbă-dulce, numită altmintrelea şi Lemn-dulce sau Rădăcină-dulce, înţeleg Românii două feliuri de plante, cari se ţin de una şi aceea-şi familie şi anume: una, care creşte pe locuri umede şi năsipoase şi care are flori mici liliachii şi fructe (legume) spinos-păroase, iară alta, care creşte pe şesuri precum şi prin livezi cultivată pentru trebuinţi medicale, şi care are flori albăstrii sau albe şi fructe nepăroase.

Cea dintâiu, care înfloreşte în luna Iunie, se numeşte lat. Glycyrrhiza echinata L. iar a doua, care înfloreşte în luna lui Iulie şi August, se numeşte lat. Glycyrrhiza glabra L.[1]

Amândouă plantele acestea au o rădăcină foarte dulce, din care cauză mulţi inşi, mai ales însă copiii, o mânâncă cu mare plăcere[2], iară o samă de români din Bucovina o pun în rachiu, anume ca acesta să se facă galbăn, pentru că, având în cazul acesta coloare mai frumoasă, se bea mai cu drag.[3]

[1] Panţu: Plantele, p. 144.

[2] Dat. rom. din Bucovina, com. Sucevita, dict. de Cuv. Sa Silvestru Tonigariu: *Rădăcina de iarbă-dulce e tare dulce şi bună de mâncare.*; a celor din Moldova, jud. Suceava, vezi *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 39.

[3] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

Românii din alte părţi însă o fierb şi zama ce iesă dintr-însa o beu contra **tusei** şi a **durerii de piept.**[4]

Afară de aceasta, **iarba-dulce** figurează foarte adeseori şi-n fruntea a o samă de cântece poporane.

Aşa un cântec din **Bucovina**, în fruntea căruia figurează iarba aceasta, sună precum urmează:

Frunză verde ***iarbă-dulce,***
Lelea-i mândră ca şi-o cruce
Şi moşul de-abia se duce.
Lelea-i mândră ca şi-o floare
Moşul de-abia stă-n picioare.[5]

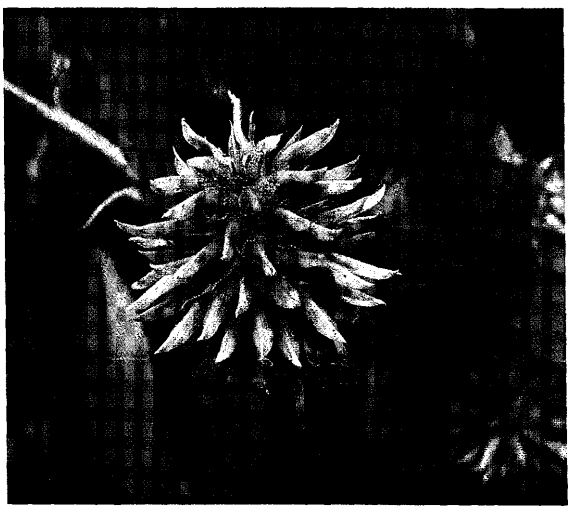

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 60.
[5] S. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. I, p. 54.

208. Iarba-fiarelor
(Drosera rotundifolia L.)

190

Iarba-fiarelor.
(Drosera rotundifolia L.)

Iarba-fiarelor, numită în Transilvania și Iarba fierelor, Roaua-ceriului și Roca[1]; iară în Banat: Iarba-fiarelor și Iarba-sângiurilor[2], este o plantă mică, care crește mai cu samă prin livezile cele mlăștinoase dela munte și care înflorește în decursul lunei lui Iulie și August. Ea are floricele mici și albe în forma unei stelucie și frunze rătunde, asemenea unui bănuț, cari sunt acoperite cu niște perișori roșietici și cari slobod un fel de suc cleios, ce rămâne apoi pe marginea lor ca o picătură lucitoare de roauă.

Românii din Banat cred și spun că planta aceasta este la rădăcină, la trupină și la ramuri toată deschis-roșie și că ar crește foarte rar numai la carșiele munților, și că ea ar înflori numai pe la Sânziene, când, după credința lor, e miezul verii, dar și atunci numai pe la miezul nopții și numai pe vr'o câte-va minute. Iar când înflorește, se luminează ca ziua de soare toate locurile de prin împrejurimea ei. Deci atunci, văzând-o și cunoscând-o, te poți duce la dânsa s-o iei.

1). Pantu: Plantele p. 241.
2). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. rom. publ. în Familia an. X. p. 526.

Iarba-fiarelor, numită în Transilvania şi **iarba-fierelor**, **roaua-ceriului** şi rocă[1]; iară în Banat: **iarba-fiarelor** şi **iarba-sângiurilor**[2], este o plantă mică, care creşte mai cu samă prin livezile cele mlăştinoase de la munte şi care înfloreşte în decursul lunii lui iulie şi august. Ea are floricele mici şi albe în forma unei steluţe şi frunze rătunde, asemenea unui bănuţ, cari sunt acoperite cu nişte perişori roşietici şi cari slobod un fel de suc cleios, ce rămâne apoi pe marginea lor ca o picătură lucitoare de roauă.

Românii din **Banat** cred şi spun că planta aceasta este la rădăcină, la trupină şi la ramuri toată deschis-roşie şi că ar creşte foarte rar numai la carşiele munţilor, şi că ea ar înflori numai pe la **Sânziene**, când, după credinţa lor, e miezul verii, dar şi atunci numai pe la miezul nopţii şi numai pe vreo câteva minute. Iar când înfloreşte, se luminează ca ziua de soare toate locurile de prin împrejurimea ei. Deci atunci, văzând-o şi cunoscând-o, te poţi duce la dânsa s-o iei.

Alţi români, tot din **Banat**, cred şi spun că planta aceasta se cunoaşte şi se vede acolo unde creşte ea numai demineaţa pe roauă, când te pleci şi cauţi peste ierburi, căci atunci are ea pe sine

[1] Panţu: **Plantele**, p. 241.
[2] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526.

nişte mărgeluţe roşii sclipitoare, cari sunt ca sângele făcute din roauă, deoarece ea se crede a fi **iarba-sângiurilor.**

Când o afli astfel, trebuie să te apropii de dânsa pe furiş cu o nuia de **alun** de un stânjăn de lungă şi, dacă vrei s-o ai, să-i tai vârvul cu nuiaua, căci astfel, tăindu-i-se vârvul, nu mai poate fugi şi pieri dinaintea omului ce voieşte s-o ieie.[3]

Românii din unele părţi ale **Transilvaniei**, precum bunăoară cei din Teiuş şi din Şaldorf (Târu-mare), cred şi spun că **iarba-fiarelor** este o plantă cam de 12 cm de înaltă, care creşte pe locurile cele apătoase şi care samănă cu iarba, dar ca să o poţi deosebi de celelalte ierburi, trebuie să mergi pe câmp în decursul timpului de la Paşti şi până la Sân-Georgiu demineaţa, când răsare soarele, să te pui în brânci, să te uiţi la toate ierburile şi la care iarbă vei vedea în vârvul frunzei un picur de rouă ca sângele de roşu, să ştii că aceea e **iarba-fiarelor.**[4]

În fine alţi români, tot din **Transilvania**, precum bunăoară cei din Uioara de sus, zic că mai prin toate ierburile se vede demineaţa un fir de iarbă pe care se află un strop mare de roauă roşu ca sângele. Aceea e **iarba-fierelor** sau **iarba-fiarelor.**

Deci omul care voieşte să fie tare ca fierul, să ieie demineaţa un fir de-acesta de iarbă, să-l aducă acasă, să taie puţin pielea de la palma dreaptă, să-l puie sub piele şi apoi nu numai că se va întări ca fierul, ci va putea totodată şi zdrobi orişice încuietoare de fier.

De-aceea se şi numeşte apoi iarba aceasta **iarba-fiarelor**, pentru că cine-o are se face tare ca fierul. Iar **iarba-fiarelor** se numeşte ea de-aceea, fiindcă toate fiarele câmpului îşi iau puterea de la dânsa.[5]

Ce se atinge însă de numirea **roaua-ceriului**, cred că-i vine de la împrejurarea că frunzele sale, după cum am amintit şi mai sus, slobod un fel de suc cleios, care rămâne apoi pe marginea lor ca o picătură lucitoare de roauă.

Iar numirea de **iarba-sângiurilor** îi vine de bună samă nu numai de acolo, fiindcă sucul de pe frunzele sale samănă, mai ales demineaţa, unei picături de sânge, ci şi din cauză că iarba aceasta e întru adevăr sugătoare de sânge, căci, zburând şi punându-se din întâmplare vreo muscă, vreun gândăcel, vreun fluture ori vreun alt insect pe dânsa, nu poate să zboare mai departe, ci rămâne lipit de perişorii cu cari sunt înzestrate frunzele sale, iar frunzele, încovăindu-se şi cuprinzându-l din toate părţile, nu-i dau drumul până ce nu sug tot sângele dintr-însul.[6]

În fine trebuie să mai amintesc încă şi aceea că cei mai mulţi români confundă iarba aceasta, care e o iarbă adevărată, reală, cu **iarba-fierelor**, care e o **iarbă-mitică**, atribuindu-se mai toate credinţele poporului numai acestei din urmă şi numindu-le pe amândouă **iarba-fiarelor**, ceea ce nu e corect, căci una e **iarba-fiarelor** şi cu totul alta **iarba-fierelor.**[7]

---

[3] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 526.

[4] Cred. rom. din Teiuş, dict. de Maria Raţiu şi com. de dl Viciu, profesor în Blaj; a celor din Şaldorf (Târu-mare), com. de Niculai Baltă, stud. gimn. în Blaj: *Iarba-fiarelor este o plantă ca de vreo 12 cm de înaltă, care creşte prin locuri apătoase. Despre această plantă se crede că dacă se duce omul în răsăritul soarelui şi punându-se pe brânci, ea apare, ca şi când ar avea în capăt un picur de sânge. Dacă-şi crestează omul palma şi, punându-şi acest fir de iarbă în crestătura făcută, poate deschide orişice încuietură.*

[5] Scrisă de Oct. Simu, stud. gimn. din Blaj, şi com. de dl A. Viciu, profesor tot acolo.

[6] Panţu: **Plantele**, p. 241-242.

[7] Cf. Sim. Mangiuca, *loc. cit.* mai sus, şi Panţu: **Plantele**, p. 127 şi 241.

209. Iarba-fierelor
(Vincetoxicum officinale Moench.)

272

Iarba-fierelor.

(Vincetoxicum officinale Moench)

Toţi botaniştii români, câţi au scris până acuma câte ce-va despre Iarba-fierelor, numită în Bucovina şi Iarba-fierului, Iarba-tălharilor şi Iarba tălhariului[1] sunt de părere că ea s'ar chiema lat. Vincetoxicum officinale Moench. sau Asclepias Vincetoxicum L. şi că s'ar mai numi românește încă şi Brilioancă, Harniai şi Rândunită.[2]

De e tocmai aşa, cum zic botaniştii noştri, ori nu, nu pot spune cu acurăteaţă. Atâta ştiu numai că Iarba-fierelor, după cum rezultă din toate celea ce le povesteşte poporul român de pretutindene despre dânsa, samănă a fi mai mult o plantă închipuită, o plantă mitică, decât o plantă adevărată, reală.

Şi cum că întru adevăr Iarba-fierelor este o plantă mitică, iată ce cred şi spun Românii din

1). Dat. Rom. din St. Onufreiu sau Mănăstioara; - a celor din Balaceana; - şi a celor din Horodnicul de-sus; - cf. şi Dr Em. Voiutchi: Despre superstitiuni publ. Gazeta Bucovinei an. II. Nr 81.

2). Porcius: Flora p. ; - Dr Brândză: Prodrom p. 366; - Grecescu: Conspect p. 395; - Panţu: Vocab. p. 50; - Idem: Plantele p. 127.

Toţi botaniştii români, câţi au scris până acuma câte ceva despre **iarba-fierelor**, numită în Bucovina şi **iarba-fierului, iarba-tălharilor** şi **iarba-tălhariului**[1], sunt de părere că ea s-ar chema lat. Vincetoxicum officinale Moench. sau Asclepias Vincetoxicum L. şi că s-ar mai numi românește încă şi **brilioancă, harniai** şi **rândunită.**[2]

De e tocmai aşa cum zic botaniştii noştri ori nu, nu pot spune cu acurăteaţă. Atâta ştiu numai că **iarba-fierelor**, după cum rezultă din toate celea ce le povesteşte poporul român de pretutindene despre dânsa, samănă a fi mai mult o plantă închipuită, o plantă mitică, decât o plantă adevărată, reală.

Şi cum că întru adevăr **iarba-fierelor** este o plantă mitică, iată ce cred şi spun românii din **Transilvania** despre dânsa:

[1] Dat. rom. din St. Onufrei sau Mănăstioara; a celor din Bălăceana; şi a celor din Horodnicul-de-sus; cf. şi dr. Em. Voiuţchi: *Despre superstiţiuni*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. II, nr. 81.

[2] Porcius: **Flora**, p. [...]; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 366; Grecescu: **Conspect**, p. 395; Panţu: **Vocab.**, p. 50; Idem: **Plantele**, p. 127.

Câte ierburi sunt pe faţa pământului toate-s bune de ceva leac, dar nu fiecine le cunoaşte şi ştie folosi. Toate sunt cunoscute, unuia una, altuia alta sau şi mai multe, numai ***iarba-fierelor****, dintr-un milion, abia unul o cunoaşte, pentru că în rari locuri se găseşte şi, unde se găseşte, stă ascunsă şi numai ea a tăinuit să spună la ce-i de folos, când în vremile de demult o babă, descântătoare şi fărmecătoare, până în răsărit de soare, când toate ierburile vorbesc, umbla pe câmpuri, păduri, codri şi pustietăţi ca să asculte şi să înţeleagă tainele ce şi le şoptesc ierburile.*

Baba, vicleană fiind, totuşi a aflat taina şi a ***ierbii-fierelor****, şi cum? văzând baba că, de câte ori trece pe lângă ea, o află tot tăcută şi zgulită, de la o vreme a prins a o întreba:*

- Doar eşti bună pentru ăsta, doară pentru cela leac sau pentru alt oarecare, până când, nimerind o dată cu întrebarea, ***iarba-fierelor*** *a zâmbit şi baba a dat cu socoteala că da, şi, cercând, a aflat că e bună şi de folos, că:* ***atingând cu o frunză numai din acea iarbă, şi celea mai puternice lăcatari şi zăvoare sar din loc, dând intrare ori ieşire.***

Numai acei oameni cunosc ***iarba-fierelor****, cari au mână bună cu* ***diavolul****, şi aceia sunt foarte rari.*

Şerpele, fiind făcut din ***diavol****, încă o cunoaşte. Şi fiindcă iarba asta mai are şi puterea de-a închega carne la carne, os la os şi vână la vână, dacă un şerpe devine tăiat în bucăţi, ceialalţi şerpi aleargă şi, aducând* ***iarba-fierelor****, leagă pe cel rănit şi tăiat, împreunându-i bucăţile, acela în scurt timp se vindecă aşa că nu se mai cunoaşte pe unde a fost tăiat, dar apoi se face şi mai primejdios.*

Tălharii cei vestiţi încă au sub unghii ascunsă ***iarba-fierelor****, cu ajutoriul căreia scapă din prinsoare.*[3]

Alţi români, tot din **Transilvania**, şi anume de pe Someşul-mare, ne spun în privinţa acestei ierbi, pe care o numesc ei nu o dată şi **iarba-cierelor**, următoarele:

Ca să fie cineva hoţ, cum e data, are lipsă de trei lucruri:

1. Să fie născut în planeta hoţiei;

2. Îndată după naştere, să-i dea mamă-sa puţină apă, dar aceea să i-o toarne în gură prin ***gâtlan*** *de lup, şi*

3. Fiind mare, când vrea să-şi înceapă lefteria hoţiei, să-şi câştige ***iarba-fierelor.***

De aci dar se vede că nu tot omul poate să fie hoţ. De cumva nu-i născut în planeta hoţiei, cum cearcă să fure ceva, îndată îl şi prind, apoi ce capătă nu mai împarte cu nimeni. De n-a băut apă prin gâtlan de lup, nu se poate face hoţ, cum e data, nu-i vine pofta de furat în orice vreme, ci numai rar. Apoi, rogu-vă, ce hoţ e acela care umblă numai în zile mari după furat? Iar de nu şi-a însemnat ***iarba-fierelor****, rămâne numai aşa de tare ca şi ceştialalţi oameni. Deci, de-l prind cu furătura, îl dobrează până-i pârâie oasele, de i se fac tot pozderi!*

Are deci mare nevoie omul care vrea să fie hoţ ca ***hoţii de iarba-fierelor****, din care, dacă are numai un firuţ cât de mic, dacă şi-l altoieşte în carnea din palmă, apoi e voinic, nu se teme de un sat de oameni, nu-l prinde puşca, nu este fier ca să nu-l sfarme în palme, ca şi când ar fi de* **coleşă** *(mămăligă).*

Nu este deci nici o mirare dacă ***iarba-fierelor*** *este atât de căutată, încât azi a devenit foarte scumpă, ba numai rar, foarte rar se află şi cu greu se poate căpăta. Şi este aşa de căutată, că mulţi s-ar face hoţi, dar nu pot fără ea. Şi este atât de puţină, că este* ***iarba-dracului****, adică nu*

[3] G. Bodnariu: ***Iarba-fiarelor***, publ. în ***Tribuna poporului***, an. IV, Arad, 1900.

Dumnezău a sădit-o, ca şi pe alte ierburi, ci Mamonul a sădit-o numai ici-colea câte un fir pintre ierburile lui Dumnezău sfântul. Şi este atât de scumpă, că puţini sunt oamenii cari o ştiu căuta; numai puţini sunt cari o cunosc.

Dacă aş şti că mi-ţi plăti bine, eu v-aş învăţa cum să faceţi şi ce să faceţi ca să căpătaţi ***iarba-fierelor****. Îmi făgăduiţi că-mi veţi plăti? Bine!*

Mergi la hotar cu un ciubăr în spate şi cum mergi, nu vorbeşti cu nimene nici o vorbă, nici un cuvânt legănat nu scoţi pe buzele tale! Şi tot umbli cu ciubărul în spate, până afli un ***arici****; prinzi ariciul, îl bagi sub ciubăr, pui adică ciubărul pe el cu gura în jos ori cu fundul în sus şi stai la pândă pe ciubăr, cu briceagul deschis în mână, dar nu zici nemic.*

Ariciul dă să iasă, dar nu poate, că tu eşti greu, nu te poate rădica cu ciubăr cu tot. Începe deci a se tângui sub ciubăr şi se vaietă şi se dăoleşte, dar să nu-ţi fie milă de el, taci mulcom şi şezi pe ciubăr. Şi tânguirea cea jalnică o aud neamurile lui, ceialalţi arici, şi toţi se pun şi se răsfiră prin ierburile de prin hotar, până ce dau de un firuţ de ***iarba-fierelor****. Cum au dat de el, îl ia unul în gură şi face semn celorlalţi să nu mai caute, că a găsit leacul. Apoi pleacă toţi aricii cu alai până la soţul lor, care este rob sub ciubărul tău.*

Tu însă să nu te temi de ei! Ei ar voi adică să-i dea cumva ariciului din robie firuţul cel de ***iarba-fierelor****, deci vor umbla pe lângă ciubăr.*

Atunci vei vedea la care este firul cel de iarbă în gură, îl iai repede, tai cu briceagul în palmă şi pui firuţul în tăietură, care de loc se şi vindecă.

Făcând lucrul acesta, vei ajunge hoţul cel mai mare; dinaintea ta nu va fi lăcat care să nu se deschidă, nu va fi fier prea tare pe faţa pământului! [4]

Credinţa că **iarba-fierelor** s-ar putea afla cu ajutoriul **ariciului** există şi la românii din **Bucovina.** *Dacă voieşte să aibă cineva numaidecât* ***iarba-fierelor****,* zic aceştia, *să caute o bortă cu* ***pui de arici****, să pândească până ce va ieşi* ***ariciul*** *sau* ***aricioaica*** *dintr-însa şi se vor duce ca să caute atât pentru dânşii, cât şi pentru puii lor de mâncare şi apoi, cum se vor fi dus aceştia, să curăţească bine pământul dimprejurul borţii ca de vreo câteva palme de toate gozurile şi gunoaiele, s-o îngrădească de jur împrejur c-un gărduţ de cuie de fier, aşa, ca* ***aricioaica*** *sau* ***ariciul****, când se vor întoarce, să nu-l poată da jos cu botul sau cu labele.*

După ce va fi făcut toate acestea, să se puie ceva mai la o parte la pândă şi să aştepte acolo până ce se vor întoarce ***aricii****.*

Întorcându-se după un timp oareşicare ***ariciul****, şi mai ales* ***aricioaica****, şi văzând că borta ce duce la culcuşul cu puii lor e îngrădită, caută toate chipurile şi mijloacele ca să deie gardul la pământ. Neputând-o însă face aceasta cu toată munca lor, se dau degrabă să caute* ***iarba-fierelor*** *şi, cum o află, se-ntorc cu dânsa înapoi, o bagă pintre îngrăditura gărduţului şi, cum o bagă, de-a una se şi desface şi cade, şi alăturea cu dânsul cade şi* ***iarba-fierelor****, iar* ***ariciul*** *sau* ***aricioaica*** *intră nestingherită în bortă la puii săi.*

Atunci, cel ce stă de pândă să se răpadă degrabă şi să ieie ***iarba-fierelor*** *de lângă gărduţ şi să se întoarcă acasă cu dânsa.*

Iar de cumva ***ariciul*** *sau* ***aricioaica*** *vor fi adus dimpreună cu* ***iarba-fierelor*** *şi alte ierburi, pe cari le-au băgat asemenea în îngrăditura gărduţului, şi omul ce-a stat la pândă nu ştie care e*

[4] I. Pop Reteganul: *Iarba-fierelor*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, nr. 24.

iarba ce-o doreşte el, atunci să ieie toată iarba de lângă gărduţ, să se ducă la o apă curgătoare cu dânsa, să o arunce pe apă şi atunci îndată va cunoaşte care e iarba adevărată ce-o caută el, căci ***iarba-fierelor*** *se duce totdeauna pe apă la deal, pe când celelalte ierburi se duc la vale.*

Şi-apoi, după ce-a aflat-o, dac-o păstrează bine, poate orişice lăcată sau încuietoare de fier, fie aceea orişicât de mare şi de tare, s-o descuie cu dânsa. [5]

Alţi români, tot din **Bucovina**, cred şi istorisesc următoarele, cu privire la **iarba-fierelor**:

Ariciul *îşi face cuib şi-şi hrăneşte puii săi, pe lângă multe altele, şi cu* ***iarba-tălhariului.***

Această iarbă însă nime n-o cunoaşte şi nime n-o poate afla, numai ***ariciul.***

Deci spre a o putea afla, se caută cuibul ariciului şi, după ce s-a aflat, se unge cu lut împrejurul lui şi se îngrădeşte cu un gărduţ de fier. În scurt zis, se astupă borta cu un fel de gărduţ de fier. Venind ariciul şi neputând intra în bortă, pune ***iarba-tălhariului*** *jos şi se munceşte să rupă gărduţul şi să intre la pui. Neputându-l însă rupe, ia* ***iarba-tălhariului*** *şi dă să-l rupă cu aceasta. Şi cum îl atinge, gărduţul îndată se şi desface şi cade şi cu dânsul cade şi iarba.*

Atunci omul care pândeşte, dacă se duce, nemijlocit după ce-a intrat ariciul în bortă, află lângă gura acesteia ***iarba-tălhariului.***

Şi-acuma, după ce-a aflat-o, dacă face o scobitură în palmă şi pune ***iarba-tălhariului*** *în scobitura aceea, poate orişicând şi orişice lăcată s-o deschidă cu dânsa.* [6]

Tot aşa cred că se poate căpăta **iarba-fierului** şi românii din **Moldova**, jud. Suceava:

Cine doreşte a avea ***iarba-fierului,*** zic aceştia, *acela o poate căpăta prin femeia* ***ariciului.*** *Se închide adică locul unde se află puii acestuia ca într-o cuşcă şi se pune şi o lăcată.*

Venind femeia ariciului şi găsind lăcata, aleargă îndată după ***iarba-fierului*** *şi, punând-o pe lăcată, o descuie îndată.*

Cine-o capătă, face-o tăietură în palmă, o pune acolo şi, lipind pielea la locul ei cu nişte doctorii, se vindecă rana şi iarba rămâne înăuntru.

Mâna în care este pusă iarba, lovind orişice încuietoare, o deschide, căci ***iarba-fierului*** *are putere de a descuia toate încuietorile, lăcăţile, broaştele uşilor, fierele-cailor, mai pe scurt, orişice încuietoare de fier.*[7]

S. Sa păr. Aurel Iana, preot în **Banat**, com. Maidan, publicând unele dintre credinţele poporului român din comuna S. Sale, scrie cu privire la **iarba-fierului** următoarele:

Aflarea vreunui cuib de ***arici*** *se consideră de popor de un mare noroc şi pentru aceea, la aflarea lui, este bine ca îndată să se încunjure cuibul, fiind* ***ariciul*** *în el, cu gărduţ mic, în credinţa că ariciul, ieşind cu mare greutate, va aduce de unde va şti el* ***iarba-fierului*** *şi o va lăsa în cuib, iar el va părăsi cuibul, cu care iarbă apoi se pot descuia toate încuietorile.*

Astfel de iarbă se crede că au lotrii (hoţii), pusă şi concrescută vreunui vârv de deget ori sub vreo unghie. Prin atingere cu acest loc de vreo încuietoare ori de tot ce este fier, îndată se rupe.[8]

Iar Sim. Mangiuca, tot din **Banat** şi tot despre **iarba-fierelor**, scrie:

---

[5] După spusa rom. din Bălăceana, com. de Jemna, stud. gimn.; a celor din Stupca, com. de Nicu Donisă, învăţător superior.

[6] După spusa rom. din Horodnicul-de-sus, com. de Ştef. Turturean, stud. gimn.

[7] M. Busuioc: ***Iarba-fierului***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, vol. I, p. 84.

[8] ***Din credinţele poporului român din Maidan lângă Oraviţa***, publ. în ***Familia***, an. XXVI, p. 479.

Se crede că la Sâmziene o aduce – adică **iarba-fierelor** – *şi o pune în cuibul său ariciul şi, aflând cuibul, o poţi lua de acolo.*

*Dar se crede încă că mai bine o poţi câştiga îngrădind în absenţa ariciului puii săi în cuib, cu băticele de fier. Când vine acasă ariciul astfel, el sărind în giur asupra gardului cu pieptul să-l strice şi, dacă nu poate, atunci pleacă, se duce şi caută **iarba-fierelor**, până şi câte trei zile şi o săptămână şi, aflând-o, o aduce în gură, apoi, sosind la cuib, dă cu iarba în gardul de fier şi acesta, spărgându-se şi frângându-se, el iară intră la puii săi. La aceasta omul are să câştige iarba, şezând la pândă ascuns, sare şi ia iarba din gura ariciului.*[9]

În fine, poporul român din **Ţara-românească** crede asemenea în existenţa **ierbii-fierului**, care descuie orişice lacăt sau orice broască şi taie drugii de fier. Iar hoţii din această ţară cred că ariciul este animalul care descoperă **iarba-de-fier**.[10]

O samă de români, atât din **Bucovina**, cât şi din **Moldova** însă, cred şi spun că nu numai **ariciul** e acela cu ajutoriul căruia se poate afla **iarba-fierelor**, ci şi **geunoaia** sau **gheunoaia neagră**, adică **ciocănitoarea** cea mare şi neagră, lat. Picus Martius L.

Iată ce spun în privinţa aceasta românii din ţinutul Dornei în **Bucovina**:

*Cel ce voieşte numaidecât să aibă **iarba-fierelor** se duce şi bate împrejurul cuibului de ciocănitoare cuie de fier.*

*Ciocănitoarea, ca să poată intra în cuib, se duce şi nu se întoarce înapoi până ce nu află **iarba-fierelor**, iar după ce o află şi-o aduce, cum o atinge de cuib, cuiele îndată pică jos şi atunci cel ce-i trebuie iarba o poate foarte lesne căpăta, dacă pune şi ţine cumva pe ascuns un vas dedesubtul cuibului, căci ea pică dimpreună cu cuiele.*[11]

Iar românii din **Moldova** cred şi spun că **gheonoaia** e o pasăre care cunoaşte **iarba-fierului**, despre care se zice că are putere de-a desface şi a descuia fierele, şi **gheonoaia** se serveşte de dânsa când cineva îi ţintuieşte cuibul cu cuie.[12]

Iarba-fierelor sau **iarba-fierului** însă o pot cunoaşte şi afla încă şi cosaşii, cari istorisesc că nu unuia şi nu o dată i s-a întâmplat că, cosind, i s-a desfăcut deodată coasa din cosie şi-a sărit cine ştie unde. Un semn că i s-a atins măşăua de **iarba-fierelor**.

Pe la Sânt-Ilie, pe când se face fânul – povesteşte un român din **Moldova** – *m-am dus la cosit. Începând a cosi, coasa merse câteva obraţe şi odată sări din toporâşte cu o mare putere. O împănez din nou şi, începând din nou a cosi, iarăşi sări, şi aşa de câteva ori. M-am gândit că nu poate fi alta pricina decât că coasa mea s-a lovit de **iarba-fierului**. Astfel am fost silit a lăsa câţiva paşi necosiţi, am trecut înainte, după care coasa n-a mai sărit.*[13]

Cosaşul, care ni le spune acestea, zice că a lăsat vreo câţiva paşi necosiţi şi apoi a început a cosi mai departe. Nu tot aşa fac însă şi alţi cosaşi.

Din contră, se zice că cei mai mulţi cosaşi, ştiind prea bine cum că **iarba-fierului** este o iarbă care deschide lăcăţile, zăvoarele şi desface fierele, cum văd că coasa li se desface când cosesc

---

[9] ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526 şi 527.

[10] ***Ţara nouă***, an. II, p. 266.

[11] S. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. I, p. 75.

[12] G. Niculiţă: ***Şezătoarea***, *idilă în versuri*, Iaşi, 1890. Notele de la sfârşit.

[13] M. Busuioc: ***Iarba-fierului***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, vol. I, p. 85.

şi presupunând că numai din cauza **ierbii-fierului** a trebuit să li se desfacă, dar necunoscând ei care anume e iarba aceea, strâng toată iarba de pe locul unde s-a frânt coasa şi, aruncând-o pe-o apă curgătoare, acolo ea îndată se alege, fiindcă ea nu pluteşte după apă, ca şi ceealaltă iarbă, ci în susul apei.[14]

Un alt mijloc prin care s-ar putea afla iarba aceasta ar fi, după credinţa şi spusa românilor din **Banat**, următoriul:

Să se ieie o lăcată sau un lăcat, cum numesc ei încuietoarea aceasta, să se încuie şi, legând-o cu o aţă, să se tragă prin ierburi, unde se crede că ar creşte **iarba-fierelor**, căci, în cazul acesta, cum va ajunge lăcata de dânsa, îndată se deschide şi astfel o poţi afla.[15]

Tot cam aşa cred şi spun că s-ar putea afla **iarba-fierului** sau **iarba-hierului** şi românii din **Moldova**, jud. Tecuci: ***Iarba-fierului*** – zic aceştia – *este o plantă neştiută până azi. Ca s-o găseşti, trebuie să iei heare de cai cucuiete şi să le porţi prin ierburi. Dacă hearele s-or descuia, să te uiţi primprejur, că ai să vezi o iarbă străină. Aceea–i* ***iarba-hierului*** *şi-i de mare preţ. Dacă găseşti comori în lăzi ori în pivniţi, lăzile şi pivniţele au lăcate uriaşe, cari, numai atingându-le cu* ***iarba-fierului,*** *se fărâmă.*[16]

Din toate celea ce s-au înşirat până aice rezultă că nici un om nu e în stare a afla planta singur, fără vreun ajutor oareşicare, afară doară de un **şeptelici**, care e al şeptelea născut la părinţi. Şi cum că întru adevăr numai un **şeptelici** e în stare s-o afle singur, ne putem încredinţa din următoarele şire, scoase dintr-o poveste intitulată **Ionea mamei**:

A adormit **Ionea** *de obosit ce era şi tocmai se visa că este acasă şi mânâncă* ***păsat*** *cu lapte dulce, când odată ... puff!... durr!... tronc!... aude o împuşcătură şi se trezeşte spăriat.*

Ce era?... Câţiva paşi de la el s-au fost adunat vreo doisprezece ***tălhari*** *de cei mari, adică tălhari de codru şi groaznici, cu căpitanul lor, au fost făcut foc, frigeau un bou şi tocmai desfundaseră o bute cu vin ... erau adică să facă ospeţe.*

Când văzu **Ionea mamei** *boul în frigare, începu să i se facă poftă de mâncare. Era, Doamne, flămând, încât îi venea să se facă cariu şi să înceapă a roade în copac. Ludul de el, nepăţit precum era, nu ştia ce grozav fel de oameni sunt tălharii; ieşi dară din scorbură şi se duse la ei. Nu făcea bine! Cu tălharii nu e de glumit!*

Ionea *spuse c-ar mânca şi el ceva.*

Tălharii se-nholbară cu toţii la el, apoi scoaseră cuţitele şi săbiile şi începură a le ascuţi ca, până ce zici una ... două, să-l taie bucăţi şi să-l ucigă. Aşa sunt tălharii. Mult nu se sfătuiesc.

- Staţi măi! grăi unul dintre dânşii. D-apoi dacă băietul acesta ne poate fi de folos?

- Ce folos? întrebă altul.

- Poate este al şeptelea la părinţi şi atunci ne găseşte ***iarba-fierelor!*** *zice tot cel de mai nainte.*

- Aşa-i! aşa-i! strigară toţi.

Întrebară dar pe Ionea şi Ionea le spuse, iară ei afară din samăn se bucurară, când înţeleseră că Ionea întru adevăr e al şeptelea între şepte.

---

[14] G. Niculiţă, *op. cit.* Nota de la sfârşit; şi cred. rom. din Bucovina.

[15] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526.

[16] Com. de dl Tud. Pamfile.

Era anume, că tălharii au prins de veste că împăratul a căpătat o grozăvie de bani tot în aur de la un neguţător, care i-a fost dător de multă vreme, şi ar fi dorit foarte oamenii răi să fure această comoară. Împăratul a fost pus-o însă într-o vistierie cu şepte uşi ferecate, fiind pe fiecare uşă câte şepte lăcate împărăteşti, făcute cu multă iscusinţă, pentru ca nime să nu poată intra. Era adică treabă împărătească şi chibzuită cu multă socoteală. S-au dus tălharii dar la o vrăjitoare, ca să le deie învăţătură şi farmec puternic, pentru a putea trece peste lăcatele împărăteşti şi prin uşile înferecate. Şi vrăjitoarea le-a fost spus că acele lăcate numai cu ***iarba-fierelor*** *se pot deschide,* ***o iarbă pe care numai al şeptelea între şepte, fiind încă copil nevinovat, o poate găsi strălucind pe câmpul întins, în zorile de zi, pintre celelalte ierburi.*** *Cine are iarba aceasta îşi taie degetul şi o pune în tăietură, lăsând-o până la tămăduire ca să rămâie în deget. Apoi orpece fier ar pune acel deget, fierul, fie lăcată, fie zăvor, lanţ şi orice tărie, se supune şi se desface.*

Pentru tălhari asemenea iarbă nu e numai iac' aşa ... ceva ca să fie. E lucru tocmai mare şi de mare preţ. Ei ospătară dară pe Ionea şi îi făcură pat moale, ca să poată dormi bine. Îi spuseră însă că îl vor ucide, dacă nu le va găsi ***iarba-fierelor.***

Bietul Ionea toată noaptea se visă căutând firul de iarbă.

În crăpatul zorilor, tălharii treziră pe Ionea şi îl trimiseră la căutat firul de iarbă.

Ionea se puse în patru picioare şi, cum privi îndelungul poienii peste firele de ierburi, îndată văzu pe una strălucind. Asta era, care era. Tocmai ***iarba-fierelor.*** *Era între tălhari un orb de-un ochi. Acesta a fost închis în temniţele împărăteşti şi a fugit cu fiere cu tot. Lanţul l-a fost pilit în urmă, dar cătuşele erau de un fier anume împărătesc, pe care foc nu-l topeşte şi pilă nu-l zgărie. Ionea puse firul pe cătuşă şi ... ţinc!... cătuşa căzu deschisă la pământ.*

- Aha! noroc să ai, nepoate, că mă scăpaşi de o greutate! grăi tălhariul şi era foarte înbucurat când îi veni să grăiască asemenea cuvinte.

Când însă căpitanul luă firul de iarbă de la Ionea pentru ca să deschiză şi ceealaltă cătuşă, în zadar se trudi, căci firul nu i se mai supunea. Vrăjitoarea nu le-a spus că firul numai aceluia i se supune, căruia ursitele i-au făcut parte să-l găsească.[17]

Din toate celea ce s-au înşirat până aicea rezultă, după cum am spus din capul locului, că **iarba-fierelor** sau **iarba-tălharilor** nu poate să fie o plantă adevărată, reală, ci numai o plantă închipuită, mitică, de care, conform credinţei generale la români, s-au folosit până acuma numai hoţii şi voinicii cei mai renumiţi, precum au fost bunăoară: **Bujor, Codrean, Jian, Tunsu, Pintea** şi mulţi alţii[18], cari, aflând-o, au purtat-o în palma dreaptă, sub piele, adică au jupit pielea şi după ce au pus-o înuntru, au cusut-o iară la loc. Vindecându-se după vreo câteva zile tăietura, hoţii sau voinicii rămâneau cu puterea de a descuia sau a sfărâma toate încuietorile şi a intra apoi oriunde voiau.[19] Prin urmare, **iarba-fierelor** sau **iarba-tălharilor**, după părerea mea, n-are nemică de-a face cu lat. Vincetoxicum officinale Moench. sau Asclepias Vincetoxicum L., care e o plantă reală şi pe care orişicine o poate foarte lesne şi orişicând afla.

Tot de această părere mai sunt încă şi alţii. Aşa cetim în *Transilvania*, an. IV, Braşov, 1873, nr. 18, p. 207: *Cine dintre noi n-a auzit vorbindu-se, chiar şi în zilele noastre, despre* ***iarba-***

[17] I. Slavici: ***Ionea mamei***, poveste publ. în ***Albina Carpaţilor***, an. III, Sibiu, 1878, p. 67-68.
[18] M. Busuioc: ***Iarba-fierului***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, vol. I, p. 84.
[19] Cred. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

fierelor, Asclepias vincetoxicum L., despre care se istoriseşte că o culeg hoţii, pun o foaie dintr-însa în palmă, sub piele, o lasă să se vindece acolo şi, atingând cu mâna o încuietoare de fier, cât de tare să fie, sare numaidecât şi se fărâmă în bucăţi. Astfel nemic nu-i împiedică de a ajunge la orice tezaure încuiete. Atâta numai că – adaog fabuliştii – *este foarte anevoie de găsit şi numai cu preţuri enorme se poate procura acea plantă, pentru că învăţaţii, botaniştii ş.a., cari o cunosc, nu vor să o descopere.*

Iar Sim. Mangiuca scrie şi mai răsvădit: ***Iarba-fierelor**, după cele publicate în **Calendariul**[20] de Bariţiu, se zice a fi: Aconitum lat. ori Asclepias Vincetoxicum. Se vede a fi o iarbă fabuloasă, căci până acuma nu o pot căpăta de la nime, măcar că se crede în popor că eroii cei mari şi lotrii cei cumpliţi o posed şi o poartă la ei în şerpar sau mai bine în degetul cel mic de la mâna stângă, tăietura făcută, băgată şi vindecată acolo. Se crede că se descuie orişice încuietoare ce se atinge de atari oameni ce o posed, ba şi fierele picioarelor de la lotri, atinse fiind de această iarbă, pocnesc şi cad jos de la picioare. Se zice că se pot cu această plantă şi comorile scoate din pământ şi grote.*[21]

*

Iarba-fierului.[22]

[20] *Calendariu pentru poporul român cu privire la mai multe cerinţe ale lui pe anul comun 1858, carele este de 365 zile.* Întocmit de George Bariţiu. Anul VII, Braşov, p. 32.

[21] ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526.

[22] ***Şezătoarea***, I, p. 153.

210. Iarba-lui-Tatin
(Symphytum officinale L.)

443

Iarba lui Tatin.

(Symphytum officinale L.)

Iarba lui Tatin este o plantă ca de 60-90 lm. de înaltă, care creşte mai cu samă pe fânaţele cele apătoase, pe lângă drumuri şi garduri, precum şi pe malurile râurilor şi a păreelor, şi care înfloreşte începând din luna Maiu şi până la începutul lui Septemvrie. Ea are frunze mari, lungăreţe şi păroase, şi rădăcină groasă, pe din afară neagră, iară pe dinuntru galbănă.

În Bucovina se mai numeşte planta aceasta, pe lângă Iarba-lui-Tatin, încă şi Iarba-lu-Tatin, Iarba-lui-Tat, Iarba-lui-Tatcin, Iarba-lui-Tate, Iarba-lui-Tatine, Iarba-ru-Tate, Iarba-ru-Tatin şi Tatină; în Moldova: Iarba-lui-Tatin şi Tătănică[1]; în Muntenia: Iarba-lui-Taten, Iarba-lui-Tatin, Iarba-lui-Tatină, Tătănească şi Tătinească[2]; în Transilvania: Iarbă-băloasă, Iarba-câmpului, Iarba-lui-Tate, Iarba-lui-Tatel şi Tatină[3]; iară în Banat: Tacin.[4]

1). Com. de dl Jud. Pamfile.

2). Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel; - vezi şi G. Baronzi: Limba română şi tradiţiunile ei p. 133; - Gr. G. Tocilescu: Revista pentru ist. arch. şi filologie an. II. vol. III. p. 387; - Cronica an. VI. № 1454. p. 2; - Panţu: Plantele p. 296 şi 297.

Cea mai răspândită numire este, precum se vede, Iarba-lui-Tatin. Iar de când se numeşte

[1] Com. de dl Tud. Pamfile.

[2] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel; vezi şi G. Baronzi: Limba română şi tradiţiunile ei, p. 133; Gr. Tocilescu: *Revista pentru ist., arch. şi filologie*, an. II, vol. III, p. 387; *Cronica*, an. VI, nr. 1454, p. 2; Panţu: Plantele, p. 296 şi 297.

[3] Com. de dl Aureliu Gligor; G. Bariţ: *Vocabular de numele plantelor transilvane*, publ. în *Calindar* pe an. 1859, p. 30; Panţu: Plantele, p. 296.

[4] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 562 şi 586.

ea astfel, ni-o spune următoarea legendă din **Transilvania**, com. Uioara-de-sus:

Zice c-a fost odată un om bătrân şi omul acela era necontenit bolnav.

Văzând el de la o vreme că nu mai poate afla nici un leac cu care să se vindece, a chemat la sine pe o vrăjitoare, ca aceea să-l înveţe ce şi cum să facă, doară se poate însănătoşa.

Vrăjitoarea chemată, venind şi văzând ce-i lipseşte, i-a spus să ieie ***iarba-câmpului*** *şi s-o pună într-o oală curată cu apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă. Iar după ce va fierbe de ajuns, să se lege cu frunzele ierbii acesteia la locul care-l doare şi apoi îi va trece.*

Iar de-atunci ***iarba-câmpului*** *s-a numit* ***iarba-lui-Tatin****, fiindcă* ***Tatin*** *l-a chemat pe omul cel bătrân şi bolnav, care s-a vindecat cu dânsa.*[5]

Iarba-lui-Tatin este de două feliuri: una cu **floare roşie** şi alta cu **floare galbănă**. Cea cu floare roşie se întrebuinţează de românce de pretutindene spre vindecarea mai multor morburi, precum a **vătămăturei**, a **durerii de mijloc**, a **gâlcilor**, a **sclintiturilor** şi **păliturilor**, la oameni şi la vite, apoi pentru durere de pântece la vite şi în urmă, ca nutriment pentru vacile de muls.

Vătămătura o vindecă româncele din **Bucovina** în următoriul chip: iau mai întâi o bucăţică de rădăcină din **iarba-lui-Tatin**, o curăţesc, o spală bine ca să fie cât se poate de curată şi o aruncă apoi într-o sticlă cu rachiu, pe care o astupă ca să nu se răsufle. Apoi iau o altă bucăţică de rădăcină, o dumică bine, o amestecă cu **ceapă**, lat. Allium Cepa L., dumicată asemenea foarte mărunţel, c-un ou şi cu tărâţe de **grâu**, lat. Triticum vulgare Vill., pe care le pun într-o tigaie la foc ca să se prăjească bine. După aceea fac din amestecătura întreagă o turtă, pe care o pun pe o peticuţă şi cu care leagă pe cel bolnav unde-l doare. După ce s-a legat, bolnavul trebuie să beie din rachiul preparat după cum s-a arătat mai sus, în fiecare zi de trei ori câte un păhărel, şi anume: demineaţa, la amiaz şi sara. Şi dacă voieşte să se vindece mai degrabă, trebuie să steie în loc, să nu umble mult, nici să lucre, ca să nu se stârnească mai tare **vătămătura**.[6]

Alte femei, tot din **Bucovina**, iau rădăcina acestei plante, o pun în apă şi o fierb. Apoi o pisază mărunţel şi, amestecând-o cu făină de **secară**, lat. Secale cereale L., fac dintr-însa o turtă, pe care o pun celor bolnavi la pântece. Iară zama o beu aceştia.[7] **Vătămătura** se vindecă şi fără turtele de mai sus. Ajunge de a pune rădăcina acestei plante în rachiu şi, după ce mocneşte bine, se bea din rachiu în fiecare demineaţă, câte un păhărel pe stomacul gol.[8]

Româncele din **Moldova**, jud. Botoşani, fierb rădăcină de **iarba-lui-Tatin** şi zama ce iesă dintr-însa o dau celor ce pătimesc de **vătămătură** de băut, dar numai atunci când **vătămătura** e liniştită, căci atunci o prinde băutura, acolo se aşază, adică acolo se localizează.[9]

---

[5] Dict. de Rosa Bondi, servitoare tânără la preotul Nicolai Simu din Uioara-de-sus, în Transilvania, şi com. de Octavian Simu, stud. la gimn. din Blaj.

[6] Dat. rom. din Poieni, dict. de P. S. Roşca ; a celor din Bălăceana, com. de Teofil Teodoraş, stud. gimn.: *Iarba-lui-Tatin se bea cu unsoare pentru dureri înlăuntru.*; a celor din Costâna, com. de I. Butnariu, stud. gimn.: *Iarba-lui-Tatin e foarte bună pentru vătămătură şi tusă, fiartă la un loc cu zahar.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Iarba-lui-Tatin e bună de vătămătură. Rădăcina ei se fierbe în apă. După ce a fiert de ajuns, apa se scurge, iar rădăcina se sfarmă, se prăjeşte cu untură de porc şi apoi, punându-se pe o pânzătură curată, se leagă la buric. Legătura aceasta trage vătămătura.*

[7] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[8] Dat. rom. din Poieni, dict. de S. P. Roşca şi a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[9] Com. de S. Sa păr. Nic. Filip.

Românceie din **Moldova**, jud. Suceava, când vor să vindece pe cei ce pătimesc de **vătămătură**, iau rădăcină de **iarba-lui-Tatin** şi tot feliul de buruiene din grădină şi de pe câmp, le pisază la un loc, le pun la fiert, le lasă de se stâmpără oleacă, le întind apoi pe un ştergar, le picură cu untdelemn, gaz, terpentin şi spirt şi, după aceea, leagă pe cel bolnav la şele şi împrejurul pântecelui. Făcând-o aceasta, bolnavul îndată slăbeşte straşnic şi simte el singur cum se mută durerile ba ici, ba colo, până-l lasă de-a binele.[10]

Românceie din **Moldova**, jud. Covurlui, com. Cudalbi, pun bolnavului ce pătimeşte de **vătămătură** sau **durere în prag** un pahar (ventuză) în buric. După aceasta, îi pun la şale o legătură de **orz** urluit şi de hoştină de ceară, peste care se presură praf de os ars de câne, iară pe dinuntru îi dau de băut **iarba-lui-Tatin** în rachiu de drojdie.[11]

În fine, o samă de românce, tot din **Moldova**, uscă rădăcină de **iarba-lui-Tatin** şi apoi, pisând-o bine şi punând-o în rachiu de drojdii sau în lapte dulce, o dau celor ce au vătămătură de băut.[12] Românceie din Munţii apuseni ai **Transilvaniei** pun rădăcină **de iarba-lui-Tatel** în vinars şi vinarsul acesta îl beu apoi nu numai contra **vătămăturei**, ci pentru tot soiul de morburi interne.[13]

Românceie din **Biharia**, când voiesc să vindece pe cei ce sufăr de vătămătură, pisază rădăcină de **iarba-lui-Tatin**, ung pâne cu dânsa şi pânea aceasta o mânâncă apoi pe inima goală.

Unii români însă, tot din **Biharia**, o beu cu **rachie**, făcând-o ca făfina sau punând-o cu bucata în rachie ca să iasă puterea dintr-însa, şi rachia aceasta apoi o beu.[14]

Când suferă cineva de **durere de mijloc**, românceie din **Bucovina** fierb rădăcină de **iarba-lui-Tatin** într-o oală cu apă curată înăduşit. După ce a fiert rădăcina şi s-a făcut ca aluatul de moale, o frământă cu tărâţe de **grâu-de-toamnă** şi, când frământătura aceasta este nici prea moale, nici prea vârtoasă, se lăţeşte pe un ştergar, cu care se înfaşă apoi omul bolnav peste mijloc. Înainte însă de-a se înfăşa bolnavul cu dânsul, i se unge tot trupul cu unt de oi, din uşor, ca şi boala să-i fie uşoară, şi apoi, cum se înfaşă, îndată îi încetează durerea de mijloc. În fine, mai e de observat încă şi aceea că legătura aceasta se face în orişice zi, dar ziua respectivă trebuie să fie aleasă. Iar **iarba-lui-Tatin**, a cărei rădăcină se întrebuinţează spre scopul acesta, se strânge de cu vară pe iarnă, ca să se poată întrebuinţa şi iarna.[15]

Românceie din **Muntenia**, jud. Buzău, atât pentru **vătămătură**, cât şi pentru **durere de mijloc**, pisază rădăcină de **tătinească**, o mestecă cu făină de **secară** sau cu tărâţe de **grâu**, fac dintr-însa un fel de cataplasm şi cu cataplasmul acesta, încălzit, leagă pe cel bolnav la şele, unde se ţine

---

[10] Dr. N. Leon : **Ist. nat. med.**, p. 69.

[11] ***Cronica***, an. VI, nr. 1454, p. 2.

[12] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69; ***Şezătoarea***, vol. VII, p. 184: *Iarba-lui-Tatin, o buruiană ale cărei rădăcini se curăţă de coajă şi se pun în lapte de se bea pentru vătămătură.*; com. de dl Art. Gorovei: *Iarba-lui-Tatin pisată şi pusă în rachiu îl face roşu. De stă la căldură, ca să iasă puterea din ea, e bună pentru cei vătămaţi.*; cf. şi Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 56: *Rădăcina de tătinească, pisată şi pusă în rachiu bun sau rachiu de drojdie şi lăsată la căldură trei zile, se poate bea câte două păhăruţe mici pe zi de femeile ce zac de dureri prin pântece din pricina matrei (mitrei).*

[13] Com. de dl Aureliu Gligor; cf. şi dr. G. Crăinicean: ***De ale higienei poporale***, publ. în *Familia*, an. XXIX, p. 247: *La inimă mai ajută şi **iarba-lui-Tatin** fiartă în lapte şi pusă turtă la foale (burtă).*

[14] Com. de dl Vas. Sala.

[15] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă.

trei zile. În acelaşi timp însă bolnavul trebuie să beie câte un păhăruţ de zamă de rădăcină de **tătineasă**, de trei ori pe zi.[16]

Pentru **gâlci** se fierbe **iarba-lui-Tatin** în lapte dulce, se face turtă dintr-însa şi, punându-se apoi turta aceasta la gât, gâtul se destupă.[17]

Dacă cineva s-a **pălit** sau s-a **sclintit** la vreun picior sau la vreo mână, ia rădăcină de **iarba-lui-Tatin**, o fierbe, o pisază şi se leagă cu dânsa la piciorul sau mâna sclintită.[18] Sau o prăjeşte în untură de porc ori în lapte dulce de vacă şi apoi îşi leagă cu ea mâna sau piciorul la locul sclintit, care îndată după aceasta **forostoieşte** şi se vindecă, pentru că rădăcina **ierbii-lui-Tatin** are puterea de-a trage toată răutatea.[19] Mai cam tot aşa se-ntrebuinţează rădăcina de **iarba-lui-Tatin** şi pentru **frânturile de oase**, atât la oameni, cât şi la vite.[20]

Dacă cineva s-a pălit sau s-a sclintit la un picior sau la o mână şi din cauza aceasta nu numai că s-a umflat foarte tare, ci are şi dureri crâncene, ia **iarba-lui-Tatină**, frunză de **salcie**, de **măr-pădureţ**, de **nuc** şi baligă de cal, le fierbe pe toate la un loc şi, oblojindu-se cu fiertura aceasta la **umflătură**, umflătura se trece şi durerea-i încetează.[21]

Din rădăcină de **iarba-lui-Tatin**, împreună cu **crăpusnic** şi cu **faptnic**, româncele din **Moldova**, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, fac scăldătoare pentru copiii cei căzuţi în **grea boală**, după care se alege: ori trăiesc, ori mor.[22]

Româncele ştiutoare din **Banat** folosesc **tacinul** mai cu samă pentru **durere de piept**, adică **tusă cu sânge**. Totodată spun ele că planta aceasta fiartă decoct, iar rădăcina ei rasă şi fiartă în lapte, apoi pusă caldă ca turtă făcută, vindecă de orişice dureri şi vătămături de pântece, orice dureri de splină şi rărunchi, precum şi alte vătămături.[23]

Pentru vitele cari au **durere de pântece** şi din cauza aceasta slăbesc foarte tare, se dumică rădăcină de **iarba-lui-Tatin** şi, amestecându-se cu tărâţe, li se dă spre mâncare. Vitele, în urma aceasta, se uşurează îndată şi în curând se vindecă şi se îndreaptă.[24]

Iarba-lui-Tatin, după cum s-a arătat mai sus, e bună şi pentru vacile de muls, ca să le îndesească laptele, să fie mai spornic şi mai bun. În cazul acesta însă trebuie să se ia totdeauna cu curăţenie. Cel ce voieşte s-o deie vacilor sale de mâncat ia într-o zi de frupt o bucăţică de pâne şi una de sare şi, ducându-se la plantă, bate lângă rădăcina ei trei mătane. Apoi o sapă, zicând:

---

[16] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69.

[17] Dr. G. Crăinicean: ***Din ale medicinei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 199.

[18] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu; a celor din Gălăneşti, dict. de Ion Bodnariu: *Iarba-lui-Tate e bună de ucis, când cineva e pălit sau ucis la un ciolan. Se fierbe rădăcina ei şi se oblojeşte la pălituri.*

[19] Dat. rom. din Poiana-Negri; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Dacă se păleşte cineva şi se sfarmă la vreun ciolan, se leagă cu rădăcină de iarba-lui-Tatin sfărmată şi prăjită cu untură de porc.*; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă: *Rădăcină de iarba-lui-Tatin fiartă forostoieşte sclintitura.*

[20] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69; D. P. Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 64; şi dat. rom. din Dumbrăveni, jud. Botoşani, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip: *Din rădăcină şi frunze de iarba-lui-Tatin, fierbându-se, se fac oblojele cu cari se oblojesc vitele la frânturi de oase.*

[21] Dat. rom. din Muntenia, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[22] Dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.

[23] Sim. Mangiuca : ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 562.

[24] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

Sfântă buruiană mare!
Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare,
Iară tu să soroceşti
Şi să dăruieşti
Pe Lunaia[25] *mea*
Cu unt mult, gustos,
Bun, gras şi frumos
Şi cu lapte des
Şi cu smântână groasă!

După ce a săpat-o şi a pus în urma ei pânea şi sarea, o duce acasă, o mestecă cu tărâţe şi-o dă vacilor de muls să o mânânce. Se zice că acestea îndată dau lapte mai mult şi mai bun decât mai nainte.[26] Frunza de **iarba-lui-Tatin** fiartă se pune **pleaşcă** (cataplasmă) la pântecele copiilor celor mici.[27] Cu frunza ei se mai vindecă şi **tăietura**, dacă se lipeşte pe ea.[28]

Frunzele ierbii acesteia însă se zice că sunt bune şi pentru prinderea ploşniţelor. Care dintre acestea cade pe vreo frunză de **iarba-lui-Tatin**, rămâne acolo lipită ca şi cu **clei** şi nu peste mult piere.[29] Afară de celea arătate până aice, românii din **Muntenia**, jud. Buzău, mai cred şi mai zic că rădăcina de **iarba-lui-Tatin** e bună şi de afumat în casă pentru **boala copiilor**.[30]

Iar cei din jud. Prahova, tot din **Muntenia**, cred şi spun că de oamenii care poartă la sine rădăcină de **tătineasă** şi beu apă pe ţavă de **leuştean**, de aceia **Miază-noapte** fuge ca de un şerpe veninos.[31] În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că de **iarba-lui-Tatin**, despre care ne-a fost până aice vorba, se mai ţine încă şi o altă plantă, anume: **brusturul-negru**, lat. Symphytum cordatum W. et Kit.[32]

[25] Adică după cum se numeşte şi vaca.
[26] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.
[27] Dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.
[28] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69.
[29] Dat. rom. din ţinutul Dornei, com. Poiana-Negri.
[30] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 69.
[31] Gr. G. Tocilescu: *Revista pentru ist., arch. şi filologie*, an. II, vol. III, p. 387.
[32] Panţu: **Plantele**, p. 28.

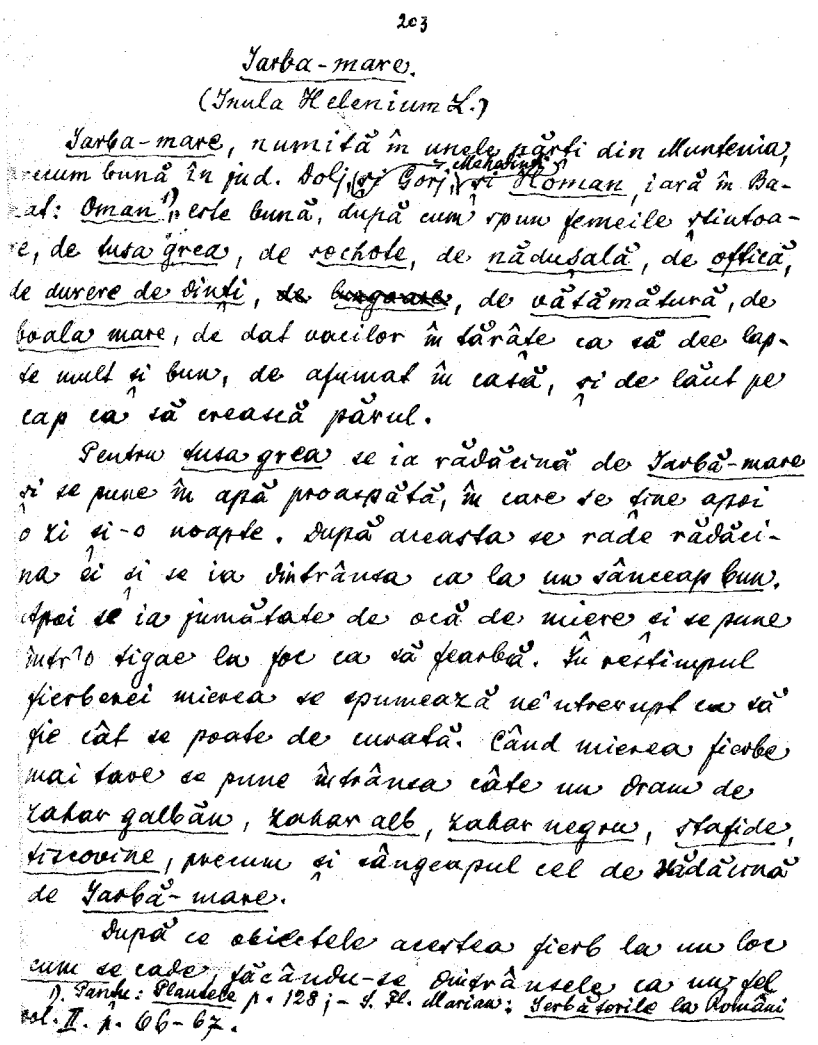

203

Iarba-mare.
(Inula Helenium L.)

Iarba-mare, numită în unele părți din Muntenia, precum bună în jud. Dolj, Gorj, Mehadinți, Homan, iară în Banat: Oman[1], este bună, după cum spun femeile ştiutoare, de tusa grea, de sochole, de năduşală, de oftică, de durere de dinți, de bourare, de vătămătură, de boala mare, de dat vacilor în tărâțe ca să deie lapte mult şi bun, de afumat în casă şi de lăut pe cap ca să crească părul.

Pentru tusa grea se ia rădăcină de Iarbă-mare şi se pune în apă proaspătă, în care se ține apoi o zi şi-o noapte. După aceasta se rade rădăcina ei şi se ia dintr-însa ca la un sânceap bun. Apoi se ia jumătate de ocă de miere şi se pune într-o tigae la foc ca să fiarbă. În răstimpul fierberei mierea se spumează ne-ntrerupt ca să fie cât se poate de curată. Când mierea fierbe mai tare se pune într-însa câte un dram de zahar galbăn, zahar alb, zahar negru, stafide, tiscovine, precum şi sângeapul cel de rădăcină de Iarbă-mare.

După ce obiectele acestea fierb la un loc cum se cade, făcându-se dintr-însele ca un fel de dulceț, se pun într-un vas, gavanos, spre păstrare.

1) Panțu: Plantele p. 128; S. Fl. Marian: Sărbătorile la români vol. II. p. 66-67.

211. Iarba-mare
(Inula Helenium L.)

Iarba-mare, numită în unele părți din Muntenia, precum bunăoară în jud. Dolj, Mehedinți şi Gorj, şi **homan**, iară în Banat: **oman**[1], este bună, după cum spun femeile ştiutoare, de **tusa grea**, de **sochote**, de **năduşală**, de **oftică**, de **durere de dinți**, de **vătămătură**, de **boala mare**, de dat vacilor în tărâțe ca să deie lapte mult şi bun, de afumat în casă şi de lăut pe cap ca să crească părul.

Pentru **tusa grea** se ia rădăcină de **iarbă-mare** şi se pune în apă proaspătă, în care se ține apoi o zi şi-o noapte. După aceasta se rade rădăcina ei şi se ia dintr-însa ca la un **sânceap bun**. Apoi se ia jumătate de ocă de miere şi se pune într-o tigaie la foc ca să fiarbă. În răstimpul fierberii, mierea se spumează ne-ntrerupt, ca să fie cât se poate de curată. Când mierea fierbe mai tare, se pune într-însa câte un dram de **zahar galbăn**, **zahar alb**, **zahar negru**, **stafide**, **tiscovine**, precum şi sângeapul cel de rădăcină de **iarbă-mare**.

După ce obiectele acestea fierb la un loc cumsecade, făcându-se dintr-însele ca un fel de dulceț, se pun într-un vas, gavanos, spre păstrare.

[1] Panțu: **Plantele**, p. 128; S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. II, p. 66-67.

Din această mixtură ia apoi bolnavul de **tusă grea** în fiecare demineaţă pe inima goală câte o lingură de celea de mâncare plină şi, cum va lua-o aceasta în mai multe demineţi dupăolaltă, se zice că trebuie să piardă tusa, trebuie să se vindece.

Aceasta însă trebuie s-o facă cel bolnav de **tusă grea** mai nainte de-a pica în **sochote** (Auszehrung), căci, după ce apucă odată a pica în **sochote,** nu-i mai ajută apoi mixtura aceasta nemică, ci trebuie să caute alte mijloace şi leacuri.[2]

Româncele din **Muntenia,** jud. Teleorman, cari voiesc să vindece pe cei ce sufăr de **tusa cea rea,** iau rădăcină de **iarbă-mare,** o taie în bucăţele subţiri şi bucăţelele acestea le pun apoi într-o ocă de rachiu de drojdii, unde lasă de se plămădesc trei zile. După trecerea acestor trei zile, bea cel bolnav câte 2-4 ceşti pe fiecare zi, până ce se isprăveşte rachiul în care se plămădise (şezuse) **iarba-mare.**[3]

În alte părţi, tot din **Muntenia** şi tot pentru **tusa cea rea,** se rade o lingură de rădăcină de **iarbă-mare** cu **răzuitoarea;** se fierbe bine jumătate de ocă de miere, care se curăţă de spumă, şi apoi, amestecându-se şi fierbându-se **iarba-mare** cu mierea cea fiartă la un loc până ce se îngroaşă, se pune într-un vas, şi din amestecătura aceasta mânâncă cel bolnav în toate demineţile câte o lingură pe zi, până ce-i trece.[4]

Pentru **năduşală** sau **înăduşală** se fierbe rădăcină de **iarbă-mare** în apă curată ne-ncepută şi zama ce iesă dintr-însa se bea pe **inima deşartă.**[5]

Pentru cei ce au **oftigă** (Lungensucht), se strânge rădăcină de **iarbă-mare,** se pune la uscat, iară după ce s-a uscat bine, se pune într-o ulcică cu apă curată la foc ca să fiarbă, zama aceasta se mestecă cu miere şi se dă apoi celui oftigos să beie în răstimpuri, până atunci până ce începe a i se face mai bine.[6]

În **Moldova,** jud. Bacău, se bea pentru **oftică** rădăcină de **iarbă-mare** fiartă cu vin alb, câte un păhar demineaţa şi altul sara, la trei şferturi de lună, după ce se pişcă luna.

Tot în jud. Bacău din **Moldova** şi tot pentru **oftică,** se ia rădăcină de **iarbă-mare** şi **iarba-lui-Tatin,** lat. Symphytum officinale L., se rad pe răzătoaie de verzi, se amestecă cu miere şi se ia apoi câte o linguriţă în fiecare demineaţă.[7]

Românii din **Muntenia,** jud. Vâlcea, cari sufăr de **durere de dinţi,** fierb **iarbă-mare** în apă curată, în amestec cu **foi de plop** şi muşuroi de furnici, şi zama ce iesă din această amestecătură o ţin apoi în gură.[8]

Cei ce au **vătămătură** pun rădăcină de **iarbă-mare** în holercă şi holerca aceasta o beu apoi şi le trece.[9]

---

[2] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.

[3] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice,** vol. I, partea I, p. 700.

[4] Gh. Rudeanu: *Leacuri bătbeşti,* publ. în *Şezătoarea,* vol. VIII, p. 152; şi dat. rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: *Iarbă-mare fiartă, bei zama ei de tusă.*

[5] Dat. rom. din Siret, dict. de Maria Mureşan; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 42: *Ceaiul de rădăcină uscată de iarba-mare se bea pentru înăduşeală (Mihăileni).*

[6] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[7] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 42-43.

[8] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[9] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.: *Iarba-mare e bună de vătămătură dacă se fierbe rădăcina ei şi zama ce iesă dintr-însa se bea.*

Sau: fierb rădăcină de **iarbă-mare**; după ce-a fiert de-ajuns, o sfarmă, o pisază bine, o prăjesc cu unsoare, o pun între două **cârţe** curate şi apoi se leagă cu dânsa la buric.[10]

Românii din **Muntenia**, jud. Gorj, vindecă cu **iarbă-mare** sau **homan**, cum numesc ei planta aceasta, febra tifoidă, zisă **boala mare**.[11]

Pentru alte boale lăuntrice, pun rădăcină de **iarbă-mare** în apă rece, în care o lasă un timp anumit ca să mocnească, după aceasta, bând zama ei, zice că se însănătoşează.[12]

Iarba-mare e bună şi pentru vite şi mai ales pentru vacile cele cu lapte.

Româncele din **Bucovina**, cari au vaci mulgătoare, se scoală în ziua de **Sân-Georgiu** desdemineaţă, până nu răsare soarele, şi se duc de culeg **iarbă-mare** cu rădăcină cu tot. După ce o aduc acasă, o spală bine, o taie mărunţel, o mestecă cu tărâţe şi cu sare şi apoi o dau vacilor mulgătoare ca s-o mânânce.

Vacilor, cari mânâncă planta aceasta, zice că nu li se poate nemică rău întâmpla, nici o fărmecătoare sau vreun spirit necurat nu se poate apropia de dânsele ca să le ieie mana, să le strice sau să le facă altă răutate.

Afară de aceasta, vacile cari o mânâncă se-ngraşă, dau mult lapte, iară untul din laptele lor se face galbăn ca ceara şi e foarte spornic.

Planta aceasta, culeasă în ziua de **Sân-Georgiu**, e foarte bună de dat vitelor pentru orişice întâmplare, însă mai ales ca spiritele cele necurate, precum sunt bunăoară **moroii** şi **moroaicele**, **strigoii** şi **strigoaicele** şi multe alte spirite rele, apoi toate fărmecătoarele şi vrăjitoarele să nu se poată apropia de vite. Însă româncele nu numai în ziua de **Sân-Georgiu** îndătinează a da **iarba-mare** vacilor mulgătoare de mâncare, ci şi-n alte zile de peste an, pentru că, cum s-a zis, vacile cari mânâncă planta aceasta, mestecată cu tărâţe şi cu sare, dau foarte mult lapte şi arată foarte bine. În cazul acesta, stăpânele vacilor nu se duc desdemineaţă ca s-o sape şi s-o aducă acasă, ci când le pică dindemână.[13]

Cu rădăcină de **iarbă-mare**, culeasă în ziua de **Patruzeci de Sfinţi**, 9 mart, şi sfinţită în ziua de Paşti dimpreună cu pasca, îndătinează româncele de-a afuma sara casele, anume: ca să se depărteze toate boalele cele rele, precum şi toate nenorocirile de vitele acestora, fiindcă, după cum se zice, prin fumul ei aerul se curăţeşte.

Iarba-mare, culeasă în ziua de **Patruzeci de Sfinţi** şi sfinţită la un loc cu pasca în ziua de Paşti, se păstrează peste tot anul, fiind de multe leacuri bună.

Când e grindină mare, când fulgeră, tună şi trăsneşte, când **ucigă-l-crucea** îl zidăreşte şi-şi bate joc de dânsul şi apoi acesta, ca să nu i se întâmple nemică, să nu-l ajungă trăsnetul **Sântului-Ilie**, s-ascunde unde apucă şi unde poate.

---

[10] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu.

[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 43.

[12] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac.

[13] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Ciudei, dict. de M. Popescu; a celor din Crasna, dict. de Z. Tuniac; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu: *Rădăcina de **iarbă-mare**, strângându-se şi dumicându-se mărunţel, se dă vacilor în tărâţe, anume ca acestea să deie lapte mai mult, şi laptele e mai bun.*; precum şi din alte părţi ale Bucovinei, com. de dna El. Nic. Voronca: *Iarba-mare e bună de afumat şi de dat la vite pentru lapte.*

Iarba-mare are aşadar putere nu numai de a vindeca diferite boale, nu numai de-a îngrăşa vitele, ci încă şi de-a alunga şi depărta toate spiritele cele necurate de casele oamenilor şi de vitele acestora, precum şi toate boalele cele epidemice, anume: **holera, ciuma, lungoarea** şi altele asemenea acestora.[14]

Tot în timpul epidemiilor îndătinează românii de a aduna şi a curăţa rădăcini de **iarba-mare** şi a le pune apoi prin cofe sau a le arunca prin fântânile din cari beu apă, căci prin aceasta se zice că apa se face cu mult mai bună, mai gustoasă şi mai sănătoasă.[15]

Românii din **Moldova**, jud. Suceava, cred şi spun asemenea că **iarba-mare**, săpată în ziua de **Sfinţi**, 9 mart, e bună de afumat în casă când tună. Spre scopul acesta fetele, mai ales fetele cele mari, pleacă în demineaţa **Sfinţilor**, înainte de-a răsări soarele, după **iarbă-mare**. Nu miroasă însă frumos dacă o sapă cu sapa sau cu hârleţul, ci ea trebuie săpată cu un crâmpei de tufă, cu un băţ rupt sau cu o lopăţică. Unii spun că trebuie trasă cu dinţii, de unde apoi şi zicala prin Moldova: ***trage iarba-mare cu dinţii în ziua de Sfinţi***. După ce s-a săpat în ziua de Sfinţi şi s-a adus acasă, rădăcina ei se ţine peste an şi la zile mari se afumă apoi cu ea prin casă.[16]

Românii din celelalte părţi ale **Moldovei**, şi mai ales cei din jud. Tecuci, culeg **iarba-mare** în ziua de **Joi-mari**, înainte de răsăritul soarelui şi-apoi, păstrând-o peste an, afumă cu dânsa prin casă, în credinţă că prin afumarea aceasta se delatură şi depărtează toate duhurile cele rele, precum şi toate farmecele.[17]

În unele locuri însă este credinţa că, afumându-se cu **iarbă-mare** prin casă, fug ţânţarii.[18]

Românii din **Muntenia**, jud. Vâlcea, taie rădăcină de **iarbă-mare** în bucăţele, o înşiră pe aţă, o duc la biserică, unde o lasă să steie 40 de zile, şi după aceea, aducând-o din biserică şi păstrând-o peste an, afumă cu dânsa casa, când se iveşte în aceasta vreo boală molipsitoare, cum e bunăoară **lungoarea**, precum şi pe cei bolnavi.[19]

În fine, **iarba-mare**, după cum am amintit chiar la început, se-ntrebuinţează în multe părţi, mai ales de către fetele cele mari din **Banat** şi **Muntenia**, spre a face dintr-însa **lăutoare** de lăut pe cap, anume ca să se cureţe mătreaţa şi să le crească părul.

---

[14] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Rădăcina de **iarbă-mare** e bună de afumat orişicând se simţeşte omul că nu-i e îndămână sau când sunt boli în sat, precum şi de dat la vite ca să capete lapte.*; precum şi a altor români din Bucovina.

[15] Dat. rom. din Siret; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu: *Cu rădăcină de **iarba-mare** se afumă prin casă pentru că amninoasă frumos. Tot cu rădăcină de **iarbă-mare** se afumă şi cei ce au durere de cap. O samă de romînce însă o sapă în **Ziua Crucii**, fac cruciţă dintr-însa şi o pun în cofa de băut apă, unde o lasă un timp mai îndelungat, şi din cofa aceea beu apoi apă.*; a celor din Zahareşti, dict. de Paraschiva Oltean şi com. de Ion Grămadă, stud. gimn.: *Rădăcina de la **iarba-mare** se leagă de toarta cofei, când e boală umplătoare (troahnă), ca să se beie apă peste dânsa.*; cf. şi Dim. Dan: ***Superstiţii***, publ. în ***Gazeta Bucovinei***, 1894-95: *Se crede că pentru a fi scutit de molipsire de **lungoare** este bine a se pune **hrenoasă** şi **iarbă-mare** în cofa cu apă.*

[16] Com. de dl Art. Gorovei; cf. şi M. Lupescu: ***Iarba-mare***, publ. în ***Şcoala popor.***, an. I, nr. 3 şi 4; M. Lupescu: ***Sfinţii***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VI, p. 160: *În ziua de **Sfinţi** se trage iarba cu dinţii şi se strânge rădăcină de **iarba-mare**, că miroasă frumos şi-i bună de leac.*

[17] Com. de dl Tud. Pamfile.

[18] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 83.

[19] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel; vezi şi Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 30.

Aşa fetele cele mari din **Banat** se duc în noaptea de **Sân-Toader**, care cade, după spusa românilor de pretutindene, totdeauna în sâmbăta cea dintâi a Paresimilor sau a Postului mare, la miezul nopţii în pădure, la locurile cunoscute unde creşte **omanul**, ducând cu sine pâne şi sare. Apropiindu-se de locul cu **oman**, îi dăruiesc acestuia pânea şi sarea, punându-le la rădăcina lui şi descântând astfel:

Oman mare,
Domn mare!
Eu îţi dau ţie pâne şi sare,
Iar tu dă-mi o coadă de păr mare!

După aceasta, săpând şi luând rădăcini de **oman**, le aduc acasă, le fierb şi în crăpat de ziuă îşi spală capul cu **omanul** fiert; apoi, cu ochii închişi, într-aceea căutând scurt la pământ (spre a nu vedea vreun animal cu coada de păr scurt, mâţă), astfel îşi şterg capul şi, despletite, se duc în grajd, unde trag calul (boul, vaca) de coadă, poftindu-şi să le crească şi lor asemenea de lungi coade.[20] În alte părţi, tot din **Banat**, se culeg în zilele cât ţin **Caii lui Sân-Toader**, şi mai cu samă în celea ce premerg **Sân-Toaderului** celui mare, **oman**, creangă de **măr-dulce**, **rug întâmpinat**, adică cel care e prins cu ambele capete în pământ, **floare de fân**, şi cu toate acestea fierte la un loc şi făcută **leşie** dintr-însele, fetele mari se spală pe cap.

În **troaca corită**, unde demineaţa au de gând să se spele, pun sapa, furca de tors, acul de cusut, cu un cuvânt, toate lucrurile lor cu care lucră peste an, în credinţă că toate acestea, în decursul anului să se învârtă uşor în mânele lor, adică să fie **bărbate**. După ce s-au spălat, se duc cu ochii închişi în grajd şi, prinzând pe un cal sau şi pe un bou de coadă, zic:

Toadere,
Sân-Toadere!
Dă-mi chica capului
Cât coada calului!

Se feresc însă foarte de-a se uita la coada unui mâţ, câne ori a unei găini, în credinţă că nu numai că le pică părul, dar capătă şi beteşug la cap.[21]

În jud. Gorj din **Muntenia**, încă de vineri demineaţa, foarte de noapte (pe nemâncate), mai din fiecare casă se duc prin lunci şi prin câmpii oameni, băieţi şi fete, să sape **homan** (zis şi **iarbă-mare**). A doua zi, sâmbătă, adică în ziua de **Sân-Toader**, foarte de noapte (pe negură), toată lumea, dar mai cu samă fetele mari, se scoală, fac **leşie** în care fierb **homan**, cu care se lau apoi pe cap, şi, după ce se împletesc, pun la cozi viţe de fuior de **cânepă** şi rădăcină de **homan**, pe care le poartă toată ziua. După ce se împletesc, ies afară, tot pe negură, şi zic din gură:

Toadere,
Sân-Toadere!
Dă-mi cosiţe capului
Ca pe coada calului!

---

[20] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 562; vezi de acelaşi şi: *Calendariu* pe an. 1882, luna Faur, şi pe an. 1883, luna Mărţişor: *Spălarea capului cu leşie de oman (iarbă-mare, lat. Inula Helenium) la Sân-Toaderul cel mare pentru ca să se conserveze şi să crească părul.*

[21] S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. II, p. 64.

Cânepa ce o pun la coadă însemnează, după ele, să le crească părul ca fuiorul de lung. Iar **homanul** sau **iarba-mare** ce se fierbe în leşie, zic că aşa este obiceiul, fiindcă ajută să le crească părul frumos. Poate că **homanul** să aibă vreo putere de a face să crească părul sau pentru că este o plantă mirositoare s-a întrebuinţat din vechime la spălat pe cap, dar numai în această zi; ori că, fiind o plantă care creşte înaltă până la 2 m, s-a întrebuinţat tot pentru naivitatea de-a creşte părul lung şi repede, tot ca şi acea plantă.

Dar rădăcina acestei plante nu se-ntrebuinţează numai la spălatul pe cap în această zi, ci şi la vite şi **orătănii.** La vitele mari se dă cu **porumb** şi la orătănii în făină muiată sau în tărâţe. Apoi parte din rădăcini se păstrează în casă peste tot anul şi se aprinde din când în când, ca să miroasă frumos şi să prigonească pe **Necurata** din casă, care nu rezistă la mirosul de **homan.**[22]

În unele locuri din **Muntenia,** precum în jud. Romanaţi, ţăranii în ziua de **Sân-Toader** se lau cu apă în care s-a fiert **iarbă-mare;** unii o pun în căciulă; femeile o leagă în tulpane ori marame şi o ţin până în ziua de Paşti, când o aruncă în biserică. Toate acestea spre a fi sănătoşi peste vară.[23]

În alte părţi, asemenea din **Muntenia,** tot poporul, mic şi mare, se spală în ziua de **Sân-Toader** pe cap şi pe trup cu apă în care se toacă rădăcină de **iarbă-mare** sau **homan,** care se scoate atunci din pământ, în credinţa că, făcând aceasta, le creşte părul capului ca şi coada **cailor lui Sân-Toader** şi că vor fi sănătoşi în decursul anului, iar în caz contrar, adică dacă nu se vor spăla astfel, că se încurcă în părul lor **caii lui Sân-Toader** şi pe unii chiar îi şi omoară.[24]

Acestea sunt toate datinile şi credinţele românilor despre **iarba-mare, homan** sau **oman,** câte le-am putut aduna până acuma!

---

[22] ***Românul literar***, Bucureşti, 1891, nr. 12; S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români,** vol. II, p. 66-67; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 43: *În Gorj cu rădăcină de **homan** fiartă în apă se spală fetele, mai cu samă în ajunul Sf. Teodor, care cade sâmbătă, în cea dintâi săptămână a postului Paştelui; cine se spală cu **iarbă-mare** la această zi va fi cu capul curat tot anul, fără mătreaţă, şi nu va cădea nici un fir de păr, ci din contră, va creşte, devenind moale şi frumos.*

[23] M. Lupescu: ***Iarba-mare***, publ. în ***Şcoala pop.***, an. I, nr. 3 şi 4.

[24] S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români,** vol. II, p. 67; în com. Ilovăţul, pl. Cerna, jud. Mehedinţi: *Femeile au obiceiul în ziua de **Sân-Toader** a culege un fel de rădăcini mirositoare, **homan** ... se spală pe cap în acea zi şi au credinţă că creşte părul capului ca coada **cailor lui Sân-Toader.***; com. Secu şi Ruptura, jud. Mehedinţi: *Sâmbăta de la începutul Postului Paştelui se ţine, că cred că-i omoară **caii lui Sân-Toader,** dacă ies afară noaptea şi nu se spală pe cap cu **homan.***; com. Lăunele-de-jos, jud. Argeş: *La **Sân-Toader,** care se serbează în sâmbăta întâia din Postul mare, tot poporul se spală cu **iarbă-mare,** căci, în caz contrar, se încurcă **caii lui Sân-Toader** în părul lor.*; Ionean, *op. cit.*, p. 54: *În ziua de Sf. Teodor (2 martie) fetele mari se spăl la cap cu **iarba-mare,** zicând: Sfinte Teodore! fă ca coadele noastre să crească ca coamele cailor.*; ***Adevărul***, an. XV, martie, 1902, nr. 4538: *În ziua de Sf. **Toader** toate fetele aleargă pe câmp după **iarbă-mare** ... Din această **buruiană** fac un ceai cu care se spală pe cap, crezând că prin această spălare o să le crească părul. Dacă fetele sau nevestele în această zi nu s-ar spăla cu ceai de **iarbă-mare** pe cap, sunt de credinţă că precum aleargă caii pe câmp, aşa vor alerga în cursul anului părăsitele prin părul lor. **Iarbă-mare** mai pun sub căpătâiul copiilor mici şi în coşarul cailor. Poporul crede că aceştia, prin intervenirea Sf. **Teodor,** sunt scutiţi de moarte.*; dat. rom. din jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Iarbă-mare** sapi în ajunul Sf. **Toaderului** şi o pui în căldarea cu lăutură şi te lai cu ea în ziua de Sf. Toader.*

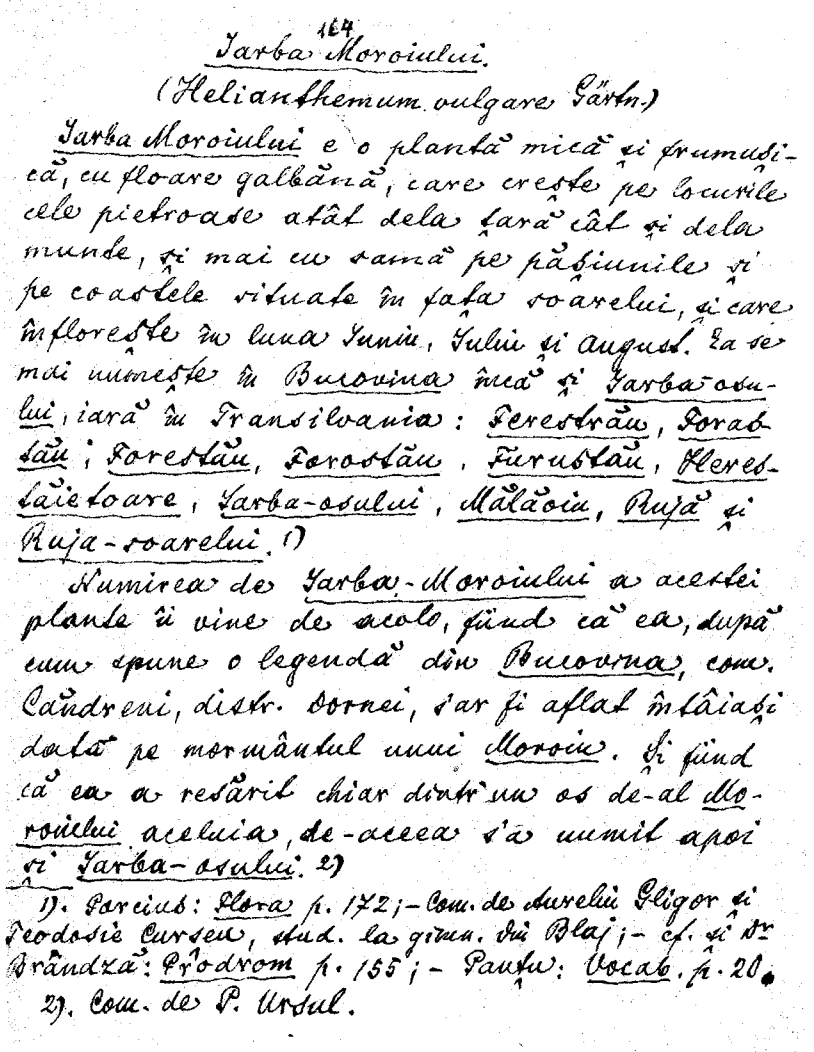

Iarba 164 Moroiului.
(Helianthemum vulgare Gärtn.)

Iarba Moroiului e o plantă mică şi frumuşică, cu floare galbănă, care creşte pe locurile cele pietroase atât dela ţară cât şi dela munte, şi mai cu samă pe păşunile şi pe coastele situate în faţa soarelui, şi care înfloreşte în luna Iuniu, Iuliu şi August. Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi Iarba-osului; iară în Transilvania: Ferestrău, Forastău; Forestău, Forostău, Furustău, Herestăietoare, Iarba-osului, Mălăoiu, Rujă şi Ruja-soarelui. 1)

Numirea de Iarba-Moroiului a acestei plante îi vine de acolo, fiind că ea, după cum spune o legendă din Bucovina, com. Cândreni, distr. Dornei, s'ar fi aflat întâiaşi dată pe mormântul unui Moroiu. Şi fiind că ea a resărit chiar dintr'un os de-al Moroiului aceluia, de-aceea s'a numit apoi şi Iarba-osului. 2)

1). Porcius: Flora p. 172; - com. de Aureliu Gligor şi Teodosie Curseu, stud. la gimn. din Blaj; - cf. şi Dr Brândză: Prodrom p. 155; - Pantu: Vocab. p. 20.
2). com. de P. Ursul.

212. Iarba-moroiului
(Helianthemum vulgare Gaertn.)

Iarba-moroiului e o plantă mică şi frumuşică, cu floare galbănă, care creşte pe locurile cele pietroase atât de la ţară, cât şi de la munte, şi mai cu samă pe păşunile şi pe coastele situate în faţa soarelui, şi care înfloreşte în luna iuniu, iuliu şi august. Ea se mai numeşte în **Bucovina** încă şi **iarba-osului**, iară în Transilvania: **ferestrău, forastău, forestău, forostău, furustău, herestăietoare, iarba-osului, mălăoi, rujă** şi **ruja-soarelui.**[1]

Numirea de **iarba-moroiului** a acestei plante îi vine de acolo, fiindcă ea, după cum spune o legendă din **Bucovina**, com. Cândreni, distr. Dornei, s-ar fi aflat întâiaşi dată pe mormântul unui **moroi.** Şi fiindcă ea a răsărit chiar dintr-un os de-al **moroiului** aceluia, de-aceea s-a numit apoi şi **iarba-osului.**[2]

[1] Porcius: **Flora**, p. 172; com. de Aureliu Gligor şi Teodosie Curşeu, stud. la gimn. din Blaj; cf. şi dr. Brândză: **Prodrom**, p. 155; Panţu: **Vocab.**, p. 20.
[2] Com. de P. Ursul.

Numirile de **ferestrău, forastău, forestău, forostău, furustău** şi **herestăietoare** şi le-a căpătat de la frunzele sale, cari au forma dinţilor de **feresteu** sau **ferestrău,** şi cari sunt înşirate de-a lungul cotorului, întocmai ca şi dinţii unui **feresteu rostit.**[3]

Numirea de **mălăoi** probabil că-i vine de la forma şi coloarea floarei sale.

Iar ce se atinge de numirile **rujă** şi **ruja-soarelui**, nu mi se par a fi poporale, ci traduse din germ. **Sonnenröschen.**

Iarba-moroiului e bună în prima linie pentru botezarea **moroilor** şi pentru oprirea acestora de-a mai ieşi din morminte şi a face oamenilor vreo neplăcere sau vreun rău oareşicare. Apoi de **vătămătură** şi de **tusă.**

Cei ce nu voiesc să fie supăraţi de **moroi** iau **iarba-moroiului,** o fierb în agheasmă, adică în apă sfinţită din Ziua Iordanului sau a Bobotezei şi, ducând apă de-aceasta şapte ani de-a rândul în ziua de Bobotează în locul unde ştiu că e **moroiul** ce nu le dă pace înmormântat, o toarnă în cruciş pe mormântul lui şi zic:

Botează-se robul lui Dumnezău ***Ion,*** *dacă e băiat,* ***Maria,*** *dacă este fată, în numele Tatălui, al Fiului şi al St. Duh, amin!*

După acest act, **moroiul** nu mai învie şi nu mai iesă din mormânt ca să facă oamenilor şi vitelor neplăceri.[4]

Pentru **vătămătură** se fierbe cu rachiu bun înăduşit. După ce-a fiert de ajuns, se lasă puţin ca să se stâmpere şi apoi i se dă din rachiu de-acesta bolnavului, în vreo câteva zile de-a rândul, câte două pahare sara şi câte unul demineaţa. Se caută însă în acelaşi timp ca bolnavul să se ferească de prea mare osteneală, cel puţin o săptămână, şi apoi se vindecă.[5]

Tot aşa se-ntrebuinţează planta aceasta pentru cei ce pătimesc de **vătămătură** şi de către românii din **Transilvania,** cu acea deosebire numai că aceştia o fierb atât în rachiu, cât şi în vin.[6]

O samă de români, tot din **Transilvania** şi tot pentru morburi interne, se leagă cu dânsa pe dinafară.[7]

Pentru **tusă** se face din frunza şi floarea ei, care se fierb în apă curată, un fel de ceai, pe care-l beu apoi cei ce tuşesc, sara şi demineaţa.[8]

În fine mai e de amintit şi aceea că, afară de planta despre care ni-a fost până aice vorba, mai e încă una care se ţine de familia ei şi care asemenea li-i cunoscută românilor după nume.

---

[3] Sub **rostirea** feresteului se-nţelege ascuţirea dinţilor acestuia şi schimbişa lor îndoire într-o parte şi alta, anume ca să poată cu atâta mai bine prinde şi tăia în lemn. **Rostirea** aceasta se exprimă prin vrb: **a rosti** = a ascuţi, a face **rost.** De aice apoi şi: feresteul e rostit, adică e ascuţit.

[4] Dat. şi cred. rom. din Căndreni, com. de P. Ursul.

[5] Dat. rom. din Căndreni, com de P. Ursul.

[6] Dat. rom. din Munţii apuseni, comuna Bistra, com. de Aureliu Gligor: ***Forostăul*** *se produce în locuri pietroase. El are flori galbene şi se foloseşte, împreună cu vin ars, la dureri interne. Bându-l, omul scapă de dureri.*; a celor din Haţeg, com. de dl P. Oltean.

[7] Dat. rom. din Bistra, com. de Aur. Gligor: ***Mălăoiul*** *pl.* ***mălăoi*** *creşte pe locuri pietroase, are flori galbene şi se foloseşte la oameni hepticoşi, cari îl beu. Asemenea îl pun dinafară pentru morburi interne.*

[8] Dat. rom. din Ocolişul-mare, com. de Teodosie Curşeu: ***Furustăul*** *se foloseşte la tusă. Se fierbe în apă şi apa aceea se bea sara şi demineaţa.*

Aceea e **iarba-osului** sau **mălăoaia,** lat. Helianthemum alpestre Jacq. Tot aşa se numeşte româneşte şi planta: Helianthemum rupifragum A. Kern.[9]

*

Forostoiul creşte la pădure (la Feteşti), face o floricicuţă galbănă şi păstăruţe; face putinţică floricică şi foarte mânânţicuţă. Se-ntrebuinţează pentru întărirea dinţilor. Se fierbe cu rădăcină şi cu beldii cu tot şi zama aceasta, strecurând-o, se ţine în gură. Dinţii se curăţesc şi se întăresc. Boala aceasta de dinţi se numeşte **studeniţă.**[10]

*

Furuslăul.[11]

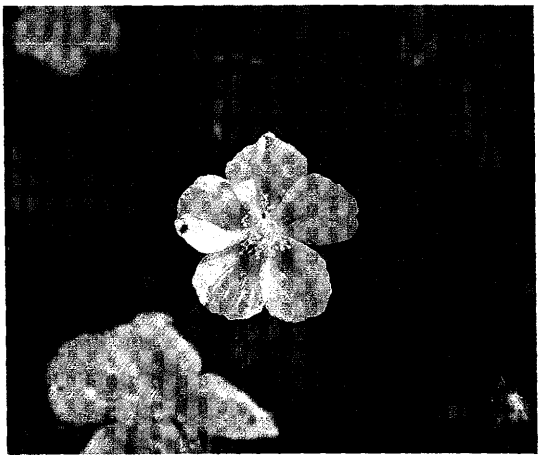

[9] Dr. Grecescu: Conspect, p. 47-48; Panţu: Vocab., p. 19-20.
[10] Com. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni, jud. Botoşani.
[11] Sala, coala IV, p. 1.

213. Iarba-neagră
(Calluna vulgaris Salisb.)

182

Iarbă-neagră.
(Calluna vulgaris Salisb.)

Sub Iarbă-neagră, lat. Calluna vulgaris Salisb. sau Erica vulgaris L. se'nţelege un fel de tufariu, care creşte pe locurile cele năsipoase şi pietroase de prin pădurile munţilor şi care înfloreşte începând din luna lui Iulie şi până în Septemvrie. Ea are floricele mici trandafirii, rar când albe, şi frunze mici lineare.

Acest soiu de Iarbă-neagră nu se'ntrebuinţează, după câţ ştiu eu până acuma, la nemică. Figurează însă foarte adeseori în fruntea a o samă de doine poporane, întocmai după cum figurează şi alte vreo câteva plante, cari asemenea se numesc Iarbă-neagră.

Iată şi-o doină de-acestea din Moldova, jud. Suceava, com. Cotârgaş:

Frundză verdi iarbă neagră,
Coalia'u vale prin dumbravă
Paşti-o păsăruică iarbă,
Treci doru şi mui-o'ntreabă:
– Di ci-i tânără şi slabă!?
– Taci doruli, că ţi-oiu spuni
Câţ-am pătimit în lumi:

Sub **iarbă-neagră**, lat. Calluna vulgaris Salisb. sau Erica vulgaris L., se-nţelege un fel de tufari, care creşte pe locurile cele năsipoase şi pietroase de prin pădurile munţilor şi care înfloreşte începând din luna lui iulie şi până în septemvrie. Ea are floricele mici trandafirii, rar când albe, şi frunze mici lineare.

Acest soi de **iarbă-neagră** nu se-ntrebuinţează, după cât ştiu eu până acuma, la nemică. Figurează însă foarte adeseori în fruntea a o samă de doine poporane, întocmai după cum figurează şi alte vreo câteva plante, cari asemenea se numesc **iarbă-neagră**.

Iată şi-o doină de-acestea din **Moldova**, jud. Suceava, com. Cotârgaş:

Frundzî verdi iarbî-neagrî,
Coalia-n vale pin dumbravî
Paşti-o păsăruicî iarbî,
Treci doru şi mni-o-ntreabî:
- Di ci-i tânârî şi slabî!?
- Taci, doruli, cî ţi-oi spuni
Câti-am pătimit în lumi:
Am fost crudî ca iarba
Şi m-o dobândit scârba.

Şi-am fost iuti la iubit
Şi-nţăleaptî la cuvânt
Şi-am pitrecut cu urât
Şi de asta am slabghit ...[1]

Alta, tot din **Moldova** şi din aceeaşi comună:

Frundzî verdi ***iarbî-neagrî,***
Trandacir *crescut în iarbî,*
Dragu-mni-i omu di treabî,
Că i cuvântu di grabî;
Dragu-mni-i omu blajân
I cuvântu cu stăpân.[2]

A treia, din **Transilvania**:

Frunză verde ***iarbă-neagră,***
Trece badea, nu mă-ntreabă,
Pare că nu i-am fost dragă.
Şi eu trec şi nu-l întreb,
Dar cu ochii îl petrec.[3]

A patra, din **Ţara-românească**, jud. Muscel, com. Lereşti:

Firicel de ***iarbă-neagră,***
Doru de cine se leagă?
De om cu musteaţa neagră:
Lasă plugu-n câmp şi pleacă,
Şi boulenii păscând,
Plugarii culcaţi pe jug,
Şi el apucă prin crâng ...[4]

A cincea şi ultima, tot din **Ţara-românească**, jud. Argeş:

Foaie verde ***iarbă-neagră,***
Răsai lună, răsai dragă,
Luminează-mi la ogradă,
Să-mi cosesc pelin şi nalbă
Să dau puichii să-mi desfacă.
Foaie verde ***matostat***[5]*,*
Nu ţi-am făcut să-ţi desfac,
Şi-am făcut că-mi eşti drag.

---

[1] *Şezătoarea*, vol. II, p. 139.
[2] *Şezătoarea*, vol. II, p. 180.
[3] *Familia*, an. XXVIII, p. 342.
[4] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 837.
[5] Cuv. **matostat** sau **matustat** figurează asemenea foarte adeseori în poezia pop. rom. şi mai ales în cea din Ţara-românească. Nu cunosc însă până acuma nici o plantă cu această numire, ci numai mineralul, numit germ. **Iaspis**. Probabil că va fi existând şi vreo plantă, care se va fi numind astfel şi care e roşă ca **iaspida** sau **iaspisul**, însă eu până acuma nu i-am dat de urmă.

Foaie verde ***iarbă-neagră,***
Răsai lună, răsai dragă,
Luminează-mi la ogradă
Să-mi văz puica mea cea dragă,
Trece drumu lung, mă-ntreabă,
Parcă cineva o roagă!
Şi se uită duşmăneşte,
Ca să nu-i mai trag nădejde.[6]

*

Iarbă-neagră.[7]

[6] Tocilescu: **Materialuri**, vol. I, p. II, p. 1108.
[7] Gligor, nr. 8.

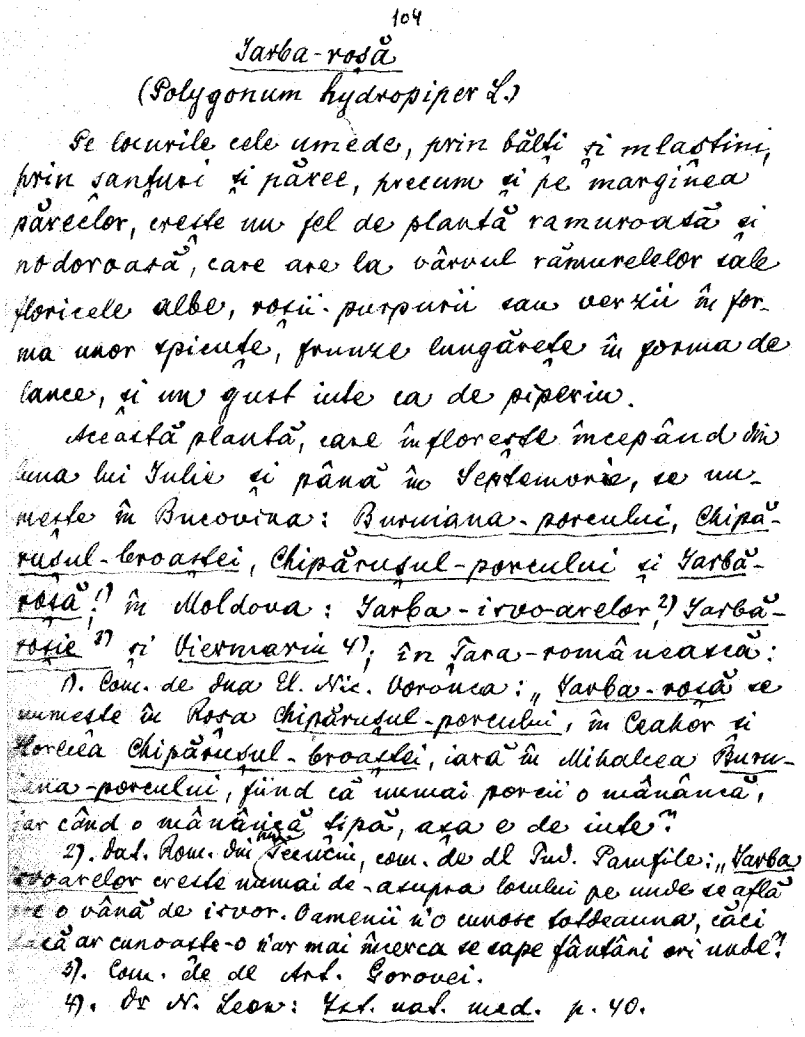

104

Iarba-roşă

(Polygonum hydropiper L.)

Pe locurile cele umede, prin bălţi şi mlaştini, prin şanţuri şi păreie, precum şi pe marginea păreielor, creşte un fel de plantă ramuroasă şi nodoroasă, care are la vârvul rămurelelor sale floricele albe, roşii-purpurii sau verzii în forma unor spicuţe, frunze lungăreţe în forma de lance, şi un gust iute ca de piperiu.

Această plantă, care înfloreşte începând din luna lui Iulie şi până în Septemvrie, se numeşte în Bucovina: Buruiana-porcului, Chipăruşul-broaştei, Chipăruşul-porcului şi Iarbă-roşă[1]; în Moldova: Iarba-izvoarelor[2], Iarbă-roşie[3] şi Viermar[4]; în Ţara-românească: Iarbă-iute; Iarbă-roşie,

1). Com. de dna El. Nic. Voronca: „Iarba-roşă se numeşte în Roşa Chipăruşul-porcului, în Ceahor şi Horecea Chipăruşul-broaştei, iară în Mihalcea Buruiana-porcului, fiind că numai porcii o mânâncă, iar când o mânâncă ţipă, aşa e de iute."

2). Dat. rom. din Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: „Iarba izvoarelor creşte numai de-asupra locului pe unde se află vreo o vână de izvor. Oamenii n'o cunosc totdeauna, căci dacă ar cunoaşte-o n'ar mai încerca să sape fântâni oriunde?

3). Com. de dl Art. Gorovei.

4). Dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 40.

214. Iarba-roşă
(Polygonum hydropiper L.)

Pe locurile cele umede, prin bălţi şi mlaştini, prin şanţuri şi păreie, precum şi pe marginea păreielor, creşte un fel de plantă rămuroasă şi nodoroasă, care are la vârvul rămurelelor sale floricele albe, roşii-purpurii sau verzii, în forma unor spicuţe, frunze lungăreţe, în formă de lance, şi un gust iute ca de piper.

Această plantă, care înfloreşte începând din luna lui iulie şi până în septemvrie, se numeşte în Bucovina: **buruiana-porcului, chipăruşul-broaştei, chipăruşul-porcului** şi **iarbă-roşă**[1]; în Moldova: **iarba-izvoarelor**[2], **iarbă-roşie**[3] şi **viermar**[4]; în Ţara-românească: **iarbă-iute; iarbă-roşie,**

[1] Com. de dna El. Niculiţă Voronca: ***Iarba-roşă** se numeşte în Roşa **chipăruşul-porcului**, în Ceahor şi Horecea, **chipăruşul-broaştei**, iară în Mihalcea, **buruiana-porcului**, fiindcă numai porcii o mânâncă, iar când o mânâncă, ţipă, aşa e de iute.*

[2] Dat. rom. din Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile: ***Iarba-izvoarelor** creşte numai deasupra locului pe unde se află vreo vână de izvor. Oamenii n-o cunosc totdeauna, căci dacă ar cunoaşte-o, n-ar mai încerca să sape fântâni oriunde.*

[3] Com. de dl Artur Gorovei.

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.

piperul-broaştei şi **piperul-bălţii**[5]; în Transilvania: **dintele-dracului, iarbă-roşie, iarbă-usturătoare** şi **iarba-Arhanghelului Mihail** [6]; iară în Biharia şi Marmaţia: **iarbă-roşie.**[7]

De multe ori însă **iarba-roşă** creşte nu numai în locurile amintite mai sus, ci şi-n locuri de-acelea, cari la prima vedere samănă a nu fi umede, în realitate însă totuşi sunt apătoase.

De la această împrejurare se vede că vine apoi credinţa românilor din **Bucovina** şi **Moldova**, cari spun că unde creşte iarba aceasta mai adeseori şi mai multă, acolo se bună samă se află sub pământ un izvor de apă şi, dacă sapi o fântână în acel loc, îndată dai de izvor.

Ce se atinge de numirile acestei plante şi cu deosebire a celei de **iarbă-usturătoare** şi **iarba-Arhanghelului Mihail**, o legendă din **Transilvania**, comitatul Făgăraş, unde sunt uzitate aceste numiri, ne spune următoarele:

Zice că dintru început fiecare înger avea floarea sa. Vrând însă odată ***Arhanghelul Mihail*** *să ducă o* ***vrâstă*** *din floarea lui la biserică, a chemat-o să meargă cu dânsul, dar ea n-a ascultat de porunca lui. Arhanghelul, supărat, a luat-o atunci şi a aruncat-o de pământ, blăstămând-o să se facă* ***usturătoare,*** *ca nimene să nu se atingă de ea.*

De atunci are iarba aceasta un suc usturător, din a cărui pricină, dacă umbli cu dânsa şi atingi apoi faţa cu mâna, te ustură, ba îţi pot ieşi chiar şi beşici.[8]

Şi fiindcă iarba aceasta are un suc iute şi usturător, de-aceea o samă de femei din **Transilvania**, când n-au cenuşă destulă pentru leşie, bagă **iarbă-roşie** într-însa şi leşia se face apoi tare.[9] Tot din cauza sucului său celui acru şi iute se întrebuinţează iarba aceasta şi pentru vindecarea ranelor viermănoase, atât la oameni, cât şi la vite, de unde-i vine apoi în Moldova şi numirea de **viermar**. Dacă vreun om sau vreo vită are o rană pe trup, care s-a căţelit şi a făcut **viermi**, se pisază iarbă de aceasta şi sucul ei se scurge în rană. Înainte de aceasta însă se topeşte untură de porc şi aşa fierbinte cum este se toarnă, mai ales la vite, în rană, şi abia după aceea se toarnă sucul de **iarbă-roşie** şi se **leagă** rana.[10]

---

[5] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 510; şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[6] Dict. de Paraschiva Danciu din Viştea-inferioară, comitatul Făgăraş; Porcius, **Flora**, p. 66.

[7] M. Pompiliu: ***Graiul,*** publ. în ***Convorbiri literare,*** an. [...], p. 1012: ***Ijob*** *= un fel de mătură cu coadă lungă, făcută dintr-o buruiană cu numele* ***iarbă-roşie;*** *cu dânsa se mătură cuptorul, când se coace.*; ***Gutinul***, an. I, Baia-mare, 1889, nr. 29, p. 4.

[8] Dict. de Paraschiva Stanciu din Viştea-inferioară; româncele din unele părţi ale Bucovinei, precum bunăoară celea din Roşa, cred nu numai că te ustură şi faci beşici când atingi faţa cu sucul acestei ierbi, ci şi, dacă te atingi cu dânsul la ochi, poţi să şi orbeşti.

[9] Dict. de Paraschiva Stanciu din Viştea-inferioară.

[10] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean: ***Iarba-roşie*** *e* ***bună de germi.*** *Se fierbe cu totul şi zama ei se toarnă în rană.*; a celor din Ilişeşti şi Crasna: *Această plantă se întrebuinţează de către popor şi ca medicament la ranele vitelor, anume: se pisază şi, storcându-se mustul din ea, se toarnă apoi mustul acesta, care este iute şi tare acru, în rane, şi prin urmare, ieşind viermii dintr-însele, ranele se vindecă.*; a celor din Transilvania, com. Viştea-inferioară, dict. de P. Danciu: ***Iarba-usturătoare,*** *pisată, sărată şi pusă la rana plină de viermi, îi alungă şi vindecă rana.*; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Storcând zama de* ***iarbă-roşie*** *peste viermii din ranele vitelor, viermii mor şi cad.*; şi a celor din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: ***Iarbă-roşie*** *pisată se pune în rănile cari au făcut viermi, căci mor viermii şi se vindecă.*

În multe locuri zama de **iarbă-roşie** se amestecă cu zamă de frunză de **pepeni**, lat. Cucumis sativus L., şi se pune pe rană măcar de două ori pe zi, până ce se vindecă.[11] Unii români însă storc sucul din **iarba-roşie** pe ranele vitelor înainte de ce au apucat a face acestea viermi, anume ca să nu se puie muştele pe dânsele.[12] Pentru **friguri** se pisază **iarba-roşă** sau **chipăruşul-broaştei,** se pune în rachiu ca să mocnească şi rachiul acesta apoi se bea.[13] O samă de femei descântătoare şi vrăjitoare din **Bucovina**, precum bunăoară cele din Stăneşti pe Molniţă însă, întrebuinţează **iarba-roşă** sau **chipăruşul-porcului,** cum o numesc ele, nu numai spre vindecarea **frigurilor** şi a ranelor viermănoase, ci şi la facerea de ură. Aşa, când voiesc ele să despărţească pe doi inşi cari trăiesc bine, iau **chipăruşul-porcului** şi, punând-l sub troaca porcilor, zic:

Cum nu se-mpacă porcii,
Ci se sfădesc la mâncare,
Aşa să se urască
Şi să se sfădească
Şi N. N cu N. N !

După aceasta pun o parte din buruiana astfel vrăjită în straiul unuia dintre cei ce vreu ele ca să-i despărţească, iar partea ce rămâne o usucă, o sfarmă până ce se face praf şi praful acesta îl presură apoi pe celălalt sau îi aruncă în cale şi, după aceasta ..., nu le trebuie mai mult ![14]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de planta despre care ni-a fost vorba până aice se mai ţin încă şi alte trei plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt: **Iarba-roşă,** lat. Polygonum nodosum Pers.

Iarba-purecelui, iarba-purecelor şi **iarbă-roşie,** lat. Polygonum persicaria L.

Moţu-curcanului, numit astfel în Ţara-românească, iară în Bucovina şi Moldova: **nasu-curcanului,** lat. Polygonum orientale L.[15]

[11] Dim. P. Lupaşcu: **Medicina babelor,** p. 97: *Dacă va avea vita rană, precum muşcătură de lup sau altceva, pentru ca să nu facă viermi sau să se cureţe de viermi, să se amestice var nestins şi piatră vânătă şi să se puie la rană, că se lecuieşte, sau să se caute iarbă-roşie, care se găseşte la bahnă, şi frunză de pepeni şi să se stoarcă zama aceea pe rană, măcar câte de două ori pe zi, până se va vindeca.*

[12] *Gutinul*, an. I, Baia-mare, nr. 29, p. 4.

[13] Dat. rom. din Ceahor şi Horecea, com. de dna El. Niculiţă Voronca.

[14] Dict. de Maria Gaboră şi com. de dna El. Niculiţă Voronca.

[15] Porcius, **Flora**, p. 66; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 427; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 510; Panţu: **Vocab.**, p. 36; Idem: **Plantele**, p. 130 şi 178.

215. Iarba-tunului
(Sempervivum tectorum L.)

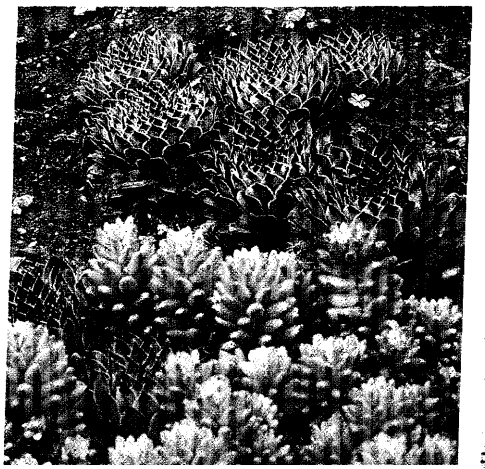

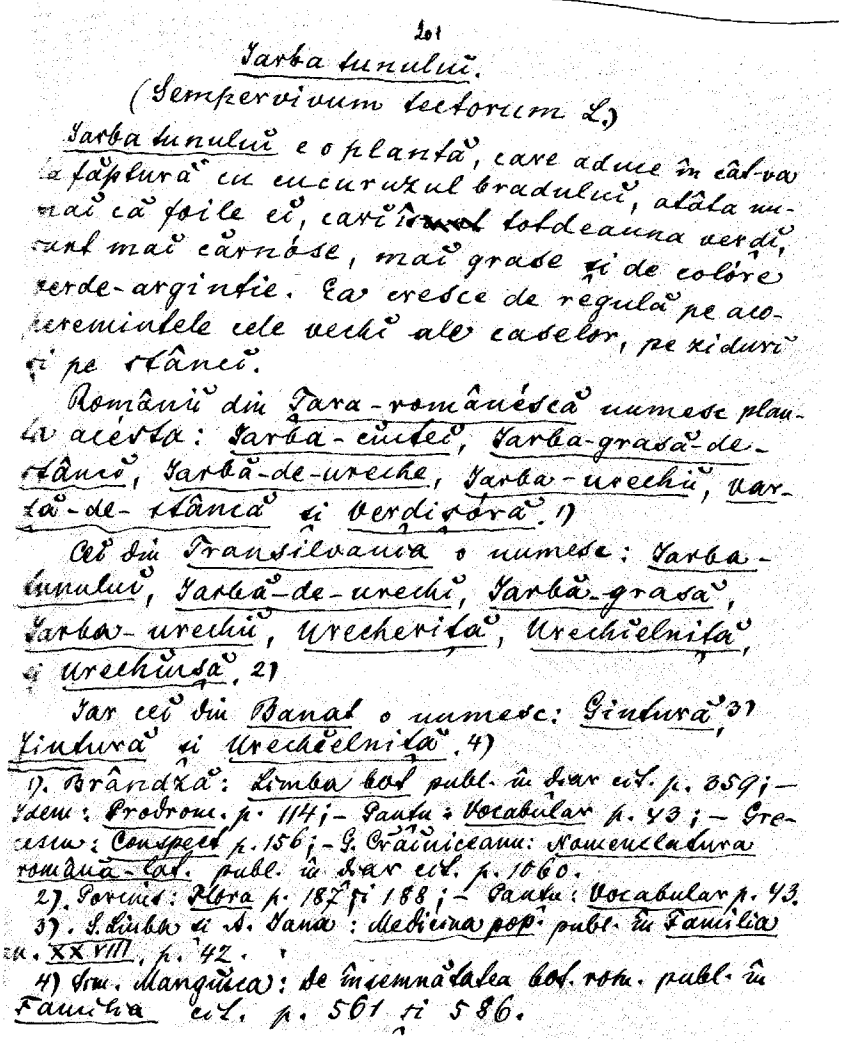

Iarba-tunului e o plantă care aduce încâtva la făptură cu cucuruzul bradului, atâta numai că foile ei, cari îs totdeauna verzi, sunt mai cărnoase, mai grase şi de coloare verde-argintie. Ea creşte de regulă pe acoperămintele cele vechi ale caselor, pe ziduri şi pe stânci.

Românii din **Ţara-românească** numesc planta aceasta: **iarba-ciutei, iarba-grasă-de-stâncă, iarbă-de-ureche, iarba-urechii, varză-de-stâncă şi verzişoară.**[1]

Cei din **Transilvania** o numesc: **iarba-tunului, iarbă-de-urechi, iarbă-grasă, iarba-urechii, urecheriţă, urechielniţă şi urechiuşă.**[2]

Iar cei din **Banat** o numesc: **gintură**[3], **jintură şi urechielniţă**[4].

---

[1] Brândză: *Limba bot.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 359; Idem: **Prodrom**, p. 114; Panţu: **Vocabular**, p. 43; Grecescu: **Conspect**, p. 156; G. Crăiniceanu: ***Nomenclatura română-lat.***, publ. în *ziar. cit.*, p. 1060.

[2] Porcius: **Flora**, p. 187 şi 188; Panţu: **Vocabular**, p. 43.

[3] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 42.

[4] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, *cit.* p. 561 şi 586.

Românceleştiutoare întrebuinţează planta aceasta ca leac în contra mai multor boale, precum: pentru **durere de urechi** şi **de măsele**, pentru **scursoare**, pentru **vătămătură**, pentru **opărituri** şi **bătături**.

Din cauza aceasta poporul român, atât cel din **Bucovina**, cât şi cel din **Transilvania**, voind a o avea totdeauna dindămână, o străplântă şi cultivă pe acoperişurile caselor şi ale grajdurilor, între muşchi.[5]

Dacă are cineva **durere de urechi**, ia vreo câteva frunzişoare de **urechelniţă** de aceasta şi, strângându-le bine cu degetele, picură din sucul său mustul ce iesă dintr-însele, câte unul sau doi stropi, în urechea care îl doare şi durerea îndată îi înceată.[6]

Tot cam în acest chip se vindecă cu planta aceasta şi cei ce le curg urechile.

Dacă îl doare pe cineva vreo măsea, ia vreo câteva frunzişoare de **iarba-tunului** şi, sfărmându-le cu degetele, le pune pe măsaua cu durerea şi aceasta îndată-i trece.[7]

Cei ce au **vătămătură**, adică durere de stomac, iau **iarba-ciutei**, o pisază şi, fierbând-o cu rachiu de drojdie, beu demineaţa pe nemâncate câte un sinceac mic de rachiu de acesta.[8]

Femeile ce au prea multă **scursoare** beu câte-o lingură de suc de **jintură** şi scursoarea încetează.[9]

Când se opăresc copiii cei mici şi graşi subsuoară şi pintre picioare, mamele lor iau **iarba-tunului**, o ard, o pisază bine şi presură apoi părţile opărite cu pulbere de aceasta.[10]

Cei ce au **bătături** la picioare se leagă cu o frunză de **iarba-tunului** la dânsele.[11]

În fine trebuie să mai amintesc şi aceea că unele ţigance numesc planta aceasta **năvalnic** şi spun că e bună de dragoste, de câştig şi de pagubă.

Această afirmare însă seamănă a nu fi adevărată, ci greşită, căci, după cât ştiu eu, **năvalnicul** e cu totul altă plantă.

O altă plantă care se ţine de familia **ierbii-tunului** şi care e cunoscută românilor din **Moldova** după nume, e **borşişorul**, lat. Sempervivum assimile Schott.

*

Iarba-tunului e bună pentru **durere de urechi** celora ce le cură urechile şi pentru cei ce nu aud. O strâng orişicând, o usucă şi apoi se afumă cu dânsa.[12]

---

[5] Porcius: **Flora**, p. 188.

[6] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia, cit.*** p. 562 şi 566; S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia, cit.*** p. 42; dr. N. Leon: **Istoria naturală medicală**, p. 44: *Zamă de buruiană proaspătă pisată se stoarce în urechi pentru durere.*; Panţu: **Vocabular**, p. 43*: Cu sucul acestei plante vindecă poporul nostru durerea de urechi.*

[7] Dat. rom. din ţinutul Dornei, com. de P. Ursul, fost cant. bis. în Cândreni.

[8] Dr. G. Crăiniceanu: ***De ale higienii pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, Oradea-mare, 1893, p. 247.

[9] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în *ziar. cit.*, p. 561.

[10] Dat. rom. din Siret, dict. de R. Ienachievici.

[11] Dr. N. Leon: **Istoria nat. med.**, p. 44.

[12] Dict. de Domnica Iuga, din Pârteştii-de-sus.

*

Iarba-tunului e o buruiană de câmp şi se cheamă **varză-de-stâncă.** Chipul ei cam aduce cu o ureche şi de-aceea i se zice şi **urechelniţă,** iar dacă i se zice aşa, trebuie să fie bună pentru urechi. Într-adevăr, zama din frunzele ei se stoarce bolnavului în ureche – ca să-l asurzească şi mai tare. Eu bănuiesc că pe lângă, mai e vinovat la asta şi numele ei moldovenesc, căci **varza** e **curechiu** la moldoveni, iar planta se cheamă **curechiuş** şi **curechiuşă** (pe cum se cheamă în nordul Ardealului), şi e lesne să înţelegi **urechiuşe** în loc de **curechiuşe.** Se mai cheamă şi **iarba-ciutei,** căci ciuta se numeşte aşa după feliul urechilor ei, şi cam samănă planta cu urechea ciutei.[13]

*

Gintură se numeşte o plantă ce creşte pe ziduri, cu frunze groase şi pururea verzi.[14]

[13] G. Coşbuc: *Analogia în medicină*, publ. în *Albina*, an. VIII, Bucureşti, 1904, p. 231.
[14] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XVIII, p. 42.

316

Iarba-turcului

(Onobrychis sativa Lamk.)

Iarba-turcului, numită astfel în Bucovina, iară în alte părți Sparcetă și Sparsetă [1], este o plantă, care se ține de leguminoasele cu floarea în formă de fluture și care crește atât sălbatică cât și cultivată.

Românii din Bucovina întrebuințează planta aceasta nu numai ca nutreț pentru vite, ci și ca leac contra vătămăturei.

Așa Româncele din Calafindești, distr. Siretului, o pun în holercă și holerca aceasta, care se face de dânsa ca turta cea de ceară de galbănă, o beu apoi câte un păhărel pe inima goală. [2]

1). Pantu: Vocab. p. 61.
2). Dict. de M. Molociu.

216. Iarba-turcului
(Onobrychis sativa Lamk.)

Iarba-turcului, numită astfel în Bucovina, iară în alte părți **sparcetă** și **sparsetă**[1], este o plantă care se ține de leguminoasele cu floarea în formă de fluture și care crește atât sălbatică, cât și cultivată. Românii din **Bucovina** întrebuințează planta aceasta nu numai ca nutreț pentru vite, ci și ca leac contra **vătămăturei**.

Așa româncele din Calafindești, distr. Siretului, o pun în holercă și holerca aceasta, care se face de dânsa ca turta cea de ceară de galbănă, o beu apoi câte un păhărel pe inima goală.[2]

[1] Pantu: **Vocab.**, p. 61.
[2] Dict. de M. Molociu.

217. Iarba-vântului
(Agrostis vulgaris With.)

126

Iarba vêntului.
(Agrostis vulgaris With.)

Iarba vêntului e o plantă, care se'ntrebuinţéză de către Românele din Transilvania ca remediu în contra Faptului, sub care se'nţeleg un fel de beşici albe-roşietice, de mărimea unui ban (heler) şi cari sunt fórte nesuferite, fiind că causéză celui ce le are mâncărime ca de râie.

Femeea ştiutóre, care voesce să vindece pre cel bolnav de faptul acesta, ia un vas cu apă ne'ncepută, în care s'a pus mai întâiu puţină pâne cu sare şi atingênd mereu apa dintr'însul cu Iarba vêntului sau cu Laba gâscei, lat. Leonurus Cardiaca L. rosteşte următorîul descântec:

Demineţă se scula,
Demineţă se lua
Pe cale, pe cărare
Şi pe drumul cel mare:
Pe calea lui Trăian,
La apa lui Iordan,
Cântându-se,
Plângênd, văietându-se,
Cu glas mare,

Iarba-vântului e o plantă care se-ntrebuinţează de către românce**le din Transilvania** ca remediu în contra **faptului**, sub care se-nţeleg un fel de beşici albe-roşietice, de mărimea unui ban (heler) şi cari sunt foarte nesuferite, fiindcă îi cauzează celui ce le are mâncărime ca de râie.

Femeia ştiutoare, care voieşte să vindece pe cel bolnav de **faptul** acesta, ia un vas cu apă ne-nceputǎ, în care s-a pus mai întâi puţină pâne cu sare şi, atingând mereu apa dintr-însul cu **iarba-vântului** sau cu **laba-gâştei**, lat. Leonurus Cardiaca L., rosteşte următoriul descântec:

Demineaţă se scula,
Demineaţă se lua
Pe cale, pe cărare
Şi pe drumul cel mare:
Pe calea lui Trăian,
La apa lui Iordan,
Cântându-se,
Plângând, văietându-se,
Cu glas mare,
De tot tare,
Care-n lume samăn n-are,

Cu glas mare pe pământ
Cu lacrimi spre ceriul sfânt.
Nime-n lume nu-l aude
Fără Maica Domnului
Din portiţa ceriului.
- N. ce te cânţi şi te dăuleşti,
Ce te căieşti
Şi te jeluieşti?
- Cum nu m-oi cânta,
Cum nu m-oi dăola,
C-am dat în fapt înfocat,
În fapt înfierbântat!
- Nu te cânta,
Nu te dăula!
Că eu ţie că ţi-oi da:
Nouă feliuri de frunzări
Să-ţi treacă de supărări:
Peri de mâţă,
Broască de pe uliţă,
Peri de rac
Piele de **gândac.**[1]
Cu ele te vei spăla
De **borâţii** *(vărsarea) lor,*
De scuipaţii lor.
Frumos te-oi limpezi,
Mândru te-oi curăţi,
Ca pe un păun înrotat,
Ca pe-un argint curat
Ca Dumnezeu când te-o dat.
De la mine descântecul,
De la Dumnezeu să-ţi fie leacul!

După ce a sfârşit de descântat apa, care se ia de regulă de la moară ori din vârtej, adică din râu, unde se învârte apa, spală cu ierburile amintite mai sus pe cel morbos peste tot corpul, descântând de trei ori şi asupra lui.[2]

În compuzaţiune cu mai multe alte plante, se-ntrebuinţează **iarba-vântului** tot de către româncele din **Transilvania** încă şi în contra **sgaibei.**[3]

Româncele din **Ţara-Haţegului** zic că **iarba-vântului** e bună şi de afumat pentru **tusă.**[4]

[1] Sub **gândac** se-nţelege aice şerpe.
[2] Vasiliu Rebrean: ***Medicini poporale româneşti***, publ. în *Ungaria*, an. I, Cluj, 1892, p. 334.
[3] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în *ziar. cit.*, p. 377.
[4] Com. de dl P. Oltean.

În fine trebuie să mai amintim încă şi aceea că de familia **ierbii-vântului** se mai ţin încă şi alte trei plante cari sunt cunoscute românilor, şi-ndeosebi celor din **Transilvania** şi **Ţara-românească**, după nume.

Acelea sunt:

Iarba-câmpului, iarba-vântului şi **păiuş**, lat. Agrostis alba L. sau Agrostis stolonifera L.

Bucăţelul, lat. Agrostis canina L., şi

Iarba-vântului, lat. Agrostis Spica venti L. sau Apera Spica-venti P. Beauv.[5]

*

Descântec **de vânturi**: afumându-te cu **iarba-vântului**, zici:

Ieşi N. N. în cale
Şi-n cărare
Se-ntâlni cu vânturile-n cale.
Vânturile-l snopiră
Şi-l zdrobiră.
Maica Precistă dacă auzea
În calea vânturilor ieşea
Şi din gură grăia:
- Voi, vânturi turbate
Şi de slavă lăsate
Şi de Dumnezeu mânate
Voi sunteţi multe
Câte flori pe munte
Câte budene-mpupite
Câte flori învălite.
Domnul să vă ştie câte sunteţi,
Că voi îţi fi venite
Di peste toate hotarele,
Di peste toate drumurile,
Di peste toate cărările.
Şi îţi fi venite
Di peste lemne
Di pi su lemne,
Di peste pomi
Di pi su pomi,
Di peste ape
Di pi su ape,
Di peste sălaşie,

[5] Porcius: **Flora**, p. 33-34; Panţu: **Vocabular**, p. 2; Grecescu: **Conspect**, p. 604 şi 606; Brândză: **Prodrom**, p. 485; G. Crăiniceanu: *Nomenclatura română-latină*, publ. în *Columna lui Traian*, p. 565.

Di pi su sălaşie
Din grădini
Di pi su grădini,
Din streşini
Di pi su streşini,
Din cuptori
Di pi su cuptori,
Din spini
Di pi su spini,
Stâmpăraţi-vă
Alinaţi-vă,
Topiţi-vă,
Cum se topeşte ceara de foc
Şi sarea de apă.[6]

*

De **sgaibă**: în timpul cât se frige o **ceapă** în foc, în oală se pune să fiarbă smântână proaspătă în amestec cu **bosioc** (Ocymum Basilicum), **măgeran** (Origanum Majorana), **bofte** (Tagetes erecta), **săscuţă** (nu le ştiu lătineşte), **mintă-neagră** (Mentha sativa), **mintă-creaţă** (Mentha dentata), **rujuici** (nu le ştiu), **cicoare** (nu le ştiu) şi **iarba-vântului** (Agrostis vulgaris). Amestecând la acestea şi puţină **făină de grâu**, se pun pe o cârpă şi se leagă buba.[7]

*

Legendă: *Despre **iarba-vântului** se crede că ar fi fost soră cu vântoasele*[8]*, dar fiind ea mai rea şi mai neascultătoare decât surorile ei, mamă-sa o blăstăma să se facă în stană de piatră. Dumnezeu, văzând-o frumoasă şi isteaţă, i se făcu milă de ea şi nu o făcu stană de piatră, pentru a fi prietina satanei, ci o făcu o floricică mititea, pentru a rămânea prietină păstorilor şi păcurarilor.*

Credinţe: când eşti lovită de **vântoase**, dacă iai un fir de **iarba-vântului** şi o pui în o ulcică cu apă sfinţită şi descânţi, îţi trece morbul.

Celui lovit de **vântoase**, luând nouă fire de **iarba-vântului** strânse (adunate) pe lună plină din nouă hotare în nouă rânduri, le pui în o ulcică nouă, care, cumpărând-o, numeri banii dinapoi înainte, apoi torni apă neîncepută şi zici:

Voi vântoase,
De un fel,
De două feluri,
De trei feluri,
De patru feluri,
De cinci feluri,
De şase feluri,
De şepte feluri,

[6] Din *ms.* lui I. Pop Reteganul, de la Acad. Rom.
[7] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 377.
[8] Despre **vântoase** se crede că ar fi fete frumoase, născute de femei păcătoase, cari au murit înainte de a se boteza. Ele însă trăiesc cu sufletul pe pământ, până ce se ispăşeşte păcatul mamei lor.

De opt feluri,
De nouă feluri,
Multă lume aţi umblat,
Până pe N. l-aţi aflat.
De-aţi venit cu gând rău,
Fugiţi pe părău,
De aţi venit
Cu gând
De betejit,
Să nu v-ajute Domnul sfânt.
Eu vă fac cu ulcica,
Să n-aveţi spor la nimica.
Şi eu vă fac cu sora voastră,
Să nu mai staţi în casa noastră,
Că sunteţi păcătoase,
Că băgăţi boala-n oase.
Cu iarba vântului vă descânt
Să n-aveţi noroc nici în pământ,
De pe N. nu li-ţi lăsa,
Sănătos
Şi voios
Şi sculat
Pe cum l-aţi aflat[9].

*

Iarba-vântului[10].

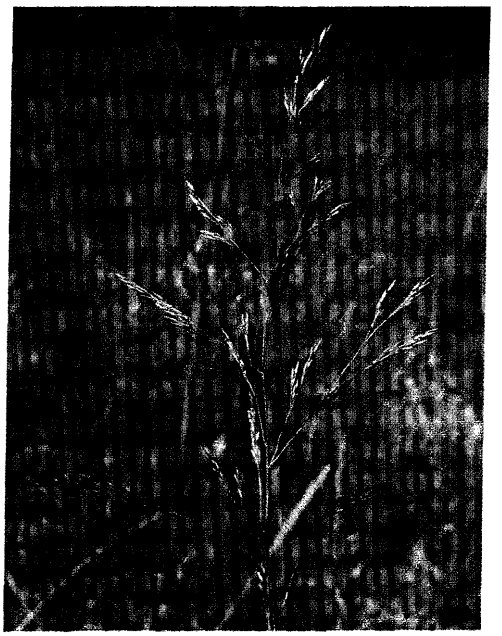

[9] Se zice de nouă ori şi pe cel morbos îl stropeşte de nouă ori, suflând peste el; com. de Theodor A. Bogdan, învăţător în Bistriţa.
[10] *Şezătoarea*, IV, p. 29; Bălăşel, nr. 161.

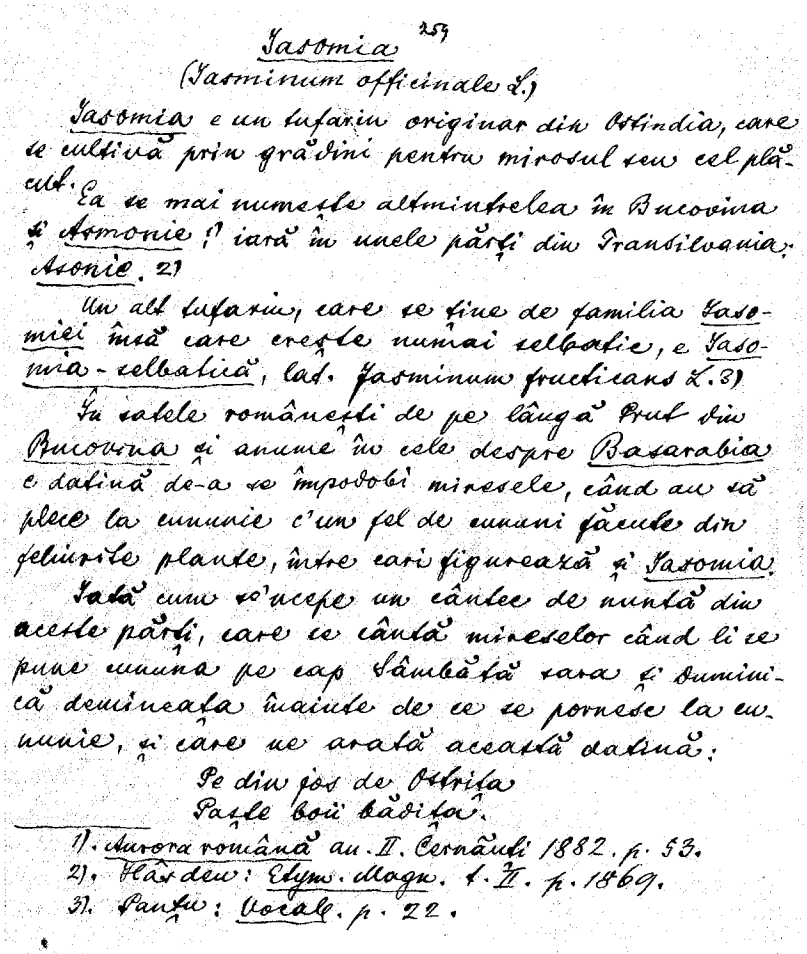

Iasomia [259]
(Jasminum officinale L.)

Iasomia e un tufariu originar din Ostindia, care se cultivă prin grădini pentru mirosul seu cel plăcut. Ea se mai numeşte altmintrelea în Bucovina şi Asmonie[1] iară în unele părţi din Transilvania: Asonie.[2]

Un alt tufariu, care se ţine de familia Iasomiei însă care creşte numai sălbatic, e Iasomia-sălbatică, lat. Jasminum fruticans L.[3]

În satele româneşti de pe lângă Prut din Bucovina şi anume în cele despre Basarabia e datină de-a se împodobi miresele, când au să plece la cununie c'un fel de cununi făcute din feliurite plante, între cari figurează şi Iasomia.

Iată cum se'ncepe un cântec de nuntă din aceste părţi, care se cântă mireselor când li se pune cununa pe cap Sâmbătă sara şi Duminică deminneaţa înainte de ce se pornesc la cununie, şi care ne arată această datină:

Pe din jos de Ostriţa
Paşte boii bădiţa.

1). Aurora română an. II. Cernăuţi 1882. p. 53.
2). Hâsdeu: Etym. Magn. t. II. p. 1869.
3). Panţu: Vocab. p. 22.

218. Iasomia
(Jasminum officinale L.)

Iasomia e un tufari originar din Ostindia, care se cultivă prin grădini pentru mirosul său cel plăcut. Ea se mai numeşte altmintrelea în Bucovina şi **asmonie**[1], iară în unele părţi din Transilvania: **asonie**[2].

Un alt tufari, care se ţine de familia **iasomiei**, însă care creşte numai sălbatic, e **iasomia-sălbatică**, lat. Jasminum fruticans L.[3]

În satele româneşti de pe lângă Prut din **Bucovina**, şi anume în cele despre **Basarabia**, e datină de-a se împodobi miresele, când au să plece la cununie, c-un fel de cununi făcute de feliurite plante, între cari figurează şi **iasomia**.

Iată cum se-ncepe un cântec de nuntă din aceste părţi, care se cântă mireselor când li se pune cununa pe cap, sâmbătă sara şi duminică demineaţa, înainte de ce se pornesc la cununie, şi care ne arată această datină:

Pe din jos de Ostriţa
Paşte boii bădiţa.
Boii pasc, iar iarba creşte,
Mirele întinereşte,
El cu mâna flori adună
Mărioarei de cunună,

[1] *Aurora română*, an. II, Cernăuţi, 1882, p. 53.
[2] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1869.
[3] Panţu: **Vocab.**, p. 22.

De cunună de-asmonie *Cunună de **bărbănoc***
S-o pornească-n cununie *În două cu **busuioc***
*Cunună de **mirtă-creaţă*** *Să i-o punem de noroc ...*[4]
Să i-o slobozim pe faţă.

Iasomia, având un miros plăcut, figurează foarte adeseori şi în fruntea a o mulţime de doine poporale, ca un semn de dragoste.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Transilvania**, comitat. Solnoc-Dobâca:

*Frunză verde **iasomie,*** *Că voiescu-l ca să vie?*
Badea din cancelarie *Eu i-am scris lui îndărăpt*
Mi-a scris pe-un pic de hârtie *Ca să vie, că-l aştept ...*[5]

Alta, tot din **Transilvania**, com. Oltu:

*Frunză verde **iasomie,***
Tânărul, ce-mi place mie,
N-are casă, nici moşie
Numai peană şi hârtie.[6]

A treia doină, din **Ţara-românească**, jud. Romanaţi, com. Caracal:

*Frunză verde **iasomie,*** *Bine-a zis frunza de-alun,*
*Bine-a zis frunza de **vie,*** *Că nici dorul nu e bun.*
Că dragostea nu-i moşie *Dorul unde se pune*
Numai trudă şi urgie; *Nu face lucruri bune.*[7]

A patra şi ultima doină, tot din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, com. Măciuca, în fruntea căreia se află **iasomia** şi care ni-arată cum blastămă un ostaş pe cel ce-a făcut ca să fie luat la miliţie, sună precum urmează:

*Frunză verde **iasomie,*** *Stă soarele de mirare;*
Bate-l, Doamne, cu mânie *Când mă plânge sora mică*
P-ăl de-a pus pana-n hârtie *Frunza-n codru se despică.*
De m-a luat în miliţie. *Şi-altă frunză de **oglici,***
Când mă plânge tată-meu *Fă, Doamne, zilele mici*
Eu sunt tocmai prin Buzău; *Şi nopţile licurici*
Când mă plânge mama mea *Să mă văd scăpat de-aici*
Eu sunt tocma-n Dobrogea; *De mişei şi de calici!*[8]
Când mă plânge sora mare

[4] ***Aurora română***, an. II, p. 53.
[5] Laura V. Mureşan: ***Doine din Ardeal** (Solnoc-Dobâca)*, publ. în ***Familia***, an. XXI, p. 416.
[6] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 148.
[7] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 764.
[8] ***Şezătoarea***, vol. IV, p. 139.

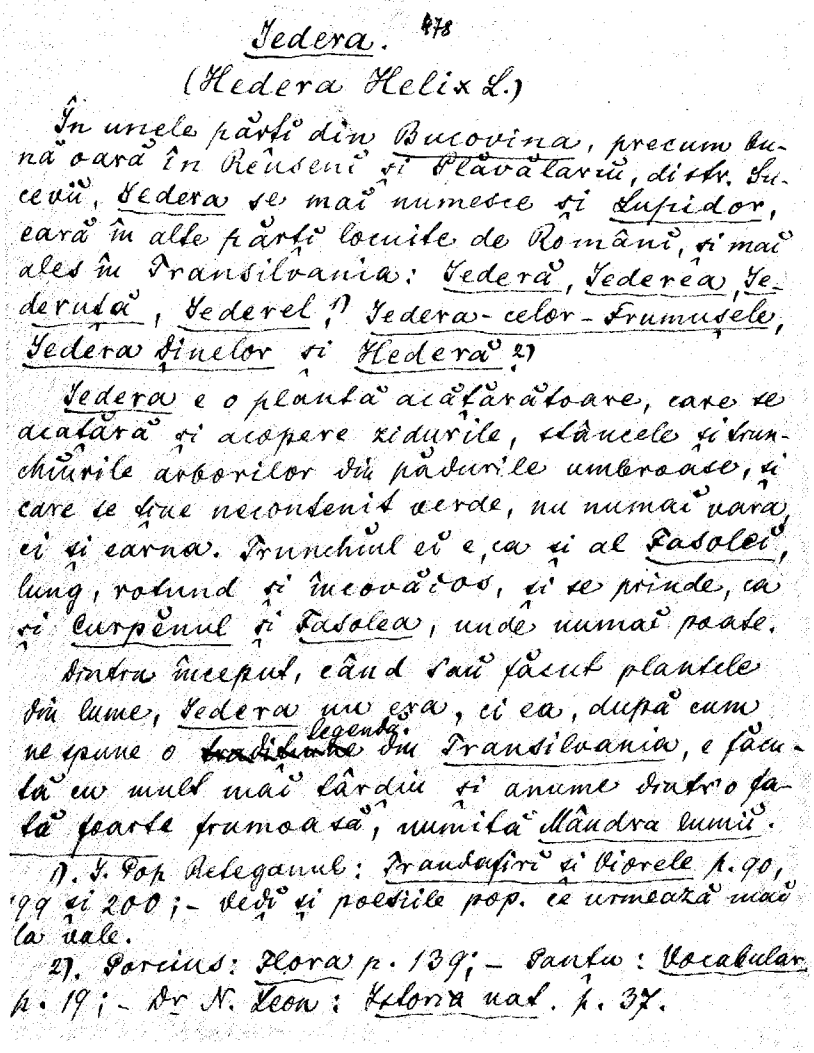

Iedera. 478
(Hedera Helix L.)

În unele părți din Bucovina, precum bună oară în Reuseni și Plăvălarii, distr. Sucevii, iedera se mai numește și lupidor, iară în alte părți locuite de Români, și mai ales în Transilvania: iederă, iederea, iederuță, iederel[1], iedera-celor-frumușele, iedera-zânelor și hederă.[2]

Iedera e o plantă acățărătoare, care se acață și acoperă zidurile, stâncile și trunchiurile arborilor din pădurile umbroase și care se ține necontenit verde, nu numai vara, ci și iarna. Trunchiul ei e, ca și al fasolei, lung, rotund și încovăios și se prinde, ca și curpănul și fasolea, unde numai poate.

Dintru început, când s-au făcut plantele din lume, iedera nu era, ci ea, după cum ne spune o legendă din Transilvania, e făcută cu mult mai târziu, și anume dintr-o fată foarte frumoasă, numită Mândra lumii.

1). I. Pop Reteganul: Trandafiri și viorele p. 90, 199 și 200; - vedi și poeziile pop. ce urmează mai la vale.

2). Porcius: Flora p. 139; - Pantu: Vocabular p. 19; - Dr N. Leon: Istoria nat. p. 37.

219. Iedera
(Hedera Helix L.)

În unele părți din **Bucovina**, precum bunăoară în Reuseni și Plăvălari, distr. Sucevei, **iedera** se mai numește și **lupidor**, iară în alte părți locuite de români, și mai ales în Transilvania: **iederă, iederea, iederuță, iederel**[1], **iedera-celor-frumușele, iedera-zânelor** și **hederă**.[2]

Iedera e o plantă acățărătoare, care se acață și acoperă zidurile, stâncile și trunchiurile arborilor din pădurile umbroase și care se ține necontenit verde, nu numai vara, ci și iarna. Trunchiul ei e, ca și al **fasolei**, lung, rotund și încovăios și se prinde, ca și **curpănul** și **fasolea**, unde numai poate.

Dintru început, când s-au făcut plantele din lume, **iedera** nu era, ci ea, după cum ne spune o legendă din **Transilvania**, e făcută cu mult mai târziu, și anume dintr-o fată foarte frumoasă, numită **Mândra lumii**.

Iată și legenda respectivă: (vezi-o în alăturare). [*În alăturare*, nu este! n. n.].

[1] I. Pop Reteganul: **Trandafiri și viorele**, p. 90, 199 și 200; vezi și poeziile pop. ce urmează mai la vale.
[2] Porcius: **Flora**, p. 139; Pantu: **Vocabular**, p. 19; dr. N. Leon: **Istoria nat.**, p. 37.

Şi tot de-atunci se vede că **iedera** are datină de-a se acăţăra şi a se încolăci nu numai pe lângă **păducel**, fostul ei logodnic, ci şi pe lângă alţi arbori, pe cari îi întâlneşte în calea întinderii sale. Cauza însă de ce este **iedera** pururea verde, ni-o spune următoarea doină poporală, tot din **Transilvania**:

Mult mă mustră ***iedera***
De ce nu-s verde ca ea.
Nu mă mustra, ***iederuţă,***
Că tu poţi fi tânăruţă,
Că eşti lată pe pământ,
Nu te bate nici un vânt;
Eu îs naltă ca gardurile,
Mă bat toate vânturile.[3]

Fiind **iedera** una dintre puţinele plante ale căror frunze rămân şi peste iarnă verzi, de-aceea poporul român din celea mai multe părţi a ales-o ca să facă cununi din ea, cu cari împodobesc apoi pe morţi când îi pun în sicriu, şi cu deosebire pe copile şi pe fetele cele mari. Şi tot din cauza aceasta se plantează foarte adeseori la capul fecioarelor câte un fir de **iederă** şi se samănă pe mormântul lor **busuioc** şi **fonfiu** sau **budiene**.[4]

Iedera însă se-ntrebuinţează de poporul român nu numai spre facerea de cununi pentru cei morţi, ci şi spre alte scopuri. Aşa, băieţii din unele părţi ale **Transilvaniei** pun în ajunul **Anului nou**, şi anume pe la 12 oare de noapte, **foi de iederă** pe soba fierbinte. Şi, dacă se umflă foaia ca o beşică, se roteşte şi apoi plesneşte, atunci cel ce a pus-o are să mai trăiască. Celui ce nu i se umflă, i se apropie sfârşitul.

În ţinutul **Ţării Oltului** se pun în ajunul **Anului nou** atâtea **foi de iederă** într-un blid cu apă, câţi membri sunt în familie. Demineaţa se caută apoi foile şi care foaie e pătată, aceea arată că persoana căreia i-a fost menită are să se îmbolnăvească, iar dacă s-a negrit de tot, atunci are să moară. Mai departe, **iedera**, după credinţa poporului român din **Transilvania**, e una dintre plantele cele mai plăcute **zânelor**, căci **zânele**, când se preumblă prin aer, ţin numai **iederă** în mână.[5] De la această împrejurare se vede că vine apoi şi datina românilor din unele părţi de a numi această plantă şi **iedera-zânelor** sau **iedera-frumuşelelor**.

Şi tot această împrejurare cred că a dat naştere şi credinţei că **iedera** e o plantă cu care se pot face mai multe farmece de dragoste, ceea ce rezultă şi din următoarea poezie poporană:

Mă dusei în dumbrăviţă,
Mă-ntâlnii c-o copiliţă,
Eu de mână o-am luat,
La părinţi în sam-o-am dat
Să o crească, s-o mărească,
Minte-n cap să-i dobândească.
Şi io-am pus picioru-n scară
Şi-am trecut în altă ţară.
Nici trei ani n-am zăbăvit
Hir de-acasă mi-a venit
Că mândra mi-o-ncredinţit.
Şi am pus picioru-n scară
Şi-am trecut în a mea ţară.
Şi cum veneam supărat

[3] V. Alesiu: *Poesii pop.*, publ. în *Convorbiri lit.*, an. XXII, Bucureşti, 1888, p. 697.
[4] Burada: **Datinele pop. rom. la înmormântări**, p. 41.
[5] Din *ms.* prezentat Academiei spre premiere.

Nici nu am intrat prin sat
Fără pe din sus de sat.
Şi-am aflat un iederel
Şi-am făcut un fluierel,
Şi-am aflat o iederea
Şi-am făcut o ceterea...
Cu ceter-am ceterat,
Cu fluieru-am fluierat,
C-un picior am tot jucat.
S-o-adunat nevestele
Dup-aceea, fetele
Şi-a venit şi mândra mea,
Mândra mea cea ochişea.
Eu de mână o-am luat
În gură o-am sărutat
Şi-apoi o-am întrebat:
Ea de ce s-a măritat?
Dar ea mâna şi-o trăgea
Şi din gură-mi răspundea:
*- Frunză verde **mărăcină**,*
Lasă-mă, bade, de mână,
Că ţie ţi-am părut mică
La alţii le par voinică!
Apoi s-o mai socotit
Şi din gură mi-a grăit:
- Du-te, bădiţă-n grădină,
Acolo sap-o fântână,
Du hir că-i apă bună,
Tu pândeşte-apoi la lună,
C-or veni nevestele
Şi-or veni şi fetele,
Şi-oi veni, bade, şi eu,
Voi veni cu două vase,
Eu le-oi umplea, tu le varsă;
Eu m-oi face mânioasă
Şi-oi intra la mă-ta-n casă,
Tu-i fi, bade, cu nevastă! [6]

Dar **iedera** e bună nu numai de farmece de dragoste[7], ci şi de leac, şi anume: de **vătămătură**, de **năduşală**, de **tusă**, precum şi pentru alte boale, mai ales lăuntrice.

Pentru **vătămătură**, se fierbe în vin ori în borş şi, dacă vătămătura e la inimă, atunci ulcica sau oala cu zama ei se pune sub laiţă, iar dacă vătămătura e lăsată în jos, atunci oala cu zama ei se pune pe laiţă, şi de-acolo i se dă apoi celui bolnav zamă de-aceasta de băut, şi anume atunci când îl doare la inimă sau când vătămătura îmblă prin pântece.[8]

O samă de romînce din **Bucovina** încă fac pentru acelaşi scop două feliuri de herbată, şi anume: una din **rămurele de iederă** care cresc în sus şi alta din rămurele de iederă care cresc în jos, fierbându-le înăduşit în apă pe amândouă feliurile acestea de rămurele, în câte o ulcică deosebită. Iar după ce au fiert de ajuns, dau celui bolnav de băut zamă de rămurele ce cresc în sus, când vătămătura se lasă în jos, iar de celea ce cresc în jos, când vătămătura se suie în sus.

Romîncele din unele părţi ale României, precum bunăoară celea din jud. Vaslui, fierb şi dau bolnavilor de **vătămătură iederă** cu **perişor, culcuşul-vacii şi stratură.**

Pentru **năduşală** sau **năduf** se fierbe într-o jumătate de ocă de apă, şi apă de-aceasta se dă apoi de băut. Pentru **tusă** se bea în formă de ceai.

Planta întreagă, cu rădăcini cu tot, se întrebuinţează ca astringent contra pântecării şi a scursorilor de sânge.

---

[6] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 90.
[7] Cf. Nic. Densuşian: ***Scrutări mitologice la români***, publ. în ***Familia***, an. IV, Pesta, 1868, p. 164.
[8] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.

Iar boabele ei se-ntrebuinţează contra **frigurilor**.[9]

Cei ce ologesc se vindecă dacă fac scăldătoare din **iederă-sorocită**.[10]

În fine, mai e de amintit şi aceea că **iedera** figurează, deşi foarte rar, şi-n fruntea unor poezii poporale. Iată una dintre aceste poezii:

*Frunză verde **iederă**,*
Am o mândră oacheşă
Aia-mi rupe inima ...[11]

Iar o cimilitură despre dânsa sună precum urmează:

Colăcel,
Bolăcel
Într-un vârf de muncel.[12]

*

*Mult mă mustră **iedera***
Că nu-s verde ca ţi ea,
***Iedera** poate fi verde*
Că tot în pădure şede,
Şi lăţită pe pământ,
N-o ajunge fel de vânt,
Dar eu-s nalt ca gardurile
Mă bat toate vânturile[13].

*

Iedera[14].

[9] Dr. N. Leon: **Istoria nat. med.**, p. 37.
[10] Com. de dl Art. Gorovei.
[11] ***Familia***, an. XXX, p. 31.
[12] Sbiera: **Poveşti**, p. 321, nr. 98.
[13] Publ. de Ioan Samuilă, în ***Tribuna***, Sibiu, an. III, nr. 76.
[14] ***Şezătoarea***, VII, p. 163; Gligor, nr. 58; Bibicescu: **Poezii**, p. 241; Tocilescu: **Materialuri**, I, p. II, p. 700, 957; Bălăşel, nr. 73.

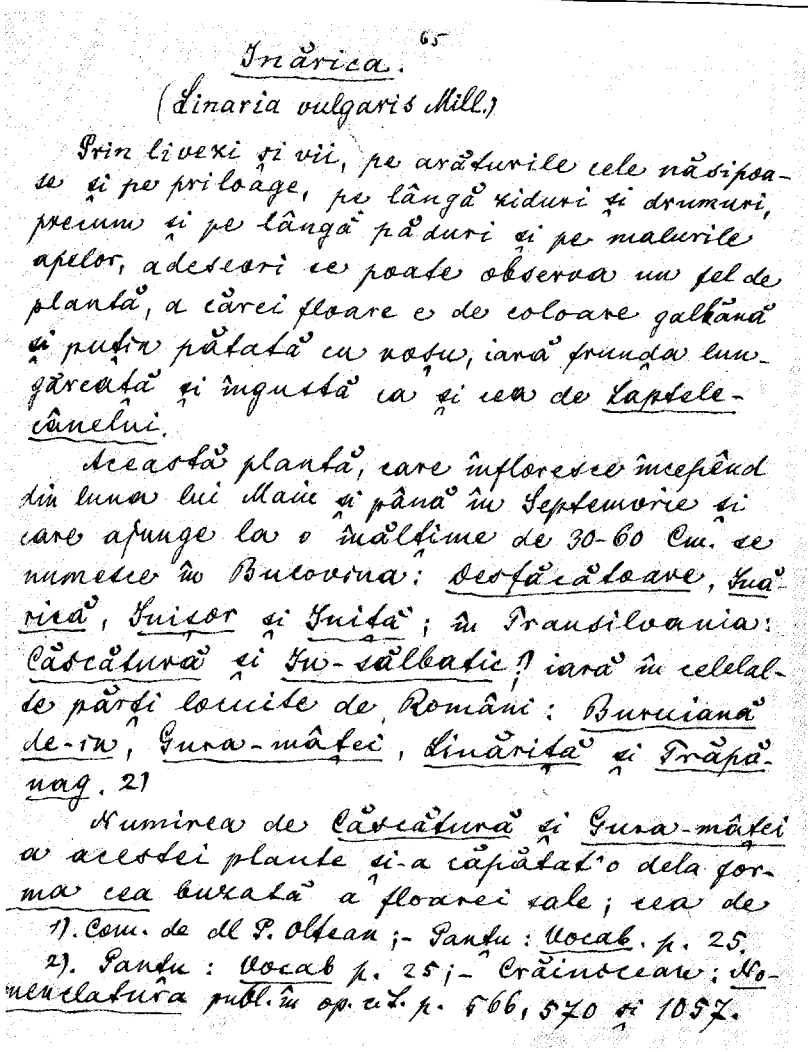

Inărica.[65]
(Linaria vulgaris Mill.)

Prin livezi şi vii, pe arăturile cele năsipoase şi pe priloage, pe lângă ziduri şi drumuri, precum şi pe lângă păduri şi pe malurile apelor, adeseori se poate observa un fel de plantă, a cărei floare e de coloare galbănă şi puţin pătată cu roşu, iară frunda lungăreaţă şi îngustă ca şi cea de laptele-cânelui.

Această plantă, care înfloreşte începând din luna lui Maiu şi până în Septemvrie şi care ajunge la o înălţime de 30-60 Cm. se numeşte în Bucovina: desfăcătoare, Inărică, Inişor şi Iniţă; în Transilvania: Căscătură şi In-sălbatic[1]; iară în celelalte părţi locuite de Români: Buruiană de-in, Gura-mâţei, Linăriţă şi Trăpănag.[2]

Numirea de Căscătură şi Gura-mâţei a acestei plante şi-a căpătat-o dela forma cea buzată a floarei sale; cea de

1). Com. de dl P. Oltean; - Pantu: Vocab. p. 25.
2). Pantu: Vocab p. 25; - Crăinicean: Nomenclatură publ. în op. cit. p. 566, 570 şi 1057.

220. Inărica sau Inişorul (Linaria vulgaris Mill.)

Prin livezi şi vii, pe arăturile cele năsipoase şi pe priloage, pe lângă ziduri şi drumuri, precum şi pe lângă păduri şi pe malurile apelor, adeseori se poate observa un fel de plantă, a cărei floare e de coloare galbănă şi puţin pătată cu roşu, iară frunza lungăreaţă şi îngustă ca şi cea de **laptele-cânelui.**

Această plantă, care înfloreşte începând din luna lui mai şi până în septemvrie şi care ajunge la o înălţime de 30-60 cm, se numeşte în Bucovina: **desfăcătoare, inărică, inişor** şi **iniţă**; în Transilvania: **căscătură** şi **in-sălbatic**[1]; iară în celelalte părţi locuite de români: **buruiană-de-in, gura-mâţei, linăriţă** şi **trăpănag.**[2]

Numirea de **căscătură** şi **gura-mâţei** a acestei plante şi-a căpătat-o de la forma cea buzată a floarei sale; cea de **buruiană-de-in, inărică, inişor, iniţă, in-sălbatic** şi **linăriţă**, din cauză că adeseori creşte şi prin sămănăturile de in[3]; iar cea de **desfăcătoare**, fiindcă femeile ştiutoare din

[1] Com. de dl P. Oltean; Panţu: **Vocab.**, p. 25.
[2] Panţu: **Vocab.**, p. 25; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 566, 570 şi 1057.
[3] După spusa rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei: ***Iniţa creşte prin in, dar nu samănă cu inul. Fiind inului stricăcioasă ca şi turtelul, femeile o plivesc şi o aruncă din in.***

Bucovina, după cum ne vom încredinţa mai la vale, o întrebuinţează foarte adeseori la desfacerea **faptului** şi a **făcăturei.**

Inărica sau **iniţa,** după cum se numeşte planta aceasta în cele mai multe părţi ale Bucovinei, e bună de **coşuri,** precum şi de alte bube cari ies pe obraz; apoi de desfacerea **faptului** şi a **făcăturei** şi spre a face cu dânsa **de dragoste.**

Şi deoarece planta aceasta creşte de regulă la locuri curate, de-aceea se şi aduce ea totdeauna cu cea mai mare curăţenie în orişice zi, afară de vineri şi duminică.[4]

Pentru **coşuri,** precum şi pentru alte bube care se fac pe obraz, se fierbe într-o oală nouă cu apă ne-ncepută şi cu zama ei se spală apoi pe obraz.[5]

Pentru **fapt** se face scăldătoare dintr-însa şi cel ce are **fapt** se scaldă de trei ori pe zi în trei zile dupăolaltă, în aceeaşi săptămână în care a căpătat **faptul,** anume ca acesta să nu se învecheaască.[6]

Unele femei, tot pentru **fapt,** pun **inărică** în apă curată la foc ca să mocnească şi apoi, scăldându-se cel bolnav în mocnitura aceasta precum şi în stropi aduşi de la moară, se curăţeşte de toată răutatea de care e cuprins.[7]

Femeile ştiutoare, care fac scăldătoarea în care voiesc să scalde şi să vindece pe cei ce au călcat în atare **făcătură** sau **aruncătură,** rostesc următoriul descântec asupra **inărichei** sau **desfăcătoarei,** pe care o pun în apă ca să fiarbă:

Vacă neagră
Poneagră!
Cu părul negru
Ponegru,
Cu coarnele negre
Ponegre,
Cu ochii negri
Ponegri,
Cu limba neagră
Poneagră,
Cu dinţii negri
Ponegri,
Cu măselele negre
Ponegre,
Cu pulpa neagră
Poneagră,
Cu ţâţele negre
Ponegre
Cu laptele negru
Ponegru,
Cu coada neagră
Poneagră,
Cu picioarele negre
Ponegre,
Cu unghiile negre
Ponegre!
Ce răncăluieşti
Ce boncăluieşti?
Cine te-o mânat
Ca să aduci fapt
Aruncătură
Şi făcătură?
De te-o mânat bărbat
Trânteşte-l în pat,
De te-o mânat femeie
Trânteşte-o să pieie,

[4] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Anisia Gliga; a celor din Putna, dict. de Anisia Vişan.
[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Marginea, dict. de Ileana Boicu.
[6] Dat. rom. din Putna, dict. de Anisia Vişan.
[7] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana Boicu.

De te-o mânat fată
Trânteşte-o pe vatră,
De te-o mânat flăcău
Trânteşte-l în părău!
Să nu fie lui N. dat
Şi fapt,
Aruncătură
Şi făcătură
Într-al lui cap
Cât un fir de mac,
În vârful capului,
În umerele obrazului,
În nărtiţele nasului,
Nici în ochi
Nici sub ochi,
Nici în limbă
Nici sub limbă,
Nici în inimă
Nici sub inimă,
Nici în rărunchi,
Nici sub rărunchi,
Nici în faţă
Nici în dos,
Nici în genunchi
Nici sub genunchi,
Nici în tălpi
Nici sub tălpi.
Să nu fie
Nici să rămâie
Cât un fir de mac
În patru despicat
În pulbere-aruncat!
N. să rămâie curat
Şi luminat
Cum e de Dumnezeu dat
Şi de Maica sfântă lăsat!
(N. să rămâie curată
Şi luminată,
Cum e de Dumnezeu dată
Şi de Maica sfântă lăsată)
Cine i-o făcut c-o mână
Eu îi desfac cu două,
Cine i-o făcut cu două
Eu îi desfac cu tri
Cine i-o făcut cu tri
Eu îi desfac cu patru
Cine i-o făcut cu patru
Eu îi desfac cu cinci
Cine i-o făcut cu cinci
Eu îi desfac cu şese
Cine i-o făcut cu şese
Eu îi desfac cu şepte,
Cine i-o făcut cu şepte
Eu îi desfac cu opt
Cine i-o făcut cu opt
Eu îi desfac cu nouă,
Şi cu-a mele, cu-amândouă
Şi cu nouăzeci şi nouă! ...
Descântecul de la mine,
Leacul de la Dumnezeu!

După ce în chipul acesta s-a descântat **iniţa** sau **desfăcătoarea** şi s-a făcut scăldătoarea trebuincioasă dintr-însa, cel bolnav de **făcătură** sau **aruncătură** se scaldă la **lună întoarsă,** adică atunci când merge luna spre sfârşit. Iar după ce s-a scăldat, rămăşiţa se duce şi se aruncă de regulă într-un loc pe unde nu umblă oamenii, anume ca **făcătura** să nu se lege de cei ce prin neştiinţă ar călca într-însa.[8]

În fine, femeile sau, mai bine zis, vrăjitoarele, cari voiesc să facă **pe dragoste** cu această plantă, o fierb în apă ne-ncepută şi zama ce iesă dintr-însa o dau apoi fetelor, dimpreună cu un fel de sopon, ca să se spele pe obraz.

[8] Dat. rom. din Fundul Moldovei, dict. de Anisia Gliga şi Costan Raţiu.

Fetele, spălându-se cu această apă descântată şi cu sopon, se zice că se fac drăgălaşe şi plăcute feciorilor.[9]

*

Iniţa, lat. Linaria vulgaris, e bună de durere de mâni şi de picioare. Se fierbe şi se ţin mânele şi picioarele în apa aceasta.[10]

*

Pentru **aruncături** şi pentru **cinste** e bun **inişorul,** lat. Linaria vulgaris, cu floarea galbănă ca **gura-leului,** având lapte. În Roşa îi zic **guriţă.** Te speli pe faţă şi:

Se duc urile
Ca răciturile[11].

*

Iniţă, Linaria vulgaris[12].

[9] Dat. şi cred. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[10] Dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni, jud. Botoşani.
[11] Uzitat în Broscăuţi şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[12] Uzitat în Cupca.

204

Inima-pământului.

(Lycoperdon Bovista L.)

Inima-pământului este un burete, care eresce mai cu samă toamna pe imaşuri şi pe păscători şi care n'are pălărie, nici căciulă, nici coadă, ci e rătund ca un ou sau ca o minge şi prins de pământ printr'un fel de rădăcină foarte mică.

Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi Beşina-calului, Beşina-porcului, Capul-babei, Pârhaliţă şi Răsuflătoarea-pământului; în celelalte ţări locuite de Români din Dacia traiană: Beşica-porcului, Beşina-calului, Beşina-lupului, Beşina-porcului, Beşina-vulpii, Beşu-calului, Gugoaşă, Puf, Pufaiu, Pufulete şi Răsuflătoarea-pământului; iară în Macedonia: Bişini-di-luchi şi Bişini-di-vulpe, lat. Lycoperdon Bovista L. sau Lycoperdon giganteum Batsch. şi Bovista gigantea Nees. 1)

Dintru început Inima-pământului e mică, albă, netedă sau scămoasă. Cu timpul

1) Pantu: Vocab. p. 26. şi Plantele p. 114.

221. Inima-pământului
(Lycoperdon Bovista L.)

Inima-pământului este un burete, care creşte mai cu samă toamna pe imaşuri şi pe păscători şi care n-are pălărie, nici căciulă, nici coadă, ci e rătund ca un ou sau ca o minge şi prins de pământ printr-un fel de rădăcină foarte mică.

Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi **beşina-calului, beşina-porcului, capul-babei, pârhaliţă, pârhaiţă** şi **răsuflătoarea-pământului;** în celelalte ţări locuite de români din Dacia traiană: **beşica-porcului, beşina-calului, beşina-lupului, beşina-porcului, beşina-vulpii, beşu-calului, gugoaşă, puf, pufai, pufulete** şi **răsuflătoarea-pământului;** iară în Macedonia: **bişini-di-luchi** şi **bişini-di-vulpe,** lat. Lycoperdon Bovista L. sau Lycoperdon giganteum Batsch. şi Bovista gigantea Nees.[1]

Dintru început **inima-pământului** e mică, albă, netedă sau scămoasă. Cu timpul însă creşte aşa de mare, că se face cât un ou de gâscă sau chiar şi cât un bostănaş ori un cap de om, de unde se vede că-i vine apoi în Bucovina şi numirea de **capul-babei.**[2]

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 26, şi **Plantele**, p. 114.

[2] Dat. rom. din Cacica, dict. de Domnica Ungurean: ***Inima-pământului*** *e rătundă şi se face mare ca un ou de gâscă.*; a celor din Putna, dict. de David Ursachi: ***Inima-pământului*** *e un burete alb, rătund, fără coadă, care*

Şi cu cât creşte mai mare, cu atâta îşi schimbă şi coloarea, prefăcându-se din albă în gălbie şi la urmă cenuşie.

Când e tânără se numeşte în **Bucovina** de regulă **beşina-calului** şi **beşina-porcului**, după ce creşte mai mare, şi anume când ajunge de mărimea unui ou de gâscă, se numeşte **inima-pământului**, iar după ce îmbătrâneşte şi se coace: **pârhaiţă** sau **pârhaliţă**.

Inima-pământului, când e tânără, e bună de mâncat, şi o samă de români mai sărmani din Bucovina chiar o şi mânâncă. Mai nainte de-aceasta însă o taie **scrijele**, o sară şi apoi o pun pe cărbuni ca să se frigă. Ba o samă o fierb ca şi **hribul**.

După ce îmbătrâneşte, atunci nu este mai mult bună de mâncat.[3]

Pentru aceea însă e bună de leac, şi anume: de **durere de inimă**, de **vătămătură**, de **vintre**, de **tăieturi**, de **buba cea rea** şi de **afumat**.

Dacă îl doare pe cineva la inimă, uscă **inima-pământului**, o pune în holercă şi holerca aceasta apoi o bea.[4]

Dacă are cineva **vătămătură**, taie **inima-pământului** mărunţel, o pune ca să mocnească în holercă şi holerca aceasta o bea apoi înaintea mâncării.[5]

Dacă cineva capătă **vintre**, ia **făinioară** din **beşina-calului**, când aceasta e coaptă, o pune într-un pahar cu apă şi apa aceasta apoi o bea.[6]

Dacă se taie cineva la o mână sau la un picior, face din pulberea sau din puful cel de **pârhaiţă** un fel de legătoare, pe care o pune pe tăietură. Făcând-o aceasta, sângele se astâmpără şi nu curge mai mult.[7] Dacă are cineva vreo **bubă rea**, întrebuinţează pulberea de **pârhaiţă** întocmai ca şi la tăieturi.[8]

---

creşte uneori cât un bostan de mare.; a celor din Udeşti, com. de Gavril Rotariu, stud. gimn.: ***Inima-pământului** creşte la loc gol, unde nu se află frunze de copaci pe jos, şi mai ales unde crapă pământul, şi este în forma unei inimi de coloare vişinie.*; a celor din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca: ***Inima-pământului** e un fel de burete alb, în mărimea unui ou de gâscă şi vine ca **pârhaiţa**, atâta numai că **inima-pământului** e mai vârtoasă, pe când **pârhaiţa** e moale.*; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, stud. gimn.: ***Pârhaliţa** pl. **pârhaliţe** este un burete care creşte pe locuri grase, pe fânaţe şi pe sub haturi şi care are mărimea unui ou de gâscă. Când nu-i coaptă, e albă, iar după ce se coace, se face cenuşie.*; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă: ***Pârhaiţa** este un burete care în alte locuri se numeşte **beşina-calului**, cu acea deosebire numai că ea, când e mare, se numeşte mai mult **pârhaiţă**, iară când e mai tânără se numeşte **beşina-calului**.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Pârhaiţa** este un fel de **beşina-porcului** mai mare, din care, când se coace, iesă un fel de fum.*; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Beşina-porcului** e rotundă, cu rădăcină, cu carnea vânătă. Când se coace, carnea ei se transformă în praf.*

[3] Dat. rom. din Udeşti, com. de Gavr. Rotariu; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan; şi a celor din Cacica, dict. de Domnica Ungurean.

[4] Dat. rom. din Udeşti, com. de Gavr. Rotariu; a celor din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.

[5] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

[6] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina şi fiul său David Ursachi.

[7] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă, şi a celor din Oprişeni, distr. Siretului, dict. de Natalia Bileţchi, şi com. de Ioan Bileţchi, stud. gimn.; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Beşina-porcului**, după ce s-a copt, dă un praf cafeniu care e bun de astupat tăieturile.*

[8] Dat. mai multor români din Bucovina; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 23: ***Beşina-porcului** etc. se întrebuinţează ca hemostatic, praful din interiorul ei se presară pe răni.*

Când roiesc albinele şi vreu să se prindă, atunci unii prisăcari afumă ştiubeiul în care voiesc să se prindă şi albinele; în urma aceasta, se zice că îndată se prind.[9]

În fine trebuie să mai amintim încă şi aceea că de seminţia buretelui, despre care ni-a fost vorba până aicea, se mai ţin încă şi alţi doi bureţi, cari, mai ales când îs tineri, foarte mare asemănare au cu acesta, şi cari au mai tot aceleaşi numiri. Aceia sunt:

Beşina-porcului, numit astfel în Moldova, iar în Bucovina: **pârhaiţă**, lat. Lycoperdon gemmatum Batsch., şi

Parhaiţa, prahaiţa şi **prohabiţa** sau **prohaghiţa**, lat. Bovista plumbea Pers.[10]

Amândoi bureţii aceştia, când îs tineri, sunt buni de mâncat. Iar după ce îmbătrânesc, se consideră veninoşi.

Buretele sau **pârhaiţa** din urmă se-ntrebuinţează, când e bătrână, la afumatul albinelor când roiesc, mai tot aşa ca şi **pârhaiţa** despre care ni-a fost vorba mai sus.[11]

*

Pârhaiţă.[12]

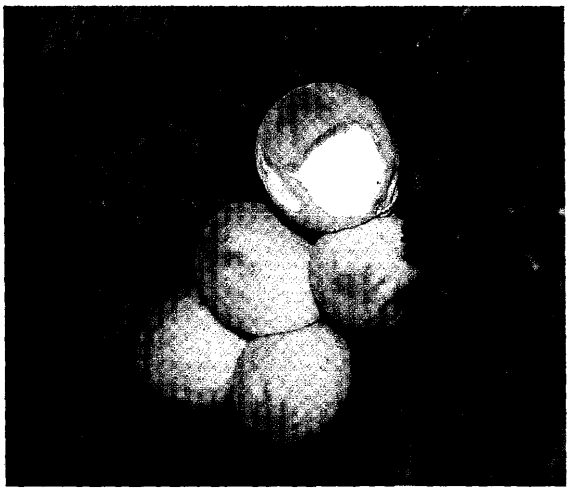

[9] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

[10] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, dict. de episcop. Melchisedec; vezi şi Panţu: **Plantele**, p. 20 şi 226.

[11] Dict. de episcop. Melchisedec.

[12] *Şezătoarea*, III, p. 89.

222. Inul

(Linum usitatissimum L.)

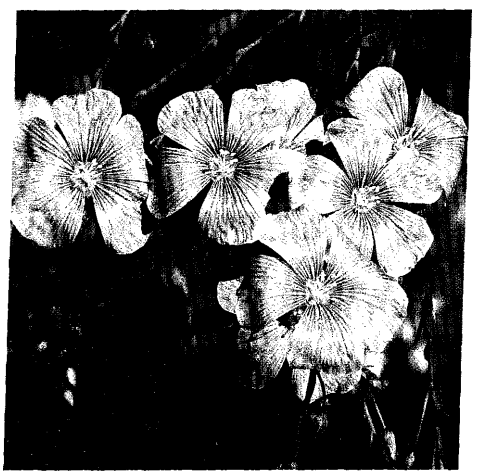

Inul. 514

(Linum usitatissimum L.)

O legendă din Transilvania, comuna Viştea-inferioară, comitatul Făgăraş, ne spune cu privire la originea Inului următoarele:

„Când a făcut Dumnezeu florile, ierburile, buruienele precum şi toţi pomii şi copacii câţi se află pe faţa pământului, inul nu l-a făcut, ci numai cânepa pe care a împărţit-o în două table.

„Şi dintru început amândouă tablele acestea de Cânepă trăiau în cea mai bună înţelegere întreolaltă, ca două surori adevărate. Mai pe urmă însă, uitând că sunt surori, au început a se certa pentru întâietate. Şi cât era ziulica de mare, nu mai încetau de-a batjocuri una pe alta.

„Văzând Dumnezeu de la un timp că tablele de Cânepă ce le-a făcut el se ceartă necontenit şi voind să curme odată gâlceava dintre dânsele, a lăsat-o pe una să fie tot Cânepă ca şi mai nainte, iară pe ceealaltă a prefăcut-o în In.

„Şi de-atunci se zice că e Inul."[1]

Când şi în ce chip însă a început omenirea a-l cultiva şi a-l lucra, despre aceasta legenda nu ne aminteşte nemică.

O legendă din **Transilvania**, comuna Viştea-inferioară, comitatul Făgăraş, ne spune cu privire la originea **inului** următoarele:

*Când a făcut Dumnezeu florile, ierburile, buruienile, precum şi toţi pomii şi copacii câţi se află pe faţa pământului, **inul** nu l-a făcut, ci numai **cânepa** pe care a împărţit-o în două table.*

*Şi dintru început amândouă tablele acestea de **cânepă** trăiau în cea mai bună înţelegere întreolaltă, ca două surori adevărate. Mai pe urmă însă, uitând că sunt surori, au început a se certa pentru întâietate. Şi cât era ziulica de mare, nu mai încetau de-a batjocuri una pe alta.*

*Văzând Dumnezeu de la un timp că tablele de **cânepă** ce le-a făcut el se ceartă necontenit şi voind să curme odată gâlceava dintre dânsele, a lăsat-o pe una să fie tot **cânepă** ca şi mai nainte, iară pe ceealaltă a prefăcut-o în **in**.*

*Şi de-atunci se zice că e **inul**.*[1]

Când şi în ce chip însă a început omenirea a-l cultiva şi a-l lucra, despre aceasta legenda nu ne aminteşte nemică.

[1] Dict. de Eva Şandru.

E însă mai mult decât sigur că românii l-au cultivat şi lucrat chiar de la începutul existenţei lor ca români, căci nu numai tradiţiunea, ci chiar şi unele dintre poeziile poporale ne spun că cele mai alese şi mai fine cămeşi, cu cari îndătinau ei şi mai îndătinează încă chiar şi-n ziua de astăzi a se schimba în zile de sărbătoare, erau făcute numai din **in**.

Ba **schimburile**, uzitate la nunţi, ne spun răsvădit că mai demult, când era mai mare belşug în ţările locuite de români şi când se sămăna mai mult **in** ca în ziua de astăzi, cămeşile cu cari se schimbau mirii când aveau să meargă la cununie, precum şi brâiele cu cari se încingeau miresele nu erau făcute din altă materie, ci numai din **in**.

Drept dovadă despre aceasta ne pot servi şi următoarele versuri ce le reproducem dintr-o oraţiune la nunţi, prin care se închină **schimburile mirelui** ce i le trimite mireasa în ajunul cununiei:

Şi negoaţele mai mice
Le-am pus toate prin caice
Şi le-am adus toate-aice:
Nucuşoare şi alune,
Merişoare şi smochine,
Şi-o cămeşuică de in,
Să-ţi fie voia deplin,
Cu cheutori de bumbac,
Cum dumitale îţi plac ...[2]

Iar în privinţa **brâului de in**, o doină din **Banat**, com. Herendeşti, ne spune următoarele:

Bate vântul sălcile,
Să pornească luntrile,
Să pornesc şi io cu ele,
Să mă duc la Seghedin
Să-mi cumpăr un brâu de in,
Să-l trimit la mândr-acasă,
Ca să vadă şi să creadă
Cum mi-i inima de neagră.[3]

Ce se atinge de lucrarea **inului** în special, amintim numai atâta că acesta se lucră întocmai ca şi **cânepa**, întrebuinţându-se aceeaşi procedură la topirea lui, precum şi aceleaşi unelte la meliţarea şi ţesutul pânzei dintr-însul.

Şi precum nevestele şi fetele, cari nu se pricep sau din cauza lenei nu vor să se ocupe de cultivarea şi lucrarea **cânepei**, sunt luate în râs şi batjocură, tot aşa sunt luate în râs şi batjocură şi acelea cari nu se pricep sau li-i greu a lucra **inul**.

Iată ce ne spune o poezie poporală din **Transilvania** despre o asemenea nevastă:

Scoală, mândră, hai la sapă!
- Nu pot, badeo, că-s beteagă!
Scoală, mândră, hai la târg!

---

[2] Sim. Fl. Marian: **Nunta la români**, p. 832.
[3] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 81.

- Stăi, bădiţo, că mă schimb!
- Să-ţi cumpăr claie de in!
- Mai bine-o vadră de vin!
Inul trebuie lucrat,
Vinul numai piperat;
Inul trebuie muncit,
Vinul numai îndulcit! [4]

O altă poezie poporală, şi anume din **Ţara-românească**, prin care se ia în batjocură o femeie căreia îi place a petrece mai mult prin crâşme şi a bea, decât a lucra **inul**, sună precum urmează:

Bată-l vântul şi săninul
Păl de tot samănă ***inul***
Şi nu sădeşte la viţă,
Domnul milă să-i trimiţă.
Nu i-ar mai ajuta dracul
Ălui de face ***daracul:***
Când va lua şi-l va-ncepe
Să cază-n el, să se-nţepe.
Găsi-l-ar sughiţ şi tuse
Păl de face furci şi fuse,
Şi nu ia ***pruni*** *să sădească,*
Ţuica să se înmulţească.
Dumnezeu sfântul s-ajute
Ăluia de face bute,
Şi să ferească de boale
Pe ăl de face la oale! [5]

Inul însă se-ntrebuinţează nu numai spre a produce pânză dintr-însul, ci totodată şi ca leac contra mai multor umflături şi abcese.

Aşa **sămânţa de in** e bună pentru **uimă, tătarcă, scurtă, rujă, buboaie, vătămătură,** precum şi pentru multe alte bolfe şi bube rele, căci ea are putere de-a muia abcesele acestea, a le deschide sau a le sparge şi a trage toată răutatea dintr-însele afară.

Femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece **uima** sau **tătarca,** iau **sămânţă de in,** o fierb în lapte dulce şi fac dintr-însa un fel de alifie sau legătoare. După ce-au făcut alifia, o pun călduţă la **uimă** sau **tătarcă. Uima** şi **tătarca,** în urma aceasta, se moaie şi apoi, deschizându-se şi ieşind toată răutatea dintr-însa afară, în scurt timp rana se trage şi se vindecă.[6]

---

[4] Com. de dl B. B. Iosof.

[5] G. Dem. Teodorescu : **Poezii pop.**, p. 332.

[6] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: ***Sămânţa de in,*** *fiartă cu lapte dulce şi pusă la* ***uimă,*** *sparge uima, dacă aceasta e coaptă, şi toată răutatea o trage ca şi cu mâna dintr-însa.*

Alte femei, din contră, iau **sămânţă de in,** o pun într-o tigaie cu **groscior dulce** şi fac dintr-însa un fel de **bălmuşel.** Bălmuşelul acesta îl întind apoi pe o frunză ca să se stâmpere puţin şi după aceea îl pun pe **uimă.** În urma aceasta, **uima,** care se face la şold, subsuoară sau în spate şi care uneori e mai mare chiar şi decât un ou de gâscă, fie proaspătă sau învechită, se sparge, iesă toată răutatea dintr-însa şi se vindecă, căci mai bun leac contra ei decât bălmuşelul acesta nu mai este altul.[7] Tot cam aşa se vindecă **uima** şi de cătră o samă de romînce din **Transilvania.**

Uima – spun acestea – *se iveşte în forma unui buboi de coloare roşie, dar morbosul are a se lupta cu mai mari dureri. Uima e o bubă nepericuloasă şi se poate cura atât la început, cât şi la fine. Când e deja coaptă, se leagă cu pap de sămânţă de in fiert în lapte dulce şi aplicat pe dânsa în stare călduţă.* [8]

Pentru **vătămătură** se pune alifie făcută din **sămânţă de in** la pântece, anume ca să strângă toată durerea la un loc, pentru că vătămătura, după credinţa şi spusa poporului, e împrăştiată prin tot corpul.[9]

Tot cu **sămânţă de in,** prăjită în untură proaspătă şi curată de porc sau în unt, se leagă şi umflăturile, cari în urma aceasta se dezumflă.[10] **Sămânţa de in,** fiartă mult până ce se formează dintr-însa un mucilagiu, se întrebuinţează sub formă de cataplasm emolient, mai cu samă la femeile care au născut de curând şi care au dureri prea mari.[11] **Zama** cu **ceaiul de sămânţă de in** e bun de tusă, de durere de piept şi de gâlci.[12]

Mămăliga de sămânţă de in e asemenea bună de pus pe orişice fel de răni.[13]

Când au caii un fel de boală de urechi, numită **şorecei,** e bine să se stricnească după ureche cu lanţeta şi cu un ac să i se scoată, iar nările să se strângă cu mâna tare, ca să strănute. În caz dacă se umflă după tăiere, se ia **oloi de in şi,** amestecându-se cu sare, se unge; ori se ia **sămânţă de in,** se fierbe cu oţet sau cu vin şi cu **ceapă** şi, puindu-se la ureche, îi trece.[14]

Oloiul de in pus pe o cârpă se-ntrebuinţează şi la **arsuri.** Din **făină de in** şi **cartofi** fierţi şi pisaţi se fac plasturi, care se pun la umflături şi abcese, ca să coacă.[15]

Cu **păciuşele de in** se arde **ruja.** Se fac adică nouă gogoleţe de **păciuşele** de mărimea unei nuci, se pune pe rând câte un gogoleţ de acestea pe **rujă** şi apoi i se dă foc cu lumina. Cum a prins a arde, îndată se potoleşte pe **rujă** cu un petec roşu. Şi tot aşa se face cu fiecare gogoleţ, până ce ard şi se potolesc toate. După aceasta, lăsându-se pe rujă atât gogoleţele, cât şi petecul cu care s-au potolit, se leagă ruja cu un tulpan şi astfel se lasă apoi până a doua zi.[16]

O samă de femei, când ard gogoleţele acestea, rostesc şi un **descântec de rujă.**

---

[7] Dat. rom. din Poiana-Stampii, com. de P. Spânul.
[8] Vasiliu Rebrean: ***Medicini pop. româneşti***, publ. în ***Ungaria***, an. I, 1892, p. 377.
[9] Dat. şi cred. rom. din Siret, dict. de I. Lipaş.
[10] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.
[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 44.
[12] Com. de dl Art. Gorovei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 44.
[13] Com. de dl Art. Gorovei.
[14] Lupaşcu: **Medicina babelor,** p. 111.
[15] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 44.
[16] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac; a celor din Siret, com. de soţia mea, Leontina.

Cu **păciuşele de in**, precum şi cu alte obiecte se afumă şi **beşica cea rea**, precum şi oamenii cei ce au **hidropică**.

Păciuşele, **scamă** şi **pânză de in** nu numai la anumite, ci la feliurite răni se pun, atât ca învălitori sau legători, cât şi ca **şarpii**.[17]

Inul e cu mult mai subţirel şi mai moale decât **cânepa**. De-aice apoi şi asemănarea părului celui moale al unei fete cu **inul**, după cum rezultă aceasta din următoarea doină din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

*Frunză verde **mandalace**,*
Fă-mă, Doamne, ce me-i face:
Fă-mă raza stelelor
'n calea craiovencelor
Şi a lipovencelor,
Să-mi aleg d-o craioveancă,
Craioveancă, lipoveancă,
*Cu faţa ca **trandafiru**,*
*Cu **perişoru ca inu**,*
Cu ochii ca de şerpoaică,
Ce-o vrea Dumnezeu să-mi facă! [18]

Iar o altă doină, din **Transilvania**, din care rezultă tot această asemănare, sună precum urmează:

Ieşii sara pe uliţă
Şi-mi văzui mândra-n portiţă
Gata ca o păuniţă:
Mândra mea, pe lume una,
Cum îi între stele luna!...
Părul ei mătasă moale
Ca şi inul când înfloare;
Împănată cu scumpie,
Tuturor dragă ... şi mie! [19]

Iar când o fată se topeşte de dorul iubitului ei, nu se poate răbda de-a nu exclama şi a zice:

Bade, pentru dumneata,
*Mă **topesc ca cânepa**;*
Şi bade, de dorul tău,
*Mă **topesc ca inu-n tău**.*[20]

În fine mai e de amintit încă şi aceea că de **inul**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţin încă şi alte plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

---

[17] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; şi a celor din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.
[18] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 7.
[19] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 35.
[20] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 33

Inul-de-câmp, ineaţă, inişor[21] şi **inuşor**, lat. Linum austriacum L. şi Linum perenne L.
Inul-galbăn, lat. Linum flavum L.
Inul-mare şi **in-păros**, lat. Linum hirsutum L.[22]

*

În cazul cel mai rău – când are cineva **răguşală** – recurgem la **aburire** cu fiertură de **sămânţă de in** (Linum usitatissimum). Această aburire se-ntâmplă aşa: când fierbe oala, o luăm la o parte şi, astupând-o cu un talger, coada aceluia se vârăşte în gura celui morbos, timp ca de un pătrar de oară.[23]

Dacă sameni **inul** în zi de frupt (dulce), atunci se face frumos, iar de-l sameni în zi de post (săc), nu se face cumsecade.[24]

Ruja se tămăduieşte dacă pui pe dânsa orice fel de materie roşie, iar peste aceasta pui **păciuşele de in** şi le aprinzi câte de trei ori, însă aşa, ca cel ce are **rujă** să nu se frigă. În timpul acesta, cel cu **ruja** stă culcat cu ruja în sus.[25]

*

Inul.[26]

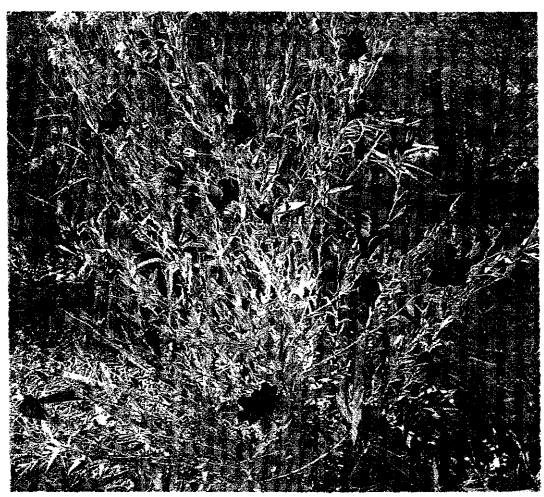

[21] Panţu: Vocab., p. 25.
[22] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei: ***Inişorul** e totuna la frunză şi la floare ca şi **inul** adevărat, atâta numai că creşte nesămănat pe fânaţe. El se pune în scăldători, la feliurite beteşuguri.*
[23] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 416.
[24] Com. de dl S. T. Chirilean.
[25] Dict. de R. Ienachievici, din Siret.
[26] Bartolomeu, p. 31; Papahagi, p. 264, 271, 293.

223. Închiegătoarea
(Geranium Robertianum L.)

448

Închiegătoarea
(Geranium Robertianum L.)

Închiegătoarea, numită în Banat încă şi Priboiu-căprese, iară în alte părţi locuite de Românii Năprasnică,[1] e o plantă, care creşte pe locurile umbroase de prin păduri precum şi pe lângă stânci şi ruine şi care se ţine asemenea de Ţapa-Sfintelor sau Ciocul-berzei. Ea are flori cu mult mai mici de cât Ţapa Sfintelor, frunze trandafirii întunecate şi un miros neplăcut.

Închiegătoarea, după credinţa şi spusa Românilor din Banat, e bună de orişi ce scursoare de sânge, pentru că are putere de-a închega şi a opri sângele, de unde se vede că-i vine apoi şi numirea de Închiegătoare.

Femeile ştiutoare din Banat, când au trebuinţă de dânsa, o fierb şi zama ce iesă din ea o dau apoi celor ce au scursoare de băut.

1). Panţu: Vocab. p. 18.

Închiegătoarea, numită în Banat încă şi **priboi-căpresc**, iară în alte părţi locuite de români **năprasnică**[1], e o plantă care creşte pe locurile umbroase de prin păduri, precum şi pe lângă stânci şi ruine şi care se ţine asemenea de **ţapa-sfintelor** sau **ciocul-berzei**. Ea are flori cu mult mai mici decât **ţapa-sfintelor**, frunze trandafirii întunecate şi un miros neplăcut.

Închiegătoarea, după credinţa şi spusa românilor din **Banat**, e bună de orişice scursoare de sânge, pentru că are putere de-a închega şi a opri sângele, de unde se vede că-i vine apoi şi numirea de **închiegătoare**.

Femeile ştiutoare din **Banat**, când au trebuinţă de dânsa, o fierb şi zama ce iesă din ea o dau apoi celor ce au scursoare de băut.[2]

Româncele din **Ţara-românească** însă, şi anume celea din jud. Buzău, iau rădăcină de **închiegătoare**, o pisază, o pun într-o litră de rachiu de prune şi din litra aceasta dau apoi celor ce au **treapăd** de băut în trei zile dupăolaltă, însă numai demineaţa, pe inima goală.[3]

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 18.

[2] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 561: ***Închiegătoarea, Geranium Robertianum. Această iarbă fiartă şi băută încheagă, opreşte orişice scursoare; de aici şi numele ei.***

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 76.

515

Închiegăţeaua.
(Alchemilla vulgaris L.)

Închiegăţeaua e o plantă, care creşte prin livezile, pe păşunile şi pe fânaţele de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care înfloreşte din luna lui Maiu şi până la începutul lui August. Ea are floare mănunţică de coloare gălbie şi frunză creată în forma unei labe de gâscă. Din causa aceasta se mai numeşte ea în Bucovina încă şi Laba-gâştii, şi anume cea ce creşte pe păşuni şi fânaţe: Laba-gâştii selbatică, iar cea ce creşte prin livezi: Laba gâştei-de-grădină.[1] În alte părţi însă, se vede că tot din aceasta causă, se numeşte Crăţişoară pl. Crăţişoare, Creţişoară pl. Creţişoare, Plasca şi Pleasca.[2]

Închiegăţeaua e bună de pântecare, de venin şi scursori la bărbaţi şi femei, precum şi de leucoree.

Pentru toate acestea se face ceaiu dintr-însa

1). Dat. Rom. din Cândreni, şi din Dorna, com. de Petru Ursul şi dict. de Gavril Boancăş, defin. de Otto Petrino.

2). Panţu: Vocab. p. 2.

224. Închiegăţeaua
(Alchemilla vulgaris L.)

Închiegăţeaua e o plantă care creşte prin livezile, pe păşunile şi pe fânaţele de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care înfloreşte din luna lui mai şi până la începutul lui august. Ea are floare mănunţică de coloare gălbie şi frunză creaţă, în forma unei labe de gâscă. Din cauza aceasta se mai numeşte ea în Bucovina încă şi **laba-gâştii**, şi anume cea ce creşte pe păşuni şi fânaţe: **laba-gâştii-sălbatică**, iar cea ce creşte prin livezi: **laba-gâştii-de-grădină**.[1] În alte părţi însă, se vede că tot din această cauză, se numeşte **crăţişoară** pl. **crăţişoare**, **creţişoară** pl. **creţişoare**, **plască** şi **plească**.[2]

Închiegăţeaua e bună de pântecare, de **venin** şi **scursori** la bărbaţi şi femei, precum şi de **leucoree**. Pentru toate acestea se face ceai dintr-însa şi se bea.[3]

Bându-se ceaiul, pântecarea şi scursorile încetează.

[1] Dat. rom. din Cândreni şi din Dorna, com. de Petru Ursul şi dict. de Gavril Boancăş, defin. de Otto Petrino.

[2] Panţu: Vocab., p. 2.

[3] Dat. rom. din Bucovina, ţinutul Dornei, com. de P. Ursul, precum şi a celor din Ţara-românească, jud. Prahova, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med**, p. 35.

De la această împrejurare se vede că-i vine apoi şi numirea de **închiegăţea,** uzitată la românii din **Bucovina.**

O samă de romînce din **Bucovina** o întrebuinţează încă şi spre **opărirea** oalelor şi a budeielor în care pun laptele la prins, pentru că, după cum spun ele, se prinde mai multă smântână pe dânsele, iar untul se face galbăn şi frumos.[4]

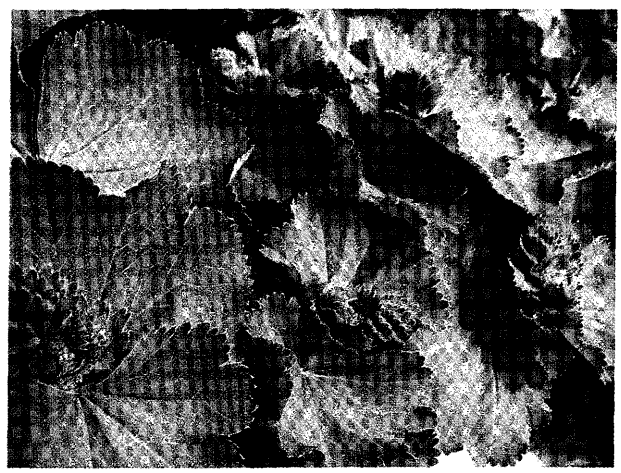

[4] Dat. rom. din ţinutul Dornei, com. de P. Ursul şi dict. de Gavril Boancăş.

Jneapănul. 333
(Juniperus communis L.)

Jneapănul e un ciritel, dela 1-2 M. de înalt, care se ţine de arborii cetinoşi şi care creşte numai la munte, unde formează adeseori tufişe foarte greu de străbătut.

În Bucovina ciritelul acesta, ale cărui crengi de desupt, încorăgindu-se, se-ntind pe pământ, se numeşte încă şi jireapăn şi ialovăţ[1]; în Moldova: jneapăn[2]; în Transilvania: brădişor, ceatenă, ceten, cetin, cetină, jinapăn, jireapăr, jneapăn, juneapăn, junipăr, juniper şi şneapăn[3]; în Banat: cetenă şi jireapăn[4]; în Biharia: jinapăn[5]; iară în unele părţi încă şi: archiş, archit, ienupăr, inibahar, inipahar, inipăr, iniper, jnepen, şinap şi şnep.[6]

Cum că ciritelul acesta se numeşte în unele părţi din Transilvania şi cetină şi cum că el creşte mai mult numai pe la vârfurile munţilor, adică acolo unde se sfârşeşte pădurea şi se începe

1). Cf. şi Panţu: Vocab. p. 22-23.
2). Şezătoarea vol. VII. Fălticeni p. 181. Nota 4: „În Broşteni se dice jneapăn la un copăcel mic şi foarte crengos, de soiul Bradului. Îi plăcut pentru verdeaţa lui deschisă şi cetina sa mărunţică."
3). Porcius: Flora p. 58; - Frâncu-Candrea, op. cit. p. 87; - Com. de dl P. Oltean.
4). Panţu: Vocab. p. 22-23.
5). M. Pompiliu: Vorbe locale din Biharia publ. în Şezătoarea vol. VII. Fălticeni. p. 181.

225. Jneapănul sau Iuniperul

(Juniperus communis L.)

Jneapănul e un ciritel, de la 1-2 m de înalt, care se ţine de arborii cetinoşi şi care creşte numai la munte, unde formează adeseori tufişe foarte greu de străbătut.

În Bucovina ciritelul acesta, ale cărui crengi dedesubt, încorăgindu-se, se-ntind pe pământ, se numeşte încă şi **jireapăn** şi **ialovăţ**[1]; în Moldova: **jneapăn**[2]; în Transilvania: **brădişor, ceatenă, ceten, cetin, cetină, jinapăn, jireapăr, jneapăn, juneapăn, junipăr, juniper** şi **şneapăn**[3]; în Banat: **cetenă** şi **jireapăn**[4]; în Biharia: **jinapăn**[5]; iară în unele părţi încă şi: **archiş, archit, ienupăr, inibahar, inipahar, inipăr, iniper, jnepen, şinap** şi **şnep.**[6]

Cum că ciritelul acesta se numeşte în unele părţi din **Transilvania** şi **cetină** şi cum că el creşte mai mult numai pe la vârfurile munţilor, adică acolo unde se sfârşeşte pădurea şi se începe

[1] Cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 22-23.
[2] ***Şezătoarea***, vol. VII, Fălticeni, p. 181, nota 4: *În Broşteni se zice **jneapăn** la un copăcel mic şi foarte crengos, de soiul bradului. Îi plăcut pentru verdeaţa lui deschisă şi cetina sa mărunţică.*
[3] Porcius: **Flora**, p. 58; Frâncu-Candrea, *op. cit.*, p. 87; com. de dl P. Oltean.
[4] Panţu: **Vocab.**, p. 22-23.
[5] M. Pompiliu: ***Vorbe locale din Biharia***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VII, Fălticeni, p. 181.
[6] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 432; Idem: ***Limba bot.***, tip. în *op. cit.*, p. 566; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1502; Panţu: **Vocab.**, p. 22-23.

golul munţilor, se poate cunoaşte încă şi din următoarea doină de pe Valea-Rodnei:

Peste deal, peste cunună[7]
La cea cruce de cetină
Suflă vântul şi-o clatină
Din vârf până-n rădăcină;
Lelea plânge şi suspină,
C-a aflat pe badea-n vină
Iubind o mândră străină! [8]

Fructele **jneapănului**, cari au mărimea **mazerei** şi coloare neagră-brumărie şi cari se numesc **ienupere**[9] şi **bârboane** sau **borboane**[10], le întrebuinţează poporul parte ca leac contra **dropicei** sau **umflăturilor la picioare** şi parte spre afumarea odăilor şi a grajdurilor, spre depărtarea boalelor molipsitoare. Pentru **dropică, scursuri**, precum şi ca să meargă udul, se iau **ienupere**, rădăcină de **pătrunjel** şi rădăcină de **urzică**, în câtime deopotrivă, se fierb în apă până scad jumătate, se strecoară şi se bea apoi de mai multe ori pe zi câte o ceaşcă.

Tot pentru aceste boale se mai face încă şi un decoct tare de **ienupere**, se amestecă cu jumătate lapte şi apoi se bea. Cu alifie de **ienuper** se freacă uşor pe părţile umflate de **dropică**, pe pântece şi pe picioare.[11]

Unele romînce din **Bucovina**, cari voiesc să vindece pe cei ce le sunt picioarele umflate, fac din **ienupere** şi **cetină de jneapăn** scăldători şi oblojeli în cari se scaldă şi cu cari se oblojesc.[12]

Alte romînce, tot din **Bucovina**, când e cineva bolnav şi umflat, îl afumă cu **ienupere** şi apoi, punându-i ceva peste cap şi spate ca să asude, se dezumflă şi se vindecă.[13]

Iar când voiesc să depărteze boalele cele molipsitoare de prin odăi şi grajduri, atunci pun ienupere pe cărbuni şi le afumă, mai ales sara, înainte de culcare.[14]

O samă de români, şi mai ales din **Transilvania**, pun **bârboanele** sau **borboanele**, cum le numesc ei, şi-n rachiu, anume ca să-i deie acestuia gustul **bradului**.[15]

În fine mai e de amintit încă şi aceea că doi ciritei, cari se ţin de ciritelul despre care ni-a fost până aice vorba şi cari li-s românilor asemenea cunoscuţi după nume, sunt:

Ienupărul-pitic, numit încă şi **jnepen** pl. **jnepeni** şi **jneapăr**, lat. Juniperus nana Willd. Fructele sau borboanele acestui ciritel au aceleaşi întrebuinţări ca şi celea de Juniperus communis.

Cetină-de-negi şi **sabină**, lat. Juniperus sabina L.[16]

---

[7] Cunună = culme.

[8] Domide şi Şorobotean: ***Poesii pop. de pre Valea Rodnei, în munţii nordici ai Transilvaniei***, publ. în ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, p. 104.

[9] Panţu: **Vocab.**, p. 23.

[10] Dat. rom. din Transilvania.

[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 44.

[12] Dat. rom. din Câmpulung, com. de Vasile Liţu, stud. gimn.

[13] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[14] Dat. rom. din Bucovina, precum şi a celor din Transilvania, com. de dl P. Oltean; cf. dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 44.

[15] Dat. rom. din Transilvania, com. de dl P. Oltean.

[16] Panţu: **Vocab.**, p. 23.

*

Şneapân: boala de apă (dropică) se numeşte aşa după credinţa că se naşte din osteneală, bând apă rece. Cel atacat de acest morb se umflă, nu poate mânca, se năduşeşte şi are puţin **ud.**

Dacă dai de morb de cu bună vreme, acela se poate cura – mai târziu n-are leac.

Pacientul, mâncând numai ouă fierte şi lapte dulce, va lua următoarea medicină:

Dispunând de poamă de **şneapân-de-munte**, poamă de **boz, dinţură, potroacă** şi **romoniţă** bună, din **potroacă** şi puţină **dinţură** fierte bine, pregătim – adăugând şi pulbere din poamele numite mai sus şi uscate timp de trei oare la căldură – ceai din care va bea pacientul în loc de apă. Ca leac va lua demineaţa şi sara câte un pocal – cât de rachiu – de ceai fiert cu **romoniţă.**

Îndată după opt zile morbosul începe a deveni mai vial, uşurat în respirare şi dezumflat în mădulări.[17]

*

Inipera e bună de afumat prin casă şi de umflătură, de scăldat şi de afumat.[18]

Sămânţa de **jneapăn** se fierbe înăduşit şi se bea apoi în rânduri, pentru **tusă.** E bun şi pentru **umflătură.** Partea umflată se afumă cu **jneapăn** şi cu **păciuşele** de **in.** Pentru **apă** (Wassersucht) se fierbe bolnavului dimpreună cu **pitrinjei** şi se dă să beie.[19]

*

Jneapăn[20], **jneapănul**[21], giuneapini=iuniper[22].

[17] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 89.
[18] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[19] Dat. rom. din Ciocăneşti, com. de Oct. Bârgăoan, stud. gimn.
[20] *Şezătoarea*, II, p. 41; Gligor, nr. 69.
[21] Bartolomeu, p. 30.
[22] Papahagi, p. 249, 259, 305; Tocilescu, I, p. 702.

226. Jugastrul
(Acer campestre L.)

Jugastrul. 154

(Acer campestre L.)

Jugastrul sau Giugastrul este un arbore înrudit cu Arţariul, lat. Acer platanoides L. cu Paltinul, lat. Acer pseudoplatanus L. şi cu Gladişul sau Verigariul, lat. Acer tataricum L. sau Acer cordifolium Bmg. 1)

Lemnul acestui arbore, fiind uşor şi totodată foarte tare, se întrebuinţează spre feliurite lucruri făcute în strung.

Atât Românii din Bucovina însă cât şi cei din Moldova şi Transilvania fac dintrînsul mai cu samă juguri pentru boi. 2)

Se crede şi se dice însă că jugul şi cu

– Idem: Plantele p. 114; –

V. Pantu: Vocab. p. 1; – Dr Brândză: Prodrom p. 209 şi 210; – Bad. Rom. din Reteni, dr. Fireşului, dict. de Pasta Rosa: „Gladişul e un copaciu, care creşte ca Păltinul şi are frunde ca şi acesta. Floarea lui e albă şi creşte ca un ţiţ ca strugurii la Vie. Rodul lui e ca a Păltinului, numai atâta că e roşietică. Floarea şi frunda lui, care se poate culege în orî şi ce di, e bună de durere de ochi. Se fierbe şi pune în strachină, şi cu vamă de-asupra se ţine la ochi."

2). Cf. şi A. T. Laurian şi I. C. Massim: Dicţionarul limbei române. t. II. p. 116.

Jugastrul sau **giugastrul** este un arbore înrudit cu **arţariul**, lat. Acer platanoides L., cu **paltinul**, lat. Acer Pseudoplatanus L., şi cu **gladişul** sau **verigariul**, lat. Acer tataricum L. sau Acer cordifolium Bmg.[1]

Lemnul acestui arbore, fiind uşor şi totodată foarte tare, se întrebuinţează spre feliurite lucruri făcute în strung.

Atât românii din **Bucovina** însă, cât şi cei din **Moldova** şi **Transilvania**, fac dintr-însul mai cu samă **juguri** pentru boi.[2]

Se crede şi se zice însă că jugul, şi cu deosebire cel făcut din lemn de **jugastru**, nu e bine nicicând să se puie pe foc ca să ardă. Cel ce se încumetă şi face lucrul acesta, acela nu poate muri. Când îi soseşte ceasul morţii, se chinuieşte grozav şi până ce nu i se pun sub cap sau în aşternut

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 1; Idem: **Plantele**, p. 114; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 209 şi 210.
[2] Cf. şi A. T. Laurian şi I. C. Massim: **Dicţionarul limbii române**, t. II, p. 116.

surcele din jugul respectiv sau un alt jug de boi, până atunci nu-şi poate da sufletul, căci Dumnezeu nu-l iartă.

Tot în acest scop se meneşte o bucată de jug pe numele celui bolnav şi se arde. Şi atunci moartea îi alină durerile.[3]

Jugastrul sau **giugastrul** se-ntrebuinţează şi ca leac.

Aşa româncele din **Ţara-românească**, jud. Prahova, fac scăldători dintr-însul, în care scaldă copiii oridece ar fi aceştia bolnavi.

Decoctul de coajă se bea contra diareei, dizenteriei şi hemoragiei.

Se mai spală cu el şi ranele.[4]

[3] Cred. rom. din Bucovina, şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 40.

227. Laptele-cânelui
(Euphorbia Cyparissias L.)

76

Laptele câinelui.
(Euphorbia Cyparissias L.)

Sub numirea de Laptele-câinelui sau Alior înţeleg Românii de pretutindene mai multe specii de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari conţin în sine un suc alb ca laptele, însă venenos şi foarte amar, care, uscându-se, se face cleios. Aceste plante sunt:

Aliorul, numit altmintrelea şi Arèu[1], Arièu[2], Arior[3], Ariu[4], Laptele-câinelui,

1). Rădulescu-Codin, op. cit. p. 75 şi 100; - Gr. G. Tocilescu: Materialuri folkloristice vol. I. p. II. p. 832 şi 841; - Hasdeu: Etym. Magn. t. II. p. 1675: „Forma Arèu se aude în Banat şi Oltenia"; - vezi şi poeziile reproduse mai la vale.

2). Dr. At. M. Marienescu: De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică, publ. în Familia an. IX. p. 238.

3). Panţu: Vocab. p. 16.

4). Dat. Rom. din Transilvania, com. de dl P. Oltean: „La Laptele câinelui îi zic în Bonţariu Ariu, cu accentul pe i. Tot Arìu se numeşte planta aceasta în toate comunele apusene dela Haţeg."; - Hasdeu: Etym. Magn. t. II. p. 1675: „Laptele-cucului sau Ariu".

Sub numirea de **laptele-cânelui** sau **alior** înţeleg românii de pretutindene mai multe specii de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari conţin în sine un suc alb ca laptele, însă venenos şi foarte amar, care, uscându-se, se face cleios. Aceste plante sunt:

Aliorul, numit altmintrelea şi **arèu**[1], **arièu**[2], **arior**[3], **ariu**[4], **laptele-cânelui**, **laptele-cucului** şi **lăptugă**, lat. Euphorbia Cyparissias L.

---

[1] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 75 şi 100; Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 832 şi 841; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1675: *Forma arèu se aude în Banat şi Oltenia.*; vezi şi poeziile reproduse mai la vale.

[2] Dr. At. M. Marienescu: ***De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică***, publ. în ***Familia***, an. IX, p. 238.

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 16.

[4] Dat. rom. din Transilvania, com. de dl P. Oltean: *La laptele-cânelui îi zic în Bonţariu arìu, cu accentul pe i. Tot arìu se numeşte planta aceasta în toate comunele apusene de la Haţeg.*; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1675: ***Laptele-cucului sau arìu.***

Aliorul, alior-mic, buruiană-de-negei, buruiană-măgărească şi **laptele-cânelui,** lat. Euphorbia Esula L.[5]

Aiorul, alior, alèur, alfior, arior, buruiană-de-friguri, buruiană-de-negei, buruiană-măgărească, laptele-cânelui, lapte-cânesc, laptele-cucului şi **laptele-lupului,** lat. Euphorbia helioscopia L.[6]

Alior-de-baltă şi **aior-de-baltă,** lat. Euphorbia palustris L.[7]

Laptele-cânelui şi **buruiană-de-negei,** lat. Euphorbia plathyphyllos L.[8], şi

Aliorul-de-pădure, lat. Euphorbia sylvatica Jacq sau E. amygdaloides L.[9]

Conţinând **laptele-cânelui** sau **arieul,** lat. Euphorbia Cyparissias L., un suc alb ca laptele, dar veninos şi foarte amar, româncele din unele părţi ale **Banatului** îndătinează de-a face dintr-însul, precum şi din alte plante, un fel de unsoare, cu care ung apoi păstorii oile, când stăpânii acestora **le măsură** şi **le pun pe brânză** în ziua de **St. George,** anume ca să depărteze **halele,** precum şi alte spirite necurate dimpreună cu vrăjitoarele, de la stână, să nu poată lua laptele de la oi, ci, dacă li-i numaidecât de luat, să-l ieie de la **arieu.**[10]

Româncele din unele părţi ale **Bucovinei** şi **Moldovei** însă întrebuinţează **laptele-cânelui,** lat. Euphorbia Cyparissias L., contra boalei numite **de dânsele,** care cele mai de multe ori se capătă din **iele** sau din **frumoase.** Spre scopul acesta îl strâng ele într-o zi de sec desdemineaţă, până nu răsare soarele, pe la sfârşitul lunii, şi-l pun într-o oală cu apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă. Iar după ce fierbe, cu zama lui se aburesc şi se spală, iar cu cotorul sau vrejul său fac oblojele.[11]

Româncele din **Ţara-românească,** jud. Vâlcea, cred şi spun că **areul,** după cum îl numesc ele, e bun de orişice **stricăciune** şi **bântuială.** Deci cei ce voiesc să se mântuiască de stricăciunile şi bântuielile de cari sunt cuprinşi, îl adună vinerea şi miercurea, când dă soarele în desară, şi apoi, fierbându-l cu vin sau cu oţet, îl beu.

Alte romance, tot din **Ţara-românească** şi tot din jud. Vâlcea, îndătinează de-a aduna **areul** primăvara în ziua de Blagoviştenii, 25 martie, şi a-l da apoi, dimpreună cu alte buruiene,

---

[5] Panţu: **Vocab.,** p. 16; Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. I, p. 890; şi-n Bucovina.

[6] Panţu: **Vocab.,** p. 16; Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. I, p. 892: *Tipul organic al lui* ***alior*** *este* ***alèur,*** *care se păstrează în grai în mai multe localităţi ... O plantă veninoasă, naltă de 2-4 decimetri şi cu floarea ca o umbrelă, se cheamă* ***alèur*** *şi se zice şi* ***laptele-cucului,*** *fiindcă, rumpând o foaie, dă un suc alb (Jud. Buzău, com. Mărăcineni, şi jud. Ialomiţa, com. Coşereni).*; ***Gutinul,*** an. I, Baia-mare, nr. 29, p. 4: ***Laptele-cânesc*** *este o buruiană de un picior de înaltă, are frunze înguste, liniale, cu marginea întreagă. Mursa albă ce conţine se foloseşte la stârpirea* ***nejelului.***

[7] Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. I, p. 890; Panţu: **Vocab.,** p. 16.

[8] Dat. rom. din **Moldova,** com. de dl Art. Gorovei: ***Laptele-cânelui sau buruiana-de-negei*** *creşte pe dealuri, pe prunduri şi pe marginile pădurilor, în formă de tufă rămuroasă cu floare galbănă. Când i se rupe hlujul, lasă un fel de suc alb ca laptele, care, uscându-se, devine cleios şi e foarte amar.*; Panţu: **Vocab.,** p. 16.

[9] Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. I, p. 890.

[10] Dr. At. M. Marienescu: ***De însemnătatea dat. pop.,*** publ. în ***Familia,*** an. IX, p. 238.

[11] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Aliorul e bun de dânsele,*** *o boală primejdioasă la mâni şi la picioare, care adeseori face numai răni pe trupul omului. Pentru a vindeca această boală, se fierbe* ***aliorul*** *cu apă; cu zama se spală bolnavul, iar cu vrejul său se fac oblojele pe trup.*

diferiţilor bolnavi de boale interne, ca să-l fiarbă şi o parte din zama lui s-o beie, iar cu restul să se spele pe corp.

Tot aşa se face şi cu copiii care sunt plini de un fel de **bubuliţe pe corp.**[12]

Laptele-cânelui e bun, după cum spun romîncele din **Bucovina,** încă şi de un fel de **bube roşii** şi mâncăcioase, care se aruncă pe trupul omului. Spre scopul acesta se culege pe la **Sânziene** şi apoi se păstrează peste tot anul.

În ziua de **Sânziene,** până nu răsare soarele, femeile, cari se ocupă cu vindecarea bolnavilor, se duc şi-l adună şi apoi, aducându-l acasă, îl pun la foc într-o oală curată cu apă nencepută la foc să fiarbă. După ce a fiert de ajuns în apă de-aceasta, cel bolnav se spală din cap spre picioare. Iar după ce s-a spălat, aruncă apa rămasă pe-o **proptea** sau pe-un părău, anume ca răul să meargă cu apa. Făcând-o aceasta, se zice că cel bolnav, care are **bube roşii** pe corp, în scurt timp se vindecă.[13]

Laptele-cânelui, despre care ni-a fost vorba până aice, se-ntrebuinţează foarte adeseori de către romîncele din **Bucovina** şi spre producerea **gălbinelelor,** adică a coloarei galbene, cu care îngălbinesc oauăle la Paşti, iară în decursul anului, sculele de buci şi de bumbac.[14]

În partea primăverii, când **laptele-cânelui** e mai tânăr, mai fraged, mai lăptos şi mai înflorit, atunci romîncele din **Bucovina,** cari voiesc să coloreze cu dânsul, îl adună de pe câmp, îi taie rădăcinile şi aşa îl pun apoi într-o oală mare sau într-o căldare cu apă la foc ca să fiarbă. Iar când a fiert de ajuns, scurg zama într-o covată şi-o împietresc cu piatră acră şi, după aceasta, pun sculele, mai ales cele de buci, înuntru şi, amestecându-le bine, le pun la soare, unde le lasă să stea mai bine de o oară. După trecerea acestui timp, când le scot din gălbinelele acestea afară şi le întind ca să se usuce, capătă o coloare **alămâie.**

Alte romînce, tot în gălbinelele acestea, preparate după cum s-a arătat, pun sculele de cu sară şi le lasă până a doua zi demineaţă. A doua zi, când le scot, se zice că au o coloare **cerie,** adică **galbănă ca ceara.** Unele însă le lasă numai până ce se răcesc gălbinelele, mai pe scurt, fiecare cum voieşte să fie floarea sau faţa scululuí colorat. Însă toate caută ca gălbinelele acestea, când pun sculele într-însele, să nu fie prea fierbinţi, căci, dacă-s prea fierbinţi, se **corăslesc** şi prin urmare nu sunt bune de nemic.

Unele romînce însă, cu puţine abateri, colorează cu **laptele-cânelui** în următoriul mod:

Cum aduc acest lapte verde din câmp, îl pun într-o oală cu apă la foc ca să fiarbă şi, când văd că a fiert de ajuns, îl **împietresc.** Apoi, când zama lui e mai fierbinte, pun într-însa sculele şi oauăle, căci în gălbinele de **laptele-cânelui** se îngălbinesc şi oauă, ca şi cu scoarţă de **pădureţ-acru,** şi după aceasta le lasă puţin înuntru. Când le scot după aceea afară, capătă o coloare **galbănă deschisă,** bătând ceva în **verde,** sau o coloare **cănărie,** adică aşa ca penele **canarului.**

Sculele şi oauăle ce se îngălbinesc în aceste gălbinele nu pot fi altfel decât **albe.** Asemenea nu se pot colora în gălbinelele acestea alte scule, decât numai de buci şi de bumbac. De lână însă

---

[12] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[13] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[14] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: *Din laptele-cânelui, numit în Calafindeşti şi lăptugă, fac romîncele coloare galbănă cu care colorează sculele şi oauăle galbăn.*; a celor din Siret, dict. de Ioana Lipaş: *Din laptele-cânelui fac gălbinele cu care se-ngălbinesc oauăle la Paşti şi sculele în decursul anului.*

niciodată.[15]

Tot cam aşa colorează cu **laptele-cânelui** şi româncele din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară cele din jud. Suceava.[16]

În fine mai e de observat încă şi aceea că **laptele-cânelui** e bun de colorat, după cum spun româncele din **Bucovina**, numai până la **Duminica mare**. La o săptămână după **Duminica mare** însă nu e mai mult bun, căci se prea îmbătrâneşte.[17]

Aliorul sau **laptele-cânelui**, numit lat. Euphorbia helioscopia L., e bun, după spusa româncelor, de **negei**, din care cauză se şi numeşte el apoi în unele părţi locuite de români şi **buruiană-de-negei**, apoi de **pecingene**, de **friguri**, din care cauză se mai numeşte şi **buruiană-de-friguri**, de **bubă** sau de alte rane, de **vătămătură**, de-ncuiere, de **râie** şi **păduchi** la vite şi-n urmă, de **muşcătură de şerpe** şi de **prins peşte**.

Spre vindecarea unora dintre boalele acestea se culege, când e tânăr sau în floare, iară pentru altele în **Ziua Crucii**, 14 septembrie, din care zi se păstrează apoi peste tot anul.[18]

Pentru **negei**, **pecingene** şi **unghiile stricate**, se rupe **aliorul** şi, ungându-se cu laptele care iesă dintr-însul, **pecingenea** şi **negeii** se trec, iar unghiile se îndreaptă.[19]

Pentru **friguri**, precum şi pentru cei ce vor să verse, se-ntrebuinţează de către românii din **Moldova**, jud. Suceava, atât **aliorul** întreg, cât şi sămânţa lui. Cei din jud. Tecuci însă îl pisază şi-l beu cu apă, ca să fie mai puternici. Alţii iarăşi îl storc de zamă şi zama aceasta o beu apoi cu apă.[20]

Pentru **bube** şi alte **rane** se iau frunze de **alior** sau **arior** şi, dacă-s uscate, se fierb, iar dacă-s verzi, se pălesc la para focului şi aşa se pun apoi pe rană.[21]

De **vătămătură** se pune în holercă şi holerca aceasta apoi, după ce a ieşit toată puterea din **alior**, se bea.[22]

Pentru cei **încuiaţi** se fac hapuri din lapte stors de **alior**, îngroşat cu făină de **grâu**, şi hapurile acestea se iau apoi ca purgativ.[23]

---

[15] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: *Din **laptele-cânelui**, numit în Calafindeşti şi **lăptugă**, fac româncele coloare galbănă cu care colorează sculele şi oauăle galbăn.*; a celor din Siret, dict. de Ioana Lipaş: *Din **laptele-cânelui** fac **gălbinele** cu care se-ngălbinesc oauăle la Paşti şi sculele în decursul anului.*

[16] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 247: ***Laptele-cânelui** creşte prin fânaţe, pe prunduri şi prin pârloage. Se **întrebuinţează** cu flori cu tot, fără rădăcini. Se poate întrebuinţa de verde. Boiala scoasă dintr-însul este galbănă şi pentru a o obţine se procedează ca şi cu **luştele**. Ceea ce avem de văpsit mai întâi se împietreşte şi apoi se pune în zamă.*

[17] După spusa rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[18] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[19] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 45; dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de păr. Niculai Filip: *Cu lapte de **laptele-cânelui** se ung negeii şi se trec.*; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 891: *Aliorul se dă şi la **friguri**, de unde-i vine numele **buruiană-de-friguri**.*

[20] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 45; com. de dl Art. Gorovei: *Ungând **negeii** cu sucul acestei plante, ei se usucă şi cad. De-aice-i vine apoi şi numele **buruiană-de-negei**.*

[21] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; dr. D. G. Crăiniceanu: ***De ale higienei pop.***, publ. în ***Familia***, XXIX, p. 258: ***Ariol**, nalt ca **laptele-cânelui** şi de coloarea acestuia, cu frunza roşie pe dos, de-i uscat, îl fierbi, sau şi frunza verde o pui pe rană sau **bubă** şi vindecă.*

[22] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[23] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 45; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 891: ***Alior**, cu apă caldă, se bea ca purgativ, iar în hapuri cu făină de **grâu** se ia pentru durere de stomac* (*Bârlad*).

Cu suc sau cu zamă de **alior**, fiert în apă ne-ncepută, se vindecă oile de **râie**, iar viţeii şi vacile de **păduchi**.[24]

Această întrebuinţare păstorească a sucului de **alior** ca unsoare pentru oi, ca să nu se apropie **halele** şi fărmăcătoarele de dânsele spre a le lua laptele, precum şi pentru toate vitele ce au **râie** sau **păduchi**, pare a fi dat naştere numirii **alfior** = **alifior**, prin etimologie poporană din **alifie**, deşi ar fi nu mai puţin cu putinţă o etimologie poporană de la **fior**, deoarece **aliorul** e totodată şi **buruiană-de-friguri**.[25]

Pentru **muşcătură de şerpe** la vite se fierbe **laptele-cucului** şi cu zama ce iesă dintr-însul, descântându-se în apă, se spală apoi vita de **umflătură**.[26] Româncele din Munţii apuseni ai **Transilvaniei**, când au să fete junincile, au datină de-a le lega **arior** între coarne, anume ca să nu se apropie fărmăcătoarele de dânsele spre a le lua laptele.[27]

În fine românii din **Bucovina**, când vor să prindă peşte, rup **alior**, îl dumică mărunţel şi-l aruncă în apă, unde se află mult peşte;[28] iar cei din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, tot spre scopul acesta, împreună **areul** cu aşa numitele **gogoşi de peşte**, le frământă în mămăligă şi le aruncă apoi în râurile cu peşte. Iar peştele, mâncându-l, se ameţeşte, iesă deasupra apei şi aşa se poate apoi foarte lesne prinde.[29]

Aliorul se-ntrebuinţează foarte adeseori atât de româncele din **Bucovina**, cât şi de celea din **Moldova** şi **Ţara-românească** şi la colorat.[30]

Româncele din **Bucovina**, cari se ocupă cu coloratul, îl adună şi-l întrebuinţează spre scopul acesta întocmai ca şi **laptele-cânelui**.

Româncele din **Ţara-românească**, jud. Prahova, însă, când vor să prepare un **galbăn ruginiu**, taie **alior**, numit pe alocurea şi **areu** sau **laptele-cucului**, lat. Euphorbia helioscopia L., din faţa pământului, când e înflorit, de obicei cam pe la **Sânt-Ilie**, 20 iulie, îi pisază trunchiul cu flori cu tot şi apoi îl pun într-un vas cu apă, unde îl lasă o noapte întreagă ca să se plămădească.

A doua zi strecoară zama, unde se plămădise o noapte, iar **aliorul** îl lasă ca vreo patru oare la soare, dar în urmă îl pun din nou în zama în care s-a plămădit. Îl pun după aceasta puţin la fiert (se dă în fiert), apoi se scot rămăşiţele **aliorului**, iar în zamă pun ca la 20-30 grame de **piatră-acră** de fiecare 12 litri de zamă.

Sfârşindu-se această operaţiune, se introduc lucrurile care au să se coloreze, unde stau trei-patru oare la fiert. După aceasta se scot, se pun la soare la zvântat, după ce mai întâi au fost clătite în apă curată.[31] După ce firele s-au zvântat, se pot întrebuinţa.

---

[24] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: *Vitele cari au păduchi, dacă se spală cu apă de* ***alior****, pierd păduchii.*; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 891: *Sucul de* ***alior*** *ţăranii îl întrebuinţează la spălatul oilor de* ***râie*** *(Râmnicu-Sărat, com. Bogza).*; com. de dl Art. Gorovei.

[25] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 891; cf. şi dr. At. M. Marienescu, *loc. cit.* mai sus.

[26] Dat. rom. din Ţara-românească, com. de dl Art. Gorovei.

[27] Com. de dl Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj.

[28] Dat. rom. din Putna, dict. de Achilina Ursachi şi Măriuca Zubaş.

[29] Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

[30] Com. de dl Art. Gorovei: *Cu* ***alior*** *se face o văpsea cu care ţărancele îngălbinesc oauăle la Paşti precum şi ţesăturile.*; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. I, p. 890: *Cu* ***alior*** *ţărancele văpsesc oauăle galbene la Paşti.*

[31] Unele femei le clătesc în apă fiartă cu cenuşă, numită, ca şi-n Bucovina, **leşie**.

În această preparaţiune însă se colorează numai firele de lână din cari se fac vărgi galbene la straie, velniţe, ţoluri, aşternuturi şi brâie.[32]

Româncele din **Ţara-românească**, jud. Putna, plasa Răcăciuni, întrebuinţează **aliorul** mai cu samă la coloratul oauălor de Paşti.

Spre scopul acesta se culege **aliorul** când este în floare, se fierbe într-un ceaun sau oală, se scurge zama ce iesă dintr-însul în alt vas şi se lasă puţin ca să se răcorească, în care timp pun într-însa şi puţină **piatră-acră**. După aceasta se pun oauăle, cari se lasă ca la o jumătate de oară de se fac de-o coloare galbănă-frumoasă.[33]

În fine, româncele din jud. Covurlui, plasa Siret, tot din **Ţara-românească**, întrebuinţează **aliorul** asemenea numai spre colorarea oauălor de Paşti.

Acestea iau **aliorul**, verde cum l-au cules de pe câmp, şi-l pun la foc ca să fiarbă. După ce-a fiert, îl scot din vas, iar în zama lui pun **piatră acră** şi pe urmă oauăle, unde le lasă acoperite o noapte sau o zi.[34]

Unele dintre numirile plantelor înşirate la începutul articulului de faţă, precum: **aliorul**, **alfiorul** şi **areul**, figurează foarte adeseori şi-n poezia poporană, şi anume: **aliorul** şi **alfiorul** în poeziile poporane din Bucovina, Moldova şi Transilvania, iar **areul** în celea din Ţara-românească şi Banat.

Aşa o doină de dragoste din **Moldova**, în fruntea căreia figurează **aliorul**, sună precum urmează:

Frunză verde ***de-alior,***
La fântâna cu izvor
Se-ntâlneşte dor cu dor,
Se iubesc până ce mor.
La fântâna cu cel fag
Se-ntâlneşte dor cu drag,
Se iubesc până ce zac.[35]

O altă doină, tot din **Moldova**, şi anume de dor, în fruntea căreia se află **aliorul**, e aceasta:

Foiliţă ***de-alior,***
Am avut un puişor
Şi s-o dus şi m-o lăsat,
Nu ştiu pe-a cui mâna-ntrat.
Pentru tine puişor
Nici noaptea nu pot să dorm.
Când adorm noaptea mai bine
Visăz puiul lângă mine;
Mă trezesc şi nu-l găsesc
Cu dorul mă vânjolesc,

[32] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 193-194.
[33] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 265.
[34] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 271 şi 280.
[35] *Şezătoarea*, vol. III, Fălticeni, p. 153.

Cu jelea mă prăpădesc.[36]

A treia doină, asemenea din **Moldova**, sună astfel:

Frunzuliţă ***de-alior,***
Pe câmpul Focşanilor
Pasc caii muscalilor,
Pasc ***un*** *fir şi altul creşte,*
Altu-n patru se-mpleteşte,
Mândra-i ţine de căpestre
Şi-i adapă la izvor,
Că la bălţi să bea nu vor,
Că se prăpădesc şi mor.[37]

O doină poporană din **Transilvania**, în fruntea căreia figurează numirea **alfior**, sună aşa:

Frunză verde ***de-alfior,***
Mi-i bărbatul băutor,
La toată crâşma-i dator
Şi la lucru n-are spor;
A avut un biet cojoc,
L-a pus la crâşmă zălog;
A avut un comănac,
L-a pus la crâşmă-n dulap.
Şi avea el o bondiţă
Şi o duse la crâşmuţă.
De când bea la făgădău,
De-atunci i sumanul rău;
De când bea la crâşmă-n deal,
De-atunci i sumanul rar! [38]

O doină poporană din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, în fruntea căreia figurează **areul**, sună aşa:

Verde frunză de ***areu,***
Pe drumu care vin eu
Nu e iarbă, nici dudău,
Nici fântână, nici ***gâldău,***[39]
Să-mi potolesc focu meu;
Că focu meu, când s-aprinde,
Nici marea nu-l poate stânge,
Nici marea, nici Dunărea,
Numai Leana cu gura.

---

[36] ***Şezătoarea***, vol. III, p. 62.
[37] ***Şezătoarea***, vol. IV, p. 218.
[38] Laura V. Mureşan: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 240.
[39] **Gâldău** = o baltă de apă.

Alta, tot de-acolo:

Verde frunză ***bob areu,***
Unde o fi neic'al meu,
Unde-o fi, unde-o-nsera,
Pe ce braţe s-o culca,
Ce guriţ'o săruta;
O fi dulce ca a mea,
Ori amară ca fierea? [40]

În fine a treia şi totodată ultima doină, tot din **Ţara-românească,** în fruntea căreia figurează **areul,** sună precum urmează:

Foaie verde de ***areu,***
Căci n-a lăsat Dumnezău,
Ce-oi iubi să fie-al meu,
Şi să mor când oi vrea eu.
Căci n-a lăsat Dumnezău
Să ia frumos pe frumos
Să trăiască mângâios.
Şi n-a lăsat Domnul sfânt
Să ia urât pe urât
Să trăiască amărât. [41]

*

Alfiorul[42], **aliorul**[43], **areul**[44], **iarba-căţelei**[45], **laptele-cucului**[46].

[40] Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

[41] Gh. Popescu-Ghica: ***Culegeri de cântece pop.***, publ. în ***Gazeta săteanului***, an. X, p. 429; cf. de acelaşi, şi p. 406; apoi Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 75 şi 100; Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 832 şi 841; V. Alecsandri: ***Cântece de peste Olt***, publ. în ***Convorbiri literare***, an. X, p. 210.

[42] ***Familia***, an. XX, 1884, p. 240.

[43] ***Buletinul***, p. 211, 216; Pamfile, I, p. 22 şi 24, IV, p. 6 - ţâţa-căţelei.

[44] Tocilescu, I, p. 699.

[45] Bălăşel, nr. 93.

[46] Bălăşel, nr. 102.

228. Lăcrimioara
(Convallaria majalis L.)

Lăcrimioara 377

Despre Lăcrimioare în Rusia am auzit că sunt făcute din lacrimele Maicii Lui. Iar în Moldova am auzit dela o domniţoară că sunt făcute din lacrimele leşilor ce au arat pământul roşu.

(Com. de dna C. Nic. Voronca)

13

Una dintre cele mai drăgălaşe floricele de primăvară este **lăcrimioara** sau **lăcrămioara**, numită astfel în Bucovina şi Moldova[1]; în Muntenia: **mărgăritar** pl. **mărgăritare**, **mărgăritărel** pl. **mărgăritărele** şi **clopoţele**[2]; în Dobrogea: **cerceluş** şi **floarea-turcului**[3]; în Transilvania: **sufleţele** şi **clopoţele**[4]; iară în Banat: **lăcrămioară**[5] şi **ghiorghiţă**, pentru că înfloreşte pe la Sântul Gheorghe[6], lat. Convallaria majalis L.

V. Alecsandri cântă **lăcrimioarele**, aceste *albe fiice ale primăverii*, după cum le mai numeşte el[7], în următorul mod:

Multe flori lucesc în lume,
Multe flori mirositoare,
Dar ca voi mici lăcrimioare,
N-are-n lume nici o floare
Miros dulce, dulce nume!

Voi sunteţi lacrimi de îngeri

---

[1] Dr. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, t. III, p. 77.
[2] Idem: ***Limba bot.***, publ. în *revista cit.*, p. 392 şi **Prodrom**, p. 445.
[3] Idem: ***Limba bot.***, publ. în *revista cit.*, p. 392 şi **Prodrom**, p. 445.
[4] Porcius: **Flora**, p. 49; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 445.
[5] En. Hodoş: **Poesii poporale din Banat**, Caransebeş, 1892, p. 105.
[6] Com. de dr. Brândză.
[7] **Opere complete**, t. II, Bucureşti, 1875, p. 197.

Pe pământ din cer picate,
Când, prin stele legănate,
A lor suflete curate
Zbor vărsând duioase plângeri.

Sunteţi fragede şi albe
Ca iubita vieţii mele!
Cu voi, scumpe strugurele,
Albe mărgăritărele,
Primăvara-şi face salbe.

Dar deodată vântul rece
Fără vreme vă coseşte!
Astfel soartea crunt răpeşte
Tot ce-n lume ne zâmbeşte ...
Floarea piere, viaţa trece.[8]

Ce se atinge de originea acestei floricele, o legendă din **Muntenia** ne spune următoarele:

A fost odată un voinic în lume, fără rude, fără neam, care cică se pomenise îmblând cu arcul după vânat şi cu năvodul după pescuit. Aşa o ducea el şi zi şi noapte, îmblând razna prin păduri, ca un copil străin de mumă şi de tată, cum era el.

Dar într-o zi, din întâmplare, bată-l norocu să-l bată, văzu pe ramura unui copac o pasere mândră, cum nu mai văzuse de când îl făcuse mumă-sa. Şi pasărea, şireată, doar cu coada ochiului trăgea la voinic, ca şi cum n-ar fi fost pasere şi-ar fi dorit să-i spuie nu ştiu ce.

Voinicul nostru, nici una nici două, o luă la ochi şi-o săgetă la un picior.

Cum se văzu săgetată, paserea grăi:

- O! iubitul meu! de ce m-ai săgetat? Eu sunt ursita ta şi demult am căutat să te găsesc, dar n-am avut noroc în lume, căci astăzi, când te întâlnii, în loc să mă primeşti cu bucurie, mă săgeţi fără milă! De vei dori, însă, de mine, să mă cauţi până mă vei găsi vie sau moartă!

Atât mai grăi paserea care, aruncând un inel voinicului, zbură şi se făcu nevăzută.

Voinicul tremură de dulceaţa acelei cuvântări şi îşi puse în gând să o caute până o va dobândi. Şi, cum se hotărî, o şi porni în partea în care zburase pasărea şi se călăuzea după picăturile de sânge, care picuraseră din rana făcută din săgeată.

Pe drum se întâlni cu o bătrână zbârcită la faţă, ca o stafie şi alt nemic.

Baba, cum îl văzu, îi zise:

- Să dai babei un gologan, de vrei să-ţi meargă bine!

- De ce nu, răspunse voinicul, care scoase şi îi dădu un gologan, ştii, de cei mari, de unsprezece.

Până să se despartă, voinicul întrebă pe babă de n-a văzut cumva vreo pasere săgetată la un picior, căci aceea e ursita lui, după care îmblă de multă vreme.

---

[8] **Opere complete**, t. I, Bucureşti, 1875, p. 122.

*- Hei, voinice! răspunse baba, eu sunt **Sfânta Vineri** şi, de mi-ai dat un gologan, e ca în schimb să te scap de la multe năcazuri ce o să le întâmpini în lunga cale ce vrei să faci! Şi, cum zice, scoate, măre, din sân bătrâna un frâuleţ, un pai de fân şi-o pietricică, pe cari, dându-le voinicului, grăi:*

- Până să-ţi găseşti ursita, o să întâmpini multe neajunsuri, o să paţi multe necazuri, dar iată-ţi dau acestea, ca la nevoie să suni frâul şi-ţi va veni un cal iute ca vântul şi care te va sfătui ce să faci cu celelalte lucruri ce ţi-am dat.

Voinicul mulţămi bătrânei pentru sfaturile date şi porni în lungă cale.

Mai merge el, cât merge, dar simţindu-se obosit, sună frâuleţul şi, ca din pământ, din iarbă verde, i se arată un cal, înşeuat şi înfrânat, ştii, colea ... numai bun de încălicat.

- Sunt gata, stăpâne! zise calul, bătând din picior, dar unde vom merge?

- După ursita mea să mergem, căluţule, grăi voinicul, şi ca să nu greşim calea, să ţinem pe-acestea picături de sânge!

- Să mergem cu Dumnezeu înainte! răspunse calul.

Şi mi se aruncă odată voiniceşte pe cal şi-o porni ca o pasere peste văi şi dealuri. Fugea calul, fugea de-i scăpărau copitele, dar, deodată grăi către voinic:

- Ia întoarce capul, stăpâne, şi vezi în urma noastră cine vine? ...

- Nimeni! răspunse voinicul, decât un iepuraş, care vine în fugă de s-a aşternut câmpului.

*- Hei, stăpâne! zise calul, aruncă paiul de fân, căci e spurcatul de **Smeu** p-ale cărui pământuri călcăm!*

Voinicul aruncă paiul de fân şi se făcu în urma lor un mărăciniş des ca peria.

Smeul făcu ce făcu şi, străbătând mărăcinişul, s-apropie de voinic.

- Acum ce vezi în urma noastră, stăpâne? întrebă calul.

- Nimic! răspunse voinicul, decât un ogar.

*- Stăpâne, stăpâne! aruncă şi piatra, căci acela e tot **Smeul**.*

- Bine! răspunse voinicul, care, aruncând piatra, se făcu un munte numai şi numai de marmoră.

Smeul iar făcu ce făcu şi, trecând peste munte, se apropie de voinic.

- Acum ce mai vezi, stăpâne? mai întrebă calul.

- Acum văd un voinic călare! răspunse voinicul.

*- Acela e **Smeul**. Fii gata de luptă, dar bagă de seamă, să nu faci nimic, căci doară voi avea eu ac de cojocul lui; iară de nu voi izbuti eu, atunci să fii gata ca să te lupţi cu el!*

*Calul lui **Mărgărit**, căci aşa se numea voinicul, când văzu pe **Smeu** aproape de el, se dădu la o parte, iar spurcatul de zgripţore trecu înainte fără să poată opri calul său din fugă, aşa cică alerga de tare după bietul voinic, ca să-i puie capul şi mai multe nu.*

*Cum trecu **Smeul** înainte, calul lui **Mărgărit** se luă după el şi, prinzându-l din fugă, îl zdrobi cu picioarele. De aci **Mărgărit** merge şi iar merge înainte, pe unde nici pui de om nu îmblase şi picior de român nu călcase, până ce ajunge, către sfinţitul soarelui, la un lac, unde se pierdeau picăturile de sânge.*

- Aici trebuie să fie ursita mea, îşi zise el în gând şi se aşează pe aşteptat.

Aşteptă o zi, aşteptă două, aşteptă nouă, dar din lac nu ieşea nimeni. Atunci îi trăsni în minte să bage năvodul şi să vadă ce va scoate.

Zis şi făcut, căci şi isteţ era voinicul nostru, de parcă nu-i era d-a bună atâta vrednicie.

Când scoase năvodul, ce să vezi?

O femeie frumoasă ca o zi de vară, cu faţa ca marmora, cu părul ca aurul, cu ochii ca murele, cu buzele ca fragile, de-ţi era mai mare dragul de ea, încât s-o sorbi într-o ***picătură de apă*** *şi să n-o mai uiţi.*

Voinicul **Mărgărit** *se uită la ea, o mişcă, o strigă, dar nu mai da nici un semn de viaţă. O mai privi încă o dată şi, văzând-o săgetată la un picior, o cunoscu că este ea ursita lui, norocul lui, după care îmblase atâta amar de vreme.*

Văzând că nu mai era chip d-a o mai scula, săpă singur pe malul lacului o groapă, în care aşeză pe ursita şi iubita lui. Însă el, amărât până la suflet, se aşeză la capul ei şi o plânge şi iar o plânge din adâncul inimii, până ce se cocoşe spre pământ, iar lacrămile se închegară pe pieptul lui.

Dumnezeu, văzându-l cum se chinuieşte, îl făcu o floare chiar aşa cum sta cu capul către mormântul iubitei lui. Această floare, de la numele voinicului, se numeşte ***mărgăritărel,*** *iar de la lacrimile închegate pe pieptul lui,* ***lăcrimioară.***[9]

O altă legendă, tot din **Muntenia**, sună precum urmează:

Multe lighioane sălbatice şi fioroase au bântuit ţara aceasta. Şi pe când s-au întâmplat celea ce voi să vi le spun, erau ***tătarii,*** *cari năvăliseră în părţile acestea ...*

În sat la noi era o tânără fată din neamul meu: **Mărgărita** *o chema. Ea era frumoasă de nici n-o să mai pomeniţi vreodată aşa frumuseţe; faţa ei era albă ca un* ***crinişor*** *şi rumeoară ca zmeura; buzele ei erau două* ***coacăze*** *împreunate şi dinţii ei picături de lapte. Ea iubea pe un flăcău de la noi: îl chema Voinea, pentru că din toţi voinicii în toată ţara aceasta aşa de întinsă, încât nu-i mai dai de margini, el era cel mai bărbat: bătea şepte tătari, şeptesprezece bătea.*

Şi **Voinea** *iubea pe* **Mărgărita;** *o iubea cum iubea luminile ochilor ei mândri şi scânteioşi, cum iubea zilişoarele lui senine şi fericite. Ei se întâlneau în toate serile, după apusul soarelui, la o râpă pe care o numeau bătrânii noştri* **Râpa florilor.**

Mărgărita *plăcea şi căpitanului tătarilor, care spun bătrânii că se numea* **Han,** *dar lui îi era frică de* **Voinea,** *căci rău chisăgea românaşul nostru în tătari, şi când auzeau de numele lui, se băgau în gaură de viezure, în găurice de şerpe; numai se-ncrunta Voinea la ei, şi-i apucau frigurile groazei, friguri de moarte.*

Hanul jură să omoare pe **Voinea** *şi să fure fata; păgânul nelegiuit îşi ţinu jurământul: el pândi tinerii noştri, frumoşi ca doi porumbei, când se duceau să se întâlnească la* **Râpa florilor;** *se ascunse după o stâncă şi trase în* **Voinea** *şepte săgeţi înveninate, cari îl străpunseră în şepte părţi şi făcură să-i ţâşnească sângele din şepte locuri.*

Voinea *căzu în genunchi, apăsă capul său pe sânul fetei şi ea începu a-l acoperi cu sărutări şi a vărsa şiroaie de lacrimi ce scăldau floricelele pe cari se aşezase.*

Voinea *pierdu tot sângele său, se răci, îngheţă şi-şi dădu cea din urmă suflare pe sânul* **Mărgăritei,** *strângând-o în cea din urmă îmbrăţişare.*

Când hainul tătar văzu că **Voinea** *nu mai mişcă şi nu mai dă nici un semn de viaţă, se apropie ca un turbat de luă fata în braţe.*

---

[9] I. Morar: **Legendele florilor,** Buzău, 1900, p. 7.

Dar ***Mărgărita****, văzându-l, găsi o putere şi o bărbăţie nespusă, simţi sângele până atunci închegat la inimă-i urcându-i-se în faţă şi împăinjenindu-i-se ochii; ea se descinse în mai puţin de un minut de betele cari strângeau mlădiosu-i mijlocel şi, trecându-le cu o iuţeală neauzită după gâtul hanului, îl strânse aşa de tare, încât în o clipă turbatul păgân căzu lângă trupul lui* **Voinea** *şi dădu ochii peste cap.*

Când îl văzu ameţit astfel, bărbata fată îl prăvăli în râpă, privind cu o plăcere sălbatică cum se izbea capul lui din stâncă în stâncă şi cum se sfărâma trupul bucată cu bucată, os cu os.

De inimă rea, fata a înebunit şi bătrânii spun că mult timp după acea nenorocoasă întâmplare, o umbră despletită se preumbla rătăcită pe râpă şi vărsând **lăcrimiori***, cari, picând pe flori, le albea. Şi se zice că sângele ţâşnind a roşit florile împrejurul lui* **Voinea** *şi de atunci a rămas florilor roşii-roşii numirea de* **sângele Voinei***, precum a rămas floricelelor scăldate de lăcrămioarele* **Mărgăritei***, numele de* **mărgăritărel.**

De-atunci se numeşte şi râpa aceea **Râpa tătarului***, şi stânca, pe care a căzut Voinea,* **Stânca Morţii** *...*

Iată de unde vine acelor floricele albe şi mici, cari au coloarea şi forma unei lăcrămioare, numirea de **mărgăritărel***, şi de unde şi-au luat nişte flori roşioare, cari cresc mai cu samă pe marginea râpelor, numirea de* **sângele Voinei***!* [10]

Lăcrimioara provine şi în unele poezii poporane, mai ales la început, ca simbol al iubirii şi dorinţei. Iată o poezie poporană din **Banat**, com. Drăgoeşti, care ne-o dovedeşte aceasta:

Frunză verde ***lăcrimioară****,*
Am avut o sorioară
Iubitoare,
Cântătoare,
Născută la flori de soare.
Vai de mine, mult doresc
Cu dânsa să mă-ntâlnesc,
Două vorbe să vorbim,
Să nu ne mai despărţim.[11]

O altă poezie poporană din **Muntenia**, jud. Vâlcea, com. Ştefăneşti, în care se află numirea **mărgăritar** a acestei floricele, sună precum urmează:

Pe dealu Viişoreanu
Mi-a-nflorit ***mărgăritaru.***
Mărgăritar *înflorit*
Cine mi te-a ciumpăvit?
- Flăcăii de la cosit,
Fete mari de la iubit,
Neveste de la plivit,
Dorobanţi de rând trecând.[12]

[10] ***Revista română pentru sciinţe, litere şi arte***, vol. II, Bucureşti, 1862, p. 500-504.
[11] En. Hodoş, *op. cit.*, p. 105.
[12] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, 1892, p. 237.

*

Despre **lăcrimioare** în Roşa am auzit că sunt făcute din lacrimile Maicii Domnului. Iar în Moldova am auzit de la o domnişoară că sunt făcute din lacrimele leşilor ce au arat Dumbrava roşă.[13]

*

Rostoglinda, Convallaria bifolia, Majanthemum bifolia, de bună samă aceasta.[14]

*

Se numeşte în Muntenia şi **umbrăvioară** şi **lăcrămiţă.**[15]

*

Lăcrimiţă şi-n Transilvania.[16]

*

Lăcrămioara[17], **lăcrimioara**[18], **mărgăritarul** = lăcrimioarele[19].

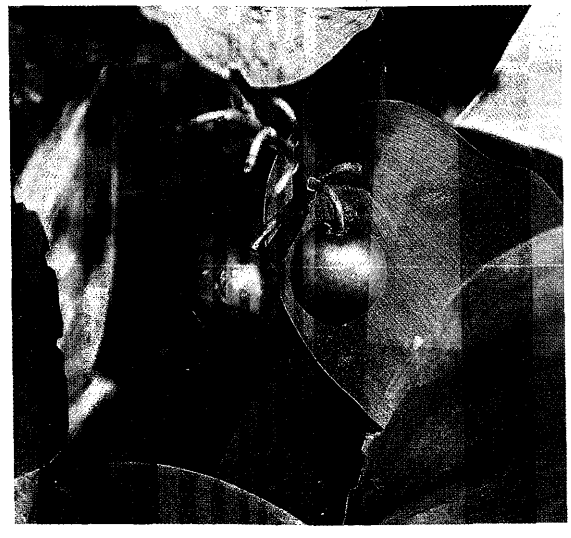

[13] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[14] Auzită de la maica mea.
[15] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 446.
[16] Porcius, p. 49.
[17] Bartolomeu, p. 36.
[18] *Şezătoarea*, VII, p. 148; *Calend. şcoalei rom.*, an. II.
[19] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 69; Tocilescu: **Materialuri**, I, p. II, p. 778.

229. Lăptuca sau Salata

(Lactuca sativa L.)

30

Lăptuca.
(Lactuca sativa L.)

Lăptuca, numită în Bucovina Salata sau Sălată; în Moldova: Marolă, Marole, Maroli, Marulă şi Marule; în Ţara-românească: Lăptucă pl. Lăptuci; în Transilvania: Saladă şi Salată; iară în Banat: Lăptucă pl. Lăptuci şi Salată;[1] este o plantă care se consideră de botanişti ca o modificaţiune a Salatei-sălbatice, lat. Lactuca Scariola L. şi care se cultivă adeseori prin grădini ca plantă culinară, împreună cu varietăţile sale, anume: Salata sau Salata-învălită, lat. Lactuca sativa L. var. capitata DC. care face căpăţâni, şi Salata creaţă, lat. Lactuca sativa L. var. crispa DC.[2] ale cărei frunze sunt creţe.

Lăptuca sau Salata, care după timpul sămănării şi a răsădirii sale se mai numeşte şi Lăptucă sau Salată-de-primăvară, Lăptucă sau Salată-de-vară şi Lăptucă sau Salată-de-iarnă, se întrebuinţează ca legumă nu numai la

1. Panţu: Plantele p. 143; - En. Hodoş: Poezii pop. p. 159; - com. de dl Art. Gorovei; - vezi şi poeziile pop. ce urmează.
2. Panţu: Plantele p. 143.

Lăptuca, numită în Bucovina **salată** sau **sălată**; în Moldova: **marolă**, **marole**, **maroli**, **marulă** şi **marule**; în Ţara-românească: **lăptucă** pl. **lăptuci**; în Transilvania: **saladă** şi **salată**; iară în Banat: **lăptucă** pl. **lăptuci** şi **salată**;[1] este o plantă care se consideră de botanişti ca o modificaţiune a **salatei-sălbatice**, lat. Lactuca Scariola L., şi care se cultivă adeseori prin grădini ca plantă culinară, împreună cu varietăţile sale, anume: **salata** sau **salata-învălită**, lat. Lactuca sativa L., var. capitata DC., care face căpăţâni, şi **salata creaţă**, lat. Lactuca sativa L., var. crispa DC.[2], ale cărei frunze sunt creţe.

Lăptuca sau **salata**, care după timpul sămănării şi al răsădirii sale se mai numeşte şi **lăptucă** sau **salată-de-primăvară**, **lăptucă** sau **salată-de-vară** şi **lăptucă** sau **salată-de-iarnă**, se întrebuinţează ca legumă nu numai la mesele oamenilor celor bogaţi, ci şi la ale celor sărmani, cari o mai schimbă cu **ceapa**, **usturoiul** şi **prazul**, mâncând-o în zile de post muiată în sare sau oţet sau

[1] Panţu: **Plantele**, p. 143; En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 159; com. de dl Art. Gorovei ; vezi şi poeziile pop. ce urmează.
[2] Panţu: **Plantele**, p. 143.

făcând-o cu borş acru, cu sare şi cu **mărar**, iară în zilele de frupt, opărită cu slănină prăjită, dimpreună cu jumerele ce se fac din aceasta, sau muiată în zăr, zară ori smântână.[3]

Fiindcă frunzele **salatei** sunt mari, subţiri şi fragede, de-aceea se-ntrebuinţează ea câteodată în chip figurativ, mai ales de către feciori, ca un fel de învălitoare a dorului ce-l trimit aceştia iubitelor sale.

Drept dovadă despre această învălire şi solie închipuită avem următoarea doină din **Transilvania**:

Foicică lasă, lasă,
Mi-a trimis mândra de-acasă,
Într-o foaie de ***bujor,***
Mi-a trimis o ***ţir*** [4] *de dor.*
Eu i-am trimis înapoi
Într-o foaie de ***salată***
Să m-aştepte trei ani fată.
Ea mi-a trimis înapoi,
Că m-aşteaptă numai doi.[5]

Ba **salata** figurează câteodată chiar şi-n fruntea a o samă de doine de dragoste.

Iată şi o astfel de doină, şi anume din **Banat**, com. Vălişoara:

Frunză verde de ***sălată,***
De-ar fi mândra înţeleaptă,
Când mă uit la ea odată,
Să-mi ia fusul şi cu furca,
Să apuce mândra lunca
Să culeagă ***mazăre,***
Că-i bună de dragoste. [6]

Alta, din **Moldova**:

Foaie verde şi-o ***marulă,***
Am un pom în bătătură,
Poame face, ori nu face,
Că deloc nu se mai coace.[7]

---

[3] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; cf. şi *Gazeta săteanului*, an. IV, p. 91; I. Hăşeganu: **Grădina de legume**, p. 85-89; O samă de români, respectiv grădinari, fac deosebire între **marule** şi **lăptuci**, zicând că **marulele** se fac mai înalte, având o formă lungăreaţă, şi că la unele din ele căpăţânele nu se învălesc singure, ci trebuie legate cu un pai. Mai departe, zic ei că **marulele** sunt asemenea de **primăvară**, de **vară** şi de **iarnă**, şi că pentru sămănătura de primăvară şi vară este bună **marula-galbănă**, iar pentru cea de iarnă, **marula-verde**.

[4] O ţir = o ţiră = o ţirucă = un pic, puţintel.

[5] Bibicescu, *op. cit*, p. 73.

[6] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 80.

[7] Com. de dl Art. Gorovei.

Afară de **salata** sau **lăptuca** despre care ni-a fost până aice vorba şi care se-ntrebuinţează ca legumă, se mai află încă patru feliuri de plante, cari se ţin de familia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Crestăţeaua, numită în Transilvania: **susai-de-pădure, susai-pădureţ, susai-sălbatic** şi **tălhărea**, lat. Lactuca muralis Fresen. sau Prenanthes muralis L.

Crestăţeaua, numită altmintrelea **susai** şi **tâlhărea**, lat. Lactuca sagittata W. et Kit. sau Lactuca Chaixii Vill.

Susaiul, lat. Lactuca perennis L., şi

Lăptiuga, lăptucă şi **lăptucă-otrăvicioasă**, lat. Lactuca virosa L.[8]

[8] Panţu: **Plantele**, p. 290 şi 292; *Gazeta săteanului*, an. IV, p. 91; şi cea din urmă, uzitat în Bucovina şi dict. de Domnica Schipor din Putna.

138

Lâna broaştei.
(Conferva rivularis)

Prin apele cele stătătoare precum şi prin cele lin curgătoare se află un fel de plantă, care samănă unor fire de lână sau mătasă verde.

Această plantă se numeşte în Bucovina: Mătasa-broaştei, Mătreaţă, Mătreţoaică şi Lâna-broaştei; în Moldova: Cânepa-broaştei, Mătasa-broaştei, Mătreaţă, Mătreaţă-de-apă, Lâna-broaştei şi Lână-broştească[1]; iară în Transilvania: Lână-broştească.[2]

Lâna-broaştei, după credinţa şi spusa Românilor din cele mai multe părţi, e bună de arsuri, opăriturĭ şi umflături, de sclinturi şi de dânsele.

Dacă s-a fript ori s-a opărit cine-va la o mână sau la un picior unge mai întâiu rana cu său de oae prăjit cu o peniţă şi apoi, legându-se la rană cu Lâna-broaştei, se vindecă, căci aceasta are putere de a trage tot focul şi toată durerea afară. 3)

1). Com. de dl Art. Gorovei; - Şezătoarea. Vol III. p. 175; - Dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 50.
2). Gazeta Transilvaniei an. LXV. Nr 278. p. 2.
3). Dat. Rom. din Calafindeşti, dict. de M. Moloviu:

230. Lâna-broaştei
(Conferva rivularis L.)

Prin apele cele stătătoare, precum şi prin cele lin curgătoare, se află un fel de plantă care samănă unor fire de lână sau mătasă verde.

Această plantă se numeşte în Bucovina: **mătasa-broaştei, mătreaţă, mătreţoaică** şi **lâna-broaştei**; în Moldova: **cânepa-broaştei, mătasa-broaştei, mătreaţă, mătreaţă-de-apă, lâna-broaştei** şi **lână-broştească**[1]; iară în Transilvania: **lână-broştească.**[2]

Lâna-broaştei, după credinţa şi spusa românilor din cele mai multe părţi, e bună de **arsuri, opărituri** şi **umflături,** de sclintituri şi de **dânsele.**

Dacă s-a fript ori s-a opărit cineva la o mână sau la un picior, unge mai întâi rana cu **său de oaie** prăjit, cu o peniţă, şi apoi, legându-se la rană cu **lâna-broaştei,** se vindecă, căci aceasta are

[1] Com. de dl Art. Gorovei; *Şezătoarea*, vol. III, p. 175; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50.
[2] *Gazeta Transilvaniei*, an. LXV, nr. 278, p. 2.

putere de a trage tot focul şi toată durerea afară.[3]

Dacă s-a sclintit cineva la o mână sau la un picior, leagă asemenea **sclintitura** cu **lâna-broaştei** sau **mătreaţă**.[4]

Iar dacă are cineva **de dânsele**, adică reumatism la mâni ori la picioare, şi dacă-şi unge mânele şi picioarele pe unde-l dor cu **lâna-broaştei** pe la sfârşitul lunii, şi anume când se **chişcă luna**, asemenea se vindecă.[5]

Tot cu **lâna-broaştei** sau **lâna-broştească** se vindecă **de dânsele** şi o samă de români din **Transilvania**, căci iată ce aflăm în privinţa aceasta în *Gazeta Transilvaniei* din an. 1902:

Nu-l văzusem pe dl V. N. de o sumedenie de ani. Şi îl ştiam paralizat, aşa că nu putea umbla decât în cârji.

- D-apoi că te ştiam bolnav, schilod. Cum se face că te văd acuma umblând uşor ca un iepure?

*- Da, am suferit ani de zile de reumatism. Am încercat fel de fel de medicamente şi bani şi n-au folosit nemica. În cele din urmă am apelat la sfatul babelor şi mi-a spus una să-mi înfăşor membrele suferinde cu **lână-broştească**, aşa udă şi rece cum se scoate din tău. Şi am făcut aşa. Îmi înfăşuram sara piciorul şi îl lăsam aşat înfăşur ă noaptea. Repetând cura aceasta de vreo patru-cinci, ori, m-am tămăduit, aşa cum mă vezi.*[6]

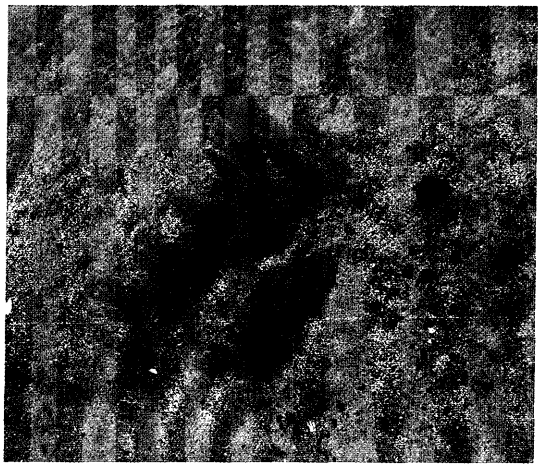

[3] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: ***Lâna-broaştei**, care pe alocurea se numeşte şi **mătreaţă**, e bună de fripturi. Mai întâi se unge cel fript la rană cu **său de oaie** prăjit, cu o peniţă, şi apoi, legându-se la dânsa cu **lâna-broaştei**, se vindecă.*; a celor din Cupca, dict. de Mărioara Bolocan: ***Lâna-broaştei** sau ruseşte jebrena, e bună când se frige cineva. Se pune pe arsură şi scoate tot focul afară.*; a celor din Cândreni, com. de P. Ursul; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Cânepa-broaştei sau **lâna-broaştei** se pune pe ranele copiilor sau ale oamenilor ce se frig sau se opăresc, ca să scoată fierbinţeala.*; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50: ***Mătasa-broaştei** se întrebuinţează contra arsurilor şi a umflăturilor, se pune pe locul dureros, cu credinţa că trage focul şi durerea.*

[4] M. Lupescu: *Medicina populară*, publ. în *Şezătoarea*, vol. III, Fălticeni, p. 175: *Ca să scoată focul şi durerea – din **sclintituri** – e bună şi **mătreaţa** (lâna-broaştei) de la izvoare.*

[5] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[6] *Gazeta Transilvaniei*, an. LXV, Braşov, 1902, nr. 278, p. 2.

Lemnia. 173

(Tamarix germanica L.)

Cel ce-a petrecut în decursul verii un timp mai îndelungat pe sub poalele munţilor şi se va fi scăldat mai adeseori în vreunul din râurile cele mai mari ce se revarsă din munţi spre şes, acela de bună samă că va fi observat pe matca şi pe malurile râului respectiv un fel de tufariu, ce-va mai înalt decât statura unui om, care constă din mai multe ramuri lemnoase şi roşietice asemenea unor nuieluşe de răchită şi care aduce la frunze foarte mult cu lemnul Domnului, lat. Artemisia Abrotanum L.

Acest tufariu lemnos, care înfloreşte în luna lui Iulie şi August şi a cărui floare mărunţică e deschis-roşie sau deschis-trandafirie, se numeşte în Bucovina şi Moldova, jud. Suceava: lemnie[1]; în Transilvania: Tamariscă; iară în alte părţi: Cătină, Cătină-mică şi Cătină-roşie, lat. Tamarix germanica L. sau Myricaria germanica Desv.[2]

1). Com. de dl Art. Gorovei: „Lemnia creşte pe prunduri, are ramuri supţiri, frunză îngustă şi lungăreaţă".

2). Panţu: Plantele p. 51.

231. Lemnia sau Sdrăvăţul (Tamarix germanica L.)

Cel ce-a petrecut în decursul verii un timp mai îndelungat pe sub poalele munţilor şi se va fi scăldat mai adeseori în vreunul din râurile cele mai mari ce se revarsă din munţi spre şes, acela de bună samă că va fi observat pe matca şi pe malurile râului respectiv un fel de tufari, ceva mai înalt decât statura unui om, care constă din mai multe ramuri lemnoase şi roşietice, asemenea unor nuieluşe de răchită, şi care aduce la frunze foarte mult cu **lemnul-Domnului**, lat. Artemisia Abrotanum L.

Acest tufari lemnos, care înfloreşte în luna lui iulie şi august şi a cărui floare mărunţică e deschis-roşie sau deschis-trandafirie, se numeşte în Bucovina şi Moldova, jud. Suceava: **lemnie**[1]; în Transilvania: **tamariscă**; iară în alte părţi: **cătină, cătină-mică** şi **cătină-roşie**, lat. Tamarix germanica L. sau Myricaria germanica Desv.[2]

O altă plantă, care nu numai că se ţine de familia **lemniei** şi creşte pe aceleaşi locuri, ci şi samănă foarte mult cu aceasta, atâta numai că e la frunze ceva mai măşcată decât **lemnia**, este

[1] Com. de dl Art. Gorovei: *Lemnia creşte pe prunduri, are ramuri supţiri, frunză îngustă şi lungăreaţă.*

[2] Panţu: **Plantele**, p. 51.

sdrăvăţul sau **sdrâvăţul**[3], numit în Moldova, jud. Suceava: **sdreviţ**[4], iară în alte părţi: **cătină-roşie** şi **tamariscă**, lat. Tamarix gallica L.[5]

În fine, a treia plantă, care se ţine aşişderea de familia **lemniei** şi care creşte prin năsipurile şi pietrişurile de pe marginile râurilor, este **cătina-roşie** sau **tamarisca**, lat. Tamarix Palasii Desv.[6]

O samă de romînce ştiutoare din **Bucovina** întrebuinţează **lemnia** spre vindecarea celui perit. Aşa, dacă are cineva **cel-perit** în grumaz sau înuntru, fierbe **lemnie** şi cu zama ce iesă dintr-însa, amestecând-o cu miere, o dau celor bolnavi de **cel-perit** ca să-şi clătească gura cu dânsa.[7]

Alte romînce însă, atât din **Bucovina**, cât şi din **Moldova**, jud. Suceava, fac din **lemnie** scăldători, în care scaldă pe copiii cei de curând născuţi, anume ca să umble cât mai degrabă în picioare, apoi din **sdrăvăţ**, **popchişor**[8] şi **cătuşnică**, aşa ca să fie vârtoşei, şi din **cânepă**, ca să crească aşa cât **cânepa** de înalţi.[9]

Iar numai din **lemnie**, strânsă în **Ziua Crucii**, fac romîncele din **Moldova**, jud. Suceava, scăldători în care scaldă pe copiii cei bolnăvicioşi şi slabi.[10]

Sdrăvăţul se-ntrebuinţează asemenea spre mai multe scopuri.

Aşa dacă are cineva amuş fierbinţeală, amuş răceală, se face din floarea şi frunza lui herbată, care se bea şi-n urma căreia bolnavul se-nsănătoşează.[11]

Din rămurelele sale se fac ciubuce, cari, după ce se afumă bine, se fac roşii pe locurile acelea unde au fost mugurii şi din cauza aceasta sunt foarte frumoase.[12]

Romîncele din **Moldova**, jud. Suceava, însă întrebuinţează rămurelele cele strânse şi uscate, ca şi **răchiţica**, la obţinerea coloarei galbene.[13]

Iar o samă de români, tot din **Moldova**, fac dintr-însul şi grădinuţe.[14]

---

[3] Dat. rom. din Suceviţa, dict. de Prea Cuv. Sa Silvestru Tonigariu: ***Sdrâvăţul*** *creşte pe prunduri şi are frunze ca* ***pelinul.***; a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu: ***Sdrăvăţul*** *samănă cu* ***lemnia,*** *nu e însă totuna cu dânsa. El are spre rădăcină frunză ceva mai măşcată, iară la vârf ca* ***lemnia.***; a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi: ***Sdrăvăţul*** *creşte mai tot atât de înalt ca şi* ***lemnia*** *şi e la floare mai tot aşa ca şi aceasta, la frunză însă e cu mult mai măşcat şi mai rămuros.* ***Lemnia*** *e la frunze ca* ***lemnul-Domnului,*** *pe când* ***sdrăvăţul*** *samănă mai mult cu a* ***petrinjelului.*** *Tuleul însă e la amândouă asemenea.*; cf. şi S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 98: ***Sdrăvăţul*** *e un fel de* ***răchită*** *mică, tufoasă, cu frunza lungăreaţă şi mai mică decât la celelalte răchiţi. Din nuielele sale, care sunt foarte mlădioase, se fac coşuri şi coşărcuţe.*; o samă de români din Bucovina însă susţin că **sdrăvăţul** şi **lemnia** sunt una şi aceeaşi plantă.

[4] Com. de dl Art. Gorovei: ***Sdreviţul*** *este o tufă lemnoasă, care creşte pe prunduri, are hluj lemnos gălbui, cu frunzele ca la* ***lemnul-Domnului.***; Casandra a lui Ioniţă Andronic, din Dumbrăveni, jud. Botoşani, mi-a spus că-n **Moldova** s-ar afla o plantă care se numeşte ***sdravăn.*** Probabil că planta aceasta e sinonimă cu sdrăvăţul.

[5] Panţu: **Plantele**, p. 51.

[6] Panţu: **Plantele**, p. 51.

[7] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu.

[8] **Popchişorul** e o buruiană mică, cu floare galbănă.

[9] Sim. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 84.

[10] Com. de dl Art. Gorovei.

[11] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu.

[12] Dat. rom. din Suceviţa, dict. de Prea cuv. Sa păr. Silvestru Tonigariu.

[13] ***Buletinul cit***, p. 249; şi com. de dl Art. Gorovei: *Din* ***sdreviţ*** *scot femeile gălbinele de boit bucii.*

[14] S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 84.

*

Sdravănul probabil că e aceeaşi plantă care se numeşte în Bucovina **sdrăvăţ.**[15]

*

Lemnişorul e un fel de plantă care e la frunză ca **lemnul-Domnului,** la bulihău e roşu şi pe dinuntru gol. În alte locuri, pare-mi-se că planta aceasta se cheamă **lemnie.**[16]

*

Lemnuşul[17], Tamarix germanica L., die deutsche Tamariske.

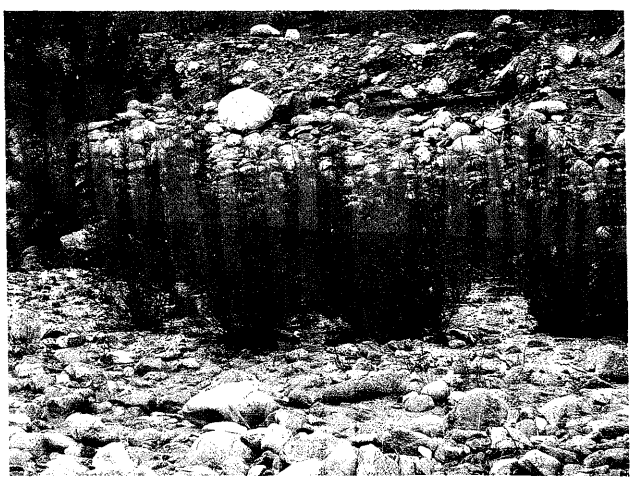

[15] Numirea e din Dumbrăveni, dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic.

[16] Dict. de M. Molociu, din Calafindeşti.

[17] Iarnik-Bârsan, p. 305. Acesta creşte pe prunduri; **sdreviţă** - creşte pe prunduri, seamănă foarte tare cu **lemnul-Domnului.**

232. Lemnul-Domnului
(Artemisia Abrotanum L.)

375

Lemnul Domnului.

(Artemisia Abrotanum L.)

Lemnul-Domnului, numit altmintrelea în Bucovina şi Lemnuş[1]; în Moldova: Lemnul-Domnului şi Lemn-domnesc;[2] în Muntenia, jud Prahova şi Vâlcea: Buruiana-mortului şi Lemnul-lui Dumnezău,[3] iară în alte părţi: Lemn-domnesc, Lemnul-Domnului şi Lemnuş[4]; în Transilvania: Lemn-domnesc, Lemnul-Domnului, Lemnul

1). „Lemnuş", după cât îmi este mie până acuma cunoscut, se numeşte mai cu samă în satele Gălăneşti, Putna şi Straja din distr. Rădăuţului.

2). com. de dna El. Nic. Voronca; - vezi şi Şezătoarea an. I. vol. I. p. 167 şi 239.

3). com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: „Lemnul lui Dumnezău se duce la mort, de-aceea se mai zice şi Buruiana-mortului"; - vezi şi I. Morar. Legendele florilor p. 6.

4). Bartolomeu: Cunoaşterea plantelor p. 32; - dr Brândză: Prodrom p. 278; - Tocilescu: Materialuri folkloristice Vol. I. Partea II. p. 798.

Lemnul-Domnului, numit altmintrelea în Bucovina şi **lemnuş**[1]; în Moldova: **lemnul-Domnului** şi **lemn-domnesc**[2]; în Muntenia, jud. Prahova şi Vâlcea: **buruiana-mortului** şi **lemnul-lui-Dumnezău**[3], iar în alte părţi: **lemn-domnesc, lemnul-Domnului** şi **lemnuş**[4]; în Transilvania: **lemn-domnesc, lemnul-Domnului, lemnul-lui-Dumnezău** şi **zăvoi**[5]; iar în Banat: **lemn-domnesc** şi **lemnul-Domnului**[6], este o plantă pe care românce le o întrebuinţează foarte adeseori atât la leacuri, cât şi la farmece. De-aceea nu e mai nici o casă românească, mai ales unde sunt fete mari, la care să nu se afle această plantă mirositoare.

[1] *Lemnuş*, după cât îmi este mie până acuma cunoscut, se numeşte mai cu samă în satele Gălăneşti, Putna şi Straja din distr. Rădăuţului.

[2] Com. de dna El. Nic. Voronca; vezi şi *Şezătoarea*, an. I, vol. I, p. 167 şi 239.

[3] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel: *Lemnul-lui-Dumnezău se duce la mort, de-aceea se mai zice şi buruiana-mortului.*; vezi şi I. Morar: **Legendele florilor**, p. 6.

[4] Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 32; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 278; Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 798.

[5] Com. de dl P. Oltean; cf. şi Iarnik-Bârsan: **Doine şi strigături**, p. 155 şi 334.

[6] **En. Hodoş: Poezii pop. din Banat**, p. 31 şi 220; Idem: **Cântece bănăţene**, p. 49.

Lemnul-Domnului, după spusa românilor din **Bucovina**, com. Frătăuţul-vechi, e de două feliuri şi anume: **lemnul-Domnului-moldovenesc**, care e la frunze mărunţel şi creţ şi miroase foarte frumos, şi **lemnul-Domnului-nemţesc**, care e mai nalt şi mai măşcăţel la frunze, dar care n-are nici o mirosnă şi nici nu se întrebuinţează spre un leac oareşicare.

Despre **lemnul-Domnului-moldovenesc** sau despre **lemnul-Domnului-adevărat** se află la românii din Muntenia, jud. Prahova, următoarea legendă:

Se zice că, după ce Dumnezău făcu toate florile şi ierburile de pe pământ, hotărî să le boteze şi să le dea câte un nume.

D-aia cică într-o zi Dumnezău a chemat pe Adam ca să fie faţă la acest botez, iar florilor şi ierburilor le porunci să treacă pe dinaintea lor.

Dumnezău împărţi fiecărei flori câte un nume. Aşa uneia îi zise **garofă**, *alteia* **busuioc**, *alteia* **muşeţel**, *şi aşa le boteză pe toate. Mai în urmă veni şi rândul ierbii ce poartă numele de* **lemnul-lui-Dumnezău**.

- Dar p-astă iarbă, Adame, cum s-o botezăm? grăi Dumnezău.

- De, Doamne! zise Adam, eu aş zice că bine-ar fi dacă ai boteza-o aşa ca să nu ţi se uite numele.

- Adică cum? întrebă Creatorul, care voia să încerce iscusinţa omului.

- Ia s-o numeşti **lemnul-lui-Dumnezău**! *adaose Adam.*

- Aşa să fie! grăi Dumnezău. Şi d-atunci acelei ierbi i se zice **lemnul-lui-Dumnezău**, *după cum i-a zis Adam.*[7]

Şi deoarece **lemnul-Domnului** poartă numele lui Dumnezău şi ca atare şi miroase foarte frumos, de-aceea, după cum ne spune o doină din **Moldova**, jud. Suceava, com. Dolhasca, şede el dimpreună cu **floarea-soarelui** în poarta raiului

Şi judecă florile
Ce-au pierdut miroasnele.

Iată şi doina respectivă:

*Foaie verde de-**avrămească**,*
La Iaşi, la curtea domnească,
Stau florile să-nflorească,
***Trandafiri** să-mbobocească.*
Staţi flori, nu mai înfloriţi,
Că mie nu-mi trebuiţi,
Că n-am fraţi să vă-ngrădească,
Nici surori să vă plivească,
Nici părinţi să vă privească.
*Numai **lemnu-Domnului***
*Şi cu **floarea-soarelui***
Stau pe poarta raiului
Şi judecă florile
Ce-au pierdut miroasnele.[8]

Lemnul-Domnului-moldovenesc sau **lemnul-lui-Dumnezău** e bun de **durere de dinţi** sau **măsele**, de **durere de ochi**, de **cel-perit**, de **pleasnă**, de **vătămătură**, de **durere de gât**, de **junghiuri**, de scăldători pentru copiii cei slabi, precum şi pentru oamenii cei ce zac mult şi nu pot nici muri, nici a se însănătoşa, apoi pentru alungarea ploşniţelor sau a stelniţelor şi a muştelor de prin case, pentru **tusă la cai**, precum şi pentru unele farmece de dragoste.

---

[7] I. Morar: **Legendele florilor**, p. 6.
[8] *Şezătoarea*, an. I, vol. I, p. 239.

Dacă cineva are **durere de dinţi** sau de măsele, ia mai multe rămurele de **lemnul-Domnului**, le pune într-o ulcică cu apă curată la foc să fiarbă şi, după ce au fiert de ajuns, ia puţină iar de-aceasta şi-o ţine în gură. Se-nţelege de sine că zama, înainte de-a o lua în gură, trebuie mai întâi să se răcorească puţin. Şi, cum face aceasta, se zice că celui bolnav îndată îi trece durerea de dinţi.[9]

Dacă cineva are **durere de ochi**, [pe] care o capătă mai cu samă atunci când a avut mai nainte foarte mare durere de cap, se vindecă în următoriul mod: ia mai multe frunzişoare de **lemnul-Domnului** şi le usucă bine. După aceea le pisază mărunţel ca tabacul. Apoi face două turtiţe de ceară curată de casă, niciodată însă cumpărată din târg de pe la jidovi. Turtiţele acestea, cari au mărimea unui puişor (10 cr. v. a.), le presură cu pulberea cea de **lemnul-Domnului** şi sara, când se culcă, le pune pe geana ochiului ce-l doare şi aşa le lasă apoi peste toată noaptea, căci ele au puterea de-a scoate toată durerea din ochi. Iar după ce iesă toată durerea pe geană, unge geana cu o peniţă cu **miere stridie**. După aceasta prăjeşte fărină de **păpuşoi** şi, învălind-o într-o peticuţă de **in**, o pune asemenea la ochi. În chipul acesta apoi se vindecă toată durerea.[10]

În contra **celui-perit** întrebuinţează romăncele **lemnul-Domnului** în mai multe feliuri şi anume: unele uscă frunzele sale bine, apoi le freacă în palme, până ce se fac ca **fănina**, şi fănina aceasta o presură pe **cel-perit**, sau amestecă fănina aceasta cu **groscior**, adică cu smântână dulce, şi apoi cu aceasta unge pe **cel-perit**.[11] Altele, după ce-l usucă bine şi-l freacă mărunţel, până ce se face ca fănina, îl dau celui ce are **cel-perit** ca să-l tragă pe nas ca tabacul, sau pun mai multe rămurele într-o oală nouă cu apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă şi cu cea mai mare parte din zama aceasta se lau cei ce au **cel-perit** pe cap, iar o parte mai mică o beu.[12]

Când fac băieţii cei mici **plesne** sing. **Pleasnă** (germ. Mundfäule), femeile ştiutoare iau frunze de **lemnul-Domnului** şi, după ce o usucă puţin, o freacă în palme, până ce se face **fănină**. Apoi acestea iau o linguriţă de amestecătură de aceasta, moaie capătul unei cozi într-însa şi cu coada ung apoi limba, buzele şi gingenele băieţilor cari aŭ plesne şi, cum fac aceasta, se zice că îndată le trece.[13]

Când suferă cineva de **vătămătură**, fierbe rămurele de **lemnul-Domnului** cu frunze cu tot şi zama ce iesă dintr-însele o bea.[14]

---

[9] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei; a celor din Moldova, com. de dna El. Nic. Voronca: ***Lemnul-Domnului e bun de măsele.***

[10] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[11] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei.

[12] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Lemnul-Domnului e bun de cel-perit. Se uscă, se freacă la un loc cu mintă-neagră şi se trage pe nas ca tabacul. Tuleul lui se fierbe şi cel bolnav se oblojeşte cu dânsul, adică stă în aburii lui cu capul acoperit, de se abureşte.***; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Smicele de lemnul-Domnului cu sovârf şi cu cimbrişor e bun de cel-perit.***; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 46: ***Lemnul-Domnului, fiert cu smicele de măr-dulce, se spală de cel-perit (jud. Suceava).***

[13] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 46: ***Lemnul-Domnului, cules în zi de sec, se fierbe şi apoi se mestică zama cu miere şi se ung în gură copiii pentru plesne; sau mestecă în gură o crenguţă.***

[14] Dat. rom. din Gura-Sadovei, dict. de Tudora Balan.

Când are cineva **durere de gât**, pisază **lemnul-Domnului** şi apoi, amestecându-l cu piatră acră asemenea pisată şi punându-l în apă curată ca să fiarbă, **gâlgârizază**, adică face gargară cu dânsul.[15] Când are cineva **junghiuri** se pune, fiert cu vin, cât se poate suferi de fierbinte, pe o cârpă, la locul unde se simte **junghiul**.[16] Când unii copii nu pot umbla în picioare din cauză că oasele li-s foarte moi, precum şi atunci când în genere îs foarte slabi, li se fac scăldători din vârvurile înflorite de **lemnul-Domnului** şi, scăldându-se cel puţin o dată pe săptămână, în scurt timp se înfiripează şi se întăresc.[17]

Dacă unii oameni, zăcând un timp mai îndelungat şi, cu tot ajutoriul ce li s-a dat, nu se pot însănătoşa, dar nici de murit nu pot muri, atunci românii din unele sate din **Bucovina**, precum bunăoară cei din Crasna, distr. Storojineţului, iau mai multe rămurele de **lemnul-Domnului**, le pun într-o căldare mare, aduc apă şi, turnând-o într-o oală, o pun la foc ca să mocnească. Dacă apa din oală până a doua zi se face roşie, e un semn că omul bolnav va muri, deci îl scaldă cu dânsa, iar dacă e albă, atunci e semn că va trăi şi prin urmare nu-l mai scaldă.[18]

Femeile ce vor să stârpească sau cel puţin să alunge ploşniţele de prin casele în cari s-au încuibat, zdrobesc rămurele de **zăvoi** sau **lemnul-Domnului**, îl pun în varul de văruit şi cu varul acesta văruiesc apoi casele.[19]

Iar femeile ce vor să alunge muştele de prin case fierb frunze de **lemnul-Domnului**, frunze de **chimion** şi de **cimbru** şi cu zama ce iesă din aceste plante stropesc prin casă.[20]

Când îl găseşte pe un cal **tusa**, e bine să se ieie **lemnul-Domnului**, corn de capră frecat, **hrean** şi plumb de la postav, care este cu pecete; acestea să se taie mărunţel, să se amestece toate la un loc şi apoi să se deie sara şi demineaţa calului ce tuşeşte în grăunţe, numai să se privigheze ca şi **orzul** şi **ovăsul** să nu aibă într-însul vreo pană.[21]

Cu rămurele de **lemnul-Domnului** îndătinează rămâncele din **Bucovina** şi cele din **Moldova** de-a împăna încă şi ulcelele, steclele şi cofiţele ce le dau ele în **Sâmbăta-Moşilor** sau în ziua de Moşi de sufletul celor repăusaţi.[22]

Lemnul-Domnului, după cum am spus din capul locului, se întrebuinţează şi la o samă de farmece. Aşa, fetele părăsite de iubiţii lor pun şi poartă în sân **lemnul-Domnului**, în credinţa că acesta are darul şi puterea de-a aduce pe iubiţii lor înapoi şi a-i face să le iubească, aşa ca şi mai nainte. Această credinţă şi datină se poate foarte lesne cunoaşte şi din următoarea doină poporană de pe lângă Surul, din **Transilvania**:

---

[15] Dat. rom. din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de dl Aur. Gligor.

[16] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 46.

[17] Dat. rom. din Transilvania; cf. şi Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 32-33.

[18] Sim. Fl. Marian: **Înmormântarea la români**, p. 41.

[19] Dat. rom. din Transilvania.

[20] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 83.

[21] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 109-110.

[22] Dat. rom. din Bucovina; şi a celor din Moldova, jud. Botoşani, com. de dna El. Nic. Voronca: *În Moldova este datină de-a pune **lemnul-Domnului** la ulcelele ce se dau de pomană dimpreună cu **trandafiri** de jur împrejur în ziua de Moşi.*; precum şi de dl Art. Gorovei, din jud. Sucevii: *Cu smicele de **lemnul-Domnului** se împodobesc cofiţele şi ulcelele ce se dau de pomană la Moşi.*

De dorul badei Ilie
Mă usuc ca frunza-n vie;
De dorul lui Nicolae
Mă usuc ca bozu-n paie;
De dorul Ionului
Purtai lemnul-Domnului,
Îl purtai şi se uscă,
Şi-l pusei la revenealã
Doar se-ntoarce badea iar.[23]

Apoi şi următoarea doină poporană, tot din **Transilvania**:

De dorul Ionului / *Şi-l pusei la umezeală,*
Rupsei lemnul-Domnului / *Doar Ion se-ntoarnă iar.*
Şi-l purtai / *Peană-n cui, peană-n colop,*
Până-l uscai; / *De Ion n-avui noroc!* [24]

Precum şi din următoarea doină, asemenea din **Transilvania**, com. Jiu:

Io de dragul badiului / *Nici în faţă, nici în dos,*
Purtai lemnul-Domnului, / *Nici în port aşa frumos;*
Şi-l purtai, şi-l veştezii, / *Şi-l pusei la revenealã*
Şi ca badea nu găsii / *Să-l ieu duminică iar.*[25]

Ce se atinge de numirea **lemn-domnesc**, care e uzitată mai în toate ţările locuite de români, trebuie să amintesc aice că ea provine mai mult în fruntea doinelor de dragoste, decât în vorba de toate zilele.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Banat**, com. Terova:

Frunză verde lemn-domnesc,
După mândra mă topesc,
I-aş spune, şi nu-ndrăznesc
Aş tăcea, şi mă căiesc.[26]

Alta, tot din **Banat**, com. Drinova:

Frunză verde lemn-domnesc,
Hai, neico, să te-ntâlnesc,
Două boci să-ţi tăinuiesc.
Vino, neico, de cu sară,
Şi mai umblă pe afară,
Că maica o adormi
Şi noi bine vom trăi.[27]

---

[23] Anastasia Leonescu: ***Doine poporale de lângă Surul în Transilvania***, publ. în ***Familia***, an. VIII, Pesta, 1872, p. 139.
[24] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 155; cf. şi Mândrescu, *op. cit.*, p. 51.
[25] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 157.
[26] Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 31.
[27] Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 49.

A treia, asemenea din **Banat**, com. Coşava:

*Frunză verde **lemn-domnesc**,*
Am drăguţ, fecior popesc,
Când îl văd în sărbători
Mă prind lacrimi şi fiori,
Când îl văd duminica
Frânge-mi-se inima.[28]

A patra, din **Transilvania**:

*Frunză verde **lemn-domnesc**,*
Stau în loc şi mă gândesc
Din două care să iubesc.
Aş iubi pe cea mai mare,
Cea mai mică-mi place tare,
Aş iubi pe cea mai mică,
Cea mai mare-i mai voinică.[29]

Şi-n fine a cincea şi ultima, din **Muntenia**, jud. Gorj, com. Săcelu:

*Frunză verde **lemn-domnesc**,*
M-am jurat să nu mai iubesc,
Dar nu pot să mă lipsesc.
Unde văd multe fete,
Trec prin apă, mor de sete;
Unde văd nevestele
Trec apa ca şerpele;
Unde văd fete frumoase
Trec prin apă până-n coaste.[30]

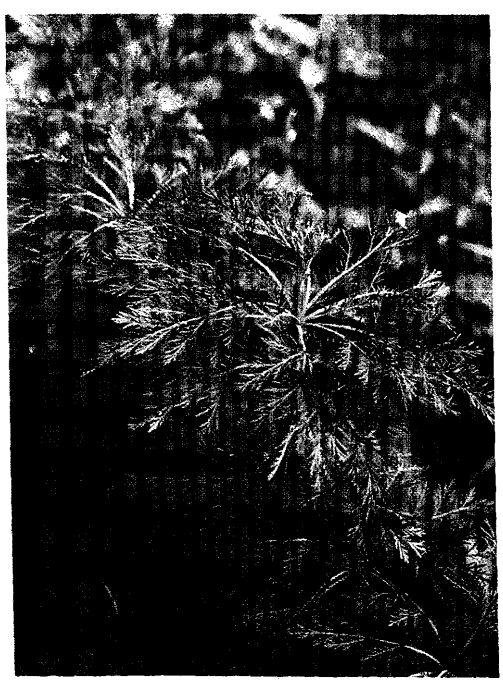

[28] Hodoş: **Poezii pop.**, p. 67.
[29] Grigore Sima: ***Cântece populare din Ardeal***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XV, p. 230.
[30] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 798.

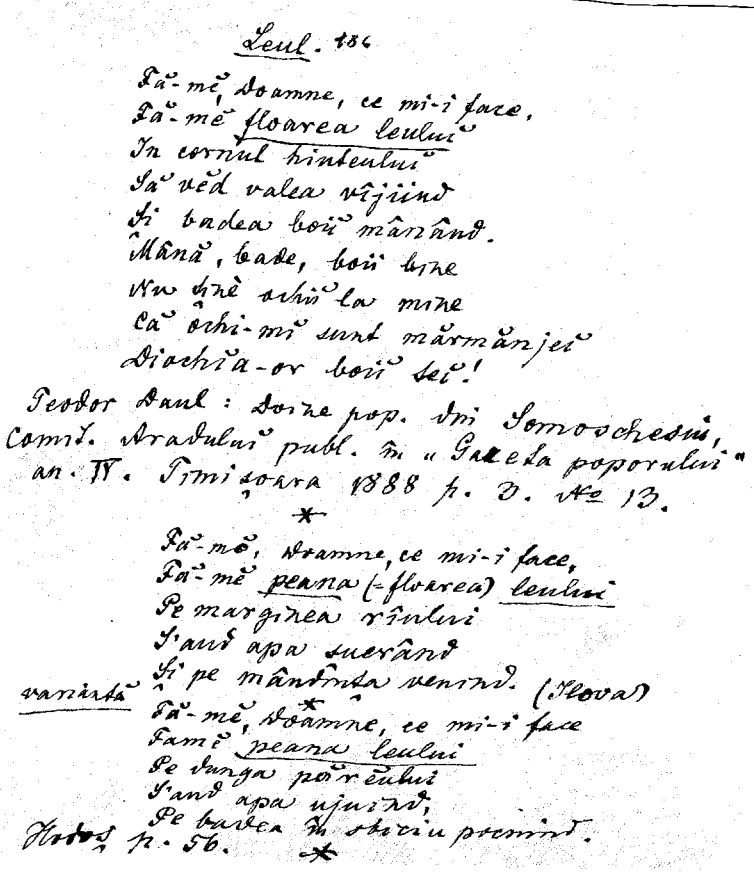

Leul. 186

Fă-mĕ, Doamne, ce mi-i face,
Fă-mĕ floarea leului
În cornul hinteului
Să văd valea vâjiind
Şi badea boii mânând.
Mână, bade, boii bine
Nu ţinè ochii la mine
Că ochii-mi sunt mărmănjei
Diochia-or boii tăi!

Teodor Daul: Doine pop. din Somoschesiu, comit. Aradului publ. în „Gazeta poporului" an. IV. Timişoara 1888 p. 3. Nr 13.

*

Fă-mĕ, Doamne, ce mi-i face,
Fă-mĕ peana (=floarea) leului
Pe marginea rîului
S'aud apa şuerând
Şi pe mândrùta venind. (Ilova)

varianta

Fă-mĕ, Doamne, ce mi-i face
Fami peana leului
Pe dunga părĕului
S'aud apa ujuind
Pe badea în sbici pocnind.

Hodoş p. 56.

*

233. Leul

[?]

Fă-mă, Doamne, ce mi-i face,
Fă-mă floarea leului
În cornul hinteului
Să văd valea vâjiind
Şi badea boii mânând.

Mână, bade, boii bine
Nu ţinè ochii la mine
Că ochii-mi sunt mărmănjei
Diochia-or boii tăi! [1]

*

Fă-mă, Doamne, ce mi-i face,
Fă-mă ***peana*** *(= floarea)* ***leului***
Pe marginea râului

S-aud apa şuierând
Şi pe mândruţa venind.[2]

*

Variantă:

Fă-mă Doamne, ce mi-i face
Fă-mă peana leului
Pe dunga părăului
S-aud apa ujuind
Pe badea în sbici pocnind.[3]

---

[1] Teodor Daul: ***Doine pop. din Somoschesiu****, comit. Aradului*, publ. în ***Gazeta poporului***, an. IV, Timişoara, 1888, p. 3, nr. 13.

[2] [Din] Ilova.

[3] Hodoş, p. 56.

299

Leușteanul.
(Levisticum officinale Koch.)

Una dintre plantele, care, după credința și spusa poporului român de pretutindene, nu numai că e cel mai mare, mai înverșunat și mai neîmpăcat dușman și contrar, ci are totodată și cea mai mare putere asupra tuturor spiritelor necurate, și-ndeosebi asupra ielelor sau maestrelor, a strigoilor și a strigoaicelor, precum și asupra vrăjitorilor și a vrăjitoarelor, este leușteanul, numit în unele părți din Moldova și Cânele-Leușteanului;[1] în Transilvania: pe lângă leuștean, încă și buruiană-de-lungoare, buruiana-lângoarei, buruiana-lingoarei, floare-de-lingoare și leoștean;[2] iară în Banat: leoștean, leușteană și lioștean.[3]

1). Com. de dl Tud. Pamfile: „În com. Negrilești din jud. Teiuciu, Leușteanul se mai chiamă și Cânele Leușteanului, nume curios și greu de explicat."

2). Pantu: Vocab. p. 25; – din Ms. supus Academiei rom. spre premiare; – G. I. Pitiș: Ingropăciuni publ. în Convorbiri literare an. XXVII. p. 343–344: „Leușteanul, Odoleanul și Avrămeasca se crede că ar fi cei mai mari contrari și dușmani ai Ielelor (Șoimanelor, Maestrelor)"; – din Munții apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj: „Leoșteanul crește mult până la 2 M. are frunze late, flori galbine, și se folosește la morburi, de gură și picioare la vite".

234. Leușteanul
(Levisticum officinale Koch.)

Una dintre plantele care, după credința și spusa poporului român de pretutindene, nu numai că e cel mai mare, mai înverșunat și mai neîmpăcat dușman și contrar, ci are totodată și cea mai mare putere asupra tuturor spiritelor necurate, și-ndeosebi asupra **ielelor** sau **măiestrelor**, a **strigoilor** și a **strigoaicelor**, precum și asupra **vrăjitorilor** și a **vrăjitoarelor**, este **leușteanul**, numit în unele părți din Moldova și **cânele-leușteanului**[1]; în Transilvania: pe lângă **leuștean**, încă și **buruiană-de-lungoare, buruiana-lângoarei, buruiana-lingoarei, floare-de-lingoare** și **leoștean**[2]; iar în Banat: **leoștean, leușteană** și **lioștean**.[3]

---

[1] Com. de dl Tud. Pamfile: *În com. Negrilești, din jud. Tecuci, **leușteanul** se mai cheamă și **cânele-leușteanului**, nume curios și greu de explicat.*

[2] Pantu: **Vocab.**, p. 25; din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere; G. I. Pitiș: ***Îngropăciuni***, publ. în ***Convorbiri literare***, an. XXVII, p. 343-344: ***Leușteanul, odoleanul și avrămeasca** se crede că ar fi cei mai mari contrari și dușmani ai ielelor (șoimanelor, maestrelor)*.; din Munții apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj: ***Leoșteanul** crește înalt până la 2 m, are frunze late, flori galbine și se folosește la morburi, de gură și picioare la vite.*

[3] Dr. At. M. Marienescu: ***De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică***, publ. în *Familia*, an. IX, p. 238; En. Hodoș: **Poesii pop. din Banat**, p. 90 și 171.

De aceea **ielele**, numite altmintrelea şi **frumoase, frumuşele, maiestre, miluite** şi **şoimane**, când umblă noaptea pe sus, se zice că cântă şi strigă de-ţi iau auzul:

*De nu ar fi **leuştean,***
Leuştean** şi **hodolean
*Şi curva de **avrămească***
Ar fi lumea toat-a noastră![4]

Leuşteanul însă n-a fost din capul locului tot plantă ca în ziua de astăzi, ci el, după cum ne spune o legendă din **Transilvania**, a fost dintru început un fecior frumos şi voinic, care numai mai pe urmă s-a prefăcut în **leuştean.**

Iată şi legenda, care ni-o spune aceasta:

*În noaptea spre **St. George** umblă **strigoii** şi **strigele** pe la vacile lăptoase şi le duc **mana.***

*Voinicul **Leuştean**, având şi el o asemenea vacă şi voind s-o apere de-o nepăţită, într-una din acele nopţi, legându-şi vaca de gard şi, în apropiere de ea, înarmat cu furca de fier, s-a pus la pândă în dosul unei grape părăsite, unde nu-i ochi de **strigoi** să te zărească.*

*Dar fiindcă era aşa de îndrăgit de **Rostopasta**, că nu se putea depărta de ea nici pe un minut, a luat-o cu sine pe după grapă. Pe la miezul nopţii s-au apropiat de vacă mai mulţi **strigoi.***

Leuştean**, ieşind din ascunziş, cu o lovitură de furcă culcă la pământ pe un **strigoi** şi cu o împunsătură îi vărsă sângele. Dar în acelaşi minut fu spintecat şi el de către ceialalţi **strigoi**, curgându-i sângele şi învăluindu-se cu al **strigoiului.

***Rostopasta**, sărind în ajutorul iubitului ei, avu aceeaşi soartă şi pe acelaşi loc.*

*Din sângele celor doi îndrăgiţi au răsărit două buruieni ce până în ziua de azi poartă numele lor, dar au un miros înţăpător, ca sângele **strigoiului** ce s-a învăluit cu al lor.*[5]

Tot dintr-un fecior voinic cred şi spun că e făcut **leuşteanul** şi românii din **Banat.**[6]

Şi fiindcă **leuşteanul** e făcut dintr-un fecior ce s-a luptat cu **strigoii**, care iau în noaptea spre **St. George** laptele de la vacile mulgătoare şi din a căror cauză a şi murit, de-aceea românii de pretutindene, care vreu să-şi apere vacile de strigoi, au de-atunci şi până în ziua de azi datină de-a unge în noaptea spre **St. George** ugerul şi ţâţele vacilor cu suc din aceste buruiene, în credinţă că, făcând-o aceasta, nu-i **strigoi** pe faţa pământului care să se apropie de acele vaci, căci venindu-i mirosul, fuge mâncând pământul, temându-se că a înviat **Leuştean** şi **Rostopasta** şi s-o păţească apoi ca strămoşul său. Ba, ce este încă şi mai mult, **strigoii**, aducându-şi aminte de păţania strămoşului lor, încă înainte de **St. George**, prevăzând ce poate să li se-ntâmple, cântă:

Leuştean şi rostopastă
De n-ar fi, lumea-ar fia noastră! [7]

Iar zânele, şi mai ales **frumoasele** sau **frumuşelele**, cari locuiesc prin păduri şi cari asemenea nu o dată caută să facă rău atât oamenilor, cât şi vitelor acestora, tot pe timpul acela se căinează şi cântă:

---

[4] G. I. Pitiş, *loc. cit.*

[5] G. Bodnariu: ***Leuştean şi Rostopasta***, legendă, publ. în ***Tribuna poporului***, an. IV, Arad, 1900, nr. 74 (17).

[6] Dr. At. M. Marienescu: ***De însemnătatea datinelor***, publ. în ***Familia***, an. IX, p. 238: ***Leoşteanul, ce e o plantă răsărită în urma luceafărului, e făcut din feciorul Leoştean.***

[7] G. Bodnariu, *op.* şi *loc. cit.*

De nu ar fi ***leuştean***
Şi cânele ***de-odolean,***
N-ar fi vacă cu viţel
Şi nici copil mititel! [8]

În unele părţi, şi mai ales din **Bucovina**, e datină nu numai de-a se unge vitele cu suc de **leuştean**, ci totodată de-a se şi lipi în sara spre **St. George** frunze de ale sale la fereştile caselor şi ale grajdurilor, şi mai ales de ochii fereştilor, anume ca să nu poată **strigoii**, precum şi alte spirite necurate intra într-însele.[9]

În unele părţi din **Banat** însă se descântă în sara spre **Sân-Georgiu leuştean, pelin** şi **boz** şi astfel descântate se pun apoi plantele acestea în staule la picioarele vitelor şi ale oilor, anume ca să nu li se ieie laptele sau să li se-ntâmple alte rele.[10]

În **Maramureş**, din contră, e datină de-a se zdrobi **leuştean** şi-a se unge vitele de-a lungul trupului, de la coarne până la coadă, nu numai în sara spre **Sân-Georgiu**, ci şi în sara spre **Ispas** şi **Rusalii** sau **Duminica mare**, în credinţă că atunci **strigoii** şi **ielele**, precum şi toate celelalte spirite necurate, cari umblă mai cu samă în decursul timpului acestuia, n-au nici o putere asupra lor.[11]

În unele părţi din **Banat** e datină de-a duce şi-a împărţi în ziua de Sân-Georgiu **leuştean** la biserică[12], iar în ziua de **Rusalii** se poartă în sân ori în brâu **leuştean** spre a fi feriţi de vătămarea **rusalelor**.[13] Româncele din **Transilvania** însă, cari au fete mari, pun în ziua de Sân-Georgiu **leuştean** sub pragul uşii de la biserică, iar după ieşirea oamenilor din biserică îl duc acasă şi stropesc fetele cu el spre a fi norocoase în căsătorie.[14]

În alte părţi, tot din **Transilvania**, precum bunăoară în munţii Cibinului, **leuşteanul** e legat de sărbătoarea **Ispasului** sau **Înălţarea Domnului**. În demineaţa acestei zile merg la biserică având cu toţii **leuştean** în mână. Porţile curţilor, icoanele din casă, grajdurile, precum şi celelalte acareturi de pe lângă casă sunt încă de cu sară împodobite cu **leuştean**, care are putere de-a alunga **strigoaiele**. Iar după amiazăzi, băieţii şi copilele, feciorii şi fetele aleargă unul după altul, bătându-se cu **lugeri de leuştean**.[15]

În ziua de **Alesul şi măsurarea oilor**, când se pun pe brânză, care se-ntâmplă în unele părţi din **Bucovina** în ziua de **St. George**, iar în altele mai târziu, e datină de-a se pune dinaintea strungii unde se mulg oile, un **târşuţ** verde, care e la mijloc crăpat şi-n crăpătura căruia se află pus în cruciş **leuştean, usturoi** şi **iarbă-mare**. Tot la această ocaziune, când **se măsură oile**, se pun şi-n găleata în care se mulg acestea **leuştean, usturoi** şi **iarbă-mare**, anume ca să nu se apropie de oi şi de stână **sburătoriul** sau vreun alt spirit necurat, că apoi toate oile de la stâna la care s-ar pripăşi

---

[8] Dat. şi cred. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Irina Ungurean.

[9] Dat. rom. din Zahareşti, dict. de Paraschiva Oltean, şi com. de Ioan Gramadă, stud. gimn.

[10] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an. 1882, luna Prier; Idem: an. 1883, luna mai: *Descântarea leuşteanului (Levisticum vulgare, Ligusticum levisticum), a pelinului şi a bozului, cari astfel descântate în sara spre Sân-Georgiu se pun în staul la picioarele vitelor şi a oilor ca să nu li se ieie laptele şi să li se-ntâmple rele.*

[11] Com. de dl Vasile Dragoş din Moisei.

[12] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an. 1882 şi 1883.

[13] *Idem de eadem.*

[14] Frâncu şi Candrea: **Românii din Munţii apuseni**, p. 129.

[15] Din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.

sburătoriul s-ar **sburători** şi ar stârpi.[16]

În **Transilvania** ies pe alocurea în ziua de **St. George** nevestele şi fetele la stână, unde dau baciului, pe lângă multe alte daruri, şi o găleată frumos împodobită cu tot feliul de flori, între cari prevălează **leuşteanul**. Cu apă din găleata aceasta se stropesc apoi oile înainte de-a se mulge, urându-li-se ca să fie cu noroc şi să nu se apropie nici o fiinţă necurată de dânsele.[17]

La românii din **Banat** există credinţa că în sara spre **St. George** pornesc fărmăcătoarele ca să ieie laptele de la oile neunse, iar în ziua de **St. George** după apusul soarelui începe puterea **halelor** şi a relelor asupra oilor.

Din cauza aceasta apoi stăpâna turmei, iar dacă **se aleg** şi se măsură oile de la mai multe stăpâne, atunci toate stăpânele oilor respective, prepară, în ajunul St. George după amiază, o **untură de oi** pe dosul scaunului sau pe o scândură curată şi, învălind-o într-un iar de pânză, o trimit păcurarilor ca s-o aibă în ziua de St. George pe la apunerea soarelui.

Untura aceasta se face din nişte obiecte adunate în decursul anului trecut, şi anume: din untură de porc **negru**, tăiat până la cântatul cucoşului în noaptea **Sântului Ignat**, 20 decembrie, care untură e de lângă inimă, netopită, şi, sărându-se, se învăleşte cu marginile iar, se leagă cruciş şi se afumă pe coş; mai departe, din nişte plante rupte sara, înainte de **Todorusale**, adică a 25-a zi între Paşti şi Rusalii, uscate şi sfărmate mărunt şi amestecate cu tămâie şi untură de porc.

Plantele întrebuinţate la prepararea acestei unsori sunt: **aiul**, **arieul**, **bozul**, **leoşteanul**, **pelinul**, **scaiul** sau **scăietele-mare** şi frunze de salce cu mâţe.

Unele dintre aceste plante se crede că au însuşiri bune şi pentru aceasta, prin uns, oile să fie sporitoare, să aibă mult lapte, să-l ţină şi să fie sănătoase; iar altele au putere mare de-a alunga **halele** şi toate relele de la turmă şi totodată a o păzi.

Plantele cu însuşiri bune sunt:

a) **Salcea**, care se prinde şi creşte uşor şi are ramuri multe; deci aşa şi oile să conceapă uşor şi să aibă mulţi miei;

b) **Scaiul**, numit şi **turcos**, care e încins cu brâu de apă, adică cel care la noduri, la încheieturile frunzelor conţine picături de roauă şi de ploaie şi creşte oriînce pământ slab; deci aşa şi oile să ţină umezeală de mană şi să aibă lapte din orişice păşune;

c) **Leoşteanul**, care e o plantă răsărită în urma luceafărului, făcut din feciorul **Leoştean**, ca, precum luceafărul luminează şi străluceşte totdeauna, aşa şi oile să ţină totdeauna lapte mult.

Iar plantele cu putere amânătoare sunt:

a) **Aiul**, în contra **strigoilor**;

b) **Arieul** (şi **laptele-cânelui**) ce are mult suc alb ca laptele, dar veninos, e în contra fărmăcătoarelor, ca să ieie laptele de la **arieu**;

c) **Bozul** şi **pelinul**, în contra **halelor**, precum şi a altor fiinţe rele, cari, neputând suferi mirosul plantelor acestora, nu se pot apropia de turmă.[18]

Fiind **leuşteanul**, după cum am amintit din capul locului, un duşman şi contrar foarte mare şi ne-mpăcat al spiritelor celor necurate, se-ntrebuinţează el nu numai în zilele amintite

---

[16] Dat. rom. din Cândreni, com. de Petrea Ursul, cant. bis.

[17] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

[18] Dr. At. M. Marienescu: *De însemnătatea datinelor pop.*, şi anume *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, p. 238.

până aice şi nu numai în chipul cum s-a arătat, ci el, tot pentru depărtarea spiritelor celor rele, tăindu-se şi dumicându-se mărunţel, sărându-se cu sare şi amestecându-se cu tărâţe, se dă vitelor şi mai ales vacilor mulgătoare în decursul verii de mâncat, în credinţă că, făcând-o aceasta, nici un **strigoi, moroi** sau alt spirit necurat nu se poate apoi apropia de dânsele.[19]

Înainte însă de-a se da vitelor de mâncat, şi anume atunci când se dumică, se sară şi se amestecă cu tărâţele, se descântă astfel:

S-o dus omul roş
În pădurea roşă
Şi-o tăiat un copaci roş
Şi l-o dus la câmpul roş
Şi-o făcut un ocol roş
Şi-o venit din casa roşă
Văcăriţa roşă
La vacile roşi
Cu viţeii roşi,
Cu doniţa roşă
*Şi cu **apărătoriu*** [20] roş
Şi s-o băgat în ocolul roş
Şi-o muls lapte roş
Şi l-o dus la casa roşă.
Şi-o luat un budâi roş
Şi-o străcurat lapte roş
Prin sitişcă roşă
Şi s-o prins smântână roşă.
Dup-aceasta o luat
Birghileul [21]*roş*
Şi-a ales lapte roş
Şi-a făcut unt roş
Şi l-a bătut în berbinţi roşi.
Şi-o-njugat doi boi roşi
Şi-o-ncărcat berbinţi roşi
Într-un car roş
Şi s-o dus la Târgul-roş,
Şi-acolo l-o vândut.
Cine-o văzut
O vorghit,
Cine-o gustat
O muţit.[22]

[19] Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
[20] Adică băţul sau varga cu care mulgătoarele apără viţeii ca să nu sugă la vaci.
[21] Sub **birghileu** se-nţelege instrumentul cu care se zbate smântâna ca să se aleagă untul.
[22] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Irina Ungurean.

Nu o dată însă, pe lângă **leuştean**, se mai pun în tărâţe şi se dau vacilor de mâncare încă şi **odolean** şi **rostopască** sau **rostopastă**, după cum se numeşte planta aceasta în unele părţi din Transilvania, pentru că şi **odoleanul** e încă un mare contrar al spiritelor celor necurate, iar **Rostopasca**, iubita lui **Leuştean**, nu numai că e contrară spiritelor necurate, ci totodată şi foarte nutritoare şi producătoare de lapte.[23]

Dacă din nebăgare de samă sau din nepăsare ori din alte cauze neprevăzute nu s-au întrebuinţat toate mijloacele şi prezervativele sus amintite contra spiritelor răufăcătoare, cum ar fi trebuit să se întrebuinţeze, şi, nefăcându-se acestea, **strigoii** şi **strigoaicele**, vrăjitorii şi vrăjitoarele iau laptele de la vacile mulgătoare ori de la oi, sau dacă cineva din neştiinţă ori din nebăgare de samă a călcat în urma **ielelor** sau a **măiestrelor** şi acestea l-au pocit, ori altă boală i-au trimis pe cap, atunci femeile ştiutoare nu lasă pe vitele sau oamenii bântuiţi de dânsele să sufere din pricina lor, ci caută toate chipurile şi mijloacele ca să-i puie iarăşi în starea de mai nainte.

Aşa, dacă bunăoară **strigoii** ori vrăjitoarele au luat laptele de la vaci, femeile ştiutoare iau o covăţică cu tărâţe şi, puind într-însa sare de-ajuns, precum şi **leuştean**, **păpădie** şi **odolean**, toate acestea bine dumicate, le descântă şi apoi le dau vacilor, despre cari se crede că li s-au luat laptele, în trei zile de frupt, câte de trei ori pe zi şi mai cu samă când e lună nouă, ca să le mânânce.[24]

Iar dacă atare om a fost pocit de **iele**, îi fac scăldătoare de **leuştean**, **hodolean**, **avrămească**, frunze de **prun** şi cu nouă mâni de pleavă din şură, în care, scăldându-l, nu numai că pocitul nu se face chilav, ci-i trece şi se face sănătos, de umblă în pripă, adică de se scoală şi **umblă** nemijlocit după ce s-a scăldat.[25]

Leuşteanul însă se-ntrebuinţează foarte adeseori nu numai când li s-a luat vacilor laptele sau când a fost cineva pocit de **iele**, ci şi pentru alte iar, precum: pentru **samcă** şi **ceas rău**, cari se capătă asemenea din cauza unui spirit necurat, şi anume a **samcei**, apoi de **friguri**, de **lungoare**, de **umflăciune** (hidropică), de **vătămătură**, de durere de **mijloc**, de **durere de cap**, de **junghiuri**, de **răni**, de **tusă** şi **gutunari**, de **sângerat**, de **sânge rău** şi de **muşcătură de şerpe**.

Aşa, când vreun copil mic capătă boala numită **samcă**, se face un fel de mixtură cu care se unge şi care se compune din următoarele plante: **leuştean**, floare de **samcă**, **usturoi** cu fâşti, **iarbă-mare** şi **spaima-dracului**, precum şi din **untură de porc negru** şi **găinaţ de cocoş negru**. Toate acestea se pisază la un loc şi apoi se unge copilul ce are **samcă** cu mixtura aceasta, în cruciş peste toate încheieturile, peste spate şi peste pântece, făcându-i-se de iar ori **crucea cea mare** peste tot corpul, căci este o zicătoare care sună astfel:

*De n-ar fi **leuştean** şi **usturoi** cu fâşti*
Nicicând maicele n-ar mai creşte prunci,

---

[23] Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.

[24] Cf. S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 136-143; vezi şi Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei româneşti***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 587.

[25] G. I. Pitiş: ***Îngropăciuni***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXVII, p. 343-344: *Cine calcă în urma acestor zâne, adică a ielelor, şoimanelor sau măiestrelor, se poceşte (îl pocesc). Dar sunt muieri, sunt oameni de-i descântă şi se spală cu apă de-aia, şi-i trece, se face sănătos, de îmblă în pripă, de nu se face chilav. Face beteagului scăldătoare de **leuştean**, **hodolean** şi **avrămească** şi **pleavă** din şură, nouă mâni cu mâna (că sunt fel de fel de flori şi poate să fie şi de leac) şi frunze de **prun**, face o babă iertată şi care nu are bărbat. Câte unii se scoală şi din baie.*

*Leuştean şi **usturoi** de n-ar sămăna*
Ele nici prunci mici n-ar mai legăna.[26]

Dacă a căpătat cineva ceas rău, descântătoarea, care e chemată să-l descânte şi să-l vindece de această boală, face mai nainte de toate o mixtură constătătoare din **leuştean, odolean, mintă-neagră, rostopască, ai,** dohot şi untură de porc negru. Cu această mixtură unge apoi pe cel morbos cruciş pe frunte, pe piept, pe umărul drept şi pe umărul stâng şi în urmă pe spate.

Atât descântătoarea, cât şi morbosul trebuie să se ţină în cea mai mare curăţenie, descăsătoriţi în tot timpul dietei.

Descântătoarea, până ce vindecă pe cel morbos, se unge din mixtura amintită mai sus şi pe sine, precum şi pe vitele sale, temându-se ca să n-o cuprindă **ceasul rău** şi pe dânsa.

Când începe a descânta, se roagă lui Dumnezău şi Maicii Domnului, zicând:

- Doamne, Dumnezăul meu şi St. Maică Precistă, poronciţi la cei nouă voinici ce umblă împotriva diavolului să departă ceasul cel rău, lucrul cel necurat de la N.

Rugăciunea aceasta o repeţeşte de trei ori şi apoi începe a descânta şi a zice:

S-au luat nouă voinici neînsuraţi
Pe nouă cai neînvăţaţi
În spete de-a dreapta tăind,
Pinteni galbeni zurăind,
Pe unde ei mergând
Pământul tot ţâră făcând.
Au căutat lucru greu,
Lucru rău,
Lucru cu ceas necurat,
Nicăiri nu l-au aflat.
Ei înapoi s-o înturnat
Maica Domnului i-o întâmpinat,
Ea pe dânşii i-o întrebat:
- Unde-aţi fost nouă voinici neînsuraţi
Pe nouă cai neînvăţaţi
În spete de-a dreapta tăind,
Pinteni galbeni zurăind,
Pe unde voi mergând
Pământul tot ţâră făcând?
Cei nouă voinici au răspuns
Şi astfel au zis:
- Am îmblat
Şi-am căutat
Lucru rău,
Lucru greu,
Lucru cu ceas necurat,

[26] Dat. şi cred. rom. din Cândreni, com. de Petrea Ursul.

Nicăiri nu l-am aflat,
Noi înapoi ne-am înturnat!
Maica Domnului i-a mânat
La cutare (N.) beteag,
Şi îl luaţi,
Şi îl dezbrăcaţi
De lucru rău,
De lucru greu,
De lucru cu ceas necurat,
Ce pe el l-a torturat.
Dar în casă-i nu intraţi,
De la fereastră strigaţi:
- Ieşi lucru necurat
Cu gura de lup turbat.
Cu el să nu mai ai treabă,
Cu familia mea
Şi cu marha mea!
Cu nime-n lume să nu-ţi faci treabă,
Nici barem cu un fir de iarbă.
Luaţi-l din trup de-a lungul
Din oase-i de-a rândul,
Din crierii capului,
Din ginginele dinţilor,
Din cununile unghiilor,
Din faţa obrazului
Şi din vârvul nasului.
Din vederea ochilor,
Din auzul urechilor,
Vă sculaţi
Mi-l luaţi,
În drumu ţării mi-l ţipaţi;
Boii în coarne scuture-l,
Caii în picioare calce-l,
Iar orgii în pământ bage-l,
Acolo să piară,
Acolo să răspiară,
Acolo să locuiască,
Acolo să vecuiască.
Descântecul e din al meu,
Leacu-i de la Dumnezău!

E de observat că descântecul acesta se descântă totdeauna după întorsul lunii, începându-l de luni sara, până miercuri sara, cu un frâu de la cai.

Şi dacă descântătoarea face toate celea prescrise în descântec, iar morbosul se ţine de dietă, atunci se crede că morbosul cuprins de **ceasul cel rău** se vindecă.[27]

Cel ce suferă de **friguri** încalţă în cizme **leuştean** ca să scape de friguri şi, făcând-o aceasta, se zice că scapă.[28]

Dacă are cineva **lungoare** sau **lingoare**, după cum rostesc unii cuvântul acesta, se moaie un ştergar în oţet de vin fiert cu rădăcină de **leuştean** şi se înfăşură bolnavul de lungoare cu dânsul;[29] sau i se face abur cu o cărămidă fierbinte, peste care se toarnă oţet de vin fiert cu **usturoi** şi rădăcină de **leuştean**; sau se iau trei rădăcini, se pun în o caldare, se aduce apă ne-ncepută, fără a vorbi cu cineva, şi, când se întoarce de la apă, ia când cu o mână, când cu alta ce găseşte pe jos şi aruncă în cofa cu apă. Toarnă apa peste rădăcini, le pune pe foc să se încălzească, dar nu mai pune alte lemne decât acelea cari le-a pus o dată. Această apă caldă se toarnă în capul bolnavului (bolnavul fiind într-o albie). După ce s-a spălat bolnavul, se suie în pat şi-l învăleşte cu nouă ţoale, până înăduşă şi se usucă apoi apa de pe el.[30]

Românii din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară cei din jud. Tecuci, zic că **leuşteanul** şi zama lui băută te scapă asemenea de **boală**, adică de **lungoare**.[31]

Românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, când zac de **lungoare**, pun **leuştean** la cap.[32]

Românii din unele părţi ale **Transilvaniei**, când au **lângoare**, cum numesc ei boala aceasta, pun **buruiana-lângoarei** la cap, iar la picioare o **strujà** de pâne, sau se fierbe şi cu zama ce iesă dintr-însa se spală.[33]

Iar românii din **Bucovina**, cari au **lungoarea cea nebună**, pisază rădăcină de **leuştean** şi se leagă cu dânsa la tălpile picioarelor şi apoi se mai răcoresc şi nebuneala începe a le trece.[34]

Cei ce au **înflăciune**, adică hidropică, beu apă din beldiile **leuşteanului** şi spun că după aceasta se însănătoşează.[35] Cei ce au **vătămătură** pisază rădăcină de **leuştean** şi o pun în holercă, şi holerca aceasta apoi o beu.[36]

Alţii însă, tot pentru **vătămătură**, fierb **leuştean** la un loc cu **mintă-neagră** şi **mintă-creaţă** şi apoi zama ce iesă dintr-însele, îndulcind-o cu zahăr, o beu în loc de apă.[37]

Cei ce au **durere de mijloc** pisază **leuştean** dimpreună cu **usturoi** şi cu **hrean** şi se leagă la mijloc şi, cum se leagă, le trece.[38]

---

[27] Publ. de A. Horvath în *Ungaria*, an. II, p. 380-381.

[28] *Gutinul*, an. I, Baia-mare, 1889, nr. 29, p. 4: ***Leuşteanul** creşte în forma **georginei** cu un cotor gros, are miros neplăcut. Cel ce suferă de friguri îl încalţă în cizme ca să scape de friguri.*

[29] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Prahova, com. Strâmbeni.

[30] Dat. rom. din Buzău, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 46.

[31] Com. de dl Tud. Pamfile.

[32] Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

[33] Dat. rom. din Ocolişul mare, com. de Teodosie Curşeu, stud. gimn. în Blaj.

[34] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş; cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 25: *Rădăcina de **leuştean** este întrebuinţată de femeile ştiutoare pentru a vindeca **lungoarea** (lingoarea).*

[35] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[36] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac; a celor din Maramureş sau Marmaţia, com. de dl Vasile Dragoş: *Rădăcina de **leuştean** se pune în rachiu, căci e alinătoare durerilor dinlăuntru.*

[37] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Traian Bădăluţă, stud. gimn.

[38] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac.

Cei ce au **durere de cap** pun rădăcină de **leuştean** pisată la tălpi sau, muind-o în oţet, o pun la cap. **Leuştean** cu oţet e bun şi de frecat tot trupul, când nu te simţi bine.[39] Rădăcină de **leuştean**, pisată şi opărită, se pune caldă la **junghi**.[40] **Leuştean** pisat se pune şi la **răni**.[41]

Iar ceai de **leuştean** se bea pentru **tusă** şi **gutunari** sau **guturai**.[42]

Dacă se sângeră vreo vită sau dacă mânâncă mult **trifoi**, mai ales pe roauă ori după o ploaie şi, din cauza aceasta, capătă **umflăciune**, adică se umflă foarte tare, că e în pericol să crape, se pisază foarte mărunţel **leuştean**, se pune într-o oală cu lapte dulce şi se dă apoi vitei respective de băut. În urma aceasta vita **sângerată** sau **umflată** se vindecă în scurt timp.[43]

Alţi români, tot din **Bucovina**, dacă se **sângeră** vreo vită, pisază **leuştean** la un loc cu **usturoi**, fac dintr-amândouă plantele acestea **muşdei** cu **borş acru** şi muşdeiul acesta îl dau apoi vitelor sângerate de băut.[44] Iar dacă vitele **sângerate** n-au gust de mâncare, atunci se pisază rădăcină de **leuştean**, amestecată cu **usturoi** şi, punându-se în holercă, se dă vitelor de băut. Şi vitele, după ce beu holerca aceasta, nu numai că în scurt timp se vindecă, ci îndată capătă şi gust de mâncare.[45] Când se sloboade sânge la vite, atunci asemenea se dumică **leuştean** şi, amestecându-l cu oţet şi cu tărâţe, îl dau vitelor de mâncat, anume ca vitele, mâncându-l, să se curăţească şi să le treacă răutatea.[46]

Când vreo vită are **sânge rău**, adică sânge nădit şi mocnit, se ia **leuştean**, se pisază bine până ce se face ca muşdeiul; după aceasta se ia un ou şi se bate într-o porţie anumită de chişleag şi, amestecându-se tustrele la un loc, se dau vitei bolnave de mâncat, şi anume după ce o sângeră.[47] Dacă vreun şerpe muşcă pe un om, atunci descântătoarea, care e chemată şi voieşte să vindece pe cel muşcat, ia o cofiţă sau şi o oală cu apă ne-ncepută şi, făcând cruce cu mâna prin apa aceasta şi-nvârtind prin dânsa ne-ncetat cu o rămurică de **leuştean** sau de **alun** sau cu una de **boz**, ori cu un căţel de **usturoi**, rosteşte de trei ori dupăolaltă următoriul descântec:

Idiţă, idiţă! [48]
Prinsă de peliţă,
Peliţa de carne,
Carnea de os,
Osu-i sănătos
Dă veninul jos.
Cine-o dus vestea

---

[39] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei; şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[40] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Prahova.
[41] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Ialomiţa.
[42] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 64.
[43] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei.
[44] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă: *Când se sângeră vitele se ia rădăcină de **leuştean** şi **usturoi**, se pisază mărunţel în oţet şi apoi, amestecându-se cu tărâţe, se dă vitelor de mâncat.*
[45] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă.
[46] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.
[47] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.
[48] În caz când se presupune că cel ce-a muşcat pe om e **şerpoaică**, atunci în loc de **idiţă** se zice **iudiţă**.

Şi povestea
Apa s-o beie,
Şerpele să pieie!

După ce în chipul acesta a descântat apa, cu o parte dintr-însa spală rana, o parte o dă celui muşcat s-o beie, iar ceea ce mai rămâne i-o toarnă într-amândouă urechile.[49]

Dacă cel muşcat de şerpe e o vită, atunci nu numai că i se spală rana cu apă descântată în chipul sus amintit, ci descântătoarea, după ce i-a spălat rana, ia **leuştean**, îl dumică mărunţel, îl pune într-o covăţică cu tărâţe, cu sare şi cu puţină apă şi apoi, luând un cuţit şi făcând cu dânsul cruce de trei ori dupăolaltă asupra tărâţelor şi tot de-atâtea ori suflând în cruciş asupra lor, le descântă, rostind aceleaşi cuvinte pe care le-a rostit când a descântat şi apa.

Sfârşind descântecul, care se rosteşte asemenea de trei ori dupăolaltă, dă tărâţele vitei muşcate de şerpe ca să le mânânce.[50]

În unele părţi din **Banat** e datină ca o muiere ştiutoare, nemijlocit după ce se aduce secriul în care se pune mortul când are să se înmormânteze, să ieie rădăcină de **leoştean**, de spini şi puţini cârlţi şi să-i înşire împrejurul secriului, punând peste cârlţi praf de puşcă, pe care îl aprinde cu lumina ce arde pe pieptul mortului. Iar toate acestea se fac ca mortul să nu se facă strigoi.[51]

Deşi **leuşteanul** are un miros greoi şi neplăcut, totuşi se-ntrebuinţează el de către poporul român adeseori şi-n bucate. Aşa unele romînce pun frunze de **leuştean** în **borş**, iar altele lipesc frunzişoare mici de-ale sale pe pască, înainte de ce o bagă pe aceasta în cuptior, ca să se coacă.[52]

Fiind **leuşteanul**, după cum am văzut din cele înşirate până aice, foarte întrebuinţat de poporul român de pretutindene, de-aceea nu e mai nici o singură casă de român la care să nu se afle, dacă nu mai multe, macar o tufă de **leuştean**. Iar dacă ţi se fură legume şi mai cu samă **leuştean** din grădină, se crede că toate verdeţurile se usucă.[53]

În fine, mai e de amintit şi aceea că **leuşteanul** figurează foarte adeseori şi-n poezia poporană. Aşa o doină din Solnocul interior al **Transilvaniei**, în fruntea căreia se află planta aceasta, sună precum urmează:

Leuştean cu creanga-n vale,
Eu sunt om cu supărare,
Că ce samăn nu răsare.
Sămănat-am busuioc
Şi n-a ieşit nici un strop;
Sămănat-am tămâiţă
Şi n-a ieşit nici o viţă.[54]

[49] Dict. de M. Popescu din Ciudei; cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 225-227.
[50] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.
[51] S. Fl. Marian: **Înmormântarea la români**, p. 489.
[52] Dat. rom. din Bucovina şi Moldova; cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 25: *Frunzele (leuşteanului) sunt întrebuinţate la bucătărie pentru deresul borşului.*
[53] M. Lupescu: ***Superstiţii***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 51.
[54] Petru Mureşan: ***Doine şi hore pop. din Solnocul interior în Transilvania***, publ. în ***Familia***, an. IX, p. 255.

O altă doină, tot din **Transilvania**, în care o nevastă tânără se plânge maicii sale că a dat-o după un om bătrân, nesuferit ca şi mirosul de **leuştean**, şi nu după unul tânăr şi plăcut ca **măghiranul**, sună astfel:

*Frunză verde **leuştean***
*Şi un fir de **măghiran**,*
Nu ţi-a fost, maică, păcat,
Nu te-ai uitat cui m-ai dat,
Că m-ai dat la un bătrân:
Merge ziua, face fân,
Vine sara tot gemând.
Eu îi pun cina pe masă,
El umblă gemând prin casă.
Eu îi pun cina să mânce,
El o ia gemând prin curte.
Dară omul tinerel,
Trece ziua tot muncind,
Vine sara fluierând.
Eu îi pun cina pe masă,
El tot fluieră prin casă,
Eu îi pun cina să mânce,
El îmi cere gură dulce.[55]

O doină din **Banat**, com. Dulău, în care **leoşteanul** figurează ca un semn de neplăcere şi părere de rău, sună aşa:

Păserică pestricioară
Zboară la badea la moară
De l-îi găsi adurmit,
Să-i spui că m-am căpărât,[56]
Şi de l-îi găsi sculat,
Să-i spui că m-am cununat
*Cu cununi de **lioştean***
Cumpărate de-un codrean.[57]

Altă doină, tot din **Banat** şi tot din com. Dulău, care ni-arată că-n această ţară **leuşteanul** se numeşte şi **leuşteană**, sună astfel:

*Frunză verde **leuşteană**,*
Mândra mea e hodoşană.
*Frunză verde de **cicoară***
Mândra mea trage să moară,
Ar muri şi nu se-ndură ,
Până nu-mi dă mie gură.[58]

O doină haiducească din **Ţara-românească**, jud. Muscel, com. Scripceşti, sună precum urmează:

Frunzuliţă leuştean
Drag mi-a fost calu balan
Şi voinicu ortoman
Cu chimiru plin de bani,
Numai caragroşi turceşti,
Dai cu glonţu, nu răzbeşti.
Calu alb şi şaua neagră
Numai frâuleţu verde,
Ţine-l, Doamne, nu mi-l pierde!
Că l-am mai pierdut odată
Şi l-am căutat vara toată
Şi iarna pe jumătate;
L-am găsit tocma-n Focşani
*P-o vatră de **leuştean**.*[59]

---

[55] Bibicescu, *op. cit.*, p. 189.
[56] [A arvuni].
[57] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 89.
[58] *Idem de eadem*, p. 171.
[59] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**; cf. de acelaşi, p. 68.

În fine o altă doină, tot din **Ţara-românească**, jud. Covurlui, com. Oancea, sună astfel:

*Foaie verde **leuştean**,*
Hai, bade, pe deal, pe deal,
Să găsim iarbă de cal.
Şi calul să-l priponim
Şi-amândoi să ne iubim;
Şi calul să-l priponim
*De-o tufă de **leuştean**,*
__Leuşteanu__ fu uscat,
Rupse murgu şi-a scăpat
Tot cu puica l-am căutat,
L-am căutat pân' l-am găsit,
Tot cu puica m-am iubit
De drag că mi l-am găsit.[60]

*

Leuşteanul[61].

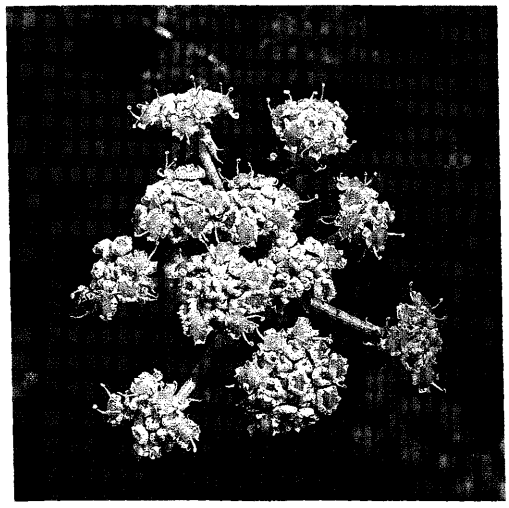

[60] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 747; cf. de acelaşi, p. 758 şi 768.
[61] Bartolomeu, p. 34.

235. Leuşteanul-broaştei
(Trollius europaeus L.)

Leuşteanul broaştei e o plantă, care creşte pe fânaţele cele apătoase şi cu deosebire pe cele dela munde şi care înfloreşte în luna lui Iunie şi Iulie. El conţine în sine un suc iute şi aduce întrucâtva la făptura frunzei sale cu Leuşteanul adevărat sau Leuşteanul de grădină, lat. Levisticum officinale Koch. Din causa aceasta se vede că se şi numeşte el apoi mai pretutindene în Bucovina: Leuşteanul-broaştei, iară în Moldova: Leuşteanul-broaştei, Leuşteanul-câmpului şi Leuştean-de-baltă. 1 Iar floarea sa aduce cu cea a Bulbucului, lat. Ranunculus bulbosus L. atâta numai că pe când floarea acestuia e simplă, a lui e bătută. Din causa aceasta apoi precum şi din aceea

1. Dat. Rom. din jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz; – a celor din jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: „Leuşteanul broaştei sau Leuşteanul-de-baltă creşte pe la locuri apoase şi face floare galbănă."

Leuşteanul-broaştei e o plantă, care creşte pe fânaţele cele apătoase şi cu deosebire pe cele de la munte şi care înfloreşte în luna lui iunie şi iulie. El conţine în sine un suc iute şi aduce întrucâtva la făptura frunzei sale cu **leuşteanul-adevărat** sau **leuşteanul-de-grădină**, lat. Levisticum officinale Koch. Din cauza aceasta se vede că se şi numeşte el apoi mai pretutindene în Bucovina: **leuşteanul-broaştei**, iară în Moldova: **leuşteanul-broaştei, leuşteanul-câmpului** şi **leuştean-de-baltă**.[1] Iar floarea sa aduce cu cea a **bulbucului**, lat. Ranunculus bulbosus L., atâta numai că, pe când floarea acestuia e simplă, a lui e bătută. Din cauza aceasta apoi, precum şi din aceea că creşte mai mult la munte, se numeşte el apoi în unele părţi, şi mai ales din Transilvania: **bâlbor, bulbor, bulbucel-de-munte, bulbuc** şi **bulbuc-de-munte**. Şi-n fine, fiindcă floarea lui e auriu-galbănă şi bătută, în forma unui merişor sau a unui glonţ, de-aceea se mai numeşte el şi: **măr-auriu** sau **gloanţă**.[2]

[1] Dat. rom. din jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz; a celor din jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Leuşteanul-broaştei sau leuşteanul-de-baltă creşte pe la locuri apoase şi face floare galbănă.*

[2] Porcius: **Flora**, p. [...]; Panţu: Vocab., p. 48.

Leuşteanul-broaştei, atât după spusa românilor din **Bucovina**, cât şi a celor din **Moldova**, e bun de **dânsele** şi de **friguri**.

Femeia ştiutoare, care voieşte să vindece cu planta aceasta pe cei ce au **de dânsele**, ia într-o zi de post, adică într-o luni, miercuri ori vineri, înainte de ce-a răsărit soarele, şi anume totdeauna la sfârşitul lunii, o bucăţică de pâne şi una de sare şi, ducându-se cu cea mai mare curăţenie şi fără a se uita înapoi sau a vorbi cu cineva pe drum, până la locul unde se află **leuşteanul-broaştei** şi, sosind la starea locului, îl soroceşte, zicând:

*Cinstite **leuştean**!*
Care creşti
Şi-nfloreşti
Şi trăieşti
Iarna
Şi vara
În apă!
Eu te sorocesc
Cu pâne şi cu sare,
Iar tu să soroceşti
Pe N. cu sănătate
Şi cu anii vieţii.
Şi de are N. leac,
Dă-i, Doamne, şi veac.
Iar de n-are leac,
Dumnezău să-l ierte,
Ca să nu mai pătimească,
Nici să nu se chinuiască!

După ce-a rostit cuvintele acestea, ia **leuşteanul** într-o basma curată şi, punând în locul lui pânea şi sarea ce-a adus-o cu sine, se-ntoarce cu dânsul acasă, asemenea cu cea mai mare curăţenie şi neuitându-se înapoi, nici vorbind cu nimene pe drum.

Ajungând acasă, pune **leuşteanul** dinaintea icoanelor şi bate nouă mătane, atât spre dânsul, cât şi spre icoane. Ia apoi apă ne-ncepută, care e mai dinainte adusă, şi-l spală bine. Iar după aceasta, ia ca la un kil de oţăt, îl îndoaie cu apă, asemenea ne-ncepută, şi, turnând oţătul acesta îndoit într-o oală curată în care pune şi **leuşteanul** spălat, pune oala la foc ca să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, abureşte cu apă de aceasta pe cel ce suferă **de dânsele**.

Nemijlocit însă înainte de ce începe a-l aburi, pune **făină de popuşoi** şi puţină **făină de grâu** într-o tigaie pe jăratic ca să se prăjească pe-ncetişorul, până ce se rumeneşte. După ce s-a rumenit de-ajuns, pune făina pe-o petică sau, după împrejurări şi trebuinţă, pe două petice, şi apoi, îndată ce cel bolnav s-a aburit de ajuns, îi leagă picioarele cu peticele acestea. Dacă bolnavul s-a aburit peste tot trupul, atunci i se pune o petică cu făină pe piept, iară ceealaltă la spate, între spete. Întreagă procedura aceasta, care se repeţeşte în mai multe zile de sec, şi anume, după cum

am mai spus, totdeauna la sfârşitul lunii, se numeşte **a lua noi** de la **leuşteanul-broaştei** sau **leuşteanul-câmpului.**[3]

Pentru **friguri** se ia **leuşteanul-broaştei,** se pisază bine şi, când încep pe cel bolnav **a-l scutura frigurile,** se leagă cu dânsul la închieturi[4], sau: se pisază bine, se amestecă cu rachiu şi rachiul acesta i se dă apoi celui bolnav de băut.[5]

*

Leuşteanul-de-baltă (bulbuc) e bun de bube.[6]

[3] Dat. rom. din jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz.

[4] Dat. rom. din Bucovina.

[5] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Leuşteanul-broaştei, pisat şi amestecat cu rachiu, se bea pentru a vindeca frigurile.***

[6] Com. de dna El. Nic. Voronca.

Licia.

(Lycium vulgare Dun.)

Prin cele mai multe sate şi măhălalele oraşelor ni se-ntâmplă foarte adeseori să vedem un fel de tufari, care creşte numai pe lângă garduri şi ale cărui rămurele, de coloare surie, supţirele, lungi şi ghimpoase, spânzură totdeauna cu vârvurile în jos.

Acest soiu de tufari, care are floare roşietică-viorie şi pomiţe rotunde de coloare roşie, şi care nu o dată serveşte oamenilor sărmani de gard, se numeşte în Bucovina: Licie, Lician sau Liţian,[1] Răchişoară, Răchiţica şi Zaharica;[2] în Moldova: Cătină şi Cătină-de-garduri;[3] iară în Transilvania: Licină, lat. Lycium barbarum L. sau Lycium vulgare Dun.[4]

1). Dat. Rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de dl Sam. Isopescul, prof.: „Planta, care în unele părţi din Bucovina se numeşte Răchiţica, în Mitocul-Dragomirnei se numeşte Lician sau Liţian."

2). Panţu: Vocab. p. 26.

3). Com. de dl Tud. Pamfile; - Panţu: Vocab. p. 26.

4). Panţu: Vocab. p. 26.

236. Licia
(Lycium vulgare Dun.)

Prin cele mai multe sate şi măhălalele oraşelor ni se-ntâmplă foarte adeseori să vedem un fel de tufari, care creşte numai pe lângă garduri şi ale cărui rămurele, de coloare surie, supţirele, lungi şi ghimpoase, spânzură totdeauna cu vârvurile în jos.

Acest soi de tufari, care are floare roşietică-viorie şi pomiţe rotunde de coloare roşie, şi care nu o dată serveşte oamenilor sărmani de gard, se numeşte în Bucovina: **licie**, **lician** sau **liţian**[1], **răchişoară**, **răchiţică** şi **zaharică**[2]; în Moldova: **cătină** şi **cătină-de-garduri**[3]; iară în Transilvania: **licină**, lat. Lycium barbarum L. sau Lycium vulgare Dun.[4]

[1] Dat. rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de dl Sam. Isopescul, prof.: *Planta, care în unele părţi din Bucovina se numeşte răchiţică, în Mitocul-Dragomirnei se numeşte lician sau liţian.*

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 26.

[3] Com. de dl Tud. Pamfile; Panţu: **Vocab.**, p. 26.

[4] Panţu: Vocab., p. 26.

Licia sau **cătina** e bună, după cum spun femeile ştiutoare, nu numai pentru garduri şi pentru scutirea gardurilor, ci şi ca leac de **răul-copiilor** sau de **spasmuri la copii**, de **durere de piept** şi de dat răţuştelor de mâncare.

Pentru **răul-copiilor** sau pentru **spasmuri** se fac scăldători atât din rămurelele, cât şi din frunzele sale, în cari se scaldă apoi copiii bolnavi de aceste boale.[5]

Pentru **durere de piept** se fac dulceţuri din fructele ei.[6]

Iar frunzele sale strujite, fierte şi amestecate cu năsip, se dau răţuştelor de mâncat.[7]

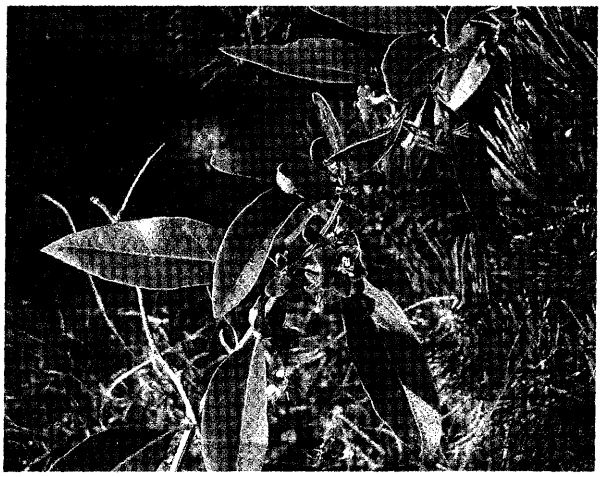

[5] Dat. rom. din Bucovina, şi a celor din Moldova, com. Mihăileni. Vezi şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 30.
[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 30.
[7] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

Liliacul. 231
(Syringa vulgaris L.)

Liliacul e un tufariu, care înfloresce în luna lui Aprilie şi Maiu şi care, din causa frumuseţei şi a mirosului celui plăcut al floarei sale, se cultivă prin cele mai multe livedi din toate ţările locuite de Români.

Nu toţi Românii însă îl numesc într'un fel, ci cei din Bucovina şi Moldova îl numesc numai Liliac; cei din Transilvania: Liliac, Mălin, Melin, Scumpie, Scumpină, Scumpiu şi Scrinte[1]; iar cei din Banat: Liliac, Lileac, Ilileac, Iorgovan şi Scumpină.[2]

După coloarea floarei sale, Liliacul e de trei feliuri, şi anume: alb, lilieciu şi roş.

1). Porcius: Flora p. 82; – Pantu: Vocabular p. 46; – Francu-Candrea: Moţii p. 105: „Scrinte = scumpie, mălin, flori de liliac;" – Ms. înaintat Academiei rom. spre premiare.

2) At. M. Marienescu: Ion Iorgovan şi şerpele negru, balada pop. publ. în Familia an. X. Buda-Pesta 1874. p. 114; – Sim. Mangiuca: Calendar pe anii 1882 şi 1883; – şi com. de Ios. Olariu, fost învăţător în Maidan.

237. Liliacul
(Syringa vulgaris L.)

Liliacul e un tufari, care înfloreşte în luna lui aprilie şi mai şi care, din cauza frumuseţei şi a mirosului celui plăcut al floarei sale, se cultivă prin cele mai multe livezi din toate ţările locuite de români. Nu toţi românii însă îl numesc într-un fel, ci cei din **Bucovina** şi **Moldova** îl numesc numai **liliac**; cei din Transilvania: **liliac, mălin, melin, scumpie, scumpină, scumpiu** şi **scrinte**[1]; iar cei din Banat: **liliac, lileac, ilileac, iorgovan** şi **scumpină.**[2]

După coloarea floarei sale, **liliacul** e de trei feliuri, şi anume: **alb, lilieciu** şi **roş.** De aice apoi şi numirile sale de:

Liliac-alb şi **mălin-alb,** lat. Syringa v. albiflora Dietr., a cărui floare e albă;

Liliac, lat. Syringa v. violacea Dietr., a cărui floare e închis liliecie;

Liliac-roş, mălin-roş, melin-roşu[3] şi **scumpiu-roş,** lat. Syringa v. caerulea Dietr., a cărui floare e roşie.

[1] Porcius: **Flora**, p. 82; Panţu: **Vocabular**, p. 46; Frâncu-Candrea: **Moţii**, p. 105: *Scrinte = scumpie, mălin, flori de liliac.*; *ms.* înaintat Academiei rom. spre premiere.

[2] At. M. Marienescu: *Ion Iorgovan şi şerpele negru*, *baladă pop.*, publ. în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 114; Sim. Mangiuca: *Calendar* pe anii 1882 şi 1883; şi com. de Ios. Olariu, fost învăţător în Maidan.

[3] G. Crăiniceanu: *Nomenclatura rom. lat.*, publ. în *Convorbiri lit.*, an. XXIII, p. 566.

Afară de acest **liliac** mai este încă o specie, cunoscută românilor după nume, şi aceea e: **Liliacul-franţuzesc** sau simplu, **liliac**, lat. Syringa chinensis Willd.[4]

Fiindcă **liliacul** e unul dintre cei dintâi tufari sau arbustri cari înfloresc şi fiindcă florile sale, după cum am amintit la început, sunt frumoase şi totodată foarte plăcute la miros, de-aceea românii şi cu deosebire româncele din unele părţi ale **Moldovei** fac buchete din primiţele floarei sale şi apoi le dau de pomană, zicând:

- *Ţine-l de sufletul meu!*

Iar cel ce primeşte buchetul răspunde:

- *Aşa să-l vezi în ceea lume!*, adică aşa de frumos şi de plăcut la miros.[5]

Tot aşa fac şi românii din **Banat**, cu acea deosebire numai că aceştia îl împărţesc la biserică, şi anume în ziua de **Sân-Georgiu**.[6]

După ce s-au împărţit primiţele de suflet, încep apoi mai cu samă fetele nu numai a împăna cu el casele, punându-l pe la icoane şi prin fereşti, ci a se împăna şi ele singure cu dânsul, purtându-l în cosiţe şi la piept.

Şi cum că întru adevăr datina aceasta e foarte răspândită la români, se poate vedea şi din următoarea doină din **Transilvania**:

Ieşii seara pe uliţă
Şi-mi văzui mândra-n portiţă
Gata ca o păuniţă:
Mândra mea, pe lume una,
Cum îi între stele luna ...
Părul ei mătasă moale
Ca şi inul când înfloare;
Împănată cu scumpie,
Tuturor dragă ... şi mie! [7]

Liliacul figurează foarte adeseori şi-n fruntea poeziilor poporane, şi anume mai totdeauna în fruntea celor ce arată un fel de supărare, ne-ndestulare sau nemulţămire.

Iată una şi dintre aceste poezii, şi anume din **Moldova**, jud. Suceava:

*Foaie verde **liliac**,*
Mare-i satul, eu nu-ncap,
Mult mă mir eu ce le fac,
Că nici pragu nu le calc,
Nici cămeşa nu le-mbrac,
Nici păharu nu le beu,
Nici bărbatu nu le ieu,
Nu-ş[8] *cu ce le stric eu! ...*[9]

Alta, tot din **Moldova**:

*Frunzuleană **liliac**,*
Mâne-i anul de când zac,
Mi-a crescut iarbă la cap,
N-am surori să mi-o plivească,
Nici mămucă s-o răreasscă,
Nici tătucă s-o cosească,
Nici fraţiori s-o clădească,
Ca să mă mai răcoreasscă.[10]

---

[4] Grecescu: **Conspect**, p. 394.

[5] Com. de dl Art. Gorovei.

[6] Sim. Mangiuca: ***Calendar*** pe anii 1882 şi 1883: *În ziua de **Sân-Georgiu** se împărţeşte în Banat **iorgovan** (ilileac, liliac, lat. Syringa vulgaris) la biserică.*

[7] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 35-36.

[8] Nu ştiu.

[9] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 79.

[10] Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, p. 15; cf. şi p. 12.

A treia, din Ţara-Haţegului în **Transilvania**:

Frunză verde trei scumpine,
Plânge inimuţa-n mine
Ca-ntr-un copil de trei zile.
Copilul plânge şi-nceată,
Inima mea niciodată.[11]

A patra, tot din **Transilvania**:

Mult mă-ntreabă inima
Doru-mi-i de cineva?..
Foaie verde de scumpie,
Cum naiba dor să nu-mi fie?
Când şi muntele că-i munte
Şi-ncă are doruri multe
Cu luna şi cu ceaţa,
Cu iarba şi cu frunza
Şi cu mirla, săraca! [12]

În fine a cincea, din **Banat**, com. Dulău:

Frunză verde iorgovan,
Am un bade belinţan
Şi-i viţă de visăgan[13]
Nu ştiu nume
Cum i-oi pune?
Şi i-aş pune frunză verde,
Dar mă tem că iar l-oi pierde,
Că l-am mai pierdut o dată,
De-am umblat în lumea toată,
Şi de-abia mi l-am găsit
După masă la un birt,
În oraş la birtu mare
Cu trei mândre-alăturare,
Una mi-l bătea pe piept,
Jura mândra că-i cumăt;[14]
Una mi-l bătea pe spate,
Jura mândra că-i frate;
Una mi-l bătea pe cap,
Jura mândra că-i bărbat! [15]

Liliacul se-ntrebuinţează foarte adeseori şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa, unele femei ştiutoare din **Moldova** scot din floarea lui un fel de apă cu care se spală apoi pe obraz, anume ca pieliţa obrazului să le fie curată.[16]

Din **floare de liliac-alb** fac ceai, pe care îl beu rece pentru scurgerea sângelui.

Foile sau **frunzele** sale le fierb în lapte dulce şi laptele acesta se întrebuinţează apoi spre spălarea petelor de pe obraz.

Liliac, bobovnic şi **vetrice** pisate se pun la frunte, însă pe rând, pentru durere de cap.[17]

Românceie din unele părţi ale **Bucovinei** fac ceai din **floare de liliac**, de **romăniţă**, de **soc** şi de **losnicioară** şi-l dau de băut copiilor ce tuşesc.[18] Iar nevestele cele tinere, cari n-au copii şi

[11] **Culegere de doine, strigături şi chiuituri**, Braşov, 1891, p. 144.
[12] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 144; cf. şi p. 125.
[13] Belinţ şi Visag, nume de comune.
[14] **Cumăt**, ajutor de primar.
[15] Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 174.
[16] Com. de dl Art. Gorovei.
[17] Dr. N. Leon : **Ist. nat. med.**, p. 47.
[18] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Pachiţa Buzilă.

doresc să aibă, fac din **floare de liliac-alb**, de **trandafir-alb** şi din **rujă**, fierte în miere sau vin, un fel de băutură pe care o beu apoi în mai multe răstimpuri.[19]

Pe lângă cele arătate până aice se mai întrebuinţează **liliacul** foarte adeseori încă şi spre facerea unor vrăji şi farmece. Şi cum că întru adevăr **liliacul**, şi cu deosebire floarea lui, sentrebuinţează de unele femei la vrăji şi farmece, ne putem încredinţa din următorul bocet din **Moldova**, com. Hangu, jud. Botoşani:

Scoală, scoală, Toadere,
Să te cânte mândrele,
Mândrele, nevestele,
C-acelea te-au fermăcat
Cu cadelniţa la cap,
Cu ***sulcină***
Din grădină,
Cu păr galbăn din cosiţă,
Cu apă din fântâniţă,
Cu pană de liliac
Să nu-ţi mai dai peste leac.
Leacul singur l-ai găsit,
Că te-au pus la putrezit! [20]

Apoi din următoarea doină poporală din **Banat**, com. Domaşnea:

Ploauă, Doamne, apa vine,
Dar pe apă ce mi-ţi vine?
Doi colini din rădăcine
Şi doi brazi
Rotogolaţi.
La tulpina brazilor,
Brazilor, frumoşilor,
Iat-un pat
Rotogolat,
Dar în el cine-i culcat?
E neicuţa mort de beat.
Dar nu-i beat de băutură,
Ci-i beat de fermecătură,
Că pe el l-or fermecat
Două mândre dintr-un sat
Cu peană de ilileac
Ca să nu-şi mai dea de leac! [21]

Precum şi din următoarea doină, asemenea din **Banat**, şi tot din com. Domaşnea:

Când, mândro, te-am sărutat,
Tu atunci m-ai fermecat
Cu trei ierburi de la munte:
Una-i floare ilileac,
Ca să nu mai dau de leac;
Una-i floare din obor,
După tine să m-omor;
Una-i lină din fântână,
Ziua, noaptea n-am odină.
De ce, Doamne, n-am murit,
Când cu mândra m-am iubit! [22]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că atunci când îmbobocesc toamna **liliecii**, are să fie toamna lungă.[23]

---

[19] S. Fl. Marian : **Naşterea la români**, p. 4.
[20] Burada: **Datinele pop. rom. la înmormântări**, p. 102.
[21] Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 73.
[22] Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 94-95.
[23] S. Theodorescu-Chirilean: ***Credinţi relative la prevederea timpului***, publ. în *Gazeta săteanului*, an XIV, R. Sărat, 1897, p. 442.

*

În Voloca, **liliacul** se ia pentru spălat **de dragoste**. Mergi cu pâne şi cu sare şi zici:

Liliac, liliac,
Eu te rup ca să-mi fii de leac.
Când în faţă mi-or căta
Li pară că soarele s-a lumina,
Când în dos mi-or căta
Li pară că luna s-a lumina,
Când pe poale mi-or căta
Li pară că stelele s-ar lumina.
Pe cărarea de mătasă
Să fiu din toate fetele mai aleasă.[24]

*

Liliacul e bun de **înăduşală**; se fierbe şi zama se bea.[25]

*

Liliacul, lat. Syringa vulgaris, floarea lui e bună de herbată pentru copii ce au răutate în piept şi nu pot **tuşi**.[26]

*

Când înfloresc **liliecii**-toamna, are să fie toamna lungă.[27]

*

Liliacul[28], **ilileac**[29].

[24] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[25] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.
[26] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.
[27] Com. de dl S.T. Chirilean.
[28] Bibicescu: **Poezii**, p. 43; Tocilescu: **Materialuri**, I, p. II, p. 911; *Şezătoarea*, II, p. 18.
[29] Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 33.

238. Limba-cucului
(Gymnadenia conopsea R. Br.)

387

Limba cucului.
(Gymnadenia conopsea R. Br.)

Limba-cucului,[1] numită în Bucovina și Ură[2] iară în Transilvania: Limba șerpelui, lat. Gymnadenia conopsea R. Br. sau Orchis conopsea L.[3] e o plantă dela 20-45 Cm. de înaltă, care crește pe fânațele și pe păscătorile de pe sub poalele munților și de prin munți și care înflorește în luna lui Iunie și Iulie. Ea are floare frumoasă, trandafirie, și frunzișoare cupținele, lungărețe și numai ca de-un deget de late, de la cari se vede că-i vin și numirile de Limba-cucului și Limba-șerpelui.

Românele din unele părți ale Bucovinei întrebuințează planta aceasta la vrăjile de ură. Dela aceasta împrejurare se vede că-i vine apoi și numirea de Ură.

1). Dat. Rom. din Dorna, dict. de Gavr. Boancă; - a celor din Putna, dict. de Mărinca Kubaș; - și a celor din Cupca, dict. de Mărioara Bolocan: „Limba-cucului are frunze lungărețe și ca de-un deget de late, pe de laturi verzi și la mijloc mai negre. Crește la priloage și prin dumbrăvi, în alt loc nu."

2) Panțu: Vocab. p. 19.

3). Din Ms. supus Academiei rom spre premiare.

Limba-cucului[1], numită în Bucovina şi **ură**[2], iară în Transilvania: **limba-şerpelui**, lat. Gymnadenia conopsea R. Br. sau Orchis conopsea L.[3], e o plantă de la 20-45 cm de înaltă, care creşte pe fânaţele şi pe păscătorile de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi şi care înfloreşte în luna lui iunie şi iulie. Ea are floare frumoasă, trandafirie şi frunzişoare supţirele, lungăreţe şi numai ca de-un deget de late, de la cari se vede că-i vin şi numirile de **limba-cucului** şi **limba-şerpelui.**

Româncele din unele părţi ale Bucovinei întrebuinţează planta aceasta la vrăjile de **ură**. De la această împrejurare se vede că-i vine apoi şi numirea de **ură**.

---

[1] Dat. rom. din Dorna, dict. de Gavr. Boancăş; a celor din Putna, dict. de Măriuca Zubaş; şi a celor din Cupca, dict. de Mărioara Bolocan: *Limba-cucului are frunze lungăreţe şi ca de-un deget de late, pe de laturi verzi şi la mijloc mai negre. Creşte la priloage şi prin dumbrăvi, în alt loc nu.*

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 19.

[3] Din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.

Românii din **Transilvania** însă întrebuinţează frunzele acestei plante ca leac contra **cruşitului** la boi. Spre scopul acesta, frunzele se fierb şi zama ce iesă dintr-însele se dă boilor ce cruşesc, adică la cei cari se udă sânge, de băut.[4]

*

Limba-şerpelui e un fel de **chir** cu trei frunze ascuţite. E bun de **săgetătură.** Se descântă cu dânsa şi de şerpe.[5]

*

În Corovia e cunoscută o buruiană **limbuţa-cucului.** Iasă cum dă în primăvară, ca un vălătuc, şi apoi deodată se desface, întinzând crenguţele pe pământ, dar să n-o vadă nime când se dezvălătuceşte, că nu-i de leac.

Frunzuţa e lunguţă, ca **limba-cucului** de mică. Şi dacă te speli cu ea, te au oamenii drag, cum îl au pe **cuc** când îl aud întâi cântând.[6]

*

Limba-cucului = Gymnadenia conopsea.[7]

[4] Din *ms. cit.*
[5] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[6] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[7] Numirea rom. uzitată în Dorna, definită de Otto Petrino.

239. Limba-vecină sau Limba-cerbului (Scolopendrium officinarum Swartz.)

Prin pădurile de pe sub poalele munţilor şi de prin munţi se află un fel de plantă, care creşte de regulă pintre crăpăturile stâncilor umbroase şi umede şi care n-are tuleu sau cotor, ci numai frunze ce răsar de-a dreptul din rădăcină şi cresc în forma unui mănunchi stufos.

Această plantă, care se ţine de familia **fericelor** şi ale cărei frunze lungăreţe aduc întrucâtva în privinţa formei, a lăţimii şi a lungimii lor cu limba unui cerb sau a unei vaci, se numeşte în Bucovina: **limba-cerbului, limba-vecină** şi **limba-vecinului**; în Moldova şi Ţara-românească: **limba-cerbului, limba-vacii, limba-vecinei** şi **năvalnic**[1]; iară în Transilvania: **vecină**[2], lat. Scolopendrium officinarum Swartz., Scolopendrium vulgare Smith şi Asplenium Scolopendrium L. **Limba-vecină** e foarte bună pentru cei ce pătimesc de piept, şi-ndeosebi pentru cei ce au **oftică, năduşală şi tusă.**[3]

[1] Grecescu: **Conspect**, p. 652 şi 653; Panţu: **Vocab.**, p. 43; dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 155 şi 158; G. Crăiniceanu: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 569, 570 şi 890; *Gazeta săteanului*, an. V, p. 117.

[2] [...].

[3] După spusa rom. din Cândreni şi Vatra-Dornei, com. de P. Ursul; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Limba-vecină e bună de tusă şi de năduşală; se face ceai dintr-însa.*; a celor din Crasna, com. de Victor

De aice vine apoi că în unele părţi locuite de români, precum bunăoară în **Ţara-românească**, planta aceasta, culegându-se cu rădăcină cu tot, se duce cu sacii de se vinde prin comune şi mai ales prin oraşe.[4] Cei ce pătimesc de **oftică**, de **năduşală** sau de **tusă**, aceia o fierb în lapte dulce şi, fiindcă zama ei are un gust aromatic nu prea displăcut, o beu cu plăcere mai ales demineaţa pe inima goală.[5] Unele romînce din **Bucovina** însă o pun să mocnească în vin şi aşa o dau apoi de băut celor ce sufăr de **năduşală**.[6] În fine, o samă de romînce din **Moldova** spun că **limba-cerbului**, pusă în apă ne-ncepută joi **demineaţa**, e bună şi pentru ochi.[7]

*

Limba-cerbului: *Zice c-a fost odată un împărat, care avea trei băieţi. După ce-au crescut băieţii mari şi s-au făcut feciori voinici, zise într-o zi tatăl lor ca să-şi aleagă fiecare câte ceva din averea sa. Cel mai mare îşi alese un cal foarte frumos. Cel mijlociu îşi alese o sabie de oţel. Cel mezin însă nu ştia ce să-şi aleagă. Tatăl său îi zise să-şi ieie şi el ceva, el însă nu voia, pentru că nu ştia ce să-şi ieie. Într-o zi, stând feciorul acesta supărat şi dus pe gânduri sub un nuc din grădina împărătească, veni la dânsul o babă bătrână şi-l întrebă, zicând:*

- Să nu fie cu bănat, nu mi-ai putea spune de ce eşti aşa de supărat şi de îngândurat?

- Şi dacă ţi-oi spune, ce mi-i putea ajuta? răspunse feciorul.

- Nu te uita la mine că sunt atât de bătrână şi neputincioasă, dar la vreme de nevoie pot şi eu să ajut! El apoi îi zise:

- Amândoi fraţii mei au luat câte ceva de la tatăl meu, numai eu nu ştiu ce să iau şi de-aceea-s supărat!

- De-aceea eşti supărat? zise baba mai departe. Dacă-i numai atâta, apoi n-avea nici o grijă, vină numai cu mine, căci eu ţi-oi da ceva şi-ndată are să-ţi treacă toată supărarea.

Feciorul nu se puse de pricină. Se luă după babă şi merse, şi merse, fără să ştie cum şi pe unde, până ce-a dat de-o pădure. În pădurea aceea era casa babei. Ajungând şi intrând el în casa babei, baba scoase şi-i dete o oglindă, zicându-i:

- Cum te vei întoarce acasă şi vei intra la tatăl tău, să te uiţi în oglinda aceasta şi ce vei vedea într-însa, aceea să ceri şi să iei de la dânsul.

Feciorul luă oglinda, mulţămi babei din toată inima pentru dânsa şi se-ntoarse apoi acasă.

Ajungând acasă şi uitându-se în oglindă, când a intrat la tatăl său, după cum i-a spus baba, a văzut o puşcă ruginită. Văzând el puşca, a întrebat pe tatăl său:

- Unde-i puşca cea ruginită?

Percec, stud. gimn.: ***Limba-vecinului*** *e foarte bună pentru piept; ea se află foarte rar şi de-aceea e şi foarte scumpă.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47: *Ceaiul de* ***limba-vecinei*** *e bun pentru tusă cu flegmă (Mehedinţi).*; Panţu: **Vocab.**, p. 43.

[4] ***Gazeta săteanului***, an. V, p. 117: *În unele părţi ale ţării se caută mult* ***limba-cerbului*** *pentru curarisirea ofticei, şi în unele pieţe, precum la Galaţi, muntenii aduc cu sacii asemenea plante, cu rădăcini cu tot, şi pe care totdeauna le vând.*

[5] Dat. rom. din Straja, com. de Nic. Cotoz, stud. gimn.: ***Limba-vecină*** *se fierbe în lapte dulce şi se bea de tusă.*; ***Gazeta săteanului***, an. V, p. 117.

[6] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[7] Dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 199.

- În pod! îi răspunse tatăl său. Dar ce ţi-i bună? întrebă el plin de mirare.

- Eu puşca aceasta vreu s-o iau şi alta nemică!

Şi cum rosti cuvintele acestea, se sui în pod şi, aflând o puşcă ruginită şi aninată cine şti de când de-un cui, o luă şi se coborî cu dânsa jos. Nu mult după aceea, o aruncă pe umăr şi se porni cu dânsa spre pădure. N-a apucat însă bine a intra în pădure şi iată că-i iese un cerb mare înainte. Feciorul atunci, nici una, nici două, pune puşca la ochi şi-l culcă la pământ. Îl ia apoi în spate, cum poate, se-ntoarce cu dânsul acasă, îl jupeşte şi dă carnea bucătăriţei ca să facă dintr-însa friptură pe-a doua zi. Bucătăriţa, fiindu-i milă de cerb, sau ce i-a fost, destul atâta că a luat carnea şi a făcut friptură dintr-însa, după cum i s-a spus, limba însă a dus-o şi-a aruncat-o în grădină.

Mergând nu mult după aceea feciorul împăratului la primblare în grădină şi trecând din întâmplare tocmai pe-acolo pe unde a aruncat bucătăriţa limba, o vede, o ia de jos, se-ntoarce cu dânsa în bucătărie şi, arătând-o bucătăriţei, îi zise:

- Da asta ce-i?!

Bucătăriţa, când a văzut limba, s-a băgat în toate răcorile de frică. Îşi veni însă îndată în fire şi răspunse:

- Se vede c-a fi luat-o vreo mâţă şi eu n-am băgat de samă. Dar nu strică nemică, adu-o numai încoace şi eu ştiu ce voi face cu dânsa!

Şi-apoi, luând limba, cum ieşi feciorul împăratului din bucătărie, se duse şi ea în urma lui şi-o îngropă în pământ, ca nime să n-o mai afle. Şi din limba aceea a crescut apoi o buruiană, care s-a numit şi care se numeşte încă şi acum ***limba-cerbului.***[8]

*

Limba-cerbului este o plantă joasă, cu frunze late şi lungăreţe (ca la hrean) şi provăzute pe dindărăpt cu nişte vergi castanii. Ea se usucă şi apoi, fiartă, îi bună ca leac pentru **cârcei de stomac.**[9] **Limba-vecină**[10]; **pulpa-ciutei**, plantă[11].

[8] Din Stăneşti pe Siret, com. de Ioan Ignătescu, stud. gimn.

[9] Dict. de Irina Găitan din Bosanci, com. de Octavian Bârgăoan, stud. gimn.

[10] Sala, coala II, p. 1.

[11] Numire uzitată în Ciudei.

334

Lintea.
(Ervum Lens L.)

Lintea, lat. Ervum Lens L. sau Lens esculenta Moench. este una dintre legumenoasele cele mai nutritoare.

Cu toate acestea însă poporul nostru, şi mai ales cel din Bucovina, numai rar când se ocupă cu cultivarea ei.

Iar cei ce se ocupă cred şi spun că nu e bine să se pue pe loc nesăpat (bătătorit), căci făcându-se aceasta, fierbe anevoe.[1]

În timpurile mai de dainte însă se sămăna mai multă. Dar se vede că şi-atunci, ca şi-n ziua de azi, se fierbea şi se mânca numai în zile de sec sau de post.

Drept dovadă despre această datină avem şi următoarea zicală, uzitată mai cu samă în Ţara-românească:

Pentru om cuminte
Nu se fierbe linte,

1). E. Patriciu: Superstiţii publ. în Şezătoarea vol. III. p. 150: „Când vrei să sameni Bob, Linte, ori Mazere, să nu le pui pe loc nesăpat (bătătorit) căci fierb anevoe."

240. Lintea
(Ervum Lens L.)

Lintea, lat. Ervum Lens L. sau Lens esculenta Moench., este una dintre leguminoasele cele mai nutritoare. Cu toate acestea însă poporul nostru, şi mai ales cel din **Bucovina**, numai rar când se ocupă cu cultivarea ei.

Iar cei ce se ocupă cred şi spun că nu e bine să se puie pe loc nesăpat (bătătorit), căci, făcându-se aceasta, fierbe anevoie.[1]

În timpurile mai dinainte însă se sămăna mai multă. Dar se vede că şi-atunci, ca şi-n ziua de azi, se fierbea şi se mânca numai în zile de sec sau de post.

Drept dovadă despre această datină avem şi următoarea zicală, uzitată mai cu samă în **Ţara-românească**:

Pentru om cuminte
*Nu se fierbe **linte**,*
Ci pentru cel prost
Se fierbe de post.

[1] E. Patriciu: ***Superstiţii***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, p. 150; *Când vrei să sameni **bob, linte** ori **mazere**, să nu le pui pe loc nesăpat (bătătorit), căci fierb anevoie.*

Faptele, faptele,
Nu oala cu laptele!

Tot de pe-atunci, pe când se sămăna mai multă **linte** ca-n ziua de azi, se vede că se trage şi următoriul proverb, uzitat asemenea în **Ţara-românească,** jud. Ialomiţa:

*Mânâncă **linte**, să-i vină minte,* care se zice despre cei ce au puţină minte. Precum şi poreclele: ***Frige-linte***, care se zice despre cei slabi şi gălbinicioşi[2], dar mai cu samă despre cei zgârciţi[3]; şi ***Spală-linte***, care însemnează atâta cât: om mincinos, palavragiu.

Sămânţa de **linte** sau, mai bine zis, **lintea**, e foarte mică. De la această împrejurare apoi şi asemănarea: ***Cât o linte***, adică: foarte mic[4]; precum şi proverbele: ***Pentr-un blid de linte***, adică: pentru un lucru de nemică; şi: ***Linte vizuşi, linte spuni*** (Linte văzuşi, linte spui), care se zice când cineva povesteşte cu interes mare şi cu laudă un fapt în sine neînsemnat.[5]

Lintea e bună, după cum afirmă femeile ştiutoare, nu numai de mâncat, ci şi de unele leacuri. Aşa românii din **Basarabia**, cari au **chelbe**, pisază **linte** şi **fasole**, precum şi alte legume şi, prăjindu-le pe toate la un loc, fac dintr-însele un fel de alifie cu care se ung apoi pe cap.[6]

Dacă a avut cineva **vărsat** şi voieşte ca să nu-i rămâie semne după dânsul, fierbe **linte** cu lapte dulce până ce se moaie şi se sleieşte. O întinde apoi pe o bucată de batistă subţire, cât muchea cuţitului de groasă, şi-o pune călduţă pe obraz, aproape când urmează a se usca **vărsatul**, câte de trei sau patru ori pe zi. Făcând astfel, nu rămân urme sau ciupituri pe obraz.[7]

Când te muşcă o **coroşmelniţă**, n-ai leac până ce nu numeri o baniţă de **linte**.[8]

În fine, trebuie să mai amintesc şi aceea că **lintea** figurează foarte adeseori şi-n fruntea unor poezii poporale. Aşa o satiră poporală din **Bucovina**, distr. Sucevei, com. Bosanci, în fruntea căreia se află **lintea** ca un semn de neplăcere, sună precum urmează:

*Foaie verde **fir de linte**,*
Măi bărbate-am prins la minte,
*Ia **cânepa** şi mi-o vinde,*
Şi mi-o vinde fără preţ,
Că eu lunea nu lucrez;
Marţi e zi de sărbătoare,
Miercurea de fată mare,
Joia-i pentru dobitoace,
Vinerea nu se prea toarce,
Sâmbăta de-amiaz în jos
Mă lau, mă gătesc frumos,
Duminică demineaţă

[2] Dobre Ştefănescu: ***Studii asupra literaturii populare***, publ. în ***Lumina pentru toţi***, an. III, p. 413.
[3] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 206 şi vol. III, p. 596.
[4] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 205.
[5] *Idem de eadem*, vol. III, p. 596.
[6] Dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 199.
[7] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 74.
[8] Cred. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

Mă scol şi mă spăl pe faţă
Şi mă duc la iarmaroc
Cu bărbatu de dârlog,
Cine-mi dă un leu şi-un ort
Îl dau cu dârlog cu tot,
Cine-mi dă un leu şi cinci
Îl încalţ şi cu opinci.
Iar de nu mi s-a plăti,
Într-o gârlă l-oi zvârli,
Cu dânsu n-oi mai veni![9]

Iară o doină, tot din **Bucovina**, distr. Sucevei, com. Şcheia, în fruntea căreia figurează **bob** şi **linte**, asemenea ca un semn de neplăcere şi ne-ndestulare, sună astfel:

*Frunzuliţă **bob şi linte**,*
Descunună-mă, părinte,
Că de me-i descununa
O sută de lei ţi-oi da
Şi-ntr-o vară ţi-oi lucra!
- Ba să-mi dai şi două sute ...
Cununia-a fost la mine,
Ochii tăi în cap la tine
De ce nu mi te-ai uitat
Cu cine te-ai cununat:
Cu urâtul satului
Cu propeaua gardului! [10]

*

Lintea.[11]

[9] Com. de Trofin Crupă, stud. gimn.; cf. şi *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 13.
[10] Com. de I. Suciu, stud. gimn.; cf. şi Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 811; şi G. Dem. Teodorescu: **Poesii pop.**, p. 270.
[11] *Şezătoarea*, IX, p. 126.

241. Lipanul
(Verbascum thapsiforme Schrad.)

Lipanul.[25]
(Verbascum thapsiforme Schrad.)

Lipanul e o plantă, care se ține de familia luminărichei, lat. Verbascum phlomoides L. și care samănă întru câtva cu aceasta.
De aice vine apoi că cei mai mulți botaniști, carii s'au ocupat cu nomenclatura română a plantelor, au confundat aceste două plante una cu alta numindu-le schimbiș când Lipan când Luminărica.[1]

Românii din Bucovina însă, după câtă îmi este mie până acuma cunoscut, numesc Lipan și Lipanca[2] numai planta, numită lat. Verbascum thapsiforme Schrad. care adeseori crește cu mult mai buiac și mai înalt și care are frundă cu mult mai mare și floare mai măscată de câtă Luminărica.

1). Vedi Brândză: Prodrom p. 344; - Crăinicean: Nomenclatura română-latină publ. în op. cit. p. 571; - Gazeta săteanului an. IV. p. 341.

2). Dat. rom. din Ilișești; - a celor din Cacica, dict. de Dochița Vasiliniuc; - a celor din Pârteștii de-sus, dict. de Ana Sava, Casandra Andronic, Saveta Fierariu și Domnica Iuga; - a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Ifrim Boicu.

Lipanul e o plantă care se ţine de familia **luminărichei**, lat. Verbascum phlomoides L., şi care samănă întrucâtva cu aceasta. De aice vine apoi că cei mai mulţi botanişti, cari s-au ocupat cu nomenclatura română a plantelor, au confundat aceste două plante una cu alta, numindu-le schimbiş când **lipan**, când **luminărică**.[1]

Românii din **Bucovina** însă, după cât îmi este mie până acuma cunoscut, numesc **lipan** şi **lipancă**[2] numai planta numită lat. Verbascum thapsiforme Schrad., care adeseori creşte cu mult mai buiac şi mai înalt şi care are frunză cu mult mai mare şi floare mai măşcată decât **luminărica**.

Tot numai **lipan** şi **lipean** se numeşte planta aceasta şi-n unele părţi ale **Transilvaniei**.[3] În alte părţi din **Transilvania** însă, pe lângă **lipan**, se mai numeşte şi **coada-boului**, **coada-lupului**,

[1] Vezi Brândză: **Prodrom**, p. 344; Crăinicean: *Nomenclatura română-latină*, publ. în *op. cit.*, p. 571; *Gazeta săteanului*, an. IV, p. 341.

[2] Dat. rom. din Ilişeşti; a celor din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Ana Sava, Casandra Andronic, Saveta Fierariu şi Domnica Iuga; a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Ifrim Boicu.

[3] Porcius: **Flora**, p. 80; *ms.* sup. Acad. rom.

coada-vacii şi **pur.**[4]

Şi tot numai planta aceasta e numită **lipan** şi de către poporul român din unele părţi ale **Moldovei** şi ale **Ţării-româneşti.**

Lipanul, după credinţa şi spusa românilor din **Bucovina,** e bun de **durere de picioare,** de **sclintituri,** de **rast** şi de **scăldătoare** pentru copiii cei slabi.

Pentru **durere de picioare** se iau trei bucăţele de zgură, trei bucăţele de cărămidă nouă şi trei bolohănaşi şi se pun la foc ca să se înfierbânte.

În acelaşi timp se pune şi **lipanul** într-o ulcică nouă, curată, cu apă ne-ncepută ca să fiarbă.

După ce-a fiert **lipanul** şi după ce s-au înfierbântat cele nouă bucăţele de zgură, de cărămidă şi bolohănaşii, se iau aceste din urmă şi se pun într-o strachină şi apoi, turnându-se apa din ulcică peste dânsele, bolnavul îşi pune picioarele deasupra strachinei ca să vie **aburul** la dânsele şi, în acelaşi timp, le acoperă cu ceva, ca aburul să nu se împrăştie, ci picioarele cu atâta mai bine să se abureze.

După aceasta, se iau cele trei bucăţele de cărămidă, se toarnă apă din ulcică şi iarăşi se oblojeşte, şi la urmă, luându-se zgura şi turnându-se toată apa ce-a mai rămas pe bolohănaşi, se oblojeşte a treia oară. Aceasta se face într-o luni sara spre marţi, la **lună plină.**

În urmă se ia un singeap de spirt şi se pun într-însul nouă furnicari mari, care stau trei zile într-însul. Furnicarii aceştia se aduc în trei demineţi dupăolaltă, şi anume luni, marţi şi miercuri demineaţa, iar când se iau, se zice:

Eu îţi dăruiesc pâne şi sare,
Tu să-mi dăruieşti sănătate
Din cap şi până-n picioare.

Rostind cuvintele acestea, pune cel ce le rosteşte în locul furnicariului puţină pâne şi sare şi apoi îl ia şi-l duce acasă.

Cu spirtul acesta se spală apoi pe picioare, de la genunchi în jos, şi după aceea se culcă.

Această procedură se repeţeşte în trei seri dupăolaltă.[5]

Pentru **scrintirea** sau **sclintirea** şi **frângerea oaselor** se iau frunzele cele late şi moi de **lipan,** se udă cu rachiu sau şi cu apă şi apoi se pun cu faţa lor pe locul vătămat, unde se lasă până ce se usucă.Procedura aceasta se repeţeşte mai de multe ori, până **scrintitura** se vindecă cu desăvârşire.[6]

Pentru **rast,** atât la băieţi, cât şi la oamenii cei mai bătrâni, se unge o frunză de **lipan** cu miere şi se pune la buric. Făcându-se aceasta, bolnavul de rast se dezumflă.[7]

Pentru băieţii care îs uscaţi şi slăbuţi, adică de cari nu se prinde carnea, se face scăldătoare de **lipan** şi, scăldându-se într-însa, băieţii pe-ncetul se-ntr-armează.[8]

Unele romînce fac scăldătoarea aceasta din **lipan** la un loc cu **poala-Sântă-Măriei,** anume ca să crească şi să se-ngraşe copiii ce se scaldă într-însa.[9]

---

[4] Porcius: **Flora,** p. 80.
[5] Dat. rom. din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc.
[6] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Ana Sava.
[7] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic.
[8] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu; a celor din Ilişeşti.
[9] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana a lui Ifrim Boicu.

În unele părţi din **Ţara-românească**, precum bunăoară în jud. R. Sărat, uneori **lipanii** cresc atât de înalţi, de puternici şi de deşi, încât că orişicine se poate ascunde pintre dânşii. De-aceea câmpenii din aceste părţi îi adună toamna, după ce le-au căzut florile, şi fac foc sau chiar se servesc cu dânşii spre îngrădirea de coşare şi case.

Iară unii preoţi scot din floarea lor un fel de unsoare, pe care o întrebuinţează şi cred că e bună pentru creşterea părului.[10]

Lipanul figurează foarte adeseori şi-n fruntea unor poezii poporane, şi anume mai totdeauna ca un semn de vitejie sau de iubire.

Iată şi o doină din **Moldova**, care ne-o adevereşte aceasta:

Frunză verde şi-un lipan,
Ah! aman! aman! aman!
Să pui şaua pe balan,
Cine m-a vedea calare
Tot să-mi zică căpitane,
Căpitane, vara trece
Şi din două îţi alege
Sau la luncă
Sau la strungă,
Sau mânale de-s vârtoase,
Sau sabia de-i tăioasă.[11]

Alta, tot din **Moldova**, com. Satul-nou, jud. Bacău:

Frunză verde de-un lipan,
Drag mi-a fost calul balan,
Calul alb şi şaua neagră,
Şaua neagră, frâul verde,
Ţine-l, Doamne, nu mi-l pierde,
Că l-am pierdut eu odată
Şi l-am căutat lumea toată,
Şi Craiova-n jumătate,
Bucureştii-a treia parte,
Şi l-am găsit la cinci ai
Priponit de-un leuştean.
- Leuştene, cin' te-o pus?
- Măriţa, care s-a dus.
- Pica-i-ar mâna de sus!
Frunză verde leuştean,
Leuşteanu-mbobocit
Măriţa o logodit
După Ghiţă din Bârlad,
Care s-o dus la vânat
Să vâneze-o căprioară.
Căprioară n-o vânat
Singur Ghiţă s-o-mpuşcat ...[12]

A treia, din **Ţara-românească**, com. Săcelu, jud. Gorj:

Foaie verde şi-un lipan
Şi-o creangă de leuştean,
Frumos cântă cucu-n deal,
Frumos ca un căpitan,
Lelea şade pe măidan
Şi-mi înşiră la mărgean.
Nu-l înşiră
Cum se-nşiră,
Ci-l înşiră câte unul,
Câte unul, câte-un bob.
La tot bobul
Face nodul,
Să-mi vadă pe neica rob,
Dar ce fel de rob să fie?
Numa-n braţe ca s-o ţie,
Ziua să fie argat
Şi noaptea de sărutat! [13]

---

[10] *Gazeta săteanului*, an. IV, p. 341.
[11] El. Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, p. 287.
[12] *Şezătoarea*, an. I, p. 73.
[13] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 772.

A patra şi ultima, tot din **Ţara-românească**, com. Topoloveni, sună precum urmează:

*Foaie verde de **lipan**,*
Mi-a venit vremea de an,
Să pun şaua pe bălan
Şi s-apuc pe Tileorman
S-aduc nişte cai bălani,
Numai de câte cinci ani.
Şi vreo şapte iepe breze
Tocmai din Ruşii-de-Vede,
Pintinoage de picioare
În buiestru,-n fuga mare.
Of! Şi la ficaţi mă doare![14]

*

Alipanul are floare galbănă, pe când frunza este lată şi păroasă. El serveşte ca medicament pentru spăriet. Se află şi la apotecă.[15]

*

Floarea de **lipan** e bună pentru **aprindere de rărunchi.**

*

Lipanul, lat. Versascum tapsus; din toată planta se face scăldătoare pentru copii ca să doarmă. Se strînge în oricare zi.[16]

*

Lipanul.[17]

[14] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 917.
[15] Din Crasna-Ilschi, dict. de Anisia Isupel, com. de Victor Percec.
[16] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi.
[17] Bălăşel, nr. 163 şi 207.

242. Lipicioasa
(Galium Aparine L.)

528

Lipicioasa.
(Galium Aparine L.)

Lipicioasa e o planta, care se ține de familia Sânzienei și care crește pe arături, pe lângă garduri, prin tufișuri și prin păduri. Ea se mai numește altmintrelea în Bucovina și Lipitoare[1] iară în celelalte țări locuite de Români: Asprișoară, Cornățel, Lipiciu, Lipicioasă, [illegible] și Turiță.[2]

Numirea de Asprișoară, Lipiciu, Lipicioasă și Lipitoare și-a căpătat'o planta aceasta din causa sucului celui lipicios, ce-l au frunzele și cotorul seu cel aspru, și cu ajutoriul căruia se lipește și se acatără ea de toate plantele și obiectele în apropierea cărora crește. Iar cea de Cornățel, [illegible] și Turiță și-a căpătat'o din causa cârligașelor cu cari sunt provăzute fructele sale și cari se prind nu numai

1). Dat. Rom. din Putna, dict. de Anisia Vișan; a celor din Brașca, dict. de Gherasim Roșca: „Lipitoarea crește prin holde numai dintr'un singur fir, și samănă la pai cu panglica, iar când crește mare dă holda jos, de oare ce se lipește de dînsa. Din causa aceasta oamenii o plivesc încă de cu primăvară."

2). Panțu: Vocab. p. 18.

Lipicioasa e o plantă care se ţine de familia **sânzienei** şi care creşte pe arături, pe lângă garduri, prin tufişuri şi prin păduri. Ea se mai numeşte altmintrelea în Bucovina şi **lipitoare**[1], iară în celelalte ţări locuite de români: **asprişoară, cornăţel, lipiciu, lipicioasă** şi **turiţă**.[2]

Numirea de **asprişoară, lipiciu, lipicioasă** şi **lipitoare** şi-a căpătat-o planta aceasta din cauza sucului celui lipicios ce-l au frunzele şi cotorul său cel aspru şi cu ajutoriul căruia se lipeşte şi se acatără ea de toate plantele şi obiectele în apropierea cărora creşte. Iar cea de **cornăţel** şi **turiţă** şi-a căpătat-o din cauza cârligaşelor cu cari sunt provăzute fructele sale şi cari se prind nu numai de haine, ci chiar şi de pielea oamenilor.

O samă de romănce întrebuinţează planta aceasta ca leac contra **durerii de gât** şi **de cap**.

Pentru **durere de gât cu tusă sacă** se opăreşte cu o litră de apă un pumn de **lipicioasă** sau **turiţă**, se face ceai dintr-însa, în care se pune zahar de gheaţă, şi cu ceaiul acesta se face apoi

[1] Dat. rom. din Putna, dict. de Anisia Vişan; a celor din Braşca, dict. de Gherasim Roşca: *Lipitoarea creşte prin holde numai dintr-un singur fir şi samănă la pai cu panglica, iar când creşte mare, dă holda jos, deoarece se lipeşte de dânsa. Din cauza aceasta oamenii o plivesc încă de cu primăvară.*

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 18.

gargară.[3] Pentru **durere de cap** se fac cununiţe dintr-însa şi se pun pe cap.

O samă de fete din **Transilvania** însă întrebuinţează planta aceasta şi la unele farmece de dragoste. Dovadă despre întrebuinţarea aceasta ne poate servi întrucâtva şi următoarea doină poporană de pe Valea-Someşului:

Pe din sus de cea grădină
Merge-o copilă străină
Cu drăguţul ei de mână,
De mână ţinându-se,
Din gură mustrându-se:
- Lasă-mă, bade, de mână,

Să m-arunc în cea grădină,
Să smulg două, trei mlădiţe,
Să-mi fac verde cununiţă,
Cununiţă de turiţă
Mestecată cu ***trifoi,***
Să mai vii, bade, la noi! [4]

În fine, mai e de amintit şi aceea că românii din unele părţi ale **Moldovei** şi **Ţării-româneşti,** când vor să-l ieie pe un om sărac dar foarte lăudăros în batjocură, zic:

Are casă la uliţă
Coperită cu ***turiţă.***[5]

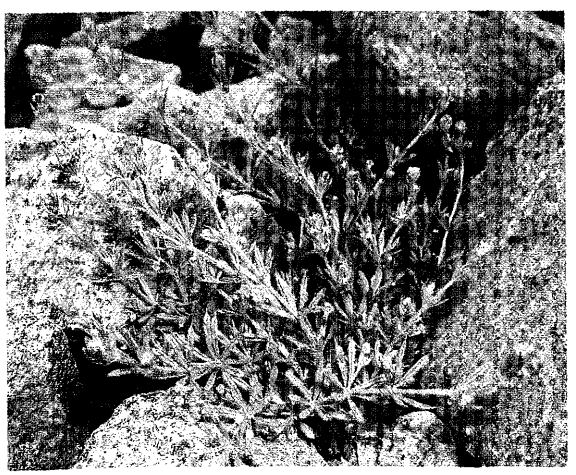

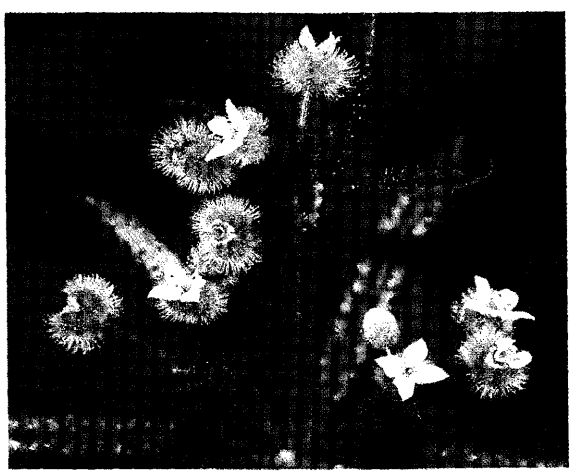

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 72.
[4] B. P. Sângeorzan: ***Doine pop. de pe Valea Someşului***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 67.
[5] Com. de dl Art. Gorovei.

243. Loboda
(Atriplex hortensis L.)

Loboda. [82]
(Atriplex hortensis L.)

Sub numirea lobodă se'nţeleg mai multe plante, cari se ţin de una şi aceea-şi familie, şi anume:

Loboda, Loboda-albă, Loboda-boerească, Loboda-bună sau Loboda-de-grădină, lat. Atriplex hortensis L.;

Căpriţa, Loboda, lat. Atriplex litoralis L.;

Loboda sau Loboda-de-drumuri, lat. Atriplex nitens Schkuhr;

Loboda, lat. Atriplex oblongifolia W. et Kit.;

Loboda sau Lobura, lat. Atriplex patula L.;

Loboda, Loboda-roşie, lat. Atriplex rosea L.;

Loboda, Loboda-verde şi Loboda-sălbatică, lat. Atriplex tatarica L. 1)

Despre toate lobodele acestea, în special însă despre loboda-de-grădină, există la românii din Transilvania, comitatul Făgăraşului, com. Viştea-inferioară, următoarea legendă:

N. Panţu: Vocab. p. 6; — Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

---

[1] Panţu: Vocab., p. 6; com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

Zice că până nu căpătase toate buruienile şi toate ierburile nume, loboda era o buruiană foarte slăbănoagă. De-aceea ori de câte ori se-nfăţişa ea dinaintea lui Dumnezău, totdeauna cădea de vreo câteva ori, făcând lob de pământ. Şi azi aşa, mâni iarăşi aşa, până ce într-o zi, văzând-o Dumnezău cum cade necontenit, îi zise:

- Lobodă să-ţi fie numele!

Şi cum a zis Dumnezău, aşa a şi rămas. Dar, voind a o mângâia pentru numele ce i l-a dat, i-a întărit cotorelul.[2]

Loboda-de-grădină, care e de două feliuri: **albă** şi **roşie**, o întrebuinţează românii de la ţară foarte adeseori ca legumă, şi anume: dumică frunzele sale, când sunt tinere şi fragede, mărunţel, le amestecă cu **ceapă**, cu **mărar** şi cu **petrinjel** şi, puindu-le apoi în borş ori în zară, fac dintr-însele un fel de borş numit **borş de lobodă**, sau le dumică mărunţel şi le pregătesc întocmai ca şi **urzicile**.[3]

În bucatele însă cari se pregătesc pentru pomană, nu e bine să se puie **lobodă**, căci în cazul când s-ar pune, după credinţa şi spusa românilor din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, se face pomana în zadar, fiindcă nu e primită, deoarece noi nu ne muncim cu **loboda**, n-o cultivăm, ci ea creşte singură de sine.[4]

Loboda provine foarte adeseori şi-n poezia poporană, şi anume planta întreagă, când se află în fruntea cutărei doine, ca un semn de întristare, nenorocire sau nemulţămire, iară floarea ei mai totdeauna ca un simbol al libertăţii.

Aşa o doină din **Bucovina** sună precum urmează:

*Frunză verde **lobodă**,*
Toată lumea-i slobodă
Numai eu stau la-nchisoare
Pentr-o babă vrăjitoare ...[5]

O variantă a acestei doine, şi anume din **Moldova**, sună astfel:

*Frunză verde **lobodă**,*
Toată lumea-i slobodă,
Numai eu stau la-nchisoare
Pentr-un frate-al meu mai mare.[6]

Iar a doua variantă a acestei doine, din **Transilvania**, sună aşa:

*Frunză verde **lobodă**,*
Toată lumea-i slobodă,
Numai eu sunt la prinsoare
Cu fierele pe picioare,

---

[2] Dict. de Paraschiva Stanciu.

[3] Dat. rom. din Bucovina; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de Tud. Pamfile: ***Loboda şi ştirul** se pun ca verdeţuri în borş.*; a celor din Transilvania, dict. de Paraschiva Stanciu; a celor din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

[4] Cred. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

[5] Din colecţia mea inedită.

[6] Com. de dl Art. Gorovei.

Şi fierele îs ruginite,
Picioarele putrezite.[7]

A doua doină, din **Ţara-românească**, în fruntea căreia se află **loboda**, sună:

*Frunză verde **lobodă**,*
Gura lumii-i slobodă,
Lasă lumea să vorbească,
Numai puica să-mi trăiască.
Când toca la Radu Vodă,
Eu eram cu puica-n vorbă;
Când toca la liturghie,
Eu eram cu puica-n vie
*Şi mâncam la **razachie**,*
***Razachie** de cea turcească,*
Dumnezău să te păzească
De dragoste femeiască;
*Te uscă, te face **iască**!* [8]

A treia doină, din **Transilvania**, com. Poiana, în fruntea căreia se află numirea **lobură** în loc de **lobodă** şi care ne-arată starea unei fete amorizate, sună astfel:

*Frunză verde **lobură**,*
***Lobură şi holbură**,*
Eu ţi-am spus de sâmbătă
Ca să vii duminică,
Să vii, neică, la fereastă
Să vezi cum nu-i nime-acasă,
Numai eu ţi-s singură ,
Culcată pe scândură,
Cu faţa către părete,
Guriţa friptă de sete,
N-are cine-o adăpa,
Rândunica cu pana
Şi badea cu guriţa! ...[9]

A patra doină, tot din **Transilvania**, şi anume din giurul Sesarmului, în care e vorba despre o **peană**, adică o floare de **lobodă**, sună aşa:

*Pân'purtam peană de **tisă**,*
Lumea-mi era mai închisă;
*De când port de **lobodă***
Lumea-mi e mai slobodă.[10]

---

[7] Bibicescu, *op. cit.*, p. 169.
[8] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 756.
[9] ***Foaia poporului***, an. III, Sibiu, 1895, nr. 32, p. 251.
[10] Ion Mureşan: ***Doine şi hore din giurul Sesarmului în Transilvania***, publ. în ***Familia***, an. VI, p. 367.

În fine, a cincea şi ultima doină, din **Banat**, în care asemenea e vorba despre **floarea de lobodă**, sună precum urmează:

Foaie verde de sălată,
Pân' fusei la mama fată,
Purtam ***floare lobodă***
Şi-mi fu calea slobodă.
Frunză verde fir de ai,
Dar de când mă măritai
Port tot ***floare lisă-scrisă***[11]
Şi mi-i calea tot închisă.[12]

În fine, merită a fi amintită şi următoarea zicală:
Te plimbi ca Vodă prin lobodă, sau:
Se plimbă ca Vodă prin lobodă, adică: te plimbi sau se plimbă boiereşte;[13] şi:
Creşte ca loboda, adică: foarte repede.[14]

*

Loboda.[15]

[11] Floare de **duchian.**
[12] Petru Barbu: ***Cântece şi strigături din Banat***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 420.
[13] Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.
[14] Uzitat în Bucovina.
[15] Bartolomeu, p. 33; ***Şezătoarea***, VI, p. 68; Sala, coala IV, p. 1.

244. Losnicioara
(Solanum Dulcamara L.)

414

Losnicioara.
(Solanum Dulcamara L.)

Losnicioara este un tufariu, care creşte prin tufişuri şi păduri umede, pe lângă păreie şi râuri, pe stânci şi ziduri vechi, şi care se numeşte în unele părţi din Moldova: Zârnă sau Zârnă; în Muntenia, jud. Prahova: Pătlăgică-de-dalac, iară în alte părţi, tot din Muntenia: Buruiană-de-dalac, Lesnicioară, Lesnicioasă şi Viţa-evreilor; în Transilvania: Lasnicioară; iară în Banat: Lăsnicior. 1)

Losnicioara e bună pentru femei, mai cu samă când au să nască, apoi pentru ceas reu, pentru vătămătură, pentru boală rea, pentru oameni şi de scăldat copiii.

Moaşa sau descântătoarea, care voieşte să ușureze femeea bolnavă de naştere, se duce la o fântână şi aduce apă ne'ncepută. Această apă o toarnă într'o oală, în care se află şi o cantitate anumită de Losnicioară; apoi pune oala la foc ca să fiarbă înăduşit. După ce s'a înfierbântat apa, o scurge din oală într'o strachină

1). Pantu: Plantele p. 142; - Bartolomeu: Cunoaşterea plantelor p. 62; - Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. rom. publ. în Familia an. X. p. 586.

Losnicioara, o cantitate anumită de **losnioară**; apoi pune oala la foc ca să fiarbă înăduşit. După ce s-a înfierbântat apa, o scurge din oală într-o strachină sau într-un pahar şi pune într-însa puţină miere curată. Ia apoi un cuţit şi, dând cu dânsul de trei ori în cruciş prin zama din strachină, zice:

[1] Panţu: **Plantele**, p. 142; Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 62; Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în *Familia*, an. X, p. 586.

Nu rage ca buhaii,
Nu necheza ca caii,
Nu te sgârci ca aricii,
Nu te zbate ca chiticii,
De N.N. să nu gândeşti,
Să te duci, să te prăpădeşti
Pe pădurea cea uscată,
Pe apa cea tulburată,
N.N. să rămâie curată,
Luminată,
Cum e de Dumnezău lăsată;
Ca argintul cel curat
Şi străcurat.
De la mine descântecul,
De la Dumnezău leacul!

După ce a rostit cuvintele acestea, dă femeii bolnave să beie puţină zamă de **losnicioară** descântată. Se zice că femeile bolnave se uşurează prin aceasta foarte mult. Şi dacă sunt cuprinse de **ceas rău**, pe care-l capătă mai cu samă din spaimă, îndată se vindecă şi pot naşte lesne.

Pentru cei ce au **ceas rău**, pun descântătoarele **losnicioară** cu apă ne-ncepută să fiarbă bine la foc, apoi adaog la zamă miere curată şi astfel o dau bolnavului de ceas **rău** să o beie în trei zile de sec, când se pişcă luna, adică atunci când merge luna spre sfârşit. Când e lună nouă sau plină, atunci nu trebuie băută, căci atunci cel bolnav mai tare se umple de rău. Bolnavii beu după ce se încheie trei luni, în trei zile de sec, şi anume: lunea, miercurea şi vinerea, câte două pahare de zamă de aceasta pe inima goală, adică pe nemâncate.[2]

Fiindcă, după cum crede poporul, **ceasul rău** e împreunat şi cu **vătămătură**, se întrebuinţează **losnicioara** şi în contra acestei boale. Spre scopul acesta, descântătoarea ia vreo câteva rămurele de **losnicioară** şi le pune în rachiu, descântând:

Nu rage ca buhaii,
Nu necheza ca caii,
Nu te sgârci ca aricii,
Nu te zbate ca chiticii ...

Apoi din acest rachiu descântat dă să beie cel bolnav de vătămătură de trei ori pe zi, şi anume: demineaţa, la amiaz şi sara, oriîncare zi, fie de frupt sau de sec, însă nu pe când se pişcă luna, căci atunci nu e de folos.

Mai departe se-ntrebuinţează **losnicioara** încă şi ca lăutoare, pentru că viţele vătămăturei, cari se extind până în vârful capului, spălându-se cu zamă de **losnicioară**, se moaie şi se vindecă.[3]

---

[2] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu ; cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 76; şi dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor: *Losnicioara e bună pentru răutate la copii. Se face scăldătoare dintr-însa şi se scaldă copiii în ea la lună veche şi ca o linguriţă de cafea li se dă de băut.*

[3] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 255.

În fine **losnicioara** e bună şi pentru copii. Când au romîncele să scalde copiii, pun **losnicioară** de cu sară în apă ne-ncepută ca să mocnească pe jăratic; iar a doua zi demineaţa, încălzind apa aceasta, scaldă într-însa copiii, care apoi cresc foarte iute. Asemenea când îi scaldă, moaie degetul cel mic în apă de aceasta şi dau copiilor să beie de trei ori.[4]

Din **bubuşluile** losnicioarei fac romîncele din Bucovina **coloare galbănă**, cu care colorează scule de lână şi torturile de buci.[5]

Romîncele din **Moldova**, jud. Suceava, însă, luând frunză şi poamă de **zârnă** şi, amestecând-o cu scoarţă de **arin-negru** şi cu **sovârv**, fac dintr-însele coloare neagră, pe care o întrebuinţează apoi asemenea la coloratul sculelor de lână şi a torturilor de buci.[6]

[4] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu şi a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: *Losnicioara este foarte bună de durere de cap şi de scăldat băieţii orişicând sunt bolnavi, căci se însănătoşază.*

[5] Dat. rom. din Siret, dict. de C. Ţurcan.

[6] ***Buletinul** cit.*, p. 248.

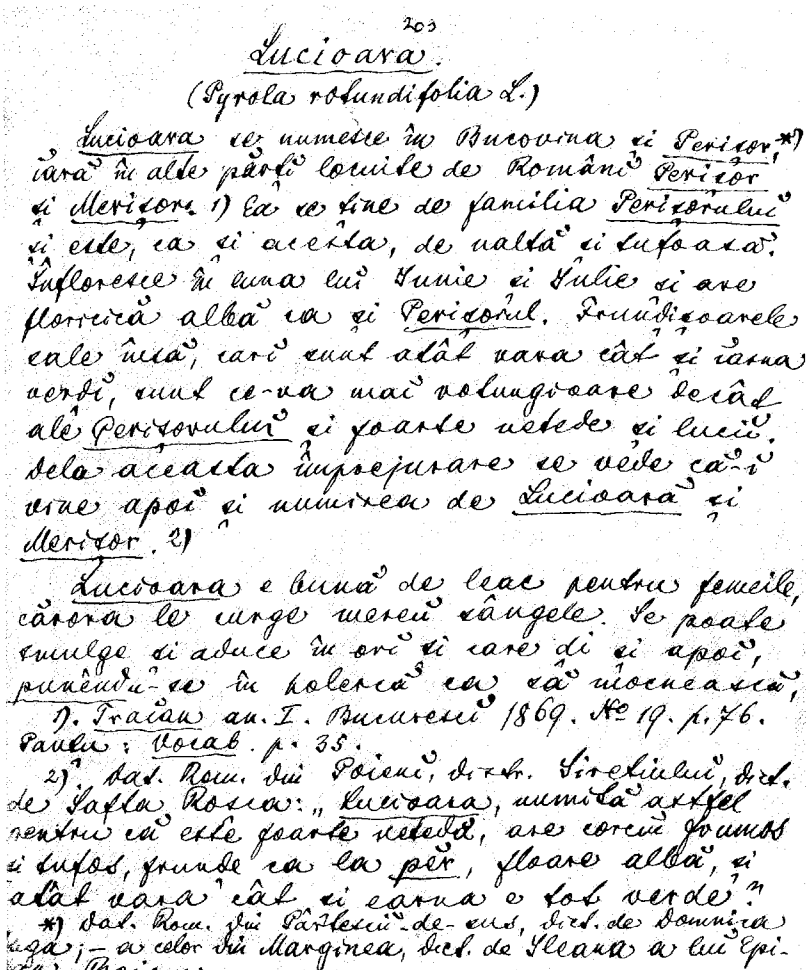

203

Lucioara.

(Pyrola rotundifolia L.)

Lucioara se numeşte în Bucovina şi Perişor*) iară în alte părţi locuite de Români Perişor şi Merişor. 1) Ea se ţine de familia Perişorului şi este, ca şi aceasta, de naltă şi tufoasă. Înfloreşte în luna lui Iunie şi Iulie şi are floricică albă ca şi Perişorul. Frunzişoarele sale însă, cari sunt atât vara, cât şi iarna verzi, sunt ceva mai rotungioare decât ale Perişorului şi foarte netede şi lucii. De la această împrejurare se vede că-i vine apoi şi numirea de Lucioară şi Merişor. 2)

Lucioara e bună de leac pentru femeile, cărora le curge mereu sângele. Se poate smulge şi aduce în ori şi care zi şi apoi, punându-se în holercă ca să mocnească, se dă [illegible]

1) Traian an. I. Bucureşti 1869. № 19. p. 76. Panţu: Vocab. p. 35.

2) Dat. Rom. din Poieni, distr. Siretiului, dict. de Safta Roşca: „Lucioara, numită astfel pentru că este foarte netedă, are corciu frumos şi tufos, frunze ca la păr, floare albă, şi atât vara cât şi iarna e tot verde."

*) Dat. Rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; — a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu.

245. Lucioara

(Pyrola rotundifolia L.)

Lucioara se numeşte în Bucovina şi **perişor**[1], iară în alte părţi locuite de români **perişor** şi **merişor**.[2] Ea se ţine de familia **perişorului** şi este ca şi acesta de naltă şi tufoasă. Înfloreşte în luna lui iunie şi iulie şi are floricică albă ca şi **perişorul**. Frunzişoarele sale însă, cari sunt atât vara, cât şi iarna verzi, sunt ceva mai rotungioare decât ale **perişorului** şi foarte netede şi lucii. De la această împrejurare se vede că-i vine apoi şi numirea de **lucioară** şi **merişor**.[3]

Lucioara e bună de leac pentru femeile cărora le curge mereu sângele. Se poate smulge şi aduce în orişicare zi şi apoi, punându-se în holercă ca să mocnească, se dă femeilor bolnave şi se vindecă.[4] O samă de femei însă o întrebuinţează şi contra **vătămăturei**. O fierb şi zama ei o beu.[5]

O altă plantă, care se ţine asemenea de familia **lucioarei** şi a **perişorului**, e **merişorul**, lat. Pyrola media Sw.

[1] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu.

[2] ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, nr. 19, p. 76; Panţu: **Vocab.**, p. 35.

[3] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca: *Lucioara, numită astfel pentru că este foarte netedă, are corciu frumos şi tufos, frunze ca la păr, floare albă şi atât vara, cât şi iarna e tot verde.*

[4] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca şi Catrina a lui Iordachi Roşca.

[5] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana a lui Epifan Boicu.

246. Luminărica
(Verbascum phlomoides L.)

4v

Luminărica.
(Verbascum phlomoides L.)

Luminărica e o plantă a cărei cotor n'are de fel ramuri, ci numai frundă şi floare galbănă, şi care creşte drept în sus ca o lumină. Din causa aceasta apoi precum şi a rădăcinei sale, care asemenea e dreaptă şi de coloare galbănă ca ceara şi-a şi căpătat ea numirea de Luminare, Lumânare, Luminea, Luminărică, Lumănarica, Lumânarica, Luminărea, Lumănărea, Lumânarea, Luminari ca-Domnului, Luminărica-galbănă şi Lumminiţă, respândită mai în toate părţile locuite de Românî.[1]

1). Dat. Rom. din Căndreni, com. de P. Ursul; - a celor din Ilişeşti; - a celor din Calafindeşti; - a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Ifrim Boicu: „Luminarica are rădăcină dreaptă şi galbănă ca ceara, de-aceea se numeşte Luminarică"; - a celor din Galaneşti; - a celor din Putna; - şi a celor din Cireş; - Şezătoarea an. II. Fălticeni 1893 şi 94. p. 19; - Panţu: Vocab. p. 49 şi 50; - G. Crăiniceanu: Nomenclatură română-lat. publ. în op. cit. p. 571; - Gazeta săteanului an. IV. R. Sarat. 1887-88. p. 341; „Numele de Lumânărică i s'a dat făcându-se alusiune la forma plantei, care e lungăreaţă"; - din Ms. supus Academiei-române spre premiare.

Luminărica e o plantă al cărei cotor n-are defel ramuri, ci numai frunză şi floare galbănă, şi care creşte drept în sus ca o lumină. Din cauza aceasta apoi, precum şi a rădăcinii sale, care asemenea e dreaptă şi de coloare galbănă ca ceara, şi-a căpătat ea numirea de **luminare, lumânare, luminea, luminărică, lumănarică, lumânarică, luminărea, lumănărea, lumânarea, luminarica-Domnului, luminarica-galbănă** şi **lumniniţă**, răspândită mai în toate părţile locuite de români.[1]

[1] Dat. rom. Căndreni, com. de P. Ursul; a celor din Ilişeşti; a celor din Calafindeşti; a celor din Marginea, dict. de Ileana a lui Ifrim Boicu: ***Luminarica** are rădăcină dreaptă şi galbănă ca ceara, de-aceea se numeşte **luminarică**.*; a celor din Gălăneşti; a celor din Putna; şi a celor din Cireş; *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, 1893 şi 1894, p. 19; Panţu: **Vocab.**, p. 49 şi 50; G. Crăiniceanu: ***Nomenclatura română-lat.***, publ. în *op. cit.*, p. 571; *Gazeta săteanului*, an. IV, R. Sărat, 1887-1888, p. 341: *Numele de **lumânărică** i s-a dat făcându-se aluziune la forma plantei, care e lungăreaţă.*; din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

Tot din cauza aceasta se vede că se mai numeşte ea în Bucovina şi **coada-vacii**[2] şi **codoaie**[3]; în Transilvania: **coada-boului** şi **coada-vacii**[4]; iară în alte părţi locuite de români, **coada-mielului** şi **corovatic**[5].

Afară de **luminărica** aceasta mai sunt încă trei **luminărele** cari se ţin de familia ei şi cari asemenea li-s cunoscute românilor după nume. Iară acelea sunt:

Luminărica sau **lumânarica**, numită astfel în Bucovina; în Transilvania: **coada-lupului** şi **coada-vacii**; iar pe-aiurea: **corovatică**, lat. Verbascum Thapsus L.[6]

Lumănare, lumănărea, luminărea, lumănărea-albastră, luminărea-albastră, lumniniţă şi **lumniniţă-albastră**, numită astfel în Bucovina[7]; în Transilvania însă: **babiţă, coada-lupului-vânătă** şi **lumănarea**[8]; iară în Banat: **rânzişoară**, lat. Verbascum phoeniceum L.[9]

Luminărică-albă, lat. Verbascum albiflorum.

Luminarica, şi cu deosebire **luminarica-galbănă**, e bună de mai multe leacuri, precum: de **năduşală**, de **durere-de-piept**, de **gălbănare**, de **friguri**, de **lăutoare**, de **crăpatul călcâielor**, de **gutunari**, de **durere de stomac**, de **trânji**, de dat vitelor în tărâţe şi de **viermi** la vite.

Pentru **năduşală** o samă de romînce din **Bucovina** fac din floarea ei ceai pe care îl beu apoi pe inima goală. Altele însă iau **floare de luminărică**, de **soc** şi de **tei**, le fierb pe toate acestea înăduşit într-o oală cu apă ne-ncepută, şi-apoi zamă de-aceasta, amestecată cu miere curată şi proaspătă, o beu demineţile pe inima goală.[10]

În **Moldova**, tot pentru **năduşală**, se fierbe şi se bea **floare de luminărică** şi cu lapte.[11]

Pentru **gălbănare** şi **friguri** se plămădeşte **floare de luminărică** cu rachiu de drojdie mai multe zile şi apoi rachiu de acesta se bea.[12] Şi tot din floarea aceasta se face şi scăldătoare, în care se scaldă cei ce au gălbănare.[13]

---

[2] Dat. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul; a celor din Poiana-Stampii, com. de P. Spânul; precum şi-n alte părţi din Bucovina.

[3] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan.

[4] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.

[5] Brândză: **Prodrom**, p. 344; Panţu: **Vocab.**, p. 49.

[6] Grecescu: **Conspect**, p. 425; Panţu: **Vocab.**, p. 50.

[7] Dat. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul: ***Lumănarea** e o buruiană cu floare albastră şi cu rădăcină galbănă.*; a celor din Suceviţa, dict. de S. Sa Silvestru Tonigariu, sîncel la mănăstirea Suceviţa: *Mai este încă o plantă cu floare albastră, care asemenea se numeşte **luminărică**. Ea are floare albastră cu clopoţei care cresc mai mult pe de-o parte în şir şi cu care pocnesc băieţii. Ea se numeşte **luminărică** de-aceea, pentru că are rădăcini drepte, galbine şi netede, pare că ar fi nişte lumini de ceară de câte 4 cr.*

[8] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere; dr. G. Crăiniceanu: ***De ale higienei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, Oradea-mare, 1893, p. 247.

[9] Dr. G. Crăiniceanu, în ***Familia** cit.*, p. 247.

[10] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa şi M. Molociu; a celor din Opaiţ-Cireş, com. de Ilie Dugan, stud. gimn.: ***Luminărica** se-ntrebuinţează în herbată pentru bolnavii cărora li-i stricat sângele.*

[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47.

[12] *Idem de eadem*, p. 47; ***Şezătoarea***, an. II, p. 19: *Rădăcina de **lumânărică** fiartă cu rachiu şi băut e leacul cel mai bun pentru **gălbănare**.*; com. de dl Art. Gorovei: *Floarea de **lumânărică**, uscată şi făcută ceai, e bună contra gutunarului, a tusei, precum şi pentru **gălbănare**.*

[13] Din *ms.* supus Academiei române pentru premiere.

Pentru **gutunari**, mai ales când acesta cade pe piept, se bea ceai cald de **floare de luminărică**.[14] Pentru **durere de piept** se sapă **rădăcină de luminărică**, i se taie vlăstariul şi apoi, spălându-se bine de pământ şi tăiată mărunt, se pune într-o oală nouă. Oala trebuie să fie pe jumătate de rădăcini, plină de vin şi astupată bine. După aceasta, se pune la foc să fiarbă până ce scade pe jumătate şi, răcindu-se, se strecoară, punându-se într-un şip restul de vin. Bându-se vinul acesta în fiecare demineaţă, toată **durerea de piept** înceată.[15]

În **Transilvania**, tot pentru **durere de piept** se face şi se bea ceai din **flori de luminărică**.[16]

Pentru **durere de stomac** se face şi se bea ceai de **rădăcină de luminărică**.[17]

Foile cele păroase ale **luminărichei**, fierte în lapte şi făcute cataplasmă, vindecă **trânjii**.[18]

Când cineva îi ia altuia din urmă, anume ca să-i strice prin aceasta, atunci aceluia căruia i s-a luat din urmă îi crapă călcâiele şi-i curge sângele. Deci, ca respectivul să se vindece de această boală, se spală cu zamă de **luminărică** şi-i trece.[19]

Atât din frunze, cât şi din floare de **luminărică**, unele femei, dar mai cu samă unele fete din **Bucovina**, fac lăutoare cu care se lau, anume ca să le crească coada.[20]

Pentru vitele cari n-au gust la mâncare, se dumică **luminărică** şi li se dă în tărâţe de mâncat. În urma aceasta, se zice că vitele nu numai că capătă gust la mâncare, ci totodată vacile mulgătoare dau şi lapte mult.[21]

Ba, **luminărica** e bună chiar şi pentru oamenii cari n-au gust la mâncare. Pentru aceştia se fierbe şi li se dă de băut.[22]

Dacă se-ntâmplă ca o vită sau şi un om să aibă vreo rană şi rana aceea să facă viermi, atunci omul respectiv sau şi altul caută o **luminărică**, o ia încet de vârv şi o îndoaie până la pământ, astfel ca trupina ei să nu se rumpă. Pune apoi pe vârvul ei o brazdă de pământ, astfel ca **luminărica** să nu se poată rădica iarăşi în sus, şi-n acelaşi timp rosteşte următoarele cuvinte:

La nouă zile ţi-oi da drumul iară,
Dacă mi-i da tu viermii din rană afară!

Făcând aceasta, se crede că toţi viermii din rană pier.[23]

În **Ţara-românească**, cei ce vor ca ranele vitelor să se curăţească de viermi merg luni, înainte de răsăritul soarelui, pe câmp, de caută trei **luminărele**; aflându-le, le iau de vârv, le îndoaie până la pământ şi, puind pe vârvul lor câte o pietricică, rostesc următoriul descântec:

Lumânărică, lumânărică,

---

[14] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47.

[15] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 53.

[16] Din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.

[17] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47; com. de dl Art. Gorovei: *Rădăcină de luminărică uscată o pisăzi, o pui în rachiu şi o bei pe inima goală, ca să-ţi treacă durerea de inimă.*

[18] Com. de dl Art. Gorovei.

[19] Cred. şi dat. rom. din Ilişeşti.

[20] Dat. şi cred. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan.

[21] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana a lui Ifrim Boicu; a celor din **Transilvania**, din *ms.* supus Acad. rom.: *Coada-vacii zdrobită şi amestecată cu tărâţe şi sare se dă vacilor de mâncare ca să deie lapte mult.*

[22] Dat. rom. din Marginea, dict. de Ileana a lui Ifrim Boicu.

[23] Dat. rom. din Oprişeni, distr. Siretului, dict. de Natalia Bileţchi şi com. de Ioan Bileţchi, stud. gimn.

Să te duci la vita (cutăruia)
La omul (cutare)
Şi din locul (cutare) să curăţi viermii,
Până în trei zile să nu fie.
Că dacă nu te-i duce,
Mă jur pe semnul crucii,
Că te-oi lua şi te-oi duce,
Ca soarele să nu vezi,
În mare gros să te aşezi,
Să te ţin 40 de zile
Fără aer şi lumini.
Iară dacă îi curăţa,
La trei zile drumu ţi-oi da.

După ce-au rostit descântecul acesta câte o dată la fiecare **lumânarică**, o lasă cu pietricica pe vârvul ei lipită de pământ şi pleacă mai departe.

Aceasta se aplică la trei **lumânărele**, în trei zile de sec: lunea, miercurea şi vinerea, în decursul unei săptămâni, şi lunea, la săptămână, merg să deie drumul **lumânărelelor** de sub pietricelele ce le-au pus, păzindu-se în acelaşi timp ca să nu puie mâna sau altceva la vită, unde are vierme, căci apoi nu are leac.

Făcând astfel, vita se curăţeşte de viermi şi se vindecă.[24]

În unele sate se ţin bucăţi de **luminărică** în casă, cu credinţa că fug ploşniţele.[25]

Rădăcină de luminărică-albastră se dă, ca şi de cea galbănă, amestecată cu tărâţe şi cu sare la vitele cornute şi-ndeosebi la vacile mulgătoare, pentru că acestea, mâncând-o, dau lapte mult şi untul ce se bate din smântâna acestui lapte e foarte bun şi galbăn.[26]

Pentru **durere de inimă** (stomac) se ia rădăcină uscată de **lumânărea**, care face floare vânătă, se pisază şi apoi, punându-se în rachiu, se bea pe inima goală.

În fine, e bună şi de stomac stricat sau, cum se mai zice în **Banat**, e bună de **rânză**, din care cauză se şi numeşte ea apoi de către unii **rânzişoară**.

Se bea însă numai rachiul, nu şi **boasca** de plantă.[27]

*

Tatăl meu îmi povestea cum văcarii de pe la cirezile de vite, când au acestea viermi, îndoaie vârvul lumânărichei, punând pe el o piatră, şi descântă ca să cadă viermii. Aceştia în scurt

[24] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 37-38; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47: *Când o vită are rană cu viermi, românul merge la câmp unde creşte **luminărica**, apucă buruiana de vârf, o pleacă la pământ, pune o piatră peste ea şi o soroceşte, zicându-i: **Lumânărică**, dacă până în trei zile nu mi-i scoate viermii de la cutare vită (pomeneşte numele vitei), nu-ţi voi da drumul de aici. După trei zile viermii din rană dispar, de unde apoi românul rădică piatra, lăsând buruiana liberă să se rădice.*

[25] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47.

[26] Dat. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul.

[27] Dr. G. Crăiniceanu: ***De ale bigienei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, Oradea-mare, 1893, p. 247.

timp cad, după care ***lumânărica*** *e liberată. Unii spuneau că au văzut cu ochii lor minunea aceasta.*[28]

*

Lumănărea cu floarea albastră e bună de **gălbănare.** Are rădăcină dreaptă ca lumânarea şi galbănă ca gălbănuşul de ou. Se fierbe înăduşit în apă într-o oală şi zama ei se bea. Fiind zama cam aspră, se pune într-însa şi puţin zahar.[29]

*

Lumânarea cu floare vânătă; **lumănarea**[30]; **lumânarica**[31]; **lumănărica**[32].

[28] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[29] Dict. de Irina Ungurean, din Fundul-Moldovei.
[30] ***Familia***, XXIX, p. 247.
[31] Bartolomeu, p. 34; Bălăşel, nr. 103; Tudor Pamfile, I, p. 14; Sala, coala I, p. 1.
[32] Dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni.

131

Lumineţul.

(Agrimonia Eupatoria L.)

Lumineţul, numit altmintrelea şi Turicioară, Turiţă şi Turiţă-mare, e o plantă cam de vr'o 60 cm. de înaltă, care creşte pretutindene pe lângă drumuri şi garduri, prin tufişuri şi păduri, atât la ţară cât şi la munte, şi care înfloreşte în luna lui Iulie şi August. Ea are floricică mică şi galbănă, în forma unei steluţe, care creşte la vârvul tuleului şi anume de jur împrejurul acestuia, iară după ce-i cade floarea, remân în locul ei nişte bubuşlui ghimpoase la vârf, în cari se află sămânţa, şi de la cari se vede că-i vine şi numirea de Turicioară şi Turiţă. Iar frunzele sale, cari au forma unei cruci muscăleşti, sunt crestate pe margini.

Româncele din Bucovina, şi-ndeosebi cele din Românești, distr. Sucevii, întrebuinţează întreaga planta aceasta la spălarea vaselor şi mai cu samă a oalelor în cari pun laptele la prins, din cauză că întreaga plantă, dar mai ales bubuşluiele ei cele ghimpoase au puterea de-a scoate toată grăsimea şi acrimea dintr-însele, astfel că smântâna ce se prinde pe laptele pus într-însele nu se-năcreşte, nici nu se corăsleşte niciodată. Afară de-aceasta lumineţul se mai întrebuinţează şi de-aceea la spălatul oalelor pentru lapte, ca vacile de la cari se mulge să se lumineze, adică să prindă la putere şi să deie cât se poate de mult lapte.

D. Panţu: Vocab. p. 2.

247. Lumineţul

(Agrimonia Eupatoria L.)

Lumineţul, numit altmintrelea şi **turicioară, turiţă** şi **turiţă-mare**[1], e o plantă cam de vreo 60 cm de înaltă, care creşte pretutindene pe lângă drumuri şi garduri, prin tufişuri şi păduri, atât la ţară, cât şi la munte, şi care înfloreşte în luna lui iulie şi august. Ea are floricică mică şi galbănă, în forma unei steluţe, care creşte la vârvul tuleului şi anume de jur împrejurul acestuia, iară după ce-i cade floarea, rămân în locul ei nişte **bubuşlui** ghimpoase la vârf, în cari se află sămânţa şi de la cari se vede că-i vine şi numirea de **turicioară** şi **turiţă**. Iar frunzele sale, cari au forma unei cruci muscăleşti, sunt crestate pe margini.

Româncele din **Bucovina**, şi-ndeosebi cele din Româneşti, distr. Sucevii, întrebuinţează întreaga planta aceasta la spălarea vaselor şi mai cu samă a oalelor în cari pun laptele la prins, din cauză că întreaga plantă, dar mai ales bubuşluiele ei cele ghimpoase au puterea de-a scoate toată grăsimea şi acrimea dintr-însele, astfel că smântâna ce se prinde pe laptele pus într-însele nu se-năcreşte, nici nu se corăsleşte niciodată. Afară de-aceasta **lumineţul** se mai întrebuinţează şi de-aceea la spălatul oalelor pentru lapte, ca vacile de la cari se mulge să se **lumineze**, adică să prindă la putere şi să deie cât se poate de mult lapte.[2]

Turicioara = Agrimonia Eupatoria.[3]

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 2.

[2] Dat. şi cred. rom. din Românești.

[3] Bartolomeu, p. 56.

248. Macul
(Papaver somniferum L.)

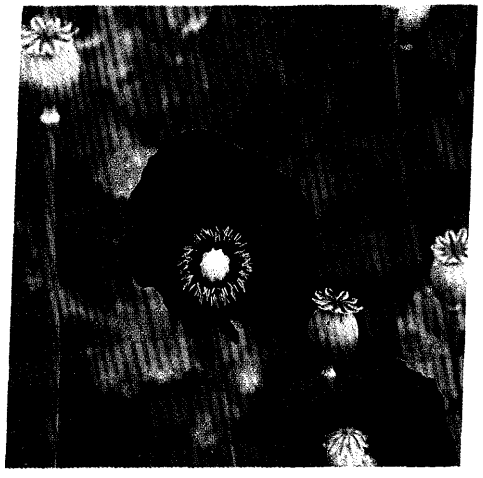

O legendă din **Transilvania** ne spune despre originea **macului** următoarele:

Cică a fost în lume o fată mai mândră decât ***Ileana Cosânzeana****. Numele ei însă nu-l ştiu.*

Fata asta a avut mulţi peţitori, mai mulţi ca oricare altă fată din lume, ci ea n-a voit să se mărite, numai după acel fecior, care va fi aşa de frumos ca ea.

Într-o zi de duminică s-a dus şi ea la horă în sat. Acolo era şi ***Făt-frumos*** *şi acela era* ***fiul zorilor****.*

Făt-frumos *îi zise că o iubeşte. Fata se uită la el ademenitor în ochi şi din acea clipită nu se despărţiră deolaltă.*

Seara, când s-a sfârşit hora, ***Făt-frumos*** *o luă de mână şi plecă cu ea la el acasă.*

Părinţii lui şedeau într-o casă frumoasă, încunjurată cu tot feliul de flori în capătul lumii, pe ţărmul unei mări.

Au avut o viaţă dulce, căci se iubeau ca două turturele.

Într-o zi, ***Făt-frumos****, mânat de părinţii lui, s-a dus în celalalt capăt al lumii la mătuşa lui, să o vadă de mai trăieşte ori nu, că nu ştiau nemic despre ea.*

Fata a vrut să meargă şi ea cu el, dar părinţii n-au lăsat-o, zicându-i că de un drum aşa de greu picioarele ei nu-s vrednice. El s-a dus, ea a rămas plângând după el.

Au trecut şapte ani de când s-a dus ***Făt-frumos****, fără ca să se mai re-ntoarcă acasă.*

Fata plângea ziua şi noaptea după el şi slăbise, încât era mai mult moartă decât vie. La şepte ani, într-un miez de noapte, a plecat şi ea după el. Aici s-a întâlnit cu un om, care sfărâma cu brâncile stâncile cele mai groaznice.

- Ce cauţi pe-aici, fiica mea? o întrebă el.

- Îmi caut bărbatul! zise ea.

- Bărbatul tău e prinsonier la ***împăratul ursitoarelor****, zise el, şi de vrei să-l scapi, de mă vei asculta pe mine, îţi vei ajunge ţinta!*

- Te-oi asculta şi ţi-oi fi recunoscătoare!

- Ascultă dară, piatra aceasta acoperă ***buricul pământului****, Făt-frumos pe-aici s-a dus, căci* ***împărăţia ursitoarelor*** *e în fundul pământului. Eu îţi voi sfărâma piatra asta şi cu o funie, de care voi lega o vadră, te voi slobozi acolo, şi aici voi sta până ce veţi veni înapoi, când tu apoi vei mişca funia, ceea ce mi-a fi semn ca să vă scot. Ca să nu păţeşti ceva rău pe acolo, te îmbie la împăratul de slujnică şi cât vei fi la el nu mânca nimic, suge numai rădăcina aceasta ce ţi-o dau, că după asta ţi-a pieri foamea, şi când el te-a întreba că de ce nu mânânci, că de supărată ce eşti după* ***Făt-frumos*** *nu poţi nici bea, nici mânca. El, de frică, pentru ca să nu mori, ţi-a da bărbatul şi vă va îmbia să şedeţi la curtea lui, că de oamenii cei frumoşi lui foarte îi place. Voi însă într-o noapte fugiţi, că eu vă voi aştepta aci.*

În revărsat de zori, soţia lui Făt-frumos era în ţara ursitoarelor. Când se băgă la împăratul, de frumoasă ce era, toată curtea a strălucit.

Împăratul era om bătrân, deodată cu lumea. Cum o văzu, o primi în casa lui şi-i dete în grijă ca în toată ziua să şteargă scumpiile ce le avea aşezate într-un scrin de aur.

Soţia lui ***Făt-frumos*** *era ascultătoare şi de aceea împăratul o iubea foarte. Ea însă nu mânca nimic din mâncările împăratului, deşi mâncări ca acelea de bune ea n-a gustat în viaţa ei.*

Împăratul îi zise odată să cerce a mânca, că de unde nu, va muri de foame.

Ea-i răspunse că de când şi-a pierdut soţul, pe Făt-frumos, i-a pierit şi foamea şi setea şi numai de supărare are parte în lume.

Împăratului i se făcu milă de ea şi-i aduse pe ***Făt-frumos****. Când se văzură, de bucurie şi plângeau şi râdeau. Împăratul le dete o casă în grădina castelului său, ca acolo să trăiască ei neconturbaţi de nime.*

Rădăcina ce a căpătat-o ea de la ***Sfarmă piatră*** *a pus-o într-un hârb cu pământ şi de acolo au răsărit mai multe flori roşii, în capătul cărora, când picau florile, rămâneau nişte* ***bocioclini*** *plini cu seminţe mici şi negre. Ea, ştiind bine, sugea rădăcina acelor flori şi fărina ce-a ieşit din ele a băgat-o în vinul [pe] care l-a băut împăratul cu curtenii, noapte; de greu ce dormeau, se auzea horcăitul lor până în uliţă.*

- E vremea să plecăm! zise ea soţului său, căci pe când ei se vor trezi, noi vom fi afară de aici în ţara noastră.

Făt-frumos *o ascultă şi plecară.*

Sfarmă-piatră *îi trase cu vadra şi, când se văzură pe pământ, pe* ***Sfarmă-piatră*** *îl luară cu ei şi-l cinstiră cât a trăit.*

La anul, din seminţele pe cari soţia lui ***Făt-frumos*** *le-a presărat pe pământ în urma ei, de aducere aminte pe unde a umblat, au răsărit nişte plante, cari până în ziua de azi înfloresc nişte flori mândre, roşii ca sângele, din seminţele cărora se prepară leac de dormire. Iar numele acestei flori e* ***macul.***[1]

Şi întru adevăr că romîncele de pretutindene, cari au prunci mici, şi aceştia, fiind foarte răi, plângând neîncetat zi şi noapte, întrebuinţează o mulţime de mijloace doară i-ar putea îmbuna ca să nu fie nevoite a le duce grija şi a sta neîntrerupt lângă dânşii.

Între multe alte mijloace pe cari le întrebuinţează ele, şi mai cu samă ca să le doarmă pruncii, este şi **macul,** numit altmintrelea şi **mac-alb, mac-bun, mac-cultivat, mac-de-grădină** şi **somnişor,** iar la românii din Macedonia: **aşiaşiu**[2] şi **mac**[3].

Romînca, al cărei prunc nu mai are somn, voind cu orice preţ ca acesta să doarmă, fierbe una sau mai multe **măciulii** sau **măgulii** de mac, şi sucul ce iesă din aceste măciulii îl dau apoi pruncului celui rău de băut, anume ca să-i vie mai degrabă somnul. Şi pruncul, bând acest suc ameţitor, îndată aţipeşte şi doarme uneori chiar şi oare întregi, doarme somnul morţii, uitând de plâns, uitând de toate celea, după cum se exprimă adeseori romîncele noastre.[4]

Tot pentru acest scop, o samă de romînce pun **măciulii** sau **căciulii** de mac în scăldătoarea copiilor, în care scăldându-se copiii ce nu pot dormi, îndată aţipesc şi se odihnesc. Iar în scăldătoarea copiilor nounăscuţi se pun, pe lângă multe alte flori, şi **bote** de mac, adică **măciulii,** anume ca să poată uşor şi bine dormi pe viitor copiii ce se vor scălda în ea.[5]

Dar de multe ori copiii nu plâng în zadar, nu degeaba îşi pierd somnul şi nu dorm cu nopţile întregi, ci ei cele mai de multe ori o fac aceasta din cauză că trebuie să-i doară ceva, trebuie să aibă o durere de stomac. Prin urmare maicele lor, ştiind-o aceasta prea bine şi voind a le alina durerea şi a-i vindeca, ieu o măciulie de mac şi-o descântă, zicând:

S-a luat o pasere de fier
Cu clonţul de fier,
Cu aripile de fier,

---

[1] ***Gazeta Transilvaniei***, an LXV, Braşov, 1902, nr. 56.

[2] Panţu: **Plantele**, p. 156.

[3] Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 126.

[4] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Multe femei, ca să doarmă copiii, le dau zamă de bote* ***mac*** *în lapte dulce.*; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de dl Aur. Gligor: *Sămânţa de* ***mac,*** *dând-o pruncilor s-o mânânce, dorm mult.*; Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 38: *Obicei periculos care există în toată ţara de a se da copiilor mici, cari au insomnie şi sunt neliniştiţi,* ***căpăţâni de mac,*** *fierte în apă. Acest obicei, ce ar trebui să fie părăsit căci este în defavorul sănătăţii copiilor, împiedicându-i la o dezvoltare normală şi deprimându-le făcultăţile mintale, de aceea este chiar zicătoarea la ţară că* ***copiilor proşti mă-sa le-a dat mac.***; Dalametra, *op. cit*, p. 126: *Bea mac tra s'dornii = bea mac să dormi.*

[5] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; a celor din Bucovina, com. Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.: *Cu* ***mac*** *se hrănesc copiii cei mici ca să doarmă, şi în* ***coajă de mac*** *se scaldă.*; cf. şi ***Şezătoarea***, vol. II, p. 131: *Unele mame, pe lângă descântecul de adusul somnului, li mai fac – copiilor mici ce sufăr mult de lipsă de somn – scăldători şi cu* ***capete de mac,*** *reuşind prin aşa mijloc a face pe copii să se mai aciueze.*; dr. N. Leon: **Ist. nat.med**, p. 47: *Ceaiul de căpăţini (fructul) de mac se dă de băut copiilor, cari nu au somn. Cu decoctul li se fac scăldători.*

Cu toate de fier
Pe mare,
Pe lângă mare.
Când a fost la mijloc de mare,
A găsit nouă gătejele
Şi-a făcut nouă cuiburele
Şi i-a ouat nouă ouşoare
Şi-a scos nouă puişori
Sprintiniori.
O, săracii puii ei!
Că n-are cu ce-i nutri,
Cu ce setea-a le potoli,
N-are cu ce-i ospăta,
N-are cu ce-i adăpa.
Tu, păsăruică de fier,
Cu clonţul de fier,
Cu aripile de fier,
Cu toate de fier!
Vină degrabă la N.[6]
Şi-i ie din cică
Din beşică,
Din **boroda**[7] *cea mai mare,*
Unde-l doare mai tare
Şi la puii tăi
Duce-vei,
Că aceea li-i cina,
Aceea li-i hodina,
Aceea li-i masu,
Aceea li-i popasu.
N. să sară,
Să răsară,
Ca argintul curat,
Ca aurul strecurat,
Ca Dumnezău ce l-a dat.
Descântecul de la mine,
Leacul de la Dumnezău!

După ce într-acest mod a descântat **macul**, amăgeşte pe copilul morbos ca să guste puţin dintr-însul, crezând că prin aceasta durerea de stomac îndată îi va înceta.[8]

[6] Numele copilului bolnav.
[7] **Borodă** = rânza cea mare.
[8] Descântecul acesta mi l-a dictat o româncă din Sân-Georgiu în Transilvania.

Macul se întrebuinţează mai departe de către **românce**le noastre nu numai ca să doarmă copiii şi să le înceteze durerea de stomac, ci încă şi ca leac pentru **surpătură**, **friguri**, **tusă**, **junghiuri**, **guşă**, **fierbinţeli**, **păr**, **uimă**, precum şi pentru multe alte **bube**.

Celor ce sufăr de **surpătură** li se dă seminţe de **mac** cu miere de fagur de mâncat.[9]

Pentru **friguri** se dau seminţe de mac în rachiu de drojdie de băut.[10]

Pentru **tusă** la copii se dă ceai făcut din gămălii de mac.[11]

Pentru **tusă** şi **junghiuri** se zdrobeşte **mac-alb**, se amestecă cu **mandulă**, cu **smochină** şi cu **orz** şi apoi, făcându-se din toate acestea un fel de ceai, se dă celor bolnavi de băut.

Pentru **fierbinţeli** se fac legători din frunză de mac.[12]

Cei ce au **guşă** şi voiesc să scape de dânsa, e bine să înghită în Postul mare, începând de marţi, în fiecare demineaţă, câte o linguriţă de sămânţă de mac.[13]

Cei ce capătă **păr** la vreun deget, mână sau genunchi, culeg mac cu rădăcină, cu beldii şi cu măciulii cu tot şi-l pun apoi într-o oală ca să fiarbă. Tot în oala aceasta pun ei şi cenuşă şi fac un fel de leşie, şi cu leşia aceasta apoi, când e numai de-abia călduţă, spală mâna sau piciorul la care se află părul. Şi dacă **părul** se spală mai de multe ori cu leşie de aceasta, preparată din mac şi cenuşă, trebuie numaidecât să se vindece.[14]

Cei ce au **uimă**, fac lapte din sămânţă de mac, o udă cu lapte de acesta, o presură apoi cu puţină sămânţă tot de mac, şi aşa repeţindu-se aceasta în mai multe rânduri, **uima** dă înapoi şi se vindecă.[15] Sămânţa de mac cu miere şi cu pânză de paingăn se întrebuinţează de către române ca alifie la mai multe **bube**, ca să spargă şi să iasă dintr-însele răutatea afară.[16] Iar din cenuşa din beldii de mac se face un fel de leşie, cu care se spală **ranele** ce se vindecă greu.[17]

Dar **macul** se-ntrebuinţează de către **românce**le noastre nu numai în descântece spre vindecarea diferitelor morburi, ci şi la farmece şi vrăji.

Dovadă despre aceasta ne poate servi şi următoarea doină de sub poalele Bihorului în Ungaria:

Pe de-o lature de sat
Merge-un păun rătezat.
Dar nu-i păun rătezat,
Ci-i bădiţa fărmecat.

- Şi cine l-o fărmecat?
- Mândruliţa lui din sat.
Cu trei maci din trei grădini,
Cu apă din trei fântâni.[18]

---

[9] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47.
[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47.
[11] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, apud. dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 47-48.
[12] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. II, p. 91.
[13] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.
[14] Dat. rom. din Siret şi împrejurime, com. de I. Lupaşcu.
[15] Dat. rom. din ţinutul Dornei, com. de dl P. Ursul.
[16] Dat. rom. din Siret, dict. de I. Lupaşcu.
[17] Dat. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Il. Dugan, stud. gimn.
[18] M. Pompiliu: ***Poesii pop. de sub poalele Bihorului în Ungaria***, publ. în ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, p. 144; cf. şi Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 11.

Cum că **macul** se-ntrebuinţează de către românceleе noastre la vrăji şi farmece se poate vedea încă şi din următoarea horă din **Moldova**:

- Hai Ileană la poiană,
Ileană, Ileană!
Să săpăm o buruiană,
Ileană, Ileană!
Buruiana macului,
Ileană, Ileană!
Ca s-o dăm bărbatului,
Ileană, Ileană!
Să tot doarmă, doarmă dus,
Pân'ce soarele-a fi sus
Şi să doarmă somnoros,
Pân-ce soarele-a fi jos!
Ileană, Ileană! ...

- Cum n-aş merge-n poieniţă,
Bădiţă, bădiţă!
Dar nu pot după vroinţă
Bădiţă, bădiţă!
Că bărbatul rău mă teme,
Nici de-un pas el nu-mi dă vreme.
Mai stăi, stăi pân's-a culca
Şi cucoşul a cânta,
De la sânu-i c-oi scăpa,
***Buruiana** c-om săpa*
Şi vom pune-o-n locul meu
Ca să doarmă somnul greu.
Bădiţă, bădiţă![19]

Precum şi din următoriul **cântec de lume** din **Muntenia**:

*Foicică trei **costrei**,*
Fă-mă, Doamne, dacă vrei,
*Fă-mă bulgăraş de **tei***
Şi m-aruncă-ntre femei,
Să le-auz vorba şi sfatul
Când îşi farmecă barbatul!
*Foaie verde **micşunea**,*
Dumnezău îl asculta,
Bulgăraş că mi-l făcea,
Între femei l-arunca.
Şi-acolo ce-mi auzea,
Şi-acolo ce mi-şi vedea?
Una p-alta se-nvăţa,
Se-nvăţa, se sfătuia
Şi nevestii lui zicea:
- De-ţi e bărbatul urât,
Ie pământ de la mormânt
Şi-i aruncă-n aşternut,
Să se scoale surd şi mut;
*La cap pune-i un **dovleac***
Să nu-şi mai găsească leac;
La picioare iţele
Să-i ie dracul minţile;
Jur-prejurul patului,
Patului bărbatului,
*Pune **floarea macului***
Ca să doarmă dracului! [20]

Şi dacă s-ar lăsa numai cu atâta, să dea **mac** bărbatului ca să doarmă dus, tot ar fi cum ar mai fi. Dar mulţi nu se mulţămesc numai cu atâta, ci ştiind puterea macului, îndeamnă pe iubitele lor a da **mac** bărbaţilor ca să se mântuiască pentru totdeauna de dânşii.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o horă din **Bucovina**:

[19] V. Alecsandri: **Poesii pop. ale românilor**, Bucureşti, 1866, p. 324.
[20] G. Dem. Teodorescu: **Poesii populare române**, Bucureşti, 1885, p. 273.

Hai, Ileană, la poiană
Ileană, Ileană!
Să săpăm o buruiană
Ileană, Ileană!
Rădăcina macului
Ileană, Ileană!
Să o dăm bărbatului
Ileană, Ileană!
Să se ducă dracului
Ileană, Ileană! ...[21]

Apoi şi următoarea horă din **Muntenia**, jud. Romanaţi, com. Corabia:

Lino, Lino,
Bolbotino,
Mai haideţi pe la grădină
Să smulgem o bolbotină,
Bolbotina macului
Să i-o dăm bărbatului
Să se ducă dracului! [22]

O samă de fete, după cum ne spune o doină din **Banat**, com. Prigor, când urăsc pe iubiţii lor, le dau mac ca să se ducă dracului, adică să nu-i mai vadă. Dar, trăgându-şi mai pe urmă pe samă, le dau contrabăuturi, ca iarăşi să le iubească.

Iată şi doina respectivă:

Drag mi-a fost neicuţ'ăl băl,
De trei ani mă ţin cu iăl;
Dar acuma de vreo lună
Ne-am urât pentr-o minciună.
Şi-i dau frunza macului
Să se ducă dracului;
Şi-i dau frunză de săcară,
Ca să mă iubească iară.[23]

Macul, după credinţa româncelor din **Bucovina**, e foarte bun şi-n contra tuturor fărmăcătoarelor, a vrăjitoarelor, a strigoaicelor şi a alţor oameni voitori de rău, precum şi în contra spiritelor celor necurate, cari iau mana de la vacile mulgătoare.

Drept aceea, româncele ce voiesc ca vrăjitoarele şi strigoaicele să nu ieie mana de la vacile lor, încunjură în noaptea spre **Sfântul Andrei** vacile, mai ales pe cele mulgătoare, cu mac, după cum merge soarele, şi-ncunjurându-le, presură sămânţa tot de mac pe jos, împrejurul lor, zicând:

- *Când vor culege vrăjitoarele şi strigoaicele macul acesta de jos, atunci să ieie laptele şi smântâna de la vacile mele, atunci şi nici atunci!* [24]

De-asemene se crede că este bine a se scula în ziua de **St. George**, înainte de răsăritul soarelui, şi a presura **mac** împrejurul vacilor mulgătoare, căci făcând aşa, nimene nu va putea lua laptele de la vacile respective, aşa cum nu e nimene în stare să culeagă **macul** presurat.[25]

Tot în **Bucovina** se crede că la ajunuri, când se pregăteşte **grâul** cu **mac**, nu e bine a gusta din el înainte de cină, căci se crede că la din contră, acela va fi mâncat de purici tot anul.[26]

---

[21] Din colecţiunea mea inedită; cf. şi Mândrescu, *op. cit.*, p. 108.
[22] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 767.
[23] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 168.
[24] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.
[25] Dim. Dan: [...], în ***Gazeta Bucovinei.***

Copila care linge melesteul sau macahonul cu care s-a frecat **mac**, aceea, când se va mărita, are să capete un bărbat pleşuv. Iar băietul, care va face-o aceasta, va avea el o astfel de femeie.[27] Câţi copii voieşte să aibă o mireasă în viaţă, atâtea fire de **mac** să puie în papuci, când merge la cununie.[28] Iar femeia însărcinată care va mânca **mac**, aceea va naşte un copil care va avea o pieliţă foarte albă.[29]

Cenuşa de **mac-de-grădină**, în combinaţie cu alte plante, se întrebuinţează la facerea coloarei verde.[30]

Despre **floarea macului** cred românii din Bucovina că şede în **poarta iadului** şi amăgeşte pe toate sufletele câte trec din lumea aceasta în ceealaltă, ca să nu se ducă la rai, ci să între în iad.

O doină poporală din **Bucovina** ne spune în privinţa aceasta următoarele:

Iară floarea macului
Şede-n poarta iadului,
Şi tot creşte şi-nfloreşte
Multe suflete-amăgeşte ...[31]

În fine, voi să amintesc şi aceea că la toate descântecele, farmecele şi vrăjile se-ntrebuinţează mai mult numai **macul-de-grădină**, a cărui sămânţă e de două feliuri: albă şi albastră. Şi tot despre acest **mac** există la români încă şi următoarele cimilituri:

Oastea unui crai
Într-un vârf de pai.

Într-un vârf de pai
Stă oştirea unui crai.

Într-un vârvuşor de pai
Joacă oastea unui crai.

Într-un vârf de pai
Şede-un cap de crai.

Ciutcă
Butcă
La vârf măciucă.

Târg în vârful băţului.

Într-un vârf de beţişor
Am un frumos târguşor.

Târguţ
Într-un vârf de măcăuţ.

Într-un vârf de leţ
Un ţir de ospăţ.[32]

Dup'o grădinuţă
Târg în teleguţă.[33]

---

[26] *Idem de eadem.*
[27] Dim. Dan: [...], în ***Gazeta Bucovinei.***
[28] Sevastos: **Nunta la Români**, p. 237.
[29] Dim. Dan: [...], în ***Gazeta Bucovinei.***
[30] Sim. Fl. Marian: **Cromatica poporului român**, p. 37.
[31] S. Fl. Marian: **Poesii pop.**, t. II, **Doine şi hore**, Cernăuţi, 1875, p. 93; cf. de acelaşi: **Înmormântarea la români**, p. 459.
[32] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 217.
[33] Din colecţiunea mea inedită.

De la **macul-roşu**, numit altmintrelea în Bucovina şi **mac-sălbatic**; în Muntenia: **mac, mac-de-câmp, mac-roşu, paparoane** şi **paparună**[34]; iară în Transilvania: **mac-iepuresc, mac-roşu** şi **păpăruie**, lat. Papaver Rhoeas L.[35], se întrebuinţează numai **paparoanele** sau **paparunele**, adică florile, după cum se numesc acestea în **Muntenia.**[36]

Paparoanele sunt foarte des întrebuinţate de poporul de la ţară, de-aceea că, dând ceai de paparoane la copiii bolnavi de **vărsat** sau **pojar**, se crede că îl fac pe acesta să iasă afară mai iute şi se curăţă mai lesne de el.[37]

Macul-roş-de-grădină, lat. Papaver bracteatum Lindl[38], însă şi: **macul-nebun**, numit în Bucovina încă şi **mac-negru** şi **mac-rău**, iară în alte părţi **mac-de-câmp**, lat. Papaver dubium L.[39], a cărui sămânţă e neagră, nu se-ntrebuinţează la nemică.

[34] Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 37; Panţu: **Plantele**, p. 157; şi com. de dl Art. Gorovei: *Floarea **macului-sălbatic**, când e uscată, se numeşte prin unele locuri **paparoane**, şi macul însuşi se mai numeşte pe alocurea **paparună** pl. **paparune**. Fructele macului sunt aşezate într-o **gămălie** sau **botă**, cum i se mai zice în partea muntelui din jud. Suceava.*

[35] Porcius: **Flora**, p. [...].

[36] Panţu: **Plantele**, p. 204.

[37] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 48.

[38] Panţu: **Plantele**, p. 157.

[39] *Idem de eadem*, p. 156.

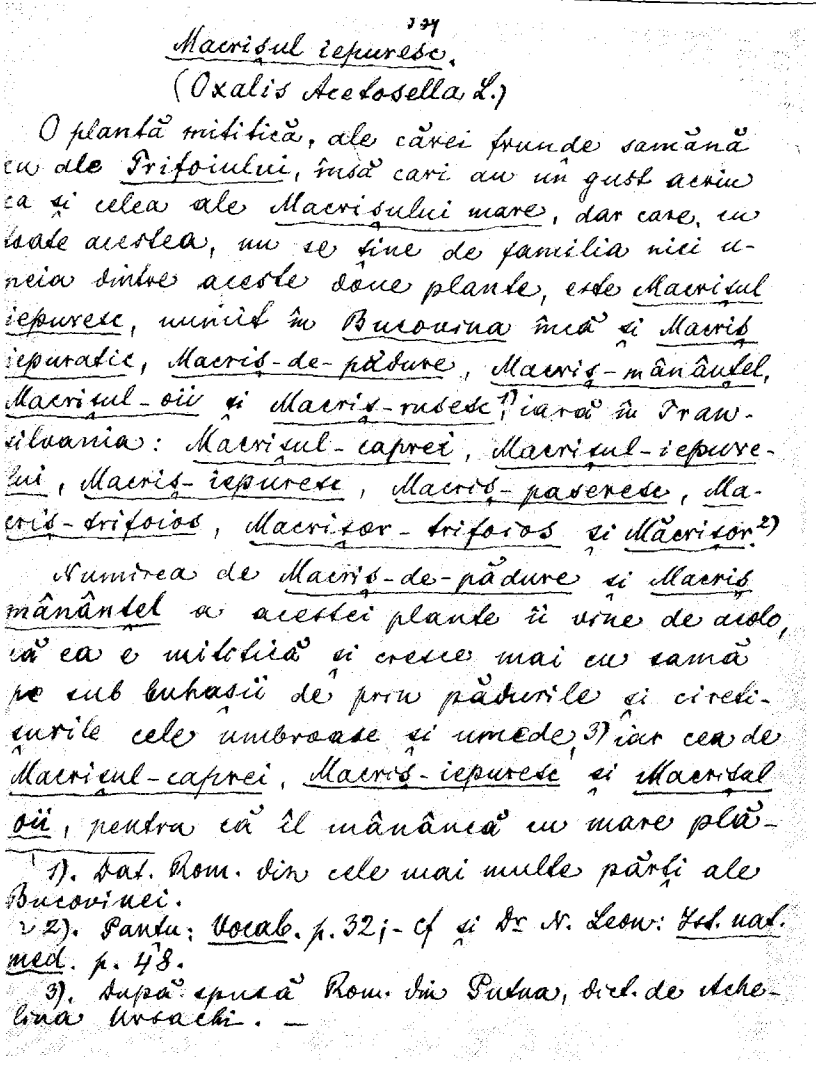

Măcrișul iepuresc.
(Oxalis Acetosella L.)

O plantă mititică, ale cărei frunde samănă cu ale Trifoiului, însă cari au un gust acriu ca și celea ale Măcrișului mare, dar care, cu toate acestea, nu se ține de familia nici uneia dintre aceste două plante, este Măcrișul iepuresc, numit în Bucovina încă și Măcriș iepuratic, Măcriș-de-pădure, Măcriș-mânânțel, Măcrișul-oii și Măcriș-rusesc[1], iară în Transilvania: Măcrișul-caprei, Măcrișul-iepurelui, Măcriș-iepuresc, Măcriș-păseresc, Măcriș-trifoios, Măcrișor-trifoios și Măcrișor.[2]

Numirea de Măcriș-de-pădure și Măcriș-mânânțel a acestei plante îi vine de acolo, că ea e mititică și crește mai cu samă pe sub buhașii de prin pădurile și cireșurile cele umbroase și umede,[3] iar cea de Măcrișul-caprei, Măcriș-iepuresc și Măcrișul-oii, pentra că îl mânâncă cu mare plă-

1). Dat. Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.
2). Pantu: Vocab. p. 32; - Cf și dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 48.
3). După spusa Rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi. —

249. Macrişul-iepuresc
(Oxalis Acetosella L.)

O plantă mititică, ale cărei frunze samănă cu ale **trifoiului,** însă cari au un gust acriu ca şi celea ale **macrişului-mare,** dar care, cu toate acestea, nu se ţine de familia nici uneia dintre aceste două plante, este **macrişul-iepuresc,** numit în **Bucovina** încă şi **macriş-iepuratic, macriş-de-pădure, macriş-mânânţel, macrişul-oii** şi **macriş-rusesc**[1], iară în Transilvania: **macrişul-caprei, macrişul-iepurelui, macriş-iepuresc, macriş-păseresc, macriş-trifoios, macrişor-trifoios** şi **măcrişor.**[2]

Numirea de **macriş-de-pădure** şi **macriş-mânânţel** a acestei plante îi vine de acolo că ea e mititică şi creşte mai cu samă pe sub buhaşii de prin pădurile cele umbroase şi umede[3], iar cea de **macrişul-caprei, macriş-iepuresc** şi **macrişul-oii,** pentru că îl mânâncă cu mare plăcere caprele,

[1] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.
[2] Panţu: Vocab., p. 32; cf. şi dr. N. Leon: Ist. nat. med., p. 48.
[3] După spusa rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

oile şi iepurii;[4] iar cea de **macriş** sau **macrişor-trifoios**, pentru că are frunzişoare constătătoare din câte trei foiţe rotunde, întocmai ca şi celea ale trifoiului.

Frunzele macrişului acestuia însă, când sunt tinere, le mânâncă cu mare plăcere nu numai iepurii, oile şi caprele, ci foarte adeseori şi copiii, cari umblă cu vitele la păscut.

Ceaiul de frunze proaspete de **macriş-iepuresc** se-ntrebuinţează şi ca leac contra **frigurilor.**[5]

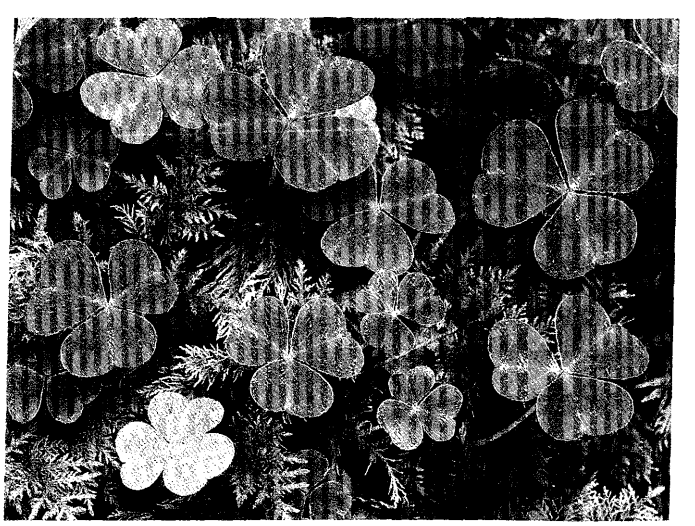

[4] După spusa rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi.
[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 48.

468

Mama pădurii.
(Asperula odorata L.)

Mama pădurii, după credința Românilor din unele părți ale Banatului, este o zînă cam bătrână, mai mult binefăcătoare decât rea. Binefăcătoare însă se arată ea mai cu samă copiilor ce au rătăcit prin pădure sau celor ce se află în vreo nevoie oareșicare.[1]

După credința Românilor din Bucovina însă precum și a celor din Transilvania și Țara-românească, Mama pădurii e o ființă bătrână, foarte urâtă și reutăcioasă, care caută să curme zilele voinicilor sau ale feți-frumoșilor ce rătăcesc prin pădure. Mai totdeauna însă e prinsă și sfășiată de cânii fraților sau ai fărtaților voinicilor ce-au fost mai nainte omorâți de dânsa.[2]

1). J. Schott: Walachische Märchen. Stuttgart und Tübingen. 1845. p. 297.
2). Gr. Sima a lui Ion: Busuioc și Magheran, poveste, publ. în Familia an. XIX. p. 171 și 172; - P. Ispirescu: Legende sau Basmele Românilor Bucuresci. 1882. p. 384.

250. Mama-pădurii
(Asperula odorata L.)

Mama pădurii, după credința românilor din unele părți ale **Banatului**, este o zână cam bătrână, mai mult binefăcătoare decât rea. Binefăcătoare însă se arată ea mai cu samă copiilor ce au rătăcit prin pădure sau celor ce se află în vreo nevoie oareșicare.[1]

După credința românilor din **Bucovina** însă, precum și a celor din **Transilvania** și **Țara-românească**, **Mama pădurii** e o ființă bătrână, foarte urâtă și răutăcioasă, care caută să curme zilele voinicilor sau ale feți-frumoșilor ce rătăcesc prin pădure. Mai totdeauna însă e prinsă și sfășiată de cânii fraților sau ai fărtaților voinicilor ce-au fost mai nainte omorâți de dânsa.[2]

[1] Schott: **Walachische Märchen**, Stuttgart und Tübingen, 1845, p. 297.
[2] Gr. Sima al lui Ion: ***Busuioc și magheran***, *poveste*, publ. în *Familia*, an. XIX, p. 171 și 172; P. Ispirescu: **Legende sau basmele românilor**, București, 1882, p. 384.

Mama-pădurii sau **muma-pădurii** numesc românii din **Banat**, precum şi cei din **Ţara-românească**, nu numai fiinţa mitologică despre care ni-a fost până aice vorba, ci şi o plantă, anume Asperula odorata L.[3]

În alte părţi din **Banat** însă planta aceasta se numeşte **roibiţă**[4]; în judeţul Vlaşca-Comana din **Ţara-românească**: **vinariţă**; iară în Transilvania: **sânjuane-de-pădure.**[5]

Femeile din unele părţi ale **Ţării-româneşti**, cari au copii mici, niciodată nu-i bat pe aceştia cu mătura, oricât de năcăjite ar fi ele. Ceea ce le face de a nu-i lovi sau a-i ameninţa cu mătura este credinţa că, dacă-i bat, vine noaptea **Mama pădurii**, li se arată în vis şi-i sparie.

Drept aceea, când plâng copiii în somn şi continuă a plânge şi după ce s-au deşteptat, se zice că a venit **Mama pădurii** la ei, de-aceea mamele lor totdeauna cheamă pe atare babă din sat, care ştie descânta, ca să le descânte.

Baba chemată, venind, ia o secure şi, descântând cu dânsa, zice:

*Tu, **Muma pădurii**,*
Tu de astă sară
Încolo să nu mai vii,
Că tu vii cu mâinile
Cât rişchitoarele,
Cu picioarele
Cât prăjinile,
Cu ochii cât sitele,
Cu dinţii cât teslele,
Cu unghiile
Cât secerile.
Să te duci în coadele mărilor,
În coarnele cerbilor,
Unde fată mare
Cosiţă nu împleteşte,
Voinic nu chioteşte.
Că ele te-adastă
Cu făcliile aprinse,
Cu mesele întinse,
Cu păharele pline rase
Puse pe masă.
Acolo să muşti,
Acolo să mânânci,
Acolo să şezi,
Acolo să odihneşti
De-astă sară încolo
Să nu mai vii la N.
Că te tai cu securea.
Şi nici acolo să nu şezi,
Ci să te duci în ăl fund de mare,
Că te-aşteaptă o fată mare
Moaşa dumitale!

Iar când rosteşte cuvintele:

Că eu cu securea te-oi tăia,
De la N. te-oi depărta,

atunci înfige securea cu tăiuşul în pragul uşii.[6]

O samă de femei însă nu se mulţămesc numai cu atâta, că pun să li se descânte copiilor spăriaţi de **Mama pădurii**, ci ele fac totodată şi scăldătoare din planta **mama-pădurii**, în care îi

---

[3] Schott, *op. cit.*, p. 297: *Muma padura reunt der Walache auch die pflanze asperula odorata (Waldmeister, meserich), und merkwürdig ist dass der altlateinische name dietes gewächses herba matris sylvae heitt.*; Grecescu, **Conspect**, p. 268.

[4] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 673.

[5] Panţu: **Vocab.**, p. 6.

[6] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea I, p. 595.

scaldă apoi, anume ca să le treacă spărietura şi să nu se mai ude în pat, căci copiii spăriaţi de **Mama pădurii** nu numai că plâng prin somn, ci adeseori se şi udă noaptea în pat.[7]

Afară de aceasta, **mama-pădurii** se-ntrebuinţează foarte adeseori şi-n scăldături la copiii slăbiţi, precum şi contra tifosului sau a **lungoarei.**[8] În fine, mai e de amintit încă şi aceea că de familia **mamei-pădurii** se mai ţin încă două plante, cari asemenea li-s românilor, şi mai ales celor din **Transilvania,** cunoscute după nume. Iară acelea sunt: **lipitoarea,** lat. Asperula arvensis L., şi **lipitoarea-de-văpsit,** lat. Asperula tinctoria L.[9]

*

Codrul-cucului, căruia i se mai zice şi **mama-pădurii,** sunt bune de **muma pădurii** (boală); te afumi cu ele sara şi fierbi şi bei.[10]

*

Muma-pădurii (o buruiană ce samănă cu **urzicile moarte,** dar foile şi lujerul sunt roşii închis), te afumi cu ea când ai **muma pădurii** (copiii mici şi lehuzele) şi **spăimuri.**[11] **Mama-pădurii,** care e bună la vaci, se numeşte lat. Lathraea squamaria.[12]

*

Muma-pădurii (păroasă), Asperula odorata. În *Apărătoriul sănătăţii*, an. II, p. 22, există un descântec de **Muma pădurii,** care ne spune de copilul spăriet de **Muma pădurii** şi din care cauză se udă noaptea în pat. Din **muma-pădurii** se face scaldă contra spărieturii.

Despre **mama-pădurii.**[13]

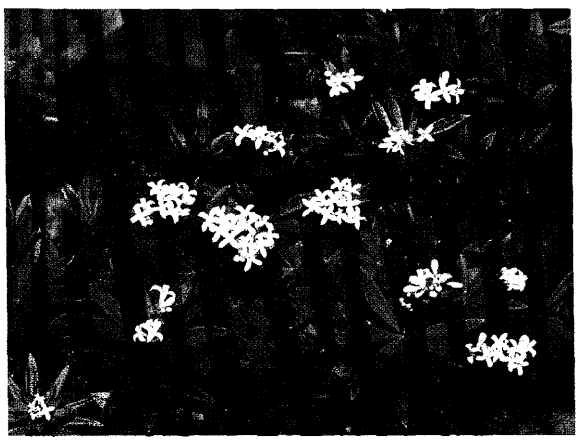

[7] *Apărătoriul sănătăţii*, an. II, p. 22.
[8] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 48.
[9] Panţu: **Vocab.**, p. 6.
[10] Com. de dl T. Bălăşel; a se vedea şi colecţiunea lui Tocilescu.
[11] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[12] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[13] Vezi *Sănătatea*, an. III, nr. 7, p. 110.

251. Matocina
(Melissa officinalis L.)

343

Matocina.
(Melissa officinalis L.)

Planta, care, după credința și spusa Românilor de-pretutindene, le place albinelor mai mult și la care trag ele mai tare și mai cu drag, e Matocina, numită în Bucovina încă și Busuiocul-albinilor, Iarba-stupului, Mataşina și Roiniță; în Moldova: Iarba-stupilor, Iarba-stupului, Mătăciune, Roiniță și Roiște;[1] în Țara-românească: Mătăcină și Melisă;[2] iară în Transilvania: Floarea-stupilor, Iarba-roilor, Iarba-stupului, Măcitină, Mătăcină, Mătăcina-stupilor și Mintă-turcească.[3]

1). Dr Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian p. 76, 156 și 386; - Idem: Prodrom. p. 390; - I. Creangă: Opuri complete. Ed. Minerva p. 317 și dat. Rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculaiu Filip.

2). S. Fl. Marian: Insectele. p. 163.

3). Dat. Rom. din Teiuș, dict. de Maria Rațiu: Mătăcina e o plantă stufoasă cu frunze late și plăcut mirositoare, care se păstrează prin stupini pentru albine la roit; - a celor din Munții apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj; - Frâncu și Candrea: Românii din Munții apuseni p. 231: „Mătăcina = un fel de iarbă binemirositoare, se mai zice Mătăcina-stupilor, fiindcă se freacă cu dânsa coșnițele"; - Porcius: Flora. p. 85.

Planta, care după credinţa şi spusa românilor de pretutindene le place albinelor mai mult şi la care trag ele mai tare şi mai cu drag, e **matocina**, numită în Bucovina încă şi **busuiocul-albinilor, iarba-stupului, mataşină** şi **roiniţă**; în Moldova: **iarba-stupilor, iarba-stupului, mătăciune, roiniţă** şi **roişte**[1]; în Ţara-românească: **mătăcină** şi **melisă**[2]; iară în Transilvania: **floarea-stupilor, iarba-roilor, iarba-stupului, măcitină, mătăcină, mătăcina-stupilor** şi **mintă-turcească**.[3] Din cauza aceasta apoi prisăcarii sau, mai bine zis, toţi românii cari se ocupă cu

[1] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *Columna lui Traian*, p. 76, 156 şi 386; Idem: **Prodrom**, p. 390; I. Creangă: **Opuri complete**, Ed. Minerva, p. 317; şi dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculai Filip.

[2] S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 163.

[3] Dat. rom. din Teiuş, dict. de Maria Raţiu: *Mătăcina e o plantă stufoasă cu frunze late şi plăcut mirositoare, care se păstrează prin stupini pentru albine la roit.*; a celor din Munţii apuseni, com. Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj; Frâncu şi Candrea: **Românii din Munţii apuseni**, p. 231: *Mătăcina = un fel de iarbă binemirositoare, se mai zice mătăcina-stupilor, fiindcă se freacă cu dânsa coşniţele.*; Porcius: **Flora**, p. 85.

cultivarea albinelor presădesc planta aceasta prin prisăci sau prin apropierea acestora, anume ca albinele, când roiesc, să nu se depărteze de prisacă sau chiar să fugă.[4]

Iar când roiesc albinele, atunci luând unul dintre ştiubeiele prepărate de mai nainte pentru aşezarea roilor într-însele, îl ung pe dinuntru cu **matocină**, anume ca să atragă prin mirosul ei cel plăcut matca şi după dânsa întreg roiul.[5]

Făcându-se aceasta, albinele, cărora le place mirosul **matocinei** cu care s-a uns ştiubeiul, se apropie de acesta, încep a juca împrejurul lui din ce în ce tot mai tare şi, dacă le place şi ştiubeiul, atunci se vâră într-însul şi anume mai întâi matca şi după dânsa întreg roiul.[6]

Afară de aceasta, **matocina** se mai întrebuinţează încă şi ca leac pentru **răul copiilor**. Spre scopul acesta se fac dintr-însa, precum şi din alte plante, scăldători în cari se scaldă apoi copiii cari pătimesc de **răul copiilor**.[7]

O samă de români din **Transilvania** o pun şi în vinars, anume ca să-i deie un gust mai plăcut.[8] Iar o samă de călugări din **România** prepară din frunzele ei şi un fel de apă, numită **apă-de-melisă**.[9]

[4] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Transilvania, com. Teiuş, dict. de Maria Raţiu: *Mătăcina se presădeşte înaintea stupinei, anume ca albinele să nu părăsească locul acela.*

[5] Dat. rom. din Bucovina, com. Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Roiniţa** e bună de uns ştiubeiele ca să nu fugă gâzele (albinele), pentru că acestora le place foarte tare mirosul ei.*; a celor din Romăneşti, dict. de Niculai Şpac: ***Roiniţa** are floare albastră. Se ung ştiubeiele cu dânsa ca să nu fugă albinele. Dacă ştiubeiul e vechi sau dacă umblă vreun şoarece printr-însul, atunci fug albinele. Iar dacă se unge cu roiniţă, nu fug.*; cf. şi S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 163; I. Creangă: **Opere complete**, Ed. Minerva, p. 917; dat. rom. din Moldova, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip: *Cu **roiniţa** se ung ştiubeiele la **urdiniş** şi pe dinlăuntru, spre a atrage matca la roit.*; a celor din Transilvania, com. Bistra, com. de Aur. Gligor: *Cu măcitină se unge coşniţa, căci stupul trage bucuros în ea.*

[6] S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 163.

[7] Dat. rom. din Bucovina.

[8] Dat. rom. din Teiuş, dict. de Maria Raţiu.

[9] Panţu: **Vocab.**, p. 28.

252. Matruna
(Acanthus longifolius Host.)

156

Matruna.

(Acanthus longifolius Host.)

Rădăcina de Matruna sau Talpa urs-
lui, lat. Acanthus longifolius Host. sau A.
mollis Schott.[1] e bună ca atât bărbaţii cât
şi femeile s'o poarte în şerpare sau sub
brâu, dar mai cu samă cătanele (soldaţii)
când se duc la bătae, căci ea, după cre-
dinţa şi spusa Românilor din Banat,
purtată la sine fereşte şi apără pre om
de toate relele, şi aceasta în formă de
câne puternic şi credincios.

Ciuma sau Doamna-cale, Diavolul şi
alte spirite necurate, trimise fiind de vră-
jitori şi vrăjitoare prin făcături şi mâ-
nături ca să pocească, să omoare şi să
mânânce pre cutare om, se duc până
la dânsul, dar cum ajung îndată trecnesc
şi fug înapoi din apropierea lui, spunând
vrăjitoarelor ce le-au mânat, cum că
nu pot să-i facă nici un rău, deoarece
ce Matruna, ca un câne puternic

1) Panţu: Vocab. p. 1; — Brândză: Prodrom.
p. 365.

Rădăcina de **matrună** sau **talpa-ursului**, lat. Acanthus longifolius Host. sau A. mollis Schott[1], e bună ca atât bărbaţii, cât şi femeile s-o poarte în şerpare sau sub brâu, dar mai cu samă cătanele (soldaţii) când se duc la bătaie, căci ea, după credinţa şi spusa românilor din **Banat**, purtată la sine fereşte şi apără pe om de toate relele, şi aceasta în formă de câne puternic şi credincios.

Ciuma sau **Doamna-cale**, **Diavolul** şi alte spirite necurate, trimise fiind de vrăjitori şi vrăjitoare prin făcături şi mânături ca să pocească, să omoare şi să mânânce pe cutare om, se duc până la dânsul, dar cum ajung, îndată trecnesc fug înapoi din apropierea lui, spunând vrăjitoarelor ce le-au mânat, cum că nu pot să-i facă nici un rău, deoarece **matruna**, ca un câne puternic şi credincios, veghează ager lângă dînsul.

Când vine **colera** ori **ciuma** într-un sat şi încep oamenii a muri, atunci pe loc se şi face asupra satului următoriul descântec:

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 1; Brândză: **Prodrom**, p. 365.

Trei muieri bătrâne ştiutoare, cu părul despletit, pleacă la miezul nopţii şi anume: una ducând cu sine un **saponiu** (hârleţ), a doua o căldare cu apă şi a treia un braţ de **matrună**, şi astfel înarmate, încunjurând ele satul, tăcând ca nişte surde şi mute la tot drumul şi la toată calea ce iesă din sat, sapă câte o groapă, o udă cu apă din căldare şi îngroapă într-însa câte un fir de **matrună**.

Doi oameni cu un plug, la care sunt prinşi doi boi negri, le urmează, asemenea tăcând, la o îndepărtare de vreo 100 de paşi, trăgând o brazdă împrejurul satului.

După încunjurarea aceasta, întorcându-se înapoi, se duc la una din cele trei muieri, unde le aşteaptă deja de la toată casa câte o persoană, care a adus cu sine făină, carne, precum şi alte bucate ce au.

Aice apoi cele trei muieri, tot tăcând, frămîă ă cu rămăşiţa apei din căldare şi coc o **turtă** (pogace), numită **turta ciumei** sau **a colerei**.

După ce-au sfârşit de copt turta aceasta precum şi alte bucate, vine popa, iar de nu au, îl aduc din alte sate, şi acela binecuvântează apoi bucatele, cari formează **cinstele ciumei** ori **colerei**.

Făcându-se şi aceasta, se pun cu toţii la masă şi se ospătează, pe la miazănoapte închinând **cinstele ciumei** sau **colerei**.

În urmă, plecând acasă, tot natul capătă o bucată de turtă şi, gustând din ea, o duce acasă şi o dă spre mâncare pe la toţi casnicii, împărţind-o în tărâţe şi la vite, cu scop spre a se feri şi scuti toţi de **ciumă** ori de **coleră**.

Făcându-se toate celea ce s-au înşirat până aicea, se crede că peste **matruna** descântată şi îngropată la drumurile şi căile satului, nu este iertat **ciumei** ori **colerei** să intre în sat.

În fine, spune tradiţiunea că asemenea ceremonii se fac mai vârtos trăgând brazda periferică cu plugul, când se întemeiază satul.[2]

[2] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *Familia*, an X, p. 548.

253. Mazerea
(Pisum sativum L.)

Mazerea. 353
(Pisum sativum L.)

O legendă din Bucovina, care ne spune de când şi de unde se trage Mazerea, sună precum urmează:

„ Zice că jidovii, după ce l-au prins şi l-au judecat pre Domnul nostru Is. Chr. la moarte, i-au pus o cruce mare de Brad în spate şi apoi s'au pornit cu dânsul la locul de pierzare.

„ Maica Domnului, văzând că-l duc pre fiul său fără nici un pic de vină ca să-l răstignească şi că nu e nici un chip de scăpare, a prins a plânge şi-a se văicăra, de se cutremura cămeşa pe dânsa.

„ Şi cum mergea Domnul nostru Is. Chr. cu crucea pe umeri şi cu capul plecat în jos de muncit şi supărat ce era, se ducea şi Maica Preacurată în urma lui pe o cărare lăturaşă plângând şi vărsând lacrimi ca Bobul de durere.

„ Lacrimile ei însă, căzând şi întrând în pământ, nu se pierdură, ca lacrimile altor mame, cari plâng după fiii lor, ci ele se prefăcură în nişte bobiţe rătunde, din cari, încolţind şi crescând, se făcu apoi

O legendă din **Bucovina**, care ne spune de când şi de unde se trage **mazerea**, sună precum urmează:

Zice că jidovii, după ce l-au prins şi l-au judecat pe Domnul nostru Isus Christos la moarte, i-au pus o cruce mare de **brad** *în spate şi apoi s-au pornit cu dânsul la locul de pierzare.*

***Maica Domnului**, văzând că-l duc pe fiul său fără nici un pic de vină ca să-l răstignească şi că nu e nici un chip de scăpare, a prins a plânge şi-a se văicăra, de se cutremura cămeşa pe dânsa.*

Şi cum mergea Domnul nostru Isus Christos cu crucea pe umeri şi cu capul plecat în jos de muncit şi supărat ce era, se ducea şi Maica Preacurată în urma lui pe o cărare lăturaşă, plângând şi vărsând lacrimi ca **bobul** *de durere.*

Lacrimile ei însă, căzând şi întrând în pământ, nu se pierdură ca lacrimile altor mame, cari plâng după fiii lor, ci ele se prefăcură în nişte bobiţe rătunde, din cari, încolţind şi crescând, se făcu apoi ***mazerea**. Şi de-atunci e mazerea pe pământ.*[1]

[1] După spusa rom. din Ilişeşti şi Buninţi.

Şi deoarece **mazerea** e făcută din **lacrimile Maicii Domnului**, de-aceea cred şi spun românii din **Bucovina** mai departe că nu e bine ca să se verse pe jos.[2]

Când se află însă un om pe patul morţii şi nu poate muri, ci numai se chinuieşte, atunci cred şi spun românii din **Transilvania** că e bine a se pune sub capul lui **vreji de mazere** ori coji din **păstările** (păstăile) acesteia, căci atunci nu se chinuieşte atâta, ci moare mai iute.[3]

Iar dacă se află în casă **greieri** şi voieşti să scapi de dânşii, e bine să iei paie de **mazere** şi să le pui sara în mijlocul casei, căci peste noapte se strâng toţi greierii pe dânsele. A doua zi desdemineaţă însă să iei paiele binişor, să le bagi într-un sac şi să le dai afară. Făcând-o aceasta, scapi de cântecul cel supărăcios al greierilor.[4]

Afară de-aceasta, **mazerea** e bună şi de leac.

Aşa, când are cineva **dor de inimă**, adică atunci când are **cârcei prin pântece**, e bine să fiarbă **cârcei de mazere** în apă ne-ncepută, şi apa aceasta s-o beie, că apoi îi trece.[5]

Când are cineva **bubă albă**, ia smântână proaspătă şi o pune la foc ca să fiarbă lin, fără ca să se afume. Îndată însă ce începe smântâna a fierbe, pune într-însa **ceapă**, care mai nainte de aceasta s-a fript, apoi flori de **mazere albă**, Pisum sativum L., şi flori de **bob alb**, Vicia Faba L., şi fierbându-le pe toate la un loc, face dintr-însele o legătoare sau alifie. Când e alifia gata, spală rana, pune pe dânsa **floare de bostan** şi apoi o leagă pe deasupra cu alifia.[6]

Când are vreun copil **bube dulci**, maica sa sau şi altul cineva, arde **mazere** şi, pisând-o mărunţel, presură bubele cu dânsa.[7]

Mazerea, fiind o leguminoasă foarte nutritoare şi totodată şi gustoasă, se mânâncă atât verde, cât şi coaptă.

Când e verde, i se mânâncă nu numai fructul, adică **mazerea**, ci şi **păstăile** sau **păstările**, după cum le numesc unii. Iar când e coaptă, i se mânâncă numai fructul, care se prepară mai tot aşa ca şi **fasolea**, cu acea deosebire numai că-mpreună cu **mazere** se fierb foarte adeseori şi togmagi, care fiertură se numeşte **togmagi cu mazere**.

Deoarece însă foarte mulţi inşi iubesc a mânca **mazerea** când e încă tânără, de-aceea nu unul şi nu o dată se lăcomeşte la **mazerea** altuia.

De-aice apoi şi următoarea anecdotă, uzitată în **Moldova**, jud. Tecuci:

*Cică un om, anume Lazăr, s-a dus odată să fure **mazere** de la un alt om.*

*Deoarece însă la asemenea întreprinderi trebuie să fie omul cu mare băgare şi luare de samă, de-aceea dete el mai multe târcoale pe ici, pe acolo, ca să vadă pe unde ar fi mai bine de sărit şi de fugit. În urma urmelor însă, ce face, ce direge, destul atâta că se duce sara la omul cu **mazerea**, ca să ştiricească de la acesta în ce chip ar putea mai lesne să-şi ajungă scopul.*

N-a apucat însă bine a intra în casă şi, luându-l gura pe dinainte, zice:

---

[2] Dim. Dan, în *Gazeta Bucovinei* pe an. 1894-1895.

[3] S. Fl. Marian: **Înmormântarea la români**, p. 35.

[4] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 83.

[5] Cred. şi dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[6] V. Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. I, p. 332.

[7] Dr. Ioan Moga: ***Alimentele omului***, publ. în *Familia*, an. XIX, p. 277: *Poporul ici-colo întrebuinţează **mazerea** arsă şi pisată mărunt în contra **bubelor dulci** la copii.*

*- Bună sara, **mazere**!*
- Mulţămesc dumitale, Lazăre!
- Ce cugeţi? să te bobesc, ori să mi te păstăresc?
*- Nu ştiu, să te pălmuiesc, ori să mi te păruiesc? îi răspunse stăpânul **mazerei**, pricepând apele lui **Lazăr**. Lazăr însă, la rândul său, văzând c-a sfeclit-o, luă drumul de frică de-a dreptul peste poartă, trecându-i tot dorul de **mazere**.*[8]

Mazerea figurează câteodată şi-n unele doine poporane. Aşa o doină de dragoste de pe **Câmpia Ardealului**, în care o întâlnim, sună precum urmează:

Haida, mândră, colo-n vale
*Să vedem **mazerea**-n floare.*
Şi de-a fi să ne iubim
Mazerea să o plivim,
Laolaltă-n veci să fim.
Şi de-a fi să ne lăsăm
Mazerea să o tăiem,
Vorbă altul să n-avem.[9]

O altă doină, tot din **Ardeal**, în care ni se spune că **blăstămul de mamă**

*E mărunt ca **mazerea***
Şi-arde mai rău ca para,

sună astfel:

Frunză verde ca iarba,
Rău m-a blăstămat maica,
Rău m-a blăstămat şi-a plâns,
Rele zile am ajuns!
Şi mă blastămă şi plânge
Şi mai rele oi ajunge.
Ceartă, mamă, cu gura,
Numai nu mai blăstăma,
Că blăstămul ăl de mumă
*E mărunt ca **bobul***
Şi arde ca focul,
*E mărunt ca **mazerea***
Şi arde ca para.[10]

Când vorbeşte cineva mult şi fără de rost, atunci poporul din **Transilvania**, comitatul Hunedoarei, zice:

Hodorosc, trosc
Mazere de post!

---

[8] Com. de dl Tud. Pamfile.
[9] Ioan Dologa: ***Doine şi hore din Câmpia Ardealului***, publ. în *Familia*, an. XXIII, p. 92.
[10] Bibicescu, *op. cit.*, p. 94; cf. şi doina de sub p. 95, precum şi cea ostăşească de sub p. 127.

Când cineva se laudă pe sine din cale-afară, poporul, tot din **Transilvania**, îţi face judecata cu vorba:

Dic mazerea,
Paspara, pasolea![11]

Ceea ce corespunde zicalei usitate în **Bucovina**:

Dă Doamne
Borş cu poame![12]

Când înveţi pe cineva de bine şi acela nu te ascultă, se zice:

Mazere aruncată-n părete, adică, precum nu se prinde **mazerea** de părete, aşa nu se prinde nici de respectivul sfatul cel bun.[13]

Iar o zicală, uzitată mai ales în **Moldova**, jud. Suceava, sună:

Ca mazerea lângă drum,
Câţi trec, toţi o smulg,

adică: rău de tot. Se dă ca răspuns acelora cari ne-ntreabă cum o ducem.[14]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **mazerei** se mai ţin încă două plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

Mazerea-de-câmp, lat. Pisum arvense L., şi
Mazerea-sălbatică, lat. Pisum elatius Stav.[15]

*

Mazere.[16]

[11] ***Foaia poporului***, an. I, Sibiu, 1893, p. 53.
[12] Dat. rom. din Ilişeşti. Moşul celui ce mi-a spus această zicală era de origine din Transilvania.
[13] Din Bucovina.
[14] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 214.
[15] Panţu: **Vocab.**, p. 36.
[16] *Şezătoarea*, VI, p. 66; VIII, p. 8.

254. Mazerea-mâţei
(Thlaspi arvense L.)

248

Mazerea mâţei.
(Thlaspi arvense L.)

Mazerea-mâţei, numită altmintrelea şi Buruiana-viermelui, Iarbă-roşie, Punguliţă, Păsculiţă şi Păscuţa-ciobanului, e o buruiană, cam dela 15-30 Cm. de înaltă, care creşte prin grădini şi pe arăturile de prin ţarini şi care înfloreşte începênd din luna lui Maiu şi până în Septemvrie. Ea aduce întru câtva în privinţa făpturii şi mai ales a floarei şi a învălişului seminţelor sale cu Punguliţa-păstoriului sau Traista-ciobanului, lat. Capsella Bursa pastoris Moench, de unde se vede că-i vin şi numirile din urmă, atâta numai că pe când frunzele Pungulţei-păstoriului sunt puţin mai mici şi mai încrestate şi cresc mai mult spre rădăcină, pe-atunci frunzele sale sunt ceva mai mari, mai puţin încrestate şi cresc, schimbiş, până spre vârvul tuleului.

I. Panţu: Vocab. p. 47.

Mazerea-mâţei, numită altmintrelea şi **buruiana-viermelui, iarbă-roşie, punguliţă, tăşculiţă** şi **tăşcuţa-ciobanului**[1], e o buruiană, cam de la 15-30 cm de înaltă, care creşte prin grădini şi pe arăturile de prin ţarini şi care înfloreşte începând din luna lui mai şi până în septemvrie. Ea aduce întrucâtva în privinţa făpturii şi mai ales a floarei şi a învălişului seminţelor sale cu **punguliţa-păstoriului** sau **traista-ciobanului**, lat. Capsella Bursa pastoris Moench, de unde se vede că-i vin şi numirile din urmă, atâta numai că, pe când frunzele **punguliţei-păstoriului** sunt puţin mai mici şi mai încrestate şi cresc mai mult spre rădăcină, pe-atunci frunzele sale sunt ceva mai mari, mai puţin încrestate şi cresc, schimbiş, până spre vârvul tuleului.

Mazerea-mâţei se-ntrebuinţează ca leac atât contra **viermilor**, cât şi a **cruşitului** la vite.

Pentru viermi se fierbe şi cu zama ce iesă dintr-însa se spală ranele cu viermi.

Iar pentru vitele ce **cruşesc**, adică cari se udă sânge, se fierbe şi cu zama ei se udă o câtime anumită de tărâţe, şi tărâţele acestea se dau apoi în orişice zi, afară de duminică, vitelor celor ce cruşesc, de mâncare.[2]

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 47.
[2] Dat. rom. din Sadova, dict. de Tudora a lui Cosma Ierhan.

99

Măciesul

(Rosa canina L.)

Măciesul sau Măcesul este un fel de trandafir sălbatic, care creşte mai pretutindene atât la ţară cât şi la munte şi care se mai numeşte în Bucovina încă şi Câcădâr, Călcădăriu, Trandafir-de-câmp şi Trandafir-sălbatic; în Moldova: Cacadăr, Cacadâr, Cacasder, Curu-boului, Măcieş, Măciueş, Sgorghin şi Trandafir-sălbatic;[1] în Ţara-românească: Măceş, Roji, Roşariu, Rug, Rugă, Ruguleţ şi Trandafir-sălbatic;[2] în Transilvania: Măceş, Măcieş, Rug, Rug-sălbatic, Rujă, Rugiuţă şi Ruguş;[3] în Banat:

1). Şezătoarea an. I. vol. I. p. 121 şi 176; – an. II. vol. II. p. 139 şi 223; – vol. IV. p. 52; – Panţu: Plantele p. 157; – şi com. de dl Tud. Pamfile: „Sgorghinul sau Trandafirul sălbatic creşte prin gardurile viilor şi se asamănă cu cel de grădină. Face flori cu un singur rând de petale, roşii sau roşii spălăcite. Toamna şi iarna copiii îi mănâncă fructul acrişor şi moale, dar se feresc să-i înghită şi sâmburii de teamă că capătă trânji."

2). Bartolomeu: Cunoaşterea plantelor p. 38; – Şezătoarea săteanului an. I. Târgu-Jiu 1898. p. 43; – Rădulescu-Codin, op. cit. p. 76 şi 163; – Şezătoarea Vol. IX. p. 5: „Roji, un fel de trandafir sălbatic."

3). Transilvania an. VI. Braşov 1873. p. 207; – Şezătoarea vol. VII. p. 183: „În Solnoc-Dobâca rugărie însamnă un loc plin cu Rugi. Rug se zice la Trandafirul-sălbatic"; – Familia an. VII. Pesta 1871. p. 535; – Panţu: Plantele p. 157.

255. Măcieşul sau Trandafirul-de-câmp

(Rosa canina L.)

Măcieşul sau **măceşul** este un fel de trandafir sălbatic, care creşte mai pretutindene, atât la ţară, cât şi la munte, şi care se mai numeşte în Bucovina încă şi **câcădâr, călcădăriu, trandafir-de-câmp** şi **trandafir-sălbatic**; în Moldova: **cacadăr, cacadâr, cacasder, curu-boului, măcieş, măciueş, sgorghin** şi **trandafir-sălbatic**[1]; în Ţara-românească: **măceş, roji, roşariu, rug, rugă, ruguleţ** şi **trandafir-sălbatic**[2]; în Transilvania: **măceş, măcieş, rug, rug-sălbatic, rujă, rugiuţă** şi **ruguş**[3]; în

[1] *Şezătoarea*, an. I, vol. I, p. 121 şi 176; an. II, vol. II, p. 139 şi 223; vol. IV, p. 52; Panţu: **Plantele**, p. 157; şi com. de dl Tud. Pamfile: *Sgorghinul sau trandafirul-sălbatic creşte prin gardurile viilor şi se asamănă cu cel de grădină. Face flori cu un singur rând de petale, roşii sau roşii spălăcite. Toamna şi iarna copiii îi mănâncă fructul acrişor şi moale, dar se feresc să-i înghită şi sâmburii, de teamă că capătă trânji.*

[2] Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 38; *Şezătoarea săteanului*, an. I, Târgu-Jiu, 1898, p. 43; Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 76 şi 163; *Şezătoarea*, vol. IX, p. 5: ***Roji** – un fel de trandafir sălbatic.*

[3] ***Transilvania***, an. VI, Braşov, 1873, p. 207; *Şezătoarea*, vol. VII, p. 183: *În Solnoc-Dobâca, **rugărie** însamnă un loc plin cu **rugi**. **Rug** se zice la **trandafirul-sălbatic**.*; ***Familia***, an. VII, Pesta, 1871, p. 535; Panţu: **Plantele**, p. 157.

Banat: **rug** şi **rujiţă**[4]; iară în Macedonia: **mâceş**[5].

Floarea **măcieşului**, care e de coloare trandafirie, rar când albă, şi care are un miros plăcut, se numeşte, mai ales în Ţara-românească, **răsură** pl. **răsuri**, **rosură** pl. **rosuri** şi **rujă** pl. **ruje**; iar fructele sale, cari sunt de coloare roşie şi ai căror sâmburi sunt ghimpoşi, se numesc: **cacadăre**, **câcădâre**, **căcicădere**, **călcădere**, **măciaşe**, **măcieşe**, **mâceşe**, **poamele-dracului**, **scoabe-n-cur** şi **ruge**, sing. **cacadără**, **câcădâră**, **căcicăderă**, **călcădără**, **măciaşă**, **măcieşă**, **mâciaşă**, **poama-dracului**, **scoabă-n-cur** şi **rujă**.[6]

Dintru început, după cum ne spune o legendă din **Transilvania**, com. Reteag, **măcieşul** n-a fost un tufari mic şi ghimpos ca în ziua de astăzi, ci el a fost un pom frumos, drept şi înalt ca un **brad** şi cu **ruji** mari, dar fără ghimpi. Când a alungat Dumnezău pe îngerii cei răi din cer pe pământ, atunci îngerii alungaţi pe acest pom frumos şi înalt au vrut să se urce iarăşi înapoi la cer.

Însă Dumnezău, văzându-i ce vor să facă, îndată a prefăcut **măceşul** în **rug**, cum se vede astăzi, şi l-a înzăstrat cu ghimpi ca unghiile lui **Ucigă-l-toaca**, astfel că **dracii**, cari apucaseră a se acăţăra pe dânsul, nu se mai putură descleşta din ghiarele **măceşului**, ci rămaseră acolo pentru totdeauna. Iar dracii ce scăpară nu numai că o luară la fugă încotro îi duseră ochii şi picioarele, ci ei până şi-n ziua de astăzi fug de **rugi**.

Ba, ce este încă şi mai mult, nici **strigoaiele** nu pot trece peste **rug**. De-aice vine apoi că oamenii pun în fiecare an **rugi-sălbatici** la porţi, la fereşti şi la uşi spre ziua de **St. George**, anume ca **strigoaiele** să nu poată trece şi lua laptele de la vacile mulgătoare.[7] Românii din unele părţi ale **Bucovinei** şi **Moldovei** însă cred şi spun că **pomul cunoştinţei binelui şi a răului**, din ale cărui poame a dat **Diavolul** lui Adam şi Evei în rai ca să mânânce, a fost **măcieşul**.

Atunci Dumnezău, văzând ceea ce s-a întâmplat, nu numai că s-a supărat pe Adam şi Eva şi i-a alungat din rai, ci el s-a supărat şi pe **măcieş** şi, drept pedeapsă, l-a prefăcut din pom mare şi arătos, cum era dintru început, într-un tufari mic şi spinos, cum îl vedem astăzi, iar poamele lui nu numai că le-a făcut cu mult mai mici de cum erau la început, ci le-a umplut şi sâmburaşii cu o mulţime de ghimpuşori, cu cari, când îi iei în gură, trebuie numaidecât să te înghimpi.

Şi fiindcă **Necuratul**, duce-s-ar pe pustii, a înşălat pe strămoşii noştri Adam şi Eva cu poamele **măcieşului** de-au călcat porunca lui Dumnezău şi-au păcătuit, de-aceea se numeşte **măcieşul** nu numai **măcieş**, ci şi **pomul-dracului**, fiindcă pe dinafară şi din depărtare arată frumos, iar când te apropii de dânsul vezi că e ghimpos. Iar poamele sale se numesc nu numai **măcieşe**, ci şi **poamele-dracului**, fiindcă pe dinafară sunt frumoase, dar pe dinuntru pline de sâmburaşi ghimpoşi pe cari, când vrei să mânânci carnea în care îs învăliţi, trebuie numaidecât să-i arunci, că de nu, lesne te poţi cu dânşii îneca.

Poamele măcieşului sunt frumoase la arătare, dulci şi bune la mâncare, dar, fiindcă **necuratul** şi-a făcut de lucru cu dânsele şi-a înşălat pe protopărinţii noştri cu ele, e păcat să le

---

[4] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an. 1882 şi 1883, luna aprilie, 23, şi nota de la sfârşitul lunii mart.

[5] . Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 129.

[6] Panţu: **Plantele**, p. 157; dr. N. Leon: **Ist. nat. med**, p. 71; Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 38; I. Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 129.

[7] *Gazeta Transilvaniei*, an. LIV, Braşov, 1891, nr. 134.

mânânci. Iar cine le mânâncă, aceluia nu-i este iertat şapte ani de-a rândul a intra în biserică.[8]

Spun mai departe românii din **Bucovina** că: *La început, când s-au adunat toate lemnele de pe pământ şi au ţinut sesie: care să fie împăratul lor, a luat Dumnezău cuvântul şi a îmbiat pe **viţa-de-vie** sau via cu această mărire. Însă via a răspuns că nu poate primi, deoarece ea face **poamă** şi din poama ei se face **vin**, care e pentru toată trebuinţa, şi aşa are ea destulă greutate pe capul său, nu poate să mai ieie şi grijile împărăţiei.*

*Văzând Dumnezău că **via** nu se prinde a fi împărat, a îmbiat pe **măslin**. Însă nici **măslinul** n-a primit această cinste, deoarece şi el e la toată trebuinţa, spre exemplu când se face vreun pom sau vreo masă întru pomenirea celor morţi, trebuie să fie şi **măsline** atât în pom, cât şi la masă.*

*Văzând acestea, a îmbiat Dumnezău pe **măcieş** sau **trandafirul-de-câmp** cu titlul de împărat al lemnelor. **Măcieşul** sau **trandafirul-de-câmp** a primit bucuros, şi de-atunci a rămas el împărat peste toate lemnele câte se află pe faţa pământului.*[9]

De-aceea atât românii din **Bucovina**, cât şi cei din **Transilvania** şi **Banat** au obicei să pună în sara spre **Sân-George** rămurele verzi de **măcieş** sau **trandafir-de-câmp** la fereştile caselor şi-n **glii** pe stâlpii porţilor şi ai portiţelor, pe capetele streşinilor de la case, precum şi pe la uşă, pentru că de dânsul, şi prin urmare şi de casa unde se pune el, nu se poate apropia nici un spirit necurat.[10]

Românii din unele părţi ale **Ţării-româneşti** însă, precum bunăoară cei din jud. Gorj, com. Horez, îndătinează a pune ramuri de **măcieş** sau **roşariu**, cum mai numesc ei tufariul acesta, precum şi ramuri de **pelin**, de **usturoi** şi de **leuştean**, pe la porţile curţii lor, pe la fereştile caselor, în paturile de dormit şi la chiotorile cămăşilor de pe dânşii, în sara spre **Strodoluşe** sau **Strodul-Rusalelor**, cari se serbează totdeauna la 25 zile după Paşti.

Aceasta o fac ei cu scop ca **spiritele cele rele** şi mai ales **Rusalele**, cari mai cu samă în acest timp bântuie prin lume, să nu poată pătrunde la dânşii.[11]

În unele părţi din **Banat** era mai demult datină nu numai de-a se pune **măcieş** în sara spre **Sân-Georgiu** pe la porţi, fereşti şi uşi, după cum s-a arătat mai sus, ci totodată, când murea cineva, se chema un ştiutor (cunoscător), de regulă o moaşă, care trebuia să-i provadă cadavrul cu

---

[8] După spusa rom. din Bucovina, com. Mihalcea, com. de dna El. Nic. Voronca, şi a celor din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.

[9] Dict. de Vasile Ungurean, român din Ilişeşti.

[10] Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, îndeosebi însă a celor din Ilişeşti, dict. de Vas. Ungurean; ***Transilvania***, an. VI, p. 207: *Cine nu ştie că ţăranii noştri pun la Sf. Georgiu **măcieş** (rug) în poartă şi pe la fereşti, ca să nu intre **strigoii** şi ca să nu lovească trăsnetul ... În unele ţinuturi pun **leuştean** şi ai.*; ***Gazeta Transilvaniei***, an. LIV, nr. 134; Sim. Mangiuca: ***Călindariu*** pe an. 1882 şi 1883: *Pe ziua aceasta, adică spre **Sân-Georgiu**, cad următoarele sărbători, datini şi credinţe: a) Moşii de Sân-Georgiu; b) Punerea de iarbă verde, de **rug**, ori ramuri verzi de fag ori de salcă în poartă, în fereşti şi în uşa caselor şi a staulelor cu vite, spre a fi ferite toate acestea de intrarea spiritelor necurate.*; Alexandru Onaciu: ***Cununa**, novelă pop.*, publ. în ***Familia***, an. XI, p. 87: *Ţăranul superstiţios, în meşteşugurile vrăjitoriei, în căutatul cu bobii, crede cu o temere a neştiinţei că aici se invocă spiritele necurate şi acestea decid peste viitor ... Însă în misterele religioase, în datinile vechi, împreunate cu atare act religios, precum e şi **rugul** de la **Sân-Georgiu** în contra **strigoilor**, cred cu o pietate fermă că aici se arată voia Celui de sus ...*

[11] ***Şezătoarea săteanului***, an. I, p. 43.

cele necesare, ca nu cumva să se întoarcă ca **strigoi** pe pământ. Chematul străpungea mai întâi scăfârlia mortului cu un ac lung, apoi îi ungea corpul în diferite locuri cu unsoare de la un porc care s-a tăiat în ziua de **Ignat**, cinci zile înainte de Crăciun; şi pe urmă mai punea alături cu dânsul încă şi un băţ de un şuc de lung şi ghimpos de **măcieş** (trandafir-de-câmp), care era menit a-l opri să iasă din groapă, pentru că încolotocindu-se cu veşmintele în ghimpii acestuia, mortul nu putea ieşi afară.[12]

Mulţi români îndătinează nu numai de-a se folosi de **măcieş** în modul cum s-a arătat în şirele de până aice, ci totodată de a-l şi planta prin livezi, pentru că el, după credinţa lor, e binecuvântat de Dumnezău, şi ca atare are dar de la dânsul să depărteze toate relele.[13]

Afară de-aceasta **măcieşul** se-ntrebuinţează foarte adeseori şi ca leac contra mai multor boale. Aşa, când un copil mic nu poate umbla, deşi e destul de vârstnic pentru aceasta, românii din **Bucovina** despică una din ramurile mai groase ale **măcieşului** sau **trandafirului-de-câmp**, fără însă a-l smulge din pământ, şi petrec copilul de trei ori prin această despicătură. Apoi leapădă cămeşa de pe copil şi, aruncând-o pe **măcieş**, o lasă acolo pentru totdeauna.

Făcând astfel, poporul crede că peste câteva zile copilul va umbla cumsecade.[14]

Fructele măcieşului, adică **măcieşele** sau **câcădârele**, se întrebuinţează ca leac contra **durerii de pântece** şi a **colicei** la copii. Spre scopul acesta se fierb în apă ne-ncepută şi zama lor se dă apoi de băut copiilor cari, după cum se zice, se vindecă îndată.[15]

Aceste pomiţe se mai întrebuinţează încă şi contra **tusei** şi a **năduşelei**. Oamenii le strâng adică pe iarnă şi le uscă, iar când le trebuie, le fierb şi zama o beu cu sau fără zahăr.[16]

Tot pentru aceasta din urmă boală, adică pentru **năduşală**, o samă de români din **Bucovina** amestecă **câcădârele** cu **dumbravnic**, lat. Melittis Melissophylum L., cu **mintă-neagră** sau **mintă-pipărată**, lat. Mentha piperita L., şi cu floare de **păducel**, lat. Crataegus Oxyacantha L., le fierb la un loc şi beu zama lor demineaţa pe nemâncate, dacă e vreme bună. Când însă e vreme rea, cred româncele că acea zamă nu e de leac.[17]

Ceaiul de **câcădâre** e bun încă şi de **durere de şele** şi **de rărunchi**.[18]

Fiind carnea **măcieşelor**, după cum am amintit şi mai sus, dulce şi bună la mâncare, mulţi copii, când sunt coapte, le mânâncă.

Cei mai mulţi inşi însă se feresc să le mânânce crude, fiindcă, după spusa poporului, capătă de dânsele **trânji**, adică le produce un fel de mâncărime în şezut, de unde se vede că li s-a

---

[12] S. Fl. Marian: **Înmormântarea la români**, p. 84.

[13] Dat. şi cred. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[14] Dat. rom. din Ilişeşti, dict. de Vas. Ungurean.

[15] Dat. rom. din Bucovina, com. Ilişeşti, dict. de V. Ungurean; a celor din Ţara-românească, jud. Prahova, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 71: *Ceaiul de măcieşe se dă copiilor să bea de colici.*; Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 38: *Măceşele se dau copiilor ce au diaree.*; dat. rom. din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de dl Aur. Gligor: *Fructele măceşului se folosesc la durere de rânză, bându-se cu vinars.*

[16] Dat. rom. din Bucovina, oraşul Siret, dict. de Ruxanda Ienachievici; şi a celor din Moldova, jud. Suceava, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 71: ***Cacadâre** fierte se mai bea de tusă.*

[17] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[18] Dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip.

dat apoi şi numirea cea vulgară, prea puţin estetică.[19]

Mulţi inşi nu le mânâncă şi din acea cauză, fiindcă, după credinţa poporului, îngerul păzitor fuge de cel ce le mânâncă, pentru că din **crengi de măcieş** s-ar fi făcut cununa pe care au pus-o jidovii în capul Mântuitorului când l-au răstignit.[20]

Copilele însă strâng **măcieşele** şi, nu numai că se joacă cu dânsele, ci le şi înşiră pe o aţă şi le poartă la grumaz în loc de mărgele.[21]

Floarea de măcieş se întrebuinţează în contra **durerii de ochi.** Româncele din **Bucovina** o culeg, o pun într-o sticlă cu apă proaspătă, neîncepută, şi cu această **apă de trandafir** îşi spală apoi ochii. Făcând-o aceasta, spun că în scurt timp le trece durerea.[22] Oţetul de **floare de măcieş** sau **trandafir-sălbatic** este reputat în medicina populară ca sudorific, se freacă bolnavii ca să le scoată răceala. Floarea de **trandafir-roşu** se fierbe cu oţet, se toarnă fierbinte pe fălii de pâne neagră prăjită şi se pune caldă pe pântecele copiilor, când au **colici** şi treapădă.[23]

Iar zama de **răsură**, adică de floare de **măcieş**, fiartă, se întrebuinţează la unele **dureri de gât**, făcându-se gargară cu dânsa.[24]

Spinii de măcieş se întrebuinţează contra **tragănului** la vite. Românii din **Bucovina** bat spini de aceştia în **tragăn**, care îndată începe a coace şi nu peste mult timp sparge şi se vindecă.[25]

Lemnul trandafirului-de-câmp e bun pentru **păducei** la picioare. Pentru a scăpa iute de această boală, românii din **Bucovina** taie mărunt lemnul de trandafir, îl pun să fiarbă bine în apă şi, după ce a fiert, îl toarnă cu apa într-o covăţică sau în alt vas unde-şi vâră picioarele. Apa trebuie să fie cât se poate de fierbinte, căci **păduceii** numai aşa se pot vindeca mai degrabă.[26]

Tot aşa vindecă **păduceii** şi românii din unele părţi ale **Moldovei**, sau înfierbântă un băţ de **trandafir** şi cu acest băţ fierbinte bat apoi peste **păducei.**[27]

Cu zamă de **crengi de măcieş** fierte se clăteşte în gură pentru **durere de dinţi.**[28]

Rămurelele tinere sunt bune pentru cei stricaţi de **vântoase** şi cari din cauza aceasta capătă ameţală de cap. Descântătoarea, care voieşte să vindece pe cei stricaţi de **vântoase**, se scoală desdemineaţă până nu răsare soarele, într-o zi de sec, când se pişcă luna, adică atunci când luna a trecut de jumătate, ia apoi pâne şi sare şi se duce la **trandafir**. Ajungând aici, pune pânea şi sarea lângă tulpina trandafirului, apoi, bătând trei mătane, îl soroceşte şi zice:

---

[19] Cred. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; cf. şi Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 38.

[20] Cred. rom. din Moldova şi Ţara-românească, com. de dl Art. Gorovei; cf. şi G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 27; şi S. Fl. Marian: **Legendele Maicii Domnului**, p. 197.

[21] Dat. cop[iilor] rom. din Bucovina.

[22] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 71: *Pentru durere de ochi se pune floare într-o sticlă cu apă proaspătă, ne-ncepută, şi se spală cu această apă la ochi.*

[23] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 71.

[24] Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 38.

[25] Dat. şi cred. rom. din Ilişeşti, dict. de Vas. Ungurean.

[26] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[27] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 71; M. Lupescu: ***Medicina populară***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, vol. I, p. 121: *De **păducel** scapi greu. **Măcieşul** înfierbântat în foc şi pus pe el să-l ardă te scapă.*

[28] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 71.

Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare
Şi cu sfintele mătane,
Iar tu să lecuieşti (pe cutare),
Să-i dai leac,
Sănătate şi veac!

Apoi ia **cinci** sau **şepte** sau **nouă** rămurele de **trandafir** şi le duce acasă, unde le taie mărunţel şi le pune să fiarbă în apă ne-ncepută. În această apă scaldă apoi pe cel stricat de **vântoase** de trei ori pe zi şi anume: demineaţa, până nu răsare soarele, la prânz, până nu e soarele drept amiaz, şi sara, până nu sfinţeşte soarele.

Nu e bine nici a se adăuga, nici a se arunca ceva din apa în care s-a scăldat o dată cel bolnav, ci ea se toarnă iară în oală. După a treia scaldă, descântătoarea ia această apă, cu oală cu tot şi o duce, fără să vorbească şi fără să se uite înapoi, de o aruncă într-o apă curgătoare.

Toată procedura aceasta se numeşte a **lua noi de la trandafir**.[29]

După alte femei ştiutoare şi descântătoare, oamenii cei cuprinşi sau stricaţi de **vântoase** se pot vindeca numai cu **noii cei mari**, cari se fac în următoriul mod:

Femeia, care e chemată şi rugată ca să vindece astfel de oameni, ia într-o duminică, după ce a însărat, cam pe la vreo nouă oare, o cofă, o ulcică nouă, o bucată de pâne şi una de sare, şi cu toate acestea se duce să aducă apă de la **nouă izvoare**. Ajungând la izvorul cel dintâi, bate nouă mătane asupra lui, rostind în taină următoarele cuvinte:

Bună vremea
Apă lină şi curată
De Dumnezău sfântul dată
Şi de oameni lăudată!

Eu te sorocesc
Cu pâne şi cu sare,
Iar tu să lecuieşti pe N.
Cu sănătate şi putere!

După ce bate mătanele şi rosteşte cuvintele acestea, aruncă o bucăţică de pâne şi una de sare, cari le-a adus cu sine, în izvor. Ia apoi cu ulcica apă din izvor şi-o toarnă în cofă.

De aice se duce apoi cu cofa, cu ulcica şi cu rămăşiţa de pâne şi de sare pe la alte opt izvoare şi, luând din fiecare izvor câte o ulcică plină de apă, ca şi din cel dintâi, şi turnând-o în cofă, se întoarce cu apa aceasta acasă, fără ca să se uite înapoi sau să vorbească cu cineva pe drum. Ajunsă acasă, toarnă apa adusă într-o oală nouă, care trebuie să fie aşa de mare ca să poată încăpea toată apa adusă într-însa; mai bine să nu se umple, decât să nu încapă. După aceasta pune oala la foc ca să se încălzească, însă într-un loc de unde să n-o urnească nime.

După ce-a pus oala cu apă la foc, ia o bucată de sare şi una de pâne, precum şi o seceră şi se duce unde ştie că se află un **câcădâr**, adică un **măcieş** sau **rug**, şi, cum ajunge la dânsul, bate nouă mătane, zicând în taină:

Bună vremea
***Trandafir-de-câmp** curat,*
De Dumnezău sfântul dat
Şi de oameni lăudat!

Eu te sorocesc
Cu pâne şi cu sare
Tu să soroceşti pe N.
Cu sănătate şi cu putere!

[29] Dat. rom. din Siret, dict. de Catrina Ţurcan.

După ce a bătut cele nouă mătane şi a rostit cuvintele acestea, aruncă pânea şi sarea asupra **câcădârului**. Taie apoi cu secerea în sus două rămurele de **câcădâr** dintr-un an crescute şi, luându-le în braţe, se-ntoarce cu dânsele, tăcând şi neuitându-se înapoi, acasă.

Ajungând acasă, pune rămurelele aduse în apa din oala de la foc ca să fiarbă.

Toate acestea se fac într-o duminică spre luni. Iar luni desdemineaţă, până a nu răsări soarele, scaldă în scăldătoarea astfel preparată pe cel stricat de **vântoase** o dată, înainte de amiaz, adică până ce nu e soarele cruce-amiaz, a doua oară, şi sara, până ce nu apune soarele, a treia oară. Tot aşa şi tot în această apă îl scaldă cam de trei ori pe zi, **miercuri** şi **vineri**.

Iar vineri sara, după ce l-a scăldat pe cel bolnav cea de pe urmă oară, duce scăldătoarea ce-a mai rămas şi-o aruncă cu oală cu tot pe-o apă curgătoare, anume ca, precum apa curgătoare nu se-ntoarce înapoi, aşa să nu se-ntoarcă nici răul la cel bolnav.

E de-nsemnat şi aceea că oala o aruncă cu fuga şi tot cu fuga se-ntoarce şi-napoi, neuitându-se defel îndărăpt, nici vorbind cu nime.

După ce a gătat de scăldat, îl unge pe cel bolnav cu slănină sfinţită în ziua de Paşti, adică îi face **crucea cea mare**. Iar crucea aceasta se face în următoriul mod: ia o bucăţică de slănină sfinţită şi-l unge pe cel bolnav, începând din creştetul capului, din partea stângă spre dreapta, peste piept, până în vârvul degetelor de la piciorul drept, apoi din creştetul capului, din partea dreaptă, tot peste piept, până în vârvul degetelor de la piciorul cel stâng. Iar când îl unge zice:

- În numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin!

Mai mult nimic.

După ce i-a făcut şi crucea aceasta, ia slănina ce-a mai rămas şi o anină într-un pom, unde o lasă ca s-o apuce şi s-o mânânce paserile sau alte vietăţi.

Noii cei mari se fac mai cu samă numai pentru cei atacaţi de **vântoase**.[30] Vrăjitoarele întrebuinţează rămurelele cele tinere ale măcieşului şi la o mulţime de vrăji, mai ales când voiesc să **desfacă** cuiva **de ursită**. Aşa, se zice că vrăjitoarea, care voieşte să scape de la moarte pe vreo nevastă ursită sau pe vreun bărbat ursit de altă vrăjitoare, taie câteva rămurele tinere din acest trandafir, le aduce acasă şi le pune să fiarbă în apă ne-ncepută, dimpreună cu un pieptene şi cu alte obiecte fărmecătoare. După ce aceste lucruri au fiert bine, mai rosteşte vrăjitoarea nişte cuvinte de vrajă, dă zama de băut celui ursit, care se însănătoşează îndată după ce a băut.[31]

Trandafirul-de-câmp sau **câcădârul** se crede a fi bun şi în contra **ceasului celui rău**, după cum arată un descântec de această boală, în care, pe lângă multe altele, zice descântătoarea şi acestea:

Cu nouăzeci şi nouă
De mături de câcădâr
Te-oi sgăria
Şi te-oi spăria
Să te duci în marea mare,
Şi cum s-aşează piatra-n apă

[30] Dat. şi cred. rom. din Siret, dict. de Maria Mureşan.
[31] Dat. şi cred. româncelor din Ciudei.

Aşa să se aşeze răul ...[32]

În fine **coaja de măcieş** uscată la umbră, fiartă cu **sovârv**, cu scoarţă de **prun** şi cu **cimbrişor**, se întrebuinţează de către românce din **Moldova**, jud. Suceava, cari se ocupă cu coloratul, la producerea unei specii de coloare roşie-închisă, în care se colorează mai ales sculele de buci. Acestea, adică sculele de buci, după ce au fost mai întâi împietrite în apă călduţă şi uscate, se vâră în **zamă de măcieş**, unde se lasă mai mult timp. După aceea se scot afară şi se usucă la soare. Operaţiunea aceasta se repeţeşte mai de multe ori.[33]

Măcieşul sau **rugul** figurează adeseori şi-n poezia poporană.

Aşa o doină din **Transilvania**, care ne spune că **ruguşul** şi **rugiuţa** au ieşit din corpurile a doi iubiţi ce s-au înecat din cauză că părinţii lor n-au voit să-i lese să se ieie, sună precum urmează:

Fu un june şi o fată,
Ei de tineri s-au iubit,
Părinţii nu i-au voit.
Când a fost pe la luat
Părinţii nu i-au lăsat,
Şi ei rău s-au supărat
Şi de mână s-au luat
Şi s-au dus de s-au necat
La măruţ, frunză rătundă,
Unde-i apa mai afundă.
Şi pe ei că i-au luat
Şi i-au dus de i-o-ngropat:
Dar pe fecior lângă drum
Şi pe fată peste drum.
Şi din fecior a ieşit
Un ruguş înaurit
Şi din fată o rugiuţă;
Rugul peste drum s-a-ntins
Şi rugiuţa l-a cuprins.
Câţi oameni pe drum trecea
Toţi din gur' aşa zicea:
C-a fost dragoste curată
Şi cu dor amestecată. [34]

O altă doină, din **Moldova**, jud. Suceava, com. Farcaşa, în fruntea căreia figurează **măcieşul**, sună astfel:

Foaie verde măcieş,
Măi bădiţă Gheorghieş
Fă-ţi căsuţă de cireş
Şi ogradă de nuiele,
Vin la maica de mă cere;
De m-a da, de nu m-a da,
Scrie-n carte că-s a ta,
Pe fereastă m-oi fura
La lună ne-om cununa.[35]

Iară o horă, din **Banat**, din giurul Loguşului, în fruntea căreia figurează **măceaşa**, sună aşa:

Frunză verde de măceaşă,
Patru luni la o cămaşă,

[32] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 73.
[33] ***Buletinul*** *cit.*, p. 249.
[34] Ch. Turturean: ***Cântece poporale***, publ. în ***Familia***, an. VII, p. 535.
[35] ***Şezătoarea***, an. I, vol. I, p. 176.

Şi când a fost la croit
Trei coţi au mai trebuit.[36]

În fine, despre **măcieş** sau **câcădâr** există şi următoarele cimilituri:

Ce are ţâţă
Şi nu-i mâţă,
Şi-i verde
Şi nu-i şopârlă?

Ce e cu pană
Şi nu-i cătană,
Sgărie
Şi mâţă nu e?

E verde, şi nu e şopârlă;
Dinţi are
Şi gură n-are.[37]

Ce-i lung şi împănat
Cu unghii de sgăriat
La Sângeorz prea căutat?[38]

[36] I. Popovici: ***Poezii pop. din giurul Loguşului***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, p. 91.
[37] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 37 şi 219.
[38] Th. A. Bogdan: ***Cimilituri***, publ. în ***Revista ilustrată***, an. III, Şoimuş, 1900, p. 142.

256. Măgheranul
(Origanum Majorana L.)

294

Măgheranul.

(Origanum Majorana L.)

Una dintre florile cele mai ŭbite şi mai favorite ale Românilor de pretutindene, pe lângă Busuioc, Calapĕr, Garofa, Lemnul Domnului, Muscată, Tămâila şi Smeurita, e Măgheranul.[1]

Nu există mai nici o singură casă de Român, şi cu deosebire unde sunt fete mari, la care să nu se afle şi să nu se cultive cu cea mai mare îngrijire această floare.

Nu toţi Românii însă îi rostesc numele într'un felŭ, ci cei din Bucovina, Moldova şi Ţara-românéscă îi zic: Magheran, Măgheran, Măghiran, Măgeran şi Măgiran;[2] cei din Transilvania: Magheran, Măgheran, Mageran, Măgeran, Măgerean, Maghieran, Măgieran, Maghiran, Măghiran, Măderan, Maeran,

1). Cf. Iarnik-Bârsan: Doine şi Strigăturĭ p. 334.

2). Dr. N. Leon: Istoria nat. medic. p. 48; — dr Brândză: Prodrom p. 386; - Grecescu: Conspect. p. 459; - Panţu: Vocabular p. 32.

Una dintre florile cele mai iubite şi mai favorite ale românilor de pretutindene, pe lângă **busuioc, calapăr, garofă, lemnul-Domnului, muşcată, tămâiţă** şi **smeuriţă**, e **măgheranul.**[1]

Nu există mai nici o singură casă de român, şi cu deosebire unde sunt fete mari, la care să nu se afle şi să nu se cultive cu cea mai mare îngrijire această floare.

Nu toţi românii însă îi rostesc numele într-un fel, ci cei din **Bucovina, Moldova** şi **Ţara-românească** îi zic: **magheran, măgheran, măghiran, măgeran** şi **măgiran;**[2] cei din Transilvania: **magheran, măgheran, mageran, măgeran, măgerean, maghieran, măgieran, maghiran, măghiran, măderan, maeran, maiaran, maierean, maioran, mageranã**[3]; iar cei din Biharia şi Banat:

[1] Cf. Iarnik-Bârsan: **Doine şi strigături**, p. 334.

[2] Dr. N. Leon: **Istoria nat. medic.**, p. 48; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 386; Grecescu: **Conspect**, p. 459; Panţu: **Vocabular**, p. 32.

[3] Porcius: **Flora**, p. 84; Victor Onişor: **Doine şi strigături din Ardeal**, p. 36 şi 67; Iarnik-Bârsan: **Doine şi strigături**, p. 43, 55 şi 378; I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 159 şi 160; Mândrescu: **Literatura**, p. 48, 78, 82 şi 99; Bibicescu: **Poezii pop. din Transilvania**, p. 189 şi 356; vezi şi poeziile pop. reproduse mai la vale în text.

măgheran, măeran, maerană, măerană şi **maiorană.**[4]

Cauza, de ce e **magheranul** aşa de iubit şi de favorit, nu e floarea lui, căci el nu are cine ştie ce floare arătoasă şi frumoasă, ci mai mult făptura şi mirosul lui cel foarte plăcut.[5]

Şi tot din cauza aceasta serveşte el românilor, şi cu deosebire româncelor, parte spre înfrumuseţarea caselor şi parte spre punerea lui în unele mâncări, şi anume: în supă, găluşte, cârnaţe şi pepeni, precum şi pentru vindecarea unor rane, iar tineretului de ambele sexe, parte spre a se împodobi cu dânsul când se duce la atare petrecere şi mai ales la joc, şi parte spre facerea unor farmece de dragoste.

Fetele îl poartă în sân, la brâu, la cheutoarea cămeşii şi-n cap, iar feciorii de regulă în căciuli şi pălării. Rar unde vei afla vreo fată mare sau vreun fecior, pe timpul acela, când e **măgheranul** deplin dezvoltat şi înflorit, ca să nu se împodobească cu dânsul.

Dovadă despre această datină foarte răspândită, pe lângă experienţa de toate zilele, avem încă şi o mulţime de doine poporale de prin toate ţările locuite de români. Iată, spre exemplu, cum se plânge un fecior din **Transilvania**, care a fost luat la oaste şi dus prin ţări străine, unde nu cunoştea pe nime, fără numai frunza şi iarba, de care e plină toată lumea:

Măderan cu foaie lată
Cum te-am mai purtat odată!
Mai poartă-te orişicine,
Că eu merg în ţări străine,
Unde nu cunosc pe nime,
Numai frunza şi iarba
Şi dorul de la maica ...[6]

Iar o fată, tot din **Transilvania**, al cărei drăguţ a fost luat în cătane, se plânge şi zice:

M-a mânat maica la vie
*Să-mi culeg **maghiran** mie,*
***Măghiran** de cel albuţ*
Să fac peană la drăguţ;
Dar drăguţu mi-i cătană,
Nu ştiu cum va purta peană.[7]

---

[4] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 84, 113, 202, 211 şi 212; Idem: **Cântece cătăneşti**, p. 15, 17, 32 şi 34; vezi şi poeziile reproduse mai la vale.

[5] Cf. I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 200-211: *Maieranul sau magheran, maerean, magieran, lat. Origanum majorana, e una din plantele cu flori buzate (Lippenblütler, Labiatae) precum e şi **cimbrul, busiocul, minta sau izma, rozmarinul** (rujmalinul) ş.a. Acestea aci enumerate le foloseşte poporul nostru drept plante ornative sub nume de flori, nu atât pentru frumuseţea florilor, ci mai mult pentru mirosul lor. Ba unele, cum e **busiocul**, a primit loc chiar şi între uneltele ce le folosim la cultul divin, d. e. ca matauz la Bobotează şi la alte sfinţiri de apă şi ca beţigaş de uns la maslu. Cu drept cuvânt însă le putem numi flori naţionale, căci se folosesc mai toate şi la farmece, şi se află mai la toată casa, dimpreună cu **calapărul, lemnul-Domnului** (ciprusiul). Planta sau floarea naţională fiind dară **maioreanul**, nu e mirare dacă unele cântări poporale i-aduc numele înainte.*

[6] V. Alesiu: ***Poezii pop.***, publ. în *Convorbiri lit.*, an. XXII, Bucureşti, 1888, p. 693; cf. şi En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 207.

[7] Iarnik-Bârsan: **Doine şi strigături**, p. 315.

Sau:

M-o mânat maica la vie
Să-mi culeg ***măgheran*** *mie;*
Măgheran de cel albuţ
Să-mi fac peană la drăguţ.
La drăguţ nu-i trebe peană,
Că mi l-o luat cătană.[8]

Drăguţul, la rândul său, i se roagă ca, întâmplându-se să moară, să vie şi să-i samene **măgheran** la mormânt, zicându-i:

Mândră, când oi muri eu,
Vină la mormântul meu
Şi-mi samănă ***siminic,***
Că ţi-am fost dulc' ibovnic,
Şi-mi samănă ***măgheran,***
C-am purtat puşcuţ' un an,
Şi-mi pune rujă şi peană,
C-am fost vrednică catană! [9]

O altă fată, din **Transilvania**, al cărei drăguţ e foarte bine dispus şi din cauza aceasta râde ne-ncetat, cântă:

Fă-mă, Doamne, ce me-i face,
Fă-mă roata stelelor
În calea tritonelor,
C-am un drăguţ de tritean
Cu pana de magheran;
Pana vântu i-o bătea,
Gura şi ochii-i râdea,
Aşa râdea de cu jale
De i-a căst pana pe cale.
Aşa râdea de frumos
De i-a căst pana pe jos.[10]

Sau:

Foaie verde ***tulipan,***
Am un bădişor muntean
Cu peana de magheran,
Vântul peana o bătea,
Ochii şi gura-i râdea.[11]

Sau:

---

[8] Mândrescu: **Literatura**, p. 65; cf. şi ***Poezii din Ardeal de pe la Ascileul mare***, publ. în ***Familia***, an. XXII, p. 515.
[9] Mândrescu: **Literatura**, p. 98.
[10] V. Alesiu: ***Poezii pop.***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXIII, Bucureşti, 1890, p. 1097.
[11] Laura V. Mureşan: ***Poezii pop.*** *din comitatul Solnoc-Dobâca*, publ. în ***Familia***, an. XXII, p. 331.

Am un drăguţ de vălean
Cu peană de ***măgheran.***
Peana vântu i-o bătea
Ochii şi gura-i râdea,
Când el la mine venea.[12]

A treia fată, tot din **Transilvania**, mustră pe drăguţul său, care a lăsat-o din cauză că maica sa îl ţine de cel mai de frunte fecior din sat, în următoriul chip:

Măgheran de la chetoare,
Nu eşti, bade, rupt din soare.
Nu eşti , bade, dumneata,
Cum te ţine maica ta.
Că maica-ta se gândeşte,
Că când soarele răsare,
Răsare la voi pe curte
Şi tu, bade, eşti de frunte.
Da` soarele când răsare,
El răsare peste lume
Şi mai sunt, bade, ca tine,
De nu-aici, aierilea,
Eu ca tine mi-oi afla.
Că de-ar fi feciori în sat,
Ai fi cel mai blăstămat;
Şi de-ar fi feciori în lume
Ai fi cel mai de minune,
Că feciorii cătunesc
Şi fetele-mbătrânesc.[13]

Şi-n fine, a patra fată, asemenea din **Transilvania**, supărată pe drăguţul ei că a lăsat-o, cântă:

Măgeran cu fir ciuntat,
Văd, bade, că m-ai lăsat.
Mageran verde domnesc,
Lasă-mă, nu-mi bănuiesc.
Frunză verde de ***trifoi***
Înturna-te-ai înapoi;
Spicuţ verde tot de ***grâu***
Dar atunci va fi târziu![14]

Purtarea **magheranului** în pălărie sau în căciulă i se şede numai unui fecior tânăr, unui holtei, nicidecum însă unui burlac sau fecior tomnatic.

De aice vine apoi că nu o fată dă de cunoscut celor din urmă cum li se şede când poartă

[12] Mândrescu: **Literatura**, p. 50.
[13] *Poezii pop. din Ardeal de pe la Ascileul mare*, publ. în ***Familia***, an. XXII, p. 515.
[14] L. V. Mureşan: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XX, 1884, p. 240.

peană sau **struţ** de **măgheran** în căciulă sau pălărie, zicându-le:

Maiaran crescut în fân
Rău îţi stă june bătrân.
Maiaran crescut în iarbă
Rău îţi stă june cu barbă! [15]

Sau:

Măgheran crescut în iarbă,
Ca dracu-i badea cu barbă.
Măgheran crescut în fân
Ca dracu-i badea bătrân,
Că te ţine pe genunche
Şi tot minte mii şi sute.[16]

Din contră, unui fecior tânăr nu numai că i se şede a purta **măgheran**, ci în ochii fetelor un asemenea fecior, după cum ne spune următoarea doină de pe Valea Mureşului, e ca şi un fir de **măghierănuţ**:

Am drăguţ, şi nu-i drăguţ,
Îi fir de măghierănuţ;
Am drăguţ, şi nu-i fecior,
Că-i fir de măghieran gol.[17]

Şi precum li se şede numai feciorilor tineri de a purta **măghieran**, tot aşa li s-ar cuveni să şi iubească numai fete tinere, cari se află în floarea vieţii lor.

Iar dacă unul sau altul nu face aceasta, atunci nu o dată i se dă de cunoscut ce are să facă, zicându-i-se:

Măi bădiţă, prostule,
Nu-mbla toate nopţile
Pe la toate porţile,
Ci mergi numai la o poartă,
Unde-i mândra rujă-nvoaltă
În uliţă
Tămâiţă.
Şi-n pahar
Fir de maghieran.[18]

Magheranul, după cum am amintit de la început, se-ntrebuinţează foarte adeseori de către români, şi cu deosebire de către fetele cele mari, şi la farmecele de iubire.

Dovadă despre aceasta avem şi următoarea doină din **Transilvania**:

***Magerană**, doamnă bună,*
Mărită-mă-n astă lună,
De nu-n asta-n ceealaltă,

[15] I. P. Tertescu: ***Hore pop. de lângă Alba Iulia***, publ. în ***Familia***, an. VI, 1870, p. 583; cf. L. V. Mureşan: ***Poezii pop. din comitat. Solnoc-Dobâca***, publ. în ***Familia***, p. 331.

[16] Ioan Bota: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, Oradea-mare, 1888, p. 356.

[17] A. C. Domşa: ***Doine de pe Mureş***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, p. 523.

[18] Anastasia Leonescu: ***Doine pop. de lângă Surul în Transilvania***, publ. în ***Familia***, an. VIII, p. 139; cf. I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 159.

Că de mult sunt şi eu fată.[19]

Şi cum că **magheranul** atrage inimile bărbaţilor se poate vedea, deşi numai indirect, şi din următoarea doină din **Transilvania**:

De la mândra mea la vale
*Mândru **măderan** răsare ...*
Măderan de cel turcesc
Pus-am gând s-o părăsesc ...
Drept să fie sau glumesc?
Ba, zău, cum s-o părăsesc,
Când ca ea nu mai găsesc,
*La obraz ca **rujele**,*
*Ochişori ca **murile**,*
Buzele ca frunzele
De-ţi răpune zilele.[20]

Dar pe cât e **magheranul** de atrăgător şi de fermecător, pe-atâta poate fi el şi de viclean şi trădător, după cum rezultă din următoarea doină din **Transilvania**:

***Măgheran**,*
Câne viclean,
M-a pârât către maica
Că eu mă ţin cu Lică;
Cu Lică se ţine dracu,
Că eu mă ţin cu Ion,
*Că-i cu **pană de citron**,*
Faţa lui mătasă verde
Şi mi-i frică că l-oi pierde,
Că l-am mai pierdut odată
Şi l-am căutat lumea toată,
L-am găsit la poarta-nchisă
Unde-s dragostile scrise.[21]

Magheranul poate atrage, dar şi depărta, după cum se vede şi din următoarea doină:

***Magheran** de prin cetate,*
Nu mă-nstrăina departe,
Căci n-am tată să mă cate,
Mama-i slabă şi nu poate,
Surorile mi-s departe,
Drăguţele ar veni,
Nu le lasă părinţii.[22]

Pe lângă cele arătate până aice, trebuie să mai amintim încă şi aceea că **magheranul**, fiind o floare favorită, figurează foarte adeseori în fruntea poeziilor poporale de prin toate ţările locuite de români, şi cu deosebire în fruntea doinelor de iubire şi a celor ostăşeşti.

Iată vreo câteva şi dintre acestea.

Mai întâi una din **Bucovina**:

*Frunză verde **măghieran**,*
Ştii puiule c'azi e-un an,
De când dragi noi ne eram,
Dintr-un măr ne săturam;
Să fi fost cât de amar,
Ne părea că-i de zăhar;
Ca porumbii hiripteam,
Ca paserile ne hrăneam.
- Giaba, puică, mă mângâi
*Cu **gutâi**, cu **alămâi**,*
Că de mine tot rămâi!
- Giaba, bade, mă dezmierzi
*Cu-**alfiori** şi **mere** verzi,*
Că de-acum nu mă mai vezi![23]

---

[19] Petru Mureşan: ***Doine şi hore pop. din Solnocul interior în Transilvania***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 255.

[20] Iarnik-Bârsan: **Doine şi strigături**, p. 32.

[21] V. Alesiu: ***Poezii pop.***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXIII, p. 1099.

[22] Laura V. Mureşan: ***Poezii pop. din comitat. Solnoc-Dobâca***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, p. 320.

[23] Ioan Berariu: ***Doine şi hore pop. din Bucovina***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 115.

Alta, din **Transilvania**, com. Coşna:

Măgheran cu trei crenguţe,
Mândra-i cu trei nărăvuţe.
De-aş ajunge pân' desară
Să-i scot un narav afară;
De-aş ajunge pân' la noapte
Să-i scot naravurile toate.[24]

A treia, tot din **Transilvania**, ţinutul Săliştii:

Măgieran de pe fântână,
Am drăguţ ca şi-o lumină
Tinerel şi frumuşel
În tot satul nu-i ca el.
Maică! nu căuta rău
Pentru drag iubitul meu.
Cât e satul meu de mare
Ca mine drăguţ nu are.
Îmblă două să mi-l ieie
Dumnezeu să nu vi-l deie,
Îmblă una să-l sărute
Dumnezeu să nu-i ajute! [25]

A patra, din **Transilvania**:

Mageran cu floarea-n sus,
Ne-am iubit, mândră, -n ascuns,
Cine ne-o văzut ne-o spus,
N-aibă parte de lumină
Cum n-o avut de noi hodină! [26]

A cincea, tot de-acolo:

Mageran braşovenesc,
Vai de mine, mult doresc
Cu mândra să mă-ntâlnesc
Num' o vorbă să-i vorbesc
Şi-apoi să mă despărţesc,
Num' o vorbă să-i pot spune
Şi-apoi s-o las în minune.[27]

A şasea, tot din **Transilvania**:

Măghiran cu frunza rară,
Dragă-mi-i lelea de-asară.
Măghiran cu frunza-ngustă,
Dragă-mi-i cum mă sărută.
Măghiran cu frunza creaţă,
Drag mi-i cum mă strânge-n braţe.[28]

A şeptea şi ultima, din părţile Crişului alb:

Frunză verde maerană,
Dusu-s-a badea cătană.
Nu mi-i ciudă că s-a dus,
Ci mi-i ciudă că n-a spus
Să-i fac merinde d-ajuns.
Da merinde face-i-aş
Nu ştiu cum trimite-i-aş!
Sfânta lună-i jumătate
Nu s-a şti băga-n cetate,
Sfântu soare-i rotilat
Nu şti merge la Arad.[29]

---

[24] Din colecţiunea mea.
[25] Com. de dl B. B. Iosof.
[26] Com. de dl T. Oltean.
[27] Com. de acelaşi.
[28] Din colecţiunea mea.
[29] Nicolai Boscaiu: ***Doine şi hore pop.***, publ. în ***Gazeta poporului***, an. III, Timişoara, 1887, nr. 13, p. 6.

Ce se atinge în fine de leacuri, amintim aice că românceIe din unele părţi ale **Bucovinei** îl întrebuinţează mai cu samă contra feliuritelor rane. Îl prăjesc în orişice unsoare sau unt proaspăt, fac dintr-însul un fel de alifie, şi alifia aceasta o leagă apoi la rană, care în urma aceasta se albeşte şi se vindecă.[30]

RomânceIe din unele părţi ale **Ţării-româneşti**, precum bunăoară celea din jud. Prahova, fac ceai dintr-însul şi ceaiul acesta cu zamă de **alămâie** se bea pentru oprirea **rândurilor** (menstruaţie).

Iar o samă de femei, cari nu vor să facă copii, fierb trei crenguţe de **magheran** cu o bucăţică de săpun prost şi fac inecţie, după ce au avut relaţii cu bărbatul.[31]

*

Medereanul îl pun în friptură, oriîncari zămuri e bun. Peste iarnă se strânge şi se sfarmă ca fărina şi se presură ca chiperiul.[32]

*

Măgeran[33], **măderan**[34].

[30] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.
[31] Dr. N. Leon: **Istoria naturală medicală**, p. 48.
[32] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.
[33] ***Familia***, an. XX, 1884, p. 240; ***Şezătoarea***, III, p. 54.
[34] Gligor, nr. 33.

257. Mălaiul-cucului sau Horjul

(Luzula campestris DC.)

Mălaiul-cucului.
(Luzula campestris DC.)

Mălaiul-cucului e un fel de iarbă, care samănă întru cât-va cu Mălaiul-tătărăsc, lat. Sorghum vulgare Pers., şi mai ales cu Pipirigul, numit altmintrelea şi Iarba-mlaştinei, Rugină, Spetează, Simsă şi Ţipirig, lat. Juncus effusus L.[2] de a cărui seminţie se şi ţine, însă care are frunzişoare lungăreţe şi înguste, pe când Pipirigul n'are. 3)

Alte două specii de Mălaiul-cucului, cunoscute Românilor asemenea după nume, sunt:

Horştiul[4] sau Mălaiul-cucului, lat. Lu-

1). I. Teodorescu: Glosariu din Munţii Sucevii, publ. în Şezătoarea. Vol. V. Fălticeni p. 105: „Mălaiul-cucului – o plantă mică ce samănă în miniatură cu Malaiul-tătărăsc."

2). Panţu: Vocab. p. 22.

3). Dat. Rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi: „Malaiul-cucului samănă cu Ţipirigu (= Pipirig)"; – precum şi a altor Români din Bucovina.

4). Horştiu se numeşte în Bucovina şi o pânză sau şi altă materie groasă şi aspră.

Mălaiul-cucului e un fel de iarbă, care samănă întrucâtva cu **mălaiul-tătărăsc**[1], lat. Sorghum vulgare Pers., şi mai ales cu **pipirigul**, numit altmintrelea şi **iarba-mlaştinei, rugină, spetează, simsă** şi **ţipirig**, lat. Juncus effusus L.[2], de a cărui seminţie se şi ţine, însă care are frunzişoare lungăreţe şi înguste, pe când **pipirigul** n-are.[3]

Alte două specii de **mălaiul-cucului**, cunoscute românilor asemenea după nume, sunt:

Horştiul[4] sau **mălaiul-cucului**, lat. Luzula pilosa Willd., şi

[1] I. Teodorescu: *Glosariu din Munţii Sucevii*, publ. în *Şezătoarea*, vol. V, Fălticeni, p. 105: *Malaiul-cucului – o plantă mică ce samănă în miniatură cu malaiul-tătărăsc.*

[2] Panţu: Vocab., p. 22.

[3] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi: *Malaiul-cucului samănă cu ţipirigu (= pipirig).*; precum şi a altor români din Bucovina.

[4] **Horştiu** se numeşte în Bucovina şi o pânză sau şi altă materie groasă şi aspră.

Horjul[5] sau **horştiul**, lat. Luzula maxima DC. sau Luzula silvatica Gaud.[6]

Cu **horjul** sau **horştiul** din urmă, care samănă asemenea foarte bine cu **pipirigul**, însă care e cu mult mai înalt şi mai gros în pai decât acesta, îndătinează o samă de romînce din **Bucovina** a freca ramurile fereştilor, uştiorii uşilor, mesele, scaunele, blidarele, precum şi alte obiecte de lemn pentru că, fiind paiul său înuntru poros şi ca atare foarte aspru, scoate orişice pete şi necurăţenii din obiectele cari se spală şi se freacă cu dânsul.[7]

[5] Dat. rom. din Ilişeşti, dict. de maica mea, Ruxanda: ***Horjul** e o plantă ca pipirigul, numai ceva mai gros şi cu mai multe închieturi în pai.*; Horj se numeşte în Bucovina şi instrumentul cu care se curăţesc boii la unghii când se potcovesc.

[6] Dat. rom. din Dorna, dict. de Gavril Boancăş: ***Horştiul** samănă cu pipirigul, e însă mai mare decât acesta.*; Panţu: Vocab., p. 26.

[7] După spusa maicei mele, precum şi a altor romînce din Bucovina.

258. Mălaiul-mărunţel sau Mălaiul

(Panicum miliaceum L.)

Mălaiul. 52
(Panicum miliaceum L.)

Despre Mălaiu, numit în Bucovina încă şi Mălaiu-mărunţel şi Păsat; în Moldova: Mălaiu şi Păsat; în Ţara-românească: Mălaiu-mărunt şi Meiu; iară în Transilvania: Mălaiu, Păsat şi Parinc, esistă la Românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că un om a fost sămănat odată nişte Mălaiu şi toate pânile creşteau, numai Mălaiul lui nu.

„Se duce omul odată, se duce a doua oară, Mălaiul sta pe loc.

— „Iei-l dracul! — zice în urmă omul.

„Dracul l-a şi luat. Şi din ceasul acela Mălaiul a început a creşte ca din apă.

„Când a fost de secerat, se duce omul ca să-l secere, dar nu se poate apropia.

— „Lasă-l acolo, că-i al meu! — zice Dracul — Nu mi l-ai dat tu?

„Ce să facă omul? ... se duce la o babă şi-i spune.

— „Bine! — zice baba, — eu ţi-l voiu scoate, dar să-mi dai o păreche de ciubote, o catrinţă şi un ştergar!

D. Panţu: Vocab. p. 33; V. Com. de dl Tud. Pamfile.
V. Idem: Plantele p. 168; —

Despre **mălai**, numit în Bucovina încă şi **mălai-mărunţel** şi **păsat**; în Moldova: **mălai** şi **păsat**; în Ţara-românească: **mălai-mărunt** şi **mei**; iară în Transilvania: **mălai, păsat** şi **parinc**[1], există la românii din Bucovina următoarea legendă:

*Zice că un om a fost sămănat odată nişte **mălai** şi toate pânile creşteau, numai **mălaiul** lui nu. Se duce omul o dată, se duce a doua oară, **mălaiul** sta pe loc.*

- Ieie-l dracul! – zice în urmă omul.

*Dracul l-a şi luat. Şi din ceasul acela **mălaiul** a început a creşte ca din apă.*

Când a fost de secerat, se duce omul ca să-l secere, dar nu se poate apropia.

- Lasă-l acolo, că-i al meu! – zice Dracul. Nu mi l-ai dat tu?

Ce să facă omul? ... se duce la o babă şi-i spune.

- Bine! - zice baba - eu ţi-l voi scoate, dar să-mi dai o păreche de ciubote, o catrinţă şi un ştergar!

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 33; com. de dl Tud. Pamfile; Idem: **Plantele**, p. 168.

- Ţi-oi da! – zice omul.

Se duce baba la ***mălai*** *şi se întâlneşte cu* ***Dracul****. Se sfădeşte baba, se ciondăneşte cu* ***Dracul****, până la urmă a făcut tocmeală, ca aceluia să rămâie* ***mălaiul****, care va şti cânta mai multe cântece. Dar cum? Să ieie unul pe celălalt în spate, şi în vremea aceasta cel din spate să cânte.*

Mai întâi a luat baba pe Drac şi l-a purtat trei zile în spate, până ce a cântat el toate cântecele ce le-a ştiut. Acuma a venit rândul ca să ieie Dracul pe babă.

Ea a început doina şi tot doina şi doina a ţinut-o vreo două săptămâni.

- Mai ai mult? – întrebă de la o vreme Dracul.

- Stăi, că de-abia am început! – răspunde ea.

- Apoi dar tot mai multe cântece ştii tu, decât mine!

Şi aşa a prăpădit Dracul ***mălaiul****.*[2]

Cu toate acestea însă, el tot nu s-a lăsat cu desăvârşire de dânsul. Din contră, mâncarea dracului e **mălaiul**. Dar ca să nu-l observe şi să nu ştie nimene nemică despre aceasta, mânâncă tocmai la miezul nopţii grăunţe fierte de **mălai**, fără sare. Iară ca mâncarea aceasta să nu i se sfârşească niciodată, ară cu cei ce fac păcate **mălai** în iad[3].

Mălaiul, sau mai bine zis **păsatul**, adică sămânţa acestei plante, pisată bine în piuă şi curăţită de coajă, a fost nutremântul fundamental al **dacilor** precum şi al tuturor locuitorilor ţărilor române până la sfârşitul secolului al XVII-lea, când a fost înlocuit cu **păpuşoiul** sau **porumbul**, lat. Zea Mays L.[4]

Pe timpul acela, când se sămănau ogoare întregi de **mălai** sau **mălai-mărunţel**, se făcea din sămânţa lui nu numai mămăligă şi pâne, ci şi un fel de băutură, şi anume: se lua o măsură anumită de **făină de mălai**, de **orz** şi de **păpuşoi**, se amestecau toate la un loc şi se prăjeau în cuptior. După ce se prăjeau bine, se puneau într-o putină mare, turnau peste dânsele un crop şi apoi se lăsau ca să dospească. Iar după ce dospeau de ajuns, băutura era gata. Băutura aceasta se întrebuinţa apoi în loc de bere, precum şi în locul altor băuturi, şi se zice că era foarte bună.[5]

În timpul de faţă însă, cu toate că sămânţa mălaiului, adică **păsatul**, e foarte bună şi nutritoare, se cultivă numai foarte puţin. Iar cu sămânţa lui se umplu **chiştele**, se fac **plachii** cu costiţe de porc, cu carne de gâscă şi cu peşte bătrân, şi se fierbe cu lapte dulce.[6] **Păsatul** cu lapte dulce e o mâncare foarte gustoasă şi totodată foarte iubită de români. Însă mâncarea aceasta e uzitată mai ales la **lăsaturile de sec** şi pe la **Moşi**, când e datină de-a se trimite şi ca **moşi**.[7]

Păsatul în cazul acesta însă trebuie să fie foarte bine pisat şi curăţit de coajă, iar laptele în care se fierbe foarte curat, că de nu, atunci cei ce nu ştiu cum să-l prepare sau sunt mârşavi, sunt luaţi în râs şi batjocură prin următoarea chiuitură:

---

[2] El. N. Voronca: **Datinele şi credinţele poporului român**, vol. I, partea I şi II, p. 176.

[3] El. Nic. Voronca: **Datinele**, vol. I, partea I şi II, p. 178.

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 33.

[5] El. Nic. Voronca: **Datinele**, vol. I, partea I şi II, p. 178: *Demult, pe când nu erau* ***păpuşoii****, oamenii mâncau* ***mălai****. Pânea proaspătă era foarte bună, cât numai după ce se învechea, se învârtoşa prea tare. Acuma din* ***mălai*** *se face numai* ***păsat****, din care se fac* ***găluşte de ajun****. O altă mâncare din* ***păsat*** *la moldovenii de demult era ceapa umplută cu* ***păsat****.*; după spusa rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei.

[6] Dat. rom. din Bucovina, şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[7] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi; precum şi-n alte sate din Bucovina.

Sus, feciori, dac-aţi mâncat
Lapte dulce cu păsat,
Şi păsatu nepisat,
Laptele nestrăcurat.
Lapte de vacă pestriţă
Strecurat pintr-o altiţă,
Să-l mânânci, măi Paraschiţă!
Lapte de vacă priană,
Strecurat pintr-o ismană
Să-l mânânci, măi Coţofană! [8]

O samă de romînce din **Moldova**, cari spun că **păsatul** e mai nutritor decât **orezul**, îl fierb şi cu borş precum şi cu moare de **curechi** sau **varză**.[9]

Cei mai mulţi inşi însă se feresc de-a mânca mult **păsat**, de teamă ca să nu li se umfle **bârdanul** (stomacul).[10]

Mălaiul, care se samănă în **Bucovina**, judecându-l după coloarea săminţei sale, e de trei feliuri, şi anume: **alb, roşu şi vânăt**.

Toate feliurile acestea se-ntrebuinţează nu numai spre mâncare, ci şi spre vindecarea unor boale. Dintre toate însă cel mai bun de leac e cel **vânăt**.[11]

Aşa, dacă are cineva **tătarcă**, şi aceasta nu se-ntoarce cu **tătărcuţa**, lat. Coccinia indica Wigt. et Arn., atunci femeia ştiutoare, care e chemată să vindece această bubă rea, ia un singeap sau o litră de **păsat**, îl descântă recitând cuvintele ce s-au reprodus în articulul despre **tătărcuţă**, dând în cruciş asupra lui c-un cuţit sau c-un fus. După ce-l descântă, îl pune la foc şi-l fierbe, iară după ce fierbe bine, face dintr-însul o alifie pe care o pune apoi la **tătarcă**. Cu această alifie, afirmă descântătoarele că **tătarca** trebuie numaidecât să se-ntoarcă şi deodată cu-ntoarcerea ei trebuie să-nceteze şi toată durerea, săgetătura şi junghierea.[12]

Dacă-l doare pe cineva înlăuntru, să puie turtă de **mălai** la pântece şi-i trece.[13]

Când se **obrinteşte** cineva la ochi sau la vreo mână, se leagă la locul obrintit cu **pleava încălzită de păsat**, şi aceasta-i trage durerea.[14]

Cu sămânţă de **mălai-mărunţel** sau **păsat** şi cu pene de găină neagră se afumă cei ce au **durere de urechi**.[15]

Turtă de **mei**, amestecată cu **hrean** ras, cu miere şi cu sare, e bună de **gâlci**.[16]

---

[8] Din colecţia mea inedită, comuna Udeşti.

[9] Com. de dl Tud. Pamfile: *Păsatul se fierbe cu borş, cu moare de varză, se pune în gălbaşi şi în sărmale, ori se face plachie de peşte şi pasăre.*

[10] Com. de dl Tud. Pamfile.

[11] După spusa rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.

[12] Dat. rom. din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[13] El. Nic. Voronca: Datinele, vol. I, partea I şi II, p. 178.

[14] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei: *Mălaiul cel vânăt la sămânţă e cel mai bun de leac şi anume: de obrintit şi de răni.*

[15] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[16] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Dâmboviţa, com. de dl Art. Gorovei.

Păsatul fiert e bun şi de lăsătură de boaşe.[17]

Când un cal e **spetit**, se iau cinci oauă proaspete, se amestecă cu **mălai** şi cu untdelemn şi, făcându-se un blastur, se unge de sus până la copită şi nu se spală timp de trei zile.[18]

Când se umflă un cal la vreun picior, se ia jumătate de ocă de **mălai-mărunţel**, jumătate ocă de sare, 100 dramuri silitră şi smoală tare de la cizmari, se fierbe bine cu oţet, şi cu această doftorie se oblojeşte apoi piciorul.[19]

Afară de cele înşirate până aice mai există la români încă şi următoarele credinţe despre **mălaiul-mărunţel.**

Cine fură **mălai**, acela ori că chiorăşte, ori că-l umplu atâtea bube, câte fire de **mălai** a luat.[20] Când îl muşcă pe cineva **coroşgnelniţa** sau **conochifteriţa** ori **helgea** sau **nevăstuica**, numai atunci poate scăpa să nu moară, dacă numără o baniţă de **păsat.**[21]

În comuna Tătărei, jud. Olt, precum şi-n comuna Zănoaga din **Ţara-românească**, se crede că mortul, care s-a născut cu **perdea** sau cu cămeşă pe cap, acela se face **strigoi.** Deci când moare un astfel de om, înainte de-a fi îngropat, trupul lui se leagă cu **rug** şi i se pune **puţin mei** în sicriu, în gură şi în nas, sau i se înfinge o undrea în buric şi se lasă apoi acolo ca să-i treacă puterea şi să nu mai poată face rău.[22]

Le place foarte mult oamenilor **mălaiul-mărunţel**, fiindcă sămânţa lui e foarte nutritoare. Dar tocmai pentru aceasta nici păsările şi mai ales vrăbiile nu-l dispreţuiesc.

De-aice apoi şi următoarele proverbe şi zicale:

Vrabia bătrână tot mălai visază.

Vrabia mălai visază.[23]

Vrabia mălai visază
Piţigoiul
Păpuşoiul
Şi calicul
Praznicul.[24]

Vrabia mălai visază
Şi calicul comândare.

Flămândul codrii visază şi vrabia mei.

---

[17] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de Tud. Pamfile.
[18] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 112.
[19] *Idem de eadem*, p. 115.
[20] Cred. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[21] El. Nic. Voronca: **Datinele**, partea I şi II, p. 178; şi cred. rom. din Moldova, jud Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile: *Cică, pentru ca să scapi de umflătura veninoasă a coroşgnelniţei, trebuie să numeri o baniţă de păsat.*
[22] S. Fl. Marian: **Înmormântarea**, p. 418.
[23] În Bucovina; şi la Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 697.
[24] El. Nic. Voronca: **Datinele**, vol. I, partea I şi II, p. 178.

Găina curătură visază şi vrabia mei.

Vrabia mei visază şi calicul praznic.

Vrabia mălai visază
Şi calicul
Praznicul.

Vrabia tot mălai visază.
Fiecare doreşte ceea ce nu are, ce-i place şi ştie că-i poate fi de vreun folos.
Fiecare ce-i este în gând despre aceea vorbeşte.
Vrabia cu mei se prinde
Şi totdeauna pui se vinde.
Se zice în genere despre cei ce se arată a fi mai tineri decât sunt în adevăr.
Dacă s-ar teme omu de vrăbii, n-ar mai sămăna mălai mărunţel.
Cui e frică de vrăbii, să nu samene mălai.
Cine se teme de vrăbii, să nu samene mălai.
Cine se teme de vrăbii, să nu samene mei.
Cine se teme de păsări, să nu samene mălai.
De frica vrăbiilor, nu samănă mălai.
Cine se tot teme, nu mai face nemică.
Se sfădesc vrăbiile de la mălaiul altora.
Vrăbiile se gâlcevesc
Pentru meiul omenesc.
Ţintesc la cei ce se ceartă pentru un lucru străin.[25]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că despre **mălai** există încă şi următoarele cimilituri:

Cotobâna
Umple mâna.

Soarele-l soreşte,
Vântu-l răcoreşte,
Găina-l înghiţeşte
Şi se prăpădeşte.[26]

Afară de **mălaiul** sau **mălaiul-mărunţel**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai află încă trei plante, cari se ţin de familia lui şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume, încă despre cari nu ştiu să aibă vreo credinţă sau să fie întrebuinţate spre vreun alt scop oareşicare decât că se dau vitelor de mâncare. Iar acelea sunt:

[25] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 697-701.
[26] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 220.

Meiul-mărunt, meiul-păsăresc şi **meişor**, lat. Panicum capillare L.

Costreiul, costreie, iarbă-bărboasă, iarbă-ghimpoasă, mohor, mohor-gros, lat. Panicum Crus-galli L. sau Echinochloa Crus-galli P. Beauv., şi

Meişorul sau **mohorul-roşu**, lat. Panicum sanguinale L. sau Digitaria sanguinalis Scop.[27]

*

Mei-negru[28], **malai-mărunţel**[29], **meiul**[30].

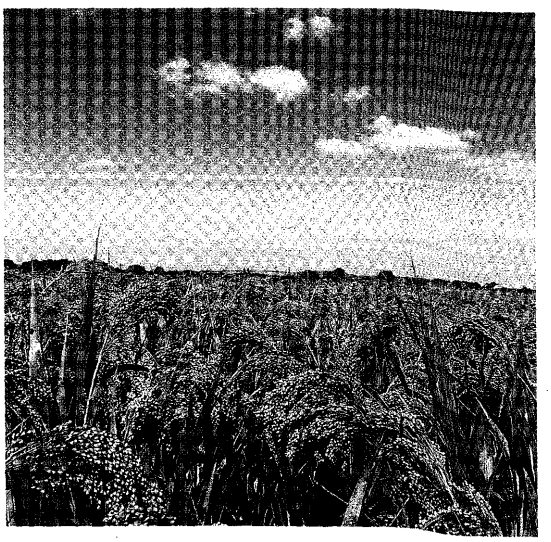

[27] Panţu: **Plantele**, p. 124 şi 169; Idem: Vocab., p. 33.
[28] Tocilescu, I, p. 641.
[29] Tocilescu, I, p. 711; *Şezătoarea*, VI, p. 68, VII, p. 75, VIII, p. 152.
[30] Tocilescu, II, p. 1546.

259. Mălaiul-tătărăsc
(Sorghum vulgare Pers.)

Mălaiul-tătărăsc.[94]
(Sorghum vulgare Pers.)

Mălaiul-tătărăsc, numit altmintrelea şi Meiu-tătărăsc, Bălur, Flocoasă şi Măturâ pl. Mături, este o plantă înaltă, cu frunza ca a Popuşoiului şi cu un spic mare şi roşcat, care aduce cu spicul Mălaiului-mărunţel, lat. Panicum miliaceum L. de unde se vede că-i vine şi numele de Mălaiu sau Meiu-tătăresc.[2]

Planta aceasta, originară din Africa se samănă mai ales prin bostănării şi mai mult pentru frumuseţe. Din spicul ei însă, după ce se coace, se fac mături, de unde se vede că-i vine apoi şi numirea de Mătură.

O altă plantă, care se ţine de familia Mălaiului-tătărăsc şi care creşte numai sălbatică, e Costreia, numită astfel în Bucovina; în Ţara-românească însă: Bălur, Costreia şi Costrei; în Transilvania: Costreie, Costrei şi Croştei; iară în Banat: Costrene, lat.

1). Brandză: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 156; - Pantu: Vocab. p. 45.

2). După spusa Românilor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Jud. Pamfile.

Mălaiul-tătărăsc, numit altmintrelea şi **mei-tătărăsc, bălur, flocoasă** şi **mătură** pl. **mături**[1], este o plantă înaltă, cu frunza ca a **popuşoiului** şi cu un spic mare şi roşcat, care aduce cu spicul **mălaiului-mărunţel**, lat. Panicum miliaceum L., de unde se vede că-i vine şi numele de **mălai** sau **mei-tătăresc**.[2]

Planta aceasta, originară din Africa, se samănă mai ales prin bostănării şi mai mult pentru frumuseţe. Din spicul ei însă, după ce se coace, se fac **mături**, de unde se vede că-i vine apoi şi numirea de **mătură**.

O altă plantă, care se ţine de familia **mălaiului-tătărăsc** şi care creşte numai sălbatică, e **costreia**, numită astfel în Bucovina; în Ţara-românească însă: **bălur, costreia** şi **costrei**; în Transilvania: **costreie, costrei** şi **croştei**; iară în Banat: **costrene**, lat. Sorghum halepense Pers.[3]

---

[1] Brândză: *Limba bot.*, publ. în *Columna lui Traian, cit.* p. 156; Panţu: Vocab., p. 45.

[2] După spusa românilor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[3] Panţu: Vocab., p. 45; Brândză: Prodrom, p. 478; En. Hodoş: Poezii pop., p. 184; com. de dl P. Oltean.

Planta aceasta nu se-ntrebuinţează spre nemică alta, fără numai ca nutreţ pentru vite. În poezia poporană însă o întâlnim mai adeseori.

Aşa o doină din **Ţara-românească**, jud. Vlaşca, com. Ungureni, în care întâlnim numirea **costrei**, sună precum urmează:

*Şi-am zis verde **sălcioară**,*
Măriţico, Mărioară,
Căci n-ai tindă şi cămară
Să mă găzduieşti desară.
*- Şi-am zis verde de **costrei**,*
Ba am tindă şi bordei
Să găzduiesc doi şi trei;
*Bordeiul cu pari de **tei**,*
Mi-e teamă ca să nu piei
*Cu **porumbu** nesăpat,*
*Cu **orzu** netreierat,*
*Cu **grâul** nesecerat,*
*Cu **meiul** nevânturat!*[4]

O altă doină, şi anume haiducească, tot din **Ţara-românească**, jud. Muscel, în care provine asemenea numirea aceasta, sună astfel:

Blăstămu-te cărpeniş,
Te perişi, te-ngălbinişi,
Mulţi voinici îmbătrânişi,
Şi pe neica mi-l topişi!
*Frunză verde de **costrei**,*
Că n-a făcut maica trei
Să-i cheme pe toţi Matei.
M-a făcut numai pe mine
Şi stă pădurile pline;
Dac-ar fi făcut mai mulţi,
Ar fi codru plin d'haiduci:
D'orce tufă câte cinci
*Şi de **făgui** câte trei;*
N-avem nici un loc de ei! ...[5]

A treia doină, aşişderea din **Ţara-românească**, în care se află numirea **costrele** pl. de la **costrea**, se-ncepe aşa:

Albo, Albo de la munte,
Ce-ai pus fesciorul pe frunte,
Că ţi-au ieşit vorbe multe!
- Las' să iasă, că nu-mi pasă,
Că nu e badea acasă,
Ci e dus badea la coasă
Să-mi cosască fân cu roauă,
Frânge-i-s-ar coasa-n doauă
Să vie la alta noauă:
*Să-mi cosască fân, **costrele**,*
Facă-şi coasa-n bucăţele
Să vie-n braţele mele;
Să-mi cosască fân cu floare
Să-mi fie de sărbătoare
La cap şi la ţâţişoare ...[6]

Iar o variantă a acestei doine, din ţinutul Bârgăului, în **Transilvania**, sună astfel:

[4] *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 113.
[5] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 68.
[6] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 321.

Nevăstuţă de la munte
Te iubeşti tot cu de frunte
Şi ţi-au ieşit vorbe multe.
- Las'să iasă, că nu-mi pasă,
Inima de dor mi-i arsă,
Că bădiţa-i dus de-acasă
Să coseascâ fân cu roauă,
Rumpe-şi-ar coscioara-n doauă;
Să vie la alta noauă;
Să coseascâ fân, costrele,[7]
Facă-şi coasa bucăţele,
Să vie-n braţele mele.
Să coseascâ fân cu flori,
Rumpă-şi coasa de trei ori,
Să vie la cântători.
Să coseascâ fân cu floare
Ca să-mi fie de răcoare
Sara l-amurgit de soare.[8]

În fine, a doua variantă a acestei doine, şi anume din **Banat**, com. Bogăltin, în care provine numirea **costrene**, sună precum urmează:

Frunză verde foaie-ntoarsă,
Mi s-a dus badea la coasă
Să coseascâ fân în roauă,
Frângă-i-se coasa-n doauă,
Să coseascâ fân ***costrene***
Frângă-i-se bucăţele
Să vină-n braţele mele! [9]

[7] În original, se vede că din greşală, e **costreie** în loc de costrele.
[8] I. Dologa: ***Doine şi hore din Ardeal***, *ţinutul Bârgăului*, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 563.
[9] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 184.

306

Mălăiesul

(Lactarius volemus Fr.)

Prin pădurile cele umede de fag şi de brad, şi ndeosebi pe sub arţari şi jugastri, se află atât vara cât şi toamna un fel de burete lăptos, care samănă cu Râşcovul şi cu Hulubiţa-roşă şi a cărui pălărie cărnoasă e de coloare roşcat-arie sau cafeniu-portocalie şi uneori cu crepături pe de-asupra, iar coada, de-aceea-şi coloare cu pălăria, numai ce-va mai deschisă, este plină, tare, cam de groasă, înaltă şi brumărie.

Acest burete, care are un miros particular, foarte plăcut, şi a cărui carne albă, puţin gălbie şi fragedă, conţine foarte mult suc lăptos, alb şi dulce, care, uscându-se, devine cafeniu, se numeşte în Bucovina: Mălăieş, pl. Mălăişe, Mălaiţă, Mălăuţă, pl. Mălăuţe, Pânicică pl. Pânicele, Pâniuţă pl. Pâniuţe.

260. Mălăieşul sau Turta-lupului

(Lactarius volemus Fr.)

Prin pădurile cele umede de **fag** şi de **brad**, şi-ndeosebi pe sub **arţari** şi **jugastri**, se află atât vara cât şi toamna un fel de burete lăptos, care samănă cu **râşcovul** şi cu **hulubiţa-roşă** şi a cărui pălărie cărnoasă e de coloare roşcat-aurie sau cafeniu-portocalie şi uneori cu crăpături pe deasupra, iar coada, de aceeaşi coloare cu pălăria, numai ceva mai deschisă, este plină, tare, cam de la 5-8 cm de groasă, înaltă şi brumărie.

Acest burete, care are un miros particular, foarte plăcut, şi a cărui carne albă, puţin gălbie şi fragedă, conţine foarte mult suc lăptos, alb şi dulce, care, uscându-se, devine cafeniu, se numeşte în Bucovina: **mălăieş**, pl. **mălăieşe**, **mălăiţă**, **mălăuţă**, pl. **mălăuţe**, **pânicică**, pl. **pânicele**, **pâniuţă**, pl. **pâniuţe**, **păscuţă**, pl. **păscuţe** şi **putregel**, pl. **putregei**; în Moldova: **râşcov**, pl. **râşcovi**, **râşcovel**, pl. **râşcovei** şi **vineţică-cu-lapte**; iar în Transilvania: **burete-dulce** şi **burete-roşu**, lat. Lactarius volemus Fr. sau Agaricus volemus Fr.[1]

[1] Dat. rom. din Văscăuţ pe Siret, com. de George Turliuc, stud. gimn.: ***Mălăieşul, pl. mălăieşii, creşte prin păduri, samănă cu râşcovul şi e bun de mâncat crud.***; a celor din Mitocul Dragomirnei, com. de [...] Grigorovici, stud. gimn: ***Pânicelele au coloare cărămizie-întunecată şi pe dedesupt au foiţe.***; a celor din Buninţi, com. de N. Popenciuc: ***Pânicelele sunt nişte bureţi, cari samănă cu hulubiţele, numai sunt ceva mai mici şi au coloare galbănă-întunecată pe deasupra şi, când se strâng în mână, slobod un fel de lapte.***; a celor din Bălăceana, com. de M. Buliga, stud. gimn: ***Pâniuţa, când o rupi, sloboade lapte dintr-însa.***; a celor din

Mălăieşul, care şi-a căpătat toate numirile sale amintite în şirele de mai sus de la forma şi coloarea pălăriei sale, nu numai că este foarte bun de mâncat, ci el foarte adeseori se mânâncă crud, adică nepreparat, aşa cum se culege din pădure.[2]

Un alt burete, care se ţine de familia **mălăieşului** şi care e asemenea bun de mâncat, ca şi acesta, e: **buretele-vacei**, numit astfel în Moldova[3], în Bucovina însă **turtă-dulce** şi **turta-lupului**, lat. Lactarius subdulcis Fr.

Buretele sau turta aceasta creşte vara şi toamna prin aceleaşi locuri ca şi **mălăieşul**, are pălărie cărnoasă de coloare galbănă-roşietică şi-un suc lăptos, alb, fără nici un miros, la început dulce, iară mai pe urmă acrişor.[4]

Cireş-Opaiţ, com. de Valerian Dugan: *Mălăuţa, pl. mălăuţe, un burete de coloare roşă, care sloboade un lapte alb. Creşte rar în păduri mari.*; Panţu: **Plantele**, p. 329; Cheţianu: **Bureţii**, p. 57.

[2] Dat. rom. din Costâna, com. de Vasile Huţan, stud. gimn.: ***Pânicica** are coloare roşă, dă lapte şi-i bună de mâncat chiar crudă.*; a celor din Buninţi, com. de N. Popenciuc: ***Pânicelelor** de-aceea li s-a dat numele pânicele, pentru că oamenii le mânâncă nepregătite, adică crude.*; a celor din Liuzii-Homorului, com. de E. Teutul, stud. gimn.: ***Mălăieşul** este un burete de coloare roşie-galbănă, care este bun de mâncat, însă care se mânâncă numai crud.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Păscuţa şi mălăieşul** e tot una. Ea se mânâncă cum o culegi.*; a celor din Pătrăuţ pe Siret, com. de George Piţul: ***Mălăieşul** este un burete de coloare gălbie sau roşietică-întunecată. Când se rupe, iesă dintr-însul un fel de lapte alb, care are gust ca laptele de vacă. Oamenii îl mânâncă crud sau îl frig.*; a celor din Crasna, com. de Vasile Mitric, stud. gimn.: ***Mălăieşul** este un burete bun de mâncat, pe care oamenii îl mânâncă crud. El are coloare roşie-întunecată, creşte prin păduri şi, când îl rupi, iesă lapte dintr-însul.*; tot de acolo, com. de Vasile Iliuţ, stud. gimn.: ***Pânicica** este în forma unei pâni, pălăria ei are coloare roşie-închisă şi coadă cam lungă. Dacă o rumpem, sloboade un lapte ca cel de vacă. Ea se mânâncă crudă.*; a celor din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan: ***Pânicica** creşte prin păduri şi este bună de mâncat.*; a celor din Cireş, com. de Const. Popescu: ***Mălăiţa sau mălăuţa** este un burete, care creşte prin păduri şi a cărei pălărie e pe deasupra de coloare roşietică, iară, dedesubt crestată. Dacă se rupe, dă un fel de lapte. Ea este bună de mâncat chiar şi nepreparată.*

[3] Panţu: **Plantele**, p. 34.

[4] Dat. rom. din Măzănăeşti, dict. de Victor Moldovan: ***Turta-lupului** este un burete care creşte prin păduri şi este bun de mâncat.*; a celor din Stupca, com. de On. Căilean: ***Turta-lupului** creşte prin păduri şi este de coloare gălbie-roşietică. Rupându-se o bucăţică, iesă lapte alb dintr-însa. Ea este bună de mâncat chiar nepreparată.*; a celor din Bălăceana, com. M. Buliga: ***Turta-dulce** samănă cu mălăieşul şi se numeşte astfel, fiindcă e dulce.*; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan: ***Turta-lupului** creşte pe aceleaşi locuri, pe unde cresc şi **hulubiţele**, samănă întrucâtva cu **hulubiţa-roşă** şi se mânâncă aşa, nepreparată.*

247

Măliniţa.
(Ligustrum vulgare L.)

Prin tufişuri şi crânguri, prin lunci şi pe sub poalele pădurilor, precum şi prin seciuri, se află un fel de copăcel de soiul Liliacului, care înfloreşte în luna lui Maiu şi Iunie şi a cărui floare de coloare albă samănă cu cea de Liliac, lat. Syringa vulgaris L.

Acest copăcel, care dimpreună cu alţi copăcei de sama şi de mărimea lui formează tufişuri întregi, se numeşte în Bucovina şi Moldova: Măliniţă, Lemn-cânesc, Lemnul-cânelui şi Lemnul-cânilor; în Ţara-românească: Lemn-câinesc şi Lemnul-câinelui; iară în Transilvania: Mălin-negru. 1)

Românii din unele părţi ale Moldovei fac cu frunze de Măliniţă sau Lemnul-cânelui oblojele vitelor, cari zac de picioare. 2)

Coaja sau scoarţa de Măliniţă se-ntrebuinţează de către unii Români ca antiscorbutic. 3)

1). Panţu: Vocab. p. 25; - Buletinul societăţii de ştiinţe p. 189; - şi com. de Otto Petrino.
2). Com. de dl Art. Gorovei.
3). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 48.

261. Măliniţa
(Ligustrum vulgare L.)

Prin tufişuri şi crânguri, prin lunci şi pe sub poalele pădurilor, precum şi prin seciuri, se află un fel de copăcel de soiul **liliacului**, care înfloreşte în luna lui mai şi iunie şi a cărui floare de coloare albă samănă cu cea de **liliac**, lat. Syringa vulgaris L.

Acest copăcel, care dimpreună cu alţi copăcei de sama şi de mărimea lui formează tufişuri întregi, se numeşte în Bucovina şi Moldova: **măliniţă, lemn-cânesc, lemnul-cânelui** şi **lemnul-cânilor**, în Ţara-românească: **lemn-câinesc** şi **lemnul-câinelui**; iară în Transilvania: **mălin-negru.**[1]

Românii din unele părţi ale **Moldovei** fac cu frunze de **măliniţă** sau **lemnul-cânelui** oblojele vitelor cari zac de picioare.[2]

Coaja sau scoarţa de **măliniţă** se-ntrebuinţează de către unii români ca antiscorbitic.[3]

Alţii însă fac din scoarţa lui **coloare albastră** sau, după împrejurări, **galbănă** ori **neagră.**

Coloarea albastră se face astfel:

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 25; ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 189; şi com. de Otto Petrino.
[2] Com. de dl Art. Gorovei.
[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 48.

Se pune scoarţă de **lemn-cânesc** într-o căldare cu apă la foc, unde se lasă să fiarbă până ce iesă tot sucul dintr-însa. După ce a fiert de-ajuns, se scoate scoarţa din căldare afară, iară în locul ei se toarnă **piatră albastră**, care a fost de mai nainte muiată în rachiu. Deodată cu turnarea acestei pietre, se pune şi părul sau sculul care are să se **albăstrească**, lăsându-se înuntru să fiarbă ca la jumătate de oară. La jumătate de oară se scoate apoi gata albăstrit.

Faţa sculelor sau părurilor albăstrite în aceste albăstrele e **mierie** sau **mieriu-albastră**.[4]

La producerea **coloarei galbene** se-ntrebuinţează, pe lângă scoarţă de **lemnul-cânelui**, încă şi coajă de **păduret** şi de **mălin**, lat. Prunus Padus L., cari se fierb toate la un loc.[5]

Iar coloarea neagră se produce astfel:

Se pune într-o căldare un rând de coajă de **lemn-cânesc** şi unul de fire, unul de frunze de **lemn-cânesc** şi altul iarăşi de fire, şi tot aşa până ce se umple mai toată căldarea. Se toarnă apoi apă şi se fierbe bine, întorcându-se mereu firele. După ce a fiert de ajuns, se ia căldarea de pe foc, se scot firele deasupra, se presură cu **cailacan** pisat, se cufundă din nou în zamă, se acoperă căldarea şi se lasă de se răcesc. Iar după aceasta se scot firele, se spală în apă rece, se usucă şi apoi sunt gata.[6]

Fructele sau pomiţele **lemnului-cânesc**, cari au mărimea, coloarea şi forma **mălinelor**, adică a fructelor de **mălin**, lat. Prunus Padus L., din care cauză se şi numeşte apoi copăcelul acesta în Bucovina şi Moldova: **mălinită**, iară în Transilvania: **mălin-negru**, se-ntrebuinţează asemenea la producerea coloarei negre, cu care se negresc firele de lână şi vinul.[7]

Cei ce vor să negrească firele de lână culeg fructe de **lemnul-cânelui** când sunt coapte, le pun într-un cazan cu apă în care se strivesc şi dimpreună cu aceasta se pun apoi la foc ca să fiarbă. După ce au fiert cam o oră, zama, care are coloare albăstrie, se strecoară, rămăşiţele fructelor, după ce s-au stors bine, se aruncă, iar în zama strecurată pun 300-400 gr de **cailacan** sau **caraboi** (sulfat fieros).

În zama aceasta apoi, care a căpătat acuma o faţă **neagră-închisă**, se pun firele de lână cari au să se negrească.

Cei ce vor să negrească vinul, culeg bobiţe de **lemn-câinesc** şi le pun la plămădit în vin, unde stau o zi şi o noapte sau 24 de ore.

După ce s-au plămădit fructele strivite, zama se strecoară, iar rămăşiţele fructelor, storcându-se, se aruncă. Acest vin, astfel colorat în negru, se ia şi se toarnă apoi în butea cu vin. În urma aceasta vinul, care era mai nainte puţin roşcat (profir), după puţin timp devine **negru-închis**. Această coloare însă nu se-ntrebuinţează decât numai la coloratul vinului, pe care nu-l poţi niciodată cunoaşte că e falsificat, căci boabele **lemnului-cânesc** sunt tot fructe.[8]

În vechime se făcea din fructele **lemnului-cânesc** şi **negreală** sau **cerneală** de scris.

---

[4] S. Fl. Marian: Cromatica, p. 26-27.

[5] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 250: *Lemnul-cânelui creşte pe sub poalele munţilor. Scoarţa lui, cu coajă de păduret şi de mălin, se întrebuinţează fierte la obţinerea coloarei galbene.*

[6] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 276.

[7] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 189: *Fructul lemnului-câinesc, nişte bobiţe negre de mărimea bobului de piper, puţin mai lunguieţe, se întrebuinţează în boingerie şi la văpsitul vinului.*

[8] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 189.

Spre scopul acesta se culegeau fructele **lemnului-cânesc** când erau coapte şi se puneau în apă la foc să fiarbă. După ce fierbeau de ajuns, se punea în zama lor **calaican** pisat şi **piatră acră**, apoi se adăuga puţin **clei de cireş**, de **prun** sau **zarzăr** şi cerneala era gata.[9]

Crenguţe de **mălin-negru** dimpreună cu crenguţe de **busuioc** şi de **măr-dulce** se-ntrebuinţează, mai ales de către românce din **Transilvania**, la descântecul de **iele**.

Descântătoarea, care se pricepe şi voieşte să vindece pe cei atăcaţi de iele, se scoală noaptea pe la cântatul cocoşilor şi, luând trei oale noi, se duce cu dânsele la o apă curgătoare, îmbrăcată fiind în haine curate.

Ajungând la starea locului, pune oalele jos şi rosteşte o rugăciune prin care cere însănătoşarea morbosului.

După aceasta ia apă în fiecare oală câte de nouă ori, umplându-le pe toate de jumătate, şi apoi se-ntoarce cu dânsele, astfel umplute, acasă.

E însă de însămnat că descântătoarei, atât mergând, cât şi întorcându-se cu oalele cu apă acasă, nu-i este iertat să caute înapoi, nici să vorbească cu cineva.

Sosind acasă, pune toate oalele aduse cu apă pe masă. Ia după aceasta câte trei crenguţe de **mălin-negru**, de **busuioc** şi de **măr-dulce** şi, legându-le pe toate la un loc cu un fir de bumbac roşu, face dintr-însele o legătură în care pune şi un ban de argint.

În fine, luând legătura aceasta şi făcând cu dânsa cruce asupra apei din oale, rosteşte următoriul descântec:

S-o luat ***cioasele***
Cu ***vântoasele,***
Savalinele
Cu ***madalinele,***
Nime' n lume nu le-a văzut,
Nime' n lume nu le-a auzit,
Fără Maica Domnului
Din poarta ceriului.
Când le-a văzut
Şi le-a auzit
Scară
De ceară
Şi-a făcut
Şi la ele-a scoborât,
Poale albe le-a întins
Şi cu mâna le-a cuprins
Şi către ele-a zis:
- Unde mergeţi, ***cioase,***
Cu ***vântoase***
Cu ***madaline,***
Cu savaline,
Feţi cu fetele
Nepoţi cu nepoatele?
- Ne ducem la N.
Să-i luăm mintea,
Să-i luăm vorbirea,
Să-i luăm puterea
Din toate oasele,
Din toate mădulările,
Din toate închieturile,
Din toate vinele,
Să-i luăm
Şi-n stratu morţii să-l lăsăm!
Iar Maica Domnului le-a răspuns
Şi astfel le-a zis:
- Voi la el nu mergeţi,

[9] ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 276; cf. idem, p. 272: ***Lemnul-câinelui.*** *Coaja acestui arbust serveşte la boit negru, iar din fructele lui se extrage o boia neagră, care se întrebuinţează la boitul vinurilor şi la facerea cernelei negre.*

Ci înapoi vă întoarceţi,
Că eu de la el vin
Şi l-am făcut om deplin,
Minte datu-i-am,
Putere datu-i-am,
Prin toate oasele,
Prin toate mădulările,
Prin toate închieturile
Şi prin toate vinele.
Duceţi-vă în munţii seci,
În pietrele reci,
Iarba sucind-o,
Pădurea rumpând-o,
Frunza învârtind-o,
Unde cucoş negru nu cântă,
Pasere măiestră nu umblă,
Fată cosiţă nu împleteşte,
Nevastă conci nu învăleşte.
Acolo vă duceţi
Şi-acolo trăiţi
Şi-acolo locuiţi,
Că acolo vi locul
Şi veacul
Şi cina
Şi hodina
Şi patul cu perina.
Iar omul acesta beteag
Să rămână curat
Şi luminat
Ca argintul străcurat
Cum Maica Domnului l-o lăsat.

După ce în chipul acesta a descântat apa din cele trei oale, spală cu dânsa pe cel atăcat de iele.[10] În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că **lemnul-câinesc** figurează şi-n fruntea unui cântec călugăresc din **Ţara-românească.**

Iată şi cântecul respectiv:

*Foaie verde **lemn-câinesc,***
Am să mă călugăresc,
Să mă duc la mănăstire
Cu mâinile pe psaltire,
Cu ochii după copile;
Să mă-nchin pe la icoane,
Cu ochii după cucoane.
Să-mi fac rasă
De mătasă
Cu toiag
*De **liliac***
Şi mătănii de bumbac
Să fiu femeilor drag,
Şi să trăiesc ca un sfânt
Ca un înger pe pământ.[11]

*

*Strigă badea din **melin***
*La lelea din **rujmalin:***
Hai, mândruţo, să bem vin
Şi-apoi să ne despărţim.
Nu plâng, bade, pentru-acea,
Nici urăsc viaţa mea;
Ţie, bade, zice-ţi-vor

[10] Publ. de A. Horvath, în *Ungaria*, an. II, p. 382.
[11] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop. rom.**, p. 301.

Bujor roşu despicat,
Tu eşti, bade, blăstămat,
Ni-am fost dragi şi ne-am lăsat;
Mie, bade, zice-mi-or,
Floricică mierioară,
Dulce-ai fost la gurişoară;
Floricică de bănat
Dulce-ai fost la sărutat.[12]

*

Bade, de când ne iubim,
Galbănă-i frunza-n melin,
Galbănă-i şi s-a usca
Şi noi, mândră, ne-om lăsa.[13]

[12] Culeasă de I. Pop Reteganul, şi publ. în *Tribuna*, Sibiu, an. II, nr. 274.
[13] Culeasă de I. Pop Reteganul şi publ. în *Tribuna*, Sibiu, an. II, nr. 273.

262. Mălinul
(Prunus padus L.)

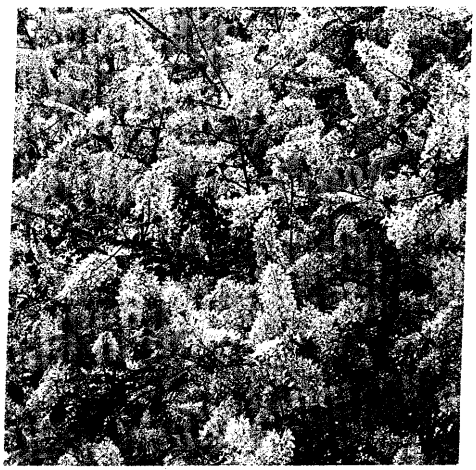

Mălinul.
(Prunus Padus L.)

Mălinul sau Mălinul-negru, numit în Transilvania: Prun-sălbatic, [1] creşte atât sălbatic cât şi cultivat şi înfloreşte în luna lui Maiu.

O samă de Românce din Moldova îndătinează de-a face din floarea pomului acestuia, care e de coloare albă şi care are un miros foarte plăcut, buchete pre cari le pun apoi nu numai prin case, ca celea din Bucovina, ci le duc duminicele şi în zi de sărbătoare şi la biserică.

Alte Românce însă, tot din Moldova, au datină de-a pune floare de mălin în scăldătoarea primă a nepoatelor, adică a femeilor lehuze, dimpreună cu multe alte flori anume ca acestea să se întărească şi să se scoale cât mai degrabă din pat. [2]

Mălinele, adică fructele mălinului, cari cresc în formă de struguraşi şi cari au coajă neagră iar miezul verde şi astringent astfel că, mâncându-le, ţi se face gura pungă de ele, se-ntrebuinţează ca leac contra pântecăriei[3], iar oilor gălbăgite se dau de mâncat anume ca să se curăţească de gălbază.[4]

1). Panţu: Vocab. p. 38.
2). S. Fl. Marian: Naşterea p. 280.

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 38.
[2] S. Fl. Marian: **Naşterea**, p. 280.
[3] Com. de dl Art. Gorovei.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 48.

Zama de **coajă de mălin** se întrebuinţează ca astringent şi la spălarea rănilor.[5]

Iar **ramurile de mălin**, în compuzăţiune cu alte plante, se-ntrebuinţează la producerea unei specii de coloare neagră, care se face astfel:

Se iau ramuri de **mălin** şi de **scoruj**, scoarţă de **arin-negru** şi **sovârf**, tuşleni, găoci şi păstăuţe de **bob**, şi toate acestea se pun la un loc într-o căldare. Se ia apoi ca la un pumn bun de **cenuşă de fag** şi se presură pe deasupra. După aceasta se umple căldarea cu apă proaspătă şi, punându-se la foc, se lasă să fiarbă până ce apa dinuntru scade ca de vreo trei degete. Se scurge apoi fluiditatea ce-a mai rămas într-un vas şi, după ce s-a limpezit, se toarnă iarăşi îndărăpt în căldare şi din nou se pun să fiarbă.

Totodată se vâră acuma în căldare şi sculele ce au să se negrească, însă nu se lasă mult înuntru, ci numai vreo câteva minute şi îndată se scot şi se întind ca să se svânteze.

Pe când se svântează sculele, se pisază ca o litră de **calacan** şi puţină **piatră-acră** şi aşa pisate se aruncă apoi în negreala din căldare. După aceasta se pun sculele svântate iarăşi în căldare şi de astă dată se fierb şi se negresc.

Dacă acuma, după ce-au fiert un răstimp bun, când se scot din căldare sunt de ajuns de negre, se duc cu dânsele la o apă curgătoare şi le spală. Dar dacă nu sunt de ajuns de negre, după ce se mai svântează, se mai pun încă o dată la fiert. De astă dată, mai pun calacan şi piatră acră cât cugetă că e de lipsă, şi abia după aceasta le lasă să fiarbă. Iar acuma, când se scot din căldare, au faţă foarte frumoasă **luciu-neagră**.[6]

În fine, din **lemn de mălin** unii butnari români din **Bucovina**, precum bunăoară cei din ţinutul Dornei şi al Câmpulungului, fac cele mai frumoase şi mai delicate cercuri, pe cari le-ntrebuinţează mai cu samă la cercuirea balercuţelor.[7]

[5] *Idem de eadem*, p. 48.

[6] S. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 46; cf. şi ***Buletinul societăţii de ştiinţe***, p. 247: *Scoarţa de mălin serveşte cu arinul şi sovârvul la scoaterea văpselei negre.*

[7] După spusa lui Gavril Boancăş din Vatra Dornei.

263. Mălura
(Tilletia Tritici Wint.)

Mălura

(Tilletia Tritici Wint.)

Sub cuv. Mălură, numită în Bucovina Tăciune iară în Transilvania: Tăciune-învălit și Tăciune-plin [1], se'nțelege un fel de boală a pânei celei albe, care e causată de buretele parazit, numit lat. Tilletia Tritici Wint. și care trăiește mai cu samă pe Grâul-cârnău, lat. Triticum vulgare Vill.

Grăunțele de Grâu mălurate sunt umflate, ușoare, de coloare cam surie și pline înlăuntru cu un praf negru, care miroasă a pește stricat sau a mlaștină.

Mălura atacă pânea albă în anii umezi și secetoși. Totuși s'a observat că ea se dezvoaltă mai mult când este umezeală și cu deosebire pe timpul înfloritului.

Când se îmblătește Grâul unele grăunțe cu Mălură sau Tăciune se sfarmă, iar pravul lor se împrăștie în grâu, prin pleavă și paie, dar remân foarte multe grăunțe de Tăciune întregi, mestecate pintre celelalte.

[1] Panțu: Plantele p. 160.

Sub cuvântul **mălură**, numită în Bucovina **tăciune**, iară în Transilvania: **tăciune-învălit** şi **tăciune-plin**[1], se-nţelege un fel de boală a pânei celei albe, care e cauzată de buretele parazit, numit lat. Tilletia Tritici Wint., şi care trăieşte mai cu samă pe **grâul-cârnău**, lat. Triticum vulgare Vill.

Grăunţele de **grâu** mălurate sunt umflate, uşoare, de coloare cam surie şi pline înlăuntru cu un praf negru, care miroasă a peşte stricat sau a mlaştină.

Mălura atacă pânea albă în anii umezi şi secetoşi. Totuşi s-a observat că ea se dezvoaltă mai mult când este umezeală şi cu deosebire pe timpul înfloritului.

Când se îmblăteşte **grâul**, unele grăunţe cu **mălură** sau **tăciune** se sfarmă, iar pravul lor se împrăştie în grâu, prin pleavă şi paie, dar rămân foarte multe grăunţe de **tăciune** întregi, mestecate pintre celelalte.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 160.

Deci românii de pretutindene, cari voiesc să aibă **grâu** curat atât de măcinat, cât şi de sămănat, îl spală.

Făcând-o aceasta, **tăciunele** din el, fiind mai uşor, se rădică deasupra apei, cu care îl varsă apoi şi-l îndepărtează.

În modul acesta **grâul** rămâne curat şi, dacă îl samănă, nu poate face mai mult **tăciune**, iar dacă îl macină, dă fărină albă şi bună, pe când **grâul tăciunos** nespălat dă o făină cam neagră şi cu oarecare miros. Iar coloarea şi mirosul vin de la **tăciunele** împrăştiat prin făină.

Pravul negru este cam unsuros şi, dacă făina conţine mult **tăciune**, se strică, se **încinge**, capătă gust amar.[2]

Datina spălării grâului mălurat sau tăciunos a dat în decursul timpului naştere următoriului proverb, uzitat mai ales în **Ţara-românească**:

Mălură din grâu
S-alege la râu,

care însemnează: cel bun şi cel rău la treabă se cunosc.[3]

Precum şi următoriului proverb:

Mălura-n grădina ta
Nicicum să nu sameni,

adică: cele proaste şi vătămătoare în casa ta să nu le bagi, şi mai ales intrigi şi zâzanii.[4]

[2] Cf. P. S. Aurelian: ***Mălura şi tăciunele***, publ. în ***Şezătoarea***, an. VIII, Oradea-mare, p. 120; şi Cheţianu: **Bureţii**, p. 43-44.

[3] A. Pann: **Povestea vorbii**, partea a II-a, Bucureşti, 1853, p. 28.

[4] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 208.

264. Mărariţa
(Foeniculum vulgare Mill.)

294

Mărariţa.

(Foeniculum vulgare Mill.)

Mărariţa e o plantă cam de 1-1½ M. de înaltă, care creşte atât selbatică cât şi cultivată prin grădini şi care aduce foarte mult la făptura floarei şi mai ales a frunzei şi a seminţei sale cu Mărariul.

Din causa aceasta se vede că au şi numărat'o apoi unii botaniştii mai vechi la Mărariu, numindu-o lat. Anethum Foeniculum L. Şi tot din causa aceasta se vede că o numesc şi Românii din unele părţi ale Transilvaniei Mărariţă, iar cei din Maramureş sau Marmaţia: Morareu. 1)

De oare ce însă Mărariţa aduce întru cât-va şi cu Anasonul sau Anisonul, lat. Pimpinella Anisum L. precum şi cu Săcărica, lat. Carum Carvi L. de aceea se mai numeşte ea, şi anume în Ţara-românească Anason, Anason-mare, Anison şi Anison-dulce; în Moldova: Anoş, Hanoş, Hanus, Ţecărea şi Ţecărea-de

1) Dat. Rom. din Moiseiu, com. de dl Vasile Dragoş.

Mărariţa e o plantă cam de 1-1½ m de înaltă, care creşte atât sălbatică, cât şi cultivată prin grădini, şi care aduce foarte mult la făptura floarei şi mai ales a frunzei şi a seminţei sale cu **mărariul**.

Din cauza aceasta se vede că au şi numărat-o apoi unii botanişti mai vechi la **mărariu**, numind-o lat. Anethum Foeniculum L. Şi tot din cauza aceasta se vede că o numesc şi românii din unele părţi ale Transilvaniei **mărariţă**, iar cei din Maramureş sau Marmaţia: **morareu.**[1]

Deoarece însă **mărariţa** aduce întrucâtva şi cu **anasonul** sau **anisonul**, lat. Pimpinella Anisum L., precum şi cu **săcărica**, lat. Carum Carvi L., de aceea se mai numeşte ea, şi anume în Ţara-românească: **anason, anason-mare, anison** şi **anison-dulce**; în Moldova: **anos, hanoş, hanus,**

[1] Dat. rom. din Moisei, com. de dl Vasile Dragoş.

secărea şi **secărea-de-grădină**; în Transilvania: **chimen-dulce, fincen, finchen, finchin, molotru** şi **molură**; iară în Banat: **aniş.**[2]

Având **mărariţa** un miros aromatic şi plăcut, se pune foarte adeseori, ca şi **anasonul**, în rachiu.

Decoctul de seminţe se dă copiilor de ţâţă cari au **matrice.**[3]

Românii din **Maramureş** însă cred şi spun că întreaga plantă e bună de **durere de cap.** Spre scopul acesta o fierb cu apă curată şi cu zama ce iesă dintr-însul se spală apoi pe cap, iar cu însăşi planta se leagă la cap.[4]

În fine, **mărariţa** se mai întrebuinţează încă şi ca stimulent şi carminativ.[5]

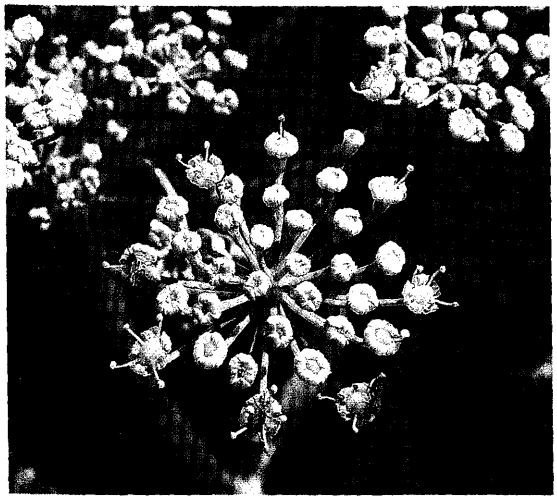

[2] Hasdeu: **Etym. magn.**, t. II, p. 1160 şi 1217; Panţu: **Vocab.**, p. 17; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 22; şi *ms.* supus Academiei române spre premiere.

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 22.

[4] Dat. rom. din Moisei, com. de dl Vas. Dragoş: *Despre **morareu** se crede că-i bun de durere de cap, adică, fierbându-se cu apă, se spală la cap, iară cu însăşi planta se leagă la cap.*

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 22.

265. Mărariul
(Anethum graveolens L.)

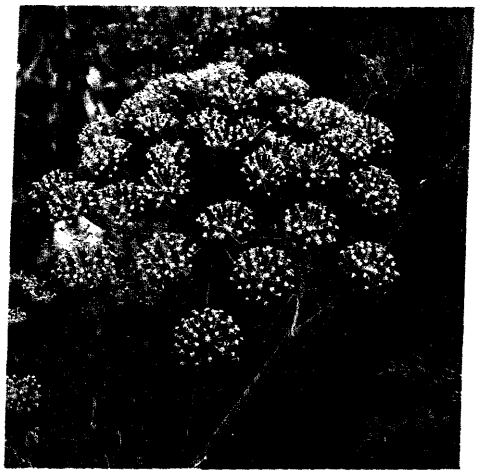

Mărariul. 341
(Anethum graveolens L.)

Mararíul sau Màrariul, dem. Mărăraș, e o legumă, care nu lipsesce mai nici dintr'o grădină românească dela țară, fie aceea ori și cât de mică, de și mai nici odată nu se samănă anume, ci resare și cresce singur de sine.

Cu toate însă că Mărariul nu se cultivă mai nici odată anume, totuși, având el un miros foarte aromatic și plăcut, Românele dela țară îl pun mai în toate bucatele câte le prepară ele, precum: în zamă, în borș, în tocană, în papă sau scrob, în plăcinte, în vărzare, în sărmale, în pepenii sau crastavecii carii se pun la murat și în murături. 1)

1). Dat. tuturor Rom. din Bucovina; - a celor din Transilvania, com. de dl P. Oltean: „Mărariul se cultivă prin grădini, dar se află și sălbatic. El se pune printre crastavecii și curechiul, care se pune la murat, fiindă că le dă acestora un miros și gust plăcut. Frunzele sale tăiate mărunțel și amestecate cu brânză se pun în plăcinte;" - a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile: „Mararíul

Mararíul sau **mărariul**, dem. **mărăraș**, e o legumă, care nu lipsește mai nici dintr-o grădină românească de la țară, fie aceea orișicât de mică, deși mai niciodată nu se samănă anume, ci răsare și crește singur de sine.

Cu toate însă că **mărariul** nu se cultivă mai niciodată anume, totuși, având el un miros foarte aromatic și plăcut, româncele de la țară îl pun mai în toate bucatele câte le prepară ele, precum: în zamă, în borș, în tocană, în papă sau scrob, în plăcinte, în vărzare, în sărmale, în **pepenii** sau **crastaveții** cari se pun la murat și în murături.[1]

[1] Dat. tuturor rom. din Bucovina; a celor din Transilvania, com. de dl P. Oltean: *Mărariul se cultivă prin grădini, dar se află și sălbatic. El se pune pintre crastaveții și curechiul care se pune la murat, fiindcă le dă acestora un miros și gust plăcut. Frunzele sale tăiate mărunțel și amestecate cu brânză se pun în plăcinte.*; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile: *Mararíul e nedezlipit din bucătăria țăranului. Copiii cei mici mânâncă cotor fraged de mărariu cojit de coarjă. Iar mărariul uscat se pune peste murături ca să nu capete iz.*; M. Lupescu: ***Bucătăria țăranului***, publ. în ***Șezătoarea***, vol. VIII, Fălticeni, p. 33: *Murăturile se fac așa: se strâng foi de ceapă, de **pătrunjel** și de **mărar**, se aleg bine, se pun într-un vas, după ce s-au opărit în salamură fierbinte, și se așază într-o cofă ori într-un budăiel. Când budăielul e plin, se toarnă zama rămasă*

De la această datină foarte răspândită pintre români se vede că vine şi proverbul:

Se amestecă în toate
Ca mărariul în bucate,

care e asemenea foarte răspândit şi care se zice despre un bărbat născut sau o femeie născută ce-şi vâră nasul pretutindene, chiar şi acolo unde nu-i fierbe oala, adică unde n-are ce căuta, şi mai ales despre cei ce se amestecă nepoftiţi în vorba altora. Apoi:

Nu te-amesteca în toate
Ca mărariul în bucate!

adică: nu-ţi vârî nasul pretutindene, nu te amesteca unde nu eşti poftit![2]

Mărariul însă nu se-ntrebuinţează numai în bucate, spre a le da acestora o aromă şi un gust plăcut, ci el se-ntrebuinţează foarte adeseori şi ca leac contra **gutunariului** sau **guturaiului,** contra **limbricilor** la copii, contra **mărinului,** precum şi pentru femeile ce nu au lapte.

Pentru **gutunari** sau **guturai** se bea **ceai de mărar** amestecat cu **sulfină.**

Pentru **limbrici** se dă **sămânţă pisată de mărar** de băut.[3]

Pentru **mărin** sau pentru cei **măriniţi,** adică pentru cei ce tuşesc şi stupesc sânge, se culege mărar totdeauna în ziua de **Mărina,** 17 iulie, desdemineaţă până a nu răsări soarele, şi după aceasta, puindu-se într-un loc scutit, se păstrează peste tot anul. În decursul anului însă, când se **măreneşte** cineva, când capătă boala numită **mărin,** se pune într-o ulcică curată cu apă ne-ncepută la foc ca să fiarbă, şi zama ce iesă dintr-însul se dă apoi, când e călduţă, **măriniţilor** ca s-o beie. Şi **măriniţii,** bând-o, se vindecă.[4] Femeile ce nu au lapte iau **păsat** cu **sămânţă de mărar** şi, fierbându-le, beu zama ce iesă dintr-însele, prin un timp mai îndelungat.[5]

Am zis mai sus că **mărariul** rar când se cultivă, ci el se samănă şi creşte singur de la sine ca şi oricare altă plantă sălbatică. Dar şi-n cazul acela când se samănă anume, nu creşte des ca alte legume, ci foarte rar şi cât se poate de buiac, după cum e adică şi locul unde s-a sămănat: gras sau slab. De la împrejurarea aceasta să-i vie apoi şi numele de **mărariu,** după cum rezultă din următoarea legendă din **Transilvania,** comitatul Făgăraş, com. Viştea-inferioară:

Zice că toate vietăţile de pe faţa pământului, câte le-a făcut Dumnezeu, au căpătat de la dânsul şi câte-o plantă. Şi tot aşa a căpătat şi omul.

Tuturor plantelor însă, cari le-au căpătat vietăţile, Dumnezeu le-a dat şi câte un nume. Omului însă i-a dat dreptul ca planta ce-a căpătat-o el să şi-o numească singur cum va vrea şi cum îi va veni mai bine la socoteală.

Şi fiindcă omul, pe când s-a întâmplat aceasta, se chema **Marcindru,** *de-aceea şi planta ce i-a dăruit-o Dumnezeu încă a botezat-o* ***marcindru,*** *după numele lui.*

---

peste el, se tescuieşte şi se lasă peste iarnă. Iarna, când trebuie, iei din murături şi le mânânci cu mămăligă caldă şi ***fasole dulci.***

[2] Dat. rom. din Bucovina; cf. şi Zanne: **Proverbele românilor,** vol. III, p. 645.

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 49.

[4] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Casandra Andronic şi Dochia Solcan.

[5] D. P. Lupaşcu: **Medicina babelor,** p. 62.

Mai pe urmă însă, văzând ceialalţi oameni că ***marcindru****, orişicât l-ai sămăna de des, el tot mai rar creşte, l-au numit* ***marar****, adică* ***mai rar****.*

Şi de-atunci tot ***mărariu*** *se numeşte planta aceasta şi până în ziua de astăzi.*[6]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că **mărariul** figurează foarte adeseori atât în corpul, cât şi-n fruntea unor cântece poporale şi mai totdeauna ca un semn de iubire.

Iată şi un astfel de cântec din **Transilvania**, care ne spune că dorul unei fete e ascuns sub o **tufă de mărariu**:

Vai de mine, doru-mi-i,
Dar dorul departe mi-i
Chiar în fundul grădinii
Supt o tufă de mărar
La Petrică-n buzunar;
Supt o tufiţă de izmă
La Măriţica în tind';
Sub o tufă de bujor
La Mariţa în pridvor.[7]

Altul, tot din **Transilvania**, comuna Râpa-de-jos, comitatul Turda-Arieş:

Vai de mine, rău mi-i
Şi leacu departe mi-i:
La o tufă de mărar,
La bădiţa-n buzunar! [8]

Iată acuma şi un cântec, asemenea din **Transilvania**, ţinutul Sălişteі, în care **mărariul** se află la finea versului prim:

Foaie verde de ***mărar,***
În zădar, mândră,-n zădar,
În zădar mi te gaţi bine,
Mergi la joc, nu te ia nime;
Vii acasă supărată
Şi te iai cu toţi la ceartă! [9]

Altul, aşişderea din **Transilvania**:

Foaie verde ***mărăraş,***
Mă iubesc c-un dăscălaş.
Una vruse să-l sărute,
Dumnezeu să nu-i ajute;
Alt' a vrut ca să mi-l ia
Dumnezeu să nu i-l dea![10]

În fine, al treilea şi ultimul cântec, în fruntea căruia **mărăraşul** figurează ca un semn de iubire, sună precum urmează:

Frunză verde ***mărăraş,***
Am drăguţ păcurăraş,
Vine sar', -aduce caş;
Şi jintiţă-n şuştăraş;
Demineaţa urdă dulce
Şi-mi dă gură şi se duce,
Şi se duce-n codri verzi,
Până sara nu-l mai vezi.[11]

*

Mărariul.[12]

---

[6] Dict. de Paraschiva D. Stanciu.
[7] I. G. Bibicescu, *op. cit.*, p. 371.
[8] S. C. Mândrescu, *op. cit.*, p. 50, cf. şi p. 81.
[9] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 446.
[10] Com. de dl. B. B. Iosof.
[11] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 410; cf. şi S. C. Mândrescu, *op. cit.*, p. 59.
[12] *Şezătoarea*, VIII, p. 152; Bălăşel, nr. 105.

193

Mărgăritărelul

Mărgăritărelul lat. Briza media germ. Zittergras. Numirea rom. din Cândreni cea lat. defin. de Otto Petrino.

*

266. Mărgăritărelul
(Briza media L.)

Mărgăritărelul, lat. Briza media, germ. Zitter gras. Numirea rom. din Cândreni, cea lat. defin. de Otto Petrino.

*

Mărgăritărelul (Rădulescu-Codin, **Cântece pop.** p. 7).

267. Mărinul
(Centaurea jacea L.)

Mărinul 427
(Centaurea Jacea L.)

Mărinul, numit de către unele Românce din Bucovina precum bună oară de către celea din Pârteştii-de-sus şi Cacica, distr. Gura-Homorului, şi Volovatic, e o plantă care creşte şi înfloreşte toată vara atât la ţară, cât şi la munte şi care are frunze înguste şi lungăreţe iar floare ghivezie.

Mărinul e bun de boala numită asemenea Mărin şi care o capătă atât copiii cât şi oamenii înaintaţi în vârstă.

Cei cuprinşi de această boală, numită Mărin, se-ncuie, li se umflă pântecele, prinde a clocoti, a-i strânge şi a-i cârceia printr-însul, astfel că trebue să sufere cele mai crâncene şi mai mari dureri, din care cauză apoi, pe zi ce merge slăbesc văzând cu ochii.1)

Mărinul poate să-l capete orice om. De regulă însă se mărinesc, adică se bolnăvesc de Mărin, cei ce lucră în ziua de Marina, 17 Iulie. 2)

1). După spusa Rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochia Socolean, şi a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

2). Cred. Rom. din Ilişeşti, dict. de Vasile Ungurean, precum şi a altor Români din Bucovina.

Mărinul, numit de către unele **românce** din **Bucovina**, precum bunăoară de către celea din Pârteştii-de-sus şi Cacica, distr. Gura-Homorului, şi **volovatic**, e o plantă care creşte şi înfloreşte toată vara, atât la ţară, cât şi la munte şi care are frunze înguste şi lungăreţe, iar floare ghivezie.

Mărinul e bun de boala numită asemenea **mărin** şi [pe] care o capătă atât copiii, cât şi oamenii înaintaţi în vârstă.

Cei cuprinşi de această boală, numită **mărin**, se-ncuie, li se umflă pântecele, prinde a clocoti, a-i strânge şi a-i cârceia printr-însul, astfel că trebuie să sufere cele mai crâncene şi mai mari dureri, din care cauză apoi, pe zi ce merge, slăbesc văzând cu ochii.[1]

Mărinul poate să-l capete orice om. De regulă însă se **mărinesc**, adică se bolnăvesc de **mărin**, cei ce lucră în ziua de **Marina**, 17 iulie.[2]

[1] După spusa rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochia Socolean, şi a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

[2] Cred. rom. din Ilişeşti, dict. de Vasile Ungurean, precum şi a altor români din Bucovina.

Dar nu numai oamenii, ci, după credinţa românilor din **Bucovina**, precum şi a celor din **Moldova**, jud. Suceava, chiar şi vitele acestora încă se **mărinesc**, capătă **mărin** dacă lucră în ziua de **Marina**.[3]

Şi deoarece **mărinul** este o boală foarte periculoasă, de-aceea cel **mărinit** trebuie cât mai degrabă să se vindece, căci dacă întârzie a se vindeca, atunci nu mai are scăpare.

Iar cel mai bun mijloc contra **mărinului** e planta numită **mărin**, despre care ni-i vorba, şi-a cărui zamă, după ce se fierbe, se dă celui bolnav de băut.

Şi deoarece **mărinul** merge laolantă cu **mărariul**, de-aceea se fierbe el la un loc cu acesta şi zama amândurora se dă apoi celui bolnav de băut.[4]

În cele mai multe părţi însă cei **mărinişi** nu numai că beu zama de **mărin**, ci totodată fac dintr-însul şi scăldătoare în care se scaldă.

Făcând-o aceasta, pântecele începe a se dezumfla şi a scădea, şi cel **mărinit**, fie copil sau înaintat în vârstă, se însănătoşează.[5]

*

Ciucoarea se numeşte în Frătăuţul vechi şi **mărină** şi **mărinişă**. Ea este bună pentru vitele şi pentru oamenii cari sunt **mărinişi**. Se fierbe floarea, rădăcina ei şi sămânţa de **mărariu** în vin alb, zama aceasta apoi, în care se mai pune şi puţin zahar, o dau celor bolnavi de băut de trei ori pe zi, pe nemâncate, şi anume demineaţa, sara şi înainte de amiaz. E bună de **mărinit**.

Oamenii de aceea ţin sărbătoarea **Mărina**, ca să nu se **mărinească**. Se mărinesc oamenii şi vitele din arşiţă şi din căldură mare. Însetează şi beu apă, se umflă înuntru, râgâiesc, n-are stomacul lucrare ... Rădăcina ei e bună şi de vătămătură. Se pune în holercă să mocnească şi apoi zama dintr-însa cei vătămaţi o beu.[6]

[3] Vezi şi *Şezătoarea*, vol. III, Fălticeni, p. 139.

[4] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochia Socolean, Casandra Andronic şi Dochia Solcan; a celor din Cacica, dict. de Măriuca Hopulele; a celor din Gălăneşti, dict. de Ioan Bodnariu.

[5] Dat. rom. din Cacica, dict. de Măriuca Hopulele; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

[6] Dict. de Zamfira Ignătoaei, din Frătăuţul-vechi.

268. Mărul
(Malus communis Lam.)

Mărul

(Malus communis Lam)

Sub numirea măr, dem. merişor, la românii din Macedonia şi la cei din Istria: mer[1], lat. Malus communis Lam. sau Pirus Malus L., înţeleg românii de pretutindene orice pom care produce **mere**. Cu toate acestea însă deosebesc ei mai multe specii de **meri**, atât după mărimea şi făptura lor, cât şi după fructele ce le produc, şi anume:

Măr-acru, ale cărui mere sunt la gust acrii şi se numesc **mere-acre**.

Măr-afumat, ale cărui mere, numite **mere-afumate**, au coajă gălbinie, sunt păroase şi se coc toamna.

Măr-apadinesc, care şi-a căpătat denumirea de la satul Apadia din Banat şi ale cărui mare, cari se coc toamna, se numesc **mere-apadineşti**.

Măr-arabesc, un fel de măr introdus în ţările locuite de români din străinătate, ale cărui mere se cheamă **mere-arabeşti**.

[1] [?]

Măr-ariuş, ale cărui mere poartă pe la Dulău în Banat numirea de **ariuşe** şi cari se coc cu mult mai târziu decât **merele-cărigate.**

Măr-călugăresc, ale cărui mere, numite **mere-călugăreşti,** sunt foarte mari, puţin dulci şi tari la mâncat.

Măr-cărigăţel, produce mere timpurii, cari sunt coapte pe la **Sân-Petru** şi se numesc **mere cărigate.**

Măr-cepesc, ale cărui mere se numesc **mere-cepeşti.**

Măr-coadeş, ale cărui mere, numite **mere-coadeşe** sau **coadişe,** sunt mititele şi dulci.

Măr-codăşel, ale cărui mere, numite **mere-codăşele,** sunt mititele şi dulci.

Măr-crecinesc, ale cărui mere, numite **mere-crecineşti,** au faţă galbănă şi gust dulce aspru.

Măr-creţesc, ale cărui mere se numesc **mere-creţeşti.**

Măr-curechesc, ale cărui mere se numesc **mere-curecheşti.**

Măr-curcubitanic, ale cărui mere, numite **mere-curcubitaniţe,** sunt mari, verzii şi se coc pe la Sântă-Maria mare.

Măr-de-toamnă sau **măr-tomnatic,** ale cărui mere se coc toamna şi nu putrezesc peste iarnă, ci stau chiar până şi la alte mere, şi se numesc **mere-de-toamnă** sau **mere-tomnatice.**

Măr-de-vară sau **măr-văratic,** ale cărui mere se coc în decursul verii şi se numesc **mere-de-vară** sau **mere-văratice.**

Măr-devreme, ale cărui mere se coc foarte degrabă şi pentru aceea se numesc **mere-devreme** sau **mere-timpurii.**

Măr-domestic, ale cărui mere se numesc **mere-domestice.**

Măr-domnesc, un fel de măr care face mere mari, puţin roşietice la coajă şi gustoase, cari se numesc **mere-domneşti** şi se coc toamna. Mărul acesta, după cât îmi este mie cunoscut, se face numai prin ţările locuite de români.

Măr-domnicel, ale cărui mere, numite **mere-domnicele** şi simplu **domnicele,** au faţă albă şi gust dulce. Unii **meri-domnicei** însă produc mere cari au faţa galbănă şi gust dulce sălciu.

Măr-domniţel, ale cărui mere, numite **mere-domniţele,** se coc pe la Sân-Petru.

Măr-dulce, ale cărui mere se coc foarte devreme şi sunt dulci la mâncare. Merele acestuia se numesc **mere-dulci.** Unii **meri-dulci** produc mere cu faţa albă, iară alţii cu faţa roşie. Gustul însă e acelaşi.

Măr-făinos, ale cărui mere sunt **făinoase** şi din cauza aceasta se şi numesc **mere-făinoase.**

Măr-gurguiet, ale cărui mere, numite **mere-gurguiete,** au faţă roşie dungată şi gust dulce aspru.

Măr-gutâi, ale cărui mere samănă cu **gutâiele** şi au şi gust de **gutâie,** din care cauză se şi numesc **mere-gutâi.** Acest soi de meri se vede că sunt altoiţi pe **gutâi.**

Măr-harbuzesc.

Măr-iepuresc, ale cărui mere, numite **mere-iepureşti,** au faţă roşietică şi gust sălciu.

Măr-leşesc, ale cărui mere, numite **mere-leşeşti,** au faţă vânătă şi gust sălciu.

Măr-mălăieţ sau **măr-mălăios,** ale cărui mere, numite **mere-mălăieţe** sau **mere-mălăioase,** sunt, după ce se coc, foarte moi.

Măr-mistreţ, ale cărui mere, numite **mere-mistreţe**, nu sunt nici dulci, nici acre, ci numai aşa: la vreme.

Măr-muşcat sau **măr-muşcăţel**, ale cărui mere se numesc **muşcăţele**.

Măr-mustos, ale cărui mere, când se coc, sunt mustoase, apătoase, mălăieţe, şi se numesc **mere-mustoase** sau **merele-vinului** şi **merele-mustului**.

Măr-nebun, ale cărui mere numite **mere-nebune** sau **mere-nebuneşti**, sunt foarte mari, au faţă roşie şi gust dulce aspru.

Măr-oarzăn sau **măr-orziu**, e un fel de măr ale cărui mere, numite **mere-oarzene** sau **mere -orzii**, se coc deodată cu **orzul**, lat. Hordeum vulgare L., de la care se vede că-i vine apoi şi numirea.

Măr-oveşesc, ale cărui mere, numite **mere-oveşeşti**, se coc deodată cu **ovăsul**, lat. Avena sativa L., de unde se vede că-i vine şi numirea.

Măr-panabric,ale cărui mere se numesc **mere-panabrice**.

Măr-paradis, ale cărui mere se numesc **mere-paradise**.

Măr-păsăresc, ale cărui mere se numesc **mere-păsăreşti**.

Măr-pătul, ale cărui mere se numesc **mere-pătule** sau simplu **pătule**.

Măr-pietros sau **măr-chietros**, ale cărui mere, numite **mere-pietroase** sau **chietroşele**, au faţă roşie-vânătă, gust dulce, însă la mâncare sunt înecăcioase.

Măr-pitic, ale cărui mere sunt foarte mici şi se numesc **pitice**.

Măr-popesc, ale cărui mere, numite **mere-popeşti**, au faţa albă sau verzie, gust dulce şi se coc pe la Sânt-Ilie.

Măr-porcesc, ale cărui mere se numesc **mere-porceşti**.

Măr-răchiţesc, un fel de măr care e altoit pe răchită şi ale cărui mere mari şi puhabe, numite **mere-răchiţeşti**, au gust a răchită.

Măr-răducănesc, ale cărui mere se numesc **mere-răducăneşti**.

Măr-răpănos, ale cărui mere sunt cam cărămizii-întunecate şi răpănoase, adică tari la coajă, şi se numesc **mere-răpănoase**.

Măr-renet, ale cărui mere, numite **renete**, au faţă vânătă scorţoasă şi gust acru aspru.

Măr-roşior, ce face **mere-roşioare** la coajă şi din cauza aceasta se numesc **mere-roşioare** sau simplu **roşioare**.

Măr-roşu, ale cărui mere, numite **mere-roşi** sau **roşe**, au faţă roşie.

Măr-rotilat, ale cărui mere, numite **mere-rotilate**, sunt rotunde, la faţă galbene şi au gust dulce aspru.

Măr-rotungior, ale cărui mere se numesc **mere rotungioare** sau simplu **rotungioare**.

Măr-sălciu, ale cărui mere sunt cam acrişoare şi se numesc **mere sălcii**.

Mărul-Sân-Petrului, un fel de măr ale cărui mere se coc pe la **Sân-Petru**.

Măr-smeur, ale cărui mere, numite **mere-smeure**, au faţă roşie vânătă şi gust dulce.

Măr-sunător, sâmburii merelor acestuia, numite **mere-sunătoare**, când merele sunt bine coapte, se aud sunând înăuntru, dacă le clatini, şi de-aceea se numesc **sunătoare**.

Măr-ţigănesc, un fel de măr care face mere cu coaja negrie sau cu coaja roşie întunecată, şi se numesc **mere-ţigăneşti**, **mere-ţigance** şi **ţigăncuşe**, şi se coc de regulă toamna.

Măr-trăitor, ale cărui mere, numite **mere-trăitoare**, se ţin până la alte mere.

Măr-Trotuş, ale cărui mere, numite **mere-trotuşe**, au faţă roşie şi gust dulce.

Măr-turcesc, care produce mere mari, numite **mere-turceşti**.

Măr-turtiş, ale cărui mere, numite **mere-turtişe**, au faţă albă roşie, gust dulce aspru.

Măr-uns, ale cărui mere, numite **mere-unse**, au faţă galbănă roşie şi gust sălciu.

Măr-ursesc, ale cărui mere, numite **mere-urseşti**, au faţă roşie dungată şi gust dulce aspru.

Măr-vărgat, ale cărui mere se numesc **mere-vărgate**.

Măr-vânăt, ale cărui mere se numesc **mere-vinete**.

Măr-verzişor, care produce un fel de mere verzii sau galbene la faţă şi au gust dulce, şi cari se numesc **mere-verzi-de-iarnă** sau **mere-verzişoare**.

Măr-viesc, ale cărui mere, numite **mere-vieşti**, au faţă roşie vânătă şi gust dulce aspru.

Măr-voivodesc, ale cărui mere, numite **mere-voivodeşti**, au faţă roşietică şi gust dulce aspru.[2]

Pădureţ. Tot soiul de meri sălbatici, adică merii cari nu sunt altoiţi şi cultivaţi, se numesc **pădureţi**. Însă şi aceştia se împart după coloarea şi gustul fructelor sale, cari se numesc **pădureţe**, pe alocurea şi **mere-pădureţe**, în **pădureţ-alb**, ale cărui pădureţe sunt albe la coajă, **pădureţ-roşu**, ale cărui pădureţe sunt aşa de acre, că, după cum se exprimă românii, ţi se face gura pungă când le guşti.

Toate speciile acestea de meri se-mpărţesc în două părţi, şi anume: în **meri-de-vară** sau **meri-văratici**, ale căror mere se coc în decursul verii, şi în **meri-de-toamnă** sau **meritomnatici**, ale căror mere se coc toamna şi, fiind cele mai multe dintre dânsele **trăitoare**, se pot păstra şi peste iarnă. Merii, când înfloresc, sunt podoaba livezilor. Mai mare dragu ţi-i să te uiţi la dânşii! De-aceea cei mai mulţi dintre dânşii, cei mai răspândiţi şi mai bine cunoscuţi, îi întâlnim foarte adeseori şi în cântecele de iubire ale românilor de pretutindene.

Iată vreo câteva şi dintre cântecele acestea:

Despre **mărul-dulce** şi cel **acru**:

*Frunză verde **calapăr**,*
Doi voinici, maică, mă cer ...[3]

Despre **mărul-cărigăţel**:

Fă-mă, Doamne,ce mi-i face,
*Fă-mă **măr-cărigăţel**,*
Să mă pot sui în el,
Să mă dau de-a rostogoala
Să ajung la Timişoara ...[4]

Despre **mărul-creţesc**:

*Frunză verde **măr-creţesc**,*

---

[2] Numirile reproduse aice sunt culese atât din Bucovina, cât şi de prin celelalte ţări locuite de români. Vezi: G. Baronzi: **Limba română şi tradiţiuniule ei**, p. 93; A. Gorovei: *Mărul*, publ. în *Şezătoarea*, vol. V, p. 42; Panţu: **Plantele**, p. 163; şi com. de dl En. Hodoş.

[3] Hodoş: **Poezii**, p. 186.

[4] Hodoş: **Poezii**, p. 58.

Stau în loc şi mă gândesc
Cu ce să mă arănesc?...[5]
De m-aş face unde ştiu
Cuc la pene argintiu ...[6]

Despre **mărul-domnesc**:

Frunză verde ***măr-domnesc,***
Pe dealul mănăstiresc ...[7]

Sau:

Frunză verde ***meri-domneşti,***
Ieşi, maică, de mă priveşti ...[8]

Sau:

Frunză verde ***meri-domneşti,***
Naltă eşti, frumoasă eşti ...[9]

Despre **mărul-dulce**:

Frunză verde de ***măr-dulce,***
Cine trece pe la cruce?
Ionişă gură dulce,
În naframă îmi aduce
Da un darab de caş dulce.
Nu ştiu caşul voi mânca
Sau gura voi săruta?[10]

Sau:

Frunză verde de ***măr-dulce,***
Am o mândră ca o cruce ...[11]

Sau:

Frunză verde de ***măr-dulce,***
Ian ieşi, mândro,în deal la cruce ...[12]

Frunză verde de ***măr-dulce,***
Ia ieşi, maică,-n deal la cruce ...[13]

Ştii tu mândr'acum un an

---

[5] Alecsandri: ***Cântece de peste Olt***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. X, p. 215; cf. şi Rădulescu-Codin: **Din Muscel**, p. 11, 20 şi 56.
[6] Iarnik, p. 145.
[7] ***Şezătoarea***, I, p. 48.
[8] Sevastos, p. 278.
[9] Rădulescu-Codin, p. 154.
[10] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[11] Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 86; cf. şi Iarnik-Bârsan, p. 425; Tocilescu, II, p. 896.
[12] Hodoş: **Cântece cătuneşti**, p. 35.
[13] Tocilescu, II, p. 825.

Cât de dragi ne mai eram,
Dintr-un măr-dulce mâncam
Şi-amândoi ne săturam.
Acum din o creangă plină
Nu ne-ajunge pe la mână.[14]

Despre **mărul-gutâi**:

Colo-n deal la Huedin
Merg carele după vin ...[15]

Sau:

Am ibovnic tinerel
Şi l-or duce şi pe el ...[16]

Frunză verde de săcară,
Rea veste-a venit în ţară,
Că se strâng honvezii iară.
Am un drăguţ tinerel
Şi l-or duce şi pe el.
Dar eu nu ştiu ce l-aş face
Cu el de honvezi să scape:
*Face-l-aş un **măr-gutâi**,*
Pune-l-aş la căpătâi,
***Măr-gutâi** va putrezi,*
Şi mai rău mi-oi bănui.[17]

Sau:

Hai, mândruţă,-n sus la vie,
*Să strângem **mere-gutâie**,*
Să ne iubim ca dintâie,
Să tăiem un măr în două,
Să legăm dragoste nouă.[18]

Trimisu-ni-o carte noauă
Dintre ţări, dintre-amândoauă ...[19]

Despre **mărul-muşcat**:

*Foaie verde **măr-muşcat***

---

[14] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[15] Iarnik-Bârsan, p. 53.
[16] Iarnik-Bârsan, p. 297.
[17] Petru Mureşan: ***Doine şi hore pop. din Solnocul interior în Transilvania,*** publ. în *Familia,* an. IX, 1873, p. 437.
[18] Gr. Sima al lui Ion: ***Cântece pop. din Ardeal (Bucium-Poieni),*** publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 293.
[19] Mândrescu, p. 54.

De când neica mi-a plecat
Furca-n pod am aruncat.
De când neica mi s-a dus
Trei fire pe fus n-am pus.[20]

Despre **mărul-mustos**:

*Foaie verde **măr-mustos,***
Mă uitai pe vale-n jos ...[21]

Iar ea zice:

*Frunzişoară **măr-mustos,***
Măi bădiţă de om prost ...[22]

*Foaie verde **măr-mustos,***
De la Bucureşti în jos ...[23]

Despre **mărul-roş**:

Mă miram ce-mi place mie,
***Măru-roşu** de la vie ...*[24]

Despre **mărul-rotat**:

*Frunzuleană **măr-rotat,***
Nici flăcău, nici însurat ...[25]

Despre **mărul-sălciu**:

*Foaie verde **măr-sălciu,***
*De-aş fi gros ca un **buriu** ...*[26]

Dintre toate speciile acestea de meri, câţi s-au înşirat până aice, numai singuri doi servesc românilor atât spre unele farmece şi leacuri, cât şi spre prepararea unor colori, cari le-ntrebuinţează apoi spre colorirea diferitelor scule şi tortûri. Iară aceşti doi sunt **mărul-domnesc** şi **mărul-dulce.**

Aşa crenguţă de **măr-domnesc** şi **măr-dulce**, puse în apă în ziua de **Sfântul Andrei** şi lăsate unde nu-i cald nici rece, e bună de cercat norocul. Dacă crenguţa înmugureşte şi înfloreşte, norocul îţi va veni la casă; de nu, e rău de casa aceea.[27]

Coaja de **măr-domnesc**, uscată, e bună de aprins prin casă, căci dă un miros frumos.

Merele-domneşti, coapte, zice că sunt bune pentru **tusă**. Aşa românii din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară cei din jud. Suceava, com. Rădăşeni, fac o bortă într-un **măr-domnesc**, pun în ea **piper** pisat, îl coc la foc şi-l mânâncă pentru **tusă**.[28]

---

[20] V. Alecsandri: ***Cântece de peste Olt***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. X, p. 209.
[21] ***Şezătoarea***, I, p. 49.
[22] ***Şezătoarea***, I, p. 164.
[23] Tudor Pamfile, p. 53.
[24] Hodoş: **Poezii**, p. 71.
[25] Sevastos, p. 153.
[26] ***Şezătoarea***, I, p. 174.
[27] Com. de dl Artur Gorovei.

În Muntenia, jud. Vâlcea, însă, tot pentru acest scop, se ia o fălie de **măr-sălciu**, se fierbe şi zama ce iesă dintr-însul se bea.[29]

Fălii de **măr-dulce** şi cu fructe (nefecundate) uscate de **rug**, numite **gogoloaţe**, se fierb la un loc şi zama ce iesă dintr-însele se bea asemenea pentru **tusă**.[30]

Floarea de **măr-dulce** se-ntrebuinţează ca leac pentru **bubele dulci**. Floarea se fierbe şi cu zama ce iesă dintr-însa se udă bubele, cari apoi pier.[31]

Cu zamă de crenguţe de **măr-dulce** se oblojesc atât **bubele dulci**, cât şi **cel-perit**.

Tot pentru **cel-perit** se mai oblojeşte cu coajă de **măr-dulce** fiartă cu **cimbrişor**.[32]

Frunze de **măr-dulce** şi frunze de **sovârf** sau **solovârf** (lat. Origanum vulgare, germ. Gemeiner Dost oder wilder Majeran) sunt bune, după cum spun femeile ştiutoare, asemenea de **cel-perit**. Frunzele acestea se pun într-o ulcică cu apă la foc să fiarbă şi, după ce fierb mocnit, spală cu apa lor pe **cel-perit**. Prin mijlocul acesta se zice că **cel-perit** nu peste mult se vindecă.[33]

Rămurelele dintr-un an ale **mărului-dulce**, spun romîncele că sunt bune de oblojit **bubele cele dulci**, cari în urma aceasta îndată se vindecă.

Rămurelele de **măr-dulce** se-ntrebuinţează de către descântătoare încă şi la descântarea morbului numit de **dânsele**, după cum prea lesne ne putem încredinţa din următoriul descântec foarte interesant din Moldova:

Au purces N.
Astăzi Sf. Miercuri,
Pe cale,
Pe cărare,
Gras ca o slănină
Şi rumen ca o călină;
Când a fost la mijloc
De cale,
De cărare,
S-au întâlnit cu doamnele,
Domniţele,
Jeroziecile,
Adică zânele
Şi ielele
Cu săgetături
Şi cu întâlnituri

[28] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 49; *Şezătoarea*, vol. V, p. 43; şi com. de dl Art. Gorovei: *Merele coapte-n foc şi mâncate fierbinţi sunt bune de tusă.*

[29] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[30] Gh. Rudeanu: *Leacuri băbeşti*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 152.

[31] Dat. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Ilie Dugan, stud. gimn.

[32] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 49; şi com. de dl Art. Gorovei: ***Coaja de măr-dulce cu sovârf şi cimbrişor de câmp** e bună pentru cel-perit. Şi smicelele de măr dulce încă-s bune pentru acest scop.*

[33] Dict. de Z. Tuniac, din Crasna.

Şi cu de dânsele
Şi pe dânsul l-au pus
Cântecul să-l cânte
Şi jocul să-l joace,
Şi pietrile să le sfarme
Şi lemnele să le frângă.
El cântecul n-a cântat
Şi jocul nu l-a jucat,
Pietrile nu le-a sfărmat
Şi lemnele nu le-a frânt.
Dar ele s-au mâniat
Şi s-au supărat,
Pe dânsul de părul capului l-au luat,
În susul ceriului l-au rădicat,
În pământ când l-au trântit,
Loc în pământ au făcut,
Carnea pe trup i-au mocit
Şi vinele i-au sgârcit
Şi puterea i-au băut.
Din crierii capului,
Din vederea ochilor,
Din rânză,
Din osânză,
Din baierile inimii,
Şi lângă drum l-au dat,
Şi zi de moarte i-au pus;
Şi el când s-a trezit
A început
A plânge tare
Cu glas mare
Până-n ceriu,
Cu lacrămi până-n pământ.
Şi nime alţii nu l-au văzut
Decât Maica Preacurata,
Din naltul ceriului
Şi l-a întrebat:
- De ce plângi, tu, N.
Cu glas mare până-n ceriu,
Cu lacrimi până-n pământ?
- Cum să nu mă glăsuiesc,
Că am pornit astăzi, miercuri,
De la casa mea,

Gras ca o slănină,
Rumen ca o călină
Şi m-au întâlnit ***doamnele,***
Domniţele,
Jeroziecile,
Adică ***zânele***
Şi cu ***ielele***
Cu săgetături,
Cu întâlnituri
Şi cu de ***dânsele,***
Şi dacă m-au întâlnit,
M-au pus cântecul să-l cânt
Şi jocul să-l joc,
Pietrile să le sfarm
Şi lemnele să le frâng.
Cântecul n-am cântat,
Şi jocul n-am jucat,
Pietrile nu le-am sfărmat,
Şi lemnele nu le-am frânt,
Că n-am ştiut
Şi n-am putut.
Ele s-au supărat,
De părul capului m-au luat,
În naltul susului ceriului m-au rădicat
Şi în pământ când m-au trântit
Loc în pământ am făcut,
Carnea pe trup mi-au mocit
Şi vinele mi-au smintit.
Maica Domnului mi-a zis:
- Nu te căina,
Nici te văiera,
Nici în seamă nu băga,
Că baba N. în mâna dreaptă
Nouă smicele de ***măr-dulce*** *va lua*
Şi cu legătoare roşie le va lega
Şi cu vin a cânta
Şi descânta
Şi vinul îl va bea
Şi s-a spăla
Şi atunci toate giunghiurile
Şi durerile
Vor înceta

Minţile la loc or veni,
Şi vinele s-or desgârci
Carnea pe trup s-a desmăci.
Toate săgetăturile,
Pociturile,
De dânsele,
Cu zgardă roşie le va lega
Şi pe foc le-a da.
În măr-dulce le-a arunca,
Cu gura le-a sufla
Cu mâna le va lua
În Marea neagră le va arunca,
În marea-mărilor
În rădăcinile trestiilor.
Acolo mesele lor îs făcute
Şi paharele împlute.
Acolo li-i cina
Şi hodina.
Şi-i o verde poieniţă
Şi-i o capră cu trei iezi
În coş le-a intra,
Moalele le-a sfarama
Şi N. care a fost bolnav
Va rămâne curat,
Luminat,
Ca Preacurata Fecioara
Din ceriu cum l-a lăsat.
Şi lână albă
Şi lână neagră
Deie Domnul să-i treacă,
Şi-i fie leacul de la mâna mea
Şi din descântecul meu.[34]

Cu **rămurele de măr-dulce** se face şi **pe ursită.** Se iau adică trei **rămurele de măr-dulce,** se leagă la un loc cu o **pleteancă** şi apoi, învălindu-se focul cu dânsele, se rostesc următoarele cuvinte:

Bună sara foc
Stranaboc!
Eu te-nvălesc,
Tu nu te-nvăli,
Eu te-acopăr,
Tu nu te-acoperi,
Ci te fă laur,
Balaur,
Cu solzii de aur,
Cu 99 de picioare

[34] Vezi *Cabinetul de lectură*, an. I, Iaşi, 1878, nr. 11, p. 42.

Purcezătoare
Cu 99 de cozi
Izbitoare,
Cu 99 de limbi
Străpungătoare,
Cu 99 de aripi
Zburătoare.
Du-te tare,
Înşir-o mare
La data mea,
La ursita mea,
Care-i de ursitoare ***ursată,***
De Dumnezău dată
Şi de buni oameni
La mine-ndreptată.
Du-te, pe gură bagă-te,
La inim' aşază-te,
Nu-i da a mânca,
Nu-i da a lucra,
Nu-i da a hodini,
Nu-i da a dormi!
Du-te, adă-mi-l:
Pe drum, fără sine,
Pintre oameni, făr' de ruşine,
Peste ape fără vaduri,
Peste garduri
Fără prilazuri,
Iute şi repede
Ca ogariu-n trepede,
Până mâni în zori
Să fie la a mele chiotori,
În vis să-l visăz,
Aievea să-l văz![35]

Din frunze de **măr-dulce**, de sovârf şi din scoarţă de **pădureţ** sau **pădureţ-acru** fac româncele din **Bucovina** şi un fel de coloare roşie.

Femeia care voieşte să coloreze vreun scul sau tort ia ca la trei pumni de frunze de **măr-dulce** şi ca la doi pumni de **sovârf** şi le pune într-un vas. Apoi pune o câtime anumită de scoarţă de **pădureţ acru** într-o oală la foc ca să fiarbă. După ce fierbe şi după ce se răcoreşte puţin, toarnă apa aceasta peste frunzele de **măr-dulce** şi **sovârf**. Dacă acum femeia voieşte să facă aşa numitele **flori vechi**, lasă frunzele acestea să steie în vasul în care le-a pus, ca la jumătate de an sau şi ceva mai bine, adică până ce începe frunza a putrezi, şi abia după decurgerea acestui timp face cu apa aceasta un fel de **coloare roşie** foarte deschisă şi foarte frumoasă, care se prinde foarte lesne de scule. Iar dacă voieşte să facă aşa numitele **flori dulci**, atunci ia sculele şi torturile mai degrabă la înflorit (colorat). Însă acestea nu sunt aşa de bune ca **florile cele vechi**, şi anume de-aceea, pentru că torturile înflorite se spală şi se şterg cu mult mai degrabă.

Româncele din **Moldova**, jud. Suceava, întrebuinţează crenguţele cele tinere de **măr-dulce** cu scoarţă de **pădureţ** şi cu **drobiţă** la producerea coloarei galbene.

Din coaja sau scoarţa de **pădureţ-acru** îndătinează româncele de-a face un fel de **coloare galbenă**, cu care colorează apoi sculele de lână şi torturile de buci. Jupesc adică scoarţa de pădureţ de-acesta şi-o pun cu apă la foc să fiarbă. După ce scoarţa fierbe bine, aruncă în zama ei o câtime anumită de piatră acră (alaun), şi-apoi, după ce se mai răcoreşte puţin, vâră sculele şi torturile într-însa ca să se coloreze. Piatra acră de-aceea o pun în zama aceasta, ca să se prindă mai lesne şi mai bine coloarea, de unde vine apoi şi verbul **a împietri**, în loc de **a colora**. Se zice: **am** împietrit sculele, în loc de: am colorat sculele.

[35] Dat. rom. din Mănăstirea-Homorului, dict. de Ioana Vedean, şi com. de fiul său, George Vedean, stud. gimn.

Tot cu scoarţă de **pădureţ-acru** şi cu **piatră acră** împietresc romăncele şi ouăle pe la Paşti, adică le colorează galben. Şi coloarea aceasta, făcută din scoarţă de **pădureţ-acru** şi **piatră acră**, se numeşte **gălbinele.**[36]

Frunza de **măr-dulce**, uscată, se pune şi în **cruşală**, împreună cu scoarţă de **arin**, peste care, turnându-se calaican, se obţine coloarea neagră, cerneală.[37]

Coaja de **măr-domestic** serveşte la boit oauă galbene de Paşti. Se curăţă cu cuţitul pieliţa de pe rămurelele cele tinere de **măr-domestic** şi, după aceasta, se jupoaie coaja până la lemn, răzându-se bine, până şi mâsga; se pune coaja aceasta într-o oală şi se fierbe bine cu apă; se pun oauăle şi se fierb din nou, după aceea se ia vasul de pe foc, se acoperă şi se lasă aşa o zi sau o noapte. Oauăle-s galbene, foarte frumoase.[38]

Atâta deocamdată în privinţa frunzelor şi a ramurilor de **măr-dulce** şi a scoarţei de **pădureţ-acru.** Cu privire la mere, adică la fructele merilor înşiraţi în capul articolului de faţă, nu ştiu nimica până acuma, care ne-ar interesa ceva, atâta numai că le mânâncă, iară din **pădureţe** că fac un fel de băutură acrie, care se numeşte **must.**

În fine, merită a fi însemnat încă şi aceea că, după credinţa comună a românilor din **Bucovina,** până la **Sânt-Ilie** nu e bine nicidecum de tăiat merele cu cuţitul, ca să nu le bată gheaţa. Cine le taie, acela o păţeşte rău, căci în urma aceasta grindina îi bate şi-i strică toţi merii câţi îi are. În ziua de **Sânt-Ilie** însă îndătinează românii a aduce mai întâi jertfa de mere la biserică, şi-apoi după aceasta a mânca dintr-însele. Până în această zi însă niciodată nu duc jertfă de mere la biserică, măcar de-ar avea o mulţime de meri a căror mere s-ar coace cu mult mai înainte de această zi. Din ziua de **Sânt-Ilie** e iertat apoi a tăia merele cu cuţitul, căci de-acuma înainte nimănui nimica nu poate să i se mai întâmple.

Femeile din unele părţi ale **Moldovei,** precum celea din jud. Tecuci, care au copii morţi, nu mânâncă **mere** până nu **împart,** adică până nu dau de pomană.

Ziua merelor e **Sân-Petru** şi **Sânt-Ilie.** La **Sânt-Ilie** e deci bine să chemi băieţi şi să scuturi un măr, să le dai de pomană, că cică vin morţii împrejurul tău atunci şi se bucură.[39]

Înainte de **Sânt-Ilie** să nu svârli cu mere în sus, că bate piatra cât merele.[40]

De florile mărului; zicală care însemnează: degeaba, fără nici un rost.

Nu vine el de florile mărului pe la mine; nu vine degeaba.[41]

După ce înfloresc merii, nu mai mor stupii.[42]

*

Maica Domnului şi cu Iosif, după ce nu se putură odihni sub umbra plopului (vezi **Plopul**) de arşiţa soarelui:

---

[36] Dict. de Z. Tuniac şi alte romănce din Bucovina.
[37] ***Buletinul*** *cit.*, p. 252.
[38] ***Buletinul*** *cit.*, p. 272 şi 280.
[39] Com. de dl Tud. Pamfile.
[40] ***Şezătoarea***, vol. VI, p. 41.
[41] Com. de Tud. Pamfile şi T. Bălăşel.
[42] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

Iară mai plecară
Şi un măr aflară.
Şi ei odihnea
Mărul îi umbrea
Umbra şi-o lăţea,
Soarele pierea:
- Mărule-nflorit,
Să fii tot rodit,
Să creşti tot în laturi,
Să sporeşti cu roduri!...[43]

*

Cel mai întins comerţ la românii de la poalele Munţilor apuseni se face cu aşa numitele **mere-roşioare.** Aceşti meri se cultivă cu mare îngrijire şi pretutindeni se găsesc altoiţi prin grădini. Coaja merilor e roşie purpurie şi se culeg pe la începutul lui octomvre de către culegători anume deprinşi, cari ştiu să umble cu scările ca scriitorii cu condeiele. Merele culese se păstrează în **ţarcuri** anume făcute în pivniţi. Paralel cu păreţii se fac garduri de nuiele bine bătute cu maiul, care se înădesc cu bolta pivniţii. Acest loc astfel îngrădit se numeşte **ţarc.**

Comerţul ce se face cu aceste mere şi meri e mai de multe feliuri. Posesorul vinde roada anului sau primăvara, când e mărul înflorit, şi aceasta se numeşte **pe o tunsoare,** sau toamna, când poamele sunt coapte, şi aceasta se numeşte **pe ce se vede,** iară iarna, **cu ruptul** (adică **cu ţarcul**), *pe ce-o da târgul şi norocul.*

Merii (pomii) se mai pun la speculanţi şi ca ipotecă pentru mai multe **tunsori,** rămânând banii **pieritori.** Sub acest termen din urmă se-nţelege că la expirarea anilor pentru cât au fost ipotecaţi, merii trebuie liberaţi fără restituirea banilor împrumutaţi şi pentru care ca dobânzi s-au luat roadele anuale.[44]

*

Mărul nealtoit face **mere-pădureţe,** numite şi **scorobeţe** sau **corobeţe.**[45]

[43] Frâncu: **Moţii,** p. 195.
[44] Frâncu: **Moţii,** p. 13-14.
[45] Mangiuca, 1883.

269. Mărunca
(Tanacetum vulgare L.)

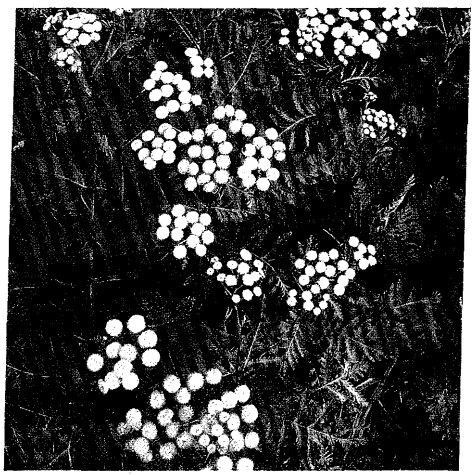

229

Mărunca.
(Tanacetum vulgare L.)

Pe lângă drumuri şi garduri, pe priloage şi haturi, prin lunci şi pe prundişuri, pe malurile râurilor şi a păreelor, mai pe scurt pretutindene pe locurile cele umede şi necultivate, se află un fel de plantă, de la 60-120 Ctm. de înaltă, a cărei floare, de coloare galbănă-întunecată, e mărunţică şi bătută în forma unor bumbişori, iar frunza asemenea celei de ferică. Această plantă se numeşte în Bucovina: mărunca, mărunca-bătută, mărunca-de-câmp, mărunca-de-grădină şi mărunca-neagră;[1] în Moldova: vetrice, vetricea şi buruiană-de-ceas-rău;[2] în Transilvania: ferecea[3]; iară în alte părţi locuite de Români: iarba-raiului[4].

1). O samă de Romînce din Bucovina, precum bună oară celea din Crasna, distr. Storojinetului, susţin că Mărunca e de două feliuri: una neagră şi una albă. Probabil însă că sub Mărunca-albă e de-a se-nţelege o varietate a mărunchiului în cestiune sau cu totul altă plantă.
2). Com. de dl Art. Gorovei.
3). Porcius: Flora p. 124.
4). Panţu: Vocab. p. 46; - dr. Brândză: Prodrom. p. 278.

Având **mărunca** floare galbănă şi frunză care aduce întrucâtva cu frunza **fericei**, de-aceea se vede că se numeşte ea în Transilvania: **ferecea**. Iar fiindcă are un miros tare şi plăcut, de-aceea

[1] O samă de romînce din Bucovina, precum bunăoară cele din Crasna, distr. Storojineţului, susţin că **mărunca** e de două feliuri: una **neagră** şi una **albă**. Probabil însă că sub **mărunca-albă** e de-a se-nţelege o varietate a mărunchiului în cestiune sau cu totul altă plantă.
[2] Com. de dl Art. Gorovei.
[3] Porcius: **Flora**, p. 124.
[4] Panţu: Vocab., p. 46; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 278.

o samă de romînce o presădesc prin grădini, din care cauză se numeşte ea apoi şi **măruncă-de-grădină**. Unele romînce din Bucovina însă cred şi spun că după ce se sfârşesc sărbătorile Paştilor e bine să iei şi să scuturi faţa de masă cu fărmăturile de nafură în grădină, căci din fărmăturile acestea, fiind nafura sfinţită, se face apoi **mărunca**, ce are un miros foarte plăcut. Femeia, care nu scutură faţa de masă cu fărmăturile de nafură, aceea nu are **măruncă** în grădina sa.[5]

Cele mai multe romînce însă presădesc şi ţin **mărunca** prin grădini nu numai pentru mirosul ei cel plăcut, ci totodată şi pentru că e bună, după cum afirmă ele, de **ceas-rău**, din care cauză se numeşte ea apoi în Moldova, pe lângă **vetrice**, şi **buruiană-de-ceas-rău**, precum şi de **matrice** la femei, de **durere de inimă**, de **durere de cap**, de **durere de pântece**, de **friguri** şi de **lungoare**. **Ceasul rău**, după credinţa românilor din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară a celor din jud. Suceava, com. Broşteni, e o boală care apucă pe unii oameni aşa din sănin şi le pricinuieşte dureri nemaipomenite de mari.

Boala aceasta, care e ca un şorecuţ ce umblă iute prin tot corpul omului cuprins de dânsa, vine în anumite timpuri şi nu toţi oamenii o au.

Deci cei ce sunt cuprinşi de această boală rea pot scăpa atât prin **descântecele de ceas rău**, cât şi cu ajutoriul **vetricei** sau al **buruienei-de-ceas-rău**.

Când **ceasul rău îl** apucă pe om, atunci femeile ştiutoare, cari sunt chemate ca să facă ceva doară-i trece, iau un smoc de buruiene de acestea, fără să vorbească cu cineva, şi le descântă în apă rece ne-ncepută. Cu apa astfel descântată spală pe bolnavul de **ceas-rău**, iar buruiana o pun în altă apă, o fierb, şi cu zama ei, după ce se răceşte, spală iarăşi pe cel bolnav şi ceea ce mai rămâne o aruncă pe un gard, pe pari ori pe o mâţă.[6]

Romîncele ştiutoare din **Bucovina**, când vor să vindece pe vreun copil care are **ceas rău** sau **răul-băieţilor** ori **răul-copiilor**, după cum mai numesc ele boala aceasta, iau mai multe rămurele de **măruncă** cu frunză şi cu floare cu tot, le pun într-o oală cu apă curată ca să fiarbă şi apoi, făcând scăldătoare dintr-însa, scaldă pe cei bolnavi după ce **s-a pişcat luna** în scăldătoarea aceasta, nicicând însă la **lună noauă**, pentru că, după credinţa lor, când se-noieşte luna, atunci celor bolnavi li-i mai rău, căci atunci se-noieşte şi boala.[7]

Pentru **durere de inimă** se iau frunze de **măruncă**, se pisază bine şi se pun în holercă pentru cei ce le place holerca; iar pentru cei ce nu le place, se pune în agheasmă, şi aşa se dă apoi celor bolnavi de băut, demineaţa pe inima deşartă (goală).[8] Pentru **friguri** se bea cu holercă şi cu sare[9], sau se face din floarea ei ceai şi ceaiul acesta se bea.[10]

---

[5] Dat. şi cred. rom. din Siret, com. de soţia mea, Leontina.

[6] Com. de dl Art. Gorovei.

[7] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu; a celor din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac: *Atât **mărunca-neagră** cât şi cea albă sunt bune de scăldat copiii, când au răul-copiilor. Se-ntrebuinţează însă spre scopul acesta numai frunzele, rădăcinile însă niciodată, căci acestea nu sunt bune. Adeseori se scaldă în această scăldătoare şi cei bătrâni, când îi doare trupul sau când au vreo durere înuntru.*

[8] Dat. rom din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamf. Ignătoaei: ***Mărunca** are frunză creaţă şi floare multă şi galbănă la vârf. Ea e bună de durere de inimă. Se pune floarea şi frunza în holercă şi se bea. Se culege orişicând şi se păstrează şi peste iarnă.*

[9] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.

Pentru **durere de pântece**, precum şi pentru orice altă durere lăuntrică, se pune în holercă şi se bea pe inima deşartă.[11] **Floarea măruncei** sau **vetricei** uscată, pisată şi amestecată cu miere se ia pentru **limbrici**, iar decoctul pentru **matrice**.[12] **Frunzele de măruncă** bine pisate se-ntrebuinţează foarte adeseori şi pentru **durere de cap**. Se face adică dintr-însele o legătură şi cu legătura aceasta se leagă apoi la cap.[13]

În fine, din **măruncă** sau **vetrice**, împreună cu alte flori şi buruiene, se fac scăldători atât pentru cei bolnavi de **lungoare**[14], cât şi pentru femeile lehuze. Aşa în unele localităţi din **Moldova**, jud. Suceava, unde este datină de-a se scălda **nepoata**, adică femeia lehuză, cam de comun a treia, a opta sau a noaua zi, se pune în scăldătoarea aceasta, dacă e iarna: **stroh de fân, văzdoage** sau **bonce**, sing. **boncă, boz** şi **busuioc**, iară dacă e vara: **cătuşnică, romăniţă, mătură-de-grădină, boz, ovăz, mălin** şi **vetrice**, precum şi alte flori de câmp, cari, după ce se fierb mai întâi într-un ceaun, se lasă până ce se potolesc, şi apoi nepoata se scaldă cu apă de-aceasta.

Scopul punerii acestor plante e, după cum spun femeile ce fac scăldătoarea aceasta, ca nepoata să se întărească şi să se scoale mai degrabă.[15]

*

Mărunca e bună de copii.[16]

Crucea-păştii sau **mărunca** e o floare ce creşte primăvara pe timpul Paştilor. Crenguţele ce stau pe cotor îs aşezate în formă de cruce, de unde-i vine şi numele. Pe crenguţe se află peniţe mici, orânduite tot în formă de cruce. Aceste peniţe parcă-s un ferăstrău pe margini.

La poporul nostru se află următoarea credinţă: cândva în vremile de demult să fi sămănat cineva o cruce de pască în pământ şi pentru că pasca era sfinţită, a răsărit floarea numită: **crucea-păştii**. Cu dânsa împodobesc oamenii ulcelele de moşi, cari se dau pe la Rusalii de pomană.[17]

[11] Dar. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu; a celor din Crasna, dict. de Z. Tuniac.
[12] Dat. rom. din Siret; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.
[13] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[14] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.
[15] Sim. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 280.
[16] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[17] Com. de Ion Grămadă, stud. gimn., din Zahareşti.

278

Măsălariul.

(Hyosciamus niger L.)

Pe locurile cele grase şi cam umede de pe lângă locuinţele omeneşti, pe lângă garduri şi drumuri, precum şi pe feliurite dărâmături şi grămăzi de gunoae, creşte un fel de buruiană ca de vr'o 30-45 Cm. de înaltă, ale cărei frunze sunt mari, încrestate şi păroase ca şi tuleul, iar florile, cari cresc de regulă la vârvul tuleului, tulburiu-galbene şi provăzute cu vinişoare şi pete viorii.

Această buruiană puturoasă şi foarte veninoasă se numeşte în Bucovina, Moldova şi Muntenia: Masalariu, Măsălariu şi Măsălariţă[1] în Transilvania: Măsălariu, Măsălarie, Măsălariţă, Nebunariţă şi Sunătoare[2] în Banat: Măsălariu şi Măsălariţă[3] în Mara-

1). Şezătoarea an. I. vol. I. p. 72 Nota 1: „Masalariul e o buruiană ce creşte pe la locurile grase şi e întrebuinţat de babe ca leac pentru durerea măselelor"! Idem vol. II. p. 20; - Brândză: Prodrom. p. 343; - şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

2). G. Bariţ: Vocabular de numele plantelor publ. în Calendar pop. rom. pe an. 1859. p. 19, 20 şi 21; - V. Rebreau: Medicini pop. rom. publ. în Ungaria an. I. p. 416 şi 417.

3). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. rom. publ. în Familia an. X. p. 586.

270. Măsălariul

(Hyoscyamus niger L.)

Pe locurile cele grase şi cam umede de pe lângă locuinţele omeneşti, pe lângă garduri şi drumuri, precum şi pe feliurite dărâmături şi grămăzi de gunoaie, creşte un fel de buruiană ca de vreo 30-45 cm de înaltă, ale cărei frunze sunt mari, încrestate şi păroase ca şi tuleul, iar florile, cari cresc de regulă la vârvul tuleului, tulburiu-galbene şi provăzute cu vinişoare şi pete viorii.

Această buruiană puturoasă şi foarte veninoasă se numeşte în Bucovina, Moldova şi Muntenia: **masalariu, măsălariu** şi **măsălariţă**[1]; în Transilvania: **măsălariu, măsălarie, măsălariţă, nebunariţă** şi **sunătoare**[2]; în Banat: **măsălariu** şi **măsălariţă**[3]; în Maramureş: **măsălariu**[4]; iară în Macedonia: **mâseaua**[5].

---

[1] *Şezătoarea*, an. I, vol. I, p. 72, nota 1: *Masalariul e o buruiană ce creşte pe la locurile grase şi e întrebuinţată de babe ca leac pentru durerea măselelor*; Idem, vol. II, p. 20; Brândză: **Prodrom**, p. 343; şi com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[2] G. Bariţ: *Vocabular de numele plantelor*, publ. în *Calendar pop. rom.* pe an. 1859, p. 19, 20 şi 21; V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 416 şi 417.

[3] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 586.

Măsălariul sau, mai bine zis, sămânţa lui cea măruntă şi neagră, care se dezvoltă într-o capsulă mică, numită în unele părţi din **Moldova**, precum bunăoară în jud. Tecuci: **potcapul popei**[6], se-ntrebuinţează în toate ţările locuite de români ca leac de regulă numai pentru **durerea de măsele**, de unde se vede că-i vin apoi şi cele mai multe numiri.

Româncele din **Bucovina** îndătinează a-l strânge în **Ziua-Crucii**, adică în ziua de **Înălţarea St. Cruci**, 14 septembrie, până a nu răsări soarele, şi a-l păstra apoi peste tot anul. Dar nu numai cel ce se strânge în ziua aceasta e bun de leac, ci şi acela care se culege în orişicare altă zi.

Cel ce are **durere de măsele** ia sămânţă de **măsălariu** şi o pune într-o ulcică cu apă curată. Face apoi foc de lemn de **fag** în cuptior sau şi pe vatră. După ce ard lemnele bine, trage cărbunii la un loc şi pune de-o parte lângă dânşii ulcica cea cu apă şi cu sămânţa ca să se încălzească, iară de altă parte presură sămânţă tot de **măsălariu** pe cărbuni şi deasupra peste dânşii ţine o strachină cu gura în jos, anume ca fumul de sămânţă să se prindă de dânsa.

După ce a ars toată sămânţa şi după ce ulcica cu apă şi strachina s-au înfierbântat cumsecade, ia bolnavul de măsele o prostire şi o pune pe cap, întoarce strachina cu gura în sus, toarnă apa cea fierbinte din ulcică într-însa şi se pune apoi cu capul deasupra strachinei, şi aşa stă cu gura căscată, ca aburul şi fumul ce iesă din strachină să-i intre în gură.

Şi el de-aceea se acopere cu prostirea pe cap, ca aburul ce iesă din strachină să nu se împrăştie degrabă. Cum face aceasta şi cum intră abur de acesta de ajuns în gură, spun femeile ştiutoare că **durerea de măsele** îndată încetează.

Iară dacă măseaua ce-l doare e bortită şi se află viermi într-însa, toţi viermii pier şi pică în strachină, gingenile se dezumflă şi măsaua nu-l doare mai mult.

O samă de romance însă nu înfierbântă strachina, după cum s-a spus mai sus, ci înfierbântă o bucată de cărămidă arsă, şi după ce cărămida e de-ajuns înfierbântată o aruncă într-o strachină, care în genere stă sau pe-un scaun aproape de vatra focului sau pe-o laiţă, toarnă după aceasta apa din ulcică şi apoi se abureşte.[7]

Tot spre vindecarea **durerii de măsele** se-ntrebuinţează **măsălariul** şi de către româncele din **Moldova**, jud. Suceava.

Iată ce scrie în privinţa aceasta dl M. Lupescu:

Numai câteva ciolane a dat Dumnezău omului în gură, şi acelea îl năcăjesc, auzi plângând şi jăluindu-se mai ales femeile una alteia, când sufăr de ***durerea dinţilor şi-a măselelor.***

Descântece pentru durerea acestor sâcrete de ciolane nu-s. În schimb însă câte gâmboase-s pe lume, toate le ţin în gură ca să treacă durerea ...

Cel mai bun dintre toate însă e ***măsălariţa.*** *Unele femei fierb* ***masalariul*** *şi zama o ţin în gură; altele însă scot viermii din măsele prin ajutoriul seminţei de* ***masalar,*** *procedând aşa: caută sămânţă de masalar, iau o strachină nouă smălţuită, o pun cu gura peste o grămadă de cărbuni aprinşi, peste cari se pune ca o mână de sămânţă de* ***masalar.*** *În timpul când strachina stă pe*

---

[4] *Gutinul*, an. I, Baia-mare, 1889, nr. 29.

[5] P. Papahagi: **Din literatura poporană a aromânilor**, p. 268; Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 135.

[6] Com. de dl Tud. Pamfile: ***Măsălariţa*** *creşte sălbatică prin grădini. Fructul ei copt poartă numele de* ***potcapul popii.*** *Ţăranii o cred ca o plantă otrăvitoare mai ales văzând că şi vitele o încunjură.*

[7] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei.

cărbuni, la foc trebuie să clocotească o oală cu apă curată. Când oala clocoteşte, când strachina s-a înfierbântat tare, se ia şi se pune strachina în mijlocul casei pe-o lespede, cu gura în sus, se toarnă oala cu uncrop, iar bolnavul se pune cu gura în aburii ce ies din strachină, acoperindu-se pe cap cu un suman sau cu o pocladă; stă cu gura căscată deasupra strachinei ca o jumătate de ceas şi, când se rădică, vede în apă nişte fărămături mici în formă de viermi, unii câte cu două capete.

Aceia sunt viermii din măsele, cari pricinuiau durerea. Unui om i se pot scoate în chipul acesta şi până la 100 viermi în două rânduri. Viermii ies din măsea, însă durerea tot nu încetează, şi atunci se zice că măseaua are viermi la rădăcină şi nu pot ieşi.[8]

Tot în privinţa aceasta şi tot cu privire la datina şi credinţa românilor din jud. Sucevii, dl Art. Gorovei ne scrie următoarele:

Se pune la foc o oală nouă smălţuită cu apă ne-ncepută. Se ia o strachină nouă şi se pune cu gura în jos peste jăraticul în care s-a pus mai nainte ca o mână de sămânţă de ***masalar****. Când strachina e destul de fierbinte aşa încât sfârâie când stupeşti pe ea şi când apa din oală clocoteşte, bolnavul îşi ia în cap un suman, un ţol, ori altceva gros, şi se aşează în mijlocul casei.*

Baba ia cu cleştele strachina de pe jăratic, o aşează pe o cărămidă, în mijlocul casei, şi toarnă în ea apă clocotită.

Bolnavul, pe când strachina sfârâie şi ies aburi din ea, se aşează cu gura căscată deasupra ei, aşa ca aburii să-i intre în gură, până ce se mai răceşte apa. Cât timp stă cu gura în aburi, scuipă, când îi vine, în strachină, şi nu jos.

După ce s-a făcut doftoria aceasta, dacă te uiţi în strachină, poţi număra viermişorii cari, după credinţa poporului, rod măseaua şi produc durerea. Unii viermi de-aceştia sunt cu două capete, de aceea durerea e aşa de cruntă.

Leacul acesta se face în acest mod, în jud. Suceava. Buruiana însă, pentru a fi bună de leac, se culege în ***Ziua-Crucii****.*

Aceeaşi întrebuinţare se face şi-n jud. Bacău, cu deosebire numai că apa clocotită se aruncă în strachină şi nu pe jar.

În alte părţi însă se fierbe hlujul şi capsulele cu seminţele ***măsălariului*** *şi zama se ţine în gură, tot pentru a vindeca* ***durerea de măsele****.*

Iar dl Tud. Pamfile, scriindu-ne despre datina românilor din Moldova, jud. Tecuci, zice:

Săminţele de ***măsălariţă*** *sunt bune pentru* ***durere de măsele****. Se fierbe într-o* ***moşoaică*** *(ulcicuţă) părăsită şi se abureşte bolnavul în aburi. Aburul are cică numai puterea de-a omorî viermii cei mici, şi durerea de măsele trece. Când însă durerea-şi are altă pricină, abureala cu* ***măsălariţa*** *nu-i bună.*

În **Muntenia**, jud. Gorj, **măsălariţa** se-ntrebuinţează tot pentru vindecarea **durerii de măsele** astfel:

Se pune o oală de jumătate oca apă la foc, până fierbe în clocote. Pe când oala fierbe, se trage jar pe vatră şi se presură peste el sămânţă uscată de ***măsălar****, iar deasupra se pune o strachină cu gura în jos, ca să nu iasă fumul. După ce a ars sămânţa, bolnavul, acoperindu-şi capul cu o pătură, rădică strachina de pe jar, se pune cu gura deschisă deasupra lui şi absoarbe aburii până ce*

[8] *Şezătoarea*, vol. II, p. 20-21.

se isprăvesc. Cu balele ce curg din gură cad şi o mulţime de viermişori, din cari unii au capul roşu, alţii negru şi alţii alb; unii au chiar şi coarne.[9]

Iar cu privire la datina românilor din jud. Vâlcea, tot din **Muntenia**, S. Sa părintele T. Bălăşel ne scrie: *Când te dor dinţii iei **măsălariţă** şi o pui într-un vas cu apă fiartă în clocote şi te pui cu gura căscată asupra aburilor, cari ies din vas, şi atunci vor ieşi din dinţi nişte viermişori albi, cari vor cădea în vas, şi ţie îţi va trece durerea.*

Mai tot în chipul cum s-a arătat până aice se-ntrebuinţează **măsălariul** şi de către românii din **Transilvania.** Iată ce ne spune în privinţa aceasta dl V. Rebrean:

Ca să scăpăm de durerea de dinţi – depărtând viermuleţii - se recomandă următoarea aburire: punem la foc o oală cam de ½ litră cu apă; în foc băgăm nouă bicaşi spre a se înroşi.

*În timpul acesta punem pe o lespede cu jar pe care turnăm sămânţă de **măsălar** (Hyosciamus niger) ca să producă fum. Acuma luăm un talger udat cu apă şi-l ţinem deasupra jarului fumegând ca să se prindă fumul de dânsul.*

După ce s-a afumat bine, punem în el apă din oală şi acoperindu-ne capul cu o haină, aruncăm din bicaşii roşii unul câte unul până ce se gată toţi. În timpul acesta gura o ţinem căscată, ca aburii să străbată prin toţi dinţii.

Finindu-se aburirea, vom observa că în talger sunt o mulţime de viermuleţi.

Dacă durerea n-a încetat total, repetăm aburirea descrisă, până când în talger nu vom mai găsi viermuleţi.[10]

Tot pentru astâmpărarea şi alinarea durerii măselelor şi tot cam în chipul de până aice arătat se-ntrebuinţează **măsălariul** şi de către românii din **Banat**[11], precum şi de către cei din **Maramureş.**[12]

În fine, românii din **Macedonia** zic: *Buruiana **mâseaua** e bună, când o fierbi, să stai cu gura pe aburul produs de dânsa, fiindcă face ca viermii toţi să cază din gură şi durerea să înceteze.*[13]

O samă de femei însă întrebuinţează **măsălariul** nu numai spre vindecarea **durerii de măsele**, ci frunzele lui le pun la abcese şi la buboaie ca şi calmante.[14]

Româncele din **Banat**, cu zama de **măsălariţă** fiartă şi amestecată cu untdelemn, spală ranele **muşcăturei de şerpe.**[15]

Iar româncele din **Muntenia**, jud. Tutova, fac din **măsălariţă** şi mânjală, cu care mânjesc (ung) natra pânzei de **cânepă**, ca să nu se flocoşeze şi să se rupă firele.[16]

---

[9] ***Apărătorul sănătăţii***, an. II; cf. şi Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 36.

[10] ***Ungaria***, an. I, p. 416 şi 417; şi com. de dl Aur. Gligor: *Apa de pe **măsălariţă** se foloseşte contra **durerii de dinţi şi măsele.***

[11] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 586: *Cu această plantă fiartă într-o oală mare, respirându-i aburile cu gura deschisă, se vindecă măselele stricate.*

[12] ***Gutinul***, an. I, Baia-mare, 1889, nr. 29, p. 4: *Măsălariul (Hyosciamus niger) se fierbe cu fructe cu tot şi se foloseşte de leac, căci aburii ce ies din fiertură sunt buni de **durere de măsele.***

[13] P. Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 268; cf. şi Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 135: *Mâseaua,-ei, subst. fem. măsălariţă, **nebunariţă** (plantă bună pentru durere de dinţi, măsele).*

[14] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 49.

[15] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina poporală***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 40.

În fine, se zice că o samă de oameni răutăcioşi la inimă, când au ură şi mânie pe cineva şi voind acestora să le facă rău, pun sămânţă de **măsălariu** în holercă şi le dau să beie.

Iară oamenii cari au nefericirea să beie holercă de-aceasta îndată nebunesc şi apucă câmpii, pentru că este ştiut cum că sămânţa de **măsălariu** e veninoasă şi cine o mânâncă, acela trebuie să-şi piardă minţile.

De aicea se vede că vine apoi şi zicala: **pare că ai băut măsălariţă** sau **pare că ai mâncat măsălariu,** care e foarte uzitată în **Bucovina** şi **Moldova** şi care se zice despre un om ce face prea multe nebunii sau prostii.[17]

[16] Com. de dl Art. Gorovei.

[17] După spusa rom. din Bucovina, şi a celor din Moldova, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip, iconom şi paroh în Dumbrăveni, jud. Botoşani: *Măsălariţa se fierbe pentru cei ce pătimesc de măsele şi cu zama ei se clăteşte gura. Cei ce-o beu se tulbură la minte. Zicală: **pare că a băut măsălariţă** sau **pare că a mâncat măsălariu.***

271. Măslinul
(Olea europaea L.)

Măslinul.
(Olea europaea L.)

Maslinul sau Măslinul e un pom pe care poporul român nu-l cunoaşte de fel din vedere, ci numai din auzite. Şi nici n'are cum să-l cunoască, după ce el nu creşte nici într'o singură ţară locuită de Români, ci numai în ţările cele calde.

Cu toate acestea însă la Românii din Transilvania există o legendă, care ne spune de cine şi când anume a fost Salcia blăstămată să nu facă roadă, iar Maslinul a fost binecuvântat ca poamele sale, numite Masline sing. maslină şi măslină, să fie nu numai în cea mai mare cinste, ci chiar şi sfinte. Iată şi legenda respectivă:

" Zice că St. Sisoe avea o soră măritată, care trăia foarte bine cu bărbatul său, dar n'avea parte de copii, căci care copil, cum îl năştea, venia Diavolul, ducă-se pe pustii şi nu s'ar mai pomeni pe la noi, şi i-l răpia.

" Astfel i-a răpit Necuratul patru copii şi acuma, biata femeie, nemaiştiind ce să-nceapă şi cum să-şi apere copiii, era cu totul deznădăjduită.

1). Panţu: Vocab. p. 31.

Maslinul sau **măslinul**[1] e un pom pe care poporul român nu-l cunoaşte defel din vedere, ci numai din auzite. Şi nici n-are cum să-l cunoască, după ce el nu creşte nici într-o singură ţară locuită de români, ci numai în ţările cele calde.

Cu toate acestea însă la românii din **Transilvania** există o legendă, care ne spune de cine şi când anume a fost **salcia** blăstămată să nu facă roadă, iar **maslinul** a fost binecuvântat ca poamele sale, numite **masline** sing. **maslină** şi **măslină**, să fie nu numai în cea mai mare cinste, ci chiar şi sfinte. Iată şi legenda respectivă:

*Zice că **St. Sisoe** avea o soră măritată, care trăia foarte bine cu bărbatul său, dar n-avea parte de copii, căci care copil, cum îl năştea, venea **diavolul**, ducă-se pe pustii şi nu s'ar mai pomeni pe la noi, şi i-l răpea.*

*Astfel i-a răpit **necuratul** patru copii şi acuma, biata femeie, nemaiştiind ce să-nceapă şi cum să-şi apere copiii, era cu totul deznădăjduită.*

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 31.

În deznădăjduirea ei i se arătă într-o noapte un înger în vis şi-i porunci ca să-şi facă o casă nouă şi, îndată ce se va simţi îngreunată, să-şi ieie cele de trebuinţă pe-un an de zile, să intre într-însa şi să nu iasă, nici să nu lase pe nimene să intre la ea, până ce nu se va împlini anul.

În aceeaşi noapte s-a arătat îngerul acela şi **St. Sisoe**, *poruncindu-i ca să se ducă în ajutoriul surorii sale.*

St. Sisoe *nu s-a dat în laturi, ci a făcut aşa după cum i s-a poruncit.*

Diavolul *însă, care prinsese de veste despre celea ce i le spuse îngerul* **St. Sisoe** *şi surorii sale, se ascunse sub copita calului pe care îmbla sfântul călare şi, când acesta intră în casa unde se strămutase şi născuse a cincea oară soră-sa, a intrat şi el înuntru şi i-a răpit şi pe acest copil.*

Sora **St. Sisoe**, *văzând că nici de astă dată nu i-a ajutat nemică, nu ştia ce să mai facă de supărată ce era. Frate-său însă o mângâia, spunându-i să nu se mai căineze, că el îi va aduce copilul înapoi de-ar fi chiar şi-n fundul pământului dus şi ascuns.*

Şi cum rosti cuvintele acestea, se aruncă pe calul său şi se porni în urma **diavolului**.

Mergând el, cât va fi mers, ajunse într-un târziu la o **salcie**. *Şi, cum ajunse el la* **salcia** *aceea, o şi întrebă de n-a văzut pe cineva trecând pe-acolo c-un copil.*

Salcia *îi răspunse, minţind, că n-a văzut pe nime şi nici nu ştie nemic.*

St. Sisoe, *auzind răspunsul acesta, s-a supărat pe dânsa şi a blăstămat-o zicând:*

- Să fii, salc'afurisită,
În veci roadă să nu faci,
Nici de folos să nu fii,
Numai de joc la copii!

Şi-apoi, rostind cuvintele acestea, se porni mai departe şi se duse, se tot duse, până ce-a dat de-un **maslin**. *Şi cum a dat el de* **maslinul** *acela, îndată l-a şi întrebat: de n-a văzut pe cineva trecând pe-acolo c-un copil mic.*

Maslinul *nu numai că-i spuse c-a văzut pe* **diavolul**, *ci-i arătă totodată şi calea încotro a apucat acesta cu copilul.*

St. Sisoe, *văzând bunătatea şi sinceritatea* **maslinului**, *l-a binecuvântat ca pururi să rodească şi poamele sale să fie nu numai în cea mai mare cinste, ci chiar sfinte.*

Şi de-atunci poamele sale, adică **maslinele**, *sunt în cea mai mare cinste, căci nu e* **mai** *nici o singură masă mai însemnată la care să nu se afle şi* **masline**.

Şi după ce **St. Sisoe** *a binecuvântat* **maslinul**, *s-a luat pe calea care i-a arătat-o acesta şi, mergând cât va fi mers, ajunse pe* **diavolul** *şi, cum îl ajunse, nu numai că-i luă copilul ce-l avea la dânsul, ci-l sili totodată ca să-i întoarcă şi pe ceialalţi copii ce-i răpise şi-i înghiţise mai nainte.*

Şi aşa a scăpat **St. Sisoe** *copiii din ghiarele* **diavolului** *şi-i aduse spre cea mai mare bucurie* **surorii** *sale înapoi.*[2]

Poamele **maslinului**, adică **maslinele**, nu numai că sunt în cea mai mare cinste, nu numai că se mânâncă, ci ele, pisate cu sâmburi cu tot şi amestecate cu mămăliguţă caldă, se-

[2] Din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.

ntrebuinţează de către poporul român din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară în Botoşani, la **gâlci**.[3]

Sâmburii uscaţi şi pisaţi se pun într-o lulea veche (întrebuinţată), căreia i se pune o trestie nouă în loc de ciubuc, se pune apoi un cărbune, se fumează şi fumul se ţine în gură contra **durerii de măsele**.[4] În alte părţi însă, tot din **Moldova** şi tot pentru acest scop, se iau frunze şi sâmburi de **maslin**, se ard în foc, se pisază bine şi apoi, amestecându-se cu rachiu, se ţin în gură pe măsaua care doare.[5] Pentru **cur de găină**, se pune o **maslină** în spuză, se desface, i se scoate sâmburele şi se pune la locul bolnav.[6]

Maslina figurează foarte adeseori, ca şi **aluna**, în fruntea unor poezii poporale, şi anume mai totdeauna ca un semn de nemulţămire, ne-ndestulare şi părere de rău.

Iată o doină din **Transilvania**, care ni-o întăreşte aceasta:

*Frunză verde şi-o **măslină**,*
Trecui Nistrul, apă lină,
Trecui în ţară străină.
De-ar fi pânea cât de albă,
Tot este în altă ţară! [7]

Altă doină, tot din **Transilvania**, care ni-o spune aceasta, sună precum urmează:

*Foaie verde de **măsline**,*
Sunt singur în ţări străine,
Unde nu-i pită, nici vin,
Numai amar şi venin,
Şi nici iarbă, şi nici flori,
Numai lacrimi şi fiori! [8]

*

Măslinul.[9]

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50; com. de dl Art. Gorovei: *Maslinele, zdrobite şi întinse pe mămăligă caldă, se pun la gâtul copiilor cari au gâlci.*
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50.
[5] Com. de dl Art. Gorovei.
[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50.
[7] Bibicescu: **Poezii pop. din Transilvania**, p. 115.
[8] Bibicescu, *op. cit.*, p. 110.
[9] Papahagi, p. 239; *Şezătoarea*, VIII, p. 8, 136, 151, 155; Tud. Pamfile, I, p. 14; *Familia*, XXIX, p. 247.

139

Mătrăguna

(Atropa Belladona L.)

Una dintre plantele, care joacă rolul cel mai mare şi mai însemnat în farmecele şi vrăjile Românilor de pretutindene, este Mătrăguna, numită altmintrelea, şi mai ales în Transilvania, încă şi Cireaşa-lupului, Doamna-codrului, Doamna-bună, Doamnă-mare, Floarea-codrului, Iarba-codrului, Împărăteasă, Împărăteasa-buruienelor, Mătrăgiune, Mătrăgună-doamnă-bună, Mătrăgună-doamnă-mare, Mătrăgună-iarbă bună şi Nădrăgulă.[1]

Fata, care voeşte să fie îndrăgită de feciori şi să se mărite mai degrabă, se-mbracă într'o zi de sec, precum: într'o Luni, Miercuri sau Vineri, în hainele cele mai noue şi mai curate ce le are, ia o faţă de masă curată, o jumătate sau şi o ocă de holercă, un păhărel şi o pâne. Cu toate obiectele acestea se duce de dimineaţă până nu resare soarele la Mătrăgună, pe care o împunjură de noue ori una după alta zicând:

Mătrăguna, poamă bună!
Mărită-mă'n astă lună,

1). Panţu: Plantele p. 166; şi com. de Niculaiu Baltă, stud. gimn. în Blaj.

272. Mătrăguna
(Atropa belladonna L.)

Una dintre plantele care joacă rolul cel mai mare şi mai însemnat în farmecele şi vrăjile românilor de pretutindene este **mătrăguna**, numită altmintrelea, şi mai ales în Transilvania, încă şi **cireaşa-lupului, doamna-codrului, doamna-bună, doamnă-mare, floarea-codrului, iarba-codrului, împărăteasă, împărăteasa-buruienelor, mătrăgiune, mătrăgună-doamnă-bună, mătrăgună-doamnă-mare, mătrăgună-iarbă-bună** şi **nădrăgulă.**[1]

Fata, care voieşte să fie îndrăgită de feciori şi să se mărite mai degrabă, se-mbracă într-o zi de sec, precum: într-o luni, miercuri sau vineri, în hainele cele mai noi şi mai curate ce le are, ia o **faţă de masă** curată, o jumătate sau şi o ocă de holercă, un păhărel şi o pâne. Cu toate obiectele acestea se duce de dimineaţă până nu răsare soarele la **mătrăgună**, pe care o încunjură de nouă ori una după alta, zicând:

Mătrăgună, poamă bună!
Mărită-mă-n astă lună,

[1] Panţu: **Plantele**, p. 166; şi com. de Niculai Baltă, stud. gimn. în Blaj.

De nu-n asta, -n ceealaltă,
Să mă ştiu că-s măritată![2]

Sau:

***Mătrăgună**, doamnă bună!*
Mărită-mă-n astă lună,
De nu-n asta, -n ceealaltă,
Că-i destul de când sunt fată![3]

Sau:

***Mătrăgună** rătezată,*
Mărită-mă, Doamne, odată,
Că de când îs fată mare
Patruzeci de ani îmi pare.
Mă dusei în cea grădină,
Mă uitai într-o fântână,
Mă văzui fată bătrână.
Dar după ce m-am uitat
Mi-am pus hobotul în cap
Ca să-mi meargă vestea-n sat,
Că şi eu m-am măritat![4]

Apoi fata aşterne faţa de masă lângă trupina **mătrăgunei**, pune sticla cu holercă şi pânea pe dânsa, umple păhărelul cu rachiu şi, cinstind la plantă, zice:

Mătrăgună,
Poamă bună!
Eu te cinstesc cu cinste,
Cu dragoste şi cu pâne
Să vie norocul la mine ...
Norocul când s-a-mpărţit
Eram cu plugul în câmp
Puţintel mi s-a venit,
Eu mătrăgun'am sorocit!

După aceste cuvinte bea holerca din păhar şi, împlându-l din nou, stropeşte cu dânsul **mătrăguna**. Tot aşa împrăştie şi o fălie de pâne. Apoi ia pânea rămasă pe faţa de masă, pune sticla cu holercă pe cap, iară păharul plin ţinându-l în mână, se întoarce spre casă, tot cântând şi chiuind cuvintele pe cari le-a pronunţat când a încunjurat **mătrăguna**.

Acestea le repeţeşte **miercuri** şi **vineri**, însă totdeauna se-ntoarce pe alt drum decât pe-acela pe care s-a dus, şi-şi dă toată silinţa ca să n-o întâlnească nime pe cale, căci în cazul acesta tot farmecul e în zadar.

---

[2] Dat. rom. din Poieni, dict. de S. P. Roşca.
[3] Dat. rom. din Crasna, dict. de Mărioara Bărbuţă.
[4] Dat. rom. din Dorna, din colecţia mea inedită.

Vinerea, după ce face tot ce s-a arătat mai sus, rupe **mătrăguna** sorocită, o pune pe faţa de masă şi o duce acasă. Aice o pune sub căpătâi şi o ţine până ce însărează, când face baie dintr-însa şi se scaldă. Sâmbătă de dimineaţă duce **mătrăguna** întrebuinţată iarăşi înapoi şi o lasă acolo de unde a săpat-o.

E de-nsemnat că de astă dată, când se-ntoarce spre casă, nu numai că nu merge pe calea pe unde s-a dus, dar nici nu se uită înapoi.

După acestea, crede fata că partea ei, ursitul ei în scurt timp are s-o ieie de nevastă.[5]

Alt mijloc prin care se-ntrebuinţează **mătrăguna** la farmecele de iubire e următoriul:

Fata care voieşte să-şi facă pe dragoste ia puţină făină de **grâu**, o amestecă cu **zahar** şi cu **miere** şi, frământându-le pe tustrele la un loc, face dintr-însele o pânişoară mică, un fel de turtiţă şi, puind-o ca să se coacă la piept, între ţâţe, zice:

Cum se ţin ţâţele laolaltă,
Aşa să se ţie de mine şi ursitul meu,
Care mi-i dat de la Duumnezău!

După ce coace pânişoara, o ia dimpreună c-o bucăţică de sare şi c-o jumătate de ocă de holercă şi-ntr-o **joi** sau **sâmbătă** de dimineaţă, până nu răsare soarele, sau şi mai de noapte, se duce cu două sau trei alte fete sau neveste, unde ştiu că se află vreun **corci** de **mătrăgună**.

Soaţele sale trebuie să fie din amicele ei cele mai bune, cu cari nu s-a certat niciodată, nici nu se va certa sau se va pizmui vreodată.

Ajungând la destinaţiune pun pânişoara, sarea şi sticla cu holercă (rachiu) lângă rădăcina **mătrăgunei** şi încunjură planta tustrele de trei ori, tot jucând şi chiuind:

Mătrăgună,
Doamnă bună!
Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare,
Tu să-mi dai cinste şi dragoste mare
Şi noroc
Ca să joc,
Şi-n norod când mă voi duce
Toţi feciorii să m-apuce
La-ntrebat
Şi la jucat.
Să fiu jucată
Şi-ntrebată,
Căutată
Şi sărutată,
Ca mine să nu mai fie altă fată!

După acestea, fata ia sticla cu rachiu şi-nchină cu dânsa la altă fată, numind-o de fiecare dată cu numele feciorului pe care şi-a pus ea ochiul. Apoi, după ce închină şi bea fiecare câte o gură bună de rachiu, încep a se pişca şi a se drăgosti, a se veseli, a cânta şi a chiui.

[5] Dat. rom. din Poieni, dict. de S. P. Roşca.

Când însă fata care-şi face pe dragoste pişcă pe vreuna din amicele sale, acesteia nu-i este iertat să zică: **şezi** sau **dă-mi pace** sau **du-te-ncolo**, căci în cazul acesta farmecul n-are nici un efect.

Când se cinstesc una pe alta, fetele stropesc şi **mătrăguna** cu câte puţin rachiu. Apoi sapă planta şi o iau cu dânsele, lăsând în locu-i pânea şi sarea. Sticla cu holercă încă o duc cu sine şi, pe când se-ntorc acasă, tot cinstesc, joacă şi chiuie pe lângă versurile arătate mai sus o mulţime de chiuituri, îndătinate mai ales la nunţi.

De cumva le surprinde cineva când încunjură **mătrăguna** sau numai le pândeşte şi, după depărtarea lor, ia pânea şi sarea din urma mătrăgunei săpate, atunci se zice că fetele cu farmecul ori nebunesc, ori, în cazul cel mai bun, n-au nici un folos din osteneala lor.

Multe fete, surprinse la săparea **mătrăgunei**, după cum afirmă cele mai multe romînce ştiutoare, au nebunit şi numai după un timp foarte îndelungat şi-au venit iarăşi în fire.

Păstrarea secretului este deci dară de cea mai mare însemnătate la sorocirea şi săparea acestei plante. Făcând astfel, fata crede că are să fie îndrăgită de toţi şi feciorul pe care şi-a pus ea ochiul trebuie s-o ieie de nevastă.[6]

O samă de romînce din **Bucovina** spun că **mătrăguna** ar fi de două feliuri şi anume: una, numită **mătrăguna-neagră**, care creşte mai ales prin pădurile umbroase de la munte, şi alta, numită **mătrăguna-albă**, care se face unde e locul cel mai curat şi unde arde soarele mai tare, precum sunt bunăoară **opcinile**, unde e ars locul atât de foc, cât şi de soare şi prin aceasta s-a curăţit de toate spurcăciunile.

Deci feciorul sau bărbatul ce voieşte să fie mai ales şi mai distins între oameni, să ajungă la o stare mai înaltă şi mai însemnată, să fie iubit şi cinstit de toţi, ia vin, dulceţ sau zahar, pâne şi sare, şi-ntr-o zi de frupt, niciodată în una de sec, până a nu răsări soarele, se duce unde ştie că se află **mătrăgună-albă** şi, cum ajunge la dânsa, o unge cu dulceţ, o stropeşte cu vin, o îmbracă cu cămeşa sa şi apoi, luând o crenguţă rămuroasă de **fag** cu frunză cu tot şi dând rămurelelor dintr-însa numele acelora înaintea cărora voieşte să fie mai preferat, sau înaintea cărora voieşte să fie iubit, o încunjură cu crenguţa aceasta de trei ori, după aceea prinde a o săpa, zicând:

Mătrăgună,
Doamnă bună!
Eu te sorocesc
Cu pâne şi cu sare,
Cu dulceţ şi vin,
Şi cu ce-i mai bun în lume;
Iar tu să mă faci
Mai puternic
Şi mai vrednic,
Mai frumos
Şi mai voios
De cum sunt acuma
Înaintea tuturora!

[6] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac.

După ce a săpat-o şi a pus în locul ei pânea şi sarea, o ia cum a săpat-o, cu pământ şi cu cămeşă cu tot, şi aşa, punând-o pe cap, se întoarce cu dânsa acasă.

Pe drum însă, când se-ntoarce spre casă, trebuie să se ferească ca să nu-l vadă nime.

După ce a adus-o acasă o pune într-o oală nouă în apă ne-ncepută şi apoi, după ce o scaldă pe dânsa, se scaldă şi cel ce-a adus-o. Iar după ce se scaldă, o pune undeva sus, deasupra icoanelor sau pe **drăgariu.**[7]

Dacă însă cel ce voieşte să fie mai ales dintre alţi oameni nu se poate duce singur ca s-o aducă, se poate duce şi altul în locul lui. Acela însă trebuie să ieie cămeşa aceluia pentru care voieşte s-o aducă şi cu aceasta să îmbrace **mătrăguna.**

Mătrăguna aceasta se poate soroci şi mai pe lung timp, adică după cum voieşte omul, dară mai bine e să se sorocească pe cât trăieşte omul.[8]

Multe fete, ba, după cum mi s-a spus şi după cum am văzut şi eu singur în vreo câteva locuri, chiar unele neveste aduc câte un corci de **mătrăgună** şi-l răsădesc în grădină, ca la caz de trebuinţă să le fie la-ndămână.

În cazul acesta se sapă **mătrăguna** în ziua de **Ispas** (Înălţarea Domnului) de demineaţă până a nu răsări soarele şi tot în această demineaţă se răsădeşte în faţa casei despre miazăzi şi mai ales în dreptul fereştilor, menindu-se pentru norocul unui om anumit, care are a locui în aceeaşi casă, sau pentru care s-a săpat şi s-a adus din pădure.

De casa la care se află buruiana aceasta se zice că totdeauna se ţine norocul, deci e bine să fie la toate.[9] Fiecare fată care doreşte şi voieşte să fie norocită trebuie să aibă în grădina părinţilor săi măcar un corci de **mătrăgună.**

Nu fiecine însă poate să sape şi să aducă planta aceasta acasă, fără numai o femeie **iertată,** o femeie **părăsită,** căci altmintrelea tot lucrul şi toată osteneala e în zadar.

Bătrâna, adică femeia iertată, care se prinde că va aduce **mătrăguna** pentru cutare fată, se scoală desdemineaţă până a nu răsări soarele, se duce în pădure, unde ştie că se află **mătrăguna** şi, dacă voieşte s-o ieie **pe joc,** atunci se duce cu un şip de rachiu sau cu un singeap de zahar, iar dacă voieşte s-o ieie **pe cinste** şi **noroc,** atunci se duce cu un şip de vin, cu un colac şi cu miere.

Dacă voieşte, poate şi fata să meargă cu dânsa.

Ajungând la starea locului, zice atât baba cât şi fata:

- *Bună demineaţa, cucoană mătrăgună!*

Apoi, începând a juca împrejurul ei, continuă mai departe zicând:

Să mă cinsteşti
Cu joc
Şi cu noroc,
Că şi eu te voi cinsti
Cu miere şi cu joc,
Cu vin vechi şi noroc,
Cu sare şi cu pâne

[7] Grinda care stă de-a curmezişul, dedesubtul celorlaltor grinzi.
[8] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.
[9] Cred. rom. din Căndreni, com. de dl P. Ursul.

Şi cu cuvinte bune!

După rostirea acestor cuvinte, baba unge **mătrăguna** cu miere şi apoi, stropind-o cu vin, prinde a o săpa, iară fata joacă mai departe împrejurul ei.

Sfârşind-o de săpat şi punând în locul ei pânea şi sarea, se întorc cu dânsa acasă şi o răsădesc în grădina fetei.

Şi acuma, după ce au răsădit-o, când merge fata la joc sau şi în alt loc, ia lapte dulce şi zahar, iar dacă nu-i lapte, atunci ia apă curată, ne-ncepută, cu zahar şi udă bobiţele şi frunzele **mătrăgunei**, ţinând în acelaşi timp mâna dedesubt ca să nu curgă jos. După aceea se spală cu laptele sau cu apa aceasta pe obraz şi se duce mai departe, în credinţă că, făcând-o aceasta, oriunde va merge, va fi iubită de toţi.

E totodată de-nsemnat că **mătrăguna** care are a se presădi se sapă şi se aduce acasă începând de la **Paşti** şi până la **St. George** sau până la **Duminica mare**, mai târziu nu![10]

Cum se soroceşte şi se sapă **mătrăguna** când îşi face vreo fată pe dragoste, tot aşa trebuie să se sorocească şi când are să fie răsădită în grădină. Iar aice trebuie ţinută în cea mai mare curăţenie, la din contră, îndată se usucă şi piere.[11]

Cum că multe fete o samănă prin grădinile lor cu scop ca să fie iubite şi mai alese decât altele, ba cum că unele o păstrează în oale chiar şi peste iarnă, se poate vedea şi din următoarele versuri:

Mătrăgună de sub pat
Toată iarna te-am udat
Şi tu nu m-ai măritat.
Fire-ai foaie blăstămată
Să nu-nverzeşti niciodată,
Că nu m-ai făcut nevastă![12]

Românii sau mai bine zis româncele din **Moldova**, jud. Suceava, cred şi zic că, dacă vrei să ai belşug şi peţitori buni şi cuprinşi să tragă la casa ta, să te duci, într-o zi de sărbătoare mare, în pădure, pe când încă nu s-a scuturat roua, şi dacă găseşti **mătrăgună**, s-o aduci acasă, s-o pui în pod sau în streşina căsii, şi-ţi va merge bine.[13]

În com. Tancu din jud. Vaslui fetele mari şi nevestele tinere întrebuinţează **mătrăguna** spre a face cu dânsa de dragoste ca şi cele din **Bucovina**. Şi ori de câte ori se apropie de această buruiană, umblă totdeauna curat îmbrăcate, vorbesc cu respect de dânsa şi se feresc de a rosti cuvinte necuviincioase la adresa ei, considerând-o ca o iarbă sfântă.

Pentru acest scop **mătrăguna** se procură în următoriul mod:

În luna april şi mai, înainte de **Rusalii**, căci după această dată, pierzând tot ce are bun în sine, ea rămâne fără putere de leac, se culege de către o femeie schimbată în cămeşă curată, şi aşa,

---

[10] Dat. şi cred. din Costâna, com. de I. Butnariu, stud. gimn.

[11] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac.

[12] Petru Mureşan: ***Doine şi hore pop. din Solnocul inferior** în Transilvania*, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 255.

[13] Com. de dl Art. Gorovei.

ca să n-o vadă nime, această femeie, fără a vorbi, sapă buruiana, iară în locul ei pune pâne sau mămăligă, miere ori zahar, şi săltând zice:

Eu îţi dau miere, pâne şi sare,
Tu să-mi dai leacul sfinţiei tale!

Dacă culegătoarea trece peste un părău, aruncă în apă mămăligă ori pâne, pentru ca apa să ducă pânea ori mămăliga, iar nu leacul.

Culegătoarea e foarte mulţămită când reuşeşte a nu fi văzută de nimene, crezând că astfel a scăpat de a fi rostit cuvinte urâte, cari ar putea nemici puterea lecuitoare a ierbei.

Pe lângă acestea se potriveşte ca luna să fie plină, în care timp planta se soroceşte (se aşează) în **gherbe**[14] de 5, 7 şi 9, numindu-se persoana căreia serveşte.

Se alege o **zi de dulce**, se iau mai întâi cele 5 gherbe, se pun într-o oală nouă, se adaugă miere, zahar, pâne şi vin şi se zice:

Eu îţi dau aceste bunătăţi
Tu să dai leac şi frumuseţă lui N.!

Peste toate acestea se toarnă apă ne-ncepută adusă de la trei izvoare, rostind cuvintele:

Cum izvorăşte apa
Limpede şi curată,
Aşa şi N. spălându-se
Să fie luminată
Şi de toată lumea întrebată!

Oala se astupă la gură cu un capac de aluat sau azimă şi, punându-se la foc, fierbe înăduşită până sara, când persoana pentru care s-a sorocit face atâtea închinăciuni câte gherbe au fost în oală, bea din conţinut tot atâtea înghiţituri şi se spală pe la încheieturi, iar restul îl toarnă din cap aşa că, scena aceasta petrecându-se pe malul unui părău, apa să curgă în el.

Plecând de la părău, trebuie să nu se uite îndărăpt, pentru că **ceasul cel rău** ce se află totdeauna în apropiere de **mătrăgună**, încercând a-i nimici puterea lecuitoare, să nu se lipească de acea persoană. Tot aşa se face cu 7 şi cu 9 gherbe.

Alteori se caută un pom înflorit şi operaţia aceasta se face lângă el, iar buruienile din oală se anină prin crengi, unde rămân până se nimicesc de vreme.

Unele persoane pun din rădăcina **mătrăgunei** în căciulă, sau o poartă cusută în vreo tivitură a hainei, şi aceasta pentru a fi cu vază în lume.

Cârşmarii fac asemenea mult uz de **mătrăgună**. Ei o descântă, o sorocesc şi o aşează pe butoiul de vin ori de rachiu.

Butoiul astfel descântat se duce în două-trei zile, căci lumea bea din el de se înebuneşte.

Cu **mătrăguna** se face şi **de urât** contra duşmanilor.

În cazul acesta nu i se mai zice **doamnă**, ci curat **mătrăgună**, şi cine o culege nu mai păzeşte regulile de mai sus amintite, ci din contră, caută a fi cât se poate de murdar şi rufos, pronunţând cuvinte urâte, făcând mişcări neregulate cu capul, cu mânele, cu ochii, invocând puterea fărmecătoare a plantei.

Mătrăguna astfel pregătită se pune în mâncare şi băutură şi cine gustă, acela înebuneşte.[15]

[14] O **gherbă** se alcătuieşte din trei fire, iarbă, hluj sau rădăcină.

Românii din jud. Tecuci, tot din **Moldova**, cred şi spun că **mătrăguna** e aducătoare de avuţii. Bogaţii, cari te miri când au făcut o avere aşa de mare cum o au, o ţin în casă ca pe nişte moaşte sfinte, făcându-i la anumite sărbători petreceri mari.

Dacă dau cuiva pe neştiute o rădăcină mititică de **mătrăgună**, s-o poarte la dânsul, acela moare de dragoste după cel ce a menit-o, ori fuge de-şi pierde picioarele când vreu ca doi să se despărţească în folosul uneia sau unuia.

Când vreu să facă de dragoste cu **mătrăgună**, o culeg totdeauna cu mare bucurie şi tot în zorii zilelor mari; iar dacă vreu să facă cuiva de urât, atunci o culeg în zile de sec, de post, o sapă iarna ori pe vreme de ploaie.

Când poartă cineva altuia năcaz, atunci îi dă **mătrăgună** de aceasta şi îl nebuneşte, că din nebuneala aceasta om ca toţi oamenii nu-l mai vezi.[16]

De aice se vede că vine apoi şi zicala:

Pare că ai mâncat mătrăgună.

Sau:

Pare că ai luat mătrăgună, adică: pare că nu eşti cu toate minţile, pare că ai nebunit.

Vrăjitoarele din **Muntenia**, jud. Gorj, com. Dobriţa, dau **mătrăgună** în mâncare şi băutură acelora pentru cari sunt plătite a-i pedepsi, înebunindu-i. Ele cred că, culegând **mătrăguna** în condiţiuni anumite, dau aceste buruiene puterea de-a înebuni pe oameni.

Condiţiunile sunt: după ce babele au ajuns acolo unde creşte **mătrăguna**, se dezbracă, îşi despletesc părul şi descântă, făcând fel de fel de mişcări din cap, mâni şi picioare şi fugind într-o parte ca nişte nebune. Când se strâmbă astfel, sapă rădăcina pe care o prepară apoi acasă, pentru a o pune în mâncare sau băutură aceluia căruia voiesc să-i producă turburări în sănătate, care samănă cu nebunia. Cel ce-a înghiţit **mătrăguna** înebuneşte.[17]

Românii din unele părţi ale **Transilvaniei** cred şi spun că **mătrăguna** se poate lua pe făgădău (crâşmă), pe joc, pe măritat şi pe însurat, fiindcă ea este bună pentru toate celea.

Fata ce doreşte şi voieşte să se mărite cât mai degrabă, se scoală desdemineaţă până a nu răsări soarele, se-mbracă în hainele cele mai bune şi mai frumoase ce le are, ia o **piţulă** de argint, pâne, sare şi miere de stupi şi cu acestea se duce apoi unde ştie că se află un fir de **mătrăgună**.

Ajungând la starea locului, începe a săpa **mătrăguna** şi a zice:

Mătrăgună, doamnă bună,
Mărită-mă-n astă lună,
De nu-n asta, -n ceealaltă,
Mărită-mă dup-olaltă!

---

[15] ***Apărătoriul sănătăţii***, an. II, p. 202-203; dat. şi cred. rom. din Parpaniţa, jud. Vaslui, com. de dl S. T. Chirilean: *Dacă ai pus mătrăgună în ladă şi ai menit-o pentru bogăţie sau cinste, te faci bogat ori cinstit, după cum ai menit-o.*

[16] Com. de dl Tud. Pamfile; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50: *Cu mătrăgună se face de dragoste şi de urât. Când e pentru dragoste, se duce în pădure, o rupe cântând şi o poartă cu sine; când e de urât, o rupe plângând şi huind şi o dă flăcăului sau fetei căreia îi face de urât ca să o poarte fără să ştie (Mihăileni). O mai dau în băutură când au năcaz pe cineva de-l înebunesc.*; vezi şi Elena Voronca: *Mătrăguna*, publ. în ***Familia***, an. XXVI, p. 114 şi 126, din care însă n-am reprodus aice nemică.

[17] ***Apărătoriul sănătăţii***, an. II, p. 201.

După ce-a rostit cuvintele acestea şi după ce-a săpat-o frumos, pune în locul ei piţula, pânea, sarea şi mierea ce le-a adus cu sine şi apoi, luând-o şi întorcându-se cu dânsa acasă, o presădeşte într-un vas în pivniţă, punând lângă dânsa iarăşi puţină pâne, sare, miere şi o piţulă de argint, şi-n urmă, ori de câte ori trece pe lângă dânsa, zice:

Mătrăgună,
Doamnă bună!
Te cinstesc cu pită bună,
Şi cu sare
Şi cu miere
Şi c-o piţulă de-argint!
Dar şi tu să mă cinsteşti
Cu frumseţă,
Cu noroc
Şi cu joc
Să mă mărit cât degrabă!

După aceasta, când voieşte fata să joace mult, pune vreo câteva fire de **mătrăgună** într-o oală nouă, aşează apoi lângă oală o **turtă de târg**, mărgele şi şepte ţevi de **cucută**, lat. Conium maculatum L., umplute cu vin.

Toate acestea le pune într-un loc ascuns.

Duminică, când e popa în biserică, le scoate din locul cel ascuns şi joacă în jurul lor, în credinţă că va juca apoi foarte mult.[18]

O samă de fete mari însă, tot din **Transilvania**, precum bunăoară celea din ţinutul Turdei, când vor să fie mult jucate de feciori, pun **mătrăguna** în Joia-mare ***la trastie***, sub pragul uşei de la biserică, crezând că, făcând-o aceasta, feciorii tot anul le vor juca mai mult decât pe altele.[19]

Alte fete mari, asemenea din **Transilvania**, cari vor numaidecât să se mărite, se scoală până a nu răsări soarele, iau pâne de **grâu** şi sare şi apoi, ducându-se cu acestea unde ştiu că se află vreun fir de **mătrăgună** şi săpând **mătrăguna**, pun în locul ei pânea şi sarea ce-au adus-o cu sine.

După aceasta, întorcând cămeşa pe dos şi spunând rugăciunile, iau **mătrăguna** şi, învârtind-o mereu în mână, zic:

Mătrăgună, doamnă bună,
Mărită-mă-n astă lună
De nu-n asta,- n ceealaltă
Mărită-mă dup' olaltă;
Mărită-mă goagă nene,
Mărită-mă, că mi vreme,
Că de nu mi mărita
Mare goagă te-a mânca,
Că de cap te-oi apuca,
De pământ cu tine-oi da

[18] Com. de dl Adrian Oţoiu, teolog în Blaj.
[19] Com. de dl I. Rus, stud. gimn. în Blaj.

Ca să ştii că io-s mai tare,
Nu mă tem de-a ta mustrare.
Dar ***mătrăguna*** *încă zice:*
- Lasă buruiana să-nspice,
Că dacă a înspica
Apoi te vei mărita
După cine tu vei vrea
Numai să ai voie
După un fecior de stat,
Care-i mai frumos în sat,
Frumos şi gazdă mare
Să nu-ţi facă supărare,
Fără să fii fericită
Ca o muiere cinstită! [20]

În unele părţi din Selagiu, în **Ungaria,** este datină că atât o samă de fete mari, cât şi o samă de văduve tinere să se adune la un loc în **Joia-mare,** adică în Joia-Patimilor Domnului Isus Christos desdemineaţă, până a nu răsări soarele, şi apoi să se sfătuiască împreună cu o babă vrăjitoare: unde ar putea merge ca să afle şi să aducă **mătrăgună** acasă.

În alte părţi însă, tot din Selagiu şi tot spre scopul acesta, se adună mai multe fete şi văduve tinere la un loc în ziua de **Paşti,** după ce a ieşit preotul de la biserică.

Adunându-se câte au avut să se adune şi punându-se în cale ce şi cum să facă, iau cu sine o **glajă** cu vin, un păhar şi pască sfinţită, şi cu toate acestea se duc apoi în pădurile unde ştiu de mai nainte că se află multă **mătrăgună.**

Ajungând la starea locului şi dând peste vreun fir de **mătrăgună,** o încunjură din toate părţile, ca şi când **mătrăguna** ar vrea să fugă de dânsele şi de n-ar voi s-o lase, şi apoi, cinstind-o cu vin, zic:

Mătrăgună,
Doamnă bună!
Cinsteşte-mă tu pe mine
Cum te cinstesc eu pe tine
Cu vin slujit şi cu pască,
Dumnezău să te trăiască,
Să ne fii spre folosire
La a noastră trebuire!

Rostind cuvintele acestea, baba, căci ea începe totdeauna mai întâi, bea un păhar de vin, al doilea păhar îl toarnă pe **mătrăgună,** iar după aceasta cinstesc pe rând câte un păhar fetele şi văduvele ce se află de faţă.

După ce fiecare a cinstit câte un păhar de vin, baba, începând a săpa **mătrăguna** cu un cuţit, zice:

---

[20] I. Pop Reteganul: **Starostele sau datini de la nunţile românilor ardeleni,** Gherla, 1891, p. 7; cf. şi ***Gutinul***, an. I, Baia-mare, 1889, nr. 1.

Scumpa noastră ***mătrăgună***
Te săpăm cu voie bună
Din acest loc părăsit,
Unde-ntâi ai răsărit
Şi te-om duce apoi în sat,
Unde-i locul mai curat,
Loc curat şi nespurcat
Pe a ta samă gătat!

După ce-au **gătat**-o de săpat, o trag afară cu cea mai mare chibzuială, ca nu cumva să se rumpă vreo rădăcină, că apoi nu e bună de leac. Iar după ce-au scos-o, ţinând-o baba cu mâna, fetele o cinstesc pe rând câte c-un păhar de vin, zicând:

Să trăieşti tu ***mătrăgună,***
Că-ţi închin cu voie bună,
Cu vin de la Paşti slujit,
Ce pe-a ta samă-i gătit,
Dăruieşte-mi mult noroc,
Oricucine-oi vrea, să joc!

Sfârşind cuvintele acestea de rostit, o rădică în sus şi iară o lasă-n jos, şi tot aşa o poartă una la alta, sărutându-se, jucând, împingându-se şi făcând fel de fel de nebunii, cugetând în mintea lor că tocmai aşa vor face mai pe urmă şi feciorii cu dânsele.

Iară dacă, afară de **mătrăguna** aceasta, care s-a săpat şi s-a scos **pe noroc**, mai găsesc încă şi altă **mătrăgună**, atunci o sapă şi o scot şi pe aceea, însă cu totul altmintrelea decât pe cea dintâi.

Când o sapă pe cea din urmă, care se scoate **pe ceartă şi bătaie**, se ceartă grozav, se smulg de părul capului, se trag pe jos, se pălmuiesc, se scuipesc în faţă, se suduie, dar nicidecum întradins, ci numai glumind şi râzând cu hohot de se răsună pădurea.

Sfârşind de săpat şi de scos acuma şi pe aceasta, pun pe cea dintâi pe vârful capului, iar pe a doua o bagă în sân şi aşa se-ntorc apoi cu dânsele spre casă.

Întorcându-se spre casă şi întâlnindu-se pe drum cu vreun fecior, bucuria lor e nespus de mare, crezând că **mătrăguna** le va fi de mare folos, că de-acuma înainte feciorii au să le bage totdeauna în samă.

Din contră însă, dacă întâlnesc vreo muiere sau fată, sunt foarte scârbite, crezând că **mătrăguna** nu le va fi de nici un folos.

Sosind acasă, merg de-a dreptul în grădină la locul pregătit de mai nainte pentru **mătrăgună** şi acolo, săpând o gropiţă frumoasă, aşezând-o într-însa şi tocmindu-i rădăcinile cu mâna ca nu cumva să se boţească sau să se rupă vreuna, rostesc următoarele cuvinte:

Noi pe tine, ***mătrăgună,***
Te sădim cu voie bună.
Dar şi tu să ne ajuţi
Şi orice să ne asculţi.
Noi cu tămâie sfinţită
Şi pască de cea slujită
Din ziua de Joia-mare

De la sfintele altare
Şi cu vin de cel slujit
De la preot ***remâdit*** *(?)*
Şi-n toată duminica
Nafură vei căpăta.
Toate-acestea ţi le dăm
Şi frumos că te rugăm
Toate noroc să avem
Şi-n tot danţul să jucăm,
Să jucăm cu cine-om vrea
Tot naintea altora!

După ce gătesc de răsădit şi de rostit cuvintele acestea, netezesc locul pe lângă dânsa şi apoi pun lângă ea o măsuţă micuţă, iară pe aceasta o pască, tămâie şi un păhar cu vin, toate slujite sau mai bine zis sfinţite, însă toate le aşează şi le tocmesc astfel ca nime să nu deie peste dânsele, căci dacă ar şti feciorii din sat sau alte fete, cari nu au o asemenea buruiană pe lângă casele lor, atunci ar fi vai şi amar de frunzele ei.

Iar fetele ce-au adus-o, după ce au presădit-o, o cearcă mai în toate zilele şi, de cumva nu plouă afară, o udă anume ca să crească.

Duminică demineaţa, după ce a ieşit preotul de la biserică, merge fiecare fată la dânsa şi, rumpând vreo câteva frunze, zice:

Eu pe tine, ***mătrăgună,***
Te-am sădit cu voie bună.
Da şi tu să mă ajuţi,
Orişice să mă asculţi.
Eu cu tămâie sfinţită
Şi pască de cea slujită
Din ziua de Joia-mare
De la sfintele altare
Şi cu vin de cel slujit
De la preot ***remâdit***
Şi-n toată duminica
Nafură vei căpăta.
Toate-acestea ţi le dau
Şi frumos că mi te rog
Să-mi dai şi tu mult noroc
În tot danţul ca să joc,
Să joc cu cine voi vrea
Înaintea altora!

Rostind cuvintele acestea, bagă frunzele rupte în sân şi aşa se porneşte şi se duce apoi la joc sau la altă petrecere.

Ajungând la joc, caută vasul din care beu feciorii de regulă apă, strecură într-însul pe furiş vreo câteva frunzişoare de **mătrăgună** de cea sorocită pe noroc şi pe joc şi apoi, făcând-o aceasta,

crede ea că feciorii pe nici una dintre celelalte fete din sat nu le vor juca aşa cum vor juca-o pe dânsa, fie ea avută sau săracă, frumoasă sau urâtă.

Iar dacă va arunca în vas **mătrăgună** de cea sorocită pe **ceartă** şi **bătaie**, atunci e mânia lui Dumnezău ce fac feciorii: se ceartă, se-mping, se trag de cap şi se bat ca nişte ieşiţi din minte.[21]

În **Crişana** domneşte superstiţiunea că, dacă voieşti să iei de la cineva gândurile cele bune, atunci trebuie să recurgi la ajutoriul unor femei bătrâne, numite **hoarce**.

Acestea îţi fac apoi voia, aşa că au nişte fire de **mătrăgună** descântată de ele în nouă ani pe un loc unde au văzut ele odată **vântoasele** întorcându-se.

Dar ca mătrăguna aceasta să aibă efectul dorit, trebuie să fie descântată ne-ntrerupt peste nouă ani şi totdeauna la finea fiecărei luni, la miezul nopţii, când toată lumea doarme.[22]

Românii din **Marmaţia** sau **Maramureş** cred şi spun că **mătrăguna** e de trei feliuri şi anume: una, care se numeşte **mătrăguna-dragostei** şi care are floare galbănă şi e subţire la rădăcină. Cuvintele cari se recitează când se sapă şi se ia **mătrăguna** aceasta din pădure sunt mai aceleaşi cari se recitează şi de către românce le de prin celelalte ţări.

A doua **mătrăgună** e **mătrăguna-de-nebuneală**. Floarea acesteia e de coloare cafenie-închisă, iar rădăcinile sale sunt groase. Şi se zice că dacă se pun din rădăcina acesteia vreo câteva bucăţele în rachiu, oamenii cari beu din acest rachiu nebunesc pe un timp.

Această **mătrăgună** o iau aşa că merg două sau trei muieri ori fete acolo unde creşte această **mătrăgună**, prind a bea rachiu şi a închina şi plantei.

După aceasta se dezbracă de tot, nelăsând pe sine nemic. Iar după ce-au băut rachiul, prind a se trage de cap una pe alta şi a se bate, făcând întocmai după cum fac şi nebunii.

Al treilea fel de **mătrăgună** e acela care se ţine şi-n grădină şi care se numeşte **mătrăguna-vacilor**, fiindcă e bună pentru vaci, deoarece, dându-se vacilor în nutreţ, laptele acestora e mai gros şi au smântână şi unt mai mult.

Despre acest fel de **mătrăgună** se crede că dacă se fură dintr-însa numai o frunză, atunci piere cu totul din grădina în care a fost presădită.

Rădăcina acestei **mătrăguni** e cu mult mai subţire decât cea a **mătrăgunei-de-dragoste**, mai ales când prinde a creşte şi n-are numai două frunze, şi când înfloreşte. Iar floarea ei e roşie şi în mijloc galbănă.[23]

Acestea sunt toate datinele şi credinţele românilor despre săparea, aducerea, presădirea prin grădini şi întrebuinţarea **mătrăgunei** la farmecele **de dragoste** şi vrăjile **de ură**.

Pe lângă cele înşirate până aice însă mai sunt încă şi-o mulţime de doine şi hore, cari asemenea arată cum se-ngrijesc, mai ales fetele, de **mătrăguna** ce-o aduc şi-o presădesc prin grădinile lor şi cum se folosesc mai pe urmă de dânsa.

Aşa o doină din **Transilvania**, care ne arată cum o fată s-a îngrijit toată iarna de **mătrăguna** ce-a ţinut-o sub pat şi tot nu i-a ajutat nemică ca să se poată mărita, după cum i-a fost dorinţa, sună precum urmează:

---

[21] Com. de dl Mihai Bene.

[22] *Albina Carpaţilor*, an. IV, Sibiu, 1879-1880, p. 243, nota 1.

[23] După spusa românilor din Moisei, com. de dl Vasile Dragoş.

Mătrăgună dintre şetre,
Bine joacă două fete,
Dar nu joacă ca una,
Care-a rupt ***mătrăguna.***
Mătrăgună de sub pat
Toată iarna te-am udat
Şi tu nu m-ai măritat;
Şi te-am udat cu vin dulce,
Tot am gândit că m-oi duce.
Mătrăgună, *doamnă bună,*
Mărită-mă-ntr-astă lună,
Că de nu me-i mărita,
Eu tare m-oi supăra
Şi în foc te-oi arunca,
Pe măicuţa oi lăsa
Şi de moarte m-oi găta! [24]

Iar o variantă a acestei doine, tot din **Transilvania,** şi anume din Solnocul inferior, sună astfel:

Magerană, doamnă bună,
Mărită-mă-n astă lună,
De nu-n asta,-n ceelaltă,
Că de mult sunt şi eu fată!
Mătrăgună de sub pat,
Toată iarna te-am udat
Şi tu nu m-ai măritat.
Fire-ai foaie blăstămată,
Să nu-nverzeşti înc' o dată
Că nu m-ai făcut nevastă! [25]

Am amintit mai sus că fetele, după ce-aduc şi presădesc **mătrăguna** prin grădinile lor, ori de câte ori se duc la joc sau la atare petrecere, iau şi câte una sau mai multe frunze de **mătrăgună** în sân, cu scop ca să fie jucate sau spre a vârî zizanie şi ură între doi inşi cari se iubesc.

Această datină şi credinţă rezultă şi din următoarea chiuitură din Sabolciu în **Bihor** sau **Biharia:**

Mătrăgună dintre cepe,
Bine joacă două fete,
Dar nu joacă ca una
La care-i ***mătrăguna!*** [26]

Tot această datină şi credinţă se poate vedea încă şi din următoarea chiuitură din Selagiu în **Ungaria:**

Mătrăgună frumuşea,
Bine joacă mândra mea;
Dar nime nu şti de ea
Că are-n sân ***mătrăgună,***
Bate-o, Doamne, şi o tună! [27]

Iar cum că fetele ce poartă **mătrăgună** la sine ar fi mai căutate şi mai jucate tocmai din cauza acestei plante, se vede din următoarea chiuitură, tot din Selagiu:

Cine joacă mai nainte
E nebun şi fără minte,
Joacă cu fata nebună
Înşălat cu ***mătrăgună!*** [28]

---

[24] Iuliu Moldovan: *Cântece pop.*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Braşov, 1888, nr. 121.
[25] Petru Mureşan: *Doine şi hore pop. din Solnocul interior în Transilvania*, publ. în *Familia*, an. IX, p. 255.
[26] Avram Igna: *Chiuituri din com. Sabolciu în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea-mare, 1896, p. 416.
[27] Com. de dl Mihai Bene.

Scopul principal al celor mai multe fete cari poartă **mătrăgună** la sine e de-a fărmeca pe feciori cu dânsa, anume ca aceştia să le iubească, să le joace şi la urma urmelor ca să le ieie de neveste. De multe ori însă, pe lângă **mătrăgună**, după cum ne arată o doină din **Bucovina**, mai întrebuinţează ele încă şi alte obiecte.

Iată şi doina respectivă:

De la deal de scurătură
Şuieră badea din gură.
Eu-l cunosc pe şuierat,
Că el este fărmecat.
Da cine l-o fărmecat?
O nevastă cu bărbat,
Şepte fete din Bârlad!
Da cu ce l-au fărmecat?
Cu-apă lină
Din fântână,
Mătrăgună
De cea bună,
Şepte paie de la pat,
Cu trei peri de lup turbat! [29]

Nu toate fetele însă poartă **mătrăgună** la sine numai cu scopul de-a fărmeca, ci şi de-a face cu de-a sila pe feciori ca să le iubească şi să le ieie de soţie. Iar în caz că aceştia, precauţi fiind, se feresc, atunci ele caută, tot cu ajutoriul **mătrăgunei**, de-a le curma firul vieţii.

Iată ce ne spune **în** privinţa aceasta o doină **din Bucovina**, com. Mitocul Dragomirnei:

Ce-am auzit, dragă, eu?
Am auzit şi te ştiu,
*Că porţi **mătrăgună**-n brâu*
Şi omori omul de viu! [30]

Iar o altă doină, din **Transilvania**, în care o fată se plânge că nu l-a făcut pe iubitul ei **s-o ieie de frică de nevastă**, sună precum urmează:

Pare-mi rău, bădiţă, pare,
Pare-mi rău că nu ţi-am dat
Mătrăgună cu urzică,
Să mă iei, bade, de frică.
Nici acuma nu-i târziu
*Şi ţi-oi pune-o la **colop*** [31]
*Ca un fir de **busuioc**,*
Şi ţi-oi pune-o la bertiţă
Ca un fir de tămâiţă,
Şi ţi-oi pune-o-n pălărie
*Ca pe-o floare de **scumpie**.* [32]

Datina şi credinţa aceasta e atât de răspândită pintre românii de pretutindene, încât nu o fată, care se ocupă cu asemenea **bosgoane**, face luător de samă pe alesul inimii sale, zicându-i:

Măi bădiţă, bădişor,

---

[28] Com. de dl Mihai Bene.
[29] Din Ciahor, distr. Cernăuţului, com. de dl At. Pridie, pe când era încă studinte.
[30] Din colecţiunea mea inedită.
[31] Colop = pălărie.
[32] Mariţi Neagoe: *Doine pop. din Ardeal*, publ. în *Familia*, an. XXVI, p. 527.

Când îi mere într-alt sat,
Nu-ţi lega murgu de gard,
Nu-ntra-n casă nechemat,
Nu bea păhar ne-nchinat,
Că deasupra-i băutură,
Dedesuptu-i ***mătrăgună,***
Mătrăgună *cu otravă*
Ca să-ţi fie hâda dragă! [33]

Fetele, cari nu sunt în stare sau cărora nu le dă mâna a aduce şi a planta **mătrăgună** prin grădinile lor de frica părinţilor, o cumpără de pe la o samă de vrăjitoare, mai ales de pe la ţigance, şi apoi o întrebuinţează ca şi pe cea adusă.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină din **Bihor**:

Mătrăgună, mătrăgună,
Da oare de ce eşti bună?
De te cumpără fetele
Pe fărină, pe paprică,
Pe sama ta, măi Miculă,
Pe fărină de mălai
Pe sama ta, măi Mihai.[34]

Multe fete, după cum am văzut, caută să facă pe feciorii pe cari şi-au pus ele ochii ca să le ieie de neveste. Şi feciorii, în prima lor înbuimăcire de cap şi nebuneală, neştiind ce e cu dânşii şi ce fac, le iau. Dar mai pe urmă, după ce se debuimăcesc de cap, după ce-şi vin în fire şi văd ce prostie mare au făcut, e vai şi amar de soţiile lor, cari s-au încumetat ca prin farmece şi vrăji să-i facă a le lua. Iată ce ne spune în privinţa aceasta o fată din Munţii apuseni ai **Transilvaniei** şi anume din comuna Buciumi-Poieni:

Tuturor lumea li-i dragă,
Mie mi-i cerneală neagră;
Tuturor lumea li-i bună,
Dar mie mi-i ***mătrăgună;***
Tuturor le pare bine
C-a picat răul pe mine.
Dar nu-i pară nimărui
C-a pica pe pruncii lui
Şi n-are de ce-i părea
Că şi pe el a pica.[35]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că **mătrăguna**, după cum ne spune o doină tot din Munţii apuseni ai Transilvaniei, se pune de către unele neveste şi-n scăldătorile copiilor celor mici, anume ca aceştia să fie mai aleşi şi mai distinşi decât sama lor.

---

[33] Mândrescu: **Literatura pop.**, p. 69.
[34] Avram Igna: ***Chiuituri din com. Sabolciu în Bihor***, publ. în ***Familia***, an. XXXII, p. 428.
[35] Gr. Sima al lui Ion: ***Cântece pop.*** *(din Bucium Poieni)*, publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 32.

Iată şi doina respectivă:

Frunză verde lemn crescut,
Măicuţa, când m-a făcut,
Doamne bine i-a părut.
Maica, de părere bună,
M-a scăldat în ***mătrăgună.***
Leagănul de ***măgheran***
Să mă leagăn de măgan.
Dacă nu m-am legănat
Maica rău m-a blăstămat
Să n-am Paşti, să n-am Rusale,
Să le-ajung mergând pe cale;
Să n-am Paşti, să n-am Crăciun,
Să le-ajung mergând pe drum.[36]

Afară de celea ce s-au înşirat până aice, **mătrăguna** serveşte românilor încă şi ca medicament contra **frigurilor**, a **durerii de măsele**, a **sugelului**, a **beşicei**, a **lungoarei**, a **pelagrei**, a **junghiurilor**, precum şi a altor boale.

În cazul acesta se soroceşte cu pâne, cu sare şi cu rachiu şi se aduce acasă cu cea mai mare curăţenie, întocmai ca şi pentru farmece.

Românii din **Bucovina**, cari au **friguri**, după ce o sapă sau o rup, se leagă cu dânsa la cap, şi astfel de multe ori se vindecă; atâta e rău numai că acest medicament cam nebuneşte pe cei ce-l întrebuinţează, dar nu după mult timp această neplăcere dispare.[37]

Românii din **Banat**, precum şi cei din **Biharia**, întrebuinţează **mătrăguna** asemenea, între multe altele, şi pentru vindecarea **frigurilor**.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta Sim. Mangiuca:

Mătrăguna, care după credinţa poporului, este doamnă şi mamă bună:

a) se vrăjeşte pe parte, cum că cutare fată să ia de bărbat pe cutare fecior, cum că cutare muiere măritată să moară şi bărbatul acesteia să ia pe aceea de soţie, căreia i s-a făcut pe parte; cum că cutare om să aibă noroc în întreprinderile lui; neguţitorii noroc la târg, speculanţii în speculaţiunile lor, fetele la joc şi amor;

b) se descântă pentru sănătatea celor bolnavi, cari prin alte leacuri cercate nu s-au mai putut însănătoşa de beteşugul lor (friguri).

Cu un cuvânt, la ***mătrăgună****, doamna bună, se poate vrăji şi descânta pentru câte toate cugetavere şi de poftit lucruri, căci dânsa este tămăduirea şi mântuirea universală. La dânsa în pădure trebuie să te duci cântând, mâncând şi bând, adică bucurându-te, şi, ajuns acolo, te aşezi lângă ea tot petrecându-te cu bucurie şi nevorbind nemic cu ea, până socoţi că şi ea va fi cu voie bună. Apoi, după un timp de petrecere lângă dânsa, salutând-o (dând bună ziua, demineaţa ori sara), începi a vorbi cu ea, preamărind-o şi împărtăşindu-i dorul pentru care ai venit.*

Spălarea cu ***mătrăgună*** *pentru* ***friguri*** *se face aşa: cel bolnav ia cu sine o cămeşă de ale sale curată, spălată, ia miere (de stup) într-un păhar de* ***troacă*** *(curcubetă) neînceput (din care nu s-a mai băut nemic), apă într-o găleată ori într-alt păhar asemenea, aţă roşie (arnigiu), un ban de argint şi un colac curat (nu mestecat cu* ***secară****).*

Luând aceste toate cu sine cel bolnav, descântătoarea pleacă cu dânsul (dar este iertat numai atunci a merge la ***mătrăgună****, când dânsa a făcut boabă, adică între* ***Sântă-Mării****, şi atunci numai în duminica nouă, tânără, adică în duminica cea dintâi după lună nouă), în pădure, de cu*

[36] Gr. Sima al lui Ion: ***Cântece pop. din Bucium Poieni***, publ. în ***Familia***, an. XIX, p. 293.
[37] Dat. rom. din Poieni, dict. de I. P. Roşca.

sară, ca să ajungă acolo la ***mătrăgună*** *în amurg, când se desparte ziua de noapte; acolo la* ***mătrăgună*** *se aşterne cămeşa bolnavului sub dânsa şi celelalte lucruri aduse, împreună cu cămeşa, se pun deasupra de cămeşă.*

După acestea, descântătoarea, făcând cruce şi închinându-se dinaintea ***mătrăgunei*** *până la pământ, începe a descânta astfel:*

Bună sara, ***mătrăgună,***
Doamnă şi mamă bună!

Ori:

Mătrăgună *mare,*
Doamnă mare!
Care umbli cu capetele pe ceriuri,
Cu rădăcinile pe sub pământuri,
Iară cu poalele (frunzele)
Pe vânătări şi vânturi.
Tu, care eşti doamna ceriurilor
Şi a viforurilor,
Tu, care eşti doamna florilor,

căci înaintea ta se-nchină şi pe tine te preamăresc toate florile, la tine mă rog şi ţie mă închin eu cu coatele goale şi genunchii goi şi cu fruntea plecată până la pământ.

Aice descântătoarea face mătănii, sărutând pământul, şi apoi prourmează:

Ca tu bine să voieşti, să aduci putere, snagă şi sănătate, adică să aduci leac pentru bolnavul acesta N. N., tu să te duci peste noapte, să umbli pe dealul Sterideal, şi pe munţii ***Semenicului,*** *şi de nu vei afla leacul acolo, să-l cauţi prin caraule, cârşii şi stânci, să te duci să umbli peste toată faţa pământului, prin munţi şi păduri, prin văi şi livezi, prin flori înflorite şi lemne înverzite, prin poiene de* ***iederă,*** *de* ***semenic,*** *de* ***foiofiu*** *şi de* ***priboi,*** *prin* ***tisă,*** *prin* ***maracini*** *şi* ***matacini***[38]*, să-l cauţi la izvoare, la râuri şi sub pietrile pământului, să cauţi în adâncul mărilor, să cauţi în vânturi şi pe aripile vânturilor, în vânătările ceriului şi la marginile pământului, şi, de vei afla leacul, să-l aduci şi să-l pui aci în acest păhar de apă (ori în găleată), ca să-l vadă demineaţa bolnavul bine şi mai bine, şi prin acel leac să aduci lui N. N. puterea lui, snaga lui, vârtutea lui şi îndemnul lui, capul lui, inima lui, rânza lui, picioarele lui, mânele lui etc., cu un cuvânt, să-i aduci iară sănătatea lui, căci eu cu bun dar te dăruiesc.*[39] *Iară tu să-i pui lui N. N. cap la cap, ochi la ochi, mâni la mâni, piept la piept, inimă la inimă, rânză la rânză, şele la şele, picioare la picioare, os la os, putere la putere, virtute la virtute, îndemn la îndemn şi sănătate la sănătate, şi aşa te las, mamă* ***mătrăgună,*** *peste noapte curată, luminată, ca argintul spălată şi ca aurul strecurată!*

După acestea descântătoarea îşi face cruce închinându-se până la pământ dinaintea mătrăgunei, poftindu-i sănătate şi luându-şi noapte bună de la ea, se retrage dinaintea ei la un loc de vreo cinci stânjeni, face foc şi se culcă acolo şi doarme cu bolnavul peste noapte.

---

[38] Ierburi cari cresc prin ape şi la marginile lor, cari se întind şi înoată pe apă.

[39] Aice se-nţeleg darurile aduse şi puse pe cămeşă sub **mătrăgună**.

Demineaţa iară în revărsatul zorilor, când se desparte noaptea de ziuă, se scoală descântătoarea împreună cu bolnavul şi, ducându-se iară la ***mătrăgună*** *şi după ce i-a dat bineţe, zice:*

Bună demineaţa
Mătrăgună,
Doamnă bună!

iară începe a descânta tocmai ca sara, numai strămutând celea de strămutat, căci în loc de: Du-te, umblă, caută şi adă leacul şi-l pune aci în acest păhar, se zice: Dusu-te-ai, umblat-ai, căutat-ai şi adus-ai leacul şi pusu-l-ai aci în pahar, spre lecuirea acestui bolnav.

După ce a gătat cu descântatul, luând de la ***mătrăgună*** *cu mulţămire paharul ori găleata cu apă, dă bolnavului să guste, în urmă îi toarnă toată apa în cap, apoi asemenea luând şi păharul cu miere, unge cu acesta pe bolnav şi, arnigiul cu banul de argint legându-i-l la gât, îl îmbracă în cămeşa cea nouă, şi aşa grijit şi descântat pleacă descântătoarea cu el acasă, dând mamei mătrăgune mulţămite desclinite, luându-şi sănătate de la ea şi preamărind virtuţile ei.*

Mătrăguna, la care se descântă ori se vrăjeşte, se uscă, adică după expresiunea poporului se face mormânt, dacă omul pentru care se vrăjeşte ori vraja nu succede, căci după descântare ori vrăjire leagă descântătoarea peste trupina mătrăgunei statul (lungimea şi lăţimea trupului, măsurată cu aţă de trei colori) omului cui se descântă.

În poienile de ***mătrăguni*** *din păduri, toate* ***mătrăgunile,*** *câte sunt vestejite, se numesc* ***mormânturi de mătrăguni moarte,*** *pe cari le-au tras sub moarte oamenii morţi cărora li s-au descântat ori s-au vrăjit la ele.*

Este o impozantă scenă în poienile pădurilor atari mormânturi de ***mătrăguni.***[40]

Dacă cineva are **durere de măsele** şi prin urmare se umflă foarte tare la fălci, să ia o frunză de **mătrăgună**, să o ungă cu unsoare de gâscă şi să o lipească la umflătură, atunci, cui îi este de leac, îndată se vindecă.

Tot cam în chipul acesta se vindecă şi cei ce au **sugel** şi **beşică**.[41]

Dacă cineva are **lungoare**, leagă frunze de **mătrăgună** la cap şi durerea îi încetează.[42]

Românceie din **Moldova**, jud. Covurlui, întrebuinţează rădăcina de **mătrăgună** la vindecarea **pelagrei**, precum şi a altor maladii incurabile.

---

[40] ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în *Familia*, an. X, p. 539-541; şi com. de dl Vasile Sala, învăţător în Vaşcău: *Mătrăguna o beu oamenii cu rachie şi scapă de* ***friguri*** *şi alte morburi; li se strâmte grumazul de ea, de abia înghit şi văd tot pete negre dacă o beu. Cu ea mai fac* ***băboane*** *de urât şi de dragoste.*

[41] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac; tot de acolo, dict. de Anisia Isupel, com. de Victor Percec, stud. gimn.: *Mătrăguna cu floare frumoasă, de coloare roşă-întunecată, ca cerceii, se-ntrebuinţează la orişice, mai ales însă la tras din* ***beşică.***

[42] Dat. rom. din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de dl Aur. Gligor; a celor din Târgu-mare (Şaldorf), com. de Niculai Baltă, stud. gimn. în Blaj: ***Floarea-codrului*** *creşte prin păduri cu muşchi, la o înălţime de 1 m şi e stufoasă. Floarea ei e vânătă iar fructul negru şi mare ca* ***porumbrelele.*** *Despre această plantă se crede că e o* ***floare sfântă.*** *Scoţând-o şi aducând-o acasă, o sădesc într-un loc curat, unde creşte şi se înmulţeşte, iar dacă o pun într-un loc necurat, se mută într-un loc curat. Dacă e cineva bolnav, scoţându-i rădăcina şi fierbându-i-o, se însănătoşează.*

Spre scopul acesta se fierbe o bucăţică de rădăcină de **mătrăgună** ca un fir de bob, 250 gr de vin alb, duminică sara. Luni demineaţa bolnavul o bea toată, nu bea însă în ziua aceea apă, ci numai vin cald.[43]

Pentru cei ce sufăr de **junghiuri, mătrăguna** cu care se vindecă acestea se descântă astfel:

Bună demineaţa, împărătească,
Doamnă mare!
Eu îţi dau pâne, vin şi sare,
Tu să-mi dai mărie le,
Împărăţiile
Şi leacurile tale.
Eu îţi dau ţie miere şi unt,
Tu să-mi dai leacurile
Şi bunurile
De pe pământ.
Cum te-am luat eu
Din pământul tău,
Din tulpina ta,
Din rădăcina ta,
Aşa să iei (cutăruia) boala,
Lipitura,
Spărietura,
Bântuiala,
Ameţala,
Că N. nu te poate purta,
Nu te poate ţinea,
Că este în apă botezat
Şi cu mir amestecat.
N. demineaţă s-a sculat
Pe cale,
Pe cărare
A apucat,
Cu o mulţime de şerpi în cale
S-a întâlnit
Cu gurile căscate,
Cu limbile ţapoiete,
Cu gura îl muşca,
Cu limba îl înţepa,
Toţi şerpii
Pe trupul lui se-ncolăcea.
El s-a spăriat,
S-a înfiorat,
De carne, de şale, de spinare
S-a-ncleştat,
Puterea i-a luat.
El s-a văitat,
S-a tânguit,
Maica Precistă l-a auzit,
La el s-a coborât,
De mâna dreaptă l-a luat,
În râu la Iordan l-a botezat,
L-a curăţit
Şi cu leac mare l-a dăruit! [44]

Când zace cineva de **boală grea**, i se dă ceai de **mătrăgună**, care ori îl omoară, ori îl însănătoşează întocmai ca şi **maslul**.[45] Se fierbe adică o bucăţică mică de rădăcină de **mătrăgună**, se face dintr-însa ceai şi se dă de băut bolnavului care înebuneşte. După trei zile trebuie să-şi vie în fire; atunci, de nu va fi vindecat de boala ce o are, e o dovadă că nu se mai vindecă pe veci.[46]

În Doftana de lângă Târgul Ocna, **mătrăguna** se întrebuinţează contra **durerii de picioare, de mâni** şi **de** şele, apoi contra **frigurilor**, precum şi a altor boale.

Cel ce are a săpa **mătrăguna** spre scopul acesta se duce la dânsa cu o bucăţică de pâne şi cu una de sare şi, înainte de-a o săpa, zice:

Mătrăgună, doamnă mare!

---

[43] *Cronica*, an. VI, nr. 1454, p. 2.
[44] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. 586.
[45] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[46] Dat. rom. din Moldova, jud. Neamţ, com. Gârcina, com. de dl Art. Gorovei.

Eu te dăruiesc cu pâne şi cu sare,
Iar tu lui N. leac să-i dăruieşti
De durere de dânsele să-l mântuieşti!

După rostirea acestor cuvinte, sapă **mătrăguna** şi în locul ei lasă pânea şi sarea.

Aducând-o acasă, o fierbe cu apă ne-ncepută într-o oală nouă. Înainte însă de-a se da omului să beie din apa cu **mătrăgună**, îl leagă, pentru că înebuneşte. Bolnavul e spălat pe trup cu zama aceasta şi i se dă de băut din trei linguriţe, repeţindu-se aceasta câte de trei ori pe zi, în trei zile dupăolaltă.

Bolnavul nu are voie să mânânce în trei zile **ceapă** crudă; şi nu are voie să beie rachiu în timp de şase săptămâni, iar lapte şi alte mâncări dulci să nu mânânce măcar patru săptămâni.

Dacă după acest termen bolnavul scapă, e semn că a avut leac.[47]

Când se-ntâmplă **ciuma de vite**, e timpul cel mai blăstămat pentru ţărani, căci, contra acestei boale urâte şi primejdioase pentru vite, leacurile băbeşti n-au nici o putere. Totuşi ţăranii le dau de băut rachiu, păcură cu lapte şi **zamă de mătrăgună**.[48]

Tot cu **mătrăgună** se afumă pentru **vânturile rele**, iar frunzele sale se întrebuinţează sub formă de cataplasme la **abcese** şi contra **idrofobiei** la om şi la vite.[49]

În fine se zice că această plantă e bună şi de nutriment pentru vite şi mai ales pentru vacile mulgătoare, căci, pe vacile cari o mânâncă, vrăjitoarele nu le pot strica, nici laptele nu le pot lua.[50]

[47] Com. de dl Art. Gorovei.
[48] M. Lupescu: *Medicina veterinară pop.*, publ. în *Şezătoarea*, vol. IV, p. 124.
[49] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50.
[50] Dat. şi cred. rom. din ţinutul Dornei, com. de dl P. Ursul.

273. Mătriciul
(Pyrethrum Parthenium Schmith.)

Mătriciul. 315
(Pyrethrum Parthenium Schmith.)

Mătriciul, numit în alte părți locuite de Români Mătricea, Granat, Iarbă-amară, Poala-Sântei-Mariĭ și Tarhon, lat. Pyrethrum Parthenium Schmith, Tanacetum Parthenium Schultz și Matricaria Parthenium L.? e o plantă, care crește pe lângă locuințele și gardurile de prin sate precum și prin tufișurile de pe sub poalele munților și care înflorește în luna lui Iunie și Iulie.

Despre această plantă, ale cărei frunde sunt puțin pătate cu petițe roșii, există la Românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că Maica Domnului, când a căpătat întâiași dată rândurile și și-a pătat poalele, s'a spăriat și s'a rușinat așa de tare, că de spaimă și rușine s'a dus și s'a ascuns într'un loc, unde se afla o mulțime de Mătriciu.

„Trecând din întâmplare nu mult după aceasta o femeie mai bătrână pe acolo și

1) Dr Brândză: Prodrom. p. 285; – Grecescu: Conspect. p. 317; – Crăinicean: Nomenclatura publ. în op. cit. p. 562 și 886; – Traian an. I. Bucuresci 1869. № 19. p. 76; – Pantu: Vocab. p. 39. –

Mătriciul, numit în alte părți locuite de români **mătricea, granat, iarbă-amară, poala-Sântei Marii** și **tarhon,** lat. Pyrethrum Parthenium Schmith., Tanacetum Parthenium Schultz și Matricaria Parthenium L.[1], e o plantă care crește pe lângă locuințele și gardurile de prin sate, precum și prin tufișurile de pe sub poalele munților și care înflorește în luna lui iunie și iulie.

Despre această plantă, ale cărei frunze sunt puțin pătate cu petițe roșii, există la românii din **Bucovina** următoarea legendă:

*Zice că Maica **Domnului**, când a căpătat întâiași dată **rândurile** și și-a pătat poalele, s-a spăriat și s-a rușinat așa de tare, că de spaimă și rușine s-a dus și s-a ascuns într-un loc unde se afla o mulțime de **mătriciu**.*

*Trecând din întâmplare nu mult după aceasta o femeie mai bătrână pe acolo și dând de dânsa că e ascunsă, o întrebă de ce s-a ascuns ea în buruienile acelea. **Maica Domnului** dintru început s-a rușinat a-i spune adevărul. Mai pe urmă însă, temându-se ca să nu i se-ntâmple ceva, își călcă pe inimă și-i spuse. Femeia îi zise atunci zâmbind:*

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 285; Grecescu: **Conspect**, p. 317; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 562 și 886; *Traian*, an. I, București, 1869, nr. 19, p. 76; Pantu: **Vocab.**, p. 39.

- N-avea nici o frică, căci fiecare fetişcană de sama ta trebuie numaidecât să capete ceea ce-ai căpătat şi tu acuma!

Maica Domnului, venindu-şi după aceasta în fire şi ieşind de unde era ascunsă, vede, spre cea mai mare mirare a ei, că buruienile în cari s-a ascuns şi ale căror frunze erau mai nainte verzi, acuma-s ceva pătate cu roşu. Şi de-atunci buruienile acestea se numesc ***poala-Sântă-Măriei.***[2]

Mătriciul e bun de leac pentru femeile cari au prea mare curăţire lunară. Se fierbe şi, bându-i-se zama, **rândurile** încetează. De-aicea vine apoi că buruiana aceasta se numeşte în **Bucovina şi mătriciu,** iară în Transilvania **mătricea.**[3]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **mătriciului** se mai ţin încă două plante, cari li-s asemenea cunoscute românilor după nume. Iară acelea sunt:

Bumbişorul, numit astfel în **Moldova,** iară în **Ţara-românească,** com. Cloşani, jud. Mehedinţi: **spilcuţe,** lat. Pyrethrum Balsamita Willd. sau Chrysanthemum Balsamita L., şi

Vetricea, lat. Pyrethrum macrophyllum Willd. sau Chrysanthemum macroph. W. et Kit.[4]

*

Frunză verde de ***granate,***
Osândi-te-ar şi te-ar bate,
Bade, a mea direptate,
Şi te-ar bate sântul post,
Că tu mare câne-ai fost,
Că cât fu vara de mare
Tot ziceai că mi-i luare,
Dară când veni toamna
Dăduşi mâna cu alta! [5]

*

Buruiana mătricei se foloseşte la mătrice[6]; **granate.**[7]

[2] Com. de P. Ursul, fost cant. bis. în Căndreni.
[3] Panţu: Vocab., p. 39.
[4] Grecescu: **Conspect,** p. 317; Panţu: **Vocab.,** p. 39.
[5] Niculae Popovici: ***Doine din popor,*** publ. în ***Şezătoarea,*** an. V, Budapesta, 1879, p. 165.
[6] Com. de Teodosie Curşeu, din Ocolişul Mare.
[7] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.,** p. 83; Tocilescu: **Materialuri,** I, p. II, p. 835, 844, 873.

274. Mătura
(Kochia scoparia Schrad.)

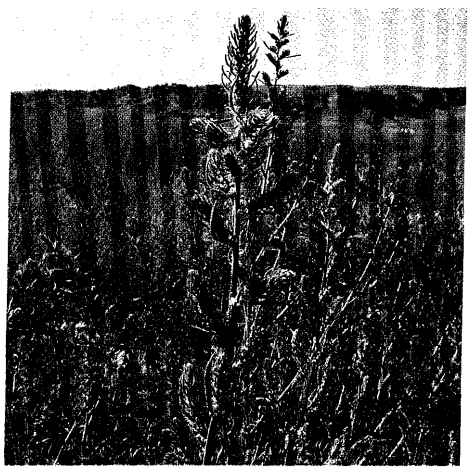

29

Mătura.

(Kochia Scoparia Schrad.)

Mătura, Mătura-de-grădină sau Mătura de-țară,[1] numită în Transilvania și Usturiciu,[2] e o plantă care crește de regulă prin grădinile de verdețuri și care ajunge uneori la o înălțime de peste un metru.

Mătura se întrebuințează de către românce le de pretutindene nu numai pentru facerea măturilor cu cari se mătură casele, de unde se vede că-i vine și numirea, ci totodată și spre vindecarea unor boale.

Așa cu Mătură-părăsită, adică aruncată în gunoiu, se bat copiii ce se udă sau se scapă noaptea în pat, și anume încet astfel ca să nu simtă că sunt bătuți.

Se crede însă că de altă dată nu e bine să se bată copiii cu mătura și mai cu samă nu e bine să se lovească cu dânsa în cap, că apoi nu mai cresc.

Cu Mătură părăsită sau și numai cu o cârpă-vechie rămase de Mătură părăsită

1) Cf. și Panțu: Vocab. p. 23.

2). Din Ms supus Academiei rom. spre premiare.

Mătura, mătura-de-grădină sau **mătura-de-țară**[1], numită în Transilvania și **usturiciu**[2], e o plantă care crește de regulă prin grădinile de verdețuri și care ajunge uneori la o înălțime de peste un metru.

Mătura se-ntrebuințează de către românce le de pretutindene nu numai pentru facerea **măturilor** cu cari se mătură casele, de unde se vede că-i vine și numirea, ci totodată și spre vindecarea unor boale.

Așa cu **mătură părăsită**, adică aruncată în gunoi, se bat copiii ce se udă sau se scapă noaptea în pat, și anume încet, astfel ca să nu simtă că sunt bătuți.

Se crede însă că de altă dată nu e bine să se bată copiii cu **mătura** și mai cu samă nu e bine să se lovească cu dânsa în cap, că apoi nu mai cresc.

[1] Cf. și Panțu: **Vocab.**, p. 23.
[2] Din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.

Cu **mătură părăsită** sau şi numai cu vreo câteva crenguţe de **mătură părăsită** se descântă de **spăriat**[3], de **soboritură** (hernie), care se crede a fi ereditară, de **diochi**, de **bubă**, de **muşcătură de şerpe** şi de **friguri de lapte**.

Descântătoarea, care e chemată ca să descânte celor ce sunt **spăriaţi**, şi mai ales copiilor, ia sara, după ce au adormit aceştia, o **mătură părăsită**, o aprinde şi apoi, dând cu dânsa, aşa aprinsă cum este, pe deasupra celui spăriat ca şi când ar voi să alunge spăriatul de la dânsul, rosteşte următoarele cuvinte:

Hura,
Bura
Cauca mare
Vine tare
Din pădurea mare
Din picioare stropşind,
Din mâni strângând
Şi din ochi sgâind.
La N. să-l saie
Şi să-l spaie.[4]
Hura,
Bura
Cauca mare!
Nu veni tare
Din pădurea mare
Din picioare stropşind,
Din mâni strângând
Şi din ochi sgâind
Ca pe N. să-l sai
Şi să-l spai,
Că eu am venit
Să-l descânt
De spăriet,
Să-l sai,
Să-l spai
Din faţa obrazului,
Din dosul capului
Din mijlocul crierilor
Din închieturile picioarelor.
Să pieie
Să răspieie[5]
Ca spuma de mare,
Ca roaua de soare.
N. să rămâie curat
Şi luminat
Ca Dumnezău cum l-o dat.
Descântecul de la mine
Leacul de la Dumnezău,
Că aşa voiesc şi eu! [6]

Rostind descântecul acesta asupra celui spăriat de trei ori dupăolaltă, se crede că în curând îi trece spăriatul.

Un alt descântec, tot de **spăriat**, care se descântă asemenea cu **mătură părăsită**, sună precum urmează:

Câsnicu[7] *mi te-a făcut,*
Câsnicu te-a botezat
Paloş în mână ţi-a dat
Să te aperi

[3] Dat. rom. din Bucovina; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50: *Cu crengi de* ***mătură părăsită*** *se descântă de* ***speriat***.; orişice **mătură**, cu care se mătură casa, dar mai ales **mătura** care ca plantă poartă numele acesta, se-ntrebuinţează de descântătoare la descântecul de spăriat.

[4] **Să-l saie şi să-l spaie** = să sară peste el şi să-l sparie.

[5] **Să pieie, să răspieie** = să piară, să răspiară.

[6] Dat. rom. din Părhăuţ, com. de George Gafencu, stud. gimn.

[7] **Câsnicu** = Dumnezău, după explicarea descântătoarei.

De spăriet mare,
De spăriet de mijloc,
De spăriet mic.
De 99 de boldiţi,
De 99 de buzaţi,
De 99 de jimbaţi,
De 99 de colţaţi ...
Iesă moşul din **rogos**
Hâd şi ***flotocos.***
El din cot
Barba de 'n cot,
Picioarele
Ca fusele
Şi mânele
Ca acele,
Cu ochii ca stecla
Şi dinţii ca grebla.
Ho, copilule,
Nu te spăriè,
Că Maica Precista
Cu crucea te-a apăra! [8]

De **soboritură** se ia un fir de **mătură** şi o pană de găină şi, trăgând cu dânsele peste umflătură, se descântă astfel:

Umflătură lată
De la cine eşti mânată?
Ce ai venit
Ce ai bobocit[9]*,*
Ce ai roşit,
Ce ai vânăţit?
Că eu cu gura te-oi descânta,
Cu ***mătura*** *te-oi mătura,*
Cu peana-n vânt te-oi lepăda.
Cum se duce pravul în vânt,
Aşa tu să te duci de la N. curând,
Că N. nu te poate ţinea,
Nu te poate purta.
Să te duci pe ţermurele,
Unde sfântul soare
Nu răsare,
Să te puni pe lespegioare.
Când sfântul soare va răsări
Acolo ti-i (te vei) încălzi.
Iar N. să rămână curat,
Cum maica sa l-a lăsat
Cum moaşa sa l-o scăldat
Când în scaldă l-o scăldat,
Ca roaua în câmp,
Ca steaua în ceriu.
Eu descântătoare
De Maica Maria rugătoare
Să fie lecuitoare,
Mai vârtos
Domnul Christos. Amin![10]

[8] Din com. Stulpicani.
[9] **Bobocit** = bobotit = umflat.
[10] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina poporală***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 138.

De **diochi** se descântă cu trei fire de paie de **mătură**. Iar de **bubă**, de **muşcătură de şerpe** şi de **brâncă** se descântă cu un fir de **mătură** în apă ne-ncepută. Iar după ce s-a descântat, bolnavul se udă pe locul umflat şi i se dă să guste puţin din apă.[11]

O samă de români din **Bucovina** însă întrebuinţează **mătura-de-grădină** şi, contra **muşcăturei de câni turbaţi**, mai ales la vite. Spre scopul acesta prind **gândaci de turbă**, îi pun într-un şip în care se află **borş de tărâţe**, după aceea dumică **mături-de-grădină** şi fierbându-le ca borşul de **gândaci**, dau borş de acesta vitelor muşcate ca să-l beie.

Făcând-o aceasta, se zice că vitele nu turbă.[12]

Se-ntâmplă foarte adeseori că la unele femei, după naşterea unui copil, le vine cu mult mai degrabă laptele decât la altele.

În cazul acesta, neputând copilul suge tot laptele cât se strânge, fiind prea slab spre aceasta, nu numai că li **se bolohănesc** ţâţele, ci de multe ori capătă şi **friguri de lapte**. Deci moaşa, ştiind prea bine că **frigurile de lapte** sunt foarte periculoase, nu aşteaptă până ce vor învechi, ci caută din bună vreme ca să le depărteze.

Între multe alte mijloace ce le întrebuinţează moaşa spre depărtarea frigurilor acestora, e şi următoriul descântec: ia un ou, îl sparge la capătul mai gros, în care scuipă bolnava, şi tăind din fiecare unghie atât de la mâni cât şi de la degetele picioarelor, pune câte un dărăbel în el. Ia apoi un iţ părăsit, după mărimea bolnavei, îl face **motchiţă** şi-l pune peste spărtura de ou.

Apoi, luând un fir de **mătură**, cu care, mestecând în ou, zice:

- Cum se mătură gunoiul din casă, aşa să se măture fiorile, tremurile, frigurile de la N.

După toate acestea, luând oul, îl duce la o **proaptă** de gard şi, îngropându-l, zice:

Când din ăst ou pui va mai învia,
După cloţă o pleca,
Şi cloţa or pleca,
Şi de mâncare le-o da
Şi puii or mânca,
Cu picioare or umbla,
Cu ochii or vedea,
Cu aripi or zbura,
Atunci să mai vină frigurile,
Fiorile,
Tremurile
De la (cutare).

Iţul îl duce şi-l pune unde se despart drumurile, şi zice:

Cum se despart drumurile,
Aşa să se despartă de N. fiorile
Tremurile
Şi toate frigurile! [13]

[11] Dr. Buzău: **Medicina populară**, p. 419.
[12] S. Fl. Marian: **Insectele**, p. 76.
[13] S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 144-145.

Mătura, luată în ziua de **St. Marina**, în pielea goală şi cu mânele la spate, e bună, după cum spun românii din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, de **dor de dinţi**, şi anume dacă te afumi cu dânsa.[14] Românii din Bucovina, precum şi cei din Moldova, fac din scuturătură de **mătură** ceai pe care-l beu apoi contra tusei.

Se crede însă că spre toate scopurile sus înşirate sunt bune mai cu samă **măturile** cari se culeg în **Ziua Crucii** şi se păstrează apoi peste tot anul.[15]

În fine, atât despre **mătura** făcută din planta numită **mătură**, despre care ni-a fost până aicea vorba, cât şi din ramurile altor plante, există şi unele cimilituri precum:

Şi sucită
Şi-nvârtită
Şi ţăpoasă
Nodoroasă.[16]

Am o găină pestriţă
Şi la coadă ferfeniţă.

Hârşco, hârşco prin cenuşă
Până la mama Nastasia
Zi-i s-o puie acia.

Cât aua, cât aclo
Fă-te ca ma-nclo.

Ţit aua, ţit aclo
După uşi şadi.

Curenduş
Între uşi.

Curcuduş
Între uşi.

Coţobuşă
După uşă.

În pădure născui,
În pădure crescui,
Acasă de m-au adus,

[14] Com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.
[15] Dat. şi cred. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[16] Com. de dl Tud. Pamfile.

Ştergura casei m-au pus.

Opincă rasă
Toată ziua umblă-n casă.[17]

*

Când scutură **frigurile** pe un copil, mă-sa să ia paie de la o **mătură** şi o biciuşcă găsită şi se duce cu ele la o babă care ştie a descânta de friguri. După ce-a descântat, ia paiele, le aprinde şi afumă pe băiat peste tot trupul şi mai face cruce la cap, la şele, la picioare, şi pe urmă se azvârle băţul biciuştii pe apă. Toate acestea se fac fără ştirea celui bolnav, în vreme când doarme.[18]

*

Când îi bolnav cineva de **friguri**, când se duce la biserică, să fure câteva paie de la **mătura** din biserică şi să se afume bolnavul, că-i trece.[19]

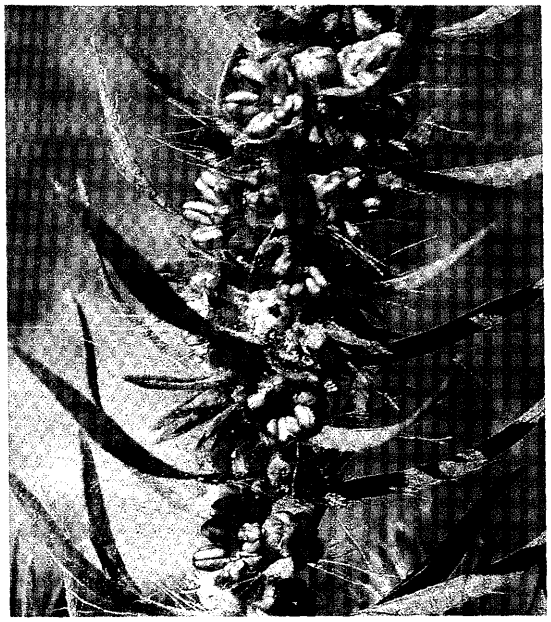

[17] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 222-223.
[18] Com. Lipova, jud. Vaslui, com. de S. T. Chirilean.
[19] Com. Lipova, jud. Vaslui, com. de S. T. Chirilean.

275. Măturiţa
(Artemisia annua L.)

Măturiţa e o plantă, care se ţine de familia **pelinului-alb** sau **pelinul-bun**, lat. Artemisia Absinthium L. Are însă floare galbănă şi mai mânânţică decât acesta.

Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi **lacrimile-Maicii Domnului, măturа-Maicii Domnului, măturică, măturica-Maicii Domnului, măturiţa-bisericei, măturiţa-doamnei, măturа-Domnului, măturiţa-Domnului, măturiţa-Maicii Domnului, măturiţa-Maicii Preciste, năforiţă, năfurică, năfurica-Maicii Domnului, năfuriţă, năfuriţa-Maicii Domnului** şi **uşa-altariului**; în Moldova: **măturice**[1] şi **năfurică**[2]; în Ţara-românească: **măturică**[3] şi **peliniţă**[4]; iară în Transilvania: **buruiană-de-ţară**[5] şi **măturа-Maicii Preciste**[6].

---

[1] Com. de dl Tud. Pamfile: *Măturicea samănă cu pelinul, dară are frunze foarte subţirele şi floare galbănă.*

[2] Com. de dl Art. Gorovei: *Năfurica creşte pe prunduri şi are miros frumos.*

[3] Gh. Popescu-Ghica: *Culegeri de cântece pop.*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. X, Râmnicu-Sărat, 1893, p. 405.

[4] Grecescu: **Conspect**, p. 305.

[5] Panţu: **Vocab.**, p. 5; Idem: **Plantele**, p. 182.

[6] Com. de dl Adrian Oţoiu, teolog în Blaj.

Cauza de ce se numeşte planta aceasta **lacrimile-Maicii Domnului, năfurică** şi **năfuriţa-Maicii Domnului** e, după credinţa poporului român din Bucovina, fiindcă pe de-o parte amiroasă foarte frumos, iară pe de altă parte fiindcă floarea ei, când e bine dezvoltată, nu e mai mare decât un strop de lacrimă.[7]

Mătură, mătura-bisericei, mătura-Domnului, măturică, măturice, măturiţă şi **măturiţa-Maicii Domnului** se numeşte de aceea, după cum cred şi spun o samă de români din **Transilvania**, fiindcă ea a fost aceea cu care s-a măturat întâiaşi dată raiul[8]; iară după credinţa şi spusa românilor din unele părţi ale **Bucovinei**, pentru că **Maica Domnului**, când era mică, îndătina de-a face din buruiana aceasta mături şi a mătura cu dânsa biserica.[9]

Mai departe spun românii din **Moldova** că o samă de femei mârşave au urâtul obicei de-a arunca gunoiul ce-l scot de prin case spre **Sfântul Soare**, ceea ce este o nelegiuire şi-un păcat foarte mare. **Maica Domnului** însă, neputând suferi nelegiuirea aceasta, mătură gunoiul aruncat de femei despre St. Soare cu mătură făcută din buruiana aceasta, şi de-aceea se numeşte ea **măturiţa-Maicii Domnului.**[10]

Şi fiindcă făptura **măturiţei** e cu mult mai frumoasă decât cea a **pelinului**, iar mirosul ei foarte plăcut, de-aceea cele mai multe romînce din **Bucovina** îndătinează nu numai de-a o presădi şi a o cultiva prin grădinile lor, ci de-a o şi duce în **Ziua Crucii** la biserică, dimpreună cu alte flori ca să o sfinţească, şi apoi de-a înfrumuseţa casele cu dânsa.[11]

O samă de romînce din **Bucovina** însă samănă **măturiţa-Maicii Domnului** prin grădini nu numai din cauza mirosului celui plăcut al ei, ci şi din cauză că nu o dată au şi altă trebuinţă de dânsa. Aşa, când o femeie după naşterea unui copil nu poate să nască şi locul acestuia, atunci i se dă ca la un felegenuţ de zamă de **măturiţa-Maicii Domnului** de băut, şi după ce bea zamă de-aceasta, îndată naşte locul.[12]

Romîncele din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară celea din jud. Tecuci, fac mături din **măturice** de-aceasta şi, măturând cu dânsa casele, se zice că nu calcă mai mult într-însele purecii, greierii precum şi alte insecte.[13]

---

[7] Cred. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Const. Raţiu: ***Lacrimile-Maicii Domnului, năfurică, năfuriţă, năfuriţa-Maicii Domnului*** *şi* ***măturiţa-Maicii Domnului*** *are floare galbănă, care, când e-nflorită, e aşa de mare ca şi lacrima. Şi de-aceea se numeşte ea astfel.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu: ***Năfurica sau măturiţa-Maicii Domnului*** *se numeşte de-aceea astfel, fiindcă amiroasă foarte frumos.*

[8] Com. de dl Adrian Oţoiu.

[9] Cred. rom. din Bălăceana.

[10] Dict. de Ileana Zătăuz.

[11] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Const. Raţiu: ***Năfurica sau năfuriţa-Maicii Domnului*** *are tuleu rotund şi cam roşietic, floare galbănă şi frunză mai asemenea cu a pelinului. Ea se samănă prin grădini mai mult pentru mirosul ei.*; a celor din Gura-Sadovei: ***Măturiţa-Maicii Domnului*** *amiroasă foarte frumos. De-aceea se pune pintre straturi, pentru că amninoasă.*; a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu: *Fiindcă* ***măturiţa-Maicii Domnului*** *amiroasă foarte frumos, de-aceea o samănă femeile prin grădini. Tot pentru mirosul ei cel frumos o pun în struţ şi o duc în* **Ziua Crucii** *la biserică să o sfinţească. Iar după ce o sfinţesc, înfrumuseţează casa cu dânsa.*; a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi: ***Mătura-Maicii Domnului*** *creşte peste 1 metru de înaltă. Şi fiindcă amiroasă foarte frumos, de aceea se samănă prin grădini.*

[12] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[13] Com. de dl Tud. Pamfile.

Românceie din **Moldova**, jud. Botoşani, însă cred şi spun că **măturiţa-Maicii Domnului** e bună de ţinut în casă, fiindcă ea depărtează tot răul din casă, apoi şi de-aceea pentru că e bună de orişice boală dacă te scalzi şi te speli cu dânsa.[14]

În fine, mai e de amintit şi aceea că **măturica** figurează şi-n fruntea unei poezii poporale din **Muntenia**, ca un semn al morţii. Iată şi poezia respectivă:

Foaie verde măturică,
M-apucai pă drum dă frică,
Mă-ntâlnii c-o nevestică.
Nevestica mergea-n fugă,
Se certa cu moartea furcă:
- Moarte, moarte, moartea mea!
Na calul cu armele
Şi mai lasă-mi zilele!
- Nu-mi trebuie calul tău,
Căci m-a trimis Dumnezău
Să-ţi iau sufleţelul tău! [15]

*

Măturiţă-de-grădină[16]**; măturica**[17].

[14] Dict. de Ileana Zătăuz.
[15] Gh. Popescu-Ghica, *op. cit.*, p. 405.
[16] Specie de Artemisia; nu se poate cunoaşte cu siguranţă specia, neavând flori (Pârteştii-de-sus).
[17] O specie de Artemisia; nu se poate determina specia, fiindcă exemplarul nu are flori; probabil Artemisia annua (Putna).

364

Măzereanul.
(Lathyrus odoratus L.)

Măzereanul e o plantă de origine asiatică, care semănă că s'a adus mai âncâiu ne la finea secolului al 17 lea de cătră Arabi la Sicilia, şi de aicea s'a lăţit apoi peste toată Europa. Aşa s'a introdus şi s'a vulgarisat el din cauza frumuseţei şi-a mirosului cel plăcut al floarei sale şi prin grădinile de flori ale Românilor, cu deosebire ale celor din Moldova, unde se mai numesce, pe lângă Măzerean, [1] încă şi Andrisel pl. Andrisei; [2] Hărăgică [3] şi Indrisae [4] în Tara-românească: Indrisaim, Indrisain, Angrisaiu, Endrisaim, Indrusaim, (Endrisaiu) (şi Sângele voiniculuiu) [5]; în Dobrogea:

1). Com. de dl Art. Gorovei; — T. T. Burada: Datinele pop. la înmormêntări p. 102.
2). B. P. Hasdeu: Etym. Magn. t. II. p. 1187.
3). Com. de dl Art. Gorovei.
4). Brândză: Botanica pop. rom. publ. în Ziar cit. p. 76; — Pantu: Vocab. p. 24.
5). Brândză, op. cit. p. 76 şi 388; — Grecescu: Conspect. p. 191; Hasdeu: Etym. Magn. t. II. 1187; — Şaineau: Influința orientală asupra limbei şi culturei rom. Bucuresci 1900. p. 226.

276. Măzereanul
(Lathyrus odoratus L.)

Măzereanul e o plantă de origine asiatică, care samănă că s-a adus mai întâi pe la finea secolului al XVII-lea de cătră arabi la Sicilia, şi de aicea s-a lăţit apoi peste toată Europa. Aşa s-a introdus şi s-a vulgarizat el din cauza frumuseţei şi-a mirosului cel plăcut al floarei sale şi prin grădinile de flori ale românilor, cu deosebire ale celor din **Moldova**, unde se mai numeşte, pe lângă **măzerean**[1], încă şi **andrişel** pl. **andrişei**[2]; **hărăgică**[3] şi **indrisaie**[4]; în Ţara-românească: **angrişai, endrişaim, indrişaim, indrişain, indruşaim, indruşai** şi **sângele-voinicului**[5]; în Dobrogea:

[1] Com. de dl Art. Gorovei; T. T. Burada: **Datinele pop. la înmormântări**, p. 102.
[2] B. P. Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1187.
[3] Com. de dl Art. Gorovei.
[4] Brândză : ***Botanica pop. rom.***, publ. în *ziar. cit.*, p. 76; Panţu: **Vocab.**, p. 24.
[5] Brândză, *op. cit.*, p. 76 şi 388; Grecescu: **Conspect**, p. 191; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, 1187; Şăinean: **Influenţa orientală asupra limbei şi culturei rom.**, Bucureşti, 1900, p. 226.

andrişea pl. **andrişele** şi **andrişie** pl. **andrişii**[6]; iară în Transilvania: **măzăroi** şi **floare-de-mazere.**[7]

Măzereanul, dacă se sălbătăceşte şi apucă a se lăţi pe fânaţe, creşte foarte buiac şi aşa de încâlcit, că adeseori e mai greu de cosit chiar şi decât **măzerichea.** De aicea se vede că vine apoi şi următoarea anecdotă din **Moldova**, com. Dolhasca, jud. Suceava:

Un rus mergea la cosit cu două coase în spate. Un român îl întreabă:
- Unde mergi tu, măi rusule?
Rusul, fudul, răspunde cu glas tare:

La nanacoasa
Tu smoasa
Cu doi coasă:
Unu-apucă, unu lasă!

Când vine de la cosit, iar îl întreabă românul:
- De unde vii tu, măi rusule?
Rusul răspunde:

De la nanacoasa
Tui smoasa,
Cu doi coasă:
Unu-apucă, unu lasă;
Măzărean şi cu Trifan
Rupt maţele-n Ivan! [8]

Alte plante, cari se ţin de familia **măzereanului** şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume, sunt:

Bobul-de-ţarină, măzerichea sau **ungea-căii**, lat. Lathyrus platyphyllos Retz.

Lintea-pratului sau **lintea-de-praturi**, lat. Lathyrus pratensis L.

Bobuşorul, bob-de-ţarină, măzărică şi **măzeriche,** lat. Lathyrus silvestris L. **Măzăricea** sau **măzerichea**, lat. Lathyrus sativus L.

Bobuşorul, fasolica, făsuiţa şi **măzerică**, lat. Lathyrus tuberosus L.[9] Umflăturile tuberculoase, cărnoase şi comestibile ale rizomului plantei din urmă sunt cunoscute de românii din Transilvania, sub numirea de **ciuni**, iară de către cei din Ţara-românească, de **oreşniţă**[10].

Dintre toate numirile sus înşirate, singură **măzărica** provine şi-ntr-o samă de poezii poporane. Aşa o doină din **Banat**, în fruntea căreia se află numirea aceasta, sună precum urmează:

Frunză verde măzerică,
Frumos cânt-o turturică,
Ea din grai aşa-mi răspică:
Ian ieşi, mândro, până-n poartă,
De vezi dorul cum mă poartă,
Mă poartă din loc în loc:
Ca pe-un voinic făr'noroc.[11]

---

[6] Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1187.
[7] Com. de dl [...].
[8] *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 86.
[9] Brândză: **Prodrom**, p. 544 şi 545; Idem: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 156; Panţu: **Vocab.**, p. 24.
[10] Panţu: **Vocab.**, p. 24.
[11] En. Hodoş: **Poesii pop. din Banat**, p. 39; cf. şi *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 236.

92

Mâna Maicii Domnului.
(Anastatica hierochuntica L.)

Mâna Maicii Domnului sau Palma Maicii Domnului e o plantă, care creşte prin stepele din Egipt, Arabia şi Siria şi care se aduce prin părţile noastre şi-ndeosebi în Ţara-românească de către o samă de călugări.

Numirea poporală română de mâna sau Palma Maicii Domnului, ce-o are planta aceasta şi-a căpătat-o din causa proprietăţilor sale higrometrice, fiind că la uscăciune ramurile ei se strâng ca o mână închisă, iar la umedală se deschid.

Femeile cu dare de mână o cumpără de pe la călugări şi o ţin la icoane împreună cu cele sfinte, având credinţa că dacă se deschide în timpul când o femeie se năcăjeşte de facere, ea naşte cu uşurinţă. Planta însă desigur că se deschide îndată ce o apropie de nas.[1])

1). Dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 49; – Panţu: Vocab. p. 3-4: „după căderea fructelor

277. Mâna-Maicii Domnului

(Anastatica hierochuntica L.)

Mâna-Maicii Domnului sau **palma-Maicii Domnului** e o plantă care creşte prin stepele din Egipt, Arabia şi Siria şi care se aduce prin părţile noastre, şi-ndeosebi în **Ţara-românească**, de către o samă de călugări.

Numirea poporală română de **mâna** sau **palma-Maicii Domnului** ce-o are planta aceasta şi-a căpătat-o din cauza proprietăţilor sale higrometrice, fiindcă la uscăciune ramurile ei se strâng ca o mână închisă, iar la umezeală se deschid.

Femeile cu dare de mână o cumpără de pe la călugări şi o ţin la icoane împreună cu cele sfinte, având credinţa că, dacă se deschide în timpul când o femeie se năcăjeşte de facere, ea naşte cu uşurinţă. Planta însă desigur că se deschide îndată ce o apropie de nas.[1]

[1] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 49; Panţu: **Vocab.**, p. 3-4: *După căderea fructelor şi a frunzelor, ramurile acestei plante exotice (adusă prin părţile noastre de călugări), uscându-se, se curbează, înghemuindu-se unele peste altele, formând o masă rotundă. Planta în această stare pusă în apă îşi reia forma primitivă din cauza proprietăţii sale hygroscopice. Acest fenomen cu totul natural este interpretat de oamenii inculţi ca un fenomen divin şi i se atribuie proprietatea magică de a prezice femeilor însărcinate dacă naşterea va fi uşoară sau grea, facilitând în acelaşi timp acest act.*

Afară de aceasta, **palma-Maicii Domnului** se-ntrebuinţează încă şi ca leac contra **boalei grabnice**. Iar timpul de când se-ntrebuinţează ea contra boalei acesteia şi cauza de ce se numeşte **palma-Maicii Domnului**, după credinţa poporului, ni-o arată următoarea legendă din **Ţara-românească**, com. Ţepu, jud. Tecuci:

*Zice că **Lisaveta**, maica Sântului Ioan Botezătorul, care suferea de **boala grabnică**, călătorea într-o zi cu **Maica Domnului** peste nişte câmpuri, şi din una din alta, s-au luat în vorbă şi-a zis maica Sântului Ioan:*

- De mulţi ani umblu să mă lecuiesc şi până acuma n-am găsit nici o buruiană.

***Maica Domnului** răspunse:*

- Uită-te la buruiana asta, ia-o şi fierbe-o, şi-n scăldătoare scaldă-te de câte trei ori pe zi, trei zile în şir, şi te vei tămădui!

*Maica **Lisaveta** făcu aşa şi-şi căpătă sănătatea. De-atunci a rămas buruienei aceleia numele de **palma-Maicii Domnului**, pentru că are frunze în chip de palmă. Iar **boala grabnică** tot de-atunci are leac, pe când mai nainte n-avea leac în lumea asta.*[2]

*

Aice se spune că **cinci-degete** se numeşte **palma-Maicii Domnului**, că cine o găseşte e cu noroc. Că se poartă cu două bucăţele de zahăr în buzunar pentru dragoste. Că e bună de cinste, s-o pui să stea în lapte decusară şi a doua zi să te speli, iar rădăcinile să le înşiri pe aţă şi să le porţi la gât şi unde vei merge, tot ce doreşti izbândeşti.[3]

*

Mâna-Maicii Domnului, care se dă de băut în apă la naştere, nu e totuna cu **palma-Maicii Domnului**.[4]

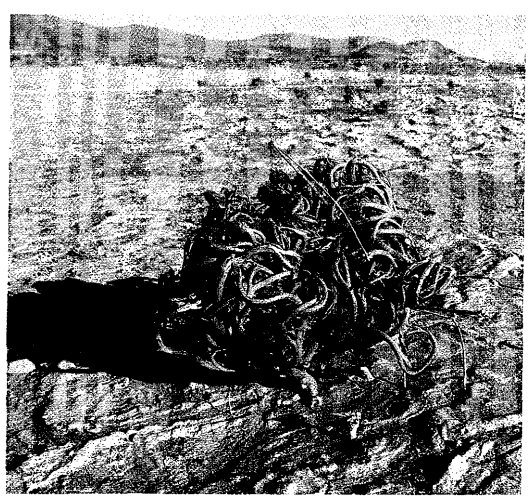

[2] Com. de dl Tudor Pamfile.
[3] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[4] Com. de dna El. Nic. Voronca.

Meiul-păsăresc
(Lithospermum officinale L.)

Sunt doue feliuri de plante, cari se numesc Meiu păseresc, şi anume:

Mălaiul-cioarei, Mărgeluşă şi Meiu-păseresc, lat. Lithospermum officinale L. şi

Mărgeluşă şi Meiu-păseresc, lat. Lithospermum arvense L. 1)

Numirele de Mălaiul-cioarei, Mărgeluşă şi Meiu-păseresc ale acestor doue plante, cari se ţin de una şi aceea-şi familie şi cari cresc mai cu samă pe arăturile cele văroase, le vine de-acolo, fiind că sămânţa lor samănă cu o mărgeluşă sau cu Păsatul adică cu sămânţa Meiului sau a Mălaiului-mărunţel, lat. Panicum miliaceum L.

Meiul-păseresc, şi mai ales cel dintâiu, e bun de leac pentru copiii ce se udă în pat.

Când vre un copil se udă în pat, femeea ştiutoare, care e chiemată ca să-l vindece de această slăbăciune, fierbe Meiu-pă-

1). Din Ms. supus Academiei române spre premiere şi Panţu: Vocab. p. 25; – Idem: Plantele p. 163, 164 şi 169.

278. Meiul-păsăresc
(Lithospermum officinale L.)

Sunt două feliuri de plante cari se numesc **mei-păseresc**, şi anume:

Mălaiul-cioarei, mărgeluşă şi **mei-păseresc**, lat. Lithospermum officinale L., şi

Mărgeluşă şi **mei-păseresc**, lat. Lithospermum arvense L.[1]

Numirile de **mălaiul-cioarei, mărgeluşă** şi **mei-păseresc** ale acestor două plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi cari cresc mai cu samă pe arăturile cele văroase, le vine de-acolo, fiindcă sămânţa lor samănă cu o mărgeluşă sau cu **păsatul**, adică cu sămânţa **meiului** sau a **mălaiului-mărunţel**, lat. Panicum miliaceum L.

Meiul-păseresc, şi mai ales cel dintâi, e bun de leac pentru copiii ce se udă în pat.

Când vreun copil se udă în pat, femeia ştiutoare, care e chemată ca să-l vindece de această slăbăciune, fierbe **mei-păsăresc** cu **împuşcătoare** şi cu cuib părăsit în apă curată, şi îl scaldă apoi pe cel ce se udă în pat cu această apă lunea, în stratul porcilor, iar după ce l-a scăldat, dându-i nouă boabe de **mei-păseresc** de băut, nu se udă mai mult.[2]

[1] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere şi Panţu: **Vocab.**, p. 25; Idem: **Plantele**, p. 163, 164 şi 169.

[2] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

279. Merişorul
(Vaccinium vitis idaea L.)

Merisorul. 167
(Vaccinium Vitis idaea L.)

Merisorul e o tufusoară, care se ţine de familia Afinului şi care creşte, ca şi acesta, numai pe locurile cele stâncoase şi umede de prin pădurile de la munte şi prin păşunile cele petroase dela poalele acestora. El e cu mult mai de cât Afinul, iar frunzişoarele sale cele lungăreţe, la vârf rotunde şi puţin încârligate, sunt totdeauna verdi. Înfloreşte în decursul lunei lui Iunie şi are floare albă saŭ roşie în forma unui clopotel.

În unele părţi din Transilvania tufuşoara aceasta, pe lângă merisor, se mai numeşte încă şi coacăză[1], iară în Ţara-românească: coacăz, coacăz-de-munte, cocăzar, merişor, merişor-de-munte, smirdar şi smârdar[2].

Locul unde cresc mulţi merişori de-aceştia, se numeşte pagişte, iar fructele lor, cari cresc în formă de struguşor ca şi păltinelele şi cari au coloare roşie-deschisă şi un gust acriu, se numesc pretutindene merişoare.

[1] Porcius: Flora, p. 97.
[2] Brândză: Prodrom, p. 337; Grecescu: Conspect, p. 890; Panţu: Vocab., p. 49.

Românii din **Bucovina** au datină de-a culege **merişoarele** acestea când sunt bine coapte, a le mura în budăieşe şi apoi, atât pe dânsele cât şi zama lor, care e acră, a le mânca în zile de post.[3]

Românii din unele părţi ale **Moldovei** şi **Transilvaniei** însă întrebuinţează zama de frunze de **afine pomuşoare** sau de **merişor-de-munte**, precum şi cea de **afine-de- mlaştină**, lat. Vaccinium uliginosum L., ca leac contra **pântecării şi a vintrei**, întocmai ca şi zama cea de **afine**.[4]

Merişorul figurează foarte adeseori şi-n fruntea a o samă de cântece poporale şi anume: ori ca un semn de înstrăinare, întristare şi dor sau jele mare, ori ca un semn de batjocură sau luare în râs. Iată unul dintre cântecele celea dintâi, şi anume din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

*Frunză verde **merişor**,*
Tot pe deal pe delişor
Trece-o fată şi-un fecior;
Fecioru şuier-a jale
Şi fata oftează tare:
- Ce şuieri, voinice-a jale?
Ori ţi-i grea arma-n spinare?
- Nu-mi este armioara grea,
Ci mi-i inimioara rea
De la căscioriţa mea:
C-am lăsat boii înjugaţi
Şi părinţii mâniaţi,
Şi-am lăsat boii trăgând
Şi părinţii mei plângând
Şi-am plecat după iubit!
Pusei picioru pe pod
Mă arse un dor în piept
Auzii că-i taica mort.
Trecui podul jumătate
M-ajunse un dor în spate
De la sor' şi de la frate.
Trecui podul pe la leasă,
M-ajunse un dor de-acasă
De copii şi de nevastă ...[5]

Altul, tot din **Ţara-românească** şi tot din jud. Muscel, sună precum urmează:

*Frunză verde **merişor**,*
Vai de mama cu fecior
N-are nici un ajutor ...
Ce păţeşte
Până-l creşte
Se trudeşte,
Se snopeşte
Să-şi vadă copilu-n faţă,
Să-şi trăiască lungă viaţă ...
Vai de mama cu fecior!
Ce păţeşte
Până-l creşte,
Se trudeşte,
Se snopeşte
Şi ... când mare mi-l mai creşte,
Împăratu-l stăpâneşte,
Împăratu-l foloseşte ...
Că mi-l prinde pe văi,
Mi-l prinde cu mulţi flăcăi
Şi mi-l duce la ciocoi
Şi mi-l dă pe la odăi
Şi slujeşte ca la oi,
Tot ce-a luat de la bătrâni
El mi-şi pierde prin străini;
Cămăşuţa albă floare
Cusută de sorioare
I-o iau cânii de ciocoi,
Şi-o aruncă la gunoi ...[6]

Al treilea, din **Moldova**, jud. Suceava:

---

[3] Porcius: **Flora**, p. 97.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 21; Porcius: **Flora**, p. 97.
[5] Rădulescu-Codin: **Din Muscel. Cântece poporane**, vol. I, Bucureşti, 1896, p. 16.
[6] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 21.

*Foai verdi **merişor**,*
Colu-n vali la izvor
Se-ntâlneşti dor cu dor.
Şi-aşa cântă di frumos,
Tătî iarba culcî gios,
Şî huiesc poienili
Şî tremură frunzâli
Şî se strâng paserili
Şî-ascultă cântării.[7]

Iată acuma şi unul prin care se ia un fecior peste picior, pentru că a umblat prea adeseori la mândruţa sa din sat:

*Frunză verde **merişor**,*
Măi bădiţă puişor,
De-ai fi umblat frumuşel,
Precum eşti de voinicel,
Nu te afla pui de om
Când dormea noaptea prin somn;
Dar' ai umblat sdropiat,
Ţara, lumea te-a aflat,
Că ai mândruliţă-n sat.[8]

Altul, din **Moldova**, jud. Suceava:

*Foaie verde **merişor**,*
Pe părăul repegior
Suie-o ţarcă-ntr-un picior.
Săriţi, fete, s-o prindem
Să-i luăm unturele
Să ne ungem buzele! [9]

Am spus mai sus că fructele **merişorului** au o coloare roşietică sau mai bine zis **rozie**.

Deci românii din unele părţi ale **Transilvaniei** nu o dată asemenează faţa cea plină de viaţă a fetelor celor frumoase cu fructele sale, adică cu **merişoarele**.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta o doină, asemenea din **Transilvania**:

Câte fete ardelene
Toate-s negre la sprâncene,
Numai două din Hârţeu,
Săruta-le-aş numai eu,
Au sprânceana cam gălbie
Făcută spre lăcomie;
Şi la faţă-s albişoare
Albişoare, roşioare,
*Ca şi nişte **merişoare** ...*[10]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că de familia **merişorului** se mai ţine încă o tufuşoară, care atât în munţii **Bucovinei**, cât şi-n părţile **Transilvaniei**, cari se mărginesc cu **Bucovina**, se numeşte **răchiţea** pl. **răchiţele**, lat. Vaccinium Oxycoccus L. sau Oxyc. palustris Pers.

*

E un **merişor-blând** şi unul **sălbatic**. **Merişorul-blând** are **merişoare-blânde**, care nu au sâmburi înuntru. Acestea se murează şi sunt bune de mâncat. **Merişoarele-sălbatice** au pe dinafară

---

[7] ***Şezătoarea***, an. vol. III, Fălticeni, p. 21.
[8] Anastasia Leonescu: ***Doine poporale dimprejurul Săliştii, lângă Sibiu***, publ. în ***Familia***, an. VI, Pesta, 1870, p. 19.
[9] ***Şezătoarea***, an. II, Fălticeni, p. 216.
[10] Dat. rom. din ţinutul Dornei; Vict. Onişor: **Doine şi strigături din Ardeal**, p. 69.

carne, iară înuntru mulţi sâmburi, de-aceea nu se pot mânca şi nici nu se culeg. Amândoi **merişorii** aceştia au acelaşi gust. Frunza şi poama sunt la amândoi totuna. La cel sălbatic e poama **pietroasă** şi de-aceea nu se poate mânca. De nu e unul dintre aceştia **răchiţeaua**?[11]

*

Pomuţele sale se fierb şi se beu cu apă, când are o slăbăciune înuntru, când are aprindere şi-i vine necontenit a bea apă. Zama aceasta îi taie setea şi nu-i vine a bea atâta apă.[12]

*

*Frunză verde **merişor**,*
Fetele de la Criştior
Au mănuşi şi parizor
Şi mânâncă mălai gol.[13]

*

Merişoarele acestea se află prin grădini şi din o rădăcină ies mai multe tulpini. Se află cu privire la coloare două feliuri de flori: **flori albe**, cari se află pe de laturi şi sunt bătute, şi flori galbene, cari se află la mijloc, în forma unui cerc. Aceste flori se întrebuinţează atât la prepărarea ceaiului, cât şi ca medicaminte, la apotecă.[14]

Merişoarele se pun într-o berbincioară cu apă curată şi se murează. Murate sunt foarte bune pentru orice durere înuntru, mai ales însă pentru **fierbinţeală**, căci, fiind zama lor acrie, omul se răcoreşte. Sunt bune de mâncat în zi de post.[15]

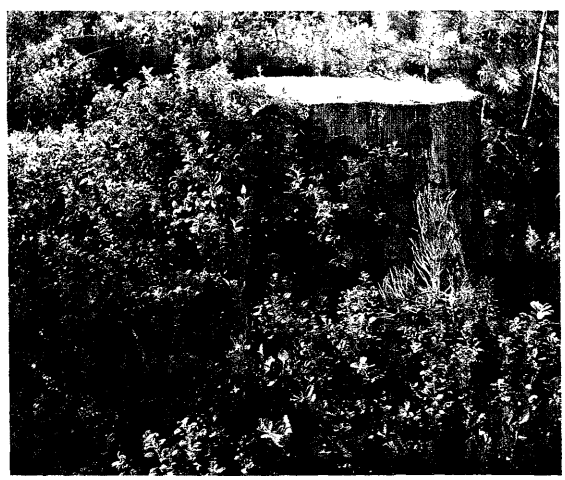

[11] Com. de Toader Leuştean, primar.
[12] Dict. de Domnica Schipor din Putna.
[13] Din Criştior, în Transilvania, publ. în ***Tribuna poporului***, an. VI, Arad, 1902, nr. 142 (32), p. 4.
[14] Din Crasna-Ilschi, dict. de Anisia Isupel, com. de Victor Percec.
[15] Din Gura-Sadovei, dict. de Ioana Burduhos.

280. Mesteacănul
(Betula alba L.)

204

Mesteacănul.
(Betula alba L.)

Sub cuv. Mesteacăn înţeleg Românii de pretutindene trei feliuri de arbori, cari se ţin de una şi aceea-şi familie, şi anume:

Măstacănul pl. Măstacăni 1) Mestecul pl. Mestecі, 2) Mestacănul pl. Mestacăni, Mesteacănul pl. Mesteacăni sau Mestecini 3) şi Mesteacăn-alb, pentru că are coajă albă, lat. Betula alba L. sau Betula verrucosa Ehrh. 4)

Mesteacănul-negru, care are coajă groasă, negricioasă şi crepată, lat. Betula carpatica Willd; şi

Mesteacănul sau Mestecănaşul, lat. Betula pubescens Ehrh. 5)

1). Din Ms. supus Academiei române spre premiare. Numirea aceasta e uzitată în Transilvania.
2). Şezătoarea an. Fălticeni p.
3). Şezătoarea an. VII. Fălticeni. p. 181: „Lăduni, fagi, mesteacăni, în Broşteni Mestecini, răchiţi etc. groşi dela un decimetru până ce-s buni de bârne. (Valea Tazlăului-Neamţ)." - În Bucovina se aude numai Mestecini.
4). Cf. şi Panţu: Vocab. p. 7.
5). Numirile din urmă sunt uzitate mai mult Transilvania. Vedi Panţu: Vocab. p. 7.

Sub cuvântul **mesteacăn** înţeleg românii de pretutindene trei feliuri de arbori, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Măstacănul pl. **măstacăni**[1], **mestecul** pl. **mesteci**[2], **mestacănul** pl. **mestacăni, mesteacănul** pl. **mesteacăni** sau **mestecini**[3] şi **mesteacăn-alb**, pentru că are coajă albă, lat. Betula alba L. sau Betula verrucosa Ehrh.[4]

Mesteacănul-negru, care are coajă groasă, negricioasă şi crăpată, lat. Betula carpatica Willd; şi

Mesteacănul sau **mestecănaşul**, lat. Betula pubescens Ehrh.[5]

Dintre toţi **mestecinii** aceştia, cel alb e cel mai bine cunoscut şi totodată şi cel mai întrebuinţat de poporul român.

Din lemnul acestui **mesteacăn**, care e foarte vânjos, fac românii o mulţime de lucruri,

[1] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere. Numirea aceasta e uzitată în Transilvania.
[2] *Şezătoarea*, an. [...], Fălticeni, p. [...].
[3] *Şezătoarea*, an. VII, Fălticeni, p. 181: ***Lăduni, fagi, mesteacăni, în Broşteni, mestecini, răchiţi etc., groşi de la un decimetru până ce-s buni de bârne (Valea Tazlăului-Neamţ).*** În Bucovina se aude numai **mestecini.**
[4] Cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 7.
[5] Numirile din urmă sunt uzitate mai mult în Transilvania. Vezi Panţu: **Vocab.**, p. 7.

precum: **hlobe** şi **oişti** la căruţe, **rude** sau **proţapuri** la cară, **cărâmbi**[6] sau **draghine** şi **inimi**, atât la cară, cât şi la căruţe, **schilete** de la covâltirul carălor şi al căruţelor, **butuci de roată**, coarne de plug, cozi sau cosii la coase, coveţi, căuşe şi cupe, şi regle sau **sirecle**, şi cercuri la cofe şi cofiţe.[7]

Pentru construcţii de case însă, precum şi pentru alte acareturi, lemnul său nu e prea bun pentru că putrezeşte foarte degrabă. Din cauza aceasta se şi aude apoi foarte adeseori, mai ales în **Moldova**, jud. Suceava, următoarea zicală: ***Mesteacănul**, dacă nu i-ar fi ruşine de ceialalţi copaci, ar putrezi în car până acasă.*

Din **rămurelele** cele supţirele şi verzi de **mesteacăn** se fac corfe sau coşărci, mături de măturat grajdiurile şi ogrăzile, **felezoaie** sau **felezuiele**[8] de **felezuit**, adică de ales pânele cele albe, şi-ndeosebi grâul, de **neghină**, precum şi de alte seminţe rele, iară din cele mai grosuţe se fac gânjuri. **Rămurelele de mesteacăn** însă se-ntrebuinţează nu numai spre facerea obiectelor sus amintite, ci şi spre vindecarea **pecingenii**.

Spre scopul acesta se ia un rămurel sau vărguţă de **mesteacăn** şi se pune cu un capăt în foc ca să se aprindă. După ce s-a aprins şi a început a arde, se pune cu capătul aprins pe muchea unui topor şi se ţine acolo până ce curge dintr-însul un fel de suc sau must. Cu sucul sau mustul acesta ungându-se apoi, **pecingenea** se trece.[9]

O samă de romănce, pe lângă aceasta, mai iau încă şi spuză sau cenuşă din **rămurelul** cel ars de **mesteacăn** şi, stupind-o, ung cu dânsa demineaţa pecingenea, rostind următoarele cuvinte:

Bună sara, pecingene!
Cum nu-i acuma sară,
Aşa să n-ajungi pân' desară!

Iară sara zic:

Bună demineaţa, pecingene!
Cum nu-i acum demineaţă,
Aşa să n-ajungi până demineaţă![10]

Cu **coaja cea albă** şi subţire de **mesteacăn** se învălesc trimbiţele şi bucinele, cari se află pe la stâne şi cu cari cheamă baciul pe ciobani ca să vie cu oile de la păşune.[11]

---

[6] **Cărâmb** pl. **cărâmbi** = draghină pl. draghine sau loitră pl. loitre.

[7] Dat. rom. de pretutindene.

[8] Sub cuvântul **felezoaie** sau **felezuială**, după cum spun românii din Moldova, jud. Suceava, se-nţelege un fel de mătură, care e la vârv cam de-o palmă şi jumătate de lată şi numai cam de vreo două degete de groasă.

[9] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă: ***Mesteacănul** e bun şi de **pecingene**. Se ia un rămurel verde, se pisază, se pune pe foc şi cu smoala lui se unge pecingenea orişicând şi se trece.*; a celor din Ilişeşti: *Femeile, când are cineva **pecingene** pe obraz, iau o vărguţă tânără de **mesteacăn**, o aprind şi când începe a arde mai bine, o pun pe o muche de secure şi, cu sucul cel ce curge din acea ramură pe muchea securei, ung **pecingenea**, care apoi în scurt timp se vindecă.*; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: ***Mesteacănul** e bun şi de pecingenea care se face pe faţă.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50: *Pentru **pecingenă** se face următoriul leac: pe un topor înfierbântat se pune o **nuieluşă** de mesteacăn, nuieluşa lasă să curgă din ea o zamă neagră, cu această zamă se unge locul unde se află **pecingena**.*

[10] Dat. rom. din Ilişeşti.

[11] Dat. rom. din Bucovina; cf. şi T. T. Burada: **Datinele pop. rom. la înmormântări**, p. 9: *Trâmbiţa este un soi de bucin lung şi drept făcut din doage de brad şi legat cu **coajă de mesteacăn**.*

Din **scoarţa de mesteacăn** se face **cruşala** de **cruşit** opincile, **dubală** de **dubit** pieile, **coşuri** de cules poame, **solniţe** de ţinut sare, **făchii** cu ajutoriul cărora se prind păstrăvii[12], şi **dohotul**, care samănă cu păcura şi cu care, fiind unsuros, cei mai mulţi români ung nu numai carăle, ci chiar şi ciobotele.[13] Ba, unii români întrebuinţează **dohotul** acesta nu numai pentru ungerea carălor, ci şi ca cea mai bună doftorie contra **rofiilor** şi a **râiei**.[14]

În **Basarabia** tot cu **dohot de mesteacăn** se vindecă şi **chielbea**.[15]

Scoarţa de mesteacăn se-ntrebuinţează mai departe şi spre vindecarea **durerii de măsele**.

Spre scopul acesta se jupeşte mai întâi cojiţa cea albă de pe deasupra de pe-o rămurică de **mesteacăn** şi se aruncă. După aceasta se jupeşte scoarţa cea verde, se pune într-o ulcicuţă nouă cu apă curată la foc să fiarbă înăduşit şi zama ce iesă dintr-însa se ţine apoi un timp mai îndelungat în gură. Se leapădă un rând şi se ia altă zamă în gură şi tot aşa, până ce încetează toată durerea.[16]

În fine **scoarţa de mesteacăn** e bună şi de colorat. Spre scopul acesta se umple o oală cu **scoarţă de mesteacăn** şi cu **borş acru** amestecat cu apă şi se pune la foc ca să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, scurg gălbinelele într-un vas şi, împetrindu-le, adică punând într-însele **piatră acră** când sunt numai de-abia călduţe, pun într-însele sculele de lână şi de buci şi le lasă ca să steie un timp anumit înuntru.

Coloarea ce-o capătă aceste scule e **galbănă întunecată**.[17]

Frunza de mesteacăn e bună parte pentru caii cărora li se opreşte udul şi parte la colorat.

Dacă un cal nu se poate uda, se bagă în grajduri, se aşterne **frunză de mesteacăn** sub dânsul, i se scoate un păr din coadă şi i se bagă înlăuntru, iar de băut i se dă inibahar şi rădăcină de **piper** amestecată cu vin.[18]

Pentru colorat se fierbe **frunză de mesteacăn**, mestecată cu **drob**, şi-n zama ce iesă dintr-însele, puindu-se şi puţină **piatră acră**, se vopseşte mai ales lâna în galbăn.[19]

---

[12] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de dl M. Ciupercovici: *La noi numai din **mesteacăn** fac **fachii** de prins peşte, fiindcă fachiile acestea nu plesnesc defel, ci ard frumos.*; Sim. Fl. Marian: **Insectele**, p. 57, nota 3: ***Fachia** sau fachiul este un fel de făclie, care se face din nişte despicături lungi, supţirele şi răşinoase de draniţă, sau din scoarţă de **mesteacăn**, în formă unui bucium, care se unge apoi cu răşină şi care, aprinzându-se, arde şi luminează aşa de tare, că nici vântul cel mai mare n-o stânge.*

[13] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, jud. Suceava.

[14] I. Creangă: **Amintiri din copilărie**, Iaşi, 1892, p. 32: *Şi după ce ne-a căinat şi ne-a plâns bunica, după obiceiul ei, şi după ce ne-a dat de mâncare tot ce avea mai bun şi ne-a îndopat bine, degrabă s-a dus în cămară, a scos un ulcior cu **dohot de mesteacăn**, ne-a uns peste tot trupul din creştet până în tălpi şi apoi ne-a culcat pe cuptior la căldură. Şi tot aşa ne-a uns câte de două, trei ori pe zi cu noapte, până ce, în Vinerea Seacă ne-am trezit vindecaţi taftă.*

[15] Dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 199.

[16] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă.

[17] S. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 23; dat. rom. din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac: *Scoarţa de mesteacăn e bună şi de boit. O jupesc, o pun în apă, mai pun şi oleacă de borş, şi după aceea fac o coloare galbănă întunecată, şi colea, când e călduţă, boiesc cu dânsa sculuri de lână şi torturi de buci. Totodată pun în apa aceasta şi **piatră acră** (adică o împietresc), ca să se prindă mai bine coloarea.*

[18] D. P. Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 110.

[19] Dat. rom. din Transilvania; cf. şi S. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 23.

Mursa sau **mustereaţa**[20] **de mesteacăn** e bună de băut ca un fel de băutură dulcie şi răcoritoare[21], apoi la compunerea irurilor, cari se-ntrebuinţează spre vindecarea diferitelor rane[22], precum şi pentru spălarea feţei ca să fie moale, netedă şi să se piardă zbârciurile de pe dânsa.[23]

Primăvara, când dă mugurul şi când are **mesteacănul** mai multă mursă, se duc la dânsul mai ales fetele şi nevestele doritoare de-a avea o faţă albă, curată, netedă şi moale şi fac în trunchiul lui o bortă cu sflederul. Din borta aceasta, în care se pune o ţeve, iese în curând o fluiditate gălbie şi dulcie. Fluiditatea aceasta, numită **mursă** sau mustereaţă, o parte o beu, iară cu o parte se spală pe faţă.[24]

O samă de români fac din mursa aceasta şi oţet, iar alţii o beu contra **ofticei.**[25]

Mesteacănul însă, din care s-a scurs în chipul acesta mursa, se usucă chiar în acelaşi an.

Cu **rămurele de mătură de mesteacăn** se descântă de **bubele dulci.**

Romînca, ce voieşte a vindeca **bubele dulci** prin descântare, toarnă vinars într-un pahar şi, mestecându-l cu trei **rămurele de mătură de mesteacăn,** rosteşte următoarele versuri:

Alesu-s-au nouă fraţi
Din nouă taţi
Cu nouă fărtaţi
Şi plecară
Din pădurea mare
Pe cale,
Pe vale,
Cu nouă sape săpând,
Cu nouă cuţite tăind,
Cu nouă greble adunând,
Cu nouă vorbe şoptind:
- Unde porniţi,
Unde grăbiţi,
Voi nouă fraţi
Din nouă taţi
Cu nouă fărtaţi,
Cu nouă săpi săpând,
Cu nouă cuţite tăind,
Cu nouă greble adunând,
Cu nouă vorbe şoptind?
- Am plecat la vale
La mărul din cale
Rădăcina să i-o săpăm
Scoarţa toată să i-o rădem,
Cloambele să le adunăm
Şi nouă vorbe să spunem
Ca să putrezească,
Să nu mai înflorească.
- Nu mergeţi la vale,
Nu la mărul din cale
Că el e umbra voinicilor
Şi zăcătoarea vitelor!
Voi nouă fraţi
Din nouă taţi
Cu nouă fărtaţi
Înturnaţi!
Grăbiţi la N.
La bube dulci a lui N.
Şi le luaţi
Din crierii capului
Din faţa obrazului,
Din 99 mădulări

[20] **Mustereaţă** = mursă, suc, e un cuvânt uzitat mai ales la românii din Transilvania, ţinutul Năsăudului.
[21] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 50.
[22] Dat. rom. din mai multe comune din Bucovina.
[23] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de dl Miron Ciupercovici.
[24] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Transilvania.
[25] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

Şi din 99 încheieturi!
N. să rămâie curat,
Luminat,
Cum e de Dumnezeu lăsat
Şi de popa botezat!

După rostirea acestor cuvinte, cel bolnav de **bubele dulci** se-mbie să guste **ai** (usturoi) şi să beie din vinarsul descântat. După aceasta, **bubele dulci** se ung cu o alifie făcută din untură de la trei porci şi cu oţet din trei dughene.[26]

În fine, mai e de amintit şi aceea că locul unde cresc mulţi **mestecini** se numeşte în Bucovina **mestecăniş**, iară în Transilvania: **măstăcăniş** şi **mestăcăniş**.

În Bucovina, şi anume între comunele **Valea-Putnei** şi **Puciosul**, se află şi un munte care asemenea se numeşte **Mestecăniş**, peste care duce drumul împărătesc spre Transilvania şi-n care se află totodată şi unicul tunel din Bucovina al căii ferate locale, ce duce de la Hatna la Vatra-Dornei.

*

Mesteacănul nu-i lemn curat, că de el Iuda s-a spânzurat. Pân' a nu se spânzura, zama lui era dulce ca mierea şi beau oamenii, dar amu-i amară ca fierea.[27]

*

Mesteacănul.[28]

[26] Robert Prexl-Mühlach: ***Besprechungsfobmeln der Romänen in Siebenbürgen***, publ. în ***Zeitschrift für Volkskunde***, II, Bd. I, Heft, Leipzig, 1889, p. 36; S. Fl. Marian: **Naşterea**, p. 390-391.
[27] Dict. de Pintea Maieran din Şcheia, com. de dna El. Nic. Voronca.
[28] ***Buletinul***, p. 191, 204, 250; ***Şezătoarea***, IV, p. 125, VIII, p. 151.

265

Mieduniţa.
(Trifolium montanum L.)

Mieduniţa, pronunţată şi Mñieduniţă sau Nieduniţă, e o specie de trifoiu cu măciulie mare, albă şi moale, care creşte mai mult pe fânaţele de pe sub poalele munţilor şi pe celea de prin munţi. Ea are frunzişoare lungăreţe şi creşte mai tot atât de înaltă ca şi Trifoiul-roşu. Ba uneori chiar îl şi întrece în înălţime pre aceasta. Şi fiind că floarea ea e de coloare albă, de-aceea se mai numeşte ea în unele părţi din Bucovina, şi mai ales în districtul Dornei, şi Trifoiu-alb.[1] În alte părţi însă, tot din Bucovina, se numeşte Capul St. Ion, iară în Moldova Soţior şi Trifoiu-alb.[2]

1. Dat. Rom. din Poiana-Stampii şi Cândreni, com. de Petru Spânul; — a celor din Vatra-Dornei, dict. de Gavrile Boancă.

2. com. de dna El. Nic. Voronca: „În Mihalcea se numeşte un fel de trifoiu alb, cu măciulie mare şi moale, Capul St. Ion. Un alt trifoiu, tot alb, dar mai mic şi mai vârtos în măciulie, poartă acelaşi nume. În Moldova, jud. Dorohoiu, com. Văculeşti, se numeşte Soţior."

281. Mieduniţa
(Trifolium montanum L.)

Mieduniţa, pronunţată şi **mñieduniţă** sau **nieduniţă,** e o specie de trifoi cu măciulie mare, albă şi moale, care creşte mai mult pe fânaţele de pe sub poalele munţilor şi pe celea de prin munţi. Ea are frunzişoare lungăreţe şi creşte mai tot atât de înaltă ca şi **trifoiul-roşu.** Ba uneori chiar îl şi întrece în înălţime pe acesta. Şi fiindcă floarea sa e de coloare albă, de-aceea se mai numeşte ea în unele părţi din Bucovina, şi mai ales în districtul Dornei, şi **trifoi-alb.**[1] În alte părţi însă, tot din Bucovina, se numeşte **capul-St. Ion,** iară în Moldova **soţior** şi **trifoi-alb.**[2]

Atât floarea **trifoiului-roşu** cât şi cea a **mieduniţei** conţine în sine un fel de suc dulce ca **miedul.** Fiind însă floarea **mieduniţei** mai măşcată şi conţinând mai mult suc de acesta, de-aceea unii români din Bucovina, precum bunăoară cei din comunele Cacica, Crasna şi Ciudei, o numesc mai adeseori **mieduniţă** decât **trifoi-alb.**

[1] Dat. rom. din Poiana-Ştampii şi Cândreni, com. de Petru Spânul; a celor din Vatra-Dornei, dict. de Gavril Boancăş.

[2] Com. de dna El. Nic. Voronca: *În Mihalcea se numeşte un fel de trifoi alb, cu măciulie mare şi moale, capul St. Ion. Un alt trifoi, tot alb, dar mai mic şi mai vârtos în măciulie, poartă acelaşi nume. În Moldova, jud. Dorohoi, com. Văculeşti, se numeşte soţior.*

O samă de romînce din **Bucovina**, precum bunăoară celea din Ciudei, îndătinează de-a face din **mieduniţă, sămcuţă, unghia-căii** şi **bubovnic** un fel de scăldătoare cu care scaldă copiii ce pătimesc de **răul copiilor**, precum şi de altă **zăhăială** şi, cum se scaldă, îndată le trece.[3]

Alte romînce, tot din **Bucovina**, precum bunăoară celea din Mihalcea, fac din **capul-St. Ion** un fel de scăldătoare, în care se scaldă şi se spală peste tot corpul pentru **durere de cap, de ciolane** şi de **reumatism.**[4] Romîncele din unele părţi ale **Moldovei** şi ale **Transilvaniei** însă, unde planta aceasta se numeşte **trifoi-alb**, o întrebuinţează contra boalei femeieşti numită **poală albă.**

Aşa romîncele din **Moldova**, jud. Suceava, o fierb pentru boala aceasta în vin vechi la un loc cu **nalbă.** Iar fiartă la un loc cu **busuioc-roşu** şi cu **oleandru** se dă de băut femeilor celor ce nu voiesc să facă copii.[5] Romîncele din **Transilvania** o fierb simplu şi cu zama ei fac apoi inecţiuni vaginale contra **scurgerii** sau a **poalei-albe.**[6]

Romîncele din **Bucovina**, com. Mihalcea, cred şi zic că nevestele cari n-au copii, dacă înghit măciulia din vârv a acestui soi de trifoi, li ia copiii la făcut de la început, iar dacă înghit măciulia cea mai de jos, fac numai câte un copil.

În fine, fetele cele mari din **Moldova**, com. Văculeşti, cari voiesc să se mărite, se spală cu măciulii de **soţior**, în credinţă că, fiind toate măciuliile acestuia cu soţ, şi ele vor căpăta cât mai curând unul.[7]

*

Mieduniţă, în Putna, se numeşte un alt fel de plantă, care are floare galbănă şi floare ca la **arin.** Floarea are foarte multă dulceaţă, pe care o strîng foarte tare albinele.[8] În unele părţi, precum în **Putna**, se-nţelege sub **mnieduniţă** un fel de plantă lipicioasă, care are floare galbănă.[9]

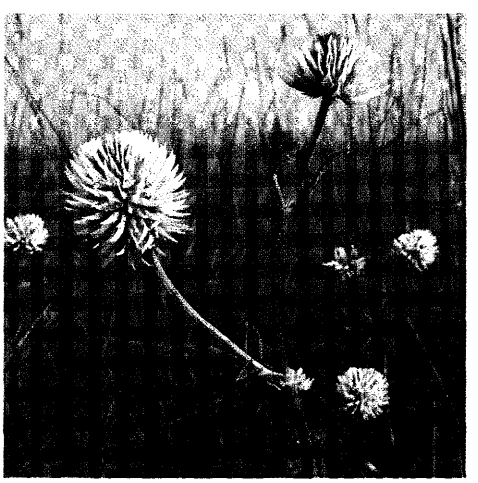

[3] Dict. de M. Popescu.
[4] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[5] Com. de dl Art. Gorovei.
[6] Dict. de Eva Şandru.
[7] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[8] Dict. de Achelina Ursachi din Putna.
[9] Dict. de Domnica Schipor.

361 bis

Mierea-ursului.

(Pulmonaria officinalis L.)

Una dintre floricelele de primăvară, care creşte mai pe toate fânaţele, dar mai cu samă prin tufişuri şi prin păduri şi care înfloreşte în decursul lunei lui Marte, cel mult la începutul lui Prier, este Mierea-ursului sau Nierea-ursului, numită în Bucovina încă şi Moşnegei şi Plămânărică; în Moldova: Mierea-ursului; în Transilvania: Cuscrişor pl. Cuscrişori, Iarba-plumânei, Mierea-ursului, Plumânărea, Plumânărică, Plumânăriţă şi Sudorea pl. Sudorele; iară în Banat: Plămânărica, Plumânăriţă şi Sudoare.[1]

Numirea de Mierea-ursului a acestei plante îi vine de acolo, fiindcă floarea ei, care e de coloare pestriţă, adică albastră, roşie şi viorie, conţine în sine un fel de suc dulciu, care place foarte tare urşilor şi pe care îl sug aceştia ca mierea, când ies primăvara de prin bârloagele lor de

1). Dr Brândză: Prodrom p. 375; - Idem: Limba bot. publ. în op. cit. p. 157 şi 230; - Panţu: Plantele p. 82; - Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. publ. în Familia an. X. p. 562 şi 585; - şi com. de dl Tud. Pamfile: „Mierea-ursului este o plantă mărunţică, cu frunza creaţă de tot şi undulată, păroasă şi cenuşie, care face flori ca nişte clopoţei, de coloare stânjinie-vişinie."

282. Mierea-ursului
(Pulmonaria officinalis L.)

Una dintre floricelele de primăvară care creşte mai pe toate fânaţele, dar mai cu samă prin tufişuri şi prin păduri şi care înfloreşte în decursul lunei lui Marte, cel mult la începutul lui Prier, este **mierea-ursului** sau **nierea-ursului,** numită în Bucovina încă şi **moşnegei** şi **plămânărică;** în Moldova: **mierea-ursului;** în Transilvania: **cuscrişor** pl. **cuscrişori, iarba-plumânei, mierea-ursului, plumânărea, plumânărică, plumânăriţă** şi **sudorea** pl. **sudorele;** iară în Banat: **plămânărică, plumânărea, plumânăriţă** şi **sudoare.**[1]

Numirea de **mierea-ursului** a acestei plante îi vine de acolo, fiindcă floarea ei, care e de coloare pestriţă, adică albastră, roşie şi viorie, conţine în sine un fel de suc dulciu, care place foarte tare urşilor şi pe care îl sug aceştia ca mierea, când ies primăvara de prin bârloagele lor de

[1] Dr. Brândză: **Prodrom,** p. 375; Idem: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 157 şi 230; Panţu: **Plantele,** p. 82; Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 562 şi 585; şi com. de dl Tud. Pamfile: ***Mierea-ursului** este o plantă mărunţică, cu frunza creaţă de tot şi undulată, păroasă şi cenuşie, care face flori ca nişte clopoţei, de coloare stânjinie-vişinie.*

peste iarnă; cea de **iarba-plumânei, plămânărică** sau **plumânarică** sau **plumânăriţă**, fiindcă sentrebuinţează de regulă în toate ţările locuite de români ca leac contra **durerii de piept** sau a **ofticei**, ori mai bine zis spre întărirea plămâielor, iar cea de **cuscrişor** şi mai ales cea de **moşnegei**, fiindcă pe de-o parte nu creşte mare, ci mică şi are frunză scămoasă, iară pe de altă parte, fiindcă ea, după cum ne spune o legendă din **Bucovina**, com. Zahareşti, tot aşa se numeşte încă de pe timpul fiicei **Împăratului verde**.

Iată şi legenda respectivă:

Zice c-a fost odată un împărat foarte avut şi puternic, care s-a numit ***Împăratul verde.***

Şi împăratul acela n-a avut nici un singur fecior căruia să-i lese împărăţia după moarte, ci numai o fată. Murind ***Împăratul verde*** *fără nici un urmaş de parte bărbătească, a venit fata lui la domnie. Iar fata, la rândul ei, măritându-se după un fecior, asemenea de împărat, n-a avut douăzeci de ani de-a rândul nici un unic copil.*

Din pricina aceasta apoi, atât ea, cât şi soţul ei erau foarte supăraţi şi duşi pe gânduri.

Şi deoarece ei n-ar fi voit odată cu capul ca împărăţia şi avuţia lor cea mare să cadă, după ce vor muri, pe mâni streine, de-aceea se rugau necontenit, zi şi noapte, doară le dă Dumnezău şi lor un băiat sau macar o copilă.

Iată însă că pe când se aflau ei în cea mai mare nedumerire: ce şi cum să facă ca să aibă şi ei macar un urmaş, vine la dânşii un moşneag bătrân, care numai de-abia se putea mişca dintr-un loc într-altul de bătrân ce era, şi se roagă să-l miluiască cu ce s-or îndura.

Împărăteasa, fiind o femeie foarte bună la inimă şi primitoare, nu caută la moşneag că e cum a dat Dumnezău, ci-l pofti la masă.

Moşneagul, care se vede că nu era un moşneag de rând ca toţi moşnegii, ci trimis de Dumnezău, nu se dete mult îmbiat şi poftit, ci se puse cu împăratul şi cu împărăteasa la masă şi, ... cum îi rândul, când sunt mai mulţi inşi, şi mai ales streini, la masă, începură a vorbi ba de una, ba de alta, până ce veni vorba şi despre copii.

Împărăteasa, cum îs mai toate femeile când au ceva pe inimă, nu se putu răbda de-a nu se plânge şi moşneagului: că e de vreo 20 de ani măritată şi încă tot n-are nici un copil.

Moşneagul, când o auzi cum se tânguieşte, i se făcu milă de dânsa, bägă mâna în sân, scoase o floricică şi, dându-i-o, îi zise:

- Înălţată împărăteasă! iac' aici ai o floricică, fierbe-o şi zama ce va ieşi dintr-însa be-o! ... Fă-o aceasta şi dorinţa ţi se va împlini! Dar ... bagă bine de samă: când vei naşte, să nu te sparii!

Şi, cum rosti moşneagul cuvintele acestea, se sculă de la masă, mulţămi împăratului şi împărătesei pentru ospăţ şi apoi, luându-şi rămas bun de la dânşii, se duse mai departe.

Împărăteasa, rămâind cu floricica în mână şi uitându-se lung la dânsa, zise:

- Multe-am mai făcut eu până acuma, doară-mi dă Dumnezău şi mie, ca la toată lumea, un copil, de ce să nu fac şi aceasta ce m-a învăţat moşneagul!

Şi cum a zis, aşa a şi făcut. A pus floricica la fiert şi i-a băut zama. Şi cum a băut-o, a şi purces grea. Iar după nouă luni a născut trei băieţi deodată.

Dar, ... lucru ciudat şi nemaipomenit, ... băieţii născuţi de dânsa nu erau ca alţi băieţi, ci arătau la faţă ca nişte moşnegi. Şi deoarece ei arătau astfel la faţă, de aceea floricica, în urma căreia s-au născut, s-a numit de-atunci încoace ***moşnegei.*** *Şi tot aşa se numeşte floricica aceasta în*

unele părţi şi-n ziua de astăzi.[2]

Românii de pretutindeni, cari au **durere de piept** sau **oftică** şi **tusă**, fac din floarea acestei plante ceai pe care îl beu apoi necontenit până ce se însănătoşează.[3]

Românii din **Banat**, precum şi cei din **Moldova**, jud. Tecuci, pe lângă aceasta, mai fac dintr-însa încă şi scalde, şi mai ales pentru învoinicirea şi înfrumuseţarea copiilor mici.[4]

Iar cei din **Dobrogea**, jud. Constanţa, fierbând-o cu apă, o dau de băut copiilor scrofuloşi.[5]

În fine, băieţii, atât cei din **Bucovina**, cât şi cei din celelalte ţări locuite de români, sug sucul din floarea ei, care, după cum am spus, e dulce ca mierea.

Afară de planta despre care ni-a fost până aice vorba, românii, şi mai ales cei din **Muntenia**, jud. Ilfov, mai cunosc încă una, care se ţine de dânsa şi pe care o numesc asemenea **mierea-ursului**, lat. Pulmonaria mollissima A. Kern.[6]

[2] Dict. de Vasile Germân.

[3] Dat. rom. din mai multe comune din Bucovina; Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 562: ***Sudoare.*** *Pulmonaria officinalis. Poporul o foloseşte pentru* ***tusă*** *şi durere de piept, dar în specie muierile fac scaldă din ea.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 51: *În multe localităţi din ţară, această plantă - adică* ***mierea-ursului*** *- este întrebuinţată pentru a vindeca tusa şi afecţiunile pulmonare.*; Bartolomeu: **Cunoaşterea plantelor**, p. 23: *În multe localităţi din ţară, această plantă este întrebuinţată pentru a vindeca tusea.*

[4] S. Mangiuca, *op. cit.*, p. 562; com. de dl Tud. Pamfile.

[5] Bartolomeu, *op. cit.*, p. 23.

[6] Panţu: **Plantele**, p. 172.

283. Migdalul
(Amygdalus communis L.)

394

Migdalul.
(Amygdalus communis L.)

Migdalul, lat. Amygdalus communis L. sau Prunus Amygdalus Stockes, nu e cunoscut poporului român din vedere, ci numai din auzite, fiind că nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin ţările cele calde. Fructele sale însă, numite în unele părţi din Transilvania: mandule sing. mandulă, la Românii din Istria: mendule sing. mendulă; iară în celelalte părţi locuite de Români: migdale sing. migdală, sunt foarte bine cunoscute, fiindcă ele se află mai în fie-care băcănie de vânzare.

Migdalele nu se mânâncă numai, ci ele se întrebuinţează foarte adeseori şi ca leac.

Aşa, când pre cine-va îl săgeată prin urechi, dacă frige o migdală la lumină, şi apoi, învălindu-o în bumbac, o vâră în urechea, ce-l doare, săgetătura îi încetează. 3).

1). V. Rebrean: Medicini pop. rom. publ. în Ungaria an. p.
2). I. Maiorescu: Itinerar în Istria
3). Dat. Rom. din Bucovina.

Migdalul, lat. Amygdalus communis L. sau Prunus Amygdalus Stockes, nu e cunoscut poporului român din vedere, ci numai din auzite, fiindcă nu creşte prin părţile noastre, ci numai prin ţările cele calde. Fructele sale însă, numite în unele părţi din Transilvania: **mandule** sing. **mandulă**[1], la românii din Istria: **mendule** sing. **mendulă**[2]; iară în celelalte părţi locuite de români: **migdale** sing. **migdală**, sunt foarte bine cunoscute, fiindcă ele se află mai în fiecare băcănie de vânzare. **Migdalele** nu se mânâncă numai, ci ele se-ntrebuinţează foarte adeseori şi ca leac.

Aşa, când pe cineva îl săgeată prin urechi, dacă frige o **migdală** la lumină şi apoi, învălindo în bumbac, o vâră în urechea ce-l doare, săgetătura îi încetează.[3]

Când dor **urechile şi curg**, atât la cei mari cât şi la cei mici, dacă se picură numai o singură dată **unt de migdale** în urechea ce doare, durerea îndată se potoleşte şi încetează.

Când a **asurzit** cineva de-o ureche, dacă amestecă **unt de nucă** cu **unt de migdale** şi căldişor pică în ureche două-trei picături, **asurzenia** îi încetează.[4]

[1] V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. [...], p. [...].
[2] I. Maiorescu: **Itinerar în Istria.**
[3] Dat. rom. din Bucovina.
[4] Gh. Rudeanu: ***Leacuri bătrâneşti***, publ. în *Şezătoarea*, vol. VIII, Fălticeni, p. 137.

Dacă are cineva **durere de piept**, e bine să ieie 32 dr de **unt de migdale**, câte 24 dr de unt de **familă** şi de fial, 48 dr de unt proaspăt de vacă, câte 4 dr de **fasole** şi **rădăcină de şofran**, să facă din toate obiectele acestea o unsoare sau alifie şi să se ungă apoi cu dânsa pe piept. Făcând-o aceasta, unsoarea cu care se unge vindecă toate durerile şi scoate toate flegmele.[5] Dacă are cineva arsură mare înuntru, face şi bea **lapte de migdale**.[6]

Migdalele figurează câteodată şi-n fruntea doinelor de dragoste.

Iată şi-o doină de-acestea şi anume din **Moldova**, jud. Suceava, com. Broşteni:

*Foiliţă **trei migdale**,*
Liţă, sprâncenele tale
Tare-s făcute cu cale;
Tot le sui şi le rădici
Parcă vrei să mă mănânci;
Tot le sui şi le cobori
Parcă vrei să mă omori.[7]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că, afară de **migdalul** despre care ni-a fost până aice vorba, mai este încă unul şi anume: **migdalul-păsăresc**, numit şi **migdal-pitic**, lat. Amygdalus nana L. sau Prunus nana Stockes, care e cu mult mai mic şi care creşte sălbatic prin unele părţi din **Ţara-românească**.[8]

*

Măndulă = migdală la moţi[9]; **migdalul**[10].

[5] *Idem de eadem*, publ. în *Şezătoarea*, p. 154.
[6] Dat. rom. din Bucovina.
[7] *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 72.
[8] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 194; Panţu: **Vocab.**, p. 3, 37 şi 38.
[9] Frâncu: **Moţii**, p. 102.
[10] Papahagi, p. 295.

284. Minta
(Mentha piperita L.)

183

Minta

(Mentha piperita L.)

Sub cuv. Mintă, rostit și Mîntă și Nîntă, înțeleg Românii din Bucovina și cei din Moldova mai multe specii de plante, cari se țin de una și aceea-și familie și anume: Minta-broaștelor

Mintă, Minta-calului, Mintă cânească, Mintă-de-câmpuri, Mintă selbatică 1) și Mintă rea 2); în Țara-românească: Izmă, Izmă prostă și Izmă-selbatică 3); în Transilvania: Minta-cailor, Voieștinită sau Voieșniță, 4) Cat. Mentha sylvestris. L.

1). În Bucovina, și la Brândză: Prodrom. p. 380; - Idem: Botanica pop. rom. publ. în Columna lui Traian an. IX. t. III. p. 157 și 396.

2). Com. de dl Art. Gorovei.

3). Grecescu: Conspect p. 452; - Pantu: Vocabular p. 28.

4). Porcius: Flora p. 82; - Brândză: Prodrom p. 380; - Grecescu: Conspect p. 452; - Pantu: Vocabular p. 28; - G. Crăiniceanu: Nomenclatura româno-latină publ. în Convorbiri lit. an. XXIII. p. 888.

Sub cuvântul **mintă**, rostit şi **mîntă** şi **niintă**, înţeleg românii din **Bucovina** şi cei din **Moldova** mai multe specii de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi anume:

Mintă, minta-broaştelor, minta-calului, mintă-cânească, mintă-de-câmpuri, mintă-sălbatică[1] şi **mintă-rea**[2]; în Ţara-românească: **izmă, izmă-proastă** şi **izmă-sălbatică**[3]; în Transilvania: **minta-cailor, voieştiniţă** sau **voieşniţă**[4], lat. Mentha silvestris L.

Minta-broaştei, minta-broaştelor[5]; în Ţara-românească: **izma-bălţilor, izma-broaştei, izma-broaştelor**[6] şi **izma-broştească**[7]; în Transilvania: **izma-apei**[8], lat. Mentha aquatica L.

[1] În Bucovina, şi la Brândză: **Prodrom**, p. 380; Idem: ***Botanica pop. rom.***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. IX, t. III, p. 157 şi 396.

[2] Com. de dl Art. Gorovei.

[3] Grecescu: **Conspect**, p. 452; Panţu: **Vocabular**, p. 28.

[4] Porcius: **Flora**, p. 82; Brândză: **Prodrom**, p. 380; Grecescu: **Conspect**, p. 452; Panţu: **Vocabular**, p. 28; G. Crăiniceanu: ***Nomenclatura româno-latină***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXIII, p. 888.

[5] În Bucovina şi la Brândză: **Prodrom**, p. 380; Grecescu: **Conspect**, p. 454 ; Panţu: **Vocabular**, p. 28.

[6] Grecescu: **Conspect**, p. 454; Panţu: **Vocabular**, p. 28.

[7] Dr. N. Leon: **Istoria naturală medicală**, p. 51.

[8] Panţu: **Vocabular**, p. 28.

Mintă-crăiască[9], lat. Mentha viridis L.

Mintă, mintă-bună, mintă-de-grădină, mintă-neagră, mintă-pipărată[10]; **mintă-pipirigă**[11]; în Ţara-românească: **izmă, izmă-bună, izmă-de-leac**[12]; în Transilvania: **izmă** şi **izmă-neagră**[13]; în Banat: **iarbă-neagră**[14], lat. Mentha piperita L.

Mintă-creaţă[15]; în Ţara-românească şi Dobrogea: **izmă-creaţă**[16]; în Transilvania: **mintă-creaţă**[17] şi **izmă-creaţă**[18]; în Banat: **iarbă-creaţă**[19], lat. Mentha crispa L.

Mintă-creaţă, lat. Mentha parviflora Schultz şi Menta dentata Roth.[20]

Mintă-neagră, lat. Mentha sativa.[21]

Mintă-de-câmp sau **niintă-de-câmp** şi **mnintă-albă**, lat. Mentha arvensis.[22]

Dintre toate speciile acestea de **mintă**, câte s-au înşirat până aice, **minta-bună** sau **minta-pipărată** şi **minta-creaţă**, lat. Mentha crispa, sunt cele mai întrebuinţate de români atât ca leac contra mai multor boale, cât şi în poezia poporană.

Şi deoarece amândouă speciile acestea de **mintă** au şi un miros plăcut, de-aceea nu o dată se şi cultivă ele de către cei mai mulţi români prin grădini, anume pentru scopuri medicinale de casă.[23] Deci şi noi vom vorbi mai întâi despre aceste două specii şi apoi despre celelalte.

Minta-neagră sau pipărată e bună de **tusă** şi **năduşală**, de **slăbăciune la inimă** şi de **durere la pântece**, de **durere de dinţi**, de **ciumurluială**, de cel **perit**, de **orbalţ**, de **abubă**, de **răceală**, de **crăparea mânilor** şi de **spuzirea ţâţelor** la vacile mulgătoare.

Pentru **tusă** şi **năduşală** se iau **frunzele de mintă-neagră** şi se face dintr-însele un fel de băutură îndulcită cu zăhar, adică un fel de ceai, care se dă apoi de băut celor ce tuşesc sau se năduşesc. Sau se fierb înăduşit în vin, se pune zahar galbăn şi alb în zama lor, şi zama aceasta se dă apoi de băut, cât se poate de fierbinte, celor ce tuşesc sau se năduşesc.

---

[9] În Bucovina.

[10] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa: *Este **mintă-neagră** sau **nintă-pipărată** şi **nintă-creaţă**.*; apoi şi a altor români din Bucovina; cf. şi Panţu: **Vocabular**, p. 28; Grecescu: **Conspect**, p. 454.

[11] Com. de dl Art. Gorovei: ***Minta-pipirigă** are un miros foarte plăcut şi un gust arzător.*; dr. N. Leon: **Istoria nat. medicală**, p. 51: ***Minta-pipirigă**, lat. Mentha piperita L., e mai bună de leac, că e iute ca spirtul.*

[12] Grecescu: **Conspect**, p. 454; Panţu : **Vocabular**, p. 28.

[13] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 77 şi 107; Bibicescu: **Poezii pop.**, p. 371.

[14] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 188.

[15] În Bucovina şi la Brândză: **Prodrom**, p. 382; Panţu: **Vocabular**, p. 28.

[16] Panţu: **Vocabular**, p. 28; T. T. Burada: **O călătorie în Dobrogea**, Iaşi, 1880, p. 126.

[17] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 324.

[18] Bibicescu: **Poezii pop.**, p. 77.

[19] Sim. Mangiuca: ***Calendar*** pe an. 1882 şi pe an. 1883: *În ziua de **Marina** se culeg **măturile, pelinul, romăniţa şi iarba-creaţă**, lat. Mentha crispa.*

[20] Porcius: **Flora**, p. 83; Vasile Rebrean: ***Medicini poporale româneşti***, publ. în ***Ungaria***, an. I, p. 377 şi 380.

[21] Rebrean: ***Medicini***, publ. în *ziar cit.*, p. 380.

[22] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă şi Alexandra Ivănuţă: *Ninta-de-câmp sau mninta-albă e totuna ca şi cea **neagră**, atâta numai că **bulihăul** ei e albineţ, iar a celei negre e roşior. Amândouă **aninoasă** (amiroasă).*; Porcius: **Flora**, p. 83.

[23] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă: *Niinta-**creaţă** aninoasă mai frumos decât orişicare altă **niintă** şi ea iasă cea dintâi primăvara.*; Panţu: **Vocabular**, p. 28; Porcius: **Flora**, p. 83.

Făcându-se aceasta, se zice că **tusa** şi **năduşala** în scurt timp încetează.[24]

Minta însă, ale cărei frunze se-ntrebuinţează spre acest scop, se culege mai ales în **Ziua Crucii** şi se păstrează apoi peste tot anul.[25]

Pentru **slăbăciune la inimă, durerea la pântece** sau **treapăd** şi **vintre** se face ceai sau herbată din **frunze de mintă pipărată** şi din **floare de romăniţă**, în care se pune zahar, şi care se dă apoi de băut celor ce sufăr de aceste slăbăciuni.[26]

Tot cam aşa fac în privinţa aceasta şi româncele din **Moldova**, precum şi celea din **Transilvania**, cu acea deosebire numai că cele mai multe dintre acestea o pun întreagă în rachiu, şi rachiul acesta îl beu apoi în contra **slăbăciunei la inimă** sau şi a **inimei rele** (dezinteriei).[27]

Româncele din **Ţara-românească** din contră, când are cineva **pântecare**, şi mai ales pe timpul fructelor, iau trei **cepe**, trei **usturoaie**, trei cărbuni, trei ouă cu coaja deosebit pisată, un pumn de **izmă** pisată şi oţet, şi din toate acestea fac un blastur, pe care îl pun apoi la stomac şi la moalele capului, unde-l lasă să steie 24 de oare.

În timp de **coleră** însă iau o litră de făină, o lingură de oţet, alta de untdelemn, de **piper**, de **izmă, foi de trandafir**, şi fac din ele o turtă şi o pun pe farfurie, dau cu degetul în ea şi toarnă spirt, apoi presură praf de tămâie şi dau foc spirtului. Această turtă se pune apoi la stomac.[28]

Poporul din judeţele de câmp ale **Ţării-româneşti** crede că e bună de leac contra pântecăriei o turtă făcută din făină luată din trei case, pe care o fierb în oţet, având grijă de a pune în ea **izmă**, precum şi puţină **scorţişoară** şi **cuişoare** pisate. Turta aceasta se pune apoi la buricul copilului ce are pântecare, fără a o descânta, şi îi trece numaidecât.[29]

Pentru **durere de dinţi** se ţin în gură rădăcini de mintă pisată şi cu rachiu.[30]

Pentru **durere de măsele** precum şi contra **mirosului greu din gură** se scoate o apă mirositoare – **apă de mintă** – şi apa aceasta se ţine apoi în gură.[31]

Tot cu apă de-aceasta, unele neveste din **Moldova**, cari voiesc a avea o faţă curată, se spală pe dânsa vinerea, înainte de-a răsări soarele.[32]

Româncele din unele părţi ale **Ţării-româneşti**, precum bunăoară cele din jud. Dolj, care au ciumurluială, ca să le piară sila (greaţa), se freacă pe corp cu **izmă** pisată şi cu oţet şi se pune la inimă.[33] Pentru **cel perit** se ia **rădăcină de nintă-neagră** sau **nintă-chipărată**, se pisază, se amestică cu groscior şi, ungându-se **cel perit**, acesta îndată se trece.[34]

---

[24] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[25] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[26] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei şi Ilinca Buzilă.

[27] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 51: *Ceaiul de **mintă-pipirigă** se bea pentru durere de pântece, stomac, treapăd şi treapăd cu sânge.*; com. de dl Art. Gorovei: *Minta bună, cea **neagră** şi cea **pipirigă** se pune în rachiu şi dă o coloare verzie şi gust bun.*; com. de dl P. Oltean.

[28] Dr. G. Crăinicean: ***De ale higienei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 247.

[29] ***Revista pentru istorie, arheologie şi filologie***, III (1), 1893.

[30] Dr. N. Leon: **Istoria nat. med.**, p. 51.

[31] Com. de dl P. Oltean.

[32] Com. de dl Art. Gorovei.

[33] Dr. N. Leon: **Istoria nat. medicală**, p. 51.

[34] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.

Pentru **orbalţ**, se unge cu miere şi se presară cu praf de **frunză de mintă** uscată.[35]

Descântătoarele din **Ţara-românească**, jud. Ialomiţa, tot cu **mintă** sau **izmă** descântă de **abubă**. Şi ca **izma**, care se-ntrebuinţează spre acest scop, să fie de mai bun leac, se culege în ziua de **Drăgaica**.[36] În contra **răcelei** se bea în formă de ceai, ca şi pentru dureri de pântece, sau se face dintr-însa scaldă şi oblojele, ori foile ei bine zdrobite se pun la giunghiuri.[37] Unele romînce din **Bucovina** fac dintr-însa şi lăutoare cu care se lau pe cap, anume ca să le crească părul.[38]

În fine, pentru vacile cărora le **spuzesc ţâţele** şi pentru oamenii cărora le crapă mânele, se pisază mărunţel, se amestecă cu **groscior** şi cu amestecătura aceasta se ung apoi ţâţele şi mânele.[39]

Minta-neagră însă figurează foarte adeseori şi-n poezia poporană şi mai cu samă la începutul cântecelor de dragoste. Iată şi un cântec de-acestea, şi anume din **Transilvania**:

Frunză verde izmă-neagră,
Spăriat badea mă-ntreabă,
Mă întreabă de cercei:
Cine-a dat banii pe ei?
- Cui i drag de ochii mei!...
Şi mă-ntreabă de mărgele
Cine-a dat banii pe ele?
- Cui i plac buzele mele!...
Ce, bade, te-ai năcăjit,
Şi eu numai am glumit! [40]

Altul, tot din **Transilvania**:

Foaie verde izmă-neagră,
Aleargă, măicuţ' aleargă,
Aleargă din jos de moară
Şi-mi adă năsip în poală,
Să dau la badea să moară,
Ori să moară, ori să pieie,
Ori să vie să mă ieie![41]

Minta sau **izma-creaţă**, lat. Mentha crispa L., se foloseşte mai tot pentru aceleaşi boale ca şi cea **pipărată**. Aşa pentru vindecarea **tusei** se ia sara, înainte de culcare, **mintă-creaţă, chimen, romoniţă** şi **motocină**, şi anume din fiecare câte-o parte egală şi apoi, punându-se în apă, se face ceai sau herbată dintr-însele, iar când se strecură zama, se pune şi zahar alb într-însa.

Ceaiul acesta se bea apoi cât se poate de fierbinte şi apoi bolnavul să se culce în pat ca să asude, iar pieptul i se poate unge cu **său**, acoperindu-se cu hârtie albastră.[42]

---

[35] Dr. N. Leon: **Istoria nat. medicală**, p. 51; cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 162.
[36] Com. de dl Art. Gorovei.
[37] Dat. rom. din Transilvania.
[38] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.
[39] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă.
[40] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 77; cf. En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 188.
[41] Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 107.
[42] Vasile Rebrean: ***Medicini pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. I, p. 382.

Tot pentru **tusă**, precum şi pentru alte boale lăuntrice, se pune în rachiu şi vin ca să mocnească şi apoi rachiul sau vinul acesta se bea.

Dovadă despre această datină ne poate servi şi următoarea doină din **Ardeal**:

*Bere-aş **vin** cu **mintă-creaţă**,*
M-aş culca la mândra-n braţe;
*Bere-aş **vin** cu **rosmarin**,*
M-aş culca la mândra-n sân.[43]

Din **mintă-creaţă, mintă-neagră** şi **romăniţă** se face şi scăldătoare pentru copiii de ţâţă, anume ca să se întărească.[44]

Minta-creaţă provine foarte adeseori şi-n poezia poporană şi cu deosebire în fruntea cântecelor al căror cuprins arată oareşicare nestatornicie sau necredinţă.

Iată unul dintre aceste cântece, şi anume din **Moldova**, jud. Suceava, com. Broşteni:

*Şi-apoi foaie **mintă-creaţă**,*
Puica badii cea isteaţă
Îndată ce însărează
Ies' afară şi oftează,
În casă nu mai cutează.[45]

Altul, tot din **Moldova**:

*Şi-apoi foaie **mintă-creaţă**,*
Tot o bate şi-o mustrează
Şi-o-ntreabă unde-nserează,
Că-nserează la viţei,
Rămâne fără cercei;
Înserează la viţele,
Rămâne fără mărgele.[46],

Al treilea, din **Transilvania**:

*Frunză verde **izmă-creaţă**,*
Nevasta, care-i nevastă,
Se scoală de demineaţă
Şi iesă pe prisp-afară
Cu trei, patru boabe-n poală,
Şi strigă în gura mare:
- Giri, giri, găsculiţe,
Prăpădi-te-ai, neică Ghiţă!
- La ce să mă prăpădesc,
C-am pus gând dumnezeiesc
Cu tine să mă iubesc! [47]

O variantă a acestui cântec, din **Ţara-românească**, jud. Argeş:

*Foaie verde **izmă-creaţă**,*
Nevasta, care-i iubeaţă,

---

[43] Ioan Mureşan: ***Doine şi hore pop. din jurul Sesarmului în Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. VI, Pesta, 1870, p. 307.
[44] S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 110.
[45] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 167.
[46] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 211.
[47] I. G. Bibicescu: **Poezii pop. din Transilvania**, p. 77.

Se scoală de dimineaţă,
Şi-mi iesă pe prisp-afară
Cu două, trei boabe-n poală;
Strigă: piri, na, na, na,
De-ţi mânca, de n-aţi mânca,
Eu să-mi fac dătoria,
Să m-audă neicuţa.
Gâri, gâri, gâsculiţă,
Prăpădi-te-ai neiculiţă.
Gâri, gâri, şi gâscanii,
Mânca-ţi-ar carnea duşmanii![48]

Al patrulea, din **Ţara-românească**, jud. Prahova, com. Moreni:

Foaie verde izmă-creaţă,
De-ai fi poamă pădureaţă
Ai veni la mine-n braţe
Să te sărut cu dulceaţă...
Dar eşti poamă d-ale dulci,
Numai săruţi şi te duci.
Duce-te-ai şi te-ai tot duce
Dragostea să-ţi puie cruce![49]

În fine, al cincilea, aşişderea din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

Frunză verde izmă-creaţă,
Vezi amorul ce lucrează?
Te bucură, te-ntristează,
Te-nverzeşte, te-ofticează,
Şi-ţi mai dă nişte fiori
Din tălpi până-n subţiori,
De-ţi cade leşin să mori! [50]

Cu crenguţe de **mintă-broştească** o samă de români din **Moldova** se scarpină în urechi, când îi mânâncă. **Minta-calului** se culege de cătră o samă de romînce din **Bucovina** spre **Sân-Georgiu** şi spre **Duminica mare**, se mătură frumos prin casă şi apoi se presură pe jos, ca să calce pe dânsa cei de casă, anume ca să nu se apropie răutăţile de casă, ci să fie totdeauna curate şi scutite de orişice răutate şi boală.[51]

Alte romînce, tot din **Bucovina**, spun că e bună şi de **durere de cap**, şi de-aceea fac lăutoare dintr-însa şi se lau pe cap.[52] În unele părţi din **Moldova** însă nu numai că fac dintr-însa oblojele la cap, când îl doare pe cineva capul, ci totodată se pune şi-n scăldători oamenilor celor bolnavi.[53] **Minta** sau **ninta-de-câmp** e asemenea bună de **durere de cap**. Se fierbe în apă şi se oblojesc (se lau) pe cap cu dânsa.[54]

Minta-neagră, lat. Mentha sativa, e bună de **umflături**. De multe ori se umflă capul aşa, încât că cel atăcat în scurt timp nu vede, nici nu aude. Dacă într-o parte a capului se iveşte **roşaţa**, atunci vindecăm această boală. Însă dacă umflătura e fără semne, atunci avem de lucru cu un

[48] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, part. II, p. 1107.
[49] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 174.
[50] Rădulescu-Codin: **Cântece poporane din Muscel**, vol. I, Bucureşti, 1896, p. 169.
[51] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei.
[52] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[53] Com. de dl Art. Gorovei.
[54] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă.

morb uşor, care se poate trata aşa: acomodăm pe umflătură **floare de bostan** şi **frunză de bob.** După aceea, punem în dosul capului legătoare caldă pregătită din ½ smântână, ½ miere amestecată cu flori de **cupe-albe**, lat. Gentiana excisa, flori de **ciuma-fetei**, frunze de **mintă-neagră**, lat. Mentha sativa, şi de **mintă-creaţă**, lat. Mentha dentata.

Umflarea altor membre se tratează tot aşa, aplecând legătoarea pe umflătura respectivă.[55]

*

Mintă fiartă în amestec cu **petrângei** şi pusă pe foale delatură orice dureri provenite din răceală. Iar fiartă în amestec cu **orz** şi aplicată pe **umflături**, moaie. **Mintă** fiartă cu oţet şi băută în stare călduţă încetează **scuiparea de sânge** şi delatură **limbricii.**[56]

*

Când cineva s-a răcit la stomac, va folosi cu succes admirator următoarea medicină: se pune la foc o ulcea cam de ½ litră cu apă. Când fierbe apa, va turna în oală o anumită cantitate de **chimin** ca să fiarbă bine (până când apa e galbănă bine). Acuma va lua, cu trei degete, frunză uscată de **mintă-creaţă** (Mentha crispata), care încă fierbe ca o minută. După fierberea acestora, punem în o tingea zăhar alb, pe care-l turnăm prin strecurătoarea din ulceaua numită.

Tea câştigată se bea cât numai se poate de fierbinte.

Pe foale aplicăm un fideu încălzit şi aşa durerile înceată momentan.[57]

*

Curarea tusei se întâmplă aşa: sara, înaintea culcării, se face tea din **mintă-creaţă, chimin, romoniţă** şi **motocină**, toate în părţi egale cu apă. Cu ocaziunea străcurării, se pune în cupă şi zahar alb. Tea aceasta se dă morbosului să o bea cât de fierbinte şi apoi să se culce în aşternut ca să asude. Pieptul se poate unge cu său, acoperindu-se cu hârtie albastră.[58]

*

Vara, când este multă **mintă-neagră** şi mare (tare), înflorită, să strângem multă cu tot cu rădăcină, să o punem la soare să se usuce bine şi apoi o învălim în pânză şi o punem undeva într-o cămară, ca să nu o strice nimene, până când e de trebuinţă, adică: atunci când cineva are **gâlci** înlăuntru în gât, nu dinafară, atunci să o luăm de unde am pus-o cu rădăcină cu tot, s-o punem la foc ca să fiarbă năduşit, că apoi se face apa din ulcică galbănă-negrie şi amară.

Cel ce-l doare gâtul să o beie aşa cam atât de fierbinte, cât o poate suferi, să beie, dară foarte puţin, şi apoi să ieie în gură foarte puţin zahar ca să-şi mai îndulcească gura puţin. După aceea, să o ia şi să se spele cu apă de-aceea şi apoi va scăpa de gâlci, de bună samă.[59]

---

[55] V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 380.

[56] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 92; N. B. Toate datinile adunate de V. Rebrean seamănă că sunt din ţinutul Năsăudului.

[57] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. I, p. 417.

[58] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, p. 382.

[59] Din Botuşana, dict. de Paraschiva Boca, şi com. de fiul său Ştefan Boca, stud. gimn.

Minta-neagră e bună de **durere de stomac**, dacă se fierbe o herbată de această buruiană.[60]

Niinta-creaţă se amestecă cu floare de **soc** şi cu floare de **tei** şi se face herbată dintr-însa, care se bea pentru tusă.[61]

*

Minta-rece. Din aceasta se face ceai, care se bea pentru **vărsături** şi chiar pentru **vintre.** Se numeşte **mintă** sau **ninta-rece** pentru că, luând frunza ei şi frecând-o puţin şi puind-o pe limbă, pare că trage un fel de vânt, un fel de răceală. Ea amiroasă frumos.

Minta-broaştei, pe unde se află aceasta, e un semn că izvorul nu e adânc şi de-aceea se numeşte **minta-broaştei.**[62]

*

Lungorica se numeşte ceea ce în alte părţi se numeşte **minta-calului, mnintă** şi **nintă.** E bună de **lungoare.** Se pisază şi se pune pe un ştergar şi se leagă la cap cu dânsa.[63]

*

Ismă = **mintă**[64]; **isma**[65]; **mintă-chipărată** (de grădină), **mintă-creaţă, minta-calului**[66].

[60] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.
[61] Dict. de Achelina Ursachi, din Putna.
[62] Dict. de S. Sa păr. Nic. Filip din Dumbrăveni.
[63] Dict. de Achelina Ursachi, din Putna.
[64] *Şezătoarea*, VIII, p. 135, 151, 155; Gligor, nr. 15.
[65] Bălăşel, nr. 91; Tud. Pamfile, I, p. 13, 51; Bartolomeu, p. 31; *Ungaria*, I, p. 382.
[66] Dict. de Anisia Vişan şi Măriuca Zubaş, din Putna.

285. Mixandra
(Cheiranthus Cheiri L.)

Mixandra.
(Cheiranthus Cheiri L.)

Micsuneaua sau Mixandra
(Cheiranthus Cheiri)
Teodorescu 669.
Sevastos Cânt. 146
Ionean. 74.

Teodorescu, 669.
Sevastos, Cânt., 146
Ionean, 74.

Mohorul.[72]
(Setaria germanica P. Beauv.)

Sub numirea Mohor înţeleg Românii de pretutindene mai multe feliuri de ierburi, cari nu se ţin de una şi aceea-şi familie, ci de două familii deosebite de una de alta.

Însă şirele următoare însă noi vom vorbi numai despre acelea, cari se ţin de familia numită lat. Setaria.

Iar ierburile cunoscute Românilor după nume, cari se ţin de această familie, sunt:

Mohorul, numit şi Mohor-mare, Parânc şi Parinc, lat. Setaria germanica P. Beauv.

Bursoaca, numită altmintrelea Costreie, Costreiu, Meiu, Meiu-păserese şi Mohor, lat. Setaria glauca P. Beauv. sau Panicum glaucum L.

Dughia, numită şi Mohor, Mohor-mare şi Parânc, lat. Setaria italica P. Beauv. sau Panicum italicum L.

Bursoaca, numită şi Meiu-păserese şi Mohor, lat. Setaria verticillata P. Beauv., şi:

Bursoacă, Cortreie, Meiu-nebun, Meiu-păserese, Mohor şi Paring, lat. Setaria viridis P. Beauv. 1)

1). Panţu: Vocab. p. 44; – Idem: Plantele p. 91 şi 175; dat. Rom. din Bucovina şi Transilvania; – vezi şi poeziile pop. ce urmează.

286. Mohorul
(Setaria germanica P. Beauv.)

Sub numirea **mohor** înţeleg românii de pretutindene mai multe feliuri de ierburi, cari nu se ţin de una şi aceeaşi familie, ci de două familii deosebite una de alta.

În şirele următoare însă noi vom vorbi numai despre acelea cari se ţin de familia numită lat. Setaria.

Iar ierburile cunoscute românilor după nume, cari se ţin de această familie, sunt:

Mohorul, numit şi **mohor-mare**, **parânc** şi **parinc**, lat. Setaria germanica P. Beauv.

Bursoaca, numită altmintrelea **costreie**, **costrei**, **mei**, **mei-păsăresc** şi **mohor**, lat. Setaria glauca P. Beauv. sau Panicum glaucum L.

Dughia, numită şi **mohor**, **mohor-mare** şi **parânc**, lat. Setaria italica P. Beauv. sau Panicum italicum L.

Bursoaca, numită şi **mei-păsăresc** şi **mohor**, lat. Setaria verticillata P. Beauv., şi:

Bursoacă, **cortreie**, **mei-nebun**, **mei-păseresc**, **mohor** şi **paring**, lat. Setaria viridis P. Beauv.[1]

[1] Panţu: Vocab., p. 44; Idem: Plantele, p. 91 şi 175; dat. rom. din Bucovina şi Transilvania; vezi şi poeziile pop. ce urmează.

Toate speciile acestea de **mohor, mei** sau **parinc** nu se-ntrebuinţează la nemică alta, fără numai ca nutreţ pentru vite.

În poezia poporană de pretutindene însă provine mai cu samă **mohorul** foarte adeseori. Aşa o doină din **Banat**, com. Pătaş, în care întâlnim numirea aceasta, sună precum urmează:

Mândruliţă, ducu-ţi doru,
*Prin grădina cu **mohoru**,*
Acolo măcar să moru!
Mândruliţă, ducu-ţi dragu,
Prin grădina cea cu macu,
Acolo măcar să zacu!
Să mor astăzi, să mor mâne,
Şi să mă scol la trei zile
Să văd lumea cum se ţine,
Mândruţa mea cui rămâne.
Şi s-o văd cum se mai poartă:
Ori mai bine, ori mai rău,
Ori cum am lăsat-o eu! [2]

O altă doină, din **Transilvania**, în care se află **tufa mohorului**, sună astfel:

*Sub **tufa mohorului***
Arde para focului.
Para arde, nu se stânge,
Mândra suspină şi plânge.
Taci, mândră, nu suspina
Că tot a ta e vina.
La toţi le-ai făcut pe voie,
Ţie ţi-ai făcut nevoie;
La toţi le-ai făcut pe plac
Ţie ţi-ai făcut de cap! [3]

Iar o horă din **Maramureş**, prin care se îndeamnă feciorii la joc că doară ar putea mai degrabă răsări **mohorul** ca să aibă ce da **birăului şi birăiţei** de mâncare, sună aşa:

Dă-n pământ cu piciorul
*Să răsară **mohorul**,*
Să mânânce birăul,
Birăul cu birăiţa,
Sănătatea să-i mânânce,
Sănătatea fetelor,
Dragostea nevestelor! [4]

Mohorul însă figurează nu numai în corpul poeziilor poporane, după cum am văzut din celea citate până aice, ci mai cu samă în fruntea acestora.

Aşa o doină din **Transilvania**, în fruntea căreia figurează **mohorul** ca un semn de părere de rău şi de dor, sună precum urmează:

*Frunză verde de **mohor**,*
Am avut un bădişor
Şi s-a dus în ţări străine
Şi tot plânge-ntre suspine.
De când el s-a dus în lume
Dorul meu nu are nume.
Geme inima din mine
Tot cu lacrimi şi suspine.[5]

---

[2] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 35.
[3] Com. de dl P. Oltean; cf. şi Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 123.
[4] Teodor Michnea: ***Doine şi hore pop. din Maramureş***, publ. în *Familia*, an. VII, p. 259.
[5] L.V. Mureşan: ***Doine din Ardeal***, publ. în *Familia*, an. XX, p. 240.

O altă doină, din **Moldova**, jud. Neamţ, com. Piatra, în fruntea căreia se află mohorul, sună:

*Frunză verde de **mohor**,*
Ardă-ţi cizma pe picior,
Cum ard şi eu de-al tău dor;
Ardă-ţi pălăria-n cap,
Cum ard eu de al tău drag;
Ardă cămaşa pe tine,
Cum arde inima în mine.
Părul tău cel răsucit
Mă face (de m-am) smintit;
Părul tău cel în inele
Ruperea inimii mele.[6]

A treia doină, din **Ţara-românească**, jud. Muscel, în fruntea căreia provine **mohorul**, sună:

*Foaie verde de **mohor**,*
De trei ori am vrut să mor
La ţaţa după obor:
Mi-a dat un ghimpe-n picior.
Nu e ghimpe-nţăpător,
Ci e şerpe muşcător.[7]

În fine, zice că **ochii mohorâţi**, după cum ne spune o doină din **Biharia**, să fie cei mai periculoşi. Iată şi doina respectivă:

*Fata cu **ochi mohorâţi***
Tot în gură s-o săruţi
Şi la ochi să nu te uiţi,
Că la ochi de te-i uita
Şepte boale te-or lua,
Şepte boale şi-o lungoare,
O păreche de friguri
Mestecate cu junghiuri.[8]

*

Mohorul.[9]

[6] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 792.
[7] *Idem de eadem*, p. 830.
[8] Petru Herţe: ***Doine şi hore pop. din Biharia***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 378.
[9] ***Şezătoarea***, IX, p. 129; Tud. Pamfile, I, p. 44.

287. Mojdreanul
(Ornus europaea Pers.)

266

Mojdreanul

(Ornus europaea Pers.)

Mojdreanul sau Mosdreanul, numit altmintrelea Frasin-de-munte şi Urm, lat. Fraxinus Ornus L. sau Ornus europaea Pers.[1] este un arburel, care creşte pe coline şi pe locurile cele stâncoase şi văroase de prin pădurile munţilor şi care se ţine de familia Frasinului, lat. Fraxinus excelsior L.

Româncele din unele părţi ale Ţării-româneşti precum bunăoară cele din jud. Râmnicul-Sărat şi Dolj, plasa Jiului de jos, întrebuinţează atât coaja cât şi rămurelele cele tinere ale acestui arburel la producerea coloarei negre.

Spre scopul acesta Românceles din jud. Râmnicul-Sărat fierb coaja de Mojdrean într'o căldare de aramă. După ce-a fiert de ajuns, scurg zama ce-a ieşit dintr'însa în vasul de colorat, care poate fi ori o oală mare de pământ, anume pentru acest lucru, ori o putină. Iar după ce s'a răcorit zama, pun într-însa lut roşu[2] şi lapte de piatră[3] şi le amestecă bine. În lichidul astfel format

1). Panţu: Vocab. p. 17; Buletinul cit. p. 229.

2). Sub lut roşu se'nţelege un fel de pământ-nisip ruginiu-roşu, ce se găseşte în unele izvoare de prin munţi. El se'ntrebuinţează ori cu lapte-de-piatră şi cu Mojdrean pentru a colora negru, ori cu piatră acră, Calaican, Sovârf, Nuc, Mojdrean şi Corn

[1] Panţu: Vocab. p. 17; *Buletinul cit.*, p. 229.

[2] Sub **lut roşu** se-nţelege un fel de pământ-nisip ruginiu-roşu, ce se găseşte în unele izvoare de prin munţi. El se-ntrebuinţează ori cu **lapte-de-piatră** şi cu **mojdrean** pentru a colora negru, ori cu **piatră acră, calaican, sovârf, nuc, mojdrean** şi **corn**, pentru aceeaşi coloare.

[3] Sub **lapte de piatră** se-nţelege un fel de nisip vânăt-gălbui, ce se găseşte pe la stâncile din munţi. El se-ntrebuinţează, împreună cu **mojdreanul** şi cu **lutul roşu**, la a colora negru.

vâră apoi firele ce au să le negrească şi le lasă să steie într-însul 24 de oare. Iar după aceea le scot afară şi le pun de se usucă. În timpul cât se usucă firele, zama o scurg în căldare, se fierbe şi o pun iară în vas, unde se bagă firele din nou. Aceasta se repeţeşte de mai multe ori, până când firele au prins bine. Atunci se scot, se spală bine cu apă rece şi se usucă.

O altfel de **coloare neagră** cu **coajă de mojdrean**, cu **coajă de nuci verzi**, cu **sovârf**, cu **zamă de coarne**, cu **piatră acră**, cu **lut roşu** şi cu **calaican** se face în următoriul chip:

Se amestecă **zama de coarne** cu piatră acră şi, după ce s-a încălzit, se pun firele. Această procedură se cheamă **a împietri**. Se fierbe apoi **coaja de mojdrean** şi de **nuci verzi**, fiecare aparte, se scurge zama şi se amestecă. În acest amestec, după ce se mai pune **sovârf**, lut roşu şi calaican, se vâră firele, se lasă până prind bine şi apoi se scot, se spală cu apă şi se usucă la umbră.

Un al treilea fel de **coloare neagră** cu **coajă de mojdrean**, cu piatră acră şi cu **lut de tocilă**[4] se face astfel: se fierbe **coaja de mojdrean** cât se poate de multă, se pune piatră acră şi lut de tocilă. În lichidul astfel format se pun apoi firele, unde se lasă până prind bine şi după aceea, scoţându-se afară, se spală cu apă rece şi se usucă. Firele de **cânepă** şi de **in** se negresc cu **coajă de mojdrean**, coajă de **gârniţă-albă** şi cu coajă de **arţar** astfel: se fierbe **coaja de mojdrean**, de **gârniţă-albă** şi de **arţar**, fiecare aparte, se amestecă şi se fierbe iarăşi. Se lasă apoi să se răcorească şi se pune **calaican** şi piatră acră. În acest amestec se vâră firele de **in** ori de **cânepă** şi se lasă să fiarbă, se mai scot din când în când de **se înfloresc** - usucă puţin - se pun iarăşi şi, când se vede c-au prins bine, se scot, se spală cu apă rece şi se usucă.[5]

În fine, din rămurele tinere de **moşdrean**, cu frunze cu tot, fierbându-se şi amestecându-se cu cailacan, se obţine iarăşi negru, care mai târziu pierde puţin din culoare, devenind **funingeniu**.[6]

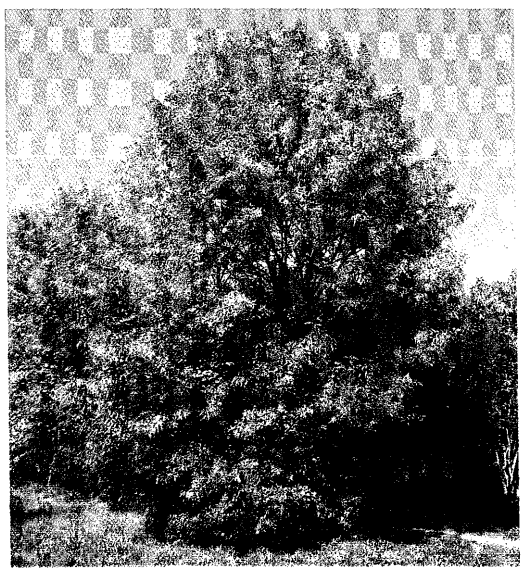

[4] Sub **lut de tocilă** se-nţelege nămolul ce se depune pe fundul cutiei cu apă, prin care trece tocila în timpul învârtirii. Se întrebuinţează spre a colora în negru, împreună cu **mojdrean**.

[5] ***Buletinul*** *cit.*, p. 210, 213, 215 şi 216.

[6] ***Buletinul*** *cit.*, p. 229.

288. Molidul
(Abies excelsa Poir.)

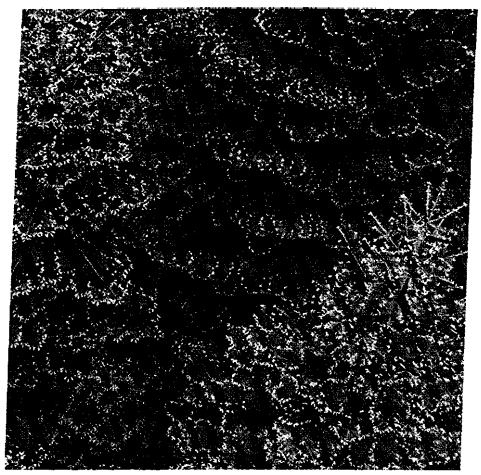

Molidul. 301
(Abies excelsa Poir.)

Molidul, dem. Molidaș, e un arbore, care se ține de familia Bradului. Se deosebește însă de Brad prin aceea că crește cu mult mai drept, are scoarță mai netedă și roșietică, iar vârvurile ramurilor sale nu sunt crescute în formă de cruciță ca celea de Brad, ci simplu acoperite de jur împrejur cu cetină.

În unele părți locuite de Români se mai numesce arborele acesta Molidar și Molidv[1]; în Țara-românească: Molift[2]; în Transilvania: Molete[3], Molid, Molift și Moliv[4]; iară în alte părți: Brad-roșu[5] și Târș[6], lat. Abies excelsa Poir sau Picea excelsa Link.

1). Dr. Brândză: Prodrom p. 433; - Idem: Limba bot. publ. în ziar cit. p. 157.
2). Radulescu-Codin op. cit. p. 142.
3). Com. de dl P. Oltean: „Molidul în Hateg se numesce Molete și Moliv."
4). Francu-Candrea: Moții p. 94; - Onișor op. cit. p. 32 și 71; - Iarnik-Bârsan, op. cit. p. 91.
5). Dr. Brândză: Prodrom p. 433; - Pantu: Vocab. p. 35.
6). Dat. Rom. din Bucovina, com. Fundul Moldovei.

Molidul, dem. **molidaș**, e un arbore care se ține de familia **bradului**. Se deosebește însă de **brad** prin aceea că crește cu mult mai drept, are scoarță mai netedă și roșietică, iar vârvurile ramurilor sale nu sunt crescute în formă de cruciță ca și celea de **brad**, ci simplu, acoperite de jur-împrejur cu **cetină**.

În unele părți locuite de români se mai numește arborele acesta **molidar** și **molidv**[1]; în Țara-românească: **molift**[2]; în Transilvania: **molete**[3], **molid**, **molift** și **moliv**[4]; iară în alte părți: **brad-roșu**[5] și **târș**[6], lat. Abies excelsa Poir sau Picea excelsa Link.

Lemnul de molid se-ntrebuințează ca și cel de **brad**, parte pentru **doage** din cari se fac diferite **poloboace**, **ciubere**, **ciubărașe**, **berbinți**, **berbincioare**, **cofe**, **cofițe** și **doniță**, și parte pentru **bârne**, **căpriori**, **leațuri** și **draniță**, cari servesc spre construirea caselor, precum și a altor obiecte ce sunt de neapărată trebuință pe lângă casa omului.

[1] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 433; Idem: ***Limba bot.***, publ. în *ziar cit.*, p. 157.
[2] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 142.
[3] Com. de dl P. Oltean: ***Molidul în Hațeg se numește molete și moliv.***
[4] Francu-Candrea: **Moții**, p. 94; Onișor, *op. cit.*, p. 32 și 71; Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 91.
[5] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 433; Pantu: **Vocab.**, p. 35.
[6] Dat. rom. din Bucovina, com. Fundul Moldovei.

Şi cum că întru adevăr se-ntrebuinţează **lemnul de molid** nu numai pentru ars, ci şi la feliurite construcţiuni, ne poate servi întrucâtva şi următoarea doină din **Transilvania**:

Bradule,
Molivule!
Ce-ţi tot clatini ***cetina?***
- Da' cum nu m-oi legăna,
Că mi-o venit veste rea,
Că pe mine să mă taie
Trei bărdaşi din Baia-mare,
Să mă taie-n trei sfârtare,
Să mă pună pe trei cară
Să mă ducă la Băiţă
Să mă facă temniţă,
Temniţă voinicilor
Şi jelea mândruţelor.[7]

Cu **draniţa de molid** însă nu numai că se acopăr casele, ci adeseori se fac dintr-însa şi **fachii**, cari se-ntrebuinţează la păscăritul păstrăvilor, fiindcă sunt mai răşinoase decât celea de **brad** şi prin urmare ard mai bine şi nici nu se stâng aşa degrabă.[8] Cu **scoarţă de molid** se acopăr **comarnicele** de la stâni.

Şi tot din aceasta se fac şi **coştiuguri**, în cari se pune şi se păstrează răşina.[9] Din **crengile de molid** dimpreună cu **cetina** de pe dânsele se fac scăldători pentru cei ce au **durere de cap** sau şi pentru alte dureri ce le au oamenii.[10]

Cucuruzii de molid sunt buni de **durere de măsele şi de dinţi**. Spre scopul acesta se pun într-un vas cu apă curată ca să mocnească peste noapte, iară a doua zi apa aceasta se ţine apoi **în** gură. O samă de romînce însă, tot pentru **durere de măsele**, pun **cucuruzi de molid, scoarţă de mesteacăn** şi rădăcină de **urşin** sau de **smeurariu** să fiarbă în apă şi, după ce mocnesc bine, zama lor se ţine în gură şi durerea încetează.[11]

Răşina de molid amestecată cu **coada-şoarecului** e bună de **bube**[12]; amestecată cu ceară de cea bună se-ntrebuinţează la altoitul pomilor, iar cea foarte curată şi albă la facerea **irurilor**. Câteodată **răşina de molid** se aprinde şi prin case, ca tămâia sau smirna, anume ca să nu se apropie boalele cele rele de dânsele, precum e holera şi ciuma.[13]

În fine, mai e de amintit şi aceea că locul unde cresc mulţi **molizi** se numeşte **molidiş**.

În unele părţi din **Bucovina** însă, precum bunăoară în Fundul-Moldovei, pădurea cetinoasă în care, pe lângă mulţi **molizi**, mai cresc încă şi mulţi **brazi, pini, codrini** şi **tisă**, se numeşte **târşete**.[14]

*

Molece pl. **moleti**, lat. Alies excelsa.[15]

---

[7] I. Bota: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 583.
[8] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.
[9] Uzitat pretutindene în Bucovina.
[10] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.
[11] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.
[12] Dat. rom. din Putna, dict. de David Ursachi.
[13] Pretutindene în Bucovina.
[14] Dict. de dl Miron Ciupercovici.
[15] Com. de S. Sa păr. Aur. Iana; vezi şi opul său: **Monografia Maidanului.**

289. Morcovul
(Daucus Carota L., var. sativa DC.)

Morcovul. 378
(Daucus Carota L. var. sativa DC.)

Morcovul pl. morcovi şi morcogi dem. morcovaş, numit în unele părţi şi mai ales în Transilvania: morcoiu, murcoiu şi mure[1], iară în Banat: murcoane[2], e o legumă, care se cultivă din timpurile cele mai vechi şi despre care se crede că se trage din morcovul-sălbatic sau morcovul-porcesc[3], numit altmintrelea şi ruşine sau ruşinea-fetei, lat. Daucus Carota L.

El e de mai multe feliuri: văratic şi tomnatic, scurt şi lung, galbăn şi roşu, şi toate feliurile acestea sunt bune, după cum spun femeile ştiutoare, nu numai de mâncat, ci şi de unele leacuri.

Aşa: morcovul copt şi sfărmat se pune la copii pentru bube dulci.

Crud şi ras pe răzătoare se pune la ranele cu viermi.

Dulceaţa de morcov ras pe răzătoare se dă pentru tusă măgărească.[4]

Morcovii fierţi sunt foarte potriviţi pentru delăturarea gălbănării, fiindcă moaie rânza.

Iar morcovii fripţi şi presuraţi cu zahăr măresc cantitatea laptelui la femei.[5]

1). I. Panţu: Vocab. p. 14.
2). Com. de S. Sa păr. Aur. Iana, paroch în Maidan.
3). I. Haşeganu: Grădina de legume Bucureşti. 1902. p. 34.

[1] Panţu: Vocab., p. 14.
[2] Com. de S. Sa păr. Aur. Iana, paroh în Maidan.
[3] I. Haşeganu: **Grădina de legume**, Bucureşti, 1902, p. 34.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 229.
[5] V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 90.

În fine, mai e de amintit şi aceea că despre **morcov** există şi vreo câteva cimilituri, cari sunt uzitate atât în **Bucovina**, cât şi-n **Moldova**.

Iată şi cimiliturile respective, cari mi-s mie până acuma cunoscute:

Popa în cămară
Şi pletele-afară.

Şede moşul în cămară
Cu pletele scoase-afară.

Şede moşul în cămară
Şi pletele-i stau afară.

Şede moşul în cămară
Cu musteţele afară.

Şede moşul în cămară
Şi lasă desagii-afară.[6]

*

Morcovul-galbăn: se face bortă înlăuntru, se pune **zahăr de gheaţă**, se învăleşte în şperlă, se fierbe astfel, şi apoi zaharul acesta se bea la un loc cu zamă de **morcov**.[7]

*

Morcovul.[8]

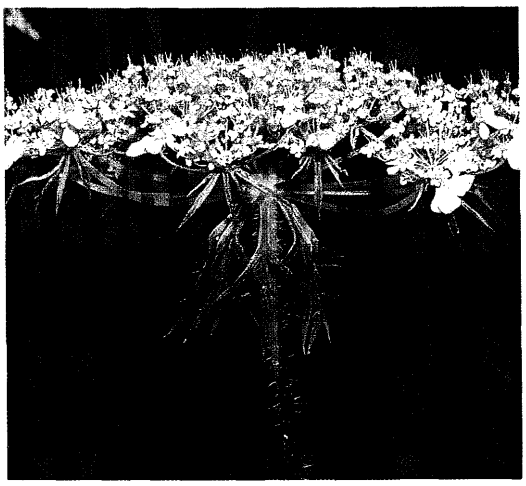

[6] Din colecţia mea inedită; cf. şi Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 229-230.
[7] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.
[8] Bartolomeu, p. 36; Tud. Pamfile, I, p. 67.

290. Moşmonul
(Mespilus germanica L.)

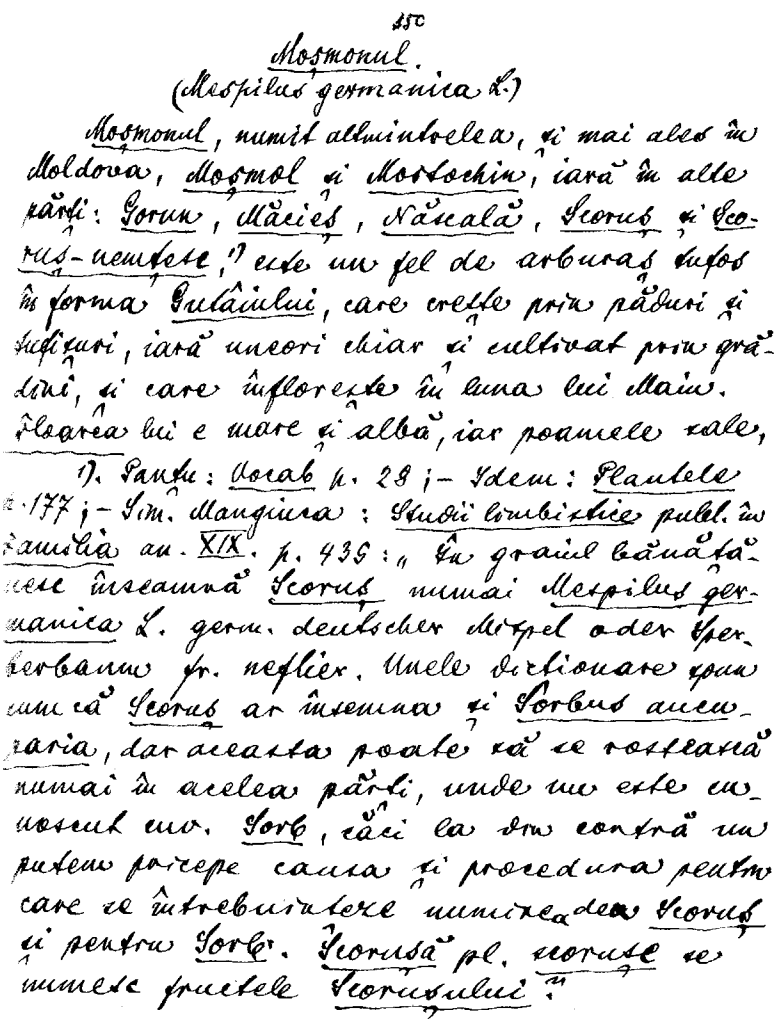

Moşmonul, numit altmintrelea, şi mai ales în Moldova, moşmol şi mostochin, iară în alte părţi: gorun, măcieş, născală, scoruş şi scoruş-nemţesc[1], este un fel de arburaş tufos în forma gutâiului, care creşte prin păduri şi tufişuri, iară uneori chiar şi cultivat prin grădini, şi care înfloreşte în luna lui mai.

Floarea lui e mare şi albă, iar poamele sale, numite moşmoane, moşmoale, mostochine şi scoruşe sing. scoruşă[2], sunt cafeniu-roşietice, şi la început, când nu-s încă coapte, tari şi amare, iar

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 28; Idem: **Plantele**, p. 177; Sim. Mangiuca: *Studii limbistice*, publ. în *Familia*, an. XIX, p. 435: *În graiul bănăţănesc înseamnă scoruş numai Mespilus germanica L., germ. deutscher Mispel oder Sperberbaum fr. neflier. Unele dicţionare spun cum că scoruş ar însemna şi Sorbus aucuparia, dar aceasta poate să se rostească numai în acelea părţi, unde nu este cunoscut cuv. sorb, căci la din contră, nu putem pricepe cauza şi procedura pentru care se întrebuinţează numirea de scoruş şi pentru sorb. Scoruşă pl. scoruşe se numesc fructele scoruşului.*

[2] Panţu: **Plantele**, p. 177; şi Sim. Mangiuca, *loc. cit.*

după căderea brumei şi după ce au suferit un început de dospire, devin moi, zămoase şi dulci acrişoare.

O samă de romînce din **Bucovina** şi **Moldova** fac din poamele **moşmonului,** adică din **moşmoane, mostochine** sau **scoruşe,** un fel de compot, iar altele le întrebuinţează tăiate, uscate şi fierte ca prunele.[3]

[3] Com. de dl M. Ciupercovici, din Fundul Moldovei.

291. Murul
(Rubus caesius L.)

64

Murul.
(Rubus caesius L.)

Sunt două feliuri de Mur: unul de câmp şi altul de pădure.

Cel de câmp se numeşte: Mur pl Muri, Murariu, Rug, pl. Rugi, Rug-de-câmp, Rug-de-mure, dem. Ruguşor şi Ruguţ, lat. Rubus caesius L. iar fructul lui: Mură, Mure şi Mure-de-câmp.

Cel de pădure se numeşte: Mur, Mur negru, Murariu, Rug, Rug-de-mure şi Rug de-pădure, lat. Rubus fruticosus L. iar fructul lui: Mură, Mură-albastră, Mură-neagră, Mura-ursului, Mure-albastră, Mure de-pădure şi Mure-neagră.[1]

Despre originea amânduror acestor specii de Mur sau Rug există la Românii din Transilvania, com. Ghirbom (A. Iulia) următoarea legendă:

Frunză verde din livadă,
A fost un fecior şi-o fată.
Ei de tineri s'au iubit
Şi părinţii n'au voit.

1). Dat. Rom. din Bucovina; - a celor din Transilvania, ţinutul Haţegului, com. de dl P. Oltean: Murariul, aşa se numeşte în Haţeg tufariul ce produce mure"; - Panţu: Vocab. p. 41.

Sunt două feliuri de **mur**: unul de câmp şi altul de pădure.

Cel de câmp se numeşte: **mur** pl. **muri, murariu, rug**, pl. **rugi, rug-de-câmp, rug-de-mure**, dem. **ruguşor** şi **ruguţ**, lat. Rubus caesius L., iar fructul lui: **mură, mure** şi **mure-de-câmp**.

Cel de pădure se numeşte: **mur, mur negru, murariu, rug, rug-de-mure** şi **rug-de-pădure**, lat. Rubus fruticosus L., iar fructul lui: **mură, mură-albastră, mură-neagră, mura-ursului, mure-albastră, mure-de-pădure** şi **mure-neagră**.[1]

Despre originea amânduror acestor specii de **mur** sau **rug** există la românii din **Transilvania**, com. Ghirbom (A. Iulia), următoarea legendă:

Frunză verde din livadă,
A fost un fecior şi-o fată.
Ei de tineri s-au iubit
Şi părinţii n-au voit.

[1] Dat. rom. din Bucovina; a celor din Transilvania, ţinutul Haţegului, com. de dl P. Oltean: *Murariul, aşa se numeşte în Haţeg tufariul ce produce mure.*; Panţu: **Vocab.**, p. 41.

Ei tare s-au supărat,
S-au dus şi s-au înecat
Sub un măr, frunză rătundă,
Unde-i apa mai afundă.
Părinţii de veste-au prins
Şi-acolo ei că s-au dus
Şi de-acolo că i-au scos
Şi i-au dus şi i-o-ngropat
Pe fecior lângă un gard
Şi-a răsărit rug înalt.
Iar pe fată o a-ngropat
O-ngropat-o-n grădinuţă
Şi-o răsărit ***râşnicuţă.***[2]
Rugul peste gard s-a-ntins
Râşnicuţa *l-a cuprins.*
Toată lume-aşa zicea,
Că e dragoste curată
De la Dumnezău lăsată.[3]

O variantă a acestei legende, tot din **Transilvania**, şi anume din comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos, sună precum urmează:

Şezut-o, Doamne, şezut
Un fecior c-o fată mare,
Da şezare de mirare.
Când o fost la cununie
Măicuţa feciorului
Nicidecum nu i-o lăsat.
Şi ei rău s-o supărat
Şi de mână s-o luat
Şi-amândoi s-o şi-necat.
Măicuţa feciorului
Nici aşa nu i-o voit
Şi-acolo i-o despărţit.
De-acolo dacă i-o scos
Pe fecior l-o îngropat
L-o-ngropat în ţintirim,
Pe fată din jos de drum.
Din fată o ieşit ***rug,***

[2] Sub **râşnicuţă**, după descrierea trimiţătorului acestei legende, se-nţelege o plantă, care se suie pe garduri şi ale cărei frunze sunt cordiforme şi ascuţite, florile roşii, iar fructele negre şi cât **porumbele** de mari. Viţa subţire samănă cu **viţa-de-vie sălbatică**, cu mici perişori pe cotor.

[3] Dict. de Ana Frăţilă şi com. de Niculai Cosma, stud. gimn. în Blaj.

Din fecior un ***trandafir.***
Rugu pe pământ s-o-ntins
Trandafiru *l-o cuprins.*
Măicuţa feciorului
Nici aşa nu i-o voit
De-acolo i-o despărţit;
O luat secera-n mână
Şi-o tăiat ***rugu*** *din tină,*
Macar n-o fost nici o tină,
Făr o fost rea la inimă.
Trandafiru*-aş'o grăit:*
- Decât maică m-ai făcut
Mai bine m-ai fi pierdut
Lâng-o margine de baltă,
Miluca să mă mileascâ,
Apa să mă limpezească
Lâng-o margine de rât,
Să nu-ţi fiu aşa urât.[4]

O altă variantă a acestei legende, şi anume din **Bucovina,** com. Voloca, sună astfel:

Mi-a avut Dedel o mămuţă,
Sâmbătă demineaţă s-a sculat
Şi-a luat două-trei păscuţe
Şi vreo două-trei ouţe
Şi la temniţ'a alergat.
- Dedel, Dedel, dragul mamii,
Se mărită mândra ta,
Mândra ta şi nora mea
Mâne nunta i-om vedea.
- Na-ţi, mamă, inelul meu
Când îi trece pe-acole,
Nuntaşii mi te-or vede
Ei în casă te-or pofti,
La mireasă mi-i cinsti,
Inelu-n pahar i-i da
Şi mireasa l-a vedea...
Ea pe-acolo mi-a trecut
Nuntaşii o au văzut
Şi în casă o au poftit
Şi cu vin o au cinstit.
Ea la mireas'a-nchinat,

[4] Mândrescu, *op. cit.*, p. 103-104.

Inelu-n pahar i-a dat.
Mireasa când a cinstit
Din ochi negri-a lăcrămat
Din guriţ'a cuvântat:
- Beţi, noroade, şi mâncaţi
De-amu eu nu mă mărit,
Că'ncă Dedel n-a murit.
- N-a murit, dar năcăjeşte
Că-i bat barba genunchele
Şi musteaţa brâiele
Da chica călcâiele.
Tatăl lui a auzit
Şi pe cal a-ncălicat
La temniţ'a alergat,
Pe Dedel l-a spânzurat.
Mireasa, când a aflat
De jele s-a junghiat.
Tatăl său a cuvântat
Şi din ochi a lăcrămat:
- Of, Doamne,-am făcut păcat,
Că dragii i-am depărtat!
Şepte oameni a năimit
Zid de piatră mi-a-ngrădit
Şi le-a săpat două gropi
Colo-n vale-n pometel
Sub cel mândru **cireşel.**
Şi pe dânşii i-a-ngropat,
I-a îngropat cap la cap,
Că tare-au trăit cu drag,
I-a-ngropat într-un mormânt,
Că n-au trăit cu urât.
Dintr-însul mi-a crescut **rug**
Da dintr-însa **lozioară.**
***Ruguşorul** s-a întins*
***Lozioara** mi-a cuprins.*
Tatăl său i-a îngrădit,
Nici paserea n-a trecut.
- Of şi vai, soţia mea,
Cine strică dragostea
Ardă-i focul căsuţa!

Şi de-atunci se trage **rugul-de-mure** şi **losia** pe lume, încheie povestitoarea legendei acesteia.[5]

Rugul-de-mure nu creşte ca alte plante în sus, ci el, fiind subţire şi foarte mlădios, se-ntinde ca şi viţa de **holbură** pe pământ sau se acaţără de copacii ce-i stau în cale.

De-aicea apoi şi dorinţa românului din **Transilvania** de-a se face-o **viţă-de-rug** ca să poată cuprinde şi stăpâni toţi munţii din patria sa. Căci iată cum se roagă el lui Dumnezău:

Fă-mă, Doamne, ce me-i face,
*Fă-mă **viţa rugului***
Pe malul părăului,
C-oi creşte şi m-oi întinde
Şi toţi munţii i-oi cuprinde,
Văile cu oile
Şi dealu cu caprele.[6]

Româncele din unele părţi ale **Bucovinei**, precum bunăoară celea din ţinutul Dornei, au datină de-a se duce în **Ziua Crucii**, adică în ziua de **Înălţarea Sf. Cruci**, 14 septembrie, apoi a doua zi de **Ziua Crucii**, precum şi în ziua de **Vinerea mare**, adică în ziua de **Preacuvioasa Paraschivă**, 14 octombrie, şi a aduce în fiecare din aceste trei zile câte trei vârvuri de **rug** sau **viţă-de-mură**, cu **mură** şi cu flori în vârv. Aceste nouă viţe le pun de se usucă şi astfel uscate le păstrează apoi peste tot anul, ca la caz de trebuinţă să le aibă dindămână, căci ele sunt bune de leac pentru orişice durere aşa: dacă vreun om sau vreo vită se bolnăveşte, atunci cu viţa se afumă, iară **murea** se moaie în apă şi se lipeşte unde e durerea şi pe dânsa se pune frunză de mure.[7]

Rug-de-mure, tăiat dintr-o singură dată, **smorodin**, mladă de **tufă** (= alun) dintr-un an şi mladă de **câcădâr** iarăşi dintr-un an sunt bune de **săgetături**, adică pentru aceia ce sunt atinşi de vreun **vânt-rău** şi capătă **de dânsele** la picioare, cari îi săgeată şi-i doare foarte tare.

Descântătoarea, care e chemată şi voieşte să vindece pe omul ce are astfel de săgetături, ia o cofă într-o luni demineaţă până nu răsare soarele, se duce cu dânsa unde şti că se află plantele mai sus înşirate, taie dintr-o singură dată din fiecare plantă atâtea rămurele câte îi sunt de lipsă, le strânge pe toate şi apoi, ducându-se cu dânsele pe la o fântână din care ia apă ne-ncepută în cofă, se-ntoarce cu toate obiectele acestea acasă.

Ajunsă acasă, pune rămurelele pe pragul uşii dinafară, le taie mărunţel c-o bardă, astfel că părţile tăiate să sară în tindă, şi apoi le strânge. După aceasta, rămăşiţa rămurelelor o taie pe pragul casei, astfel ca să sară în casă. Pe urmă, le strânge şi pe acestea la un loc cu celea de mai nainte. După această procedură, pune toate rămurelele tăiate într-o oală cu apă de cea ne-ncepută ca să fiarbă. Oala aceasta însă o lasă la foc să fiarbă şi n-o urneşte nicidecum din loc, până ce nu face cu apa dintr-însa scăldătoare şi până ce nu scaldă pe cel bolnav de trei ori, şi anume:

a) Demineaţa, până nu răsare soarele, lângă pragul căsii;

b) Până nu e încă soarele amiazi îl scaldă în mijlocul căsii, şi

c) Sara, până nu apune soarele, îl scaldă înaintea icoanelor.

---

[5] El. N. Voronca: **Datinele şi credinţele poporului român**, Cernăuţi, 1903, partea IV şi V, p. 901-902.

[6] Mândrescu, *op. cit.*, p. 50.

[7] Com. de Petrea Ursul, cant. bis.

Când prepară scăldătoarea primă, ia cu o ulcică de nouă ori dupăolaltă apă din oala de la foc şi fiecare ulcică, străcurând-o printr-un **crac de izmană părăsită**, o toarnă într-un ciubăr, iară după ce-l scaldă pe cel bolnav, aruncă scăldătoarea aceasta unde se-mpreună gardurile.

La a doua scăldătoare, face asemenea ca şi la cea dintâi.

La a treia scăldătoare, nu ia cu ulcica apa, ci cu oală cu tot, şi, străcurând-o în ciubăr, îl scaldă pe cel bolnav şi apoi şi pe această scăldătoare o aruncă unde se împreună gardurile.

Când îl scaldă, nu spune nemică, ci-l moaie numai şi-l spală peste tot trupul.

De scăldat îl scaldă de nouă ori în nouă zile de sec, şi anume: luni de trei ori, miercuri de trei ori şi vineri de trei ori. Şi-n toate zilele acestea aduce plantele susnumite şi apă ne-ncepută şi face cu dânsele precum s-a arătat de la început, tăindu-le dintr-o singură tăietură.

Când se duce de le taie, precum şi când se-ntoarce cu dânsele acasă, nu vorbeşte cu nime nemică. Asemenea caută ca să le ieie cu cea mai mare curăţenie, adică să nu se spurce pe drum, nici când se duce să le aducă, nici când se-ntoarce cu dânsele acasă.

Făcându-se toate acestea, se crede că cel bolnav de **săgetături** în curând se vindecă.[8]

Ceaiul de rug-de-mure se bea pentru **poală albă**.[9]

Viţă-de-mure, de **bostan**, de **castraveţi** şi de **holeră** (Xantium) se fierb toate la un loc şi să fac scăldători dintr-însele pentru bolnavii de holeră.[10]

Mura sau **murea**, adică fructul **rugului-de-mure**, are coloare **întunecat-albastră** sau **neagră**.

Fiind ochii cei întunecaţi-albaştri şi cu deosebire cei negri strălucitori, şi ca atari, după părerea românilor de pretutindene, cu mult mai frumoşi, mai atrăgători şi mai fărmecători decât ochii cei deschişi, de-aceea nu o dată şi nu la o ocaziune îndătinează ei, mai ales în poezia poporană, nu numai de-a asemăna ochii celor ce-i iubesc cu **murea**, ci a se şi bate foarte tare după dânşii. Drept dovadă despre aceasta avem o mulţime de doine poporane din toate părţile locuite de români. Aşa un fecior din **Transilvania**, com. Coşna, nu departe spre apus de Vatra-Dornei din Bucovina, cântă:

*Pentru **ochi** ca murile*
Apucai pădurile.
*Pentru **ochi** ca murea-neagră*
Apucai pădurea-ntreagă.
Pentru ochi şi pentru gură
Mi-am lăsat marha[11] *singură,*
Singură şi nice prea,
Că mai sunt ciobani la ea![12]

O variantă scurtă a acestei doine, tot din **Transilvania**, ţinutul Săliştii, sună precum urmează:

*Pentru **ochi** ca murile*

[8] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca.
[9] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Tutova.
[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 51.
[11] **Marhă** = vită.
[12] Din colecţia mea inedită.

M-au luat gândurile
Şi-ncunjur pădurile.
Pentru ***ochi ca murea coaptă***
Încunjur pădurea toată.[13]

Altă variantă, asemenea din **Transilvania**, sună astfel:

Ochii şi sprâncenele
Alea fac greşelele.
De n-ar fi ochi şi sprâncene
În lume n-ar fi greşele.
Pentru ochi ca murea coaptă
Încungiur pădurea toată.
Pentru ochi c-a mândrei mele
Încungiura-o-aş pădurele.[14]

A treia variantă, tot din **Transilvania**:

Pentru ochi ca murile
Ocolesc pădurile.
Pentru sprâncene îmbinate
Umblu ţara jumătate
Şi Moldov'a treia parte.
Pentru ochi ca sfântul soare
Umblu noaptea pe răzoare.[15]

A patra variantă, din părţile Aradului, în **Banat**:

Pentru ochii tăi, mândruţă,
Şezui doi ani în temniţă;
Pentru ochi ca murile
Cungiurai pădurile;
Pentru ochi ca ***mura-neagră***
Încungiurai lumea-ntreagă.[16]

A cincea variantă, din **Ungaria**, comitatul Bihorului:

Pentru ochi ca murile
Cungiurai pădurile.
Pentru ochi ca mura coaptă
Cungiurai pădurea toată,
Pentru ochi cam meriori
Cungiurai de nouă ori.[17]

În fine, a şasea variantă, tot din **Ungaria** şi tot din comitatul Bihorului, sună astfel:

---

[13] Com. de dl B. B. Iosof; cf. şi Mândrescu, *op. cit.*, p. 88.
[14] Mariţi L. Puşcariu: ***Doine din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, p. 391.
[15] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 18; cf. şi I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 168.
[16] Mărioara Cornea: ***Doine pop. din părţile Aradului***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 335.
[17] P. P. Herţie: ***Doine şi hore pop. din Bihor***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 378.

Pentru ochi ca murile
Umblai şi pădurile.
Pentru ochi ca mura coaptă
Încungiurai lumea toată.
Pentru sprâncene încordate
Umblai ţara jumătate.[18]

Fetele de român din ţinutul Săliştii din **Transilvania** să fie, după cum spun toţi cei ce-au călătorit prin părţile acestea, de-o frumuseţe rară, atât în privinţa făpturii corpului, cât şi a ochilor. Şi cum că aceasta întru adevăr trebuie să fie aşa, se poate cunoaşte şi din doina următoare din acele părţi, prin care un fecior descrie pe iubita sa:

Naltă-i mândra şi frumoasă
Şi în trup e sănătoasă.
Albi i-s dinţii ca şi neaua,
Primăvara ca şi roaua.
Mică-i buza, supţirea,
Făcută-i pe sama mea
Să o sărut când voi vrea.
Văzui buzele înflorite
Ca şi ***macul*** *prin mirişte.*
Lungu-i părul, negru tare,
Şi se-ntinde pe spinare,
Şi ca ea nu-i pe sub soare.
Încinsă cu cingătoare
Ca şi când ar vrea să zboare.
Ochii ei ca murele,
Gura ca fagurele;
Ochii ei plătesc opt sate
Dar sprâncenele o bate.
Ochii ei plătesc o ţară
Sprâncenele-o primăvară.
Copiliţă, draga mea!
Răcoreşte-mi inima.
Dacă eşti copilă blândă
Nu mă lăsa la osândă.
Dacă eşti copilă dragă
Nu mă lăsa la pedeapsă.[19]

Un alt fecior, tot din ţinutul Săliştii, îşi descrie iubita sa astfel:

De când maica m-a făcut
Nici o mândră n-am avut

[18] Din colecţia mea inedită.
[19] Com. de dl B. B. Iosof.

Fără numai două-trii
Şi le-am trimis la Sibii.
Numai una mi-am lăsat
Şi-acea cu semn de vărsat,
Mai dulce la sărutat.
În jos ca şi o cătană
Şi la faţă ca o doamnă,
Trupul ca şi florile,
Faţa ca şi ***rujele***
Şi la ***ochi ca murele,***
Şi la gură cirăşea,
Şi la buze supţirea.
Sprâncenele, buzele
Făcute-s pe sama mea
Să le sărut când oi vrea.[20]

În fine, un studinte, asemenea din ţinutul Săliştii, îşi descrie iubita aşa:

Mândră, mândră soţioară,
Sufletu-mi e-o verişoară,
Faţa ta cea albioară
Mult mă cheamă de la şcoală,
Lasă-te de-nvăţătură
Vin' acasă să-ţi dau gură.
De când maica m-a făcut
Ibovnică n-am avut
Făr' o sută şi cincizeci
Toate le-am trimis la Beci.
Numai una mi-am lăsat
Şi-i cu semne de vărsat,
Mai dulce la sărutat
Întocmită şi la stat.
Ochii ei ca murele
Sprâncene şi buzele
Făcute pe sama mea
Să le sărut când oi vrea.[21]

Pe cât de dragi li-s feciorilor fetele cari au **ochi ca murile**, tot aşa de dragi li-s şi fetelor feciorii ce au asemenea ochi. Căci iată ce ne spune în privinţa aceasta o fată din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa de jos:

Frunză verde doi ***bănuţi,***
Am avut, maic', un drăguţ.
L-am avut şi-acuma este,
Dar s-o dat după neveste.
Nevestele-s cam bătrâne,
S-ar putea lăsa-n ruşine;
Ruşinea să le mânânce
Dragostea să nu ni-o strice.
Uite, maică-n faţa lui,
Că-i ca spuma laptelui.
Uite, maică-n ochii lui,
Că-s ca două ***mure negre***
Rupte ***dintr-un ruguţ verde,***
Rău mă tem că mi l-oi pierde,
Că l-am mai pierdut odată
Şi l-am căutat lumea toată.
Da io pe el l-am găsit
În funduţu Clujului
Cu şepte mândre de-a lui.[22]

[20] Com. de dl B. B. Iosof.
[21] Com. de dl B. B. Iosof.
[22] Mândrescu, *op. cit.*, p. 79.

O fată, tot din **Transilvania**, se roagă maicii sale ca s-o lese-n şezătoare, zicând:

Maică, inima mă doare,
Să mă laşi în şezătoare!

Maica sa însă, auzind că iubeşte un fecior sărac şi făleţ, nu vrea s-o lese, ci-i răspunde zicând:

Draga maicii, te-aş lăsa,
Dar am auzit ceva,
Auzit-am că iubeşti:
***Măruţ-roşu-păduret**ţ,*
Sărac fecior şi făleţ!

Fata, indignată de celea ce i le spuse maica sa, nu se poate răbda de-a nu-i replica şi-a zice:

Eu, măicuţă, că iubesc
Măruţ-roşu de hârtie,
Pe badea-n cănţelărie;
Şi iubesc, măicuţă dragă,
Două mere din pădure
Şi doi ochi ca două mure.[23]

Un fecior, după cum ne spune o doină din **Caraş-Severin**, fiind sau făcându-se bolnav, se roagă mândrei sale să-i deie:

***Mură-neagră**-n miez de iarnă,*
Sloi de gheaţă-n miez de vară,

că apoi îi va trece.

Mândra lui însă, nemaiauzind de-aşa ceva, îl întreabă de unde să i le deie ea acestea.

Feciorul atunci îi descoperă tot secretul.

Iată şi doina, care ni le spune toate acestea mai cu de-amănuntul:

*Frunză verde de **cicoare**,*
Inimioara rău mă doare,
Şi atunci mie-mi va trece
Când tu, băla-mi vei aduce:
***Mură-neagră**-n miez de iarnă,*
Sloi de gheaţă-n miez de vară.
- Măi bădiţă, bade dulce,
Eu toate le voi aduce,
Dar te rog, spune-mi, de unde?
*- Frunză verde şi-o **lilea**,*
Nu te pricepi, mândra mea?
Sloi de gheaţă-i pieptul tău
Când îl puni pe lâng'al meu,
Mură-neagră-s ochii tăi,
Când îi puni pe lâng'ai mei.[24]

Un fecior din **Ţara-românească**, fiind fărmecat de ochii mândrei sale, nu şti ce să se mai facă de nebun ce-i după dânşii, decât să se răzbune asupra pădurii şi s-o blastăme de ce face atâta mure ca ochii mândrei sale. El zice:

Arză-te focul, pădure,
*Să nu creasc-atâta **mure**;*
*Că toate **murele** tele*
Parcă-s ochii mândrei mele.
Arză-te şi te pârlească,
***Murea** să se prăpădească,*
Iarba-n locul ei să crească;
Să se facă drum prin tine,
Să mă duc cu puica-n lume.
Io-i duc dorul, ea mi-l duce,
Când e toamna vremea dulce.[25]

---

[23] Gr. Sima al lui Ion, publ. în ***Foişoara***, an. I, p. 43.
[24] ***Familia***, an. XXVII, p. 42.
[25] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop. rom.**, p. 352.

În fine, **murea** a dat naştere încă şi următoarelor zicale şi proverbe, cari sunt răspândite în toate părţile locuite de români:

Murătură
Din mură
Nu se face,

adică cu un lucru de nemic, nemică nu putem face.[26]

Aşteaptă să-i pice mură
În gură.

Nu aştepta să-ţi pice mură
În gură.

Mult a aştepta până i-a veni mură
În gură.

Acest proverb se zice despre cei ce şi-au pierdut averea sau o slujbă sau o afacere de la care trăgeau mare folos.

I-a dat mură
În gură,

se zice când dăm cuiva pe negândite şi de-a gata oarece bun ce nu i se cuvenea.

I-a căzut mură
În gură,

sau simplu: *A-i cădea mură-n gură,* se zice despre cei leneşi, cari aşteaptă orişice de-a gata şi fără muncă.

Are ochi de mură
Cari inima-ţi fură.

A fost la mure-odată
Şi-a venit cu rochia spartă.

Se zice despre fetele cari şi-au dat cinstea pe ruşine.

A aştepta să-i pice mură
În gură.

Aşteaptă îmbucătură
Să i-o dea mură-n gură.

Aşteaptă să-i dea mură
În gură.

Îi vine mură
În gură.

[26] A. Pann: **Povestea vorbii,** partea I, Bucureşti, 1852, p. 134.

Aşteptaţi să vă dea toate
Mură
În gură.

Se zice despre cei leneşi, cari aşteaptă să dobândească orişice de-a gata şi fără muncă.

A lua cuiva mura din gură.

A-i lua un lucru de a cărui stăpânire se credea asigurat.[27]

*

Rugul-de-mure e bun de scăldat băieţii, cari au beteşuguri.[28]

*

Rugii de mure sunt buni de dânsele.[29]

*

Rugul[30]; **mure**[31].

[27] Dat. rom. din Bucovina; cf. şi Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 222-223; *Idem de eadem*, vol. II, p. 197 şi 301.
[28] Dict. de Măriuca Hopulele, din Cacica.
[29] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga.
[30] ***Familia***, XXII, p. 7; Bălăşel, nr. 177.
[31] Papahagi, p. 259.

292. Muşcata
(Pelargonium odoratissimum Ait.)

144

Muscata.

(Pelargonium odoratissimum Ait.)

Muscata, numită în unele părți din Țara-românească și Indrușaim, iară în Transilvania: Muscată, Muscată, Muscat și Muscătel, 1) este una dintre florile cele mai favorite, mai iubite și mai căutate de Români.

Rar unde se află o florărie mai însemnată sau o casă mai distinsă, ai căror stăpâni sunt iubitori de flori, în care să lipsească această floare mirositoare.

Drept dovadă despre destingerea, locul de cultivare și întrebuințare a acestei flori, ne poate servi întru câtva și următoarea doină din Transilvania:

Cântă cucu'n par de vie
Și-acolo este-o chilie
Cu muscată și Tămâie, 2)
Dragu meu acolo șede,
Și când șede mă mângâie
Când celeste mă topește,
Cu sărut mă potrivește.

1). Pantu: Vocab. p. 33; - cf. și poesiile pop. ce urmează mai la vale.

2). Sub cuv. Tămâie din această doină cred că e de a se înțelege planta numită de regulă Tămâiță, lat. Chenopodium Botrys L.

Muşcata, numită în unele părţi din Ţara-românească şi **indruşaim**, iară în Transilvania: **muscată, muşcată, muşcat** şi **muscăţel**[1], este una dintre florile cele mai favorite, mai iubite şi mai căutate de români.

Rar unde se află o florărie mai însemnată sau o casă mai distinsă, ai căror stăpâni sunt iubitori de flori, în care să lipsească această floare mirositoare.

Drept dovadă despre distingerea, locul de cultivare şi întrebuinţare a acestei flori, ne poate servi întrucâtva şi următoarea doină din **Transilvania**:

Cântă cucu-n par de vie
Şi-acolo este-o chilie
Cu muşcată şi tămâie[2],

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 33; cf. şi poeziile pop. ce urmează mai la vale.

[2] Sub cuv. **tămâie** din această doină **cred** că e de a se-nţelege planta numită de regulă **tămâiţă**, lat. Chenopodium Botrys L.

Dragu meu acolo scrie,
Şi când scrie, mă mângâie
Când ceteşte, mă topeşte,
Cu ceriul mă potriveşte.
Cu luna, cu stelele,
Cu dragi rândunelele,
Cu luna, cu soarele,
Cu dragi căprioarele! [3]

O altă doină, şi anume de pe **Câmpia Ardealului**, care arată atât locul, cât şi întrebuinţarea **muşcatei** de către fetele cele mari din această ţară, sună astfel:

La fântâna la buna
*Înflorit-a **muşcata**,*
Muşcată cu trei crenguţe
Să-şi pună mândra-n cosiţe.[4]

Iar o a treia doină, asemenea din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos, care ne arată aceeaşi datină, sună aşa:

Spune-mi, bade, cum ţi-ai pus
Peană roşie de ruji!
Că şi io, bade, mi-oi pune
*Peană lată de **muşcată***
Să vii şi la noi vreodată.[5]

Fiind **muşcata** o floare mirositoare şi ca atare foarte iubită de români, nu numai că se împodobesc fetele cu dânsa când se duc la atare petrecere sau joc, ci ea figurează foarte adeseori şi-n fruntea mai multor doine poporale, ca un semn de iubire cu piedici.

Aşa o doină din **Transilvania**, în fruntea căreia figurează această floare, se începe astfel:

***Muşcată** cu trei crenguţe,*
Are badea o drăguţă
Mândră ca o păuniţă;
***Muşcată** cu trei crenguţe*
Ieşea badea pe uliţă
Şi trecea măreţ pe drum
Iar gata ca şi-un păun.
Ea a râs, el nu i-a râs
Inima-n ea s-a aprins ...[6]

Altă doină, tot din **Transilvania**, şi anume de pe câmpie, se-ncepe astfel:

*Frunză verde de **muşcată**,*
*Dragi îşi mai **erau** odată:*

---

[3] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 38.
[4] Ioan Dologa: ***Doine şi hore din Câmpia Ardealului***, publ. în ***Familia***, an. XXIII, p. 67.
[5] Mândrescu, *op. cit.*, p. 68.
[6] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 230.

Un fecior şi cu o fată.
Când a fost la cununie
Maica ei nu îi voiră,
Făr' fetei aşa-i grăiră:
- Fetişoară, draga mea,
Dacă tu me-i asculta
Şi tu nu te-i mărita,
Precista ţi-a ajuta,
Dumnezău noroc ţi-a da!
Iar de nu mi-i asculta,
Ruga mea tu mi-i călca,
Dumnezău te-a osândi
Tot fără noroc îi fi! [7]

În fine, a treia doină, asemenea din **Transilvania**, sună precum urmează:

*Foaie verde de **muşcată**,*
Dulce maică mă aşteaptă
Tot cu apă rece-n vase
Şi cu prânzul cald pe masă
Doar oi veni iar acasă
Să m-apuc iară de coasă! ...

Apa-n vase s-a-ncălzit
Prânz pe masă s-a răcit
Şi eu, maică, n-am venit.
Coasa-n cui a ruginit
Şi eu, maică, n-am venit ...
Tare te-i fi amărât![8]

[7] Ioan Dologa: ***Doine şi hore din Câmpia Ardealului***, publ. în *Familia*, an. XXIII, p. 67.
[8] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 197.

Mustariul. 274
(Sinapis alba L.)

Mustariul, numit altmintrelea şi Mustariu alb, Mustariu-bun, Rapiţă-albă, Rapiţă-de-mustariu şi Vizicătoare, lat. Sinapis alba L. sau Brassica alba Boiss. E o plantă, ale carei frunze şi sămânţă conţin în sine un suc foarte iute, care, punându-se pe corpul omenesc, nu numai că ustură foarte tare, ci produce totodată şi beşici.

Din causa acestei însuşietăţi apoi Mustariul e foarte căutat şi întrebuinţat de poporul român atât ca leac contra mai multor boale, îndeosebi însă contra junghiurilor, a durerii de cap, a brâncei, a treapădului, a cârceilor şi a opririi rândurilor, cât şi spre mâncare precum şi spre prepărarea vinului dulce numit şi vin tăiat.

Aşa pentru junghiuri se ia făină de Mustariu, se amestecă cu puţină făină de Grâu şi cu apă călduţă şi apoi, întinzându-se pe

1). Panţu: Vocab. p. 44 — Numirea Vizicătoare am auzit-o numai dela M. Popescu din Ciudei, distr. Storojineţului, şi dela vr'o două românce din oraşul Siret. Mi se pare deci că e mai mult de origine orăşenească, decât sătească.

293. Muştariul
(Sinapis alba L.)

Muştariul, numit altmintrelea şi **muştariu-alb, muştariu-bun, rapiţă-albă, rapiţă-de-muştariu** şi **vizicătoare**, lat. Sinapis alba L. sau Brassica alba Boiss[1], e o plantă ale cărei frunze şi sămânţă conţin în sine un suc foarte iute, care, punându-se pe corpul omenesc, nu numai că ustură foarte tare, ci produce totodată şi beşici.

Din cauza acestei însuşietăţi apoi **muştariul** e foarte căutat şi întrebuinţat de poporul român atât ca leac contra mai multor boale, îndeosebi însă contra **junghiurilor**, a **durerii de cap**, a **brâncei**, a **treapădului**, a **cârceilor** şi a **opririi rândurilor**, cât şi spre mâncare, precum şi spre prepărarea **vinului dulce**, numit şi **vin tăiat**.

Aşa pentru **junghiuri** se ia **făină de muştariu**, se amestecă cu puţină **făină de grâu** şi cu apă călduţă şi apoi, întinzându-se pe o petică, se pune la junghi.[2]

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 44; Numirea **vizicătoare** am auzit-o numai de la M. Popescu din Ciudei, distr. Storojineţului, şi de la vreo două românce din oraşul Siret. Mi se pare deci că e mai mult de origine orăşenească, decât sătească.

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 61.

Sau: se ia **făină de muştariu**, se amestecă cu oţet, se face dintr-însa o turtiţă şi cu turtiţa aceasta apoi, punându-se pe-o cârpă curată, se leagă pe partea unde se simţeşte junghiul.

Sau: se ia o parte de **făină de muştariu** şi două părţi de **făină de grâu** şi se amestecă cu oţet până ce se face dintr-însele un fel de aluaţel. Aluăţelul acesta apoi se aplică la junghi şi se ţine acolo cât poţi suferi.

Tot pentru acest scop, în loc de **făină de grâu**, se pot pune şi **tărâţe de grâu**.[3]

Pentru **durere de cap** şi **ameţeli**, românii din **Bucovina**, precum şi cei din **Moldova** fac turtiţe din **făină de muştariu** şi le pun sau la pulsul mânelor sau pe tălpile picioarelor, unde le lasă să steie ca la un pătrar de oară sau, după împrejurări, şi mai mult.[4]

Românii din **Ţara-românească**, com. Viforâta, însă, tot pentru **durere de cap**, pun la încheietura capului aluat de la brutărie presurat de **muştariu**.[5]

Pentru vindecarea **brâncei** se spală cu **muştariu-alb** pisat mărunt şi amestecat cu lapte dulce. Pentru **treapăd** se bea demineaţa şi sara **rădăcină de muştariu** fiartă în vin (jud. Dâmboviţa). Pentru cârcei se freacă cu muştariu la părţile unde simţesc că-i cârcie, ca să se poarte sângele. Totodată se ia de mai multe ori demineaţa pe nemâncate câte o linguriţă de **muştariu-galbăn** nepisat, după care se bea apoi puţină apă.

În fine, când se opresc rândurile, se face feredeu de picioare, fierbinte, cu **făină de muştariu**.[6] Pentru **mâncare**, în unele părţi din **România** se prepară **muştariul** astfel: într-o ocă de must de struguri, culeşi şi storşi chiar în acea zi, fiert bine până ce nu rămâne numai o litră, se presură cu o mână **făină de muştariu**, iar cu ceealaltă se mestecă întruna, ca să nu rămâie **cocoloşi**. Se pune atâta **muştariu** până se îngroaşă cât voim şi apoi se-ntrebuinţează spre mâncare.

Tot cu **muştariu** se prepară şi **vinul dulce** numit încă şi **vin tăiat**. Acesta se face aşa:

La 10 vedre de must făcut în aceeaşi zi, se adaugă o ocă de **muştariu**, pisat şi cernut bine, şi cu o lopată curată se amestecă bine. Făcându-se aceasta, după trei zile mustul nu mai fierbe, ci e limpezit şi bun de băut.[7]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că de familia **muştariului**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţin încă două feliuri de plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Şi acelea sunt:

Muştariul-negru sau **rapiţa-de-muştariu**, lat. Sinapis nigra L. sau Brassica nigra Koch., şi

Hrenoasa, **muştariu-de-câmp**, **muştariu-sălbatic**, **rapiţă-de-câmp**, **rapiţă-sălbatică** şi **urzicătoare**, lat. Sinapis arvensis sau Brassica Sinapis Vis.[8] Însă despre aceasta din urmă, mai pe larg, în articolul ce urmează.

*

Muştariul.[9]

---

[3] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[4] După spusa mai multor rom. din Bucovina şi com. de dl Art. Gorovei.
[5] Dr. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în *Familia*, an. XXIX, p. 199.
[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.
[7] Com. de dl Art. Gorovei.
[8] Panţu: **Vocab.**, p. 44.
[9] *Familia*, XXVII, p. 532, XXIX, p. 199; Bartolomeu, p. 35.

78

Mutătoarea.
(Bryonia alba L.)

Mutătoarea e o plantă, care creşte mai cu samă pe lângă gardurile livezilor şi ale viilor precum şi prin tufişuri şi huciuri. Ea este de două feliuri: una, care are pomiţe negre iară alta, care are pomiţe roşii. Cea cu pomiţe negre se numeşte atât în Bucovina cât şi-n Moldova: Mutătoare şi Mutătoare-cu-poame-negre,[1] în Transilvania: Ţidvă-de-pământ;[2] în Banat: Cucurbeţea şi Curcubeţea[3] iară în alte părţi locuite de Români:

1). Dat. rom. din Pârleştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; - a celor din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac: „Mutătoarea creşte mai cu samă pe garduri, are cercei şi poamă neagră"; - a celor din Straja, dict. de Maria Păsăilă; - a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: „Mutătoarea creşte mai cu samă pe garduri şi are cârcei"; - a celor din Poieni, dict. de Safta Roşca; - a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; cf şi dr Brândză: Prodrom. p. 154.

2). Panţu: Vocab. p. 8.

3). Sim. Mangiuca: De însemnătatea bot. publ. în Familia an. X. p. 561; - Crăinicean: Nomenclatura publ. în op. cit. p. 551, 552 şi 890; - Panţu: Vocab. p. 8.

294. Mutătoarea
(Bryonia alba L.)

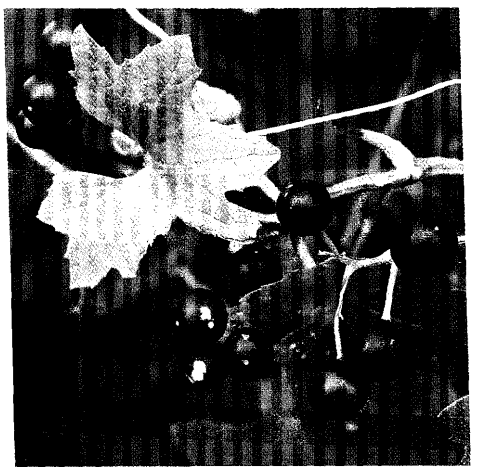

Mutătoarea e o plantă care creşte mai cu samă pe lângă gardurile livezilor şi ale viilor, precum şi prin tufişuri şi huciuri. Ea este de două feliuri: una, care are pomiţe negre, iară alta, care are pomiţe roşii. Cea cu pomiţe negre se numeşte atât în Bucovina cât şi-n Moldova: **mutătoare** şi **mutătoare-cu-poame-negre**[1]; în Transilvania: **titvă-de-pământ**[2]; în Banat: **cucurbeţea** şi **curcubeţea**[3]; iară în alte părţi locuite de români: **împărăteasă**[4], lat. Bryonia alba L., iar cea cu

[1] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; a celor din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac: *Mutătoarea creşte mai cu samă pe garduri, are cercei şi poamă neagră.*; a celor din Straja, dict. de Maria Păsăilă; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: *Mutătoarea creşte mai cu samă pe garduri şi are cârcei.*; a celor din Poieni, dict. de Safta Roşca; a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile; cf. şi dr. Brândză: **Prodrom**, p. 154.

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 8.

[3] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 561; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 551, 552 şi 890; Panţu: **Vocab.**, p. 8.

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 8; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 566.

pomiţe roşii se numeşte: **morcovel, mutătoare, mutătoare-cu-poame-roşii** şi **mutătoarea-vacilor**, lat. Bryonia dioica Jacq.[5] Amândouă **mutătoarele** acestea, cari se deosebesc una de alta mai mult prin poamele lor, decât prin alte semne caracteristice, au nişte **mustecioare** lungi, numite **cârcei** sing. **cârcel** sau şi **cercei** sing. **cercel**, cu cari se prind de obiecte supţirele şi cu ajutoriul cărora se acaţără apoi pe garduri precum şi pe alte plante sau obiecte ce le stau în cale. Rădăcina lor e lungă şi cu nişte solzi pe dânsa ca unghia.

Mutătoarea cu poamă neagră se-ntrebuinţează spre mai multe scopuri şi anume: ca leac contra **vătămăturei, a tătarcei, a durerii de cap, a dropicei, a frigurilor** şi a **lingoarei** sau **lungoarei**; apoi contra **chelbei, a vărsăturilor de sânge**, precum şi pentru lăutori şi scăldători.

Mutătoarea e bună orişideunde a-i săpa-o şi lua-o. Se crede însă şi se zice că acea **mutătoare** e mai de folos, care se ia dintr-un loc mai puţin curat şi **se mută** în alt loc curat.

Dar nici de mutat nu se poate muta în orişice zi, ci sunt zile anumite, în cari se mută.

Cel mai nimerit timp spre scopul acesta se zice că e **luni** înainte de răsăritul soarelui sau în zorii unei sărbători mari, şi în locul de unde se sapă se pune, ca şi la alte buruiene de leac, cari se iau cu curăţenie, o boghiţă de **poamă de vie** ori o fărmătură de mămăligă. Iar săpatul cât şi răsăditul trebuie să se facă pe tăcute.[6]

Pentru **vătămătură** se ia **rădăcină de mutătoare**, se pune în rachiu şi zama ce iesă dintr-însa se dă apoi celui ce are vătămătură, ca s-o beie. Făcând-o aceasta bolnavul, **vătămătura se mută** şi apoi încetează.[7] Sau: se ia rădăcină de mutătoare, se rade pe răzătoare, se mestică cu gălbănuş de ou, se face din această mestecătură un fel de alifie şi se pune apoi la locul cu vătămătură. Prin aceasta, vătămătura se mută în alt loc şi nu peste mult încetează.[8]

Cel ce are **tătarcă** culege **mutătoare**, o pune într-o oală curată cu apă ne-ncepută la foc să fiarbă, iară după ce se-ncălzeşte bine, spală cu apă de aceasta **tătarca** şi apoi o leagă cu carne proaspătă de vită. Repeţindu-se aceasta de mai multe ori dupăolaltă, **tătarca** se tot mută dintr-un loc într-altul, până ce ajunge la vârful degetelor de la mâni sau de la picioare şi apoi dispare cu totul.[9] Dacă cineva are **durere de cap** şi i se pune **rădăcină de mutătoare** pisată la cap, durerea îi încetează.[10] Iar dacă vreun om e **premenit**, adică unul care e smintit de cap, şi din cauza aceasta aleargă în toate părţile, i se face scăldătoare de **mutătoare** şi se scaldă într-însa, atunci se însănătoşează.[11] Pentru **dropică** se ia **mutătoare, curpăn-alb, sburătoare, cinci-degete, sovârf** şi **drob** şi, fierbându-se toate la un loc, o parte din zama ce iesă dintr-însele i se dă celui bolnav de băut, iar cu rămăşiţa se scaldă.[12] Pentru **friguri** se ia **rădăcină de mutătoare**, se fierbe şi zama ce iesă dintr-însa se dă celui ce-l scutură frigurile de băut.[13] Sau: se rade **rădăcină de mutătoare** şi

[5] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu; Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 889 şi 890.
[6] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de Tud. Pamfile.
[7] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.
[8] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[9] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.
[11] Dat. rom. din Straja, dict. de Maria Păsăilă.
[12] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.
[13] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl T. Pamfile.

astfel rasă se pune apoi la capul şi picioarele bolnavului de friguri.[14]

Când zace cineva de **lungoare**, atunci se iau viţe de **curcubeţea** sau **mutătoare** cu fructe cu tot şi se pun pe sub spinare până la grumaz, anume ca să zacă pe ele. **Curcubeţeaua** scoasă din pământ se taie, aşa proaspătă cum este, fălii, şi se pune legată pe tălpile picioarelor, sub cap i se pun motche nefierte de **cânepă**, iară la cap un cap de câne. Şi toate acestea se fac ca bolnavul de lungoare să nu adoarmă de pe lume, ci să se susţină în simţiri.[15]

Pentru **chelbe** se rade rădăcină de **mutătoare**, se amestecă cu untură râncedă de porc şi apoi se unge pe cap cu dânsa.[16] Pentru oprirea **vărsăturilor de sânge** se bea **floare de mutătoare** fiartă în rachiu sau în apă.[17]

Afară de cele arătate până aice se mai fac din mutătoare, după cum am amintit deja, încă şi lăutori şi scăldători. Lăutorile sunt bune, pentru că celui ce se lă cu dânsele îi creşte părul.[18] Iar scăldătorile, care se fac atât pentru copii, cât şi pentru oamenii cei bătrâni, sunt de-aceea bune, pentru că ele moaie şi uşurează pe cel ce se scaldă într-însele.[19]

Când capătă însă vreun copil boala numită **răul copiilor** sau **răul băieţilor**, atunci se face în orişice zi scăldătoare din **mutătoare sorocită**, adică în locul căreia, când se ia, se pune pâne şi sare şi se aduce acasă cu cea mai mare curăţenie. În scăldătoarea aceasta apoi se scaldă cel bolnav de **răul copiilor** de trei ori în trei zile dupăolaltă. Iar după ce s-a scăldat, până în nouă zile se alege cu dânsul: ori scapă, ori moare. Dacă apa în care s-a scăldat rămâne limpede, copilul se trezeşte şi se rădică, iar dacă se face neagră-roşie, atunci moare.[20]

Mutătoarea, şi cu deosebire cea cu pomiţe roşii, se-ntrebuinţează nu numai ca leac contra boalelor sus amintite, ci şi ca nutreţ pentru vacile celea ce nu dau lapte. Din cauza aceasta se şi numeşte ea în unele părţi ale Bucovinei şi **mutătoarea-vacilor**.

Spre scopul acesta însă se sapă totdeauna primăvara, şi anume numai până la **Ispas** sau **Înălţarea Domnului**. Iar când se sapă, se soroceşte în următoriul chip: te duci la dânsa desdemineaţă până a nu răsări soarele, cu pâne şi cu sare, iară după ce-ai ajuns, faci trei mătanii cu faţa spre răsărit şi zici:

Mutătoare, mutătoare!
Eu îţi dau pâne şi sare
Şi cu trei mătane,
Iară tu să dăruieşti
Bălaiei (Lunaiei, Marţolei) mele
Lapte mult şi bun!

---

[14] Dat. rom. din Transilvania.

[15] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în *Familia*, an. X, p. 561.

[16] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.

[17] *Idem de eadem*, p. 52; dat. rom. din jud. Prahova.

[18] Dat. rom. din Crasna, dict. de Zamf. Tuniac.

[19] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.

[20] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52: *Mutătoarea, sorocită cu o bucăţică de pâne, se fierbe şi cu zama se oblojeşte şi se bea pentru durere de răul copiilor.*

După rostirea acestor cuvinte, laşi pânea şi sarea în groapa de unde ai scos **mutătoarea** şi te-ntorci apoi acasă, însă fără ca să te uiţi înapoi sau să vorbeşti cu cineva vreun cuvânt.

Dacă n-o soroceşti în chipul cum s-a arătat, adică dacă nu pui pâne şi sare în locul de unde ai luat-o, atunci **mutătoarea se mută** în alt loc şi peste un an, când o cauţi, n-o mai găseşti.

Mutătoarea astfel sorocită şi adusă acasă cu rădăcină cu tot se usucă şi apoi, pisată şi amestecată cu sare, se dă în tărâţe vacilor şi oilor mulgătoare.[21]

În alte părţi, **mutătoarea** uscată şi arsă pe vatră se dă în tărâţe la vite, şi cu deosebire la vacile cele cu lapte, spre a depărta descântecele cele rele, cari sunt menite a lua **mana vacilor.**

Mutătoarea, fiartă şi vărsată în **teica** paserilor, mută pe pustii boala găinilor.[22]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că poamele mutătoarei celei roşii, după credinţa românilor din **Moldova,** jud. Suceava, sunt bune de făcut pe dragoste. De aceea le şi poartă fetele cele mari la gât sau în sân.[23]

*

Mutătoarea se dă în ziua de St. George ca şi **păpădia,** ca şi **odoleanul,** ca şi **rostopasca,** la vite, pe lângă aceea de lăut copiii când se sparie.[24]

Mutătoarea fuge pe sub pământ până departe şi apare acolo. Este şi bărbat şi femeie. Are semn pe rădăcină. Cea bărbătească e la bărbaţi pentru **vătămătură,** iar cea femeiască vindecă boli femeieşti în pântece. Se bea şi se pune pleastur.[25]

Mutătoarea samănă că se numeşte în Transilvania **rişnică.**[26]

*

Mutătoarea.[27]

[21] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; cf. dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 52.
[22] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[23] Com. de dl Art. Gorovei.
[24] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.
[25] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[26] Vezi **murul.**
[27] Bartolomeu, p. 18; Tud. Pamfile, II, p. 1.

295. Nalba
(Malva silvestris L.)

Una dintre plantele care creşte şi-nfloreşte în decursul întregii veri şi pe care o întâlnim mai pretutindene pe unde ne întoarcem, cu deosebire însă prin grădini şi pe lângă gardurile acestora, precum şi pe lângă drumurile comunale şi cele de ţară, este **nalba**, numită în Bucovina şi **nalbă-creaţă, nălbucă, nălbucă-creaţă, nălbuţă** şi **nălbuţă-creaţă**; în Moldova: **nalbă** şi **nalbă-tărcată**[1]; iară în Transilvania: **nalbă** şi **colăceii-babii**, lat. Malva silvestris L.[2]

O altă plantă, care se ţine de familia acesteia şi care li-i românilor asemenea cunoscută după nume, e **nalba-mică**, numită în Bucovina şi **nalbă-mânânţică, nalbă-mărunţică** şi **nălbuşoară**; în Moldova: **nalbă, nalbă-mărunţică, nalbă-proastă** şi **nalbă-rea**[3]; iară în Transilvania: **caş, caşul-popii, căşuţ, drob, nalbă-măruntă, nalbă-mică, nălbuşoară** şi **pânea-**

[1] Dat. rom. din jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile.
[2] Panţu: Vocab., p. 27.
[3] Dat. rom. din jud. Sucevei, com. de dl Art. Gorovei, şi a celor din Tecuci, com. de dl T. Pamfile.

popii, lat. Malva rotundifolia L.[4]

Despre **nalba** din urmă, sau mai bine zis despre **caşul** sau **pânea-popii**, există la românii din Transilvania, comitatul Alba-inferioară, comuna Şpring, următoarea legendă:

Zice că în vremurile de demult era în Şpring un popă, care în tinereţile sale a făcut o mulţime de păcate. Mai pe urmă însă, după ce şi-a trăit traiul şi şi-a mâncat mălaiul, voind popa acesta să se pocăiască, s-a retras în pădurea ***Limpeş*** *şi-n pădurea aceea a petrecut el apoi, departe de ochii lumii, până la sfârşitul vieţii sale, nemâncând nemică alta, fără numai rodul de la* ***nalba-mică****. Şi de-atunci se numeşte* ***nalba*** *aceasta caşul sau pânea-popii, fiindcă rodul ei, când e copt, pare că e un căşuţ sau pânişoară.*[5]

Amândouă nalbele acestea, dar mai cu samă cea dintâi, le întrebuinţează românii ca leac contra mai multor boale, precum: contra **durerii de grumaz**, contra **tusei** şi a **răguşelei**, contra **poalei albe** şi contra **buboaielor**, precum şi a altor bube.

Pentru **durere de grumaz**, şi mai ales la copiii cari fac un fel de pânzişoară (difterică) în grumaz, se fierbe floare, frunză şi rădăcină de **nalbă** sau **nălbuşoară-creaţă**, şi o parte ce iasă din această fiertură o beu şi cu o parte fac gargară, iar cu frunzele şi rădăcina fiartă se leagă la grumaz. Făcându-se aceasta, pânzişoara din gât îndată se mânâncă, grumazul se dezumflă şi bolnavul se vindecă.[6]

Pentru **tusă**, sau când e omul aprins, se fierbe tuleu, frunză, floare şi rădăcină de **nalbă-creaţă** şi, făcându-se din fiertura aceasta un fel de ceai îndulcit cu zahar galbăn, se bea, iar pentru **răguşală** se face gargară.[7]

Pentru **poală albă** se fierbe înăduşit floare de **nalbă-creaţă** şi **motocină** cu floare albă cu vin alb vechi, şi din vinul acesta se bea apoi câte un păhăruţ sara şi demineaţa.[8]

Pentru **buba neagră** şi **beşică**, precum şi pentru alte bube şi **buboaie**, cari, cocându-se şi neputându-se degrabă sparge, se lipeşte frunză proaspătă de **nalbă-creaţă**, care are putere de-a muia buba pe care s-a pus, de-a o face să spargă şi de a trage apoi toată răutatea dintr-însa afară.[9]

Frunzele de **nalbă-mică**, unse cu stupit, se pun pe **părul** ce se face la degete.[10]

Scurt zis, amândouă **nalbele** acestea, dar mai cu samă cea dintâi, se-ntrebuinţează mai pretutindene spre vindecarea aceloraşi boale şi bube, pentru cari se-ntrebuinţează şi **nalba-mare** sau **nalba-albă**, şi viceversa.

Nalba-creaţă, şi mai ales ceea ce nu aude cântarea cucoşului, se foloseşte foarte adeseori de către femeile ştiutoare şi la împreunarea sau despărţirea tinerilor.[11]

---

[4] Porcius: **Flora**, p. 158; G. Crăiniceanu: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 511 şi 890; Panţu: **Vocab.**, p. 27; şi com. de E. Colbazi, stud. la gimn. din Blaj.

[5] Dict. de Anica Rotar, în etate de 98 de ani, şi com. de E. Colbazi.

[6] Dat. rom. din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu; a celor din Ciudei, dict. de M. Popescu; precum şi a altor români din Bucovina.

[7] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[8] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

[9] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan, şi a celor din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.

[11] Dat. rom. din Transilvania, comuna Ocolişul-mare, com. de Teodosie Curşeu.

Şi cum că întru adevăr cu **nalba** aceasta se poate face şi desface, rezultă întrucâtva şi din următoarea doină din **Moldova**, în fruntea căreia figurează ea:

*Frunză verde **fir de nalbă**,*
Răsai, lună, mai degrabă
Să se vadă prin livadă,
*Să cosesc **pelin** şi iarbă*
Să dau puicii să-mi desfacă.[12]

*

Nalba-creaţă ce creşte în munte, femeile din Văculeşti o cultivă în grădini, se vede că pentru dragoste.[13]

*

Muloaha pl. **muloahale** = nalbă[14]; **nalba**[15], **nalba-mică**[16].

[12] Com. de dl Art. Gorovei.
[13] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[14] Papahagi, p. 260, 278.
[15] Bălăşel, nr. 165; Sala, coala III, p. 4; Bartolomeu, p. 41.
[16] Bartolomeu, p. 42.

296. Nalba-mare
(Althaea officinalis L.)

Românii cunosc trei specii de **nalbă-mare** şi anume:

Nalba-mare, nalbă-albă sau **nalbă-dalbă**, lat. Althaea officinalis L.

Nalba-mare sau **nalba-rumână**, lat. Althaea pallida W. et Kit., şi

Nalba-de-grădină, nalbă-înaltă, nalbă-mare-de-grădină şi **nalbă-roşă** sau **nalba-roşie**, lat. Althaea rosea Cav. sau Alcea rosea L.[1]

Dintre toate speciile acestea de **nalbă**, numai cea dintâi, adică **nalba-albă**, e întrebuinţată de români la mai multe leacuri, precum la **uimă**, la **jolne** sau **bolfe**, la **gâlci**, la **umflături** şi **pălituri**, la **durere de piept** şi **năduşală**, la **obrintit**, la **vătămătură**, la **răguşală** şi la prins şerpii cei veninoşi.

Pentru **uimă** se fierbe rădăcină de **nalbă-mare** în apă curată. După ce-a fiert de-ajuns, se flecuieşte ca **fasolea** şi apoi, prăjindu-se cu groscior, se-ntinde pe-un petic de pânză curată şi cu petecul acesta se leagă **uima**, care în urma aceasta se sparge şi se vindecă, căci **nalba** moaie şi trage

[1] Dat. rom. din Bucovina; Porcius: **Flora**, p. 158; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 169-170; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 142-143; Panţu: **Vocab.**, p. 3; vezi şi poeziile pop. citate mai la vale.

durerea afară.[2]

Româncele din **Moldova** fac pentru **uimă** sau **udmă**, cum spun ele, cataplasm de **nalbă-albă**, găinaţ de hulub şi urdă dulce.[3]

Pentru cei ce au **jolne** sing. **jolnă** sau **bolfe** la grumaz, se fierbe rădăcină de **nalbă-mare** în apă curată şi apoi se leagă cu dânsa **jolnele**, cari, în urma aceasta, se coc, se moaie, sparg şi se vindecă.[4]

Pentru orişicare altă **bubă**, când voiesc ca să spargă, româncele din **Moldova** fierb rădăcină de **nalbă-albă** şi apoi aşa călduţă o pun la bubă.[5]

Pentru **durere de piept** şi **năduşală**, precum şi pentru **tusă**, se fierbe rădăcină, frunze şi flori de **nalbă-mare** şi zama ce iesă dintr-însele se bea, iar dacă bolnavul are **răguşală** face gargară cu dânsa.[6]

Nalba-albă cu frunza flocoasă, băută cu ceai, e bună şi contra **boalelor lumeşti**.[7]

Pentru **gâlci**, atât româncele din **Bucovina**, cât şi celea din **Moldova**, fierb rădăcină de **nalbă-albă** în lapte dulce şi apoi, făcându-se legătură dintr-însa, se leagă la grumaz.[8]

Alte romînce din **Moldova**, tot pentru **gâlci**, fierb în apă **nalbă-albă** sau tărâţe de **grâu** şi cu zama se face gargară, iar cu terci se înfăşoară în jurul gâtului.[9]

Pentru **tăieturi**, **pălituri** şi **umflături**, se leagă frunza ei, cum se culege, la rană sau umflătură şi trage toată durerea afară.[10]

Pentru **obrintit**, lipesc **frunze de nalbă-mare** pe locul obrintit şi frunzele acestea scot fierbinţeala şi vindecă rana.[11]

Pentru cei **vătămaţi** se fierb frunze de **nalbă-mare** sau **nalbă-albă** şi, aburindu-se cu aburul ce iesă dintr-însele, **vătămătura** se rădică de jos în sus.[12]

Pentru **răguşală** se fierb **bumburei** sing. **bumburel**, adică sămânţă de nalbă-albă, se face dintr-înşii un fel de ceai şi ceaiul acela îl beu apoi cei ce sunt răguşiţi.[13]

Cei ce vor să prindă vreun şerpe, iau **nalbă-albă** în mâna dreaptă şi, făcând cu dânsa cruce peste şerpe, rostesc următoarele cuvinte:

---

[2] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.

[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.

[4] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.

[6] Dat. rom. din Bucovina, comuna Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, comuna Bistra, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj: *Nalba creşte de 1-2 m de înaltă, are frunze lătăreţe şi se face herbată dintr-însa pentru tusă.*; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Din rădăcină şi floare de **nalbă** se face ceai pentru cei bolnavi de piept.*; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52; Panţu: *Florile şi rădăcina de **nalbă-albă** sub formă de infuziune sunt întrebuinţate pentru tusă şi durere de gât.*

[7] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[8] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. Ţepu, com. de dl T. Pamfile.

[9] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.

[10] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei, şi a celor din Fundul-Moldovei, dict. de Costan Raţiu.

[11] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Alexandra Ivănuţă.

[12] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.

[13] Dat. rom. din Transilvania, comitat. Făgăraş, com. Viştea-inferioară, com. de Iordan Miron.

Mărire Tatălui, Fiului şi Duhului sfânt,
Cruce-n ceriu, cruce-n pământ,
Cruce-n casă,
Cruce-n masă,
Cruce-n steagu-mpărătesc
La-mpăratul cel ceresc.
Şerpe, nu te mişca
Şi nu şuiera
Pân nu ţi-i aduce-aminte de trupul tău
Şi de ziua de duminică
Ca să te-nlemnească
Şi să te-mpietrească
Ca pe-un lemn
Şi ca pe-o piatră.
Mă uit în ceriu,
Mă uit în pământ,
Mă gândesc la Domnul sfânt
Ca să te-amorţească
Şi să te-mpietrească
Ca pe-un lemn în cale,
Ca pe-o piatră-n vale!

Făcând cruce cu **nalba-albă** şi rostind cuvintele acestea asupra şerpelui, se crede şi se zice că poate să-l prindă în voia cea bună fără frică că-l va muşca.[14]

Nalba-mare sau **nalba-albă** figurează câteodată şi în fruntea unor doine poporale ca un semn de înstrăinare şi întristare.

Iată şi o astfel de doină din **Moldova**, jud. Suceava, com. Farcaşa:

*Foaie verde **nalbă-albă**,*
Fuge-o copiliţă-n grabă.
Şi o strigă sfântu soare:
- Fugi, copiliţă, mai tare,
*Că vine Dunărea **mare**!*
- Las' să vie să mă mâie,
Că n-am tată să mă ţie
*Nici mamă să mă **mângâie**,*
*Nu am soră **cu** dreptate*
Nici frate să-mi ţie parte! ...[15]

Alta, din **Banat**:

*Grădină **cu nalbă-dalbă***
Vine maica de mă-ntreabă:
Ce mi-s tristă şi-aşa slabă?
Dar cum, maică, să nu fiu,
Că beu apă din părău
Şi mă usc de dorul tău,
Şi beu apă din fântână
Şi mă usc că mi-s străină,
Că străinul, bată-l focul,
*Mi-a-nverzit faţa ca **socul**! ...*[16]

Fiindcă **nalba-mare** foarte adeseori creşte şi prin ţinterime, pe lângă mormintele celor repausaţi, de-aceea se presupune că ea ar răsări din faţa cea albă a fetelor cari au repausat în floarea vieţii lor. Căci iată cum boceşte o **româncă** din **Basarabia**, comuna Durleşti, pe fiica ei repausată în momentul când intră procesia cu dânsa în ţintirim:

[14] Dat şi cred. rom. din Transilvania, comitat Făgăraş, com. Viştea-inferioară, dict. de Iordan Miron.
[15] T. Danilescu: ***Cântece***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. I, Fălticeni, p. 236.
[16] Iuliana E. Iancovici: ***Doine din Banat***, publ. în ***Familia***, an. XXIV, p. 571; cf. şi Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, pl. II, p. 800.

Să te rogi la Dumnezău
Şi mă voi ruga şi eu,
Să te faci floare-nsemnată
Să te cunosc vreodată.
Din feţişoara ta albă
Va creşte frumoasă ***nalbă***
Şi din ai tăi ochişori
Răsări-vor mândre flori.
Şi din dulcea ta guriţă
Odrăsli-va ***peliniţă***
Şi-or merge fetiţele
La strâns ***peliniţele,***
Eu pe-acelea le-oi privi
Şi cu lacrimi le-oi stropi.[17]

Nalba-roşă, care câteodată e şi **bătută** sau **invoaltă**, din care cauză se numeşte apoi şi **nalbă-bătută** sau **nalbă-invoaltă**[18], o samă de romînce din **Transilvania** o întrebuinţează, dimpreună cu alte plante, la vindecarea **bubei albastre**[19], iară celea din Bucovina pun frunza ei pe rane, anume ca să tragă răutatea afară.[20]

*

Răguşala se curează luând gălbănuş de ou în amestec cu zahar galbăn sau tea de **nalbă-albă** (Althaea officinalis).[21]

*

Nalba-albă se întrebuinţează de femei la **poală albă**; fac dintr-însa scăldătoare în care se scaldă patimaşa la şezut. Din floare şi rădăcină se face ceai pentru aceasta şi se bea când suferă.[22]

[17] T. T. Burada: **Datinele pop. rom. la înmormântări**, p. 135.
[18] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl T. Pamfile.
[19] Vasiliu Rebrean: ***Medicini poporale româneşti***, publ. în ***Ungaria***, an. I, p. 332.
[20] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.
[21] V. Rebrean: ***Med. pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. I, p. 416.
[22] Dict. de S. Sa părintele Niculai Filip din Dumbrăveni, paroh şi iconom.

297. Napul
(Brassica Napus L.)

288

Napul
(Brassica Napus L.) sau Brozbă

Napul, numit altmintrelea şi Nap-curechesc pl. Napi-curecheşti, Broaşbă şi Guliman 1) e o plantă, care se ţine de familia Curechiului şi din al cărui trunchiu scurt, rotund, cărnos şi de coloare galbănă ies numai vr'o câte-va frunze.

Şi de oare ce Napul se ţine de familia Curechiului, din care causă se numeşte el şi Nap-curechesc, şi trunchiul lui e bun de mâncat, de-aceea, după credinţa şi spusa Românilor din Bucovina, dătează şi cultivarea lui cam tot de pe-atunci de când dătează şi cea a Curechiului.

Şi cum că aceasta întru adevăr este aşa se vede şi din următoarea pâcâlitură din

1). Pantu: Vocab. p. 7; - dat. Rom. din Transilvania; - dat. Rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa. păr. Th. Bălăşel.

Napul, numit altmintrelea şi **nap-curechesc** pl. **napi-curecheşti, broaşbă** sau **brozbă** şi **guliman**[1], e o plantă care se ţine de familia **curechiului** şi din al cărui trunchi scurt, rotund, cărnos şi de coloare galbănă ies numai vreo câteva frunze.

Şi deoarece **napul** se ţine de familia **curechiului**, din care cauză se numeşte el şi **nap-curechesc**, şi trunchiul lui e bun de mâncat, de-aceea, după credinţa şi spusa românilor din **Bucovina**, dătează şi cultivarea lui cam tot de pe-atunci de când dătează şi cea a **curechiului**.

Şi cum că aceasta întru adevăr este aşa se vede şi din următoarea pâcâlitură din **Bucovina**, com. Stupca:

*Zice că într-o zi, pe când nu erau încă oameni pe pământ, ci numai **Dumnezău** şi **Dracul**, ce-i plesneşte Sătanei prin minte? să pâcălească tr-un chip oare şicare pe **Dumnezău**.*

***Dumnezău** însă, ştiind planul lui, îl ia cu vorba pe dinainte şi-i zice:*

*- Hai, Sătană, şi vom sămăna **napi**!*

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 7; dat. rom. din Transilvania; dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.

Sătana, cu gândul tot la păcăleală, se-nvoieşte şi, pe la miezul verii, vine la Dumnezău şi-l întreabă:

- Cum vom împărţi ***napii****, Doamne?*

- Cum vei voi, aşa-i vom împărţi! răspunde **Dumnezău.**

Dracul *îi zise atunci că el va lua partea cea deasupra, iară* **Dumnezău** *să ieie partea cea dedesubt.* **Dumnezău** *se-nvoi şi, când sosi toamna, merse de-şi luă partea cea dedesubt, adică* ***napii****, iară* ***diavolul*** *frunzele deasupra.*

Diavolul*, văzându-se păcălit, tăcu ca piticul. În anul următor însă zise lui* **Dumnezău:**

- Doamne! anul acesta vom sămăna **curechi***, şi eu mi-oi lua partea cea dedesubt, iar tu partea cea deasupra!*

- Bine! zise **Dumnezău***, fie! şi se-nvoi.*

Toamna vine ***diavolul*** *plin de bucurie că de astă dată l-a înşălat pe Dumnezău, dar ... când la o adică:*

Tace şi-şi ie rădăcina,
Iar Dumnezău căpăţâna.

Şi aşa a fost diavolul păcălit de Dumnezău, fiindcă a voit să-l înşele.[2]

Napul e bun nu numai de mâncat, ci şi ca leac contra **încuierii udului.**

Aşa dacă cuiva i s-a încuiat, adică i s-a oprit udul, se fierb **napi-galbeni,** lat. Brassica Napus L., **orz,** lat. Hordeum vulgare L., şi **nalba-mare,** lat. Althaea rosea Cav., şi zama ce iesă din această fiertură se dă demineaţa şi sara în porţiuni mărişoare celui bolnav de băut, după ce bolnavul mai nainte de aceasta s-a scăldat într-o scăldătoare caldă şi i s-au aplicat pe uretră şi pe foale cataplasme calde.[3]

Trunchiul **napului,** după cum cred că-i e fiecăruia cunoscut, e cu totul gol. De aice vine apoi că românii de pretutindene, când voiesc să arate golătatea unui om, zic:

E gol ca napul,

sau:

E gol nap,

adică: foarte rău îmbrăcat, sărman lipit pământului.

E îmbrăcat ca un nap
Din călcâie pân' la cap[4]**,**

adică: e atât de sărac, că n-are nici macar cu ce să se îmbrace.

Iară o horă din **Crişana,** cercul Beiuşului, care ne arată cum sunt copiii unui om foarte sărman, sună precum urmează:

Am o vacă şi doi junci
Şi casa plină de prunci,
Pruncii-s goi precum sunt ***napii****,*
Sar prin casă ca şi ţapii,
Ca şi ţapii-mpiedicaţi

[2] Com. de Toader Brătean, stud. gimn.

[3] V. Rebrean: ***Med. pop. rom.***, publ. în ***Ungaria***, an. I, p. 417.

[4] A. Pann: **Povestea vorbii,** partea I, Bucureşti, 1852, p. 133.

De mălai nesăturaţi.[5]

A fi brozbă e o zicală, care se zice mai mult fetelor şi nevestelor şi care însemnează ceva urât, fără fason, de ordinar cărnos şi prostănatec. Iar: *brozbar* însemnează: prostănatec, cam necioplit, corpulent şi diform.[6]

Afară de aceasta, despre **nap** mai există încă şi următoarea cimilitură:

A intrat popa-n cămară
Şi şi-a uitat barb' afară.[7]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de familia **napului,** despre care ni-a fost până aice vorba, adică a celui ce se numeşte lat. Brassica Napus L., var. esculenta DC., se mai ţin încă şi alte două varietăţi, şi anume:

Napul-sălbatic, rapiţă-de-câmp şi **rapiţă-sălbatică**, lat. Brassica Napus L., şi

Rapiţa, lat. Brassica Napus L., var. oleifera DC.[8]

*

Napul.[9]

[5] Vasile Sala: ***Doine şi hore de la Drăgăneşti, în cercul Beiuşului***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 78.
[6] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel.
[7] Alexa Lateş: ***Ciumelituri de la Lăpuş, în Ardeal***, publ. în ***Şezătoarea***, an. II, p. 58.
[8] Panţu: **Vocab.**, p. 7-8.
[9] ***Familia***, XXIX, p. 199; ***Şezătoarea***, VIII, p. 39; Bartolomeu, p. 41.

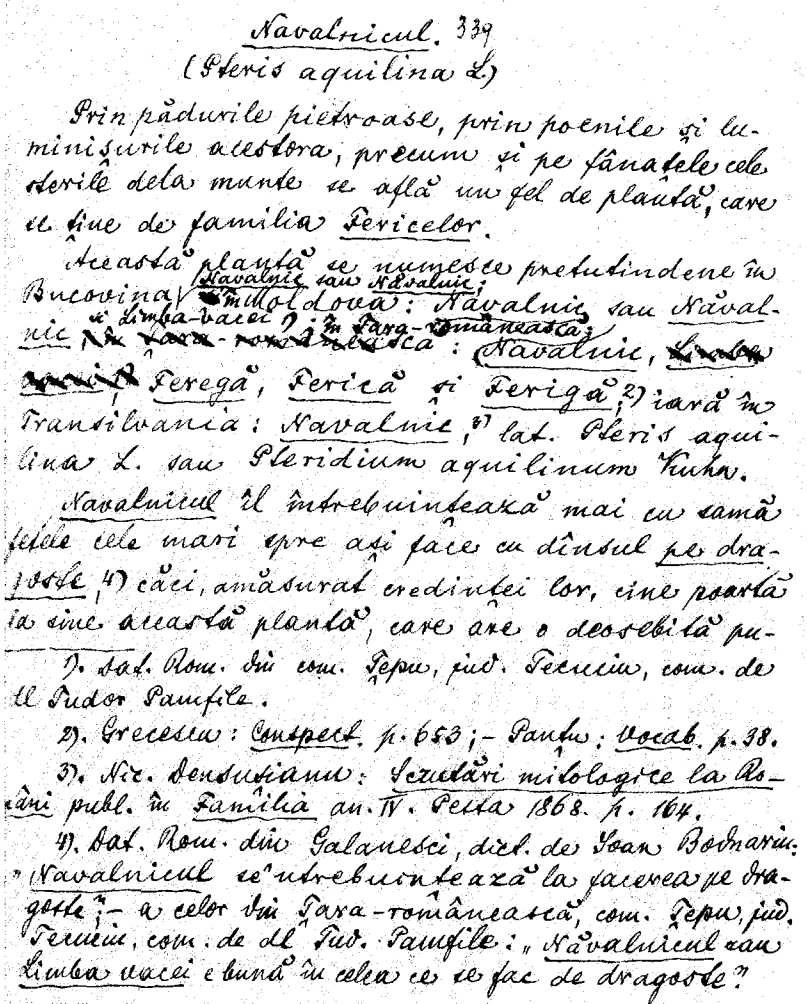

Navalnicul. 339
(Pteris aquilina L.)

Prin pădurile pietroase, prin poienile şi luminişurile acestora, precum şi pe fânaţele cele sterile dela munte se află un fel de plantă, care se ţine de familia Fericelor.

Această plantă se numeşte pretutindene în Bucovina Navalnic sau Năvalnic; în Moldova: Năvalnic sau Năvalnic şi limba-vacei[1]; în Ţara-românească: Navalnic, Feregă, Ferică şi Ferigă[2]; iară în Transilvania: Navalnic[3], lat. Pteris aquilina L. sau Pteridium aquilinum Kuhn.

Navalnicul îl întrebuinţează mai cu samă fetele cele mari spre aşi face cu dînsul pe dragoste[4], căci, amăsurat credinţei lor, cine poartă la sine această plantă, care are o deosebită pu-

1). Dat. Rom. din com. Ţepu, jud. Tecuciu, com. de dl Tudor Pamfile.

2). Grecescu: Conspect. p. 653; - Panţu: Vocab. p. 38.

3). Nic. Densuşianu: Scrutări mitologice la Românі publ. în Familia an. IV. Pesta 1868. p. 164.

4). Dat. Rom. din Galaneşci, dict. de Ioan Bodnariu: „Navalnicul se'ntrebuinţează la facerea pe dragoste"; - a celor din Ţara-românească, com. Ţepu, jud. Tecuciu, com. de dl Tud. Pamfile: „Năvalnicul sau limba vacei e bună în celea ce se fac de dragoste?"

298. Navalnicul
(Pteris aquilina L.)

Prin pădurile pietroase, prin poienile şi luminişurile acestora, precum şi pe fânaţele cele sterile de la munte se află un fel de plantă, care se ţine de familia **fericelor.**

Această plantă se numeşte pretutindene în Bucovina **navalnic** sau **năvalnic**; în Moldova: **navalnic** sau **năvalnic** şi **limba-vacii**[1]; în Ţara-românească: **navalnic**, **feregă**, **ferică** şi **ferigă**[2]; iară în Transilvania: **navalnic**[3], lat. Pteris aquilina L. sau Pteridium aquilinum Kuhn.

Navalnicul îl întrebuinţează mai cu samă fetele cele mari spre a-şi face cu dânsul **pe dragoste**[4], căci, amăsurat credinţei lor, cine poartă la sine această plantă care are o deosebită putere magică într-însa, la acela **năvăleşte** toată lumea, adică: orişicine îl va avea drag şi toate

[1] Dat. rom. din com. Ţepu, jud. Tecuci, com. de dl Tudor Pamfile.

[2] Grecescu: **Conspect**, p. 653; Panţu: **Vocab.**, p. 38.

[3] Nic. Densuşianu: *Scrutări mitologice la români*, publ. în *Familia*, an. IV, Pesta, 1868, p. 164.

[4] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Ioan Bodnariu: *Navalnicul se-ntrebuinţează la facerea pe dragoste.*; a celor din Ţara-românească, com. Ţepu, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Năvalnicul sau limba-vacii e bună în celea ce se fac de dragoste.*

intrigile inimicilor nu-i vor putea nemic strica.[5]

Aşa fetele din unele părţi ale **Bucovinei**, cari voiesc să fie iubite şi căutate de feciori, se duc la o babă vrăjitoare şi-o roagă ca aceasta să le facă pe dragoste.

Baba, care nu se dă mult îmbiată şi rugată, le face pe dragoste cu **năvalnic**, cu **iarbă-mare** şi cu o talpă de papuc în următoriul chip:

Se duce şi scoate **năvalnicul** cu rădăcină cu tot într-o zi de frupt, şi mai cu samă în ziua de **St. George**, căci cel ce se culege în această zi, acela e mai bun. Iar după ce l-a scos, pune în locul rădăcinii sale o bucăţică de pâne cu sare. **Iarba-mare**, sau mai bine zis rădăcina acesteia, o scoate tot aşa, însă numai în ziua de **Patruzeci de Sfinţi**.

Talpa de papuc trebuie să fie luată de la papucii cu cari a făcut preotul sfânta liturghie în Ajunul Bobotezei, când a sfinţit apa şi a mers pe la oameni cu crucea. Talpa aceasta se taie de la papuc la 12 oare, în noaptea spre Bobotează.

Având baba talpa aceasta şi plantele susnumite adunate la un loc, începe a face pe dragoste, zicând:

- *Precum se strâng oamenii la Bobotează şi **năvălesc** a lua apă sfinţită şi a săruta crucea din mâna preotului, aşa să **năvălească** şi feciorii satului la N., ca s-o peţească şi să petreacă un trai dulce!*

După ce a descântat baba în chipul acesta, dă fetei apa în care a spălat **navalnicul**, rădăcina cea de **iarbă-mare** şi talpa de papuc, spunându-i ca să se spele şi ea cu dânsa într-o zi de frupt şi apoi s-o arunce în calea feciorilor. Tot atunci îi dă ea şi vreo câteva bucăţele din plantele şi talpa descântată. Fata face după cum i s-a spus, se spală cu apa descântată şi apoi o aruncă în calea feciorilor. Iar bucăţelele căpătate, şi mai ales cea de **năvalnic**, le coase în brâu şi aşa le poartă ea cu sine până ce se mărită, în bună credinţă că, făcând-o aceasta, va fi foarte jucată de feciori, căci toată lumea **va năvăli** la dânsa.

Ba, unele fete poartă obiectele acestea un timp mai îndelungat, chiar şi după ce se mărită. Iar dacă, măritându-se, pierd din nebăgare de samă **bucăţelele** cele de **năvalnic**, **iarbă-mare** şi **papuc**, atunci nu mai petrec cu bărbaţii lor aşa de bine ca la început, ci tot în sfadă şi vuiet. Şi când se-ntâmplă aşa ceva, atunci zice poporul că: ***s-a spart hârbul***, adică obiectul cu care li s-a făcut pe dragoste.[6]

În **Moldova**, jud. Tecuci, unde se întrebuinţează **navalnicul** spre acelaşi scop, adică spre **facerea pe dragoste**, se scoate lunea, înainte de răsăritul soarelui, şi-n locul lui se pune mămăligă ori vreo câteva bucăţele de poamă.[7]

Fetele, tot din **Moldova**, jud. Suceava, cari vor să aibă **năvălire de dragoste**, strâng **năvalnic** şi rădăcina lui o poartă în baierele de la fustă sau catrinţă, iar frunza lui o poartă în sân şi-n cozi. Flăcăii însă, tot din **Moldova**, cari vor să fie asemenea iubiţi, îl poartă în pălărie.[8]

---

[5] Nic. Densuşian, *op. cit.*, p. 104; cred. rom. din Bucovina: *Care fată poartă **navalnic** la sine, aceea nu numai că e foarte jucată de feciori, ci toată lumea **năvăleşte** la dânsa ca la miere. De-aceea se şi numeşte planta aceasta **năvalnic**.*

[6] Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei; vezi şi *Albina Carpaţilor*, an. III, Sibiu, 1879, p. 281.

[7] Com. de dl Tudor Pamfile.

[8] Com. de dl Art. Gorovei; cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 43: *Această buruiană este purtată de fete în sân, căci după credinţa poporului, **năvalnicul** are putere magică de a atrage (de a face să năvălească) peţitori din toate părţile.*

Năvalnicul însă e bun nu numai spre a-şi face fetele pe dragoste cu dânsul, ci şi de câştig şi spre a feri pe oameni de pagubă.

Cel ce însă îl poartă la sine spre acest scop trebuie mai nainte de aceasta să-l sorocească.[9]

În fine, în unele părţi din **Bucovina, navalnicul** se-ntrebuinţează încă şi ca leac contra **boalelor de inimă** şi contra **vătămăturei.**[10]

*

Mai demult, pe când erau oamenii mai buni, mai prietenoşi şi mai prevenitori de cum îs în ziua de astăzi, cred şi spun românii din **Bucovina** că **năvalnicul** înflorea ziua şi oamenii orişicând puteau să-i ieie floarea. Iar cel ce-o lua şi-o purta la sine, acela era **năzdrăvan;** ştia toate câte se află şi se-ntâmplă în lume.

Dar de când s-au înrăutăţit oamenii, de-atunci **năvalnicul** înfloreşte numai noaptea şi anume totdeauna numai spre **St. George,** drept la **ceasul cel rău,** adică drept la miezul-nopţii sau la 12 oare. Din pricina aceasta apoi nimene nu-i vede floarea, nici n-o poate lua, căci, îndată cum înfloreşte, vin **necuraţii,** cari o păzesc şi o iau.

De-aceea ştiu ei toate celea ce se află şi se-ntâmplă în lume. Iar dacă unul sau altul dintre oameni ar sta de pază când înfloreşte şi ar voi s-o ieie, atunci **dracii** nu-l lasă, ci ei, cum îl văd ce are de gând să facă, îndată încep a striga şi a face un huiet aşa de mare şi de înfiorător, că trebuie numaidecât să se sparie şi să fugă încotro îl duc ochii şi picioarele.

Însă dacă s-ar găsi un om tare de fire, care ar face de cu zi cu hârleţul un cerc în pământ, iar la mijlocul cercului o cruce, şi s-ar pune apoi înlăuntrul lui, atunci **necuraţii** nu s-ar putea apropia de dânsul, şi-atunci el ar putea să-i ieie floarea. Altmintrelea nu.[11]

Dar nu e destul numai atâta, ci om tare bun la Dumnezău trebuie să fie acela care poate vedea **floarea năvalnicului** cum înfloreşte, căci ea, cum a înflorit, îndată se şi pierde.

Iar cel ce-o vede înflorind, acela toată viaţa lui are noroc şi, când moare, Dumnezău îl ia în ceriu.[12] Cel ce are **floarea năvalnicului,** acela ştie toate celea, chiar şi **limba florilor.**

Unui om i s-au fost prăpădit boii şi-a mers în pădure ca să-i caute.

Tocmai atunci înflorea şi **năvalnicul.**

Omul din întâmplare a călcat pe dânsul şi s-a rupt. Şi rumpându-se, i-a intrat floare de-a lui în opincă. Atunci pe loc a şi ştiut unde i-s boii. Iar florile au început a striga şi a zice:

- Eu îs bună de cutare leac şi eu de cutare.

Până şi **captalanul** s-a răspuns că-i bun de **vătămătură.**[13]

În scurt zis, **floarea năvalnicul** e bună pentru orişice.

Aşa, dacă vrei să şezi în cap de masă, să ai cinste, să tot botezi şi să cununi, sau de

---

[9] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl. Art. Gorovei; cf. şi dr. G. Crăinicean: ***De ale higienei poporale***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 247.

[10] Dat. rom. din Oprişeni, dict. de Natalia Bileţchi, com. de Ioan Bileţchi, stud. gimn.

[11] Cred. rom. din Mahala, dict. de Axinia Roman, şi a celor din Roşa, dict. de Ioan Pisarciuc, şi com. de dna El. Nic. Voronca.

[12] Cred. rom. din Mihalcea, dict. de Agafia Popovici, şi com. de dna El. Nic. Voronca.

[13] După cred. şi spusa rom. din Roşa, dict. de Ioan Pisarciuc şi com. de dna El. Nic. Voronca.

dragoste, toate poţi să le ajungi cu ajutoriul ei.[14]

Dar nu numai floarea, ci chiar şi **navalnicul** însuşi e bun pentru orişice, şi cu deosebire de **dragoste**. Însă numai acela e bun, care e neted pe de amândouă părţile frunzei şi care în unele părţi din Bucovina se numeşte **navalnicul-calului**. Cel cu bubuşoare pe dos nu-i bun. Acela e de **năpaste**.[15]

Fata sau nevasta care voieşte să-şi facă **pe dragoste** cu năvalnic se duce la dânsul cu pâne şi cu sare şi, săpându-l, îl soroceşte, zicând:

Navalnic
Buruiană mare
Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare
Şi cu sfintele mătane.
Soroceşte-mă şi tu pe mine
Cu noroc şi cu mult bine,
Cu noroc
Şi cu joc,
Toată lumea să mă năvălească
Şi să umble morţi după urmele mele! [16]

*

Năvalnicul e o plantă ce creşte pe lângă păreie şi samănă cu **umbra-iepurelui**. Cu această plantă se spală fetele când merg la joc, şi astfel se năvălesc feciorii la fete, ca să le joace.[17]

*

De **navalnic** te năvălesc toţi. Îl soroceşti anume ca să te năvălească: domnii, boierii, pochii, flăcăii şi cine vrai, căci ce este mai ca aceea, când eşti drag la lume?[18]

*

Despre **navalnic**.[19]

[14] Cred. rom. din Mahala, dict. de Axinia Roman, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[15] Cred. rom. din Mahala, dict. de Axinia Roman şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[16] Dat. rom. din Şcheia, com. de dna El. Nic. Voronca.
[17] Din Mitocul-Dragomirnei, com. de Leon Roşca.
[18] Dict. de Aniţa Smolinciuc, din Horecea, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[19] Vezi D. Dan: **Putna**, p. 145-149.

343

Năutul.

(Cicer arietinum L.)

Năutul e un fel de mazere, care se numește în Moldova: Năut, Nohod, Nohot și Nohut; în Țara-românească și Transilvania: Năut;[1] iară în Dobrogea: Nout.[2]

Poporul român, după cât îmi este mie cunoscut, nu cultivă mult Năut. Iar pre cel ce îl cultivă nu-l întrebuințează spre alt scop, ci numai ca aliment, fiind că boabele sale sunt foarte nutritoare ca și toate celelalte păstăioase.

În poezia poporană însă îl întâlnim foarte adeseori și anume mai totdeauna ca un semn de nestatornicie, nemulțămire, despărțire, înstrăinare, frică și părere de rău.

Așa o doină din Moldova, în fruntea căreia figurează Bobul năut și care ne arată nestatornicia în iubire a unui fecior din această țară, sună precum urmează:

1. Panțu: Vocab. p. 11; - Com. de dl Art. Gorovei; - vezi și poeziile pop. ce urmează.
2. T. T. Burada: O călătorie în Dobrogea p. 230 și 254.

299. Năutul
(Cicer arietinum L.)

Năutul e un fel de mazere care se numește în Moldova: **năut, nohod, nohot** și **nohut**; în Țara Românească și Transilvania: **năut**[1]; iară în Dobrogea: **nout**[2].

Poporul român, după cât îmi este mie cunoscut, nu cultivă mult **năut**. Iar pe cel ce îl cultivă nu-l întrebuințează spre alt scop, ci numai ca aliment, fiindcă **boabele** sale sunt foarte nutritoare ca și toate celelalte **păstăioase**.

În poezia poporană însă îl întâlnim foarte adeseori și anume mai totdeauna ca un semn de nestatornicie, nemulțămire, despărțire, înstrăinare, frică și părere de rău.

Așa o doină din **Moldova**, în fruntea căreia figurează **bobul năut** și care ne arată nestatornicia în iubire a unui fecior din această țară, sună precum urmează:

*Frunzuleană **bob năut**,*
De când maica m-au făcut,
Ibovnică n-am avut.
Dar acum în astă vară
Îmi prinsei trei într-o sară:

[1] Panțu: **Vocab.**, p. 11; com. de dl Art. Gorovei; vezi și poeziile pop. ce urmează.
[2] T. T. Burada: **O călătorie în Dobrogea**, p. 230 și 254.

Cea din deal
Ca un pahar,
Cea din vale
Ca o floare.
Una-mi bate la fereastră
Şi-mi zice s-o ieu nevastă.
Eu nevastă n-oi lua,
Numai cât pot înşăla.[3]

O variantă a acestei doine, şi anume din **Dobrogea**, sună aşa:

Foaie verde şi-un nout,
De când mama m-a făcut
Ibovnică n-am avut.
Dar asară într-o ciudă
Fetele să mă audă,
Numai trei am căpătat,
Numai trei am sărutat,
Una-n deal mă aştepta,
Una-n vale mă chema,
Alta dragă mă striga.[4]

O altă doină, din **Transilvania**, şi anume de pe lângă Surul, care ne-arată cum un fecior a avut mai multe **mândruţe** şi toate l-au părăsit, sună astfel:

Foaie verde de năut,
Trei mândruţe am avut:
Una-n deal şi una-n vale,
Una-n uliţa cea mare.
Cea din deal s-a măritat,
Cea din vale m-a lăsat,
Cea din uliţa cea mare
Nici grija mea nu mi-o are.[5]

A treia doină, din **Ţara-românească**, prin care i se spune unei neveste tinere ce să facă ca să scape de bărbatul ei pe care nu-l poate suferi de urât ce-i e, sună:

Foicică de năut,
Lele, lele,
De-ţi e bărbatul urât
Lele, lele,
Ie pământ de la mormânt
Şi-i presură-n aşternut,
Să se scoale surd şi mut.
Pune-i la cap un dovleac
Să nu-şi mai găsească leac;
La picioare iţele
Să-i ie dracul minţile! [6]

A patra doină, tot din **Ţara-românească**, jud. Muscel, în care se plânge un fecior cum a fost blăstămat de maica sa ca să fie luat la oaste, sună precum urmează:

---

[3] Sevastos: **Cântece**, p. 198.
[4] Burada: **O călătorie în Dobrogea**, p. 254.
[5] Anastasia Leonescu: ***Doine pop. de lângă Surul în Transilvania***, publ. în ***Familia***, an. VII, p. 403.
[6] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 273.

*Frunză verde de **năut**,*
Maică, inimă de lut,
Sâmbătă că m-ai făcut,
Duminică botezat,
Luni şi marţi m-ai legănat.
Din picior m-ai legănat,
Din gură m-ai blăstămat:
Să mor de puşcă-mpuşcat,
Şi de suliţă-nţăpat
Şi de sabie tăiat ...
Miercuri m-a şi rubricat,
Joi la lagăr mi-am plecat
Să mor de puşcă-mpuşcat
Şi de suliţă-nţăpat
Şi de sabie tăiat ...[7]

A cincea doină, aşişderea din **Ţara-românească**, şi tot din jud. Muscel, în care un haiduc se plânge de teamă că va fi prins de prigonitorii săi, sună astfel:

*Frunzuliţă de **năut**,*
Unde-aud cucu cântând,
Vântu la muche bătând,
Sturzu-n făget ciripind,
Ploaia-n codru răpăind,
Apa-n vale giuruind,
Mă fac broască pe pământ,
Mă ţiu voinicel pierit
Nici nu mă ştiu unde sunt.
Când se mişcă câte-o frunză,
Mi-e frică c-o să mă prinză,
Când se mişcă câte-o foaie
Mi-e frică c-o să mă taie.[8]

Iar a şasea şi ultima doină, din **Transilvania**, în fruntea căreia figurează **năutul**, sună precum urmează:

*Foaie verde **bob năut**,*
Lungu-i drumul şi bătut,
Nu-i bătut de car de boi,
Nici de turmele de oi,
Ci de ochişorii mei.
Haide, pui de turturea,
De-mi arată cărarea,
Să mă duc în ţara mea.
Ţara mea e lapte dulce
Şi din ea nu m-aş mai duce! [9]

*

Năutul.[10]

[7] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 30; cf. şi varianta de la p. 28.
[8] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 67; cf. şi doinele haiduceşti de la p. 47 şi 48.
[9] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 200; cf. şi doina de la p. 206-207.
[10] Papahagi, p. 302, 307; ***Şezătoarea***, VIII, p. 136.

300. Neghina
(Agrostemma Githago L.)

Prin pânile cele albe şi mai ales prin holdele de **grâu** şi cele de **secară** se poate foarte adeseori observa un fel de plantă de la 60-90 cm de înaltă, al cărei cotor, frunze şi floare, de coloare întunecat-purpurie, samănă foarte bine cu cotorul, frunzele şi floarea **garofei.**

Această plantă se numeşte pretutindene în Bucovina: **neghină**, în celelalte părţi locuite de români însă, pe lângă **neghină**, dem. **neghinea, neghinioară, neghiniţă** şi **neghinuţă**, încă şi **cocoşel** pl. **cocoşei, garofil, zizai** şi **zizanie.**[1]

Despre această plantă există la românii din **Transilvania** următoarea legendă:

*Zice că la început **cocoşeii** creşteau numai prin **ovese.***

*Un om fudul însă, care avea holdă de **grâu** aproape de locul unde ieşea popa la **sfinţitul holdelor**, voind să-şi împodobească holda sa ca să fie cu mult mai frumoasă şi mai bătătoare la ochi decât a altora, a sămănat şi **cocoşei** în ea.*

*Şi de-atunci s-au prăsit apoi **cocoşeii** în toate **grânele.***[2]

Şi din momentul când au început ei a se prăsi prin pâne, îndată au şi prins, prin sămânţa lor cea multă, întunecată şi veninoasă, a face zizanie printre dânsele, de unde se vede că le vine apoi şi numirea de **zizai** sau **zizanie.** Căci făina de **grâu** sau de **secară** în care se află multă **neghină**

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 2.

[2] Din *ms.* supus Academiei rom. spre premiere.

e neagră, iar pânea ce se face dintr-însa nu numai că e asemenea neagră, ci totodată şi neplăcută, rea. De-aceea toţi oamenii cari vreu să aibă pâne curată, albă şi gustoasă, şi mai ales când fac colaci şi alte copturi pe la sărbătorile cele mari, precum şi colivă pentru cei repausaţi, totdeauna aleg **neghina** din **grâu** şi abia după aceasta macină **grâul**.

Tot aşa fac cei mai mulţi inşi şi atunci când samănă **grâul** şi **secara**. Căci neciuruindu-se **grâul** şi **secara** şi nealegându-se **neghina** dintr-însele, aceasta se înmulţeşte aşa de tare, că omului îi este apoi peste putinţă ca să aibă cândva pâne curată din pânea albă ce-o mânâncă.

Fiind sămânţa **neghinei** stricăcioasă, nici planta ce-o produce nu poate să fie mai bună.

De-aice vine apoi că cele mai multe mame iau foarte bine sama ca pintre fânul sau paiele cu cari umplu ele păierele pe cari îşi culcă copiii să nu se afle nici un fir de **neghină** sau vreun **spin**, căci acestea pot să-i fie nu numai de stricăciune, ci şi de augur rău.

Drept dovadă despre această credinţă foarte răspândită avem şi următoarele versuri, pe cari le scoatem dintr-o doină ostăşească din **Transilvania**:

Maică, când m-ai legănat,
Maică, rău m-ai blăstămat.
În leagăn mi-ai pus neghină
Să nu am în veci hodină.
Şi sub periniţă spini,
Să trăiesc între străini.[3]

Cât de rea e **neghina** şi din care cauză cei mai mulţi feciori nu vor să ieie de soţie pe orişice fată, se poate vedea încă şi din următoarea doină de pe **Câmpia Ardealului**:

Mândră, mândruliţa mea,
Viţa ta cu viţa mea
Până-i lumea nu se ia,
C' a mea-i viţă de ţimbruş
Se suie pe lemn în sus,
Şi-a ta-i viţă de neghină
Şi creşte la rădăcină.[4]

Sunt însă şi de-aceia feciori, cari nu pun atâta preţ pe **viţa fetei** ce vor s-o ieie de soţie, ca pe frumuseţea ei. Căci iată ce zice un fecior din **Transilvania**, com. Bonţariu:

Frunză verde-n codru des,
Toată lumea şi-a ales
Ce-a fost verde şi frumos,
Ce-a fost bun şi drăgăstos.
Dară eu ce mi-am ales?
Trei fire de neghinuţă
Şi-o drăguţă cam negruţă,
Săruta-o-aş în buzuţe.[5]

[3] Iuliu Moldovan: *Chiuituri pop.*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Braşov, 1888, nr. 142.
[4] Ion Dologa: *Doine şi hore din Câmpia Ardealului*, publ. în *Familia*, an. XXIII, p. 67.
[5] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 148-149.

Floarea neghinei, după cum am amintit din capul locului, samănă cu cea de **garofă**, din care cauză se şi numeşte ea apoi în unele părţi din **Transilvania** şi **garofil**.

Sămânţa ei însă e neagră.

Şi deoarece românilor le plac foarte mult ochii negri, de aceea nu o dată îndătinează, mai ales feciorii, de-a asemăna ochii iubitelor lor cu **neghina**.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta un fecior din **Banat**, com. Hereudeşti:

Frunză verde mărăcine,
Ferice, Ană, de tine,
Că maică bun' ai avut,
Ce ochi negri ţi-a făcut,
Ochii-s negri ca neghină
Scoală junii de la cină;
Ochii tăi ăi măzăraţi
Scoală junii necinaţi;
Ochii tăi ăi cu albuş
Scoală junii din culcuş.[6]

Iar un alt fecior, tot din **Banat**, com. **Căvăran**, zice:

Cât e ţara ungurească
Nu-i ca fata românească
De naltă şi de frumoasă
Şi la trup de sănătoasă:
Genele, sprâncenele
Stau chită ca penele,
Ochii-s negri ca neghina,
Gura-i dulce ca smochina,
Grumazi albi şi cu mărgele
Pe pofta inimii mele.
Când ie brâul şi se-ncinge
Faţa ei îi varsă sânge;
Când ie brânele amândouă
Faţa ei îi varsă roauă ...[7]

Pe când un fecior din **Crişana** se plânge că:

De cându-s nanele-n ţară,
*Nice-i **grâu**, nice-i săcară,*
Numai neghinioară goală.[8]

Deşi **neghina** şi mai ales sămânţa ei e foarte rea şi stricăcioasă, cu toate acestea, românii caută a se folosi şi de dânsa, întrebuinţând-o ca leac contra **aruncăturii** şi a **treapădului**.

---

[6] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 68.
[7] *Idem de eadem*, p. 48.
[8] ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, p. 32.

Când cineva nu are apetit, când este torturat cu visuri rele sau pierde voia de lucru sau voieşte a se tot duce, atunci se presupune că acestea sunt toate urmările **aruncăturii.**

Urmările aruncăturii se arată şi prin alte morburi, cari pot fi numai atunci constatate când însuşi bolnavul spune că a trecut sau a călcat pe locuri necurate sau că a rădicat bani aruncaţi. De aceea mulţi se feresc a călca pe locuri necurate sau a rădica bani aruncaţi, temându-se de **aruncătură.**

Urmările cele mai mari însă sunt atunci când cineva a călcat pe gunoiul aruncat din măturatul casei, ba poate urma chiar şi moartea.

Contra urmărilor aruncăturii întrebuinţează descântătoarea următoarele:

Pregăteşte din sămânţa culeasă de pe câmp a **neghinei,** lat. Agrostemma Githago L., cu apă stătută, un aluat, pe care îl aşază pe locul bolnav al corpului şi-l leagă cu o năframă neagră, zicând următoarele:

Luară doi oameni două securi negre
Şi le puse pe umeri negri,
Plecară pe calea neagră,
Tăiară lemne negre,
Şi plecară pe calea neagră
Şi veniră la curtea neagră,
Şi luară două cară negre
Şi doi boi negri
Şi plecară pe calea neagră.
S-au dus la pădurea neagră
Şi-au încărcat lemne negre
Şi-au plecat la curtea neagră.
Luară două pluguri negre,
Două grape negre,
Doi pogonici negri,
Juguri negre
Boi negri
Şi-au plecat pe calea neagră
Şi-au venit la pământul negru
Şi-au arat pământul negru
Şi-au sămănat ***neghină-neagră,***
Au plecat pe calea neagră
Şi-au venit la curtea neagră
Şi luară două muieri negre
Şi două seceri negre
Şi-au secerat ***neghina-neagră.***
Au plecat pe calea neagră
Şi-au venit la curtea neagră.

Doi oameni negri
Luară două cară negre,
Boi negri
Pogonicii negri,
Juguri negre
Şi biciuri negre
Au plecat pe calea neagră
Şi-au ajuns la pământul negru
Au încărcat ***neghină-neagră***
Şi-au plecat pe calea neagră
Şi-au venit la curtea neagră,
Şi-au venit la şura neagră,
Au descărcat ***neghina-neagră.***
Luară doi oameni negri
Două îmblăcii negre
Şi îmblătiră ***neghina-neagră.***
Două muieri negre
Luară două ciururi negre
Şi cernură ***neghina-neagră.***
Luară doi oameni negri
Doi saci negri
Plecară pe calea neagră,
Se duseră la moara neagră
Şi-au măcinat ***neghina-neagră.***
Au plecat pe calea neagră
Şi-au venit la curtea neagră
Luară două muieri negre
Două site negre

*Şi cernură **neghina-neagră**.*
Şi făcură colaci negri
Şi făcură pomană neagră
Şi pe toate bubele le chemară,
*Dar pe **aruncătură** au uitat s-o cheme.*
Ea rău s-a mâniat
Din rădăcină a secat
Şi de vârv s-a uscat
Ca N. să rămâie curat
Luminat
Cum e de Dumnezău lăsat,
Şi de popa botezat.[9]

Contra **treapădului** se ia rădăcină şi făină de **neghină**, se fierb în vin şi vinul acesta se dă apoi celor bolnavi de băut.[10]

Sămânţa pisată însă şi băută în vin se-ntrebuinţează de unii români, precum bunăoară de cei din **Ţara-românească**, jud. Dâmboviţa, ca purgativ.[11]

*

Buneică, astfel se numeşte în Haţeg o plantă care creşte prin grâu. Iară în alte locuri tot aceasta se numeşte **nebuneică**. Se-mbată de dânsa cine o mănâncă în pâne.[12]

*

Neghina.[13]

[9] Robert Prexl: ***Descântece din Ardeal***, publ. în ***Convorbiri literare***, an. XXV, Bucureşti, 1891, p. 599-602.
[10] ***Apărătoriul sănătăţii.***
[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52.
[12] Seamănă să fie **obriga**; com. de P. Oltean.
[13] Papahagi, p. 266.

93

Negruşca.
(Nigella arvensis L.)

Negruşca, numită altmintrelea şi Cernuşcă, Chimion-de-câmpuri, Negruţă şi Piperuţă [1]) e o plantă, care creşte mai pretutindene pe câmpiile şi arăturile cele năsipoase şi văroase, şi mai cu samă pentre sămănăturile cele de Grâu. Ea înfloreşte începând dela sfârşitul lunei lui Maiu şi până la începutul lui Septemvrie, are floare alb-albăstrie, frunză mărunţică şi sămânţă neagră, de unde se vede că-i vine şi numirea Negruşcă sau Negruţă.

Afară de planta aceasta, mai sunt încă şi altele două, cari se ţin de familia ei şi cari li-s Românilor asemenea cunoscute după nume, însă cari nu cresc sălbatice, ci cultivate prin grădini. Acelea sunt:

Barba-boeriului, numită şi Boarză, Chica-voinicului, Mustecioasă, Nigeluţă şi Vergură-învălită, lat. Nigella damascena L. [2])

Cernuşca, Chimen-negru, Chimion-negru,

1). Panţu: Vocab. p. 30; - Dat. Rom. din Bucovina.
2). Dat. Rom. din Bucovina; - Panţu: Vocab. p. 30.

301. Negruşca
(Nigella arvensis L.)

Negruşca, numită altmintrelea şi **cernuşcă, chimion-de-câmpuri, negruţă** şi **piperuţă**[1], e o plantă care creşte mai pretutindene pe câmpiile şi arăturile cele năsipoase şi văroase, şi mai cu samă pintre sămănăturile cele de **grâu.** Ea înfloreşte începând de la sfârşitul lunii lui mai şi până la începutul lui septemvrie, are floare alb-albăstrie, frunză mărunţică şi sămânţă neagră, de unde se vede că-i vine şi numirea **negruşcă** sau **negruţă.**

Afară de planta aceasta, mai sunt încă şi altele două, cari se ţin de familia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume, însă cari nu cresc sălbatice, ci cultivate prin grădini. Acelea sunt:

Barba-boieriului, numită şi **boarză, chica-voinicului, mustecioasă, nigeluţă** şi **vergură-învălită,** lat. Nigella damascena L.[2]

[1] Panţu: Vocab., p. 30; dat. rom. din Bucovina.
[2] Dat. rom. din Bucovina; Panţu: Vocab., p. 30.

Cernuşca, chimen-negru, chimion-negru, negrilică, negroaică şi **negruşcă,** lat. Nigella sativa L.[3]

Sămânţa tuturor plantelor acestora, dar mai ales a celei din urmă, se-ntrebuinţează ca leac contra **tusei cu năduf,** a **limbricilor,** şi când sunt vacile cele a făta în primejdie ca să lepede.

Pentru **tusa cu năduf** se pisază sămânţa de **negruşcă,** se fierbe şi zama ce iesă dintr-însa se bea.[4] Pentru **limbrici** se ia sămânţă de **negruşcă** şi apoi, amestecându-se cu moare de **curechi,** se dă celui bolnav de băut.[5]

Alte femei însă, şi anume din **Bucovina,** când vor să vindece pe copiii cei ce au **limbrici,** fierb sămânţa de **negruşcă** cu lapte dulce şi laptele acesta îl dau apoi copiilor de băut, cari, bându-l, în scurt timp se curăţă înuntru.[6]

Când vreo vacă a făta e în primejdie ca să lepede, i se dă sămânţă de **cernuşcă** în tărâţe ca să o mânânce[7]; sau: se fierbe sămânţă de **negruşcă** singură şi zama ce iesă dintr-însa i se dă cu de-a sila de băut. Mâncând sămânţa sau bând zama ei, vaca ce era în primejdie ca să lepede nu leapădă.[8]

În fine, o samă de femei, când e **negruşca** bine coaptă, îndătinează de-a pune sămânţă de-a ei pe covrigi şi chiar pe colaci şi pe pâne, pentru că amiroasă frumos şi le dă totodată acestora şi un gust mai plăcut.[9]

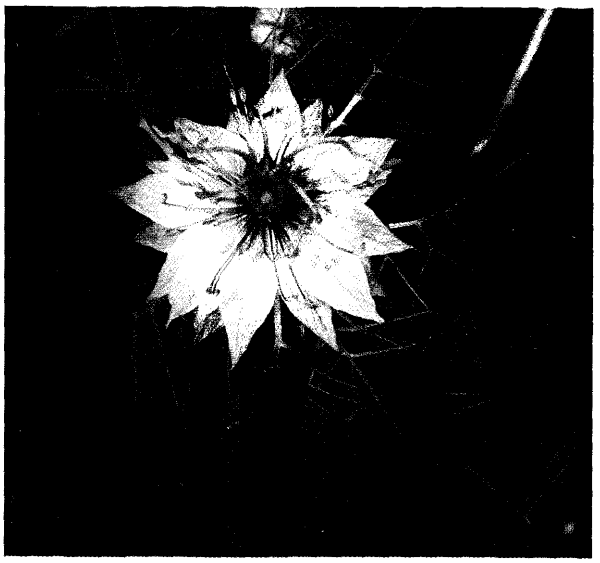

[3] Panţu: Vocab., p. 31; com. de dl Art. Gorovei.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 31.
[5] Lupaşcu: **Medicina babelor,** p. 55; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.,** p. 31.
[6] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Moloclu.
[7] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi.
[8] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Moloclu.
[9] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi; a celor din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: *Sămânţa de **cernuşcă** se pune pe covrigi şi chiar pe pâne, spre a-i da un gust mai deosebit.*

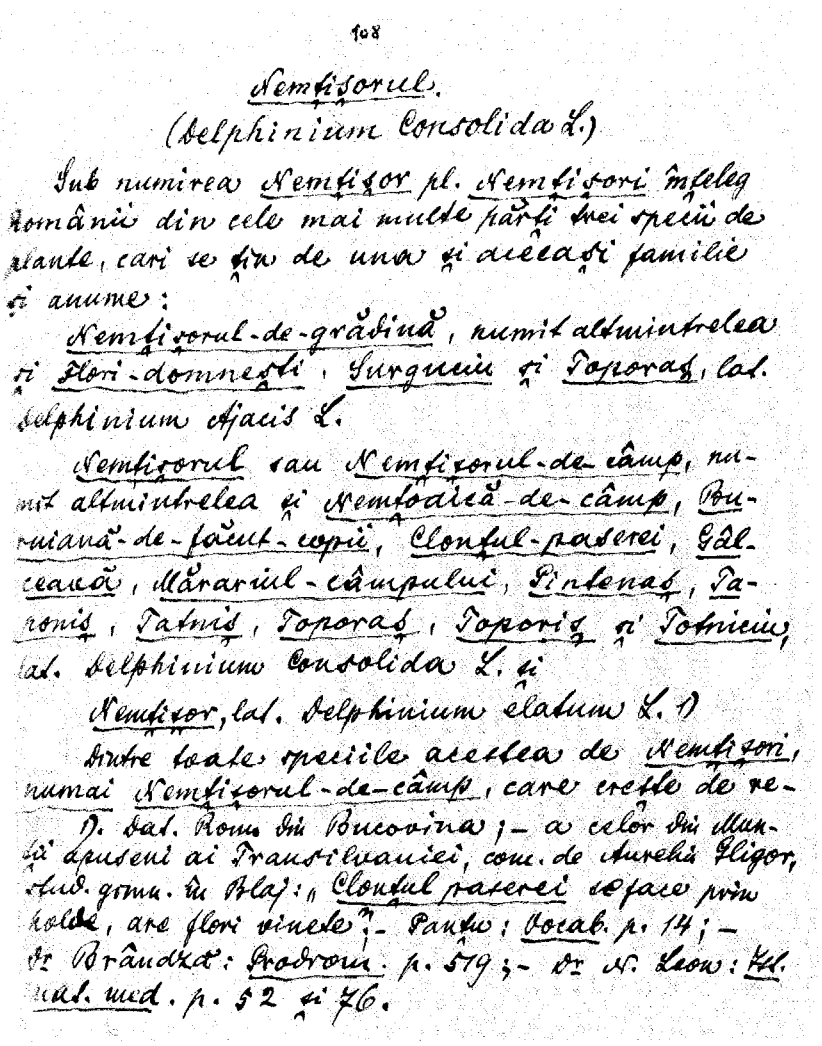

108

Nemţişorul.
(Delphinium Consolida L.)

Sub numirea Nemţişor pl. Nemţişori înţeleg românii din cele mai multe părţi trei specii de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi anume:

Nemţişorul-de-grădină, numit altmintrelea şi Flori-domneşti, Surguciu şi Toporaş, lat. Delphinium Ajacis L.

Nemţişorul sau Nemţişorul-de-câmp, numit altmintrelea şi Nemţoaică-de-câmp, Buruiană-de-făcut-copii, Clonţul-paserei, Gâlceavă, Mărariul-câmpului, Pintenaş, Taponiş, Tatniş, Toporaş, Toporiş şi Totnicu, lat. Delphinium Consolida L. şi

Nemţişor, lat. Delphinium elatum L.[1]

Dintre toate speciile acestea de Nemţişori, numai Nemţişorul-de-câmp, care creşte de re-

1) Dat. Rom. din Bucovina; — a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj: „Clonţul paserei se face prin holde, are flori vinete". — Panţu: Vocab. p. 14; — dr Brândză: Prodrom. p. 519; — dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 52 şi 76.

302. Nemţişorul
(Delphinium Consolida L.)

Sub numirea **nemţişor** pl. **nemţişori** înţeleg românii din cele mai multe părţi trei specii de plante, cari se ţin de una şi aceeaşi familie şi anume:

Nemţişorul-de-grădină, numit altmintrelea şi **flori-domneşti, surguci** şi **toporaş**, lat. Delphinium Ajacis L.

Nemţişorul sau **nemţişorul-de-câmp**, numit altmintrelea şi **nemţoaică-de-câmp, buruiană-de-făcut-copii, clonţul-paserei, gâlceavă, mărariul-câmpului, pintenaş, taponiş, tatniş, toporaş, toporiş** şi **totnici**, lat. Delphinium Consolida L., şi

Nemţişor, lat. Delphinium elatum L.[1]

Dintre toate speciile acestea de **nemţişori**, numai **nemţişorul-de-câmp**, care creşte de regulă prin sămănăturile de **grâu** şi a cărui floare e albastră, rar când roşietică sau albie, se ntrebuinţează spre unele leacuri.

[1] Dat. rom. din Bucovina; a celor din Munţii apuseni ai Transilvaniei, com. de Aureliu Gligor, stud. gimn. în Blaj: *Clonţul-paserei se face prin holde, are flori vinete.*; Panţu: **Vocab.**, p. 14; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 519; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 52 şi 76.

Aşa zama din floarea şi frunzele acestui **nemţişor** se-ntrebuinţează la spălarea **muşcăturei de şerpe** şi se bea în contra **durerii de pântece.**[2]

Româncele din Munţii apuseni ai **Transilvaniei**, com. Bistra, folosesc **clonţul-paserii** uscat, pisat şi fiert împreună cu vinars, contra **ameţelei.**[3]

Româncele cele sterpe din unele părţi ale **Moldovei** însă, precum bunăoară celea din jud. Tecuci, beu zama din planta aceasta, pusă în rachiu, nu numai contra durerii de pântece, ci şi ca să facă copii.[4]

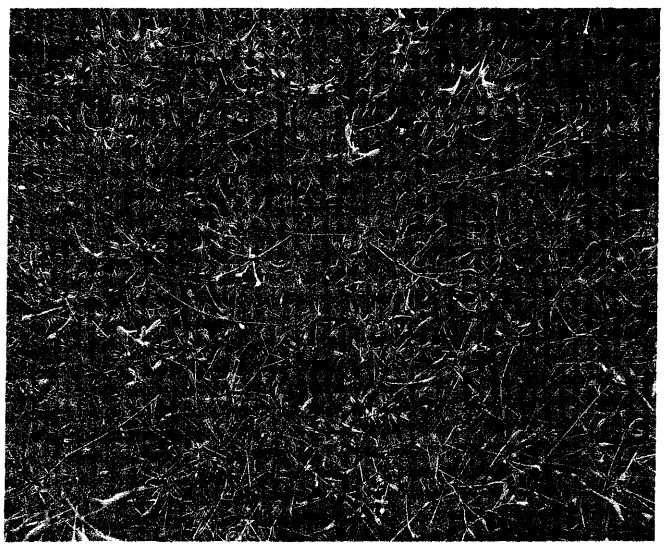

[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53.
[3] Com. de Aur. Gligor.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53 şi 76: *Nemţoaica-de-câmp, pusă în rachiu, se bea pentru a face copii.*

726

Nevăstuica.

(Narcissus poeticus L.)

Sub numirea Nevăstuică pl. Nevăstuici şi Nevestea pl. Nevestele înţeleg Românii din Bucovina mai multe feliuri de flori, dintre cari unele se cultivă prin grădini, iar altele cresc sălbatice, însă cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Nevăstuica sau Nevesteaua, numită în Bucovina încă şi Zărnăcodea; în Moldova: Zarnacadea pl. Zarnacadele şi Zarnacodea pl. Zarnacodele; în Ţara-românească: Căprină pl. Căprine, Coprină pl. Coprine, şi Fulie pl. Fulii; în Transilvania: Coprină, Cuprină, Ghiocei şi Ghiocei-de-grădină, lat. Narcissus poeticus L.

Nevăstuică, Căprină, Coprină, Cuprină, Ghiocei, Ghiocei-de-grădină şi Zarnacadea, lat. Narcissus biflorus Curt. şi Narcissus Tazetta L. şi

Căprină, Coprină, Ghiocei-de-munte şi Zarnacadea, lat. Narcissus radiiflorus Salisb. 1)

1) Pantu: Vocab. p. 30; - Iarnik-Barsan: Doine p. 77 şi 250; - şi com. de dr Brândză.

303. Nevăstuica sau Narcisa

(Narcissus poëticus L.)

Sub numirea **nevăstuică** pl. **nevăstuici** şi **nevestea** pl. **nevestele** înţeleg românii din Bucovina mai multe feliuri de flori, dintre cari unele se cultivă prin grădini, iar altele cresc sălbatice, însă cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Nevăstuica sau **nevesteaua**, numită în Bucovina încă şi **zărnăcodea**; în Moldova: **zarnacadea** pl. **zarnacadele** şi **zarnacodea** pl. **zarnacodele**; în Ţara-românească: **căprină** pl. **căprine**, **coprină** pl. **coprine** şi **fulie** pl. **fulii**; în Transilvania: **coprină**, **cuprină**, **ghiocei** şi **ghiocei-de-grădină**, lat. Narcissus poëticus L.

Nevăstuică, **căprină**, **coprină**, **cuprină**, **ghiocei**, **ghiocei-de-grădină** şi **zarnacadea**, lat. Narcissus biflorus Curt. şi Narcissus Tazetta L., şi

Căprină, **coprină**, **ghiocei-de-munte** şi **zarnacadea**, lat. Narcissus radiiflorus Salisb.[1]

Numirea de **nevestea** sau **nevăstuică** a florilor acestora şi mai ales a celei dintâi, după spusa românilor din unele părţi ale Bucovinei, să le vie de-acolo, fiindcă floricelele cele de pe de laturi

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 30; Iarnik-Bârsan: **Doine**, p. 77 şi 250; şi com. de dr. Brândză.

ale coroanei acestor flori sunt albe ca ştergarele nevestelor, iară cele de la mijloc, roşii ca fesul acestora.[2]

Românii cred şi spun că fiinţele mitologice, numite de dânşii **zâne** şi **zerne,** sunt de regulă nişte fete sau nişte neveste tinere şi foarte frumoase.

Deci e foarte probabil că numirile de **nevestea, nevăstuică** şi **zărnacadea** sau **zărnăcodea** ale acestei flori să steie în oareşicare legătură cu aceste fiinţe mitologice.

Unele dintre numirile acestor flori, precum bunăoară **coprină** şi **cuprină,** le întâlnim şi într-o samă de doine poporale. Aşa o doină poporană din **Transilvania,** în care se află numirea **coprină,** sună precum urmează:

Dragi îmi sunt fetele dragi
*Toamna când culeg la **fragi;***
Dar mai dragi copilele
*Când culeg **coprinele;***
Când sunt multe şi mărunte
Şi nu-ncap să mă sărute;
Când se suie pe curele
Şi-mi dau buze supţirele.[3]

Altă doină, tot din **Transilvania,** în care se află numirea **cuprină,** se-ncepe astfel:

*Trei **cuprine** şi-un **bujor***
D' oi bădiţă, bădişor,
M-ai învăţat a iubi
Şi-acum mă laşi a dori!...[4]

[2] Com. de sora mea Sofronia, măritată Florea.
[3] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 77.
[4] *Idem de eadem*, p. 250.

595

Nicoreții cresc primăvara pe câmpuri libere, puțini și pe imașe au pălărie albă pe partea dedesupt foițe.
Din ținutul Sadoveei Popinciuc
stud. gimnazial.

Nicorete pl. Nicoreți, sunt de trei feliuri buni de mâncat.
(Dict. de Silvestru Tonigariu, sincel în Sucevița.)

*

Nicoreții cresc mulți la un loc și pălăria lor este concrescută cu cotorul.
(Din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn.)

*

Nicoretul pl. Nicoreții are forma unei pălării turtite, iară pe de dedesupt se află niște păturele. El are peste tot coloare albă. El se află pe dealuri făr de păduri.
(Din Valea-Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.)

*

304. Nicoretele
(Lentinus cochleatus Fr.)

Nicoreţii cresc primăvara pe câmpuri libere, puţini, şi pe imaşe, au pălărie albă, pe partea dedesupt foiţe.[1]

Nicorete pl. **nicoreţi** sunt de trei feliuri, buni de mâncat.[2]

*

Nicoreţii cresc mulţi la un loc şi pălăria lor este concrescută cu cotorul.[3]

*

Nicoreţul, pl. **nicoreţii**, are forma unei pălării turtite, iară pe dedesupt se află nişte păturele. El are peste tot coloare albă. El se află pe dealuri făr de păduri.[4]

[1] Din ţinutul Sadovei, [com. de] Popinciuc, stud. gimnazial.
[2] Dict. de Silvestru Tonigariu, sincel în Sucevița.
[3] Din Reuseni, com. de Vasile Pop, stud. gimn.
[4] Din Valea Putnei, com. de Aurelian Antonovici, stud. gimn.

305. Nucul
(Juglans regia L.)

Nucul. 113
(Juglans regia L.)

Nucul e foarte bine cunoscut tuturor Românilor, căci rar unde vei da preste vreun sat, mai ales la ţară, în care să nu se afle Nuci. Ba, în unele părţi, precum bunăoară în Oltenia, se află chiar şi Nuci sălbatici, cari formează câte un Nucet întreg, adică câte o pădurice de Nuci.

Nu tot aşa de cunoscute însă le sunt tuturora şi celea ce le face poporul cu dânsul şi dintr'însul.

Şi nici nu e de mirare, căci poporul multe le ştie şi multe le face, despre cari multora, şi mai ales dintre cei culţi, nici prin minte nu le trece.

Şi-apoi Nucul nu e un pom de rând, ca cei mai mulţi pomi, ci el e mai arătos, mai ales şi mai însemnat de cât ceialalţi.

De-aceea, începând dela rădăcinile şi până la vârfurile ramurilor sale, nu e nemică într'însul ce nu s'ar întrebuinţa de popor câte spre un lucru oareşicare.

Şi fiindcă românului îi plac mai mult nucii cei înalţi, rămuraţi şi rotunzi, de aceea, când voieşte el să aibă în livada sa un astfel de **nuc**, ia o **nucă**, despre al cărei **miez** este încredinţat că-i foarte bun, o pune într-un hârb umplut cu ţernă şi apoi cu hârbul în care a pus-o cu tot o

Nucul e foarte bine cunoscut tuturor românilor, căci rar unde vei da peste vreun sat, mai ales la ţară, în care să nu se afle **nuci**. Ba, în unele părţi, precum bunăoară în Oltenia, se află chiar şi **nuci sălbatici**, cari formează câte un **nucet** întreg, adică câte o pădurice de **nuci**.

Nu tot aşa de cunoscute însă le sunt tuturora şi celea ce le face poporul cu dânsul şi dintr-însul. Şi nici nu e de mirare, căci poporul multe le ştie şi multe le face, despre cari multora, şi mai ales dintre cei culţi, nici prin minte nu le trece.

Şi-apoi **nucul** nu e un pom de rând, ca cei mai mulţi pomi, ci el e mai arătos, mai ales şi mai însemnat decât ceialalţi.

De-aceea, începând de la rădăcinile şi până la vârvurile ramurilor sale, nu e nemică într-însul ce nu s-ar întrebuinţa de popor câte spre un lucru oareşicare.

Şi fiindcă românului îi plac mai mult nucii cei înalţi, rămuraţi şi rotunzi, de aceea, când voieşte el să aibă în livada sa un astfel de **nuc**, ia o **nucă**, despre al cărei **miez** este încredinţat că-i foarte bun, o pune într-un hârb umplut cu ţernă şi apoi cu hârbul în care a pus-o cu tot o

îngroapă unde-i convine, anume ca, după ce va încolţi şi va slobozi rădăcini, să n-apuce a creşte mai tare în jos, în pământ, ci mai mult în sus, în aer, şi totodată ca nucile ce le va produce la timpul său să fie subţiri în **găoace**.[1]

Se crede însă că cel ce răsădeşte **nuci**, acela trebuie numaidecât să moară când ajunge **nucul** sădit de dânsul grosimea corpului său.[2]

Dar până atunci îi mai rămâne încă destul timp ca să se umbrească sub dânsul, dacă-l îngrijeşte cum se cuvine, şi să-i mânânce din **nuci**, dacă îl bate la timp şi cumsecade. Căci **nucile** nu se culeg cu mâna, ca **merele** sau **perele**, nici nu se scutură ca **perjele** sau **prunele**, ci ele se **bat** cu prăjina. Şi numai acei **nuci** produc mai multe şi mai bune **nuci**, cari sunt bine bătuţi, pe când toţi ceialalţi produc mai puţine şi mai prizărâte.

Iar timpul pentru baterea nucilor e **Sântă-Măria mică**, 8 septemvre.[3]

Şi dacă, cu toate acestea, unul sau altul dintre nuci nu voieşte să rodească cumsecade, sau nu face defel nuci, atunci e bine să te duci în ziua de **Bobotează** la dânsul cu un topor şi, dând în el de trei ori, să zici:

- *Nucule! faci nuci, ori te tai!*

Şi făcând aceasta, cică în anul acela are să se rupă de nuci, aşa de multe are să facă![4]

Dar dacă proprietariul său nu e destul de precaut, dacă aruncă **coji de nucă** pe foc, atunci nucul respectiv face în anul viitor nuci mici şi **bortonoase**, cu viermi[5], sau nucile **se fulgeră**, adică nu leagă, ci fac numai **muci** într-însele.[6]

Se-ntâmplă însă adeseori că nucile ies **fulgerate**, cu **muci**, şi din altă cauză şi anume când tună în ziua de **Sân-Petru**. Şi aceste nuci se numesc: **nuci-mucoase** sau **nuci-fulgerate**.[7]

Cât timp e un nuc tânăr şi mic se numeşte **nucuţ**, **nucşor** şi **nucuşor**. După ce creşte ceva mai mare, **nuculean** şi **nuculeţ**. Iar când s-a îngroşat şi i s-a întărit trupina cumsecade, atunci se numeşte nuc.

Nu fiecare **nuc** însă produce unul şi acelaşi fel de nuci, ci unii fac **nuci-văratice**, cari se coc devreme şi a căror găoace e foarte subţire, iar alţii **nuci-chietroase**, cari se coc mai târziu şi a căror găoace e tare, pietroasă, şi iarăşi alţii, **nuci-domneşti**, cari sunt mari.

O **nucă** tânără sau una mică, dar frumos dezvoltată, se numeşte **nucuţă**, **nucşoară** şi **nucuşoară**, iar după ce a crescut acuma mare se numeşte **nucă** pl. **nuci**.

Când începe a da o **nucă** în copt, atunci se zice că **rugineşte**. Iar când a început acuma a **rugini**, atunci încep şi copiii a le **dezghioca** sau **dijghioca**, adică a le desface cu cuţitaşul în două părţi şi a le mânca **sâmburele** sau **miezul**.

---

[1] Dat. rom. din Bucovina.

[2] Cred. rom. din Transilvania.

[3] Dat şi cred. rom. din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile.

[4] Dat şi cred. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[5] E. Patriciu: ***Superstiţii din com. Bursucani, jud. Covurlui***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, p. 149: *Coajele de nucă nu se aruncă în foc, că la anul se fulgeră nucile.*

[6] Cred. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Dacă tună în ziua de Sân-Petru, atunci nucile din anul acela au să iasă fulgerate, adică nelegate, cu muci.*

[7] Cf. şi Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 182; Bibicescu, *op. cit.*, p. 217; Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 1081.

O nucă **dezghiocată** sau **dijghiocată** şi **răţită** sau **răţuită** dă două **raţe**, şi fiecare raţă câte două miezuri. Căci fiecare nucă constă din trei părţi şi anume: din **coajă** pl. **coji**, care formează învălişul, din **găoace** pl. **găoci**, **ghioacă** sau **ghioace** pl. **ghioci**, pe care se află coaja, şi din **sâmbure** sau **miez**, care se află la mijloc şi care e împărţit în patru părţi, numite **fraţi** sau **frăţiori**, şi despărţite una de alta prin o pielicioară lemnoasă, numită **crucea nucii**.

O nucă, care dă în uscat, se zice că începe **a gogi**. Dacă s-a cojit, adică dacă i-a căzut coaja, se numeşte **gogă** sau **nucă-cristată**. O nucă al cărei miez e numai în două părţi împărţit se numeşte **nucă-îngemănată**; una foarte mică: **nucă-fulgerată**, **nucă-închiercită**, **nucă-părăsită** şi **nucă-vintită**; una al cărei miez, partea cea mai mare, e uscat şi amar: **nucă-întelcită**; una, al cărei sâmbure nu e deplin dezvoltat, sau în care un sâmbure e dezvoltat, iar altul nu, şi nu toată coaja e dusă de pe dânsa, se numeşte: **nucă-zburlită**; iar dacă n-a avut miez, ci numai **muci** într-însa, atunci se numeşte: **nucă-sacă**.

Nucile-seci nu-s bune de nemică. **Gogile** sau **nucile-cristate** se coc în spuză şi se mânâncă.

Miezul întreg, care s-a scos dintr-o nucă fără a se strica, se numeşte **cucoş** sau **cucurig**.[8]

Sâmburele sau **miezul-de-nucă** se mânâncă cu mare plăcere nu numai de copii, ci şi de către cei înaintaţi în vârstă. Căci cel ce mânâncă **miez de nucă** cu pâne, acela, după credinţa poporului, se îngraşă.[9] Aşa îngrăşau şi **căpcânii** cu **miez de nucă** pe oamenii cari căzeau în mânele lor şi, după ce-i îngrăşau bine, îi mâncau apoi fripţi.[10]

Tot cu **miez de nucă** şi cu jimblă se hrăneşte şi **spiriduşul** de către vrăjitoare.[11]

Iar o samă de români din **Bucovina**, cari voiesc să se facă tineri şi tari, precum au fost în tinereţe, mânâncă **miez-de-nucă** şi beu vin vechi.[12]

Cu **miez de nucă** se fac şi **pelincile Domnului**, adică un fel de aluat foarte subţirel, care se mânâncă mai cu samă în ajunul Crăciunului şi al Bobotezei.[13]

Cu **miez de nucă** se înfrumuseţează în formă de cruce **grâul** fiert şi îndulcit cu miere, care se pune pe masă în ajunul Crăciunului şi al Bobotezei, când îmblă preotul cu icoana şi cu crucea pe la casele oamenilor ca să le vestească Naşterea şi Botezul Domnului.[14]

Tot cu **miez de nucă** se-nfrumuseţează în cele mai multe părţi şi **coliva**.[15]

Miezul de nucă însă nu se-ntrebuinţează numai spre mâncare, ci foarte adeseori şi ca leac.

Aşa unele romînce din **Bucovina** fac din **miez de nucă** un fel de cafea pe care o beu apoi contra **vătămăturei**. Cafeaua aceasta, care se numeşte **cafea uşoară**, se face astfel: ard miezul de nucă şi apoi îl râşnesc mărunţel ca şi cafeaua. După aceasta îl pun într-un şip cu holercă

---

[8] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

[9] Dat. şi cred. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[10] Cf. şi dr. I. Sbiera: **Poveşti pop. române**, Cernăuţi, 1886, p. 200: *Între alţii au robit tătarii şi pe ţăranul nostru şi l-au dus în Bugeac. Aice l-au închis într-o cămară şi-l hrăneau numai cu sâmburi de nucă şi cu coarne-de-mare, ca doară s-ar îngrăşa mai degrabă şi apoi să-l mânânce, că aşa făceau tătarii cu toţi robii lor.*

[11] Cred. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[12] Sim. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. I, p. 53.

[13] Dat. rom. din Bucovina şi Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[14] Sim. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. I, p. 163.

[15] Sim. Fl. Marian: **Înmormântarea la români**, p. 161.

amestecată cu zahar şi apoi, lăsând-o să mocnească trei zile, o beu.[16]

Dacă vreunei neveste îngreunate sau vreunei vite i se face a făta din te miri ce rău şi din cauza aceasta e în pericol să piardă, respectiv să lepede, i se dă **miez de nucă** amestecat cu miere, atunci, dacă e nevastă, nu pierde, dacă e vită, nu leapădă, ci îndată i se face mai bine.[17] Româncele din **Moldova**, când văd că unele femei îngreunate sunt în primejdie de-a pierde, caută **cruce de nucă**, adică **miez de nucă**, şi sămânţă de **crastaveţi**, le pisază mărunţel şi apoi, amestecându-le cu rachiu, cu vin sau chiar şi cu apă, le dau ca să le beie. Şi femeile îngreunate, făcând aceasta, îndată îşi vin în fire şi nu li se-ntâmplă apoi nici un rău.[18] Şi precum **crucea** sau **miezul de nucă** se-ntrebuinţează ca leac, tot aşa se-ntrebuinţează şi pielicioara ce se află pe dânsul. Aceasta se ia pe când miezul nu e încă uscat şi apoi, uscându-se şi fierbându-se, se dă de băut celor ce au **pântecare** sau **vintre**, cu deosebire însă copiilor celor mici.[19]

Cel ce voieşte ca să nu pătimească atunci când intră într-o casă nouă fierbe **unt de nucă**, unge de trei ori păreţii cu dânsul şi după aceasta nu numai că se poate muta în casă, dar e sigur că niciodată nu se vor prăsi juvini într-însa, cari pot să-i aducă vreo supărare.[20]

E adevărat că **miezul de nucă** e foarte bun, dar nu fiecăruia îi sufere. De-aceea oamenii ce nu le sufere nu-l mânâncă, căci cum îl mânâncă, îndată capătă **cel-perit**. Asemenea capătă **cel-perit** şi aceia cari mânâncă prea multe nuci deodată.[21]

Şi deoarece miezul fiecărei nuci e cu cruce, de aceea românii, şi mai ales cei din **Bucovina** şi **Moldova**, nicicând nu-l mânâncă în **Ziua Crucii**, 14 septemvrie, zicând că e păcat a-l mânca, pentru că Domnul nostru Isus Christos, când a răscumpărat neamul omenesc de sub jugul păcatului strămoşesc, a fost răstignit pe cruce.[22]

Pe când **miezul de nucă** mai mult se mânâncă decât se întrebuinţează ca leac, pe atunci **coaja de nucă** se-ntrebuinţează nu numai ca leac, ci şi spre producerea **coloarei negre** dintr-însa.

Aşa, dacă are cineva **durere de măsele**, româncele din **Bucovina** fierb **coajă de nucă** şi zama ei o ţin în gură.[23]

Dacă are cineva **pecingene**, care strică unghiile, pisază **coajă de nucă** şi, legând cu dânsa degetul atăcat, îl lasă astfel de cu sară şi până demineaţă. A doua zi demineaţă repeţeşte iarăşi legătura aceasta şi tot aşa până ce se vindecă pecingenea.[24]

Tot cam aşa fac şi românii din **Banat**. Aceştia ung **pecingenea** cu **must de ghijă** de nucă verde.[25] Pentru **întărirea pieptului** fac unii români bănăţeni, precum cei din Caransebeş, un rachiu

---

[16] Dat. rom. din Siret, dict. de I. Lipaş.

[17] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Transilvania, com. de dl P. Oltean: *Sâmburii de nucă amestecaţi în ovăs, se dau iepelor când sunt în primejdie să lepede.*

[18] S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 14.

[19] Dat. rom. din Bucovina.

[20] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 82.

[21] După cred. şi spusa rom. din Bucovina.

[22] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei: *Nucile, fiindcă au cruce, nu se mânâncă în Ziua Crucii, 14 septemvrie.*

[23] Dat. rom. din Ilişeşti, dict. de maica mea, Ruxanda.

[24] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[25] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 15: *Pecingenea se pierde dacă o ungi cu must de ghijă (coajă) de nucă verde.*

în care pun **coajă de nucă verde**, **gutâi-de-granat** (Iaponeserapfel), **cuicele**, coajă de **lămâie**, **cireşe-amare**. Iară alţii mai pun şi alte rădăcini.[26]

Unele romînce din **Moldova** păstrează la **friguri de trei zile** într-un şip de rachiu **coajă verde de nucă**, şi câte un păhar de rachiu de acesta îi dau apoi pătimaşului de băut, cu o sară înainte de ziua în care are să-l apuce **frigurile**.[27]

Alte romînce, tot din **Moldova**, sapă pentru **friguri vână de nuc**, i se **răzuieşte coaja** cea gălbuie şi se face dintr-însa o legătură cu care se leagă apoi la o mână ori la amândouă, împrejurul brăţerelor. Zama de **coajă de nucă**, îndulcită cu miere sau cu zăhar, se bea şi pentru **tusă**.[28]

Cu zamă de **coajă de nucă** se vindecă şi **râia**.[29] În fine, cu **coajă de nucă** romîncele din Bucovina fac şi **coloare neagră**. Când începe coaja a putrezi, atunci o pun într-o căldare ca să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, punând într-însa şi puţin **calacan**, ca să ţie, bagă într-însa sculele de lână, cari, stând înuntru un timp anumit, se fac negre.[30]

Nuca întreagă joacă asemenea un rol foarte însemnat în datinele şi credinţele românilor de pretutindene. Aşa romîncele din **Banat**, când scaldă copiii, pun în scăldătoarea acestora, pe lângă multe altele, încă şi una sau două **nuci**, anume ca aceştia să nu se vatăme.[31]

Romîncele din **Macedonia**, când îşi înţarcă copiii, iau o **nucă**, o dezghioacă, scot miezul dintr-însa, pun într-o găoace trei cărbuni aprinşi, pe cari îi stâng cu lapte din sânul lor, lipesc găocile iarăşi la un loc dimpreună cu cărbunii, de formează nuca aşa cum a fost din capul locului, şi aşa o păstrează până ce nasc un alt copil, apoi a treia zi de la naştere pun nuca pe foc, pentru ca să le vie lapte în abundenţă.[32]

Miresele din Bucovina, cari voiesc ca să nu aibă curând copii, îşi ajung acest scop, după credinţa lor, dacă iau la cununie în sân atâtea **nuci fripte**, pe cari le îngroapă apoi în pământ, câţi ani voiesc să fie fără copii.[33]

Floarea de nuc se-ntrebuinţează atât pentru **vătămătură**, cât şi pentru **alunele**.

Pentru **vătămătură** se pune în rachiu, în care stă mai multe zile, şi apoi rachiul acesta se bea, când are cineva **vătămătură**.[34]

Pentru **alunele** se pune în apă fierbinte ca să mocnească, şi apoi cu apă de aceasta se spală faţa plină de **alunele**.[35]

Frunza de nuc, când e mare, se pune peste burcă, care se coace în vatră, anume ca să nu ardă sub spuză.

Frunza de nuc pisată cu **brăileancă** şi pusă peste orişice rană, o vindecă.[36]

---

[26] Dr. G. Crăiniceanu: *De ale medicinei pop.*, publ. în *Familia*, an. XXIX, Oradea-mare, 1893, p. 247.
[27] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53.
[28] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[29] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53.
[30] Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; cf. şi Sim. Fl. Marian: **Cromatica**, p. 46.
[31] S. Fl. Marian: **Naşterea la români**, p. 84.
[32] *Idem de eadem*, p. 426.
[33] Dim. Dan: *Credinţe*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, 1895.
[34] Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei.
[35] Dat. rom. din Cireş, com. de Dugan, stud. gimn.
[36] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

Frunza de nuc e bună şi pentru **gance**, adică pentru un fel de rane învechite şi necurabile interne şi externe.

Gancea externă, numită şi **zgaibă**, se vindecă astfel: se fierbe frunză de nuc pisată cu **coajă de gorun**; cu zama călduţă ce iesă dintr-însa se spală mai adeseori ranele respective, până ce se pierd de tot. Dacă sunt rane la mâni ori la picioare, se fierbe **coajă de gorun** cu **frunză de piersec**, şi cel bolnav ţine mânele ori picioarele în zama ce iesă dintr-însele.[37]

Frunze de nuc fierte dau şi o scăldătoare bună de vindecat arşiţele trupului.

Frunze de nuc, dârmozie şi **năjiţă**, puse la un loc şi fierte, dau o scăldătoare care te scapă de fierbinţeli.[38] Din frunze şi **smicele de nuc** se fac scăldători pentru copiii ce zac de **scrofule**.[39]

Alte romînce, tot din **frunze de nuc** şi din **coji verzi de nucă**, fac scăldători atât pentru copiii **scrofuloşi**, cât şi pentru cei **slăbiţi**.

Tot acestora li se dă de băut şi ceai din **frunze** şi **coji de nucă**. Iar cu frunzele calde din scăldătoare se înfăşoară pântecele femeilor cari nu pot naşte, în timpul facerii.[40]

Scăldători din **frunză de nuc**, culeasă mai cu samă în **Ziua Crucii**, precum şi mai pe urmă, după ce începe a pica, se fac nu numai pentru cei ce pătimesc de oareşicare boală, ci şi pentru toţi copiii cei mici, anume ca aceştia să fie sănătoşi şi voinici.[41]

Iar scăldătoarea în care s-au scăldat copiii, şi cu deosebire copilele, atât romîncele din **Bucovina**, cât şi celea din **Transilvania** au datină de-a o arunca de regulă la trupina unui nuc.[42]

Ca dovadă despre această datină foarte lăţită ne poate servi şi următoarea doină din **Transilvania**:

Frunză verde de dudău,
Merge lelea p' îngă tău
Cu cunună de sasău.
Drăguţu-său o vedea
Şi din gur' aşa-i grăia:
- Trage-ţi, lele, cununa
Cam pe ochi, cam pe sprâncene
Că mă bagi în multe rele;
Cam pe coada ochiului,
Izvorul păcatului.
Eu, lele, de dorul tău
Nu poci sluji domnu-meu,
Nici s-ascult pe tată-meu!
- Bade, nu te supăra,

[37] S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 610.
[38] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[39] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[40] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 53.
[41] Dat. rom. din Bucovina.
[42] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 332: *Romîncele au obicei a vărsa apa (ciupa) în care şi-au scăldat copiii, şi cu deosebire copilele, la tulpina unui nuc.*

Că, zău, nu e vina mea,
Ci-i vina măicuţă-mea,
Ea frumoasă m-a făcut
Şi eu ţie ţi-am plăcut
Ca ***piperiul*** *grecilor,*
Ca tămâia popilor.
Când măicuţa m-a scăldat
Ea ciupa că mi-a ţipat
Tot în umbra nucilor
Spre chinul voinicilor.[43]

Din **frunza de nuc** îşi fac şi fetele lăutoare cu care se lau pe cap, anume ca părul să li se întărească şi să nu-şi piardă coloarea. Lăutoarea aceasta o aruncă apoi şi ele, ca şi mamele scăldătoarea copiilor, la trupina unui nuc.

Iar părul rămas în dinţii pieptenului, după ce s-au pieptănat, îl vâră într-o **scorbură de nuc**, crezând că, făcând-o aceasta, vor căpăta păr lung şi frumos prin care vor atrage pe feciori.[44]

Smicelele sau **rămurelele de nuc** le întrebuinţează o samă la **durerea de măsele.**

Spre scopul acesta iau **smicele de nuc,** curăţesc coaja cea neagră de pe deasupra şi-o aruncă, iau coaja cea verde dinlăuntru, o pun într-o ulcică noauă, toarnă într-însa oţet de vin până ce covârşeşte coaja, pun în ea şi o bucăţică de **piatră acră** şi o bucăţică de **ciocălău de păpuşoi;** apoi, astupând cu aluăţel ulcica, o pun să fiarbă până ce scade două părţi, şi după aceea, răcorindu-se şi rămâind numai călduţă, ţin oţetul acesta în gură, în partea măselei care-i doare. Făcând aceasta, le trece durerea.[45]

Românii din **Banat,** tot pentru **durere de măsele,** fierb coajă de **rădăcină de nuc** şi zama ce iesă dintr-însa o ţin apoi în gură.[46]

Când umbla Preacurata Fecioară Maria, căutându-l pe fiul său, Domnul nostru Isus Christos, care fusese prins de jidovi şi dus ca să-l răstignească, a ajuns la un izvor peste care se întindea cu umbră mare şi adâncă un ***nuc.***

Maica Domnului, *voind să treacă izvorul, i-a zis:*

- O, ***nuc!*** *apleacă-ţi o ramură peste apă să trec dincolo, căci mă aşteaptă fiul meu chinuit de jidovi!*

Şi ***nucul*** *şi-a aplecat o ramură şi a trecut Maria şi, trecând, l-a binecuvântat, zicându-i:*

- Fii binecuvântat, ***nucule!*** *din lemnul tău să se facă icoane!*

Şi rostind cuvintele acestea, a plecat mai departe.[47]

---

[43] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 17-18.

[44] Dat. rom. din Bucovina; cf. şi Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 332: *Asemenea fac şi fetele cu apa în care s-au spălat. Totodată părul ce le rămâne la pieptănat îl vâră fetele într-o scorbură de nuc, căci astfel, cred ele că vor avea totdeauna cozi lungi şi frumoase.*

[45] Lupaşcu: **Medicina babelor,** p. 60.

[46] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 6.

[47] Sim. Fl. Marian: **Legendele Maicii Domnului,** p. 235.

Dar cum l-a binecuvântat Maica Domnului, aşa s-a şi întâmplat, căci de-atunci şi până în ziua de astăzi se fac din **lemn de nuc** cele mai frumoase **icoane săpate.**

Şi pe lângă icoane se mai fac din lemnul său şi alte obiecte trebuincioase la casa omului, precum: mese, dulapuri, scaune şi altele de-asemenea.

Cu toate că **nucul** e aşa de iubit şi spre feliurite lucruri întrebuinţat de români, totuşi sunt unii cari cred şi zic că nu e bine a se culca şi a dormi la umbra lui, căci, trecând foarte adeseori şi jucând **ielele** pe sub dânsul şi aflându-te dormind sub umbra lui, îţi iau o mână, un picior, ori chiar şi amândouă.[48]

Şi deoarece **ielele** sunt sinonime cu **miluitele**, de-aceea româncele ştiutoare din **Banat**, unde e întrebuinţată numirea din urmă a fiinţelor acestora, când descântă celor ce au **boala cea rea** sau **boala mare**, care de multe ori se capătă din cauză că cei ce pătimesc de dânsa au trecut când au jucat **miluitele** prin jocul lor şi prin aceasta le-au conturbat, întrebuinţează o **ţeavă de nuc**, care s-a îngăurit cu **burghiul** sau sfredelul (spiţelnic), iar nu cu foc, şi-n care cel bolnav stupeşte de trei ori înainte de descântare, şi apoi, astupându-se la capete câte cu un dop făcut din cămeşa bolnavului, încep a descânta şi a zice, între multe altele, şi următoarele cuvinte:

- *Când a mai răsări, lăstări, înflori şi face* ***nuci*** *ţeava aceasta, atunci să mai capete N.* ***boala mare!...***[49]

Nucul şi mai ales fructul lui, adică **nuca**, figurează foarte adeseori şi-n fruntea unor doine poporale.

Iată şi una dintre doinele acestea, şi anume din **Ţara-românească**:

Frunză verde ***nucuşoară,***
Drăguţa de astă vară
Se roagă s-o iubesc iară;
Dar eu, zău, n-am nebunit
Să iubesc ce-am părăsit! [50]

Alta, tot din **Ţara-românească**, jud. Teleorman:

Frunză verde ***nucă-sacă,***
Nu caut că eşti săracă,
Că nu-mi trebe boi nici vacă,
Numai ochii tăi să-mi placă.
Ochii şi sprâncenele,
Gâtul şi mărgelele,
C-alea fac dragostele.
De n-ar fi ochi şi sprâncene
N-ar mai fi păcate grele! [51]

A treia, din **Transilvania**:

Frunză verde ***nuc' amară,***

[48] Cred. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[49] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 543.
[50] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 741.
[51] *Idem de eadem*, p. 754.

Badea-i mânios de-asară,
Că n-am şest cu el afară ...
*Foaie verde **flori de fragă**,*
Iartă, badeo, iartă dragă,
Că nu m-a lăsat maica
Să vin lângă dumneata,
Şi mi-a dat o sită deasă
Să nu ies sara din casă.
Când a fost de sărutat,
Ea m-a pus la frământat.
Când a fost să-mi stâmpăr dorul,
Ea m-a pus să arz cuptorul! [52]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că atât **nucul** cât şi **nuca** au dat naştere în decursul timpului la mai multe proverbe şi cimilituri, cari sunt mai pretutindene răspândite şi cunoscute.

Iată şi proverbele respective:

Care va miezu, să spargă nuca.
Cine vrea miezul, să spargă nuca.
Cine va să mânânce miezul, sparge nuca.
Ca să mânânci miezul, trebuie să spargi nuca.

Adică lucrul bun cu anevoie se dobândeşte.

Orice nucă în găoacea sa.

Adică fieşcare sub acoperământul său.

Tac, fac
Ca nucile-n sac.

Se zice despre cei nevoiaşi.

O singură nucă nu sună-ntr-un sac.

Adică: un ban într-o pungă, sau: un om singur nu poate nemică face fără ajutorul altora.

Nu toată nuca are miez bun şi sănătos.

Să nu judecăm după faţă, căci vom fi adeseori înşălaţi.

Bate nucile până nu pică frunza.

Să facem orice lucru la vreme; dacă batem nucile după ce pică frunza, găsim miezul supt şi uscat.

Omul se cunoaşte din vorba sa, cum şi nuca cea sacă din uşurinţa sa.
Omul prost din vorbuliţă
Şi nuca din uşurinţă.
Cică spun nucile că din soiul lor sunt migdalele.

Zicală aristocratică din Moldova, care biciuieşte pe oamenii de rând, cari vor să se asemene cu boierii.

Ş' nuca ş' chiatra tu mână lui este.[53]

---

[52] Iarnik-Bârsan, op. cit., p. 105.
[53] *Şi nuca şi piatra în mâna lui este.*

La năs îi nuca, la năs îi chiatra.[54]
Adică totul stă în mâna noastră; de la noi atârnă numai ca să facem un lucru.
Se lipi ca nuca în părete.
Se lovi ca nuca în părete.
Ca nuca-n părete se lipeşte.
Se prinde ca nuca în părete.
Se potriveşte ca nuca-n părete.
Se nimereşte ca nuca-n părete.
S-au prins ca nuca-n părete.
O lovi ca nuca în părete.
A nimeri ca nuca-n părete.
Se lovi ca nuca în gard.
Se zice pentru vorbele cele nepotrivite.
A face treabă cât o nucă.
Adică treabă de nemic.
Ca o nucă costelivă.
Se zice despre omul fără miez; câteodată şi de cel uscat, slab la trup.[55]
Vorbele celor mari sunt ca smochinele de dulci,
Iar vorbele celor mici sună ca nişte nuci.
Arată trecerea pe care o are omul bogat la orice.[56]
Slujba sacă, ca o nucă costelivă.
Când slujeşti fără a te folosi cu nemica.[57]
Judecătorii mânâncă miezul şi împricinaţii coaja nucii.
Arată venalitatea judecătoriului şi paguba sigură a celor cari aleargă la judecată.[58]
Iată acuma şi cimiliturile, şi anume: mai întâi despre **nuc**:

Am un păun
Cu penele-n drum.

Ce e nalt ca casa,
Verde ca mătasa
Şi amar ca fierea
Şi dulce ca mierea?

Nalt cât casa,
Verde ca mătasa,
Dulce ca mierea,

[54] *La dânsul e nuca, la dânsul e piatra.*
[55] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 226-229.
[56] *Idem de eadem*, vol. II, p. 815.
[57] *Idem de eadem*, vol. IV, p. 605.
[58] *Idem de eadem*, vol. V, p. 368.

Amar ca fierea.

Înalt ca casa,
Rotund ca masa,
Dulce ca mierea,
Amar ca fierea.

Amar ca hierea
Şi dulţe ca mierea.

Jos prescure,
Sus pădure,
Dulce ca mierea,
Amar ca fierea.[59]

Despre **nucă**:

Am patru fraţi voinici,
Îmbrăcaţi toţi într-un cojoc.

Am patru voinici,
Câteşipatru mici,
Toţi grămadă la un loc
Învăliţi într-un cojoc.

Patru fraţi într-un cojoc.

Patru fraţi, într-un cojoc învăliţi.

Am un cojoc şi ţine patru fraţi în el.

Am un cojoc
Şi ţine patru fraţi la un loc.

Am patru fraţi
Ce sunt îmbrăcaţi
La un loc
C-un cojoc.

Patru fraţi la un loc
Puşi cu toţi într-un cojoc.

[59] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 243-244.

Patru fraţi
Gemeni născuţi
Toţi îmbrăţişaţi
Crescuţi
Oricând îi vezi la un loc
Învăliţi într-un cojoc.

Am patru fraţi
Într-o cămaşă îmbrăcaţi.

Am un om cu patru fraţi
Într-o cămaşă îmbrăcaţi.

Patru fraţi
Într-o cămaşă-mbrăcaţi.

Sunt de-a gemenea patru fraţi
Toţi într-o cămaşă îmbrăcaţi.

Patru fraţi giameni crescuţi
Ş'ntr-unã cămeaşe'ncrescuţi.

Patru fraţi tu nă câmeaşî.

Am patru fraţi gemeni
Îmbrăcaţi într-o coajă.

Patru fraţi
Într-o haină îmbrăcaţi.

Sunt patru fraţi într-o casă
Şi când deschideţi uşa, toţi ies afară.

Am patru surori gemene,
Îmbrăcate toate într-un cojoc.

Am patru surori gemene
La un loc
Într-un cojoc.

Am un cojoc
Şi ţine patru surori

Gemene în el.

Am patru surori gemene
Îmbrăcate într-o coajă.[60]

*

Frunza de **nuc** e bună pentru vindecatul **orbalţului.**[61]

*

Nucul.[62]

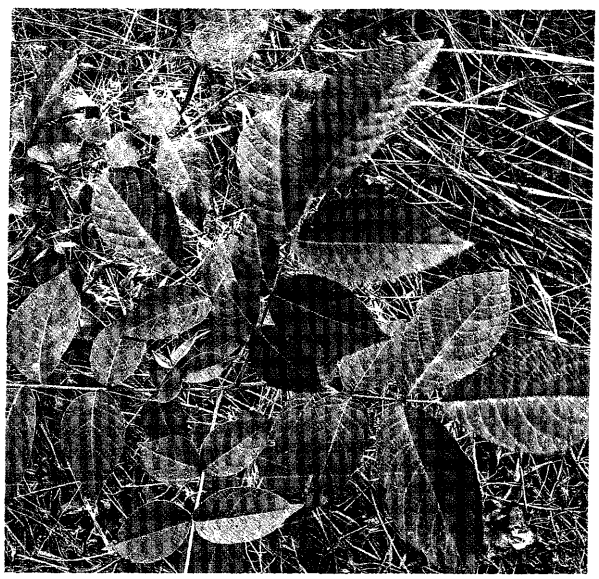

[60] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 239-241.
[61] Com. de dl Adrian Oţoiu, teolog în Blaj.
[62] Bălăşel, nr. 111, 173; Tud. Pamfile, I, p. 26; Papahagi, p. 239, 289, 291, 303; Sala, coala I, p. 2, coala III, p. 4; coala IV, p. 1, 2; ***Buletinul***, p. 190, 210, 220, 229, 251, 272, 275, 277; ***Şezătoarea***, II, p. 220.

444.

Nucușoara.

(Myristica fragrans Houtt.)

În țările tropice se cultivă un pomișor, originar din insulele Moluce, care se numește lat. Myristica fragrans Houtt.

Semințele aromatice ale acestui pomișor exotic sunt cunoscute de poporul nostru sub numirile de Nucă-de-mare, Nucșoară și Nucușoară. Iar arilul cărnos al semințelor sale (macisul) este cunoscut sub numirea populară de Frunzișoară.[1]

Atât semințele acestui arbust, adică Nucșoara, cât și arilul cel cărnos, adică Frunzișoara, se întrebuințează de poporul nostru ca leac contra vătămăturei și a curșoarei.

Când are cine-va vătămătură, adică durere de pântece sau de rânză, după cum spun românii din unele părți ale Transilvaniei, se pisază o nucușoară mărunțel, se pune în rachiu cu coajă cu tot și rachiul acesta apoi se bea.[2]

1) Pantu: Vocab. p. 29.

306. Nucușoara
(Myristica fragrans Houtt.)

[1] Pantu: Vocab., p. 29.

[2] Dat. rom. din Moldova, jud. Botoșani, com. Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz; a celor din Transilvania, com. Teiuș, dict. de Maria Rațiu: *Nucșoara se folosește la durere de rânză.*

Dacă are cineva **scursoare**, se ia o **nucă-de-mare** sau **nucşoară**, se pisază mărunţel, se fierbe în vin roşu şi apoi vinul acesta, strecurându-se, se dă bolnavului, călduţ, de băut.[3]

*

Nucşoara[4], **nuca-de-mare**[5].

[3] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 27.
[4] *Şezătoarea*, IV, p. 24; Panţu: **Plantele**, p. 189.
[5] *Familia*, XXVII, p. 591.

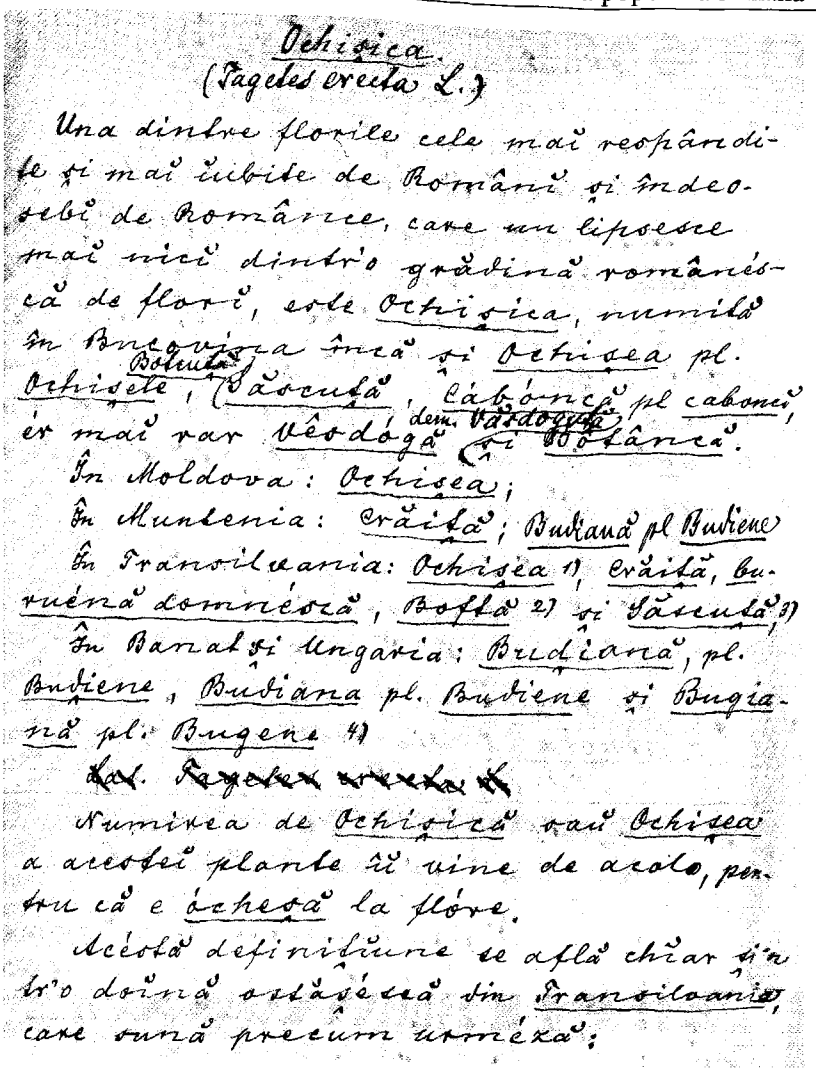

Ochişica.
(Tagetes erecta L.)

Una dintre florile cele mai reŏpândite şi mai iubite de Românĭ şi îndeosebĭ de Romînce, care nu lipseşte mai nicĭ dintr'o grădină românéscă de florĭ, este Ochişica, numită în Bucovina încă şi Ochişea pl. Ochişele, Botcuţă, Săscuţă, Cábóncă pl cabonĭ, ér mai rar Vêzdógă dem. Văzdoguţă şi Botâncă.

În Moldova: Ochişea;

În Muntenia: Crăiţă; Budiană pl Budiene

În Transilvania: Ochişea 1), Crăiţă, Buruéna domnéscă, Boftă 2) şi Săscuţă 3)

În Banat şi Ungaria: Budiana, pl. Budiene, Budiana pl. Budiene şi Bugiană pl. Bugene 4)

Lat. Tagetes erecta L.

Numirea de Ochişică saŭ Ochişea a acestĕi plante îĭ vine de acolo, pentru că e áchesŏă la flóre.

Acéstă definiţiune se află chiar şi într'o doïnă ardĕléscă din Transilvania, care sună precum urméză:

307. Ochişica
(Tagetes erecta L.)

Una dintre florile cele mai răspândite şi mai iubite de români şi îndeosebi de românce, care nu lipseşte mai nici dintr-o grădină românească de flori, este **ochişica**, numită în Bucovina încă şi **ochişea** pl. **ochişele, botcuţă, săscuţă, caboancă** pl. **caboncĭ** iar mai rar **vâzdoagă** dem. **văzdoguţă** şi **botâncă.**

În Moldova: **ochişea;**

În Muntenia: **crăiţă, budiană** pl. **budiene;**

În Transilvania: **ochişea**[1], **crăiţă, buruiană domnească, boftă**[2] şi **săscuţă**[3];

În Banat şi Ungaria: **buziană** pl. **buziene, budiană** pl. **budiene** şi **bugiană** pl. **bugene.**[4]

---

[1] *Familia*, an. XXVI, p. 140.

[2] Porcius, *op. cit.*, p. 119.

[3] *Albina*, an. II, Viena, 1867, nr. 3-137.

[4] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 573; T. T. Burada: **Dat. pop. rom. la înmorm.**, p. 41: ***Budiene**, e o plantă ce face flori galbine, care când se usucă nu-şi schimbă coloarea.*; vezi şi poeziile pop. ce se reproduc mai la vale; cf. şi Panţu: **Vocab.**, p. 46.

Numirea de **ochişică** sau **ochişea** a acestei plante îi vine de acolo, pentru că e **oacheşă** la floare.

Această definiţiune se află chiar şi-ntr-o doină ostăşească din **Transilvania**, care sună precum urmează:

S-a dus badea-n cătunie,
Mi-o lăsat grădina mie
Şi arată şi grapată,
Numai cât nu-i sămănată;
*Sămănare-aş **ochişele**,*
Badea-i oacheş ca şi ele;
*Sămănare-aş **cănăcei**,*
Badea-i roşu ca şi ei;
*Sămănare-aş **magheran**,*
Badea-i tânăr şi viclean.[5]

Altă doină, de pe malul Timişului, în **Ungaria**, ne spune asemenea: câtu-i ţara ungurească de mare, nu-i nici o fată aşa de voinică şi de frumoasă ca fata românească, la faţă ca o **bugiană**, adică **oacheşă**. Iată şi doina respectivă:

Umblai ţara ungurească,
Nu-i ca fata românească,
Că la spate-i ca catana,
La faţă-i ca bugiana ...
***Bugiană** din trei crengi,*
Haidaţi, nană, mă petreci,
Mă petreci prin graiul des
Vreo lună să nu mai ieş.[6]

Gura unei fete frumoase, după expresiunea altei doine, tot de pe malul Timişului, e asemenea unei **bugiene**. Iată şi această doină:

Mândra mea o cheamă Ana,
*Gura ei ca **bugiana**;*
Bugiana-i de purtat,
Gura ei de sărutat.[7]

În fine, genele unui fecior voinic şi frumos, după expresiunea românilor din unele părţi ale **Banatului**, sunt ca şi **roaua de pe bugene**, căci iată ce ne spune o doină din Vărădia în privinţa aceasta:

Frumos e badea la gene
Ca roaua de pe bugene;
Frumos e badea la gură
Ca şi roaua de pe mură;

---

[5] M. Viorescu: ***Doine din Ardeal***, publ. în *Familia*, an. XXVI, p. 140.
[6] ***Luminătoriul***, an. X, Timişoara, 1889, nr. 83.
[7] ***Ţara nouă***, an. II, Bucureşti, 1886, p. 628.

Frumos mi-i badea la faţă
Ca roaua de demineaţă.[8]

Fiind **ochişica** o floare frumoasă, oacheşă şi ca atare nu numai cultivată mai prin toate grădinile, ci, după cum am mai spus, şi foarte iubită de români, de-aceea nu o dată o poartă fetele la ureche, iară feciorii în căciule şi pălării.

Atât datina aceasta, cât şi dragostea ce-o arată românii ochişelelor, se vede şi din următoarea doină de lângă Surul, în **Transilvania**:

Ochişeană, ochişea,
Doar eu am gândit aşea,
Că tu-nflori pe sama mea;
Dară tu ai înflorit
Pe sama unui urât,
El a trecut şi te-a rupt
Şi te-a pus în pălărie
Să nu-mi mai fii dragă mie.[9]

Şi deoarece **ochişeaua** e foarte iubită de români, de-aceea figurează ea foarte adeseori şi-n fruntea doinelor poporane. Încă, contra regulei generale, nu totdeauna la sfârşitul versului prim, ci schimbiş, când la începutul şi când la sfârşitul acestuia, şi mai totdeauna ca un semn de despărţire şi părere de rău.

Dovadă despre aceasta avem, pe lângă doina reprodusă mai sus, încă şi următoarele trei doine, toate de pe malul Timişului, în cari planta aceasta figurează la început:

Bugiană *de pe şândră,*
Cată-ţi, bade, altă mândră,
Că de mine n-ai dobândă,
Că ai noştri mă mărită
Şi rămâi cu gura friptă.[10]

Bugiană *din trei flori,*
Haid să facem sărbători
La fete şi la feciori,
La nevestele-nvălite,
Sărbătorile-ncâlcite.

Bugiană *din grădină!*
Să te sap din rădăcină,
Să te sădesc la fântână,
La fântână-ntre cărări,
Unde trec multe muieri.

[8] En. Hodoş: Poezii pop., p. 62.
[9] Anastasia Leonescu: ***Poezii pop.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 31.
[10] ***Ţara nouă***, an. II, Bucureşti, 1886, p. 627.

O trece şi mândra mea
Să-i dau rachie să bea,
Să-i dau ***rachie de prună,***
Să-i fac inimioara bună,
Să-i dau ***rachie de pară***
Să-i fac inimioar'amară.[11]

La sfârşitul versului, în următoarele doine din **Muntenia**:

Foaie verde şi-o ***crăiţă,***
Ibovnica lui Năiţă
S-a făcut călugăriţă,
Şi-l tot cată în neştire
Colo sus la mănăstire,
Şi-l tot cheamă, şi-l tot plânge,
Vărsând lacrimi, vărsând sânge.

Foaie verde şi-o ***crăiţă,***
Am avut d'o puiculiţă,
Puiculiţă bălăioară,
Cu cosiţă gălbioară,
Dar duşmanii mi-o luară.[12]

Şi-ntr-una din [...]:

Frunză verde ***ochişele,***
Cum o să petrec cu jele,
Cu amar şi cu durere
Toate dragostile mele.[13]

Iară într-o doină din **Transilvania** miazănopţială, figurează **ochişeana** şi ca poreclă, ce-o dă un fecior fostei sale iubite pe care a urât-o din cauza unor minciuni şi apoi a părăsit-o.

Iată şi doina respectivă:

- Bădiţă de peste drum,
Porecli-te-aş, nu ştiu cum!
Porecli-te-aş ***madaran,***
Numele nu ţi-l aflam!
- Săscuţă din grădinuţă,
De doi ani mi-ai fost drăguţă,
Num'amu de două luni
Te-am urât pentru minciuni,
Că minciunile nu-mi plac,
Nici gurile ce le fac,

[11] ***Luminătoriul***, an. X, nr. 83.
[12] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 288 şi 319.
[13] ***Familia***, an. XXX, p. 295.

Nici minciunile nu-s bune,
Nici gurile cui le spune!
- Bade! de dragostea noastră
Răsărit-au ***rugi*** *în coastă,*
Nu ştiu cine ce-a minţit
Şi noi, bade, ne-am urât![14]

Pe lângă cele arătate în şirele de până aici, atât în **Bucovina**, cât şi-n celelalte părţi locuite de români, este adeseori datină de-a se sămăna pe mormântul fetelor de curând repăusate, pe lângă **busuioc** şi **fonfiu** sau **bărbănoc**, încă şi **budiene**.[15]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că românii din **Banat** cred că există un fel de **zâne** foarte rele şi răzbunătoare, pe cari le numesc cu un nume colectiv **miluite**.

Mai departe cred ei că dacă vreun om a vătămat cândva cu ştiinţă sau fără ştiinţă pe aceste **zâne**: în călătoriile lor, în petrecerile lor, în ospătările lor, în giocurile lor, ori va fi răsturnat masa lor, va fi vărsat paharul lor, va fi frânt cornul la boii cari le trag carele lor, le va fi încungiurat, auzind că vreuna din ele cheamă în singurătate pe cineva, şi din cauza aceasta a fost apoi vătămat sau pocit de dânsele, cu nemică nu le poate împăca şi pe sine a se vindeca de boala cea grea şi îndelungată în care a căzut, decât prin punerea sacrificiilor sau **cinstelor** la care ocaziune li se invoacă numele, şi anume punerea **cinstelor albe**, dacă vrăjitoarea care le pune crede că cel morbos va fi vătămat de **zâne albe** sau **luminate**; **negre**, dacă crede că cel morbos va fi vătămat **elementele negre**, **întunicate** sau **ale iadului**; şi **pestriţe**, dacă ambele aceste sacrificii puse nu ajută, căci atunci se crede că cel morbos va fi vătămat deodată ambele puteri, şi pe cele cereşti luminate, şi pe cele ale iadului întunecate.

Iar dacă toate sacrificiile acestea nu ajută, atunci se pun **sacrificiile păsereşti**, cugetând cum că la izvoare, râuri ori alte locuri, din necruţare păserească îl va fi ajuns boala pe cel morbos.

Şi dacă nici aceste sacrificii nu ajută, atunci se crede cum că cel morbos s-a **antenit** în cale cu zâna cea miluită, cea împietrită, cu părul şi încingătoarea de şerpi împietrită, căci care s-a **antenit** şi este **haluit** de dânsa nu mai află leac în lume şi trebuie să moară.

Ce se atinge în special de punerea sacrificiilor, S. Mangiuca scrie:

Este un ce sublim şi cuceritoriu a vedea la un morbos zăcând în pat, sacrificiile cu două lumini aprinse, puse pe masă lângă pat, chilia plină de muieri, încet adânc ascultătoare şi privitoare, când descântătoarea, încungiurată de nouă administrante, tot muieri ştiutoare, ţinând o găină (albă, dacă se pun ***sacrificiile albe, neagră, dacă se pun sacrificiile negre, şi pestriţă****, dacă se pun cele pestriţe) pe braţul mânei stângi de la uşa chiliei, tot făcându-şi cruce şi închinându-se, se apropie de masă, pe care sunt puse sacrificiile, dinaintea cărei ajungând face mătanii şi sculându-se face cruce, apoi, sărutând masa sacrificiilor, începe a invoca (striga) zânele, numindu-le astfel:*

Ana Budiană
Stana Ogresteană,
Lina Magdalină

[14] *Albina*, an. II, Viena, 1867, nr. 30-137.
[15] T. T. Burada: **Înmorm.**, p. 41.

Floare de grădină,
Iană Sâmziană,
Chită Semelchită,
Rujă Rujalină,
Doamna florilor,
Stăpâna grădinilor
Şi a zânelor,
Santalină
Cea cu dar plină,
Avrămeasă-creştinească
Doamn' aleasă,
Şi tu, Ilie Ciocaş,
Veniţi şi vă adunaţi,
Din toate ţările unde vă aflaţi![16]
Veniţi
Să primiţi
Şi lui N. leac îi dăruiţi,
De boala lui îl zviduiţi,
Şi să-l lăsaţi curat,
Ca aurul străcurat,
Ca steaua din sănin
Ca luna de plin. Amin![17]

După credinţa românilor din alte părţi ale **Banatului**, numele celor nouă zâne sunt acestea:

Sânziană
Cosânziană,
Leoşteană,
Budiană,
Ogresciană,
Firandă,
Bosioacă,
Anisia.

După cari urmează:

Stăgăraş,
Carabaş, şi
Cociaş.[18]

Din amândouă citatele acestea rezultă că una din cele nouă zâne sau miluite se numeşte **Ana Budiana** sau simplu, **Budiana**.

---

[16] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 573.
[17] S. Liuba şi Aur. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 623.
[18] Liuba-Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVII, p. 623.

Deci **ochişica** sau, după cum o numesc bănăţenii, **budiana, buziana** şi **bugiana**, e consăcrată acestei zâne, acestei **crăiţe.**

Însă nu numai zâna aceasta îşi are numirea sa proprie care-i poartă numele, ci şi celelalte opt, căci toate numele lor sunt la românii bănăţeni totodată şi nume de plante.

Iată cum le defineşte S. Mangiuca pe cele înşirate de dânsul:

***Budiană**, Tagetes erecta;*
***Ogresteană**, Galiopsis tinctoria;*
***Magdalină**, nu-i cunoaşte numele lat.;*
***Sânziană**, Galium verum;*
***Semelchită**, Melilotus coerulea;*
***Rujalină**, Rosa sau Trandafir;*
***Santalină**, Santolina, Heiligenkrant;*
***Avrămeasă-creştinească**, Gratiola off.;*
***Floare-albastră**, Iris germanica.*[19]

*

Crăiţa[20], **ochişeana**[21].

[19] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 524-525 şi 573.
[20] Tocilescu: **Materialuri**, I, p. II, p. 787, 1059; Tud. Pamfile, I, p. 50.
[21] O plantă. Vezi o poezie pop. despre dânsa, publ. în ***Familia***, an. X, p. 31.

308. Ochiul-broaştei
(Veronica triphyllos L.)

123
Ochiul broaştei.
(Veronica triphyllos L.)

Ochiul broaştei e o plantă nu tocmai mare, care creşte pe arături, pe fânaţe şi pe priloage şi care are floricică albastră ce-va mai mare de cât cea de Ochiul-şerpelui, lat. Myosotis palustris Roth.[1]

Despre această plantă, care înfloreşte de cum se desprimăvărează şi până spre Duminica mare, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Când a făcut Dumnezău toate florile şi buruienile câte se află în lume, i-a dat fie-căreia şi câte un nume ca să ştie cum se chiamă.

„Tot aşa a făcut el şi cu Ochiul broaştei. Acesteia încă i-a dat un nume.

„Mai pe urmă, după ce le-a sfârşit acuma de făcut, le-a chiemat pre toate la sine şi, voind a şti ori de nu şi-au uitat vre una numele, le-a întrebat pre toate cum se chiamă.

„Şi toate florile şi buruienele i-au spus

D. Dat. Rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi: „Ochiul broaştei e ce-va mai mare la floare de cât Nu-mă-uita."

Ochiul-broaştei e o plantă nu tocmai mare, care creşte pe arături, pe fânaţe şi pe priloage şi care are floricică albastră, ceva mai mare decât cea de **ochiul-şerpelui**, lat. Myosotis palustris Roth.[1]

Despre această plantă, care înfloreşte de cum se desprimăvărează şi până spre Duminica mare, există la românii din **Bucovina** următoarea legendă:

Când a făcut Dumnezău toate florile şi buruienile câte se află în lume, i-a dat fiecăreia şi câte un nume, ca să ştie cum se cheamă.

Tot aşa a făcut el şi cu **ochiul-broaştei.** *Acesteia încă i-a dat un nume.*

Mai pe urmă, după ce le-a sfârşit acuma de făcut, le-a chemat pe toate la sine şi, voind a şti ori de nu şi-a uitat vreuna numele, le-a întrebat pe toate cum se cheamă.

[1] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi: ***Ochiul-broaştei*** *e ceva mai mare la floare decât* ***nu-mă-uita.***

Şi toate florile şi buruienile i-au spus cum se cheamă, numai ***ochiul-broaştei****, uitându-şi numele, n-a ştiut ce să-i spuie. De-aceea, când a întrebat-o Dumnezău cum se cheamă, a înholbat nişte ochi mari ca o broască şi s-a uitat la dânsul cu gura căscată.*

Dumnezău, văzând că şi-a uitat numele şi că se-nhoalbă aşa de urât la dânsul, a blăstămat-o şi a pedepsit-o, zicând:

- Fiindcă ţi-ai uitat numele şi te-nholbi ca o broască zăpăcită la mine, de-aceea să ştii că, de azi înainte, nu te vei mai chema ca până acuma, ci ***ochiul-broaştei****, nici nu te vei arăta pintre celelalte flori, ci vei petrece mai mult pe arături, pe priloage şi pe fânaţe, pintre ierburi.*

Şi de-atunci se cheamă floarea aceasta ***ochiul-broaştei****. Şi tot de-atuncea creşte ea mai mult pe arături, pe priloage şi pe fânaţe.*[2]

Ochiul-broaştei e bun de **răul copiilor.**

Se face dintr-însul şi din apă ne-ncepută scăldătoare, în care se scaldă copilul bolnav de **răul copiilor**, demineţile în nouă zile dupăolaltă. Iar după ce se scaldă, i se dă în fiecare zi câte de trei ori, cu vârvul degetului celui mic de la mâna dreaptă, câte o ţâră de apă din scăldătoare să beie, şi apoi îi trece.[3]

[2] Din Tişăuţ, distr. Sucevii, com. de Traian Mleşniţă, stud. gimn.
[3] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

309. Ochiul-mâţei
(Echium vulgare L.)

357

Ochiul-mâţei

(Echium vulgare L.)

Ochiul-mâţei, numit în Bucovina încă şi Ghimpoasă, Schinoasă sau Spinoasă; în Moldova: Buruiană-de-jupituri; iară în alte părţi locuite de Români: Capul-viperei, Iarba-şearpelui şi Viperină, este o plantă aspru-păroasă, care creşte pe locurile cele pietroase şi uscăcioase, pe fânaţe şi pe lângă drumuri, şi care înfloreşte începând din luna lui Iunie şi până în Septemvrie. Are floare albastră, rar când albă sau roşie, şi frunze lungăreţe şi mai tot aşa de păroase ca şi bulihăul.

Ochiul-mâţei, după cum spun românce din Moldova, jud. Suceava, e bun de făcut cu dânsul oblojele celor ce li se jupesc mânele sau picioarele.

Spre scopul acesta se culege în mănunchiuri (buchete) de câte 9, 7, 5, 3 şi 1 fire; se pun toate mănunchiurile acestea într'o oală nouă smălţuită, se fierb cu apă ne'ncepută, numai în pară, nu şi pe cărbuni, şi cu zama ce iesă dintr-însele se spală cei bolnavi de jupituri, iar cu bulihăul fiert se fac oblojele.

D. Panţu: Plantele p. 46 şi 130.

[1] Panţu: **Plantele**, p. 46 şi 130.

Spălatul cu dânsul se face numai pe la sfârşitul luminii, când luna e pe sfârşite.[2]

Afară de **ochiul-mâţei,** despre care ni-a fost până aice vorba, se mai află încă două plante, cari se ţin de familia lui şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume.

Iară acelea sunt:

Coada-vacii, lat. Echium altissimum Jacq., care creşte mai tot pe acelea locuri ca şi **ochiul-mâţei** şi care e tot aşa de aspru şi ţăpos-păroasă, însă care are flori albe; şi

Capul-şearpelui, lat. Echium rubrum Jacq., care creşte pe fânaţe, pe coline uscăcioase, prin rărişuri de păduri şi prin tufişuri şi care e asemenea acoperit cu peri aspri, însă care are flori roşii ca sângele.[3]

[2] Panţu: **Plantele,** p. 46 şi 130.

[3] Panţu: **Plantele,** p. 46 şi 69.

310. Ochiul-şerpelui
(Myosotis palustris Roth.)

Ochiul şerpelui. 369
(Myosotis palustris Roth.)

Pe fânaţele cele umede şi umbroase, pe lângă belţi şi mlaştini, precum şi pe malurile râurilor şi ale păreielor, orişicine poate foarte lesne să observe o plantă nu prea mare, care înfloreşte în luna lui Maiu, Iunie şi Iulie, şi a cărei floare măşcată e de coloare deschis-albastră şi la mijloc cu un punct auriu, iară frunzele înguste, lungăreţe şi goale asemenea unei urechi de şoarec.

Această plantă se numeşte în Bucovina Ochiul-şerpelui şi Grâul cucului[1]; iară în Transilvania: Ochiul-şerpelui, Ochii-păseruicii şi Urechea-şoarecelui[2].

În unele părţi, atât din Bucovina, cât şi din celelalte ţări locuite de români, şi mai ales pe la oraşe, se mai numeşte planta aceasta şi Nu-mă-uita.[3]

1). Pantu: Vocab. p. 29.
2). Porcius: Flora. p. 91; - Brândză: Limba col. publ. în op. cit. p. 227; - Pantu: Vocab. p. 29.
3). Pantu: Vocab. p. 29; - Grecescu: Conspect. p. 408; Porcius: Flora p. 91; - Brandză: Prodrom p. 377.

Deşi numirea **nu-mă-uita** a plantei acesteia, după părerea mea, seamănă a fi tradusă din germ. **Vergissmeinnicht** şi-ntrodusă abia în timpul mai nou pe ici-colea în sânul poporului de la

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 29.
[2] Porcius: **Flora**, p. 91; Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 227; Panţu: **Vocab.**, p. 29.
[3] Panţu: **Vocab.**, p. 29; Grecescu: **Conspect**, p. 408; Porcius: **Flora**, p. 91; Brândză: **Prodrom**, p. 377.

ţară, cu toate acestea, la românii din **Bucovina** se află o legendă, care ne spune apriat de la cine şi de când anume i se trage numirea aceasta.

Iată şi legenda respectivă:

Zice că Dumnezeu, după ce-a făcut toate ***florile*** *câte-s pe lume, le puse şi câte un nume, numai uneia nu-i puse.* ***Florile****, văzându-se cu nume, care de care se bucura mai tare, numai cea fără de nume sta supărată şi dusă pe gânduri într-o vale, lângă un părău, şi nu o dată plângea de-i curgeau lacrimile şiroi. Ieşind la un timp oareşicare după aceasta* ***Maica Domnului*** *la primblare pintr-o câmpie înverzită şi împănată cu fel de fel de flori şi văzând că toate florile se bucură şi se veselesc, se bucură şi ea de bucuria lor. Mergând însă ceva mai departe şi dând de cea de lângă părău că stă locului şi plânge, o întrebă plină de mirare, zicând:*

- Da tu ce stai aici şi plângi? ... De ce nu te veseleşti şi tu ca surorile tale?

- D-apoi cum n-oi plânge şi nu m-oi tângui, după ce Dumnezeu tuturor florilor, câte le-a făcut şi pe câte le-ai văzut Dumneata că se veselesc, le-a pus câte un nume, numai pe mine ***m-a uitat!*** *răspunse floarea oftând.*

Maica Domnului*, auzind acest răspuns şi fiind din firea ei foarte miloasă, începu a o mângâia şi a-i zice cu blândeţe:*

- Încetează, draga mea, nu mai plânge degeaba, că în scurt timp vei căpăta şi tu un nume!

Şi cum rosti ea cuvintele acestea, se-ntoarse înapoi, se duse de-a dreptul la Dumnezeu şi-i povesti din fir în păr toate celea ce s-au întâmplat. Şi-apoi, după ce i-a povestit toate, îl rugă să nu uite a-i pune şi floricelei aceleia un nume, ca să nu mai plângă.

Dumnezeu, ca unul ce este prea îndurat, ascultă rugămintea ***Maicii Domnului****, chemă îndată după aceasta floricica plângătoare la sine şi-i zise:*

- Nu ***m-ai uitat*** *că nu ţi-am pus şi ţie un nume ca şi celorlalte surori ale tale şi de-aceea te-ai plâns de mine* ***Maicii Preacurate*** *că ţi-aş fi făcut prin aceasta nedreptate. Deci ca să nu mai ai de-acuma înainte dreptul de-a te mai plânge,* ***nu-mă-uita*** *să-ţi fie numele!*

Şi de-atunci ***nu-mă-uita*** *se numeşte floricica aceasta în unele părţi şi astăzi.*[4]

O altă legendă, din **Ţara-românească**, care asemenea ne spune de când a început planta aceasta a se numi **nu-mă-uita**, sună precum urmează (vezi-o la Morar: **Legende**, p. 33).

În fine mai e de amintit şi aceea că de familia plantei despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţin încă şi alte două, cari asemenea li-s cunoscute românilor sub numele **ochiul-şerpelui**.

Iară acelea sunt: **Ochiul-şerpelui** sau **ochiul-şearpelui**, lat. Myosotis intermedia L., şi **Ochiul-şerpelui** şi **nu-mă-uita**, lat. Myosotis silvatica Hoffm.[5]

*

Ochiul-şerpelui se-ntrebuinţează când l-a muşcat pe cineva vreun **şerpe**.

Mai întâi îi descântă de şerpe. După aceea ia frunză uscată de **ochiul-şerpelui** şi, frecând-o bine, presură câte o ţiră pe rană. În urma aceasta iesă din rană un fel de apă, iar umflătura se dezumflă şi se trece. Cu frunză verde de **ochiul-şerpelui** se leagă bine deasupra muşcăturii.[6]

---

[4] Din Rus-Mănăstioara, dict. de Manoli Roşu, agricultor, şi com. de Emanuil Verenca, stud. gimn.

[5] Grecescu: Conspect, p. 410 şi 411; Panţu: Vocab., p. 29.

[6] Dat. rom. din Romăneşti, dict. de Vasile Şpac, moşneag de 80 de ani.

*

Ochiul-şerpelui se pisază, se freacă cu dânsul muşcătura de şerpe şi se spală cu zama ce iesă dintr-însul şi-n acelaşi timp se şi descântă astfel:

Pieliţă pestriţă
Pieliţa se ţine de carne,
Carnea de os
Osul să rămână sănătos
Gândacul
Să-l ia dracul.[7]

*

Tradiţiune despre ***nu-mă-uita***:

Se zice că a fost odată o femeie săracă de tot, încât abia avea ce mânca; ea avea şi o fată, cam de vreo 16 ani, şi era foarte frumoasă. Macar c-a fost săracă, dar au venit mulţi peţitori ca să o ceară. Mumă-sa bucuros ar fi dat-o după oricare, dar ea nu a vrut să meargă după nime, şi a întrebat-o mamă-sa că după cine vrea să meargă.

Fata a răspuns că numa' după feciorul Împăratului Verde vrea să meargă.

Mamă-sa, când a auzit că ea, o fată săracă, vrea să se mărite după un fecior de împărat, nu ştia ce să facă, să râdă sau să o bată. Când a auzit şi satul despre vestea aceasta, fetele nici nu mai vorbeau cu fata, şi toate o batjocoreau, că cu o „împărăteasă" nu poate vorbi nici una din ele.

Aşa şi-a amărât zilele fata, pe de o parte, certată în fiecare zi de mamă-sa, că ea e săracă şi nu mai poate s-o ţină şi să se ducă să se mărite după unul din feciorii care au venit s-o peţească, iar pe de o parte dispreţuită din partea fetelor.

Au trecut mai mulţi ani până când, într-o zi de mai, fiind învăţată de-o fermecătoare ca să ia flori multe, să le fiarbă şi băutura s-o dea la acela care voia ea ca să-i fie bărbat, fata a adunat flori; după ce le-a dat să le vrăjească vrăjitoarea, le-a luat şi le-a fiert şi sucul l-a pus într-o sticlă, l-a păstrat tot în sân, de frică să nu dea mamă-sa peste el.

A mai trecut multă vreme şi, într-o zi, a căzut bolnav feciorul Împăratului Verde. A chemat foarte mulţi medici, dar nu l-au putut vindeca. A chemat şi vrăjitoare multe, dar tot degeaba; feciorul din ce în ce se bolnăvea mai tare. Vrăjitoarea care i-a dat fetei sfatul acela cu florile i-a spus că feciorul împăratului e bolnav rău şi a învăţat-o cum să-l poată vindeca.

Fata a ascultat tot ce i-a spus bătrâna: a adunat flori, le-a fiert şi a făcut mai multe leacuri din ele. Împăratul Verde a dat de veste că acela care îi va putea vindeca feciorul, de e bărbat, îi dă de soţie o fată de-a lui şi jumătate de împărăţie, iar de e femeie, îl capătă de soţ şi jumătate din împărăţie. Fata, cum a auzit, a luat leacurile şi s-a dus la palat. Acolo l-a găsit pe feciorul de împărat palid şi fără putere.

Fata a început să-l îngrijească şi să-i dea leacuri. Feciorul se făcea din ce în ce tot mai bine şi îi plăcea foarte mult de fată. Feciorul s-a însănătoşat şi fata i-a băgat într-o lingură, când a fost mai bine, câteva picături din băutura aceea de flori, şi feciorul tot mai mult o iubea.

---

[7] Din Bucovina.

El a luat-o de soţie şi a ţinut o nuntă foarte frumoasă, iar împăratul bătrân nu ştia ce să mai facă de bucurie şi le-a dat jumătate din împărăţie.

Nu mult după aceea, împăratul a murit şi toată ţara a rămas a tinerilor.

Împăratul tot mai mult o iubea pe fată, pentru că fata îi băga în apă băutură de flori, după cum a învăţat-o bătrâna. Aşa au trăit ei mai multă vreme, când deodată s-a pornit un război între Împăratul Verde şi Împăratul Roşu. Împăratului nu-i venea la socoteală să se dezlipească de lângă soţia sa, dar îl chema patria şi nu avea ce să facă. El cu lacrimi în ochi plecă, fiind condus o bucată de vreme de soţia sa; iar când fu să se urce pe cal şi să plece la oaste, el rupse o floare şi o dete nevestei sale, ca să nu-l uite; şi de-atunci floarea aceea se numeşte: ***nu-mă-uita.***[8]

*

Ochiul-şerpelui: numirea română, în Căndreni[9] şi în Dorna[10]; lat. Myosotis palustris[11].
Nu-mă-uita: aşa se numeşte în Muntenia planta Myosotis.[12]

*

Ochiul-broaştei sau **ochiul-şerpelui**, lat. Myosotis palustris.[13]
Nu-mă-uita, Myosotis, numire poporană în Putna.[14]

[8] Auzită din Turdaeul român, de la Gregoriu Germân.
[9] Com. de P. Ursul.
[10] Com. de Gavr. Boancăş.
[11] Defin. lat. de Otto Petrino.
[12] Legenda ei se află în ***Revista română***.
[13] Uzitat în Transilvania.
[14] Dict. de Achelina Ursachi.

311. Odoleanul
(Valeriana officinalis L.)

Odolénul
(Valeriana officinalis L.)

Odolénul, numit în unele părți și mai ales din Transilvania, încă și Odoléna, Odolan, [illegible], Guşa-porumbului și Strigoiu[1], iară în Țara-românéscă: Năvalnic[2], este o plantă, care crește mai cu samă pe fênațele umede și prin pădurile umbróse și care, după credința Românilor din unele părți ale Bucovinei, înflorește numai în Sâmbăta Duminicei mari sau a Rusaliilor, fiind că așa a dat Dumnedeu ca numai în acésta di să înflorésca, de óre ce el este păcătos.[3]

Tot din causa acésta, pentru că el este păcătos, Românii din unele părți ale Banatului îl numesc:

Odolén
Câne viclén.[4]

1). Iarnik-Bârsan: Doine și strigături p. 423; Porcius: Flora p. 134; - Com. de dl P. Oltean.
2). Brândza: Limba botanică a țeranului român publ. în Columna lui Traian an. IX. Nouă serie t. III. p. 158 și 227.
3) Cred. Rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roșca.
4). Sim. Mangiuca: De însemnătatea botanicei rom. publ. în Familia an. X. p. 526.

Odoleanul, numit în unele părți și mai ales din **Transilvania**, încă și **odoleană, odolan, guşa-porumbului** și **strigoi**[1], iară în Țara-românească: **năvalnic**[2], este o plantă care crește mai cu samă pe fânațele umede și prin pădurile umbroase și care, după credința românilor din unele părți ale **Bucovinei**, înflorește numai în **Sâmbăta Duminicii mari** sau a **Rusaliilor**, fiindcă așa a dat Dumnezeu ca numai în această zi să înflorească, deoarece el este păcătos.[3]

Tot din cauza aceasta, pentru că el este păcătos, românii din unele părți ale **Banatului** îl numesc:

Odolean
Câne viclean.[4]

Sub cuvântul **odolean** însă se-nțelege nu numai planta despre care ni-i vorba, ci și-o ființă mitologică, un fel de zeu sau erou de soare, care împreună cu **Leușteanul** și **Vitrinicul**, considerați

[1] Iarnik-Bârsan: **Doine și strigături**, p. 423; Porcius: **Flora**, p. 134; com. de dl P. Oltean.
[2] Brândză: ***Limba botanică a țăranului român***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. IX, noua serie, t. III, p. 158 și 227.
[3] Cred. rom. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roșca.
[4] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526.

asemenea ca un fel de zei sau eroi de soare, au contribuit la răpirea împărăţiei **zânelor miluite** sau **milostive** din lumea aceasta. De-aceea **zânele milostive** sau **miluite**, ori de câte ori zboară prin aer, se plâng asupra lor, zicând:

*De n-ar fi **odolean**,*
Leuştean
Şi vitrinic
N-ar fi în lume cruce de voinic! [5]

Şi deoarece **odoleanul** e un mare contrar al **zânelor miluite**, de-aceea e bine de cules în ziua de **Sânziene** şi de ţinut totdeauna în casă, pentru că de căsenii în casa cărora se află el nu se apropie apoi nici un fel de rău, nici nu se bolnăvesc **de dânsele** sau **de iele**, adică de boala care se capătă din cauza zânelor numite în Bucovina **iele**, iară în Banat, **miluite**. Iar dacă, cu toate acestea, se-ntâmplă ca unul sau altul dintre căseni să capete **de dânsele**, atunci se face scăldătoare din **odolean** şi, scăldându-se cel bolnav în această scăldătoare, se vindecă.

Înainte însă de-a se face scăldătoare dintr-însul, trebuie să se ieie cu mare curăţenie din locul unde se află şi tot aşa să se aducă şi acasă.

O babă iertată sau o nevastă curată, ori un bărbat, ia într-o sară sau într-o demineaţă, până a nu răsări soarele, o bucăţică de pâne şi una de sare şi-apoi, pe tăcute, adică fără a se uita înapoi sau a vorbi cu cineva pe drum, se duce la locul unde ştie că se află **odoleanul** şi, cum ajunge la starea locului, zice:

- *Bună vremea, **odolean**!*

- *Mulţămesc dumitale, bade Ioan!*

- *Eu te sorocesc cu pâne şi cu sare, iar dumneata să fii lecuitor de boala lui N. celui suferitor!*

După ce-a rostit cuvintele acestea, ia **odoleanul**, iar sarea şi pânea le pune în locul lui.

Făcând-o aceasta, se-ntoarce acasă, asemenea pe tăcute, căutând adică să n-o vadă, nici să nu vorbească cu nime. Iar dacă vede pe cineva, să-l încunjure.

Mai bine e însă de luat demineaţa, până a nu răsări soarele. Şi femeia sau bărbatul care merge după dânsul trebuie să meargă curat îmbrăcat, ca şi când s-ar duce la biserică.

Sosită cu dânsul acasă, se duce şi aduce, tot pe tăcute, apă ne-ncepută, toarnă apa adusă într-un vas cu care se pune apoi la foc şi care nu se clinteşte defel din loc, până ce nu se încălzeşte cumsecade apa dintr-însul.

În acelaşi timp însă, când se toarnă apa în vas şi se pune într-însul **odoleanul** sau mai bine zis crengi şi frunze de **odolean**, se pune-n vas dimpreună cu el şi **antonică** şi **mutătoare** (care se acaţă pe garduri), cu cari îmblă el la un loc.

Antonica şi **mutătoarea** însă nu se culeg cu curăţenie ca **odoleanul**, ci simplu, ca şi oricare altă buruiană de leac.

După ce s-a încălzit apa dimpreună cu plantele ce se află într-însa, se lasă să mocnească de cu sară şi până a doua zi demineaţă sau de demineaţă şi până ce înserează.

Înserând, se scaldă apoi în scăldătoarea aceasta cei ce sunt slabi de **mânuri** şi picioare, adică cei ce au de dânsele, din cap şi până în picioare.

---

[5] Sim. Mangiuca: *De însemnătatea botanicei rom.*, publ. în *Familia cit.*, p. 524-526.

După ce s-au scăldat şi s-au culcat, li se pun la picioare cărămizi încălzite şi se acopăr bine ca să asude. Scăldătoarea aceasta se repeteşte mai de multe ori, însă numai câte o dată pe zi.

Făcându-se aceasta, cei bolnavi **de dânsele** în curând se vindecă.[6]

Însă **odoleanul** e bun nu numai **de dânsele**, ci şi pentru alte boale, şi anume: de **sburător**, de **ceas rău**, de **spăriat**, de **răul copiilor** sau **samcă**, de **friguri**, precum şi pentru cei **smintiţi de cap**. Contra **sburătoriului** sau mai bine zis a **lipiturei**, care se capătă din cauza **sburătoriului**, se face dintr-însul împreună cu mai multe alte plante, precum: **avrămeasă**, **cristineasă**, **drăgan**, **leuştean**, **mătrăgună**, **sânge-de-nouă-fraţi**, **iarba-ciutei** şi **mama-pădurii**.[7]

Pentru **ceas rău** şi **spăriat** se fierbe şi o parte mică din zama ce iesă dintr-însul se bea, iar cu restul se scaldă.[8]

Pentru **răul copiilor** sau **samcă** se iau fire şi frunze de **odolean** şi, făcându-se ceai dintr-însele, se dă celui bolnav de această boală ca să beie.

Mai departe se pisază **odolean** şi cu **toaie**, se amestecă la un loc, se pun amândouă pe o peticuţă şi cu peticuţa sau peticuţul acesta se leagă apoi la piept.[9]

Dacă pe cineva îl cearcă **frigurile** şi dacă pisază un tuleu de **odolean**, unul de **leuştean** şi unul de **pelin bun** şi apoi se amestecă cu oţet şi se leagă la cap, îndată îi încetează frigurile.[10]

Când cineva e **smintit de cap**, adică nebun, se fierbe **odolean**, se oblojeşte la cap şi i se dă de băut, şi după ce se face aceasta, cel **smintit** sau **nebun** îşi mai vine în fire.

Tot cu **odolean** se scaldă şi copiii cei mici, anume ca să doarmă bine şi să crească mai uşor.[11] Iar cei mai mari şi-ndeosebi fetele se lau cu dânsul pe cap, anume ca să le crească părul.[12]

O samă de moaşe mai iscusite din **Ţara-românească** fac cu rădăcină de **odolean** un fel de descântec numit **lamoste**, un fel de ieşire afară cu sânge la copii. Rădăcina se pune într-o ulcică nouă de pământ, se toarnă deasupra apă şi se fierbe, acoperită la foc pe vatră. În timpul cât oala fierbe, baba o atinge cu o lingură de lemn cu coada scurtă şi rosteşte descântecul mormăind, căci dacă cineva înţelege cuvintele ce le zice dânsa, atunci nu are leac.

După ce oala a fiert destul, îi pune o strachină deasupra, cu gura în jos, şi răstoarnă oala cu fundul în sus şi numai din lichidul ce s-a prelins pe buza oalei în strachină dă copilului să bea cu linguriţa, iar din rest, cu buruiană cu tot, face un fel de cataplasmă şi o pune pe pântecele copilului.[13]

Odoleanul cu rădăcină cu tot, plămădit în rachiu de drojdii, este reputat în popor în contra boalelor nervoase.

În jud. Prahova se mai întrebuinţează încă şi în contra **lingoarei** sau **lungoarei**.[14]

---

[6] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei şi Alexandra Ivănuţă.
[7] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop. rom.**, p. 379.
[8] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.
[9] Dat. rom. din Suceava, dict. de Nastasia Hriţuc.
[10] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu.
[11] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Maria Molociu.
[12] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[13] Dr. N. Leon: **Istoria naturală medicală**, p. 53.
[14] *Idem de eadem*, p. 53.

În fine, românii de pretutindene cred că se află o mulţime de spirite necurate, cu deosebire însă **strigoii** şi **strigoaicele, moroii** şi **moroaicele**, cari iau mana de la vacile mulgătoare.

Deci româncele din **Bucovina**, cărora li-i aminte ca vacile lor să-şi capete iarăşi mana înapoi, iau o covăţică cu tărâţe şi, puind într-însa sare de ajuns, precum şi **odolean, leuştean** şi **păpădie** şi apoi, dumicându-le bine, încep a le descânta. Iar după ce le-au descântat, le dau vacilor despre cari se crede că li s-a luat laptele, în trei zile de frupt, şi anume: luni, marţi şi sâmbătă, câte de trei ori pe zi şi mai cu samă când e lună nouă.

Făcându-se aceasta, se crede că vacile îşi capătă iarăşi mana înapoi.[15]

Am amintit la început că **odoleanul** înfloreşte numai în **Sâmbăta Duminicii mari**, din cauză e păcătos. Iar el e păcătos din cauză că nevasta ce bea zamă de-a lui nu naşte copii.[16]

După spusa românilor **din Banat** însă, toată muierea care îl poartă la brâu e iubită, căci **odoleanul**, după credinţa lor, e cu noroc de amor pentru muieri.[17]

Tot aşa de iubite sunt şi fetele cele mari, cari se spală cu **odolean**.

Drept dovadă despre această datină avem următoarea doină de pe Valea Mureşului:

Mândra mea de-acum un an
Se spăla cu ***odolean;***
Mândra mea de astă vară
Se spăla cu ***limpajoară;***
Mândra mea, care-azi o am
Se spală cu apă rece
Şi nici una n-o întrece.[18]

Iar despre feciorii cari sunt aşa de amorizaţi, că nu mai ştiu singuri cum îmblă şi ce fac, se zice că îmblă:

Într-un car de **odolean**
Încărcat cu ***mageran,***

ca şi când ar fi fermecaţi de zânele **iele** sau **miluite.**

Iată şi o doină poporană din **Transilvania**, ţinutul Năsăudului, care ni-o spune aceasta:

Pân pădurea rară-n gios
Mere badea cel frumos
Cu caru de ***odolean,***
Cu pana de ***mageran,***
Cu spciţe
De ***smneuriţă,***
Cu obede
De ***măr-verde,***
Rău mă tem că mni l-oi pierde,
Că l-am mai pierdut odată,

[15] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 143.
[16] Cred. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.
[17] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea botanicei rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 526.
[18] A. Pitucean: ***Doine poporale de lângă Mureş***, publ. în ***Şezătoarea***, an. IV, Budapesta, 1878, p. 117.

L-am aflat la o ciocârlată,
Ciocârlată şi băloasă,
Nu-i ca mine de frumoasă.[19]

O variantă a acestei doine, tot din ţinutul Năsăudului, sună aşa:

Pe pădurea rară-n jos,
Merge badea cel frumos
C-un căruţ de **odolean**
Încărcat cu ***măghiran,***
Măghiran *de cel albuţ*
C-am avut şi eu drăguţ,
Drăguţul mi-o fost cătană
Şi nu vrea să poarte pană.
Lasă, lasă, bade, lasă,
Că pan' oi purta-o eu
Numai să nu-ţi pară rău! [20]

Iară a doua variantă a doinei acesteia, aşişderea din **Transilvania,** ţinutul Sălişţii:

Prin pădurea rară-n jos
Vine badea cel frumos
Cu carul de odolean,
Cu ruda de ***tulipan,***
Cu butuci
De ***mere-dulci.***
Când cu biciul el pocnea
Mageranul *răsărea,*
Cu gândul la min' gândea.
Unde pica câte-un fir
Răsărea tot ***trandafir;***
Unde pica câte-un smoc
Răsărea tot ***busuioc.***[21]

Altă variantă sună precum urmează:

Prin pădurea rară-n jos
Văzui pe badea frumos
Cu caru de **odolean,**
Cu pană de ***magieran,***
Cu obede
De ***măr-verde,***
Doamne, bine-i se mai şede.
C-o mână boii mâna,

[19] Victor Onişor: **Doine şi strigături din Ardeal**, partea I, Iaşi, 1896, p. 26.
[20] Com. de conşcolariul meu, de-a VII-a, de la gimnaziul din Năsăud, dl Paul Beşa.
[21] Z. Chiherean: ***Doine pop. de pe lângă Târgul Mureşului***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 211.

Cu una boii ceia,
Cu una flori culegea
Şi-mpăna cununa mea.[22]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că **odoleanul** se află foarte adeseori şi-n fruntea mai multor poezii poporane.

Iată una şi dintre acestea, şi anume din **Transilvania**:

Foaie verde ***odoleană,***
Asta-i mândra, mândruleană,
Ţesătoarea pânzelor,
Bărbata bărbatelor.
Până ţes' un cot de pânză,
Codrul nu mai are frunză.
Ţes' un cot
Şi fuga-n pod;
Ţes' o natră,
Rupe-o spată.
Printre iţe şi fuscei
Paşte-o scroafă cu purcei;
Printre iţe, printre spată
Paşte-o iapă-mpedicată.[23]

Alta, din **Moldova**, jud. Suceava:

Şi-apoi frunză de-odolean
Decât slugă la jidan
Mai bine la oi cioban;
Decât slugă la ciocoi
Mai bine cioban la oi,
Că te culci pe pat de flori
Cu capu pe muşunoi
Cu ochii ţintă la oi.[24]

Afară de **odoleanul** despre care ni-a fost până aice vorba, mai sunt încă şi alte plante, cari se ţin de familia lui şi cari asemenea se numesc **odolean**. Acelea sunt:

Odolean-de-munte, lat. Valeriana montana L.
Odolean-lungit, lat. Valeriana elongata L.
Odolean-în-trei-foi, lat. Valeriana tripteris L.
Odolean-de-piatră, lat. Valeriana saxatilis L.
Odolean, lat. Valeriana dioica L.[25]

---

[22] Com. de dl B. B. Iosof.
[23] Iarnik-Bârsan: **Doine şi strigături**, p. 423.
[24] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 71.
[25] G. Crăiniceanu: ***Nomenclatura română latină***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXIII, p. 892; Panţu: **Vocabular**, p. 49; Porcius: **Flora**, p. 135.

*

Luni, după **Duminica mare**, joacă **frumoasele** şi cântă.

Odată o femeie din Straja ţesea pânză, luni, după Duminica mare.

Trecând frumoasele pe-acolo, au început a cânta şi a zice:

De n-ar fi tălhariul de odolean
Şi curva de rostopască
Toată lumea ar fi a noastră.

Femeia, auzindu-le cântând, le-a întrebat:

- *Care e puterea voastră?*

Ele atunci, mâniindu-se pe dânsa, au rădicat-o în sus cu pânze cu tot, i-au sgârcit o mână şi-un picior şi-apoi, după ce-au purtat-o o bucată de vreme prin aer, au lăsat-o gios. Femeia a zăcut multă vreme şi abia după aceea s-a sculat şi-a mai trăit încă nouă ani.

Frumoasele încep a juca şi a cânta din ziua de **Duminica mare** până luni, la o săptămână după Duminica mare. Atunci trec şi se duc de la noi.

În răstimpul acela, cât petrec ele pe la noi, nu e bine de-a petrece oamenii şi mai ales copiii cei mici pe lângă ape, căci atunci **frumoasele** îi strică. Însă mai cu samă luni, când se duc de la noi, trebuie să se ferească de dânsele.

Ele-s din faţă
Mare mândreaţă
Iară din dos
Îs ca scoarţa de molid.

Luni, la o săptămână după Duminica mare până la prânz se lucră, iară de-acolo, până la miezul nopţii, se serbează.

Ele îmblă cu scripcari şi cântă şi joacă.[26]

*

Oamenii ieşiţi din minte, nebuni, dacă se spală şi se lau cu **odolean**, le-ncetează nebuneala, vorbesc bine şi dorm. Se răcoresc.[27]

*

În sara spre St. Andrei şi spre St. George se ia **odolean, tămâie, unsoare de porc** şi **dohot**. Toate acestea se prăjesc la un loc, se face o unsoare dintr-însele şi cu unsoarea aceasta se ung vitele, ca strigoaicele să nu le ieie mana.

Eu le apăr şi le curăţesc
După voia lui Dumnezău
Şi strigoaicele le depart.

Odoleanul şi cu **iarbă-mare**, care merg la un loc, e bun de afumat vitele.

Odoleanul se dă vitelor şi în tărâţe şi hâlbe.[28]

*

[26] Com. de Maria Păsăilă, din Straja.
[27] Dict. de M. Molociu.
[28] Dict. de Dochiţa Vasiliniuc, din Cacica.

Odoleanul-de-câmp seamănă întrucâtva cu **odoleanul** adevărat.
E bun de **durere de cap.** Se lau pe cap cu dânsul femeile.[29]

*

Odoleanul are o floare rotată albă, la mijloc roşă, se face prin luncă rar şi tare greu se cunoaşte. E bun de **ceas rău,** căci te scalzi cu el şi apoi ţi-i îndămână.[30]

*

Dacă i se-ncuibă cuiva la inimă răul din zi în zi şi-i e tot mai **rău,** atunci se ia **odolean** şi se fierbe, se bea zama lui şi atunci **se curăţă aleanul** de la inimă şi-i trece.[31]

*

Vacile, când se strică la ţâţe, se mulg pintr-o telincă de **odolean** şi li se dă să mânânce. **Odoleanul** e bun de scăldat şi copiii cei de tot mici.[32]

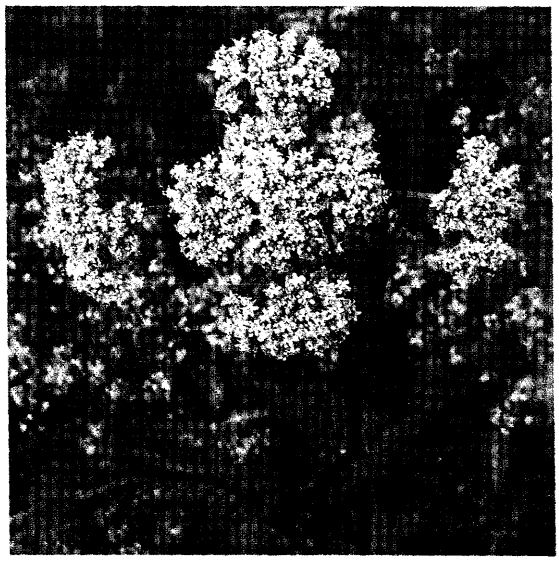

[29] Dict. de Tudora Balan, din Sadova. Planta ce mi s-a arătat samănă că e un fel de Scabiosa.
[30] Din Costâna, com. de I. Butnariu, stud. gimn.
[31] Dict. de Ileana a lui Epifan Boicu, din Marginea.
[32] Din Bucovina.

312. Odosul
(Avena fatua L.)

Odosul 164
(Avena fatua L.)
Odosul e de două feliuri şi anume: unul, care creşte de sine, sălbatic, iar celălalt cultivat.
Cel dintâiu, care se samănă singur şi creşte mai ales printre sămănăturile de pâne albă, se numeşte Odos şi Ovăs-sălbatic, lat. Avena fatua L. iar cel cultivat se numeşte Odos, Ovăs prost şi Ovăs-negru, lat. Avena strigosa Schreb.[1]
Odosul-sălbatic nu se întrebuinţează la nemică. Din cel negru însă se face urluială, care se dă porcilor şi vitelor cornute de mâncare. Vacilor a făta însă nu se dă nicicând, căci se zice că, mâncând Odos de-acesta, pot foarte lesne lepăda.
De şi Odosul nu e o plantă a cătării, totuşi el este foarte bine cunoscut tuturor Românilor şi foarte adeseori amintit în poesia poporana de pretutindene.
Aşa o doină din Transilvania, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos, în care întâlnim numele acestei plante, sună precum urmează:
Lelea seseră la grâu,
Năfrămuta-i arde'n brâu.
D. Panţu: Vocab. p. 6. - I. Pop Reteganul: Trandafiri şi viorele p. 191.

Odosul e de două feliuri şi anume: unul care creşte de sine, sălbatic, iar celălalt cultivat.

Cel dintâi, care se samănă singur şi creşte mai ales pintre sămănăturile de pâne albă, se numeşte **odos** şi **ovăs-sălbatic**, lat. Avena fatua L., iar cel cultivat se numeşte **odos**, **ovăs-prost** şi **ovăs-negru**, lat. Avena strigosa Schreb.[1]

Odosul-sălbatic nu se-ntrebuinţează la nemică. Din cel **negru** însă se face **urluială**, care se dă porcilor şi vitelor cornute de mâncare. Vacilor a făta însă nu se dă nicicând, căci se zice că, mâncând **odos** de-acesta, pot foarte lesne lepăda.

Deşi **odosul** nu e o plantă acătării, totuşi el este foarte bine cunoscut tuturor românilor şi foarte adeseori amintit în poezia poporană de pretutindene.

Aşa o doină din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos, în care întâlnim numele acestei plante, sună precum urmează:

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 6; I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 191.

Lelea seceră la grâu,
Năfrămuţa-i arde-n brâu.
Lelea seceră secară,
Năframa-i arde cu pară.
Lelea seceră odos,
Năframa-i arde pe dos.[2]

O altă doină, tot din **Transilvania**, în care întâlnim **odosul**, sună astfel:

Măi bădiţă, păr galbăn,
Unde te văd mă leagăn:
Ca frunzuţa de odos
În holdă de grâu frumos,
Ca frunzuţa de secară
În holda de primăvară.[3]

În fine, a treia doină, asemenea din **Transilvania**, şi anume din jurul Clujului, în fruntea căreia se află **odosul**, sună aşa:

Frunză verde de odos,
Mă duc în ţara de jos
S-aduc vin şi poamă-neagră,
Să ştii, mândră, că-mi eşti dragă.[4]

[2] Mândrescu, *op. cit.*, p. 92.
[3] Com. de dl T. Oltean.
[4] B. S. Podoabă: ***Doine şi hore pop. din giurul Clujului***, publ. în ***Familia***, an. VIII, p. 413.

313. Oleandrul
(Nerium Oleander L.)

102

Oleandrul.
(Nerium Oleander L.)

Oleandrul sau Leandrul e de două feliuri: prost, adică cu floarea simplă, şi bătut, adică cu floarea mare şi deasă.

Acest arbust e unica plantă lemnoasă, care, pentru florile sale cele frumoase, se ţine prin vase şi se fereşte de frig.

Prin casele Românilor dela ţară însă rar când se vede, probabil din cauză că cere prea multă pază şi căutare.

Cu toate acestea însă atât Romîncele dela ţară, cât şi celea dela oraşe, îl întrebuinţează spre vindecarea unor boale.

Aşa se zice că zama de frunze verzi de Oleandru pisate, amestecată cu apă ne-ncepută sau cu vin, e bună de friguri. 2)

Iar frunze verzi de Oleandru fierte la un loc cu Bumbac-roşu, cu Trifoiu-alb precum

1). Panţu: Vocab. p. 30.

2). Com. de dl Tud. Pamfile; - cf. şi dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 54: „Zama de frunze verzi de Oleandru pisate sau ciaiul de frunze se bea pentru friguri"

Oleandrul sau **leandrul**[1] e de două feliuri: **prost**, adică cu floarea simplă, şi **bătut**, adică cu floarea mare şi deasă.

Acest arbust e unica plantă lemnoasă care, pentru florile sale cele frumoase, se ţine prin vase şi se fereşte de frig.

Prin casele românilor de la ţară însă rar când se vede, probabil din cauză că cere prea multă pază şi căutare.

Cu toate acestea însă, atât romîncele de la ţară, cât şi celea de la oraşe, îl întrebuinţează spre vindecarea unor boale.

Aşa se zice că zama de **frunze verzi de oleandru** pisate, amestecată cu apă ne-ncepută sau cu vin, e bună de **friguri.**[2]

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 30.

[2] Com. de dl Tud. Pamfile; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54: *Zama de frunze verzi de oleandru pisate sau ceaiul de frunze se bea pentru friguri.*

Iar **frunze verzi de oleandru** fierte la un loc cu **busuioc-roşu**, cu **trifoi-alb**, precum şi cu alte buruiene, se dă de băut femeilor cari nu vor să aibă copii.

Şi se zice că femeile cari beu zamă de-aceasta nicicând n-au copii.[3]

*

Uleandru cu această plantă se vindecă **frigurile**, dacă se fierb câteva frunze în spirt curat.[4]

*

Leandru.[5]

[3] Com. de dl Art. Gorovei.
[4] Din Botuşana, com. de Ştefan Chiraş, stud. gimn.
[5] *Familia*, XXIX, p. 247.

314. Omagul
(Aconitum Napellus L.)

453

Omagul
(Aconitum Napellus L.)

Sub cuvântul Omag sau Toae înţeleg Românii mai multe specii de plante foarte venenoase, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Omagul sau Toaea, numită astfel în Bucovina, în Moldova însă: Mutătoare,[1] Omag[2] şi Toae;[3] în Transilvania: Omac, Omeag şi Omiac;[4] iară în Banat şi Biharia: Omag,[5] lat. Aconitum Napellus L.

Omacul, Omag, Omeag, Omiac şi Toae, lat. Aconitum cernuum Wulf.

1). Dr G. Crainiceau: De ale medicinei pop. publ. în Familia an. XXIX. p. 199.

2). Şezătoarea Vol. V. p. 114: „Omag = o buruiană de care mor mieii."

3). Panţu: Plantele p. 194; - şi dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni, jud. Botoşani.

4). Panţu: Plantele p. 194.

5). Aurel Iana: Din credinţele pop. rom. din Maidan publ. în Familia an. XXVI. p. 6; - şi com. de dl Vas. Sala: „Omăgul are floare vânată, e o plantă verinoasă (veninoasă)."

Sub cuvântul **omag** sau **toaie** înţeleg românii mai multe specii de plante foarte veninoase, cari se ţin de una şi aceeaşi familie, şi anume:

Omagul sau **toaia**, numită astfel în Bucovina, în Moldova însă: **mutătoare**[1], **omag**[2] şi **toaie**[3]; în Transilvania: **omac**, **omeag** şi **omiac**[4]; iară în Banat şi Biharia: **omag**[5], lat. Aconitum Napellus L.

Omacul, omag, omeag, omiac şi **toaie**, lat. Aconitum cernuum Wulf.

Omacul, omag, omeag, omiac şi **toaie**, lat. Aconitum Moldavicum Hacq.

Omacul, omag, omeag, omiac şi **toaie**, lat. Aconitum variegatum L.

Omagul, omeag, omeag-galbăn, omiac, omiac-galbăn şi **toaie**, lat. Aconitum Anthora L.

---

[1] Dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 199.

[2] ***Şezătoarea***, vol. V, p. 114: *Omag = o buruiană de care mor mieii.*

[3] Panţu: **Plantele**, p. 194; şi dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni, jud. Botoşani.

[4] Panţu: **Plantele**, p. 194.

[5] Aurel Iana: ***Din credinţele pop. rom. din Maidan***, publ. în ***Familia***, an. XXVI, p. 6; şi com. de dl Vas. Sala: *Omagul are floare vânătă, e o plantă verinoasă (veninoasă).*

Omagul, omagul-galbăn şi **omeag**, lat. Aconitum lasianthum Rchb.
Omeagul şi **omiac**, lat. Aconitum Vulparia Rchb.[6], şi
Toaia, lat. Aconitum Staerkianum Rchb.[7]

Deşi **omagul** sau **toaia** primă e o plantă foarte veninoasă ca şi semenele sale, totuşi cele mai multe romînce îndătinează de a o planta şi a o cultiva prin grădinile lor, parte pentru frumuseţea florilor sale şi parte din cauza întrebuinţării sale la unele farmece de dragoste şi vrăji de ură, precum şi ca leac contra mai multor boale.

Romîncele din **Moldova**, jud. Botoşani, spun că **toaia** aceasta e de două feliuri şi anume: una, numită **toaie-bărbătească**, a cărei floare e mânânţică, deschis-albastră şi la mijloc ca o albinuţă, iar a doua, numită **toaie-femeiască**, a cărei floare e ceva mai mare şi de coloare întunecat-albastră. **Toaia-bărbătească** e cu mult mai rea decât cea femeiască, ea e mai tot aşa de rea ca şi **mătrăguna**. Dar precum se-ntrebuinţează **mătrăguna** la farmecele de dragoste şi la vrăjile de ură, tot aşa se-ntrebuinţează şi **toaia-bărbătească**.

Când se aduce de prin păduri, unde creşte şi trăieşte ea în stare sălbatică, şi se presădeşte prin grădini **pentru dragoste** şi **frumuseţă**, se aduce totdeauna cu cea mai mare curăţenie, anume ca să nu facă nimărui nici un rău. Iar când se ia, se zice:

Sfântă toaie!
Eu te sorocesc
Cu pâne şi cu sare
Şi cu mătane.
Iar tu să mă soroceşti
Pe mine
Cu mult noroc şi bine,
Cu frumuseţe
Şi cu dragoste.
Sfântă toaie
Să umble droaie
Feciorii după mine
Mânaţi de tine!

Luându-se şi puindu-se în urma ei sarea şi pânea aduse cu sine şi-apoi aducându-se acasă şi presădindu-se în grădină tot cu pâne şi cu sare, nu face nimărui nici un rău, ci numai bine.

Din contră însă, când nu se ia, nici nu se presădeşte astfel, atunci aduce fel de fel de rele cu sine, precum: ură, dezbinare şi ceartă în casă, huiet, ba până chiar şi bătaie. **Toaia-femeiască** însă se poate orişicum lua şi presădi, pentru că aceasta nu face nimărui nemică.[8]

Fetele din **Bucovina**, cari voiesc să fie cele dintâi la joc, iau **toaie**, bat trei mătane şi apoi, după ce au sorocit-o, zic:

Toaie cinstită,
Din mâna dreaptă,

[6] Panţu: **Plantele**, p. 194-195.
[7] Uzitat în Bucovina.
[8] Dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic din Dumbrăveni.

Toate de-o parte,
Eu înainte! [9]

Amândouă varietăţile acestea de **omag** sau **toaie** se-ntrebuinţează foarte adeseori, după cum am amintit deja, şi ca leac: de **friguri**, de **dânsele**, de **răul copiilor**, de **umflături**, de **tulbureală**, de **viermi**, de **muşcătură** de şerpe, apoi de **afumat**, de lăutoare ca să crească părul şi de dat vacilor în tărâţe.

Pentru **friguri** se ia **rădăcină** de **toaie**, se pisază ca muşdeiul, se pune în holercă şi holerca aceasta apoi se bea.[10] Bună de pus în holercă şi de băut e **toaia** şi atunci când omului nu-i e îndămână înuntru, când se sparie de ceva sau când suferă **de dânsele**.[11]

Româncele din **Moldova**, jud. Suceava, cari îi zic plantei acesteia şi **cucoană-toaie**, o întrebuinţează, pisată în oţet, şi la dureri de **vătămătură** la femei.[12]

Dacă vreun copil suferă de **răul copiilor**, româncele din **Bucovina** pun într-o oală cu apă la foc **toaie**, lat. Aconitum Napellus L., şi **ciortopolog**, numit altmintrelea şi **ciortopoloagă**, **cioropor** şi **turturea**, lat. Carlina acaulis L., ca să fiarbă. După ce amândouă plantele acestea au fiert de ajuns, toarnă zama lor într-un vas, pun **sineală** într-însa şi o amestecă bine. Pe urmă dau o parte mică din această zamă copilului bolnav să beie, iară cu rămăşiţa îi spală tot corpul. Aceasta o fac ele când **se pişcă luna**, adică: cătră sfârşitul lunii.[13]

Toaia e bună de altmintrelea de lăut şi de scăldat copiii nu numai când sufăr de **răul copiilor**, ci de orişice altă boală.[14]

Dacă suferă cineva de vreo **umflătură** oareşicare, ia **bulihău** de **toaie**, îl pune în apă nencepută la foc ca să fiarbă şi cu zama ce iesă dintr-însa spală apoi **umflătura**.[15]

Când suferă cineva de **tulbureală** de cap, adică atunci când se tulbură omul din grijă sau din scârbă şi din cauza aceasta se sminteşte la cap, ia rădăcină de **toaie** şi de **iarbă-mare**, lat. Inula Helenium L., le uscă bine şi, când capătă omul **tulbureală** de cap, atunci pune rădăcinile acestora pe jăratic, pune peste ele o **ţirucă** de pucioasă şi apoi, afumându-se cu dânsele, **tulbureala**-i trece.

Atât **toaia**, însă cât şi **iarba-mare**, care se-ntrebuinţează spre scopul acesta, se strâng de regulă pe la zile mari, şi anume: în ziua de **Sân-Georgiu**, în ziua de **Sânziene**, la **Duminica mare** şi-n **Ziua Crucii**.[16] Alte femei, tot din **Bucovina** şi tot pentru acest scop, fac din **bulihău** de **toaie** lăutoare şi cu lăutoarea aceasta se lau apoi pe cap.[17]

---

[9] Dim. Dan: *Credinţe*, publ. în *Gazeta Bucovinei*.

[10] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca; şi a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

[11] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54.

[12] Com. de dl Art. Gorovei.

[13] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 198; şi dat. rom. din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Nic. Filip: *Din **toaie** se face scăldătoare pentru copiii cei ce sufăr de **răul copiilor**.*

[14] După spusa românilor din Pârteştii-de-sus, dict. de Mărioara Bâtă şi Dochiţa Solcan; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă: *Toaia e bună şi-n **scălduşca** sau scăldătoarea copiilor mici, amestecată cu stroh, pentru multe alte boale.*

[15] Dat. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.

[16] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă.

[17] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: *Toaia e bună de lăut, când cineva are **cap smintit***; a celor din Costâna, com. de I. Butnar, stud. gimn.: *Când te doare capul, te lai cu floare de **toaie** şi-ţi trece.*

Când are cineva vreo **rană cu viermi** pe trup, dacă se oblojeşte cu apă de **omag**, viermii pier şi ies din rană.[18]

Dacă cineva a fost **muşcat de vreun şerpe**, e bine să fiarbă frunză de **omac** cu **iarbă-neagră**, lat. Scrophularia nodosa L., în vin, şi vinul acesta apoi să-l beie şi să-l puie la rană.[19]

Toaia e foarte bună şi **de afumat**, fiindcă, după credinţa şi spusa românilor din **Bucovina**, are darul şi puterea de a depărta orişice răutate de case.[20]

Foarte multe romînce, mai ales însă fete şi neveste tinere, atât din **Bucovina**, cât şi din celelalte părţi locuite de români, au datină de-a face lăutoare de **omag** sau **toaie** şi a se la pe cap cu dânsa, în credinţă că le creşte părul mare şi nu le pică.[21]

O samă de romînce din **Bucovina** însă dau **toaie** şi vacilor mulgătoare în tărâţe, anume ca să deie mai mult şi mai bun lapte, apoi ca să nu se bolohănească, şi-n urmă ca să nu se apropie nici un spirit necurat de dânsele.

În fine, mulţi români îndătinează a da **toaie** în mâncarea găinilor stricătoare, precum şi a cânilor stricători din vecini, când vor să-i otrăvească.[22]

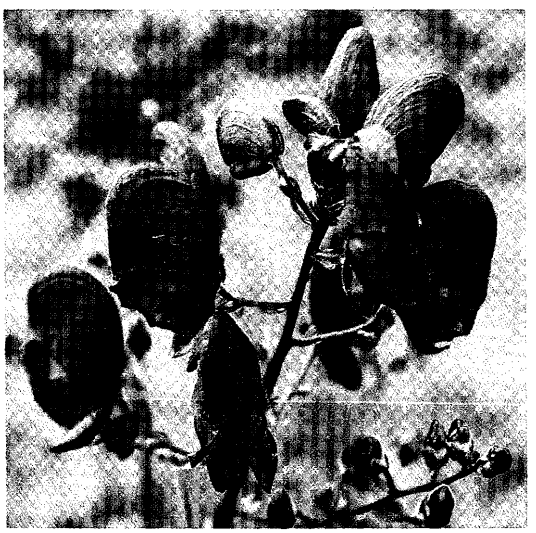

[18] Dat. rom. din Vatra-Dornei, dict. de Gavril Boancăş.

[19] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 61.

[20] Dat. şi cred. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54: *Se mai afumă cu omag pentru a îndepărta orice răutate din casă.*

[21] Vezi: dr. G. Crăinicean: ***De ale medicinei pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXIX, p. 199: ***Omagul (în Moldova: mutătoare), pus în leşia de spălat pe cap, face de creşte părul (în Banat şi Moldova).***; Aurel Iana: ***Din credinţele pop. rom. din Maidan de lângă Oraniţa***, publ. în ***Familia***, an. XXVI, p. 6: *Spălarea capului cu leşie de* **omag** *la* ***Sân-Toader*** *este bună şi se crede că prin această spălare se conservă şi creşte mai bine şi mai mare părul.*; cf. şi S. Fl. Marian: **Sărbătorile la români**, vol. II, p. 65.

[22] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54; şi com. de dl Vas. Sala.

315. Opsiga
(Lolium temulentum L.)

Opsiga.[295]

(Lolium temulentum L.)

Una dintre ierburile, căreia îi place a creşte mai cu samă prin pânea ce albă, însă a cărei sămânță e veninoasă şi foarte primejdioasă, este Opsiga, numită în Bucovina încă şi ameţală, Nebuneală, Obsâgă, Osigă, Ovesigă, Rătăcită şi Sigă sau Sâgă; iară în celelalte părţi locuite de Români: Obsigă, Sălbăție şi Zizanie.[1]

O altă plantă, care nu numai că se ţine de familia Obsigei, ci şi samănă foarte bine cu aceasta şi care e asemenea cunoscută Românilor după nume, e: Iarba-inglizească, Obsigă, Odos, Sălbată, Sălbăție, Usigă şi Zizanie, lat. Lolium perenne L.[2]

Numirea de Obsigă, Opsigă, şi Ovesigă a plantei, despre care ni-e vorba, după cum cred şi spun unii Români din Bucovina, să-i vie de-acolo, fiind că codiţa ei e ca

1). Panţu: Vocab. p. 25.
2). Panţu: Vocab. p. 25.

Una dintre ierburile căreia îi place a creşte mai cu samă prin **pânea cea albă**, însă a cărei sămânţă e veninoasă şi foarte primejdioasă, este **opsiga**, numită în Bucovina încă şi **ameţală**, **nebuneală**, **obsâgă**, **osigă**, **ovesigă**, **rătăcită** şi **sigă** sau **sâgă**; iară în celelalte părţi locuite de români: **obsigă**, **sălbăţie** şi **zizanie**.[1]

O altă plantă, care nu numai că se ţine de familia **obsigei**, ci şi samănă foarte bine cu aceasta şi care e asemenea cunoscută românilor după nume, e: **iarba-inglizească**, **obsigă**, **odos**, **sălbată**, **sălbăţie**, **usigă** şi **zizanie**, lat. Lolium perenne L.[2]

Numirea de **obsigă**, **opsigă** şi **ovesigă** a plantei despre care ni-e vorba, după cum cred şi spun unii români din Bucovina, să-i vie de-acolo, fiindcă codiţa ei e ca la **ovăs**[3]; cea de **ameţală** şi **nebuneală**, fiindcă sămânţa ei e veninoasă şi cel ce o mănâncă nu numai că ameţeşte de cap, ci

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 25.
[2] Panţu: **Vocab.**, p. 25.
[3] După spusa românilor din Braşca, dict. de Gerasim Roşca: ***Obsâga*** *se face prin pânea cea albă şi are codiţă ca* ***ovăsul.*** *Cea ce creşte prin grâul de toamnă însă n-are codiţă.*

poate chiar să şi nebunească şi să moară, ceea ce nu o dată s-a şi întâmplat[4]; iar cea de **rătăcită**, după cum spun o samă de români din **Moldova**, fiindcă nu-i trebuieşte nimărui şi pentru că creşte prin pânea cea albă ca o buruiană rătăcită şi netrebnică.[5]

Mai periculoasă e însă **opsiga** atunci când se face pâne din făină de **grâu** sau şi din **secară** nouă, în care s-a aflat multă sămânţă de-a ei, şi când pânea respectivă se mânâncă apoi caldă.

Pânea şi plăcintele din făină de grâu, precum şi pânea din făină de secară, în care se află multă **opsigă**, are de regulă un miros neplăcut.

Din cauza aceasta apoi, fiecare român precaut, atât când samănă **grâul** şi **secara**, cât şi înainte de a le duce la măcinat, le ciuruieşte mai întâi printr-un ciur des, anume ca, fiind sămânţa de **opsigă** mai mică decât grăunţele de **grâu** şi de **secară**, să cadă jos şi astfel să se aleagă de pânea cea adevărată. Iară după ce le-au ciuruit, le şi spală în mai multe ape şi abia după ce în chipul acesta le-au curăţit de **opsigă**, uscându-le, le samănă sau le macină.

Şi dacă, cu toate acestea, tot mai răsare şi mai creşte **opsigă** prin pânea cea albă, atunci cei mai mulţi inşi plivesc pânea de dânsa înainte de ce apucă a se coace.

Iar când se-ntâmplă ca unii şi alţii, din nepăsare sau nebăgare de samă, să facă pâne sau plăcinte în care se află multă **opsigă** şi, mâncându-le calde, să li se facă rău, atunci caută să bee degrabă lapte dulce, după care îndată prind a vărsa şi a se răcori. Cu toate acestea însă rămân mai multe zile dupăolaltă tehui de cap.[6]

[4] După spusa românilor din Putna, dict. de Achelina Ursachi.
[5] După spusa românilor din Putna, dict. de Achelina Ursachi.
[6] După spusa românilor din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

316. Orbălţica
(Actaea spicata L.)

132
Orbăltica.
(Actaea spicata L.)
Orbăltica este o plantă, care crește prin pădurile de pe sub pólele munților și cele dela munte. Ea se mai numește în Bucovina încă și Orbăltóica, Orbalț, Iarba orbaldului și Frunda orbaldului; în Țara-românéscă: Orbanț, Christofora, Christoforiță, Iarba sf. Christofor și Iarba Tălhariului; iară în Transilvania: Cristoforea, Iarba Cristoforului, Iarbă de orbanț, Buruénă de foc viu, Buruénă de Orbalț, Orbalț și Orbanț. 2)
Orbăltica e bună de orbalț.
Orbaltul e un fel de reumatism, care se face numai la cap și causéza dureri crâncene. Capul orbălcit se umflă uneori așa de tare, că bolnavul nu póte vedea cu ochii. Acéstă umflătura e îndecomun roșie, și când orbaltul ajunge în stadiul de pe urmă, atunci se resuflă sau prin urechi sau prin nisce bolfe, cari se fac ici colea pe creștet, însă mai ales la urechi, din cari,
1) Brândza: Limba bot. publ. în Columna lui Traian 1882 p. 46 și 76; - Idem: Prodrom p. 36 și 528; - Grecescu: Conspect. p. 44; - Pantu: Vocabular. p. 1.
2) Porcius: Flora p. 156; - Pantu: Vocabular p. 1; - Ms.

Orbălţica este o plantă care creşte prin pădurile de pe sub poalele munţilor şi cele de la munte. Ea se mai numeşte în Bucovina încă şi **orbălţoaică, orbalţ, iarba-orbalţului** şi **frunza-orbalţului**; în Ţara-românească: **orbanţ, christoforă, christoforiţă, iarba-St. Christofor** şi **iarba-tălhariului**[1]; iară în Transilvania: **cristoforea, iarba-cristoforului, iarbă-de-orbanţ, buruiană-de-foc-viu, buruiană-de-orbalţ, orbalţ** şi **orbanţ.**[2]

Orbălţica e bună de **orbalţ.**

Orbalţul e un fel de reumatism, care se face numai la cap şi cauzează dureri crâncene. Capul **orbălcit** se umflă uneori aşa de tare, că bolnavul nu poate vedea cu ochii. Această umflătură e îndecomun roşie, şi când orbalţul ajunge în stadiul de pe urmă, atunci se răsuflă sau prin urechi sau prin nişte bolfe, cari se fac ici colea pe creştet, însă mai ales la urechi, din cari,

[1] Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, din 1882, p. 46 şi 76; Idem: **Prodrom**, p. 36 şi 528; Grecescu: **Conspect**, p. 44; Panţu: **Vocabular**, p. 1.
[2] Porcius: **Flora**, p. 156; Panţu: **Vocabular**, p. 1; *ms.*

după ce se coc, spărgându-se, curge un fel de materie apătoasă şi puturoasă. Când se fac bolfe şi se sparg sau se răsuflă orbalţul prin urechi, e foarte bine, căci atunci pătimaşul se vindecă mai degrabă. Când nu se fac aceste bolfe, bolnavul de multe ori pătimeşte chiar şi luni întregi.

După credinţa poporului, fiecare om are orbalţ, însă numai aceia îl capătă, cari îl stârnesc prin răceală sau prin căldură, adică atunci când ies de la răceală şi dau în prea mare căldură, şi din contră, când ies de la căldură şi dau în prea mare răceală, apoi prin spaimă şi scârbă mare, şi în fine, când îşi scutură prea tare capul.[3]

Femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece pe cei ce au **orbalţ**, adună planta cu acest nume pe la **Sânziene** şi la **Ziua Crucii**, căci cea culeasă în aceste două zile e cea mai bună de leac, şi apoi toate buruienele bune de leac se strâng mai ales la **zile însemnate.**

Când cere acuma trebuinţa ca să vindece **orbalţul**, atunci romăncele de la munte şi cu deosebire celea din ţinutul Dornei fac mai întâi o legătoare, care se numeşte **papă în apă.** Iar legătoarea aceasta o fac astfel: strâng tot feliul de buruiene, precum: **iarba-orbalţului, iarba-plescaiţei**, care se face pe marginile locurilor grase, apoi **busuiocul-feţelor, busuioc-de-grădină, mageran, văzdoage, boance, gălbinele, albăstrele, mintă-neagră, lemnul-Domnului, trifoi-alb, trifoi-roş, trifoi-galbăn, scânteuţe, tămâiţă, odolean, sburătoare, fierea-pământului, brustur-alb, leuşteanul-broaştei**, precum şi multe altele, iau din fiecare câte câteva floricele şi le pun într-o tigaie cu apă curată la foc, în care mai sparg şi un ou, unde le lasă să fiarbă bine, bine, până ce scade mai toată apa.

După ce au fiert de ajuns, scot amestecătura aceasta cu o lingură din tigaie şi o pun pe o frunză mare de **curechi**, de **brustur** sau de **steje**; frunza o pun pe o cârţă (petic) şi o lasă să se stâmpere bine. După ce s-a stâmpărat, se ia legătoarea aceasta sau, mai bine zis, **papa în apă**, şi o pun celui bolnav de orbalţ în dosul capului, cam în creştet, unde o lasă de cu sară şi până demineaţă. Şi dacă nu-i trece, apoi o mai încălzeşte în zamă şi o pune încă şi a doua zi la cap.

Această **papă în apă** este bună nu numai de **orbalţ**, ci şi de **durere de cap**, precum şi de orice altă umflătură, bolfă sau **uimă.**[4]

Romăncele de la ţară vindecă **orbalţul** astfel: iau **orbălţică** sau **iarba-orbalţului** şi o pun într-o ulcică curată cu apă să fiarbă, iară după ce a fiert de ajuns aburesc capul orbălcit cu apă de aceasta. După ce au aburit bine capul cu apă din **orbălţoaică**, leagă pe bolnavul de orbalţ în **molile capului** cu **făină de păpuşoi** uscat, prăjită şi călduţă.

În timpul acela când se prăjeşte făninа, despre care ni-i vorba şi care trage durerea din faţa obrazului în sus, femeia lecuitoare rosteşte următoarele cuvinte:

Nouă neveste
Cu nouă hârleţe
Cu nouă cuţite,
Cu nouă măturі părăsite;
Daţi-mi toporul cel tăios
Să tai mărul cel frumos.

[3] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 158; dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.

[4] Com. de regretatul meu amic P. Spânul, fost stud. gimn. şi teolog, de loc din Poiana Stampii.

Nu tai mărul
Da tai răul.
Cu mânicile
Suflicate,
Cu poalele
Rădicate
Am secerat ***orz în lapte.***
Orzul l-am secerat
Şi răul l-am depărtat! [5]

Alte romănce de la ţară, pe lângă **orbălţoaică** sau **orbalţ**, mai iau încă şi **văzdoage**, lat. Tagetes patula L., şi **ochişele**, lat. Tagetes erecta L., şi punându-le pe toate acestea dimpreună cu puţin **stroh** într-o oală cu apă la foc, le lasă să fiarbă până ce iesă tot sucul dintr-însele. După ce au fiert de-ajuns, le toarnă cu apă cu tot într-un ciubăr sau într-o vană, în care îl pune apoi pe cel bolnav de se scaldă.

Bolnavul, când se scaldă, trebuie să apese pe locul unde-l doare, cu frunze şi cotoare de la aceste plante.

Înainte de prepararea acestei scăldători, femeia, sau mai bine zis baba care o prepară, rosteşte următoriul descântec asupra bolnavului de orbalţ:

Ieşi orbalţ
Nu orbălţi,
Ieşi orbalţ
Nu căţeli,
Ieşi orbalţ
Nu te roşi,
Ieşi orbalţ
Nu te umfla,
Ieşi orbalţ
Nu te-mpojora,
Ieşi orbalţ
Nu giunghiè,
Ieşi orbalţ
Nu durè.
De-i luat
N. din oftat,
Din strigat,
Din râs,
Din plâns,
Din scârbă,
Din rahnă,
Din strigare,
Din crâşcare,
Din răceală,
Din fierbinţală,
Ieşi orbalţ
Din creştetul capului,
Ieşi orbalţ
Din sfârcul nasului,
Ieşi orbalţ
Din umerile obrazului,
Ieşi orbalţ
Din toate închieturile,
Ieşi orbalţ
Din toate vinele,
Ieşi orbalţ
Din toate ciolănelele!
Că tu, orbalţ, de nu-i ieşi,
Şi pe N. de nu l-ai părăsi
Cu secera te-oi secera,
Cu cuţitu te-oi tăia,
Cu mătura te-oi mătura,
În Marea neagră te-oi arunca,
Acolo peştii te-or mânca,

[5] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.

Acolo te-i topi,
Acolo te-i izâri,
Ca spuma de mare,
Ca roaua de soare ...
A venit
Un bou negru la fereastră
Şi-o cerut
Pâne şi sare.
Eu pâne şi sare
Nu i-am dat,
Da i-am dat
Orbalţul lui N.
Toate giunghiurile
Şi toate durerile.
Boul cu gura
L-o muşcat,
Cu limba
L-o îmbălat,
Cu picioarele
L-o fărmat,
Cu coarnele
În vânt l-o dat
În munţi întunecoşi,
În butuci bortoşi,
Unde cocoşii
Nu cântă
Şi oamenii
Nu îmblă.
Acolo să piară,
Acolo să răspiară!
N. să rămâie curat
Şi luminat
Cum Dumnezeu l-o dat.
Descântecul de la mine
Leacul de la Dumnezeu! [6]

Şi iarăşi alte femei iau **orbălţică** şi o pun la fiert. Iară după ce a fiert, o lasă macar o zi ca să mocnească şi de-abia după aceea spală cu zama ei capul unde e **orbălcit.**[7]

Orbălţica, după cum spun românii din ţinutul Dornei, e bună şi la **tăieturi şi pălituri.**

Când se taie sau se păleşte cineva la o mână şi apoi se obrinteşte de vânt, de apă rece, de foc ori de căldură, atunci e bine să ieie **frunză de orbalţ** şi, muind-o mai întâi în apă caldă, să o lipească pe locul unde s-a tăiat sau pălit, şi dacă e de folos, **rana se albeşte** şi se vindecă; iară dacă nu e de folos, **rana se roşeşte** şi se **boboteşte** mai rău. În cazul din urmă, se-nţelege de la sine că trebuie s-o arunce, cum vede că nu-i prieşte.[8]

În fine, românii din unele părţi ale **Transilvaniei** fierb frunzele acestei buruieni în apă şi cu zama lor se spală pe locul unde pătimesc de **foc viu.** Pe alocurea deodată cu spălatul se şi descântă, ca şi în **Bucovina.**[9]

*

Orbălţoaica e bună de **orbalţ**, care se capătă din **vânt** sau din **căldură** prea **mare.** Se ia rădăcina ei, se uscă bine şi apoi, punându-se pe cărbuni, se afumă cu dânsa. Cu bulihăile se oblojeşte, însă numai sara, înainte de culcare. Cum s-a oblojit, să se lege cu un ştergariu şi apoi să se culce, ca să se usce bine, căci dacă nu ia sama şi nu se uscă, atunci lesne se obrinteşte, şi atunci e mai rău.

---

[6] Dat. rom. din Suceava, dict. de Nastasia Hriţuc.
[7] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.
[8] Com. de P. Spânul.
[9] Din *ms.* supus spre premiere.

Orbălţoaica samănă bine cu **sânziana-albă,** e însă ceva mai lungăreaţă la floare, are frunze tocmai ca smeura, e peste un metru de-naltă. Se află şi prin grădinile de flori.[10]

*

Buruiana-orbalţului e bună de **orbalţ.** Se fierbe în apă curată, cu zama ei se spală obrazul; se opăreşte făină de **păpuşoi** şi cu făina aceasta se leagă apoi **orbalţul.**[11]

*

Buruiana-orbalţului creşte pe lângă garduri, prin locuri gunoioase, are frunze mari, trunchiul gros şi înalt. Se foloseşte la orbalţ: se pipă frunzele cele mari.[12]

*

Iarba-orbalţului.[13]

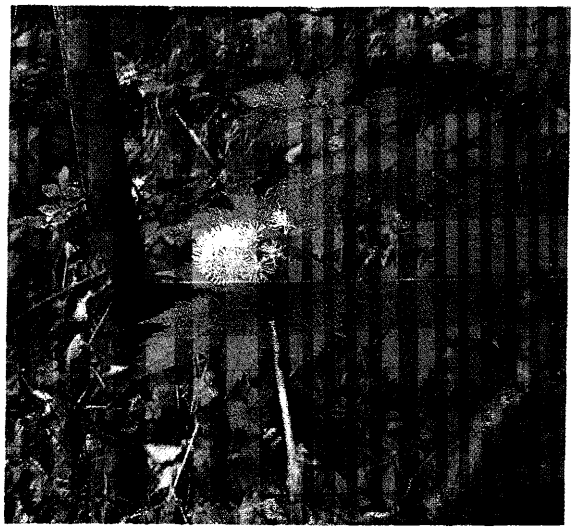

[10] Dict. de Achelina Ursachi, din Putna.
[11] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Dochiţa Solcan.
[12] Dict. de Teodosie Curşeu, din Ocolişul Mare.
[13] Gligor, nr. 12.

Orezul. 15

(Oryza sativa L.)

de și Orezul sau Urezul, numit în Transilvania și Oriz, iară în Macedonia: Uriz?, nu este tuturor Românilor cunoscut din vedere, deoarece el, afară de Banat, crește numai prin țările cele calde, totuși îl întâlnim nu odată în fruntea a o sumă de doine poporane ca un semn de dor și așteptare.

Așa o doină din Moldova, în fruntea căreia se află numirea acestei plante, sună precum urmează:

Frunzuleană de orez,
Vino frate de mă vezi
Până sunt grâiele verzi,
Că dacă s'or săcera
Tu pe mine me-i uita.
Când se văd soră cu frate
Inimioara li se bate. 2)

O altă doină, tot din Moldova, com. Hârlău, sună astfel:

1). Panțu: Plantele p. 196.

2). Sevastos: Cântece p. 10 j – cf și o variantă acestei doine publ. în Șezătoarea Vol. VII. p. 83.

317. Orezul
(Oryza sativa L.)

Deşi **orezul** sau **urezul**, numit în Transilvania şi **oriz**, iară în Macedonia: **uriz**[1], nu este tuturor românilor cunoscut din vedere, deoarece el, afară de **Banat**, creşte numai prin ţările cele calde, totuşi îl întâlnim nu o dată în fruntea a o samă de doine poporane, ca un semn de dor şi aşteptare.

Aşa o doină din **Moldova**, în fruntea căreia se află numirea acestei plante, sună precum urmează:

Frunzuleană de orez,
Vino frate de mă vezi
Până sunt grâiele verzi,
Că dacă s-or săcera
Tu pe mine me-i uita.
Când se văd soră cu frate
Inimioara li se bate.[2]

O altă doină, tot din **Moldova**, com. Hârlău, sună astfel:

[1] Panţu: **Plantele**, p. 196.

[2] Sevastos: **Cântece**, p. 10; cf. şi o variantă a acestei doine, publ. în *Şezătoarea*, vol. VII, p. 83.

Frundzî verdi di orez
Vedz nemilostivo vedz
Cum mă ardz şi mă săgeţi
Cu săgeţi ninumărati
Şi-ni dai giunghiuri pân' la moarti.[3]

În fine, a treia şi ultima, din **Transilvania**:

Foicică de orez,
Vezi tu, milostivo, vezi,
Vezi cu ochii şi nu crezi,
Tot mă-ntrebi: de ce oftez?
Şi toată lumea mă-ntreabă:
De ce stau tristă şi slabă?
Foicică solz de peşte,
Vai de cel care iubeşte:
Ce mânâncă, nu-i ticneşte,
Nici ce bea nu-i foloseşte! [4]

Şi dacă **orezul**, ca plantă, nu e cunoscut, pentru aceea fructul său, numit asemenea **orez**, nu numai că este tuturor românilor foarte bine cunoscut, ci totodată şi foarte întrebuinţat spre pregătirea mai multor feliuri de bucate dintr-însul, cât şi spre alte scopuri.

Aşa din **orez** se fac, în cele mai multe părţi, **plachii**, adică pilafuri, pe la hramuri, precum şi pe la zilele cele mari, sau se pune în **găluşte** amestecat cu carne de porc ori de vacă.

Cu **orez** şi cu lapte dulce se face de către unele femei **pască** la Paşti.

Şi tot cu **orez** se face şi **colivă** la morţi, în acelea locuri unde nu se află destul **grâu**.

Cu **orez** samănă o samă de sămănători, în ziua de St. Vasile.

Iar când se-ntâmplă să nu fie **grâu**, în orez se pun şi inelele celor ce se logodesc.[5]

Pe lângă toate acestea, românii din **Macedonia** întrebuinţează **orezul** sau **urizul**, cum îl numesc ei, şi ca leac contra **surdisirii**, adică a ieşirii prea adeseori afară, precum şi contra **durerii de urechi**. Pentru **surdisire** se mânâncă **uriz** necurăţit şi nespălat, fiert fără sare.[6]

Iar pentru **durerea de urechi**, fierb jumătate de ocă de **orez** în olei. Pe gura oalei în care se fierbe **orezul** pun o pânză. După ce scot orezul, punând şi ţinând urechea ce-i doare deasupra pânzei, ca să intre abur într-însa, durerea le trece. Acest tratament se aplică şi când se astupă urechile omului, de nu poate nici chiar să audă bine.[7]

*

Orezul.[8]

---

[3] Canianu: **Poezii pop.**, p. 67.
[4] Bibicescu, *op. cit.*, p. 22.
[5] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[6] Per. Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 259.
[7] P. Papahagi, *op. cit.*, p. 267.
[8] *Şezătoarea*, VI, p. 67, VII, p. 75, VIII, p. 152.

Orzul 175
(Hordeum vulgare L.)

Orzul, care se cultivă de Români, e de trei feliuri, şi anume:

Orzul de rând, numit şi Orz-de-primăvară şi Orz-moldovenesc, lat. Hordeum vulgare L. al cărui spic e mare şi care are patru rânduri de grăunţe ca şi Grâul;

Mucherul sau Orzul-iernatic, lat. Hordeum hexastichum L. al cărui spic e cu şase rânduri de grăunţe pe de-o parte şi trei pe de ceealaltă parte; şi

Orzoaia, Orzoaica sau Orzul-golaş, lat. Hordeum distichum L. al cărui spic e numai cu două rânduri şi care n'are ţapă pl. ţepe sau ţepi ca speciile premergătoare.[1]

[1] După spusa Rom. din Bucovina; - a celor din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa părintele Niculai Filip, iconom; - şi a celor din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: „Orzul pe aice e de două feliuri: orz-moldovenesc, cu spic mare, care are patru rânduri de grăunţe, ca şi Grâul, şi Orzoaica numai cu două rânduri de grăunţe şi firul fără ţepi. Afară de aceste două feliuri mai este încă un fel de Orz, dar mai rar, cu şese rânduri de grăunţe, care se cheamă Mucher"; - cf. şi Gazeta săteanului I. p. 149.

318. Orzul
(Hordeum vulgare L.)

Orzul, care se cultivă de români, e de trei feliuri, şi anume:

Orzul-de-rând, numit şi **orz-de-primăvară** şi **orz-moldovenesc**, lat. Hordeum vulgare L., al cărui spic e mare şi care are patru rânduri de grăunţe ca şi **grâul**;

Mucherul sau **orzul-iernatic**, lat. Hordeum hexastichum L., al cărui spic e cu şase rânduri de grăunţe pe de-o parte, şi trei, pe de ceealaltă parte; şi

Orzoaia, **orzoaica** sau **orzul-golaş**, lat. Hordeum distichum L., al cărui spic e numai cu două rânduri şi care n-are **ţapă** pl. **ţepe** sau **ţepi**, ca speciile premergătoare.[1]

Afară de aceste trei feliuri de **orz-cultivat**, se mai află încă două feliuri de **orz-sălbatic**, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iară acelea sunt:

[1] După spusa rom. din Bucovina; a celor din Moldova, jud. Botoşani, com. Dumbrăveni, dict. de S. Sa părintele Niculai Filip, iconom; şi a celor din jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: *Orzul pe aice e de două feliuri: orz-moldovenesc, cu spic mare, care are patru rânduri de grăunţe, ca şi grâul, şi orzoaica, numai cu două rânduri de grăunţe şi firul fără ţepi. Afară de aceste două feliuri, mai este încă un fel de orz, dar mai rar, cu şese rânduri de grăunţe, care se cheamă mucher.*; cf. şi *Gazeta săteanului*, an. V, p. 149.

Orzul-păduret, lat. Hordeum europaeum All; şi

Orzul-şoarecilor, lat. Hordeum murinum L.[2]

Orzul se cultivă de români, şi mai ales de săteni, atât pentru grăunţele sale, cari le produce şi pe cari le-ntrebuinţează spre hrana vitelor şi a galiţelor, precum şi, la vreme de mare nevoie, spre facerea unui fel de pâne, numită **pâne de orz** sau mămăligă, numită **mămăligă de orz**[3], cu care se nutresc apoi şi ei singuri, cât şi pentru paiele sale, pe cari le dau vitelor de mâncat şi cari cu atâta constituie un nutreţ mai bun pentru vite, cu cât ţarina în care s-a sămănat şi recoltat a fost mai ierboasă.

Grăunţele de **orz**, curăţite de **pojghiţă**, constituiesc şi productul vegetal, cunoscut sub numele de **arpacaş**, care se pune în supă sau ciorbă.[4]

Foarte adeseori însă se-ntrebuinţează grăunţele de **orz** şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa se crede că oamenii cari se uită pe fereastră în casa altora capătă **ulcior** la ochi.[5]

Deci cel ce voieşte a se vindeca şi a scăpa de acest **ulcior** e bine să ieie un fir de **orz** şi, când va fi mămăliga pe foc şi va fierbe, să arunce firul cel de orz în foc şi după aceasta să iasă pe uşă afară, neuitându-se înapoi, că apoi ulciorul îi va trece.[6]

Alţii, făcându-li-se **urcior** la ochi, caută un **bob de orz** într-o baligă de cal, înţapă cu el **urciorul** şi apoi îl pun iară la locul de unde l-au luat.[7]

În Bucovina însă se crede că dacă are cineva **ulcior** la ochi şi voieşte să se vindece cât mai curând de el, trebuie să fure de undeva câteva **fire de orz** şi apoi să le arunce în foc şi să alerge împrejurul casei, ca să nu audă cum pocneşte **orzul** în foc.[8]

Orzul fiert în vin se dă femeilor lehuze de băut, anume ca să se întărească.[9]

Fiert cu lapte dulce se-ntrebuinţează contra **tusei**.[10]

Iar fiert în apă se face gargară în cazuri de **durere de gât**.[11]

Orz fiert cu căpăţână de câne zdrobită e bun de pus legătură pentru **durere de şele**.

Orzul pisat şi cu apă e bun de legătură pentru **leşiere**.[12] Legătura se pune la pântece.[13]

---

[2] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 635 şi 636; Panţu: **Vocab.**, p. 21.

[3] Românii din Ţara-românească, jud. Vâlcea, după cum îmi scrie S. Sa păr. Th. Bălăşel, cred şi spun că *dacă faci colac din făină de orz, nu e primit la Dumnezeu.*

[4] Panţu: **Vocab.**, p. 21; Hasdeu: **Etym. Magn.**, t. II, p. 1730: *Arpăcaş pl. arpăcaşuri: Orz curăţat de pieliţă, care se pune în sorbituri.*; *Un fel de orz curăţit de pojghiţă din care se face cioarbă.*

[5] Cred. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[6] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 63.

[7] Dat. rom. din Giurgiu, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54; G. Coşbuc: *Analogia în medicină*, publ. în *Albina*, an. VIII, Bucureşti, 1904, p. 232: *Ulciorul la ochi, numele lui e făcut din orzişor, fiindcă ulciorul ochiului samănă cu un fir de orz, se vindecă dacă dintr-o balegă de cal alegi un fir de orz şi-l atingi de trei ori (rostind un descântec).*

[8] Dim. Dan: *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, Cernăuţi, 1894 - 1895.

[9] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vlaşca.

[10] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54; şi dat. rom. din Ţara-românească, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel: *Orzul fiert cu lapte dulce e bun de tuse.*

[11] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54.

[12] **Leşiere** = durere de inimă (stomac). *Îmi chică leş la inimă (stomac).*

[13] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

Orzul, măcinat şi cernut prin sită deasă, apoi mestecat cu unt nesărat, e foarte bun la **tusă cu sânge**, dacă se beu câte două linguri deodată.[14]

Zama de orz, fiert în apă curată ne-ncepută şi băut pe inima goală, e bun de **năduşală**.[15]

Făina de orz uscat e bună presurată pe orişice rană de **os mort** şi apoi şi în cazul când ne cade vreo **unghie**.[16]

Orz cu năsip alb de pe malul unei ape e bun de **rast**[17]. Spre scopul acesta, **orzul** se fierbe şi cu apa în care s-a fiert se opăreşte bine năsipul, cu care se înfăşură apoi pântecele celui umflat. După ce s-a răcit doctoria aceasta, se udă din nou cu zamă caldă şi se pune iar pe pântece. Pentru un copil mic, 3-4 legături, iar pentru unul mai mare, trebuie mai multe.

Orzul astfel fiert se strânge şi se pune la înăcrit, apoi tot **orzul** strâns se fierbe la un loc şi se fac bolnavului scăldători, astfel ca apa să-i ajungă până subsuori.[18]

În unele părţi se mai fac scăldători din **orz** copiilor după naştere.[19]

În fine, dacă are cineva **lungoare**, se vindecă aşa: se ia un pumn de **orz** spălat bine, se pune într-un vas curat cu patru ocă de apă, ca să fiarbă până ce va scădea pe jumătate şi va crăpa **orzul**. Apoi, să se strecure zama prin o petică curată şi, răcindu-se, să se deie bolnavului, în loc de apă.[20]

Orzul încă e bun de leac nu numai pentru unele boale lumeşti, ci şi pentru o samă de boale ce le au vitele.

Aşa se zice că vitele, mai ales cele cornute, cari mânâncă multă **pleavă de orz**, capătă din cauza ţepei sau a ţepelor ce se află într-însa un fel de umflătură sub limbă, care se numeşte **curdiuc** sau **curduc**.

Cu toate acestea însă, tocmai **pleava de orz** serveşte de leac pentru vindecarea cailor de **guturai** ori de **umflătură la gât**.[21]

Caii mai au adeseori încă şi-o boală numită **păr de câne**. Deci pentru a face ca să cadă acest păr şi să crească altul curat, se ia **pâne de orz**, se pune unde este părul acela şi pe urmă se unge acolo carnea cu untdelemn.[22]

Pentru **buba mânzului** se fierbe orz şi boarea ce iesă dintr-însul se dă cailor în nări.[23]

Zama de orz cu miere de stup, ori zama de **nalbă** şi sămânţă de **in** cu miere de stup, vindecă **tusa la cai**.[24]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că **orzul** a dat în decursul timpului naştere şi la vreo câteva zicale şi proverbe, cari le-ntâlnim mai în toate părţile locuite de români şi cari sună precum urmează:

---

[14] V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 90.
[15] Dat. rom. din Siret, dict. de M. Mureşan.
[16] Dat. rom. din Siret, dict. de M. Mureşan.
[17] **Rast** e o umflătură în pântece, provenită din cauza frigurilor.
[18] Dat. rom. din Moldova, dict. de dl Art. Gorovei.
[19] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54.
[20] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 72.
[21] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[22] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 111.
[23] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[24] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

Orzu-l ară boii,
Şi-l mânâncă caii.

sau:

Boii ară orzul,
Şi caii-l mânâncă.

adică: nu totdeauna cel ce munceşte se foloseşte de roadele muncii sale.[25]

Şi cum că **orzul** se dă mai mult cailor decât celorlalte vite şi galiţe, ne putem întrucâtva încredinţa şi din următoarea doină din **Ţara-românească**:

*Foicică de **mohor**,*
Bate murgul din picior
La fereastra din obor
*Să-i dau fân şi **orzişor***
Să-i pui şaua binişor
Că de ducă-mi este dor.[26]

Şi caii, cari mânâncă **orz**, nu numai că arată foarte bine, ci devin şi foarte buieci sau zburdalnici, fiindcă:

Le zburdă orzul, după cum zice un proverb din Bucovina.

Orzul în copt a dat
Şi trebuie secerat. Se zice când a sosit timpul de a se face oarece; şi se aplică mai ales fetelor mari, când le-a venit vremea ca să se mărite.

Strici orzul pe gâşte.
Pierz orzul pe gâşte.
Orz pe gâşte.
Nu strica orzul pe gâşte.
Nu mai strica orzul pe gâşte.
Nu mai stricaţi orzul pe gâşte.

A strica orzul pe gâşte. Se zice când dăm cuiva ceva ce nu se potriveşte, sau când dăruim lucruri mari celor proşti, cari nu ştiu să le preţuiască.[27]

Şi tu gumar orzu nu lipseşte.[28] Acelaşi înţeles ca la proverbul premergător.

E anevoie când ajungi să cumperi orz de la gâşte. Se zice despre cei nevoiaşi.

Îi împunge (înţapă) orzul. N-are astâmpăr. E înbuibat de bine.

A face orz din grâu. A căpăta un lucru prost în schimbul altuia bun.[29]

*

[25] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 229-230.
[26] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 280.
[27] Dat. rom. din Bucovina; a celor din Ţara-românească, com. de S. Sa păr. Th. Bălăşel; cf. şi Zanne: **Proverbele românilor**, p. 230.
[28] *Şi pentru măgar orz nu trebuie.*
[29] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 231.

Când faci ulcior la ochi, să tragi de vârv nouă spice de **orz** şi ele se rup de la nodul de sus, apoi cu capetele spicelor atingi de trei ori ulciorul şi-ţi trece.[30]

*

Orzul[31], **orzul-dracului**[32].

[30] Com. Popeni, jud. Tutova, com. de S. T. Chirilean.

[31] Papahagi, p. 275, 320, 325; Bartolomeu, p. 43; *Cronica*; *Şezătoarea*, IV, p. 28, V, p. 53; D. Dan: **Putna**, p. 150.

[32] Bălăşel, nr. 187.

319. Otrăţălul
(Cynoglossum officinale L.)

383

Otrătălul.
(Cynoglossum officinale L.)

Otrătălul, numit în Bucovina încă şi Pleşcaiţă roşă şi Sclipotie.[1] în Moldova: Otrătăl şi Otrăţel.[2] iară în alte părţi locuite de Români: Arariel, Ariel, Arătel, Atrătel, Limba-cânelui, Otătel şi Otrătel.[3] este un fel de buruiană cam de vr'o 60-90 Cm. de înaltă, care creşte mai cu samă pe lângă garduri şi drumuri şi care înfloreşte în luna lui Maiu şi Iunie. Floarea lui e mărunţică şi de coloare roşie-viorie; frunza grasă, lungă şi spre vârv ascuţită, iar sămânţa învălită într'un fel de bubuşlui pietroase.

1). Pantu: Vocab. p. 14; - Otrătălul, după cum mi-a spus M. Popescu, se numeşte în Ciudeiu Sclipotie.

2). Com. de dl Art. Gorovei: „Otrătălul creşte pe lângă drumuri, mai ales pe locurile cele grase; are foi lungi şi grase; ajunge până la o înălţime de 90 cm. şi face flori roşii-violete;" - vezi şi Şezătoarea vol. III. p. 148: „Otrătel, o buruiană ce creşte pe lângă drumuri" - Idem Vol. V. p. 115.

3). Dr Crăinicean: Nomenclatura publ. în ziar cit. p. 502 şi 569; - Pantu: Vocab p. 13 şi 14; - Hasdeu: Etym. Magn. p. II. p. 2069-2070; - Numirea de limba-cânelui a acestei buruiene samănă că nu e poporală, ci trădusă din germ. Hundszunge.

Otrăţălul, numit în Bucovina încă şi **pleşcaiţă-roşă** şi **sclipotie**[1]; în Moldova: **otrăţăl** şi **otrăţel**[2]; iară în alte părţi locuite de români: **arariel, ariel, arăţel, atrăţel, limba-cânelui, otăţel** şi **otrăţel**[3], este un fel de buruiană cam de vreo 60-90 cm de înaltă, care creşte mai cu samă pe lângă garduri şi drumuri şi care înfloreşte în luna lui mai şi iunie. Floarea lui e mărunţică şi de coloare roşie-viorie; frunza grasă, lungă şi spre vârv ascuţită, iar sămânţa învălită într-un fel de bubuşlui pietroase.

Otrăţălul e bun de **sclintituri** şi de **frânturi**. Când s-a **sclintit** cineva la o mână sau la un picior, ia rădăcină de **otrăţel** şi o pune la foc să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, o pisază bine, o întinde pe o petică şi cu petica aceasta se leagă apoi la **sclintitură**.[4] Când îşi frânge cineva o mână

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 14; **Otrăţălul**, după cum mi-a spus M. Popescu, se numeşte în Ciudei **sclipotie**.

[2] Com. de dl Art. Gorovei: ***Otrăţălul*** *creşte pe lângă drumuri, mai ales pe locurile cele grase; are foi lungi şi grase; ajunge până la o înălţime de 90 cm şi face flori roşii-violete.*; vezi şi *Şezătoarea*, vol. III, p. 148: ***Otrăţel,*** *o buruiană ce creşte pe lângă drumuri.*; Idem, vol. V, p. 115.

[3] Dr. Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *ziar cit.*, p. 502 şi 569; Panţu: **Vocab.**, p. 13 şi 14; Hasdeu: **Etym. Magn.**, p. 2069-2070; Numirea de **limba-cânelui** a acestei buruiene samănă că nu e poporală, ci trădusă din germ. Hundszunge.

[4] Dat. rom. din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

sau un picior, sapă rădăcină de **otraţăl,** o pune la foc să fiarbă, face după aceasta un fel de aluat dintr-însa şi cu aluatul acesta se leagă apoi la **frântură**. Tot aşa se-ntrebuinţează **otrăţelul** şi pentru vitele cari s-au sclintit sau şi-au frânt vreun picior.[5]

Româncele din **Moldova,** jud. Suceava, nu numai că fac din **otrăţăl** legături şi oblojele, cu cari leagă şi oblojesc pe oamenii sau vitele ce s-au sclintit ori şi-au frânt vreun picior[6], şi care are putere de-a scoate durerea şi-a vindeca rana, ci ele îl întrebuinţează încă şi spre scoaterea viermilor din ranele vitelor. Spre scopul acesta iau **otrăţel,** îl pisază bine şi apoi storc zama ce iasă dintr-însul în rana vitei. Scurt timp după aceasta, viermii pier şi cad din rană.[7]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că **otrăţelul** figurează câteodată şi-n fruntea a o samă de doine poporane.

Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din Ţara-românească:

Frunză verde otrăţel,
Pe deal, pe la Corlăţel
Fuge dorul mărunţel
Cu dragostea după el.
Unde te duci, dorule?
La voi, puişorule,
Să-mpărţim dragostile
Cât la mine, cât la tine,
Să trăim amândoi bine.[8]

[5] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.
[6] Com. de dl Art. Gorovei.
[7] M. Lupescu: *Medicina veterinară pop.*, publ. în *Şezătoarea*, vol. III, p. 148.
[8] V. Alecsandri: *Cântece de peste Olt*, publ. în *Convorbiri literare*, an. X, p. 209.

320. Ovăsul
(Avena sativa L.)

Ovăsul 184
(Avena sativa L.)

Ovăsul, Ovăscul sau Ovăzul, după cum se mai numeşte pânea aceasta în unele părţi din Moldova şi Ţara-Românească, precum bunăoară în jud. Tecuci, Muscel şi Vâlcea[1], se-ntrebuinţează de popor nu numai ca nutreţ pentru vite, ci totodată şi ca leac contra mai multor boale. Aşa grăunţe de ovăs prăjite şi băgate într-un săculeţ se pun pe fălcile umflate, anume ca să tragă umflătura.[2]

Cu ovăs, sămânţă de cânepă şi trifoi de cel mare, toate fierte la un loc şi turnate într-un ciubăr, se aburesc cei ce au umflături şi vătămătură.[3]

Pentru arsură de foc se ia o bucată de slănină, se vâră într-însa ovăs, se pune dimpreună cu acesta într-o strachină cu apă şi apoi, aprinzându-se şi arzând ovăsul, untura se pune la arsură.[4]

Podagra, provenită din răceală (reumatism), se trece, dacă se pun picioarele ori mânele în ovăs încălzit într-o căldare mare, aşa, ca să fie acoperite bine peste tot unde se ţin, până ce se răceşte ovăsul.

1). Rădulescu-Codin: Cântece pop. f. 32; - com. de dl Tud. Pamfile şi S. Sa păr. T. Bălăşel.
2). Dat. Rom. din Transilvania.
3). Dat. Rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
4). Dim. Dan: Credinţe publ. în Gazeta Bucovinei.

[1] Rădulescu-Codin: Cântece pop., p. 32; com. de dl Tud. Pamfile şi S. Sa păr. T. Bălăşel.
[2] Dat. rom. din Transilvania.
[3] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[4] Dim. Dan: *Credinţe*, publ. în *Gazeta Bucovinei*.

Această procedură însă trebuie să se repeţească în fiecare sară şi demineaţă, până ce trece toată durerea.[5]

Fărina de ovăs, fiartă cu lapte de capră, ne dă un flastăr foarte bun contra **durerii de splină**. Tot această fărină, amestecată cu lapte şi cu pulbere de obraz, ne dă un mijloc cosmetic pentru **faţa pistruie**.

Sucul de **paie verzi de ovăs**, amestecat cu lapte dulce, e bun pentru **durerea trupului**. Dacă spălăm cu dânsul partea dureroasă a trupului, se vindecă numaidecât.[6]

O samă de romînce, atât din **Bucovina**, cât şi din **Moldova**, îndătinează de-a da găinilor cari n-au început încă a se oua, ovăs, anume ca să înceapă cât mai degrabă.[7]

Dintre toate **paiele**, cele mai căutate de români sunt cele de **orz**, deoarece acestea, fiind de regulă amestecate c-o mulţime de ierburi, vitele le mânâncă de multe ori ca şi fânul.

După **paiele de orz** vin cele de **ovăs**, şi tocmai la urmă cele de **secară** şi de **grâu**.

De-aice apoi şi următoarea aluziune a unui fecior din **Transilvania**:

Mândra mea de astă vară
Mă roagă s-o iubesc iară.
Dar' eu nu-s fir de secară
Să mă-ntorc a doua oară,
Şi nici nu-s fir de ovăs
Să iubesc ce-o dată lăs! [8]

Şi mai tot cu aceste cuvinte se exprimă şi o fată din **Banat**, com. Drăgoeşti:

Badea meu cel d-astă vară
Mă roagă să-l iubesc iară;
Dar nu-s fire de secară
Să iubesc a doua oară
Nici nu-s fire de ovăs
Ce-am lăsat, să mai iubesc![9]

Cu toate însă că **firele de ovăs** nu-s până întru atâta de alese şi de căutate, totuşi un fecior din **Banat**, com. Vărădia, trimite printr-însele veste iubitei sale că, dacă nu voieşte să-l iubească, să vie şi să-l otrăvească. Iată ce zice iubita acestui fecior:

Bate vântul de la moară,
Că bădiţa mi se-nsoară.
Să se-nsoare, nici nu-mi pasă,
Că de mine nu se lasă,
Că el veste mi-a trimăs
Pe trei fire de ovăs
Să mă duc să-l otrăvesc,

---

[5] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina populară*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 15.
[6] V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 90.
[7] Com. de dl Tud. Pamfile.
[8] Com. de dl B. B. Iosof.
[9] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 164.

Unde nu vreu să-l iubesc;
Şi-apoi iară mi-a trimăs
Pe trei frunze de alun
Să mă duc să mi-l cunun
Şi să-i fiu nânaşul bun.[10]

Afară de aceasta, **ovăsul** figurează adeseori şi-n fruntea a o samă de doine poporale. Iată una şi dintre aceste doine, şi anume din **Transilvania**, com. Ocna-Sibiilor:

*Frunză verde de **ovăs**,*
De s-ar face dealul şes
Şi valea bună de mers
Cu lelea să mă-ntâlnesc,
Două vorbe să-i vorbesc:
Două vorbe tăinuite
Să le ţie puica minte![11]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că **ovăsul**, după credinţa şi spusa românilor din **Bucovina**, e bine de sămănat abia după ce vine pupăza primăvara de prin ţările cele calde.[12]

Iar colacul făcut din făină de **ovăz** este primit la Dumnezău numai pe jumătate.[13]

*

Ovăsul.[14]

[10] *Idem de eadem*, p. 125.
[11] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 920.
[12] S. Fl. Marian: **Ornitologia**, t. II, p. 174.
[13] Cred. rom. din Ţara-românească, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[14] ***Familia***, XXVIII, p. 4; ***Şezătoarea***, IV, p. 121; Bartolomeu, p. 42.

321. Paliurul
(Paliurus aculeatus Lam.)

Paliurul
(Paliurus aculeatus Lam).

Paliurul, lat. Paliurus aculeatus Lam. sau Paliurus australis Gaertn. este un ciritel ghimpos, care e cunoscut după nume numai românilor din Macedonia, deoarece el (numai) creşte numai în această ţară locuită de români precum şi pe câmpurile şi locurile cele stâncoase şi văroase din Dobrogea.

Unii botanişti sunt de părere că din ramurile cele mlădioase şi ghimpoase ale acestui ciritel, care înfloreşte în luna lui iunie, iulie şi august şi care are floricele mici, de coloare galbănă-verzie, precum şi nişte ghimpi sau spini lungi, ascuţiţi la vârf şi foarte puternici, ar fi fost făcută coroana de spini a Domnului nostru Isus Christos.[1]

Românii din **Macedonia** întrebuinţează ciritelul acesta spre vindecarea **durerii de inimă**.

Când te **muşcă buricul**, adică când te doare inima, atunci zic ei că e bine să iei rădăcină şi frunză de **paliur** şi, după ce le fierbi cu vin, să bei din zama aceea, că **muşcarea de buric** va înceta.[2]

[1] Pantu: **Plantele**, p. 201-202.

[2] Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 256.

322. Palma-voinicului
(Potentilla alba L.)

Jurk. 150

Palma-voinicului.
(Potentilla alba L.)

Palma-voinicului, numită și Cinci-degete[1] este o plantă mititică, care crește mai cu samă pe fânaţele de prin păduri și de pe marginea pădurilor și care înflorește toată vara.

Despre această plantă, al cărei cotor supțirel și slab se târâie pe pământ iară frunzișoarele au forma unei pălmi răslățite, există la românii din Bucovina, comuna Ciudei, următoarea legendă:

„Zice c'a fost odată un fecior foarte frumos, isteț și voinic, că puțini alți feciori se puteau asemăna cu dânsul.

„Într'o zi însă, nu știu cum și'n ce fel s'a întâmplat, destul atâta că se bolnăvește și nu peste mult timp moare.

„Părinții lui, având-l numai pe dânsul și fiindu-le foarte drag, văzându-l pe neașteptate mort, nu știau ce să'nceapă și să facă de supărare.

„Plâns'au, cât au plâns, în celea trei zile, cât

1). Dat. Rom. din Ciudeiu, dict. de M. Popescu: „Palma-voinicului se numește altmintrelea și Cinci-degete"; — a celor din Mihalcea, com. de dna El. Nic. Voronca: „Palma-voinicului e ca și Cinci-degete, numai ceva mai mare și crește mai nantă".

Palma-voinicului, numită şi **cinci-degete**[1], este o plantă mititică, care creşte mai cu samă pe fânaţele de prin păduri şi de pe marginea pădurilor şi care înfloreşte toată vara.

Despre această plantă, al cărei cotor supţirel şi slab se târâie pe pământ, iară frunzişoarele au forma unei pălmi răslăţite, există la românii din **Bucovina**, comuna Ciudei, următoarea legendă:

Zice c-a fost odată un fecior foarte frumos, isteţ şi voinic, că puţini alţi feciori se puteau asemăna cu dânsul.

Într-o zi însă, nu ştiu cum şi-n ce fel s-a întâmplat, destul atâta că se bolnăveşte şi nu peste mult timp moare.

[1] Dat. rom. din Ciudei, dict. de M. Popescu: ***Palma-voinicului** se numeşte altmintrelea şi **cinci-degete**.*; a celor din Mihalcea, com. de dna El. Nic. Voronca: ***Palma-voinicului** e ca şi **cinci-degete**, numai ceva mai mare şi creşte mai nantă.*

Părinţii lui, avându-l numai pe dânsul şi fiindu-le foarte drag, văzându-l pe neaşteptate mort, nu ştiau ce să-nceapă şi să facă de supărare.

Plâns-au cât au plâns, în celea trei zile cât a stătut fiul lor în casă întins pe laiţă, dar şi după ce l-au înmormântat încă nu încetară de-a se tângui, ci mai toată ziua mergeau la mormântul lui şi plângeau, de se cutremura cămeşa pe dânşii.

Într-o zi însă, mergând iarăşi mă-sa la ţinterim, găseşte, spre cea mai mare mirare a ei, o mână de-a fiului său, şi anume de la cot spre degete, ieşită din groapă afară, deasupra mormântului.

Cum a văzut ea mâna, îndată a şi luat-o de-acolo, a băgat-o în sân şi s-a întors cu dânsa acasă.

Ajungând acasă şi vrând s-o scoată din sân ca s-o arate bărbatului său, în loc de mână, scoate o buruiană, ale cărei frunze aveau chipul şi asemănarea unei pălmi sau ale unei mâni cu cinci degete şi cu floricică albă ca la frag.

Cum a văzut ea această minune, uită de bărbatul său, alergă degrabă prin vecini şi, arătând fiecăruia cu care se-ntâlnea o buruiană, începe a-i spune şi istoria ei de la început şi până la sfârşit.

Auzind mai pe urmă despre cele întâmplate şi preotul de sat, a mers la mormântul feciorului de-a făcut rugăciuni pe dânsul şi, după aceea, luând buruiana, a răsădit-o pe locul de unde a fost luată mâna. Iar pe părinţi i-a mustrat de ce plâng atâta, de ce nu-l lasă pe fiul lor să odihnească în pace, că Dumnezău îl dă pe om şi tot Dumnezău îl ia. Deci, fiind viaţa omului în mâna Domnului, nu trebuie să ne supărăm până întru atâta.

Şi de-atunci încoace buruiana aceasta se numeşte ***palma-voinicului*** *sau* ***cinci-degete****, fiindcă dintr-o mână de voinic este făcută.*[2]

După o variantă a acestei legende, tot din **Bucovina**, com. Mihalcea, **palma-voinicului** să fie făcută dintr-o mână a unei fete curate, care a murit ca fecioară şi după care părinţii săi plânseră întocmai ca şi părinţii feciorului celui voinic. De-aceea se numeşte buruiana aceasta de-atunci încoace **cinci-degete**.

Fiind buruiana aceasta făcută din mâna unui voinic, respectiv din mâna unei fete fecioare, de-aceea, după credinţa românilor din **Bucovina**, este ea foarte bună de făcut **pe dragoste** cu dânsa, şi mai cu samă fetelor celor mari, pentru curăţirea şi depărtarea urei de la dânsele.

Deoarece însă ea este curată, de-aceea şi fata ce merge după dânsa trebuie asemenea să fie curată, îmbrăcată în cămeşă aşişderea curată, şi aşa, în toată privinţa curată, să meargă apoi într-o sâmbătă, după amiaz, când toacă la biserică de vecernie, cu pâne şi cu sare, după dânsa.[3]

Iar când ajunge la dânsa şi dă s-o ieie de unde se află, o soroceşte astfel:

Cum nu poate voinicul
Fără mână,
Aşa să nu poată N. feciorul
Fără mine
Nici mânca,
Nici căta,

[2] Dict. de M. Popescu.

[3] Dat. rom. din Mihalcea, dict. de Catrina Daniliuc şi com. de dna El. Nic. Voronca.

Nici grăi,
Nici dormi,
Pân' la mine
N-a veni
Şi cu mine
N-a grăi,
Pân' la mine n-a căta
Şi pân' nu m-a săruta! [4]

Rostind cuvintele acestea, ia **palma-voinicului**, pune în locul ei pânea şi sarea aduse cu sine şi apoi, întorcându-se cu dânsa acasă, o pune într-o oală cu apă curată şi ne-ncepută ca să mocnească până a doua zi, adică până duminică demineaţă.

A doua zi demineaţă se spală cu zama ei din cap în jos spre picioare, iar rămăşiţa o aruncă pe un loc curat.

Făcând-o aceasta, se crede că fata care mai nainte era plină de ură şi făcătură nu numai că se curăţeşte de ură, ci totodată se face şi foarte plăcută, astfel că toţi feciorii se bat după dânsa.[5]

Tot pentru **dragoste** şi tot cam în chipul acesta se-ntrebuinţează **palma-voinicului** sau **cinci-degete** şi de către romăncele din **Moldova**.[6]

[4] Dat. rom. din Mahala, dict. de Catrina Dumitraş, şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[5] Dat. rom. din Mahala, dict. de Catrina Dumitraş, şi a celor din Mihalcea, dict. de C. Daniliuc şi com. de dna El. Nic. Voronca.
[6] Com. de dl Art. Gorovei.

130

Paltinul
(Acer Pseudoplatanus L.)

Paltinul, judecându-l după făptura lemnului seu, este de două feliuri şi anume: unul creţ, a cărui mâjă, adică al cărui lemn este creţ sau mai bine zis care are vârste încreţite şi din cauza aceasta se numeşte în Bucovina Paltin-creţ, iară în Ungaria, comitatul Bihorului Păltiniţă, şi altul al cărui lemn n'are vârste încreţite, ci este mai mult albineţ, şi din cauza aceasta se numeşte Paltin-alb.[1]

Din lemnul Paltinului-creţ sau a Păltiniţei, care se lasă foarte lesne săpat, se fac fel de fel de obiecte, precum: linguri de masă şi linguri ciobăneşti, linguroae sing. linguroiu, cupe, ramuri de icoane, scripce sing. scripcă, fluiere şi fluieriţe.

Din lemnul Paltinului-alb, care e fraged dar totodată şi foarte trainic, se fac asemenea fel de fel de obiecte, precum: mese, scaune, dulapuri, blidare, coveţi, covăţele, căuşe, cosii, toporâşti, tiocuri, butuci de roate, mosoare, fuse, leagănuri şi toci pe la biserici.

1. Com. de P. Ursul, fost cantor bis. în Căndreni, şi dict. de David Ursachi, agricultor în Putna.

323. Paltinul
(Acer Pseudoplatanus L.)

Paltinul, judecându-l după făptura lemnului său, este de două feliuri şi anume: unul creţ, a cărui **mâjă**, adică al cărui lemn este creţ sau mai bine zis care are vârste încreţite şi din cauza aceasta se numeşte în Bucovina **paltin-creţ**, iară în Ungaria, comitatul Bihorului, **păltiniţă**, şi altul, al cărui lemn n-are vârste încreţite, ci este mai mult albineţ şi din cauza aceasta se numeşte **paltin-alb**.[1]

Din lemnul **paltinului-creţ** sau al **păltiniţei**, care se lasă foarte lesne săpat, se fac fel de fel de obiecte, precum: **linguri de masă** şi **linguri ciobăneşti, linguroaie** sing. **linguroi, cupe, ramuri de icoane, scripce** sing. **scripcă, fluiere** şi **fluieriţe**.

Din lemnul **paltinului-alb**, care e fraged dar totodată şi foarte trainic, se fac asemenea fel de fel de obiecte, precum: **mese, scaune, dulapuri, blidare, coveţi, covăţele, căuşe, cosii, toporâşti, tiocuri, butuci de roate, mosoare, fuse, leagănuri** şi **toci pe la biserici**.

Datina de-a face obiectele acestea din **lemn de paltin** se poate vedea nu numai din praxa de toate zilele, ci şi din unele poezii poporane.

Aşa o doină din **Ungaria**, comitatul Bihorului, amintind, între multe altele, şi despre facerea **fluieriţei**, ne spune următoarele:

[1] Com. de P. Ursul, fost cantor bis. în Căndreni, şi dict. de David Ursachi, agricultor în Putna.

Mă suii-ntr-o ***păltiniţă***
Şi tăiei o ***fluieriţă,***
Începui a fluiera,
Toată lumea se strângea,
Numai mândra nu venea.
Mă suii-ntr-un ***păltinaş***
Şi tăiei un ***titiligaş;***
Începui a titiliga,
Toată lumea se strângea
Şi şi mândra mea venea.[2]

Datina de-a face **leagănuri** din **lemn de paltin** se vede şi din următoriul **cântec de leagăn,** intercalat într-o baladă poporană din **Transilvania:**

*Culcă, culcă şi te-****abuă***[3]
Până mâne-n dalba ziuă,
Că ţie tata ţi-a face:
Legănel
De ***păltinel***
Cu fuştei
*De-****alunei***[4]*,*
Ţie tata ţi l-a pune
În prăguţii tindii,
Când vântu c-a trăgăna
Tu atunci te-i legăna;
Paserile-or piscui,
Tu atunci îi adormi! [5]

Iar datina de-a face **toci** din **lemn de paltin** dătează, după credinţa şi spusa românilor din **Bucovina,** precum şi a celor din **Ţara-românească,** încă de pe timpul lui Noe.[6]

După o legendă din **Moldova** însă, datina de a face **toci de paltin,** şi anume pentru biserici, datează abia de pe timpul **St. Sisoe.** Iată şi legenda respectivă:

Zice că ***St. Magdalină*** *avuse doi copii şi pe amândoi i-a furat* ***Aripa-Satanei.***

St. Magdalină, *văzând aceasta şi temându-se ca, mai având încă şi alţi copii, să nu-i fure şi pe aceia, atâta ce s-a rugat la Dumnezău, până ce acesta l-a trimis pe* ***St. Sisoe,*** *fratele* ***St. Magdaline,*** *să-l prindă pe* ***Aripa-Satanei*** *şi să-l facă ca să nu se atingă şi mai departe de copiii oamenilor.* ***St. Sisoe*** *s-a dus la soră-sa şi, ajungând la dânsa după ce a însărat, a bătut la uşă, zicând ca să-i deie drumul în casă.*

---

[2] M. Pompiliu: ***Limbă, literatură şi obiceiuri la românii din Biharia,*** publ. în ***Şezătoarea,*** an. VII, p. 163.

[3] **Abuă,** de la: **abua – abuare** = a se linişti, a se odihni.

[4] **Alunei,** pl. de la **alunel,** şi acesta dem. de la **alun.**

[5] I. G. Bibicescu, *op. cit.*, p. 280.

[6] T. Bălăşel: ***Potopul lui Noe,*** publ. în ***Şezătoarea,*** vol. III, p. 106: ***Toacele*** *de pe la biserici sunt mai toate de* ***paltin,*** *şi bătrânii pretind că de la Noe a rămas zvonul să se facă toacele de* ***paltin.***

St. Magdalină însă, care avea acuma iară un copil de ţâţă, cugetând că-i Aripa Satanei şi temându-se ca să nu-i ia şi pe acest copil, n-a vrut să deschidă uşa şi să-i deie drumul.

St. Sisoe, văzând că nu-i dă drumul, zise:

- Eu sunt, soră, deschide!

- Mă tem să nu fie dracul, ducă-se pe pustii, în chipul tău! răspunse St. Magdalină.

- N-ai nici o grijă, că nu-i dracul, ci eu, Sisoe, fratele tău, trimis de Dumnezău anume ca să-l prind pe dracul şi să-l pedepsesc pentru că ţi-a furat copiii!

St. Magdalină deschise după aceasta uşa şi-i dete drumul în casă.

Dracul însă, care prinsese de veste că Dumnezău l-a trimis pe St. Sisoe la soră-sa şi care s-a fost prefăcut într-un fir de mălai, s-a lipit de copita calului St. Sisoe şi-a intrat şi el dimpreună cu St. Sisoe în curte şi de-aici în casă, şi peste noapte fură copilul.

Când se sculă a doua zi demineaţa St. Magdalina şi căută copilul, acesta ca-n palmă!... ie-l dacă ai de unde! Văzând St. Magdalină că i s-a furat şi acest copil, a început a-şi smulge părul din cap, a se văieta şi a plânge, de se cutremura cămeşa pe dânsa de supărare.

St. Sisoe, la rândul său, văzând ceea ce s-a întâmplat şi că Aripa-Sătanei i-a făcut una cât zece, nu numai că s-a supărat şi el, ci s-a şi înfuriat aşa de tare, că pe loc s-a şi pornit în urma sătanei ca să-l caute, să-l prindă şi să-i arate cum are să se poarte în viitor.

Mergând el, cât va fi mers şi pe unde va fi mers, ajunse într-o pădure şi, văzând un rug de mure, îl întrebă, zicând:

- Sfinte rug! n-ai văzut pe Aripa-Satanei fugind pe-aici cu un copil mic?

- Nu l-am văzut! răspunse rugul, măcar că îl văzuse.

- Apoi, dacă spui tu că nu l-ai văzut, deşi eu ştiu că l-ai văzut, blăstămat să fii, şi de acuma înainte numai pe jos să te întinzi şi împiedicala oamenilor să fii!

Şi de-atunci se-ntinde rugul pe pământ şi toţi oamenii cari se întâmplă să treacă pe unde creşte el se-mpiedică de dânsul.

Părăsind St. Sisoe rugul şi mergând mai departe, se întâlneşte cu salcea şi, cum se întâlneşte, zice:

- Bună ziua sfântă salce! n-ai văzut pe Aripa-Sătanei trecând cu un copil mic pe aici?

- Nu l-am văzut! – răspunse salcea.

- Dacă l-ai văzut şi nu vrei să spui, să nu mai fii bună de nemic şi cinste în lume să nu mai ai! Şi chiar aşa-i, căci salcea de ce-i bună?!

A mai mers după aceasta St. Sisoe cât a mai mers şi s-a întâlnit cu paltinul!

- Bună ziua, sfinte paltine!

- Mulţămesc sfinţiei tale, St. Sisoe! răspunse paltinul.

- N-ai văzut cumva pe Aripa-Satanei trecând pe aici? întrebă sfântul.

- Ba l-am văzut! răspunse iarăşi paltinul. A intrat în mare. Iar pe malul mării am văzut trei copii mici jucându-se cu doi peşti!

- Fiindcă mi-ai făcut binele acesta şi mi-ai spus adevărul, zise St. Sisoe mai departe, cât îi trăi sfânt şi cinstit să fii şi fără de tine să nu se poată face în biserică nici o liturghie!

Şi de-atunci se face toaca din lemn de paltin. Şi tot de-atunci nu se mai face la biserică liturghie fără toacă.

Şi după ce-a binecuvântat ***St. Sisoe*** *pe* ***paltin****, a plecat mai departe şi, ajungând la mare, a scos dintr-însa pe* ***Aripa-Satanei*** *de cap cu un cârlig ce-l avea la sine şi începu a mi-l blăni ca pe dânsul.* ***Dracul****, de durere şi de frică ca să nu-l mântuie de zile în bătaie, s-a rugat să-l lese, că-i dă copiii surorii sale.*

- Acuma îmi mai vii de-acasă! zice ***St. Sisoe****. Caută însă şi nu-mi scoate cât mai degrabă copiii din mare, că apoi ce vei mai căpăta de la mine, nu vei putea împărţi cu nime!*

Dracul*, de cuvânt, se aruncă în mare şi, cât ai bate în pălmi, scoase tustrei copiii vii, cum au fost când i-a furat, şi-i dete sfântului, spuindu-i totodată toate celea ce le face el: cum omoară copiii cei mici şi cum strică femeile şi bărbaţii, crezând că prin aceasta va scăpa mai degrabă din mânele* ***St. Sisoe****. St. Sisoe însă, în loc să-i deie drumul, l-a legat în lanţuri şi astfel legat îl ţine el chiar şi-n ziua de astăzi.*

Iar copiii i-a luat în braţe şi, întorcându-se, i-a dus şi i-a dat surorii sale, ***Sfintei Magdaline*** *care, când i-a văzut, nu ştia ce să facă de bucurie şi cum să mulţămească fratelui său.*[7]

Izvorul acestei legende, după părerea mea, e apocriful intitulat ***Minunile Sfântului Sisoe***, care se poate căpăta mai în fiecare librărie de prin ţările locuite de români şi care nu lipseşte mai nici într-o casă în care se află vreun copil bolnav de **samcă, răul** sau **răutatea copiilor.**

Iată şi apocriful din cestiune:

În vremea ***Sfântului Sisoe*** *plecară cu un împărat mai mulţi fraţi la vânătoare. Iară când fură într-o pădure mare, cu voia lui Dumnezău dete o furtună mare şi se risipiră toţi pe faţa pământului, neştiind nimeni care încotro au apucat. Iară* ***St. Sisoe****, cu voia lui Dumnezău, nimeri drept la chilia surorii sale* ***Meletia****, în marginea mării. Şi, stând la uşă, strigă cu glas mare ca să-i deschidă uşa. Iară* ***Meletia*** *îl întrebă:*

- Cine eşti tu, că eu nu te cunosc pe tine?

El iarăşi zise:

- Deschide-mi uşa, sora mea ***Meletia****, că n-am unde să scap de furtuna mării!*

Iară soră-sa ***Meletia*** *răspunse, zicând:*

- Nu-ţi voi deschide uşa, că mă tem de ***diavol****, ca să nu-mi ia şi copilul acesta, că încă n-am împlinit 40 de zile!*

Iară sfântul zise:

- Deschide uşa, că pe mine m-a orânduit Dumnezău după vânătorii de diavol!

Auzind soră-sa, îndată i-a deschis uşa şi, intrând sfântul cu calul în casă, diavolul se făcu grăunte de ***mei*** *şi se lipi sub copita calului şi intră şi el cu sfântul în casă.*

Iară ***Meletia****, sora sa, singură fiind, fără de ajutor, cu o mână bucate făcea şi cu altă mână copilul ţinea. Apoi cinară şi se culcară.*

Când fu însă pe la miezul nopţii, se sculă diavolul şi fură copilul din leagăn şi fugi cu el.

Iară copilul, ţipând tare, îl auzi prin somn şi se deşteptă şi puse mâna în leagăn şi găsi leagănul gol, şi începu a plânge cu glas mare şi cu multă jale striga:

- Scoală, fratele meu, ***St. Sisoe****, că şi pe acest copil mi l-a furat* ***diavolul****!*

Sfântul se deşteptă şi zise:

- Ce este aceasta?

[7] Dict. de Gheorghe Bărbăcariu Bagiurea, şi com. de dna El. Nic. Voronca.

Iar sora sa i-a spus lui pricina.

Deci el îndată se sculă şi încălică pe cal şi îşi luă paloşul în mână şi plecă după ***diavolul*** *ca să-l găsească şi, mergând pe drum, află pe marginea mării o* ***salcie*** *şi stătu în loc şi descălecă de pe cal jos şi se rugă lui Dumnezău cu lacrămi, ca să-i grăiască* ***salcia,*** *şi începu a o întreba:*

- Sfântă ***salcie*** *a lui Dumnezău, n-ai văzut pe* ***diavolul*** *fugind cu un copil în braţe?*

Iar salcia văzuse şi zise că n-a văzut.

Sfântul, cunoscând vicleşugul dintr-însa, i-a zis:

- Să fii blăstămată de Dumnezău, ce vei înflori, să nu legi!

Şi fu aşa.

Şi sfântul alergă după ***diavol*** *şi, văzând în cale un* ***rug,*** *îi zise:*

- Rugule al lui Dumnezău, n-ai văzut pe ***diavolul*** *fugind cu un copil în braţe?*

Dară ***rugul*** *văzuse şi zise că n-a văzut. Deci şi pe acesta, ca şi pe* ***salcie,*** *l-a blăstămat, zicând:*

- Unde-ţi este rădăcina, să-ţi fie şi vârful şi să fii împiedicarea oamenilor!

Şi fu aşa.

Iară sfântul tot alerga după ***diavolul*** *şi văzu în marginea mării un* ***paltin*** *şi zise:*

- ***Sfinte paltine*** *al lui Dumnezău, n-ai văzut pe* ***diavolul*** *fugind cu un copil în braţe?*

Iară el spuse drept că l-a văzut, dară a şi auzit copilul ţipând pe cale.

Deci sfântul îi zise:

- Să fii blagoslovit de Dumnezău şi să stai înaintea bisericii cu păcătoşii la pocăinţă şi cu drepţii la spăşenie!

Şi fu aşa.

Iară sfântul tot alergă după ***diavolul*** *şi văzu în marginea mării un* ***maslin*** *şi zise:*

- ***Sfinte masline*** *al lui Dumnezău, n-ai văzut pe* ***diavolul*** *fugind cu un copil în braţe?*

Iar ***maslinul*** *spuse drept:*

- L-am văzut, s-a afundat în mare, şi se juca cu peştii mării şi cu copilul împreună.

Iară ***St. Sisoe*** *zise:*

- Să fii blagoslovit de Dumnezău, din tine să fie ***mirul*** *şi fără tine să nu se boteze omul!*

Şi fu aşa.

Atuncea ***St. Sisoe*** *descălecă de pe cal în marginea mării şi îngenunche cu faţa la pământ şi se rugă la Dumnezău ca să-i dea pe* ***diavolul*** *în mână. Şi rugându-se sfântul cu lacrimi de foc lui Dumnezău, a aruncat cârligul în mare şi îndată a prins pe* ***diavolul*** *şi, apucându-l de ceafă, l-a scos afară din mare şi l-a bătut cu bătăi de usturime şi cu paloşul de foc în lungul trupului, şi zicea* ***diavolul*** *sfântului:*

- Ce ai cu mine, ***Sfinte Sisoe,*** *de mă baţi?*

Iară sfântul îi zise:

- Să dai, ***diavole,*** *copiii surorii mele Meletia, cari i-ai luat!*

Iară el zise:

- N-am de unde să ţi-i dau, că i-am înghiţit!

Iar sfântul zise:

- Dacă i-ai înghiţit, borăşte-i!

Iară diavolul zise sfântului:

- Borăşte şi tu laptele care l-ai supt de la maica ta!

Iar sfântul se rugă lui Dumnezău cu lacrimi şi îndată vărsă laptele care l-a supt de la maica-sa. Atuncea diavolul se spărie foarte rău şi, de frică, borî şi el copiii soru-sale pe câte şase, fiind nevătămaţi. Atunci ***diavolul*** *s-a rugat sfântului Sisoe ca să-l lase.*

Iară sfântul îi zise:

- Ba, diavole, până nu te vei jura, ca să nu mai aibi putere asupra creştinilor, să le faci vreo răutate!

Atuncea ***diavolul****, neputând scăpa într-alt chip din mânele sfântului, i-au dat zapis la mână, că unde se vor găsi aceste foiţe, oriînce casă la orice om şi în orice loc, să nu se apropie* ***diavolul*** *de şepte mile de loc.*

Atuncea sfântul încă tot îl bătea şi îl chinuia şi îl tăvălea, şi l-a apucat cu cârligul de grumaz şi cu mâna de corn, şi îl bătea şi îl căsnea, şi zicea sfântul:

- Să te duci în munca de veci şi în pustie, unde ţi-e dat ţie!

Şi i-a tăiat creştetul capului şi i-a spintecat pieptul de la grumaz până la buric. Şi atuncea l-a aruncat în mare şi l-a blăstămat, ca să nu mai iasă de acolo.

Atuncea ***St. Sisoe*** *a luat copiii surorii sale, pe câte şase, şi i-a dus la chilia unde şedea ea, Meletia. Şi zise sfântul:*

- Ţine, sora mea, Meletio, copiii cari ţi i-a furat ***diavolul!***

Iară ea cu multă bucurie şi cu multă dragoste îi primi şi pe Dumnezău lăuda.

Mursa sau **muştereaţa de paltin,** care e dulce ca **miedul** sau, după cum spun unii, ca zaharul, se întrebuinţează de cătră cei mai mulţi români ca leac contra **durerii de piept.**

Cei ce au neapărată trebuinţă de **muştereaţa** aceasta fac pe la începutul primăverii în trunchiul paltinului o bortă cu sfledérul, potrivesc în borta făcută o ţeve, pun dedesuptul ţevei un pahar sau o ulcică curată în care se scurge apoi mursa prin ţeve, ca dintr-un şipoţel, până ce se umple. Această **mursă** sau **muştereaţă,** cei ce au durere de piept o beu apoi orişicând.

Unii, cari sufăr de piept, păstrează şi beu mursă de-aceasta peste tot anul.[8]

Frunza de paltin adusă în ziua de **Înălţarea Domnului** sau Ispas, după cum cred şi spun unii români din **Transilvania,** e bună de afumat casele cu dânsa în timp de cumpănă grea, anume ca locuitorii ei să nu fie trăsniţi.[9]

Frunza paltinului, fiind lată, prinde la cea mai mică adiere de vânt a se legăna în toate părţile. De la această împrejurare se vede că vine apoi şi blăstămul:

Blăstămatu-m-o maica
Să mă leagăn ca frunza,
Ca frunza din cel paltin,
Cân' o suflă vântu lin;

---

[8] Dat. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul; a celor din Fundul-Moldovei, dict. de dl Miron Ciupercovici; a celor din Putna, dict. de David Ursachi; a celor din Ilişeşti, dict. de cumnatul meu, Ermolai Ghiuţă.

[9] *Credinţe deşerte auzite de la pop. rom. din Boereni,* publ. în *Gazeta Transilvaniei,* an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102: *Când e vreme grea, fă-ţi în casă fum de* ***frunză de paltin*** *adusă în ziua de* ***Ispas,*** *pentru ca să fii ferit de trăsnet.*

Ca frunza din cel stâjar,
Cân' o suflă vântu rar.
Frunza se leagănă-n vânt,
Eu mă leagăn pă pământ;
Frunza se leagănă tare,
Eu mă leagăn pă picioare.[10]

Paltinul sau **pantinul**, după cum se numeşte în unele părţi din **Dobrogea**[11], fiind un arbore binecuvântat de Dumnezău, un arbore sfânt, nu sufere nicicând vreo nelegiuire în faţa şi sub umbra sa. Drept dovadă despre aceasta avem următoarea doină din **Banat**, com. Vărădia:

- Păltinaş cu frunza lată
Cu umbriţa rotată,
Lasă-mă la umbra ta
Să mă culc cu mândra mea!
- Ba io, zău, nu te-oi lăsa
Să te culci la umbra mea,
Că te-am mai lăsat odată
Şi mi-a picat frunza toată,
Şi dacă te-oi mai lăsa,
Teamă mi-i că m-oi usca![12]

O altă doină, tot din **Banat**, com. Ogradena v., care ni-arată cum se roagă paltinului un fecior ca să-l lese sub umbra lui cu mândra sa, sună precum urmează:

Păltinior cu frunza lată
Şi cu umbriţa rotată,
Lasă-mă sub umbra ta
Puţinel cu mândra mea;
Că nu mi-i mândruţa naltă
Să-ţi cuprindă umbra toată,
Ci mi-i mândra scunducea,
Numai bună-n umbra ta.[13]

În fine, mai e de amintit şi aceea că locul unde se fac mulţi **paltini** se numeşte pretutindene **păltiniş** sau **păltinet.**

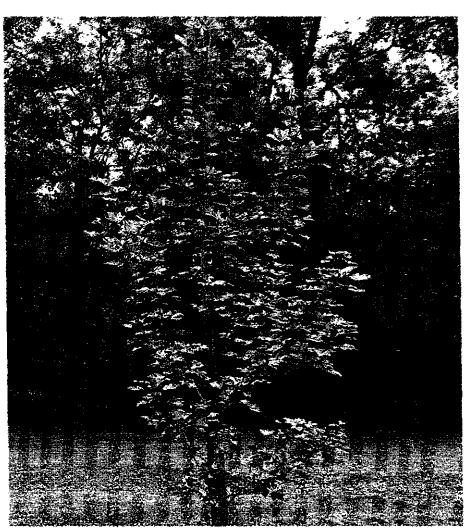

[10] Victor Onişor, *op. cit.*, p. 79.
[11] T. T. Burada: **O călătorie în Dobrogea**, Iaşi, 1880, p. 149.
[12] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 132.
[13] En. Hodoş: **Cântece bănăţene**, p. 87.

324. Papucul-doamnei
(Cypripedium calceolus L.)

399

Papucul doamnei.

(Cypripedium calceolus L.)

Papucul domnei, numit astfel în Bucovina şi Moldova şi iară în Transilvania simplu Papuc şi Blăbornic,2) e o plantă care creşte numai prin pădurile cele umbroase şi care înfloreşte în luna lui Maiu şi Iunie.

Despre planta aceasta, a cărei floare de coloare galbănă şi cu pete roşietice pe dînsa are forma unui papuc, de unde-i vine şi numirea de Papuc sau Papucul doamnei, există la Românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că pe timpurile acelea, când năvăliau Turcii foarte adeseori asupra Românilor şi le făceau nu numai o mulţime de daune, neajunsuri şi neplăceri, ci de multe ori îi şi omorîau sau prinzându-i şi legându-i cot la cot îi duceau ca pe nişte vite în ţara lor, de unde nu se mai întorceau apoi, era într'o margine de sat o casă frumoasă, în care locuia o doamnă.

D. Brândză: Limba bot. publ. în Columna lui Traiu an. IX. t. III. p. 228.

2) Brandză, op. cit. p. 228; — Pantu: Vocab. p. 14.

Papucul-doamnei, numit astfel în Bucovina şi Moldova[1], iară în Transilvania simplu **papuc** şi **blăbornic**[2], e o plantă care creşte numai prin pădurile cele umbroase şi care înfloreşte în luna lui mai şi iunie.

Despre planta aceasta, a cărei floare de coloare galbănă şi cu pete roşietice pe dânsa are forma unui papuc, de unde-i vine şi numirea de **papuc** sau **papucul-doamnei**, există la românii din **Bucovina** următoarea legendă:

Zice că pe timpurile acelea, când năvăleau **turcii** *foarte adeseori asupra românilor şi le făceau nu numai o mulţime de daune, neajunsuri şi neplăceri, ci de multe ori îi şi omorau sau, prinzându-i şi legându-i cot la cot, îi duceau ca pe nişte vite în ţara lor, de unde nu se mai întorceau apoi, era într-o margine de sat o casă frumoasă, în care locuia o* **doamnă**.

Murind bărbatul doamnei aceleia în bătaie cu **turcii** *şi rămâind ea văduvă, numai cu un băieţel mic, toată mângâierea şi fericirea ei era băieţelul, care semăna ruptă bucăţică tătâne-său.*

[1] Brândză: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, an. IX, t. III, p. 228.
[2] Brândză, *op. cit.*, p. 228; Panţu: **Vocab.**, p. 14.

Iată însă că într-o zi, pe când băieţelul doamnei aceleia se juca pe-afară cu nişte floricele şi pe când ea grijea de celea ce avea pe lângă casă, vede deodată ivindu-se de după vârvul unui deal o mulţime de ***turci*** *şi îndreptându-se spre sat.*

Văzând ea aceasta, se repede degrabă la băieţel, îl ia în braţe şi fuga cu dânsul spre mijlocul satului ca să deie de ştire sătenilor că vin turcii.

Fiind însă că mai nainte cu vreo câteva zile de aceasta plouase foarte tare şi era mare glod prin sat, de-aceea, cum fugea ea în ruptul capului cu băieţelul său în braţe, îi sări un papuc dintr-un picior şi-i rămase în glod.

Doamna însă nu s-a uitat după dânsul, ci fugi mai departe tot strigând şi dând de ştire sătenilor că vin turcii asupra lor.

Sătenii, cum auziră ştirea aceasta, cât ai clipi din ochi se-narmară cu topoare, cu coase, cu lănci, mai pe scurt, cu ce le-a picat mai degrabă în mână, se adunară cu mic cu mare la un loc şi apoi, pornindu-se împotriva turcilor, îi fugăriră înapoi de unde au venit.

După ce-au fost acuma turcii fugăriţi şi nu era mai mult teamă că se vor întoarce înapoi, doamna şi cu câţiva săteni se duseră să caute papucul pierdut.

Dar degeaba le-a fost toată munca şi căutarea, căci pare c-ar fi intrat în pământ, nicăiri nu-l putură afla. Dimpotrivă, tocmai pe locul acela unde zicea doamna că i-ar fi sărit papucul din picior, aflară o buruiană, a cărei floare semăna întocmai c-un papuc.

Şi de-atunci buruiana aceea s-a numit ***papucul-doamnei.*** *Şi tot aşa se numeşte ea şi astăzi.*[3]

Şi se zice că dacă vreun om sau vreo vită îşi sclintesc vreun picior şi, luându-se floare de **papucul-doamnei,** se va fierbe şi cu zama ce iesă dintr-însa se va obloji piciorul sclintit de trei ori pe în trei zile de sec, atunci se vindecă.[4]

[3] Din Stupca, dict. de Ana Baciu şi com. de fiul său, Mihai Baciu, stud. gimn.

[4] Dat. rom. din Stupca, dict. de Ana Baciu şi com. de fiul său, Mihai Baciu.

325. Papura
(Typha latifolia L.)

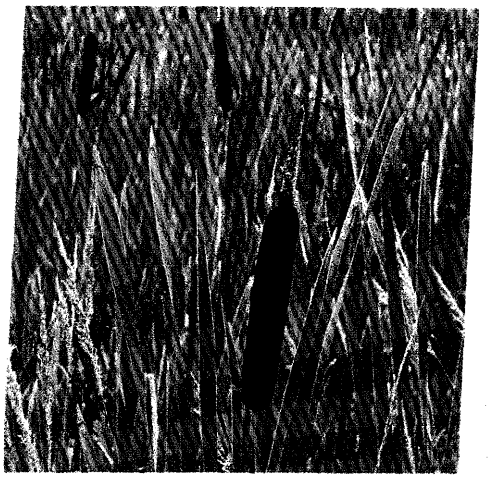

301

Papura.
(Typha latifolia L.)

Despre Papură, numită în unele părți, precum bună oară în Biharia, Șovar[1], există la Românii din Transilvania, com. Mădăraș, următoarea legendă:

„Când atât Dumnezău cât și Diavolul erau oameni tineri și sprinteni se remășiră odată, că cine va avea mai mult Grâu la casă, acela să capete jumătate din aceluia ce va avea mai puțin.

„Voind fie-care că câștige remășagul se puseră amândoi cu tot de-adinsul pe lucru și au sămănat atâta pământ cât vedeai cu ochii.

„Diavolul, care era hamneș de fire, a sămănat ziua și noaptea, numai ca să aibă el mai mult și că câștige remășagul.

„Dumnezău însă nu știa nemică despre lucrul Diavolului până în vremea săcerișului, când văzu că Diavolul are de două ori

[1] M. Pompiliu: Graiul românesc din Biharia publ. în Convorbiri literare an. XX. Bucuresti 1887. p. 1018: „Șovar = papură"; - cf și Pănțu: Vocab p. 48.

Despre **papură**, numită în unele părți, precum bunăoară în Biharia, **șovar**[1], există la românii din **Transilvania**, com. Mădăraș, următoarea legendă:

*Când atât **Dumnezău** cât și **Diavolul** erau oameni tineri și sprinteni, se rămășiră odată că cine va avea mai mult **grâu** la casă, acela să capete jumătate din a aceluia ce va avea mai puțin.*

Voind fiecare să câștige rămășagul, se puseră amândoi cu tot deadinsul pe lucru și au sămănat atâta pământ cât vedeai cu ochii.

***Diavolul**, care era hamneș de fire, a sămănat ziua și noaptea, numai ca să aibă el mai mult și să câștige rămășagul.*

***Dumnezău** însă nu știa nemică despre lucrul **Diavolului** până în vremea săcerișului, când văzu că **Diavolul** are de două ori pe-atâta holdă câtă are el.*

***Diavolul**, voios că are să câștige rămășagul, se duse într-o zi la **Dumnezău** și-l chemă ca să-i vadă holdele.*

[1] M. Pompiliu: *Graiul românesc din Biharia*, publ. în *Convorbiri literare*, an. XX, Bucureşti, 1887, p. 1018: *șovar* = *papură*; cf. și Panțu: Vocab., p. 48.

Dumnezău, care băgase de samă hămnişagul Diavolului, îşi trimise înainte îngerii ca, până ce vor ajunge ei, să facă ce vor face şi să-i schimbe holda. Îngerii, mergând, schimbară holda cea mare şi spicoasă a ***Diavolului*** *într-un tău plin cu* ***papură.***

Ajungând mai pe urmă ***Dumnezău*** *şi cu* ***Diavolul*** *unde le erau sămănăturile, văd, spre cea mai mare mirare a* ***Diavolului,*** *că pe locul unde era sămănătura lui, în loc să găsească o holdă spicoasă şi plină de roadă, găsesc un tău (lac) şi o moraştină plină cu* ***papură.***

Diavolul, *văzându-se învins, de ruşine şi descurajare s-a băgat în* ***păpuranişteа***[2] *tăului şi n-a ieşit de-acolo până în ziua de azi.*

De-aceea, spicului (botei) de ***papură*** *îi mai zic şi* ***bota-dracului.***[3]

Şi deoarece **papura** constă numai din două frunze lungi şi late, cari cresc împrejurul cotorului până la o înălţime de peste un metru şi cari sunt moi, de-aceea o samă de români fac dintr-însa **rogojini, paneraşe, coşercuţe**, precum şi alte lucruri mai mărunte, iar butnarii o întrebuinţează la înfundarea şi astuparea butoaielor şi a buţilor celor vechi şi defectuoase, ca să nu curgă. Femeile ştiutoare însă întrebuinţează mai cu samă rădăcina ei la feliurite leacuri.

Aşa femeile ştiutoare din **Moldova**, jud. Suceava, dau **rădăcină de papură** fiartă în vin alb femeilor lehuze, când au dureri mari prin pântece, la o săptămână după facerea unui copil sau când li se lasă matca în jos.[4]

Celea din **Ţara-românească**, jud. Vâlcea, fierb **rădăcina de papură** şi zama ce iesă dintr-însa o dau de băut celor ce au **pântecare.**

Crâşmarii din **Moldova**, jud. Iaşi, fierb **rădăcină de papură** cu zahar şi o toarnă în vinul cel roşu, anume ca să-i deie tărie.

Cu **bota** sau **ştiuletele papurei**, adică cu spicul ei cel roşietic şi plin de puf, fierbându-se, se aburesc ranele de viermi şi cu zama ce iesă dintr-însul se spală.[5]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că **papura** nu are nici un nod.

De la această împrejurare vine apoi şi zicala cea foarte răspândită:

A căuta nod în papură,

sau:

A căuta noduri în papură,

adică: a căuta cuiva un clenci, un cusur sau o greutate acolo unde nu se poate afla, ori a bârfi împotriva celor bune. Şi:

A avea dinţi de papură,

adică: a ameninţa pe cineva, însă fără a fi în stare de a trece şi la fapte.[6]

*

Papura.[7]

---

[2] În Ţara-românească, locul unde creşte **papura** se numeşte **păpuranişte.**

[3] Com. de dl Th. A. Bogdan, învăţător în Bistriţa.

[4] Com. de dl Art. Gorovei.

[5] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 56.

[6] În Bucovina şi la Zanne: **Proverbele românilor**, vol. II, p. 118.

[7] Bălăşel, nr. 158.

326. Patlagina
(Plantago major L.)

488

Patlagina.

(Plantago major L.)

Sunt trei feliuri de Patlagina cunoscute Românilor după nume. Iară acelea sunt:

Patlagina, Pătlagina 1) Platagina 2) Potlagina 3) şi Culcuşul boului, 4) numită astfel în Bucovina; în Moldova: Patlagină; 5) în Ţara românească şi anume în Oltenia: Patlagină, Pătlagină şi Platagină sau Plătagină; 6) în Transilvania: Patlagină, Pătlagină, Platagină, Pătagină, Platangină, Plâtangină,

1). Mai pretutindene în Bucovina.

2). Dat. Rom. din Dorna, dict. de Gavril Boancăş.

3). Dat. Rom. din Cândreni, com. de P. Ursul.

4). Dat. Rom. din Braşca, dict. de Gerasim Roşca, şi com. de Ioan Gramadă, stud. gim.: „Culcuşul boului creşte pe fânaţe, are frunde late şi culcate pe pământ. Când e mare samănă întru adevăr c'un culcuş de vită, căci iarba de pe lângă dânsul pare bătucită."

5). Com. de dl Art. Gorovei.

6). Brândză: Limba botanică publ. în op. cit. p. 229 şi 230; — Grecescu: Conspect p. 491.

Sunt trei feliuri de **patlagină** cunoscute românilor după nume. Iară acelea sunt:

Patlagina, pătlagina[1], **platagina**[2], **potlagina**[3] şi **culcuşul-boului**[4], numită astfel în Bucovina; în Moldova: **patlagină**[5]; în Ţara românească şi anume în Oltenia: **patlagină, pătlagină** şi **platagină** sau **plătagină**[6]; în Transilvania: **patlagină, pătlagină, platagină, plătagină, platangină, plâtangină, plotagină, plotajină, limba-oii** şi **mama-ploii**, lat. Plantago major L.[7]

---

[1] Mai pretutindene în Bucovina.

[2] Dat. rom. din Dorna, dict. de Gavril Boancăş.

[3] Dat. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul.

[4] Dat. rom. din Braşca, dict. de Gerasim Roşca, şi com. de Ioan Gramadă, stud. gimn.: ***Culcuşul-boului** creşte pe fânaţe, are frunze late şi culcate pe pământ. Când e mare samănă întru adevăr c-un culcuş de vită, căci iarba de pe lângă dânsul pare bătucită.*

[5] Com. de dl Art. Gorovei.

[6] Brândză: ***Limba botanică***, publ. în *op. cit.*, p. 229 şi 230; Grecescu: **Conspect**, p. 491.

[7] Porcius: **Flora**, p. 70; Panţu: **Vocab.**, p. 36; com. de dl P. Olteanu: ***Pătlagina** în Ţara Haţegului se numeşte **plotagină, plotajină şi limba-oii.***

Patlagina, pătlagina[8], **culcuşul-vacii**[9], **iarba-tăieturei**[10], **limba-oii**[11], **iarba-tăietoriului**[12] şi **tăietură**[13], numită astfel în Bucovina; în Ţara-românească: **pătlagină-moale, pătlagină-bună** şi **plătagină**[14]; iară în Transilvania: **palaghină, iarba-vinelor, limba-cerbului, limba-oii, minciună** şi **vecină**, lat. Plantago media L.[15]

Patlagina, pătlagină, culcuşul-vacii[16], **limba-cânelui**[17] şi **limba-oii**[18], numită astfel în Bucovina; în alte părţi însă: **patlagină, patlagină-îngustă** şi **platagină**, lat. Plantago lanceolata **L.**[19]

Tustrele speciile acestea de plantă se numesc, pe lângă **patlagină**, de-aceea şi **culcuşul-boului** sau **culcuşul-vacii**, pentru că frunzele lor de regulă stau întinse pe pământ, astfel că iarba de pe lângă dânsele pare a fi bătucită, ca şi când s-ar fi culcat vreo vită pe locul acela unde se află ele. **Limba-cânelui, limba-cerbului** sau **limba-oii** se numesc de-aceea, pentru că frunzele lor, şi-ndeosebi ale celei mijlocii, au forma unei **limbi**, sau poate şi de aceea, fiindcă oile şi caprele le mânâncă cu mare plăcere.

Frunzele cele eliptice ale patlaginei mijlocii au nişte vine aţoase crescute paralel cu marginile. De-aice se vede că-i vine apoi şi numele de **iarba-vinelor.** Iar florile, tot ale acestei plante, cari formează o **măciulie** de coloare ruginie, se numesc în Transilvania **gândăcei.**[20]

Patlagina-mare, adică cea cu frunze mari şi rotungioare, e bună de tragerea răutăţii din feliurite bube, precum şi de **vătămătură.** Dacă cineva are vreo bubă, se pun pe dânsa frunze de-ale plantei acesteia, anume ca buba să coacă şi să tragă tot puroiul şi durerea afară dintr-însa.[21]

Pentru **vătămătură** se pisază şi cu mursa ei se leagă cel bolnav la buric şi-i trece, ca şi când i-ar lua durerea cu mâna.[22] **Mugurul**, tot de la această **patlagină**, e bun de **friguri.** Spre scopul acesta se pune în holercă şi, când pe cel bolnav îl încearcă **frigurile**, bea câte un pahar.[23]

Românii din unele părţi ale **Moldovii** iau frunză de **patlagină** de-aceasta, o opăresc sau o pârlesc în foc şi apoi, ungând-o cu groscior, o pun pe bube sau pe rane.[24]

Tot despre această plantă dl dr. N. Leon scrie următoarele: ***Patlagina** este recunoscută demult ca cel mai bun leac pentru a vindeca tăietura, bubele, rănile, umflăturile şi diversele ulcere*

---

[8] Uzitat în cele mai multe părţi din Bucovina.
[9] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: *Culcuşul-vacii îmblă după soare.*
[10] Dat. rom. din Cândreni, com. de P. Ursul, şi a celor din Dorna, dict. de Gavr. Boancăş.
[11] Dat. rom. din Reuseni.
[12] Dat. rom. din Ilişeşti; a celor din Crasna, dict. de Zamfira Tuniac.
[13] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa: *Patlagina cea cu frunze lungăreţe ca **limba-oii** se numeşte **tăietură.***
[14] Grecescu: **Conspect**, p. 492; Panţu: **Vocab.**, p. 36.
[15] Din *ms.* supus Academiei române spre premiere.
[16] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu, precum şi-n alte părţi din Bucovina.
[17] Dat. rom. din Poieni, distr. Siretului.
[18] Uzitat în mai multe părţi ale Bucovinei.
[19] Panţu: **Vocab.**, p. 36.
[20] Din *ms.* supus Academiei spre premiere.
[21] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei; a celor din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa.
[22] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[23] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei.
[24] Com. de dl Art. Gorovei.

şi flegmoane. Se oblojeşte cu frunze de ***patlagină*** *opărită, după ce se unge cu puţin unt proaspăt, cu smântână sau cu scuipat. Zama de frunze proaspete strivite se pune la* ***răni****. Ceaiul se-ntrebuinţează contra* ***tusei****. Fiartă năbuşit cu vin alb e bună de* ***tusă****.*[25]

Rădăcina de ***patlagină****, rădăcina de* ***osul-iepurelui*** *şi* ***izmă*** *plămădită în rachiu se bea demineaţa pe nemâncate, în contra boalei de* ***rânză****.*[26]

Toate speciile de ***patlagină*** *se bucură în medicina populară dobrogeană de o mare importanţă, căci afară de tusă, se tratează rănile, umflăturile, diversele ulcere şi flegmoanele, oblojindu-le cu foi opărite de* ***patlagină****.*

Brânca *(erizipelul) de asemenea se tratează prin aburi de* ***patlagină****, după ce s-au făcut mai întâi cataplasme fierbinţi din foile acestei plante.*

Chiar umflăturile de natură reumatismală se tratează cu băi calde şi cataplasme de această plantă. De asemenea, în contra ***tusei măgăreşti*** *se bea ceai de* ***Plantago minor****.*[27]

Frunzele **patlaginei mijlocii** sunt bune de **tăieturi**. De-aice vine apoi că planta aceasta se numeşte în unele părţi din **Bucovina** nu numai **patlagină**, ci şi **iarba-tăietoriului** sau simplu **tăietură**. Dacă cineva se taie la vreo mână sau la vreun picior şi va lega tăietura cu frunze de ale acestei plante, rana îndată se albeşte şi se vindecă.[28] Tot la **tăieturi** se-ntrebuinţează frunzele acestei plante şi de către românii din **Transilvania**. Lapte dulce, în care se fierbe planta aceasta, o samă de români din **Transilvania** îl beu contra **durerii de piept**.

Zdrobită şi amestecată cu tărâţe se dă porcilor ce sufăr de **boala de gât**.[29]

În fine, rădăcina ei e bună de **friguri**. Spre scopul acesta se pune în holercă de mocneşte şi-apoi holerca în care a mocnit, cei ce au friguri o beu.[30]

Patlagina din urmă, adică **culcuşul-vacii** cel cu frunze lungăreţe, lat. Plantago lanceolata L., e bună **de dânsele**. Cel ce are **de dânsele** strânge o câtime anumită de **culcuşul-vacii** şi-l pune dimpreună cu **alior** într-o oală cu apă la foc, ca să fiarbă.

Fierbând bine amândouă plantele acestea, bolnavul **de dânsele** le toarnă dimpreună cu zama lor într-un ciubăr şi-ndată se pune apoi şi el deasupra ciubărului şi se abureşte cumsecade, până ce trece toată boarea.

După ce s-a aburit, dacă vrea, poate să se şi bage în ciubăr şi să se moaie bine, mai cu samă la locul ce-l doare. Dacă nu vrea, nu se bagă, dar e mai bine să se bage.

După ce iesă din apă, pune **măgălii** de **mac de cel mare** într-o strachină cu jaratic şi se afumă la locul unde-l doare, iară cu cenuşa cea de mac se unge unde-l doare.

---

[25] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Vlaşca.

[26] Dat. rom. din Ţara-românească, jud. Muscel.

[27] **Istoria nat. med.**, p. 56-57.

[28] Dat. rom. din Poiana-Ştampii, com. de P. Spânul: *Frunzele acestei plante sunt bune la* ***tăieturi****, căci puindu-le pe rană, aceasta îndată se albeşte şi se vindecă.*; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de Z. Ignătoaei; a celor din Calafindeşti, dict. de Catrina Racolţa: ***Patlagina*** *cea cu frunze lungăreţe ca* ***limba-oii*** *e bună de* ***tăieturi****; se vindecă îndată.*; a celor din Crasna, dict. de Z. Tuniac: *Frunzele de* ***patlagină*** *sunt bune de* ***tăieturi****, din care cauză se şi numeşte ea* ***iarba-tăietoriului****; se leagă cu dânsele la tăieturi.*

[29] Din *ms.* supus Academiei.

[30] Dat. rom. din Crasna, dict. de Z. Tuniac.

Sfârşind şi aceasta de făcut, pune **fănină de păpuşoi** la foc ca să se prăjască bine, şi când e fănina mai fierbinte, atunci o învăleşte degrabă într-un ştergar sau altă pânzătură şi cu aceasta se leagă apoi tot la locul cu **de dânsele.**

Fănina însă să nu fie, când o pune la prăjit, nicidecum umedă, ci uscată, căci numai aşa e de folos, numai aşa dezumflă şi întoarce răutatea. Dacă întru acest chip cel bolnav se abureşte, scaldă, afumă şi leagă, se zice că în scurt timp scapă de **boala de dânsele.**[31]

*

Iarba-tăieturii: această plantă se află prin huci cam mai pe unde se poate lesne cosi. Ea are frunze opuse una alteia, cam groase, şi o floare albastră şi se găseşte cam până trei la un loc.

Aceasta se strânge în timpul când se coseşte iarba, se pune la uscat şi se poate păstra până la patru (şi cinci) ani.

Tăindu-se cineva cu cuţitul sau cu coasa sau cu toporul sau cu o secere, trebuie să o înmoaie în apă caldă până ce se poate încârni după oareşicare deget, adică unde ne-am tăiat. Punem două sau trei frunze de acestea pe tăietura făcută, legăm apoi bine cu o râză mică şi lăsăm aşa toată noaptea, schimbând necontenit frunzele. Noi cunoaştem că aceasta e vindecătoare, pentru că rămâne rana albă şi în scurt timp se lipeşte ceea ce s-a tăiat.[32]

*

Patlagina, lat. Plantago media, e bună de **vătămătură,** când aceasta se lasă cuiva în jos, adică atunci când e cineva vătămat. Rădăcina ei se fierbe şi se dă de băut şi atunci vătămătura se suie la locul ei.[33]

*

Patlagina, lat. Plantago media: rădăcina acesteia, pusă în rachiu şi băută pe inima goală, e bună de **pântecare.**[34]

*

Iarba-vacii, lat. Plantago media; **patlagina,** lat. Plantago major: frunzele acestei plante se-ntrebuinţează la tăieturi şi rane. Se pun pe rane, rana se-nalbeşte şi se vindecă.[35]

*

Limba-cânelui spun în Mahala **patlaginei.**[36]

*

Frunza de **plataginâ** e bună de tăieturi, se pune la tăietură.[37]

---

[31] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Moloclu.
[32] Din Botuşana, dict. de Ioan Boca, şi com. de fiul său, Ştefan Boca, stud. gimn.
[33] Dict. de Ileana a lui Epifan Boicu, din Marginea.
[34] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de Ileana Zătăuz.
[35] Dat. rom. din Dumbrăveni, dict. de S. Sa păr. Niculai Filip, iconom.
[36] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[37] Dict. de Tudora a lui Cosma Ierhan, din Sadova.

*

Limba-boului, lat. Plantago media: frunza sa e bună de tăieturi.

Se pisază o frunză ori două şi zama ce iesă dintr-însele se pune pe altă frunză şi cu aceea se leagă la **tăietură**. Cea lungă se numeşte **patlagină** şi e bună de **tăieturi**.[38]

*

Limba-vacii e ceva mai mare la frunză decât **patlagina**, creşte prin ierburi la lunci.[39]

*

Limba-oii e o plantă ce se află prin fundul grădinilor şi pe păşuni. Are frunze ovale ce ies toate de la pământ, în mijloc se întind florile pe un cotor lung.

Se foloseşte la răni, ca o plantă ce vindecă iute.

Copiii iau frunza şi trag de ea ca să se desfacă în două părţi şi, când se rupe, rămân fibre. Copiii cred că atâtea minciuni au spus în ziua aceea, câte fibre au rămas.[40]

*

Patlagina[41]; **pindani-pindane** (platagină).[42]

*

Limba-boului samănă că e Plantago major, însă e cu mult mai mare.[43]

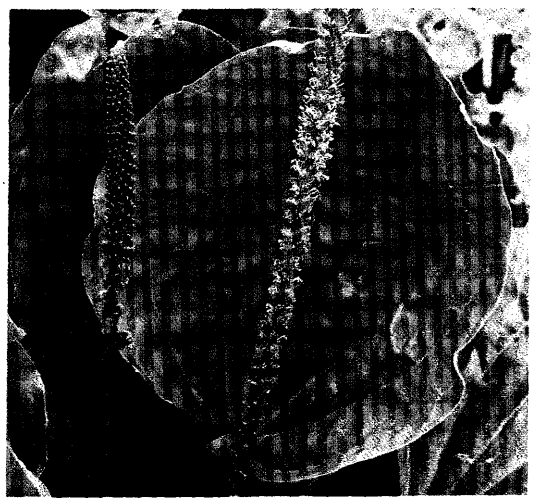

[38] Din Putna, dict. de Achelina Ursachi.
[39] Dict. de S. Sa păr. Nic. Filip, din Dumbrăveni.
[40] Dict. de Maria Raţiu, din Teiuş.
[41] Bartolomeu, p. 46; Gligor, nr. 64.
[42] Papahagi, p. 257, 259, 260, 263, 264, 272.
[43] Dict. de Casandra a lui Ioniţă Andronic, din Dumbrăveni.

136

Păducelul.

(Crataegus Oxyacantha L.)

Păducelul e un ciritel (tufos şi foarte spinos,) care creşte pe marginile pădurilor, prin tufişuri şi crânguri atât la ţara cât şi la munte. El înfloreşte în luna lui Aprilie şi Maiu; (care miroasă a migdale amare) are floare albă, şi pomiţele roşii ca căcădârele, însă cu mult mai mici de cât acestea şi mai turtite la coadă.

În Moldova se numeşte acest ciritel, ca şi în Bucovina: Păducel; în Ţara-românească: (Gheorghin, Mărăcin-alb, Mărăcine[1]) şi Păducel;[2] în Transilvania: Mărăcin, Mărăcină, Mărăcină-alba, (şi Mărăcine[3]); în Crişana: Mărăcin[4]; în Ungaria: Păducel[5]) iară în Banat: Goglin, Gogline,

1). Dr. D. Brândză: Limba bot. publ. în op. cit. p. 228; – Idem: Prodrom p. 539. – Panţu: Vocab. p. 13; – G. Crăineanu: Nomenclatura publ. op. cit. p. 885 şi 894.

2). Rădulescu-Codin: Cântece pop. p. 65; – Tocilescu: Materialuri folkloristice vol. I. Partea II. p. 736.

3). Vict. Onişor: Doine p. 26; – Porcius: Flora p. 195; – Panţu: Vocab. p. 13.

4). Familia an. XXVII. p. 7.

5). Com. de Vas. Sala; – vezi şi doina pop. reprodusă mai la vale în text.

327. Păducelul
(Crataegus Oxyacantha L.)

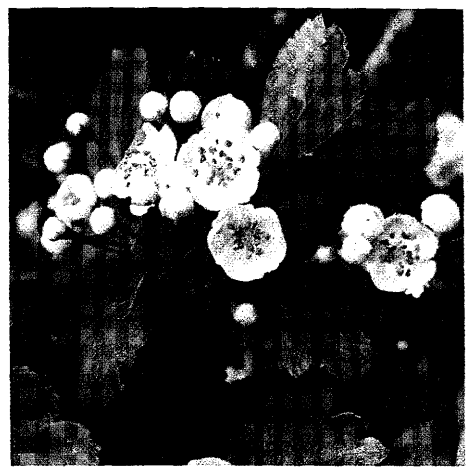

Păducelul e un ciritel tufos şi foarte spinos, care creşte pe marginile pădurilor, prin tufişuri şi crânguri, atât la ţară cât şi la munte. El înfloreşte în luna lui aprilie şi mai; are floare albă, care miroasă a migdale amare, şi pomiţe roşii ca **căcădârele**, însă cu mult mai mici decât acestea şi mai turtite la coadă.

În **Moldova** se numeşte acest ciritel ca şi-n Bucovina: **păducel**; în Ţara-românească: **gherghin, gheorghin, mărăcin-alb, mărăcine, mărăcine-alb**[1] şi **păducel**[2]; în Transilvania: **mărăcin, mărăcină, mărăcină-albă, mărăciune** şi **păducel**[3]; în Crişana: **mărăcin**[4]; în Ungaria: **păducel**[5]; iară

[1] Dr. D. Brândză: ***Limba bot.***, publ. în *op. cit.*, p. 228; Idem: **Prodrom**, p. 539; Panţu: **Vocab.**, p. 13; G. Crăinicean: *Nomenclatura*, publ. în *op. cit.*, p. 885 şi 894.

[2] Rădulescu-Codin: **Cântece pop.**, p. 65; Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea a II-a, p. 736.

[3] Victor Onişor: Doine, p. 26; Porcius: **Flora**, p. 195; Panţu: **Vocab.**, p. 13.

[4] ***Familia***, an. XXVII, p. 7.

[5] Com. de Vasile Sala; vezi şi doina pop. reprodusă mai la vale în text.

în Banat: **goglin, gogline, păducel**[6] şi **spin-alb**[7].

Despre ciritelul acesta există atât la românii din **Bucovina**, cât şi la cei din **Moldova**, următoarea legendă:

*Zice că **Dracul**, duce-s-ar pe pustii şi-ar mânca acolo unde a însărat, văzând că **Dumnezău** a făcut fel de fel de pomi, unul mai arătos şi mai frumos decât altul, cari produc tot feliul de poame, l-a rugat să-i deie şi lui unul, ca să aibă şi el pomul său. **Dumnezău** însă, nu ştiu cum şi din ce pricină, destul atâta că l-a tot amânat cu vorba de pe-o zi pe alta şi nu i-a dat nemică.*

***Dracul**, văzând că **Dumnezău** îl tot poartă cu vorba şi nu voieşte să-i dăruiască nici un pom, l-a rugat să-i dea măcar un copac.*

- Şi cam ce fel de copac ai voi tu să-ţi dau? îl întrebă Dumnezău, văzând că nu poate cu una cu două să scape de dânsul.

*- Ce fel de copac?... fie oricare va fi!... bunăoară **carpănul**, că şi aşa e afurisit! răspunse **Dracul** oţărât.*

*- Ba eu nici **carpănul** nu ţi l-oi da, că nu face poame, da ţi-oi da **păducelul**, că el face! zice Dumnezău.*

*Şi cum a zis, aşa a şi făcut. I-a dat **păducelul**, care face nişte pomiţe roşii şi foarte făinoase, pe cari de multe ori nici **Dracul** nu le mânâncă, da încă oamenii. Iar cel ce le mânâncă, n-are voie şapte ani de-a rândul să intre în biserică, fiindcă **păducelul** e **pomul-dracului**.*[8]

Păducelul e bun de boala numită **păducel**, care se face de regulă la tălpile picioarelor şi care produce o mâncărime aşa de mare, încât că cel ce îl are îi vine să puie piciorul în foc.[9]

Cel ce voieşte să piardă **păducelul** acesta, acela ia mai multe rămurele de **păducel** şi le pune într-o oală cu apă la foc să fiarbă. După ce au fiert de ajuns, lasă zama ce-a ieşit dintr-însul să mocnească puţin şi apoi oblojeşte **păducelul**, adică se spală cu dânsa.[10]

O samă însă ard rămurelele de **păducel**, fac cenuşă dintr-însele, din cenuşa ieşită fac leşie şi

---

[6] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 172 şi 188.

[7] Sim. Mangiuca: ***Cincizeci de etimologii***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 66: *Cuvântul **goglin, gogline**, însamnă în graiul bănăţănesc **spin-alb**, spina alba (oxyacantha), germ. Weissdorn. Pe alocurea se numeşte **spin-alb**, pe alocurea **goglin-negru**, care este o specie de **spin-alb**, acesta face boabe (boambe) roşii, cela boabe negre. **Goglinul-negru** nu trebuie confundat cu **porumbele**, germ. Schlehe, fr. prunelle.*

[8] După spusa românilor din Bucovina, com. Broscăuţ, şi a celor din Moldova, dict. de Niculai Chirion Bagiurea şi com. de dna El. Nic. Voronca: *Cu **păducel** e bine să se spele cel ce are **păducel** la degete.*

[9] După spusa românilor din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei: ***Păducelul** e bun de **păducelul** care se face la picioare. **Păducelul** acesta zice că se capătă atunci când cineva aruncă cenuşa din solniţă pe locul unde îmblă oamenii şi anume dacă calcă cenuşa aceea. **Păducelul** nu doare, ci numai mânâncă foarte tare şi trebuie ne-ncetat să-l scarpini. Îl capătă oamenii şi vitele şi se lecuiesc într-un feliu.*; M. Lupescu: ***Medicina populară***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 121: ***Păducelul** se face în talpa piciorului la cei ce îmblă desculţi. El aduce o mâncărime atât de grozavă, încât cel ce îl are îi vine să puie piciorul pe foc. De **păducel** scapi greu. **Măcieşul** înfierbântat în foc şi pus pe el să-l ardă, te scapă. **Pădureţele**, coapte şi puse pe el fierbinţi, încă-s bune.*; S. Liuba şi A. Iana: ***Medicina pop.***, publ. în ***Familia***, an. XXVIII, p. 6: *Mâncărimea degetelor de la picioare şi tălpi se numeşte **păducei**. Ea se capătă atunci când piciorul umblă mult prin umezeli şi nu se desculţă mai multe zile, d. e. păcurarii.*

[10] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei; a celor din Siret, dict. de I. Lipaş: *Cine are **păducel** la vreun picior fierbe lemn de păducel şi cu apa aceasta spală apoi piciorul, ca să piardă **păducelul**.*

cu leşia aceasta spală apoi **păducelul.**[11] Unii oameni, dar mai cu samă unii boi cari umblă foarte mult îngiugaţi, şi mai ales pe umezală, capătă **păducei** nu numai la tălpile picioarelor, ci şi după cap. Deci cei ce voiesc să vindece pe boii ce au astfel de **păducei** rad scoarţă de pe rădăcina unui **păducel** şi o pun, aşa proaspăt rasă cum este, pe **păducei**[12], sau iau lemn de **păducel,** îl ard în foc şi din cenuşa lui, amestecată cu smântână, precum şi din cenuşa ce iesă dintr-un guler de cămeşă bărbătească, care asemenea se arde, fac o amestecătură – un fel de alifie – şi cu alifia aceasta ungând apoi grumazii oamenilor sau ai boilor, pe loc se vindecă.[13]

Fiindcă lemnul de **păducel** e foarte vânjos şi tare, de-aceea unii români îndătinează a face din rămurelele sale **resteie** şi **cuie prin jug.**[14] Alţi români însă, se vede că tot din cauza tărimei sale, spun că dacă vei bate un par de **păducel** în mormintele **strigoilor,** aceştia nu învie mai mult.[15]

Păducelul nu creşte nicicând înalt, ci mai totdeauna pitulat, tufos şi spinos. Din cauza aceasta apoi mulţi români îl întrebuinţează şi la facerea de **gard viu.**[16]

Dovadă despre această datină a românilor avem şi următoriul proverb:

Cu un mărăcine numai nu poţi îngrădi, adică: cu nemică, nu mai faci ceva.[17]

Alte proverbe, în cari provine asemenea numele **păducelului,** sunt cele următoare:

Nici mărăcinele struguri scoate, nici scăietele smochine, adică: cei răi şi cumpliţi bunătăţi nu fac.[18]

Focul, când s-aprinde prin mărăcini uscaţi, arde şi pe cei verzi, adică: răul, pe lângă cei răi, cade şi pe cei buni, precum la războaie.[19]

Cei mai frumoşi ghiocei prin mărăcini se găsesc, adică: cele mai frumoase, pintre cele proaste, şi cei mai buni, pintre cei mai mici.[20]

Păducelul provine adeseori şi-n poezia poporală, rar când însă în sens bun, ci mai totdeauna ca scut pentru unele animale stricăcioase sau amfibii veninoase, precum şi pentru unii oameni răutăcioşi sau geloşi. Aşa, într-o baladă din **Crişana,** dăm peste următoarele şire, cari ne spun cum un şerpe veninos stă ascuns lângă un **mărăcin,** adică **păducel:**

În grădină
La stupină
Ascuns lâng'un mărăcin
Este-un şerpe cu verin,
Din gură verin îi cură,
Din coadă sânge-i picură.[21]

---

[11] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei.
[12] Dat. rom. din Braşca, dict. de Gherasim Roşca.
[13] Dat. rom. din Ungaria, comit. Bihorului, com. de dl Vasile Sala.
[14] Dat. rom. din Bucovina şi din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[15] Cred. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[16] Porcius: **Flora,** p. 195.
[17] Zanne: **Proverbele românilor,** vol. I, p. 209.
[18] *Idem de eadem*, p. 208.
[19] *Idem de eadem*, p. 176.
[20] *Idem de eadem*, p. 188.
[21] *Familia*, an. XXVII, Oradea-mare, 1891, p. 7.

Iară o chiuitură din **Ungaria** sună precum urmează:

Hop leliuca scurtă-n conci,
Săruta-te-aş, nu te poci,
Săruta-te-ar pupăza,
C-aceea-i de gura ta.
Hop leliucă cu mărgele,
În gură fără măsele.
Hop leliucă cu cercei,
Merg la mă-ta să te cei,
Mă-ta fuge-n **păducei**
Ca şi-o scroafă cu purcei! [22]

În fine, o doină din **Banat**, în care **păducelul** figurează chiar în şirul prim, sună aşa:

Sub tufă de păducel
Şede-un tânăr voinicel,
Şi merge mândra la el
Cu turtiţă caldă-n sân
Cu cupa plină de vin.
Mândra zice: Na de bea!
El din gură-i zice-aşa:
- Io n-oi bea, nici n-oi mânca,
Ci pe tin' te-oi întreba:
- De când am plecat din sat
Câţi voinici te-or sărutat?
- Câţi voinici, bade, ca tine,
Toţi m-or sărutat pe mine! [23]

Sau o altă doină, tot din **Banat**:

Auzi, mândră, dau[24] *n-auzi,*
Cum te strigă badea-n frunză?
În frunză de păducel
La gură de ogăşel,
Să te-nduri, mândră, de el! [25]

În fine, mai e de-nsemnat încă şi aceea că de familia **păducelului**, despre care ni-a fost până aice vorba, se mai ţin încă doi ciritei, cari asemenea li-s românilor cunoscuţi după nume. Iară aceia sunt:

Păducelul sau **mărăcinele**, lat. Crataegus monogyna Jacq., care creşte pe lângă păduri, prin rărişuri de păduri şi prin mărăcinişuri şi care înfloreşte în mai şi iunie.[26]

Păducelul sau **goglinul-negru**, lat. Crataegus nigra W. et Kit., care înfloreşte asemenea în luna lui mai şi iunie şi ale cărui fructe sunt negre.[27]

Zama din pomiţele acestui **păducel** se-ntrebuinţează ca leac contra **pântecăriei**, **vintrei** şi **trânjilor**.[28]

*

[22] Din colecţia mea inedită.
[23] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 188; comp. Victor Onişor: **Doine**, p. 26.
[24] **Dau** = sau – au.
[25] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 172.
[26] Dr. Grecescu: **Conspect**, p. 220; Porcius: **Flora**, p. 195.
[27] Sim. Mangiuca: ***Cincizeci de etimologii***, publ. în ***Familia***, an. XX, p. 66; şi dat. rom. din Bucovina, com. Fundul-Moldovei.
[28] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.

Păducelul şi iedera: *Zice că era odată un fecior şi-o fată. Feciorul era frumos şi voinic, iară fata mai mândră decât cea mai frumoasă floare. Ei se iubeau cu iubire curată şi aşteptau cu mult neastâmpăr vremea ca să se poată cununa. Soarele de multe ori sta în loc de se uita la ea, căci frumuseţea ei îi oprea mersul, iar luna, când o vedea cu alesul ei ţinându-se de subsuori, de mânioasă ce era pe ea, se ascundea după vreun nor, să nu o vadă, căci era mânioasă pe ea, de ce era atât de frumoasă. Stelele încă erau cu părere de rău, căci şi decât ele era mai frumoasă.*

Fiul Ciumei din capătul lumei o văzu odată şi era p'aci să-şi piardă mintea pentru ea.

De cum o văzu, nu mai avu nici ziuă, nici noapte, întruna şuşcăia şi suspina.

- Ce e cu tine, fiul meu? îl întreba mă-sa, că pieri văzându-te cu ochii.

- M-am îndrăgostit de mândra lumei, zise el, şi fiindcă ea are drăguţ mai frumos de cum sunt eu, nu o voi căpăta de soţie.

- N-avea frică, fiul meu, până mă vezi şi mă ştii în viaţă, ci te gată şi mergem să peţim.

Se duseră. Fata spăla haine în valea care curgea prin mijlocul satului. Ciuma stătu cu ea de vorbă şi-i spuse să se grăbească acasă, că ea a venit să o peţească pentru fiul ei.

- Mătuşă, zise fata, eu mi-am ales pe cel mai voinic tânăr din lume, cu care în scurtă vreme mă voi cununa.

- Ţi-am spus, mamă, că nu va fi a mea, zise feciorul Ciumei, care de supărare căzu la picioarele fetei şi muri.

Colera, sora Ciumei, auzind că soru-sa s-a dus cu fiul în peţite, s-a luat de urma ei şi chiar atunci o ajunse când fiul ei muri. Ciuma plângea şi blăstăma, dar de supărată ce era după fiul ei, atât de tare slăbise, încât nici un rău nu-i putu face fetei.

Într-aceste, alesul fetei veni la ea, având să-i spună ceva. Colera, cum îl văzu, suflă şi la el în ochi şi la fată, şi îndată muriră amândoi. Încă în acea zi îi îngropară pe amândoi într-o groapă.

În cealaltă zi, din mormântul lor a răsărit un păducel şi o iederă. Iedera se încolăcea pe lângă păducel, iar el cu crengile lui o strângea către sine, să nu o poată desprinde nime.

De atunci sunt în lume păducei şi iedere.[29]

*

Păducelul.[30]

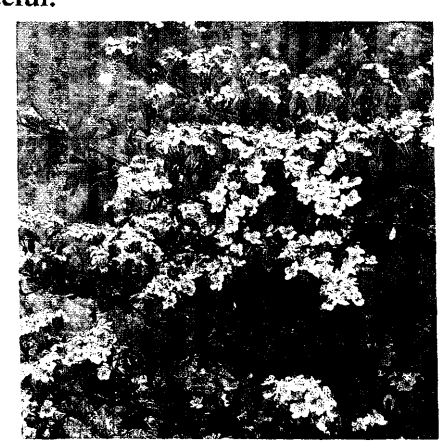

[29] Antoniu Popp: ***Păducelul şi iedera***, publ. în ***Gazeta Transilvaniei***, an. LXVI, nr. 20, Braşov, 1903.
[30] Bălăşel, nr. 160.

328. Păduchernița
(Lepidium ruderale L.)

128

Păduchernița.
(Lepidium ruderale L.)

Păduchernița, numită altmintrelea și moartea-stelnițelor[1], este plantă rămuroasă, de coloare galbănă-verzie, care crește pe locurile cele necultivate și mai ales pe lângă drumuri și pe lângă locuințele cele omenești. Ea înflorește începând din luna lui Maiu și până în August, are floare verzie și-un miros foarte neplăcut.

O sumă de Români cred că planta aceasta are putere de-a nimici și stârpi insectele, și cu deosebire pe cele ce se pripășesc și trăiesc prin locuințele omenești, precum sunt bunăoară Purecii și Păduchii-de-lemn sau Stelnițele, de unde se vede că-i vin apoi și numirile.

Drept aceea o bună parte de Români usucă planta aceasta, o pisază bine și apoi o presură în paturi și prin case.[2]

Pe lângă planta aceasta se mai

1). Pantu: Plantele p. 200.
2). Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 54.

Păduchernița, numită altmintrelea și **moartea-stelnițelor**[1], este o plantă rămuroasă, de coloare galbănă-verzie, care crește pe locurile cele necultivate și mai ales pe lângă drumuri și pe lângă locuințele cele omenești. Ea înflorește începând din luna lui mai și până în august, are floare verzie și-un miros foarte neplăcut.

O samă de români cred că planta aceasta are putere de-a nimici și stârpi insectele, și cu deosebire pe celea ce se pripășesc și trăiesc prin locuințele omenești, precum sunt bunăoară **purecii** și **păduchii-de-lemn** sau **stelnițele**, de unde se vede că-i vin apoi și numirile.

Drept aceea, o bună parte de români usucă planta aceasta, o pisază bine și apoi o presură în paturi și prin case.[2]

[1] Pantu: **Plantele**, p. 200.
[2] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54.

Pe lângă planta aceasta se mai află încă patru plante cari se ţin de familia ei şi cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume, însă pe cari, după cât îmi este mie până acuma cunoscut, nu le întrebuinţează la nemică. Iară acelea sunt:

Nocila, lat. Lepidium alpinum L. sau Noccaea alpina Rchb. şi Hutchinsia alpina R. Br.

Chreniţa, numită şi **urda-vacei,** lat. Lepidium campestre R. Br.

Caprilema, numită şi **chreniţă, hrăniţă** şi **urda-vacei,** lat. Lepidium Draba L., şi:

Caprilema, numită şi **cardama, creson** şi **hreniţă,** lat. Lepidium sativum L.[3]

*

Păducherniţa, Lepidium ruderale.[4]

[3] Panţu: **Plantele,** p. 59, 76, 158 şi 315; S. P. Barcianu: **Dicţionar germân-latin,** p. 351.

[4] Bartolomeu, p. 50.

329. Pădureţul
(Malus silvestris Mill.)

Păduretul 386

Din coajă de oriş și ce pădureț (măr selbatic) fiarta în apă fac coloare galbănă. Se colorește scule de lână și de buci. Dar înainte de-a vârî sculul în zamă pun piatră acră în zamă ca să se prindă coloarea de scule. Împietresc pe la Paști și oauă în această coloare. Și sculelor de dice că se împietresc.

Din pădurețe fac must.

Horă:

Fetele cari îs măreţe,
Nu se ţin cu corobeţe
Făr' cu tortă şi cu mac
Şi cu gură de diac.[1]

*

Fetele care-s măreţe,
Nu se ţin cu pădureţe,
Ci se ţin cu miez de mac
Şi cu buze de diac.[2]

*

Din coajă de orişice **pădureţ** (măr sălbatic) fiartă în apă, fac coloare galbănă. Se coloresc scule de lână şi de buci. Dar înainte de-a vârî sculul în zamă, pun **piatră-acră** în zamă, ca să se prindă coloarea de scule. **Împietresc** pe la **Paşti** şi oauă în această coloare. Şi sculelor se zice că **se-mpietresc**. Din **pădureţe** fac **must**.

*

Pădureţul, pădureţe;
Măr-acru = pădureţ, **mere-acre** = pădureţe;
Măr-sălbatic = pădureţ.
Pădureţele-s acre de-ţi fac gura pungă.[3]

[1] Com. de B. B. Iosof, din Transilvania, ţinutul Seliştii; vezi ***Şezătoarea***, vol. V, p. 43, vol. VII, p. 179.
[2] Com. de B. B. Iosof, din Transilvania, ţinutul Seliştii.
[3] Pamfile.

140

Păiușul

(Aira caespitosa L.)

Păiușul, numit altmintrelea și Păiș, Iarba bălții, Pipirigușă și Târsoacă,[1] e un fel de iarbă, care crește mai cu samă pe fânațele cele umede și pe malurile părăelor și care înflorește în luna lui Iunie și Iulie. El are frunza înguste, foarte lungi și pe de-asupra foarte aspre iar spre vârful tulcului un spic cam în felul celui de Pipirig, de unde se vede că-i vin apoi și numirile.

Neavând Păiușul nici un fel de gust, de-aceea numai rar când și numai foarte cu greu îl mânâncă vitele. Iar despre vitele, cari cu toate acestea îl mânâncă, se crede că fac păduchi.[2]

1. Pantu: Vocab. p. 2.

2. după spusa Rom. din Bucovina și a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

330. Păiușul
(Aira caespitosa L.)

Păiușul, numit altmintrelea și **păiș, iarba-bălții, pipiriguță** și **târsoacă**[1], e un fel de iarbă, care crește mai cu samă pe fânațele cele umede și pe malurile părăelor și care înflorește în luna lui iunie și iulie.

El are frunze înguste, foarte lungi și pe deasupra foarte aspre, iar spre vârful tuleului, un spic cam în feliul celui de **pipirig**, de unde se vede că-i vin apoi și numirile.

Neavând **păiușul** nici un fel de gust, de aceea numai rar când și numai foarte cu greu îl mânâncă vitele. Iar despre vitele cari cu toate acestea îl mânâncă, se crede că fac păduchi.[2]

[1] Pantu: **Vocab.**, p. 2.

[2] După spusa românilor din Bucovina și a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

331. Pălămida
(Cirsium arvense Scop.)

Pălămida. 413
(Cirsium arvense Scop.)

Pălămida e o plantă, care crește mai cu samă prin pânea cea albă și ale cărei frunde au pe margini niște ghimpi foarte supțirei și ascuțiți, cari, când sunt deplin desvoltați și mai ales când se usucă, înghimpă foarte rău. Ea înflorește începend dela luna lui Iunie și până în August și se mai numește în Bucovina încă Palamidă, Pălămnidă, Pălăñidă, Bucsaiu[1] Osel[2] și Spinoasă; iară în Transilvania: Polomidă.[3]

1). dat. Rom. din Putna, dict. de Achilina Ursachi; - a celor din Galanești, dict. de Ileana Cârstean: „Bucsaiu se numește în Galanești spinul care crește prin pânea cea albă, și care în alte părți se numește Palamidă"; - și a celor din Pârdești de-sus, dict. de Domnica Iuga: „Bucsaiu și Palamidă e tot una."

2). El. N. Voronca op. cit. Vol. I. Partea I. p. 176: „Osetul e un fel de spin ce crește printre pânea cea albă, numit și de către Românii ce trăesc în contact cu Rușii tot Oset, Românește însă, după cât îmi este cunoscut, se cheamă Pălămidă."

3). Porcius: Flora. p. 114; - Pantu: Vocab. p. 11.

Pălămida e o plantă care creşte mai cu samă prin pânea cea albă şi ale cărei frunze au pe margini nişte ghimpi foarte supţirei şi ascuţiţi, cari, când sunt deplin dezvoltaţi şi mai ales când se uscă, înghimpă foarte rău. Ea înfloreşte începând din luna lui iunie şi până în august şi se mai numeşte în Bucovina încă şi **palamidă**, **pălămnidă**, **pălăñidă**, **bucsai**[1], **oset**[2] şi **spinoasă**, iară în Transilvania: **polomidă**[3]. Despre această plantă, care cauzează foarte multă neplăcere şi supărare secerătorilor pe timpul seceratului şi al legatului pânei celei albe din cauza ghimpilor săi, există la românii din **Bucovina** următoarea legendă:

[1] Dat. rom. din Putna, dict. de Achilina Ursachi; a celor din Gălăneşti, dict. de Ileana Cârstean: ***Bucsai** se numeşte în Gălăneşti spinul care creşte prin pânea cea albă şi care în alte părţi se numeşte **pălămidă**.*; a celor din Frătăuţul-vechi, dict. de [...]: *Sub **bucsai** se-nţelege un fel de spin care creşte prin pânele cele albe şi din pricina căruia nu se poate pânea lega.*; şi a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Bucsai** şi **palamidă** e totuna.*

[2] El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 176: ***Osetul** e un fel de spin ce creşte printre pânea cea albă, numit şi de către românii ce trăiesc în contact cu ruşii tot **oset**. Românește însă, după cât îmi este cunoscut, se cheamă **pălămidă**.*

[3] Porcius: **Flora**, p. 114; Panţu: **Vocab.**, p. 11.

Zice că ***Dracul*** *toate le-a făcut, şi* ***grâul şi popuşoiul,*** *dar* ***Dumnezeu*** *le-a luat de la el.*

- Apoi mie nu-mi laşi nemică, Doamne? întrebă dracul, după ce i le-a luat.

- Lasă să fie ***ovăsul*** *al tău! a zis Dumnezeu.*

Dracul se duce şi tot zice din gură: ***ovăs, ovăs,*** *ca să nu uite.*

- La ce i-ai dat, Doamne, ***ovăsul?*** *zice St. Petru, că şi de-acela-i păcat!*

- Lasă că i-l iau eu înapoi! răspunde Dumnezeu şi fuge iute înaintea dracului, de se ascunde sub un pod şi-l sparie.

Dracul, de frică, a uitat.

- Unde mergi? îl întreabă St. Petru.

- Mă duc să spun stăpânului meu ce ni-a dat Dumnezeu.

- Da ce ţi-a dat?

- Dacă am uitat!

- Poate ***grâu?***

- Nu!

- Poate ***săcară?***

- Nu!

- Poate ***oset?***

- Da, da, acela-i!

Şi a alergat la stăpânul său, de i-a spus ce dar a căpătat. De-atunci a rămas ***osetul*** *al lui.*[4]

Fiind **pălămida**, după cum ne spune legenda aceasta, buruiana dracului şi având ea ca atare nişte ghimpi cari înghimpă foarte urât, românii nu pot defel s-o sufere şi de aceea îndătinează ei, pe timpul când pânele cele albe sunt numai ca de-o palmă de mari, să facă clacă şi să le plivească, adică să smulgă toată **pălămida** dintr-însa şi să o nimicească cu desăvârşire până ce nu apucă a creşte mare, a se coace şi a produce sămânţă.

Dar nu numai în pânele cele albe, ci crească **pălămida** orişiunde ar creşte, românul totuşi n-o poate nicidecum suferi. Lui i de-ajuns numai s-o vadă şi i se face rău de dânsa.

Drept dovadă despre displăcerea ce o are românul faţă de această plantă avem şi următoarea doină din **Ţara-românească**, jud. Muscel:

Frunză verde de ***silitră,***
Unde văz muchea cotită,
Dumbrăvioara părăsită
Şi potica năpădită
De ***rugi*** *şi de* ***pălămidă***
Şi ştiu pe puica mâhnită
Mult mi-e inimioara friptă! [5]

Fiind **pălămida** în ochii românilor o plantă nesuferită, de-aceea însemnează ea în doinele poporale, în fruntea cărora se pune câteodată, asemenea ceva nesuferit, care, ca şi dânsa, ar trebui numaidecât să fie stârpit de pe faţa pământului, dacă acel cineva nu voim să ne facă rău.

Iată şi o astfel de doină:

Frunză verde ***pălămidă,***
Plină-i ţara de omidă,
Măi copii, copii români,
De omidă ungurească
Şi de gârgăriţă săsească!
Scoată-mi-l la foc de soare;

[4] El. N. Voronca, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 176.

[5] Rădulescu-Codin: **Din Muscel, cântece poporane**, vol. I, p. 33.

De-aveţi suflet, de-aveţi mâni
Hai cu lelea la plivit,
La plivit, la curăţit;
Cine are flintă grea
Puie şepte glonţi în ea;
Cine are topor mare
Cine are bardă mică
Facă-i buza supţirică,
Când s-a repezi prin gloate
Să deie sărut de moarte.
Eu n-am flintă, n-am secure,
Nici am ghioagă din pădure,
Dar câţi dinţi eu am în gură
Îs făcuţi pe muşcătură;
Câte degete-am la mâni
Îs tot leacuri de păgâni! [6]

Cu toate însă că **pălămida** e o plantă atât de neplăcută şi nesuferită, totuşi unele romînce din **Bucovina** o întrebuinţează ca leac contra **sohotelor**. Femeia, care voieşte să vindece pe copiii cei mici cari pătimesc de **sohote**, pun **pălămida** într-o oală cu apă curată ca să mocnească de cu sară până demineaţă şi apoi în apa aceasta îi scaldă.[7]

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că de familia **pălămidei** se mai ţin încă vreo câteva plante, cari li-s românilor asemenea cunoscute după nume. Iar acelea sunt:

Limba-oii, pălămidă, lat. Cirsium canum M. Bieb.
Ghimpele, scaiul, scăiete, lat. Cirsium lanceolatum Scop.
Căpuşnicul, crăpusnicul, crăpuşnicul, crăstăvalul, lat. Cirsium oleraceum Scop.[8]
Mleace, lat. Cirsium panciflorum Spreng.

*

Scăiete[9], **pălămida**[10].

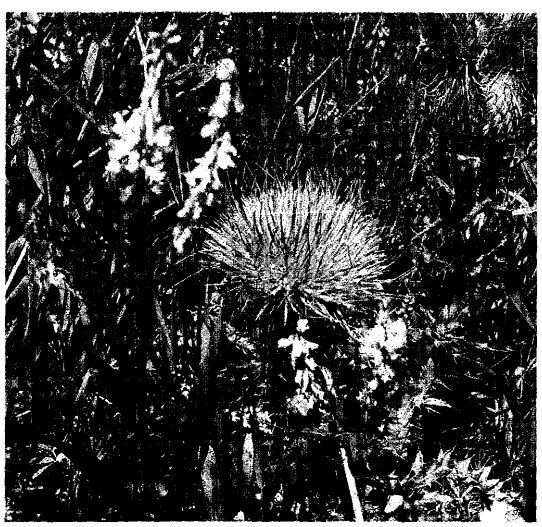

[6] V. Alecsandri: **Poezii populare ale românilor**, p. 319.
[7] Dr. Brândză: **Prodrom**, p. 293 şi 295; Grecescu: **Conspect**, p. 333, 334 şi 336; Panţu: **Vocab.**, p. 11.
[8] Porcius: **Flora**, p. 113.
[9] *Şezătoarea*, VIII, p. 135
[10] Bălăşel, nr. 114.

Păltinelul. 208
(Ribis rubrum L.)

Păltinelul e o tufuşoară, care se ţine de familia Agriculuí, însă ale cărui rămurele nu au ghimpi. El se mai numeşte în Bucovina şi Pomişor sau Pomuşor; în Moldova: Pomuşoară[1]; în Ţara-românească: coacăz, coacăz-roşu, coacăză, strugurei şi strugurei-roşii[2]; în Transilvania: agreş, agriş, agriş-roşu, burboane, păltinică pl. păltinele, pomiţă, pomuşoară, rozinchin, rozincin pl. rozincine, strugurei, strugurei-roşii şi struguri-roşi.[3] Tufuşoara aceasta se numeşte păltinel de-aceea, pentru că frunzele ei, după cum spun românii din Bucovina, samănă cu frunzele paltinului.

1). Dr Brândză: Limba bot. publ. în op. cit. p. 231; Panţu: Vocab. p. 40.

2). Dr Brândză: Limba bot. publ. în op. cit. p. 47 şi 391; – Grecescu: Conspect. p. 229; – Panţu: Vocab. p. 40.

3). Com. de dl P. Oltean; – Porcius: Flora p. 193; – Dr Brândză: Limba bot. publ. în op. cit. p. 231 şi 391; – Panţu: Vocab. p. 40; – Hasdeu: Etym. Magn. II. p. 529.

332. Păltinelul
(Ribes rubrum L.)

Fructele sale, cari sunt cu mult mai mici decât ale agrişului şi de coloare roşie, se numesc în Bucovina: păltinele, pomişoare, pomiţe şi pomuşoare, sing. păltinea sau păltinică, pomişoară,

[1] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 231; Panţu: Vocab., p. 40.
[2] Dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 47 şi 391; Grecescu: Conspect, p. 229; Panţu: Vocab., p. 40.
[3] Com. de dl P. Oltean; Porcius: Flora, p. 193; dr. Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 231 şi 391; Panţu: Vocab., p. 40; Hasdeu: Etym. Magn., t. I, p. 529.

pomiţă şi pomuşoară. Iară în acele locuri unde tufuşoara se numeşte **agriş,** fructele ei se numesc **agrişe-roşii** sing. **agrişă-roşie.**[4]

Păltinelele cresc de regulă mai multe la un loc, în formă de strugurel. De-aice apoi şi numirea la românii din Transilvania şi la cei din Ţara-românească, respectiv din Oltenia, **strugurei,** a tufuşoarei ce le **produce.**[5]

De **păltinelul** despre care ne-a fost până aice vorba se mai ţin încă şi alte tufuşoare cari sunt cunoscute românilor după nume.

Iară acelea sunt:

Cuişorul, lat. Ribes aureum Pursh, numit astfel în Bucovina.

Păltiorul, lat. Ribes petraeum Wulf., numit astfel în Moldova;[6] iară în alte părţi: **coacăz-de-munte şi pomuşoară.**[7]

Coacăz-negru şi strugurei-negri, numit astfel în Ţara-românească;[8] iară în Bucovina: **smorodin,** fructele: **smorodine** sing. **smorodină,** lat. Ribes nigrum L.

Smorodinul, şi mai cu samă cel de furat, e bun de scăldat copiii cari au **sohote,** precum şi cei ce zac **de dânsele** sau cari sunt **stricaţi de cap.**[9]

*

Pomuşoara = păltinel, lat. Ribes rubrum[10].

[4] Hasdeu: **Etym. Magn.,** t. I, p. 530.
[5] Dr. Brândză: ***Limba bot.,*** publ. în *op. cit.,* p. 391.
[6] Dr. Brândză: ***Limba bot.,*** publ. în *op. cit.,* p. 228; Idem: **Prodrom,** p. 152.
[7] Panţu: **Vocab.,** p. 40; Grecescu: **Conspect,** p. 229.
[8] Dr. Brândză: **Prodrom,** p. 152; Panţu: **Vocab.,** p. 40
[9] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu; a celor din Straja, dict. de Maria Păsăilă.
[10] Uzitat în Dumbrăveni, dict. de S. Sa Niculai Filip, iconom.

264

Păpădia

(Leontodon Taraxacum L.)

Păpădia, numită în Bucovina şi curu-găinei, floarea-găinei, floarea-găinilor, papa-găinei, papa-găinilor, părăsita-găinei, părăsita-găinilor şi pasca-găinilor; în Moldova: curu-găinei, floarea-găinei, oul-găinei, păpădie, păpădică şi părăsita-găinilor[1]; în Muntenia: păpădie[2]; în Transilvania: papadea şi papalungă[3]; iară în Macedonia: lilicea niparticlii, lat. Leontodon Taraxacum L. sau Taraxacum officinale Wigg.[5] fiind o plantă laptoasă, o întrebuinţează româncele ca hrană pentru vaci, şi mai cu samă pentru acelea, despre cari se crede că atari vrăjitoare sau spirite necurate, precum sunt strigoaicele şi moroaicele, le-ar fi luat laptele.

Vacile, cărora li s'a luat laptele, mâncând păpădie descântată şi amestecată cu tărâţe şi cu sare, după credinţa poporului, îndată-şi

1). Com. de Otto Petrino, şi de dl Art. Gorovei; cf. şi dr N. Leon: Ist. nat. med. p. 54.

2). G. Dem. Teodorescu: Poesii pop. p. 191.

3). Panţu: Plantele p. 203.

5). Panţu: Plantele p. 203.

333. Păpădia
(Leontodon Taraxacum L.)

Păpădia, numită în Bucovina şi **curu-găinii, floarea-găinii, floarea-găinilor, papa-găinii, papa-găinilor, părăsita-găinii, părăsita-găinilor** şi **pasca-găinilor**; în Moldova: **curu-găinii, floarea-găinii, oul-găinii, păpădie, păpădică** şi **părăsita-găinilor**[1]; în Muntenia: **păpădie**[2]; în Transilvania: **papadea** şi **papalungă**[3]; în Banat: **găinuşă, păpădie** şi **puichiţă**[4]; iară în Macedonia: **lilicea-niparticlii**, lat. Leontodon Taraxacum L. sau Taraxacum officinale Wigg.[5], fiind o plantă lăptoasă, o întrebuinţează românce le ca hrană pentru vaci, şi mai cu samă pentru acelea despre cari se crede că atari vrăjitoare sau spirite necurate, precum sunt **strigoaicele** şi **moroaicele**, le-ar fi luat laptele.

[1] Com. de Otto Petrino; şi de dl Art. Gorovei; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54.
[2] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 191.
[3] Panţu: **Plantele**, p. 203.
[4] Sim. Mangiuca: ***De însemnătatea bot. rom.***, publ. în ***Familia***, an. X, p. 512 şi 587.
[5] Panţu: **Plantele**, p. 203.

Vacile cărora li s-a luat laptele, mâncând **păpădie** descântată şi amestecată cu tărâţe şi cu sare, după credinţa poporului, îndată-şi recapătă laptele.

Într-un descântec din **Bucovina**, com. Stupca, pentru reînturnarea laptelui la vaci, aflăm următoarele versuri:

Iară tu die,
Die, păpădie,
Zi untului să vie.
În loc ca să steie,
Zi lapte să deie.
Şi să vie untu
Cum i l-o dat sfântu.
Mana să-i vie
De pe câmpie,
Din toate răzoarele,
De la toate izvoarele,
De la toate fântânile,
De la toate smântânile,
De la toate prunturile,
De la toate unturile;
Din codrii cu brazi,
Din câmpii cei laţi,
Limpede, curat,
Cum i l-o lăsat
Şi cum i l-o dat
Dumnezău cel nalt,
Nu amestecat
Cu altu din sat! ...[6]

Alt descântec pentru reînturnarea laptelui la vaci, tot din **Bucovina**, şi anume din com. Şcheia, în care provine **păpădia**, sună precum urmează:

Marţi demineaţă s-o sculat
Şi s-o luat
Florica[7] *pe cale,*
Pe cărare
Să meargă la păscătoare,
Pe cărare necălcată,
Pe roauă nescuturată.
Şi când o fost:
La jumătate de cale,
De cărare

[6] Sim. Fl. Marian: **Descântece**, p. 140.
[7] Numele vacii căreia i s-a luat laptele.

Înainte i-o ieşit,
Calea i-o oprit
Nouă pocitori
Cu nouă pocitoare
Şi nouă diochitori
Cu nouă diochitoare
Şi pe de-nainte-au diochiet-o,
Pe de-napoi mana i-au luat-o.
Florica o prins a muge
Şi-a rage
Şi nime-n lume n-o vedea,
Nime-n lume n-o auzea.
Numai Maica Domnului
Din poarta ceriului
O auzit-o
Şi-o văzut-o.
Pe scară
De ceară
S-o scoborât,
Înainte i-o ieşit
Şi din gură i-o vorbit:
- Ce mugi, ce ragi, Florică,
Spune-mi ce-ţi este, frumuşică?
- Mulţămesc că mă întrebi!
Cum n-oi muge,
Cum n-oi rage,
Că marţi demineaţă m-am sculat
Şi m-am luat
Pe cale
Pe cărare
Să mă duc la păscătoare
Pe cărare necălcată,
Pe rouă nescuturată.
Şi când am fost
La jumătate de cale
De cărare
Înainte mi-o ieşit,
Calea mi-o oprit
Nouă pocitori
Cu nouă pocitoare
Şi nouă diochitori
Cu nouă diochitoare

Şi pe de-nainte m-o diochiat,
Pe de-napoi mana mi-o luat!
- Taci, Florică,
Frumuşică,
Nu muge,
Nu rage,
Că Maica Domnului
Din bucium a buciuma
Laptele iar ţi s-a-nturna,
În tărâţe cu cuţitu oi despărţi
Şi laptele ţie iarăşi ţi-a veni,
Cu ***rug*** *peste ţâţe te-oi plesni*
Şi laptele-n ţâţa ta a veni.
Nici cu-atâta nu te-oi lăsa,
Ci 'ncă te-oi mai descânta: ...
Dgie, Dgie,
Păpădgie!
Strigă laptele să vie:
Din iarbă,
Din apă,
Din tot feliul de sămânţă
Să vie-aici în tărâţe,
Din tărâţe
La Florica-n ţâţe,
Din ţâţe
În doniţă.
Să curgă laptele
Cum curg izvoarele.
Iar Florica să rămâie
Curată
Şi luminată
Ca de la Maica Domnului dată
Şi de Dumnezău lăsată! [8]

În fine, al treilea descântec pentru reînturnarea laptelui la vaci, în care provine asemenea **păpădia**, sună astfel:

Amin! amin!
De la mine cuvântul
Plinul de la Dumnezău sfântul!
Luatu-s-a a mea vacă
La câmpul cu rouă,

[8] Com. de Gheorghe Berariu, stud. gimn.

La iarba cu mană.
Ţâţele şi-a umplut,
Coarnele şi-a bourit,
Lapte şi unt i-a venit.
Da'napoi când s-a-nturnat
Fărmăcătoarea o-a văzut
Şi din coarne i-a ciuntat,
Laptele i-a-mpuţinat ...
Da nici sama nu băga,
Eu singur te-oi descânta,
Căci eu cu ochii te-oi împlini,
Lapte şi unt ţi-a veni ...
Păpădie, die!
Dreptatea ta să vie.
De-a fi-n codru rătăcit
Sau în putină bătut,
Să vie-n astă clipală
În tărâţe şi în sare,
Să aibă viţelul ce suge
Şi gospodina ce mulge.
Dar tu, diochitoare,
Tu, vrăjitoare!
Du-te de-aici,
Du-te la fetele-mpăratului,
Du-te, c-acolo te-aşteaptă,
Cu mese-ntinse,
Cu făclii aprinse,
Acolo vei lua
Lapte cât vei vra ...
Sovârf, sovârf,
Doniţa cu vârf! [9]

Descântătoarea care descântă vacile ca să-şi recapete laptele ia mai întâi o covăţică cu tărâţe, dumică după aceea **păpădie**, precum şi **leuştean**, lat. Levisticum officinale L., şi **odolean**, lat. Valeriana officinalis L., apoi mestecând aceste plante dumicate cu tărâţele laolaltă, precum şi cu sare, le descântă pe toate la un loc, rostind de trei ori descântecul de mai sus, şi apoi le dă vacii pentru care s-au descântat ca să le mânânce.[10]

Făcând aceasta, cred rămâncele că vacile cele stricate numaidecât trebuie să deie lapte.

Din cele două versuri de la sfârşit ale descântecului de pe urmă:

[9] Acest descântec mi l-a comunicat conşcolariul meu, dl Onufrei Mironovici, preot.
[10] Cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 143.

Sovârf, sovârf,
Doniţa cu vârf,

se vede că o samă de romînce mai pun în tărâţe, pe lângă plantele mai sus arătate, încă şi **sovârf**, lat. Origanum vulgare L.

Afară de punerea în tărâţe şi darea acestora vacilor de mâncare, anume ca să recapete laptele ce se presupune că li s-a luat de atari vrăjitoare sau spirite necurate, **păpădia** se mai întrebuinţează încă şi ca leac pentru **beşica cea vânătă** şi **beşica cea rea**, apoi pentru **buba neagră**, pentru **curăţirea** şi **înoirea sângelui**, pentru **friguri**, **reumatism** şi **hemoragie**.

Omul ce are **beşica cea vânătă**, dacă o leagă cu **frunze de păpădie**, se zice că în scurt timp se vindecă.

Descântătoarea, după ce-a descântat de **beşica cea rea** cu o peticuţă aprinsă în care s-au şters oauăle roşii pe la Paşti şi în care se află puse **tămâie** şi **busuioc**, pisază bine **păpădie** şi-o pune pe o petică, iar peste **păpădie**, o fălioară de **smochină**, şi leagă apoi beşica aşa ca smochina să vină peste beşică, iar **păpădia** peste smochină. Prin această procedură, după cum spun femeile ştiutoare, **beşica cea rea** se vindecă.[11]

Dacă se bolnăveşte vreo oaie, după ce-i slobod sânge, adică după ce **o sângeră**, românii din ţinutul Dornei din **Bucovina** îi dau cam de regulă **păpădie**, ca să capete gust de mâncare.[12]

Pentru **preînoirea sângelui**, românii din **Muntenia**, jud. Vlaşca, fierb **păpădie** în o jumătate de ocă de apă până rămâne pe sfert, şi apoi apa aceasta o beu. Tot pentru curăţirea sângelui e bună salata şi fiertura de **păpădie** (borş, mâncărică).

Românii din **Moldova**, jud. Suceava, com. Broşteni, cari au **bubă neagră**, pun pe aceasta zamă de frunze verzi de **păpădie** pisate.

Pentru **friguri**, românii din **Muntenia**, oraşul Giurgiu, fac şi beu ceai de frunze de **păpădie**.

Rădăcina de **păpădie**, prăjită în smântână proaspătă, se întinde pe frunză de **brusture** şi se pune la locurile unde se simte **reumatismul**, se ţine 24 de oare, repetându-se de mai multe ori. Făcându-se aceasta, reumatismul, după spusa românilor din **Moldova**, jud. Botoşani, încetează.[13]

Dacă sufere cineva de **jig**, e bine ca primăvara, când vede întâiaşi dată **floarea-găinilor**, să ieie trei flori de-acestea cu buricul degetului, să le frece puţin în palmă, să le bage în gură şi să le înghiţească, însă fără a le mesteca. Făcând-o aceasta, se crede că **jigul** nu-l va **arde** tot anul, ba chiar niciodată.[14]

Pentru **hemoragie** se-ntrebuinţează ceai de rădăcină de **păpădie**.[15]

O samă de români din **Moldova**, jud. Suceava, mai cred şi mai spun încă şi aceea că dacă te ungi cu floare de **păpădie** pe obraz, capeţi nişte pete solzoase numite **cur-de-găină**.[16]

---

[11] Dat. rom. din Calafindeşti, dict. de M. Molociu.
[12] Com. de dl P. Ursul.
[13] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54.
[14] Dat. şi cred. rom. din Botuşana, com. de Simeon şi Ştefan Boca, stud. gimn.; a celor din Pârteştii de sus, com. de Bădăluţă, stud. gimn.: ***Papa-găinei**, când vei vede-o întâiaşi dată primăvara, să o fărmi în palme şi s-o înghiţi, că apoi nu te mâncă **jigul** tot anul.*
[15] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 54
[16] Com. de dl Art. Gorovei.

Acest **cur-de-găină**, românii din **Macedonia** îl vindecă ungându-l cu **gălăţidă**, adică cu un fel de buruiană care dă lapte când o rupi, asemenea **lăptucei**, şi care samănă că e sinonimă cu **păpădia.**[17]

Păpădia figurează nu numai în unele descântece despre întoarcerea laptelui la vaci, ci ea are chiar şi cântecul ei.

Iată-l-ai şi-acela:

Păpădie, die,
Zi mă-ti să vie
Până-n deal la vie,
C-a murit Ilie
P-o scândură lată
Cu gura căscată.[18]

În fine, merită a fi amintit şi aceea că inflorescenţa **păpădiei** în stadiul de fructificaţie se numeşte în Muntenia **felinarul furnicii**[19] şi că de seminţia ei se mai ţin încă două plante cari li-s românilor cunoscute după nume, şi adică:

Capul-călugărului, lat. Leontodon autumnalis L.[20], şi

Potcapu-călugărului, lat. Leontodon hispidus L.[21]

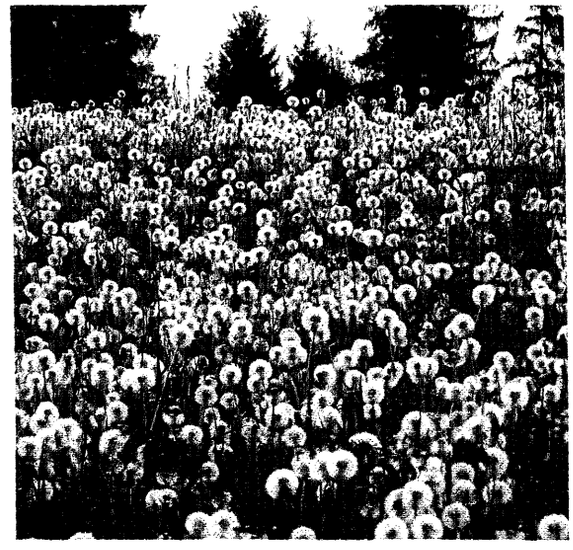

[17] P. Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 266.
[18] G. Dem. Teodorescu: **Poezii pop.**, p. 191.
[19] Panţu: **Plantele**, p. 46.
[20] *Idem de eadem*, p. 46.
[21] *Idem de eadem*, p. 226.

334. Păpurica
(Butomus umbellatus L.)

374

Păpurica
(Butomus umbellatus L.)

Păpurica, numită altmintrelea și Papură roșie, Crin-de-baltă, Fânul-cămilei, Micșunea-apei, Micșunea-de-baltă și Roșățea,[1] este o plantă, care crește prin heleșteie și ape limpezi, stătătoare sau lin-curgătoare, prin smârcuri și stufuri băltoase, și care înflorește începând din luna Iunie și până în August. Ea are flori frumoase trandafirii și frunze în trei muchii, lungi, înguste și ascuțite la vârf, cam în forma frunzelor de Papură, de unde se vede că-i vine și numirea de Păpurică, Papură-roșie și Roșățea.

Din Păpurică cu flori și cu foi adunate în luna Iulie se fac băi pentru copiii ce sufăr de convulsiuni,[2] iar rădăcina ei se întrebuințează contra pântecăriei.

Așa dacă are cine-va pântecare, urdinare, ieșire afară sau pârțuică, cum mai numește poporul boala aceasta, femeile știutoare din Țara-românească,

1). Panțu: Plantele p. 239.
2). D. și St. Bartolomeu: Cunoașterea plantelor p. 19.

Păpurica, numită altmintrelea și **papură-roșie, crin-de-baltă, fânul-cămilei, micșuneaua-apei, micșunea-de-baltă** și **roșățea**[1], este o plantă care crește prin heleșteie și ape limpezi, stătătoare sau lin-curgătoare, prin smârcuri și stufuri băltoase și care înflorește începând din luna iunie și până în august. Ea are flori frumoase, trandafirii și frunze în trei muchii, lungi, înguste și ascuțite la vârf, cam în forma frunzelor de **papură**, de unde se vede că-i vine și numirea de **păpurică, papură-roșie** și **roșățea.**

Din **păpurică** cu flori și cu foi adunate în luna iulie se fac băi pentru copiii ce sufăr de **convulsiuni**[2], iar rădăcina ei se întrebuințează contra **pântecăriei.**

Așa dacă are cineva **pântecare, urdinare, ieșire afară** sau **pârțuică**, cum mai numește poporul boala aceasta, femeile **știutoare** din **Țara-românească**, jud. Vâlcea, zic că e bine să beie zamă din rădăcină de **păpurică** sau **papură-roșie** fiartă; din **lemnie** fiartă și din **coarne**, adică din fructe de **corn**, lat. Cornus mas L., fierte; din **izmă** tocată și cu rachiu; din **muștăl**, lat.

[1] Panțu: **Plantele**, p. 239.
[2] D. și St. Bartolomeu: **Cunoașterea plantelor**, p. 19.

Matricaria Chamomilla L., şi din **tăfălog**[3] sau **tăfălug**[4] fiert; din rădăcină de **crin-galbăn** pl. **crini-galbeni**, numit şi **crinul-fânului** şi **stânjini**, lat. Hemerocallis flava L. şi Hemerocallis fulva L.[5], fiartă în rachiu; precum şi miere arsă băută cu rachiu.[6]

[3] Cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 77: *Tăfălog fiert se bea pentru treapăd.*

[4] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. I, p. 700: *Se ia tăfălug, o buruiană care se găseşte pe câmp, se fierbe ceai şi se dă de băut bolnavului dimineaţa şi seara. Doftoria asta omoară şi tusa măgărească şi o parte din oftică (de la Leanca Ghenovici, din Vălenii-de-munte, jud. Prahova).*

[5] Panţu: **Plantele**, p. 77.

[6] T. Bălăşel: ***Leacuri de diaree***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. IV, p. 24.

335. Păpuşoiul
(Zea mays L.)

Păpuşoiul e o plantă alimentară, originară din America sudică.

El s-a introdus în părţile noastre abia pe la sfârşitul secolului al XVII-lea.[1]

De-aceea şi are el la români mai multe numiri, precum: **mălai**, **păpşoi**, **păpuşoi**, **popşoi** şi **popuşoi**, dem. **păpşoieş**, **păpuşoieş**, **popşuieş** şi **popuşoieş** în Bucovina şi Moldova; **porumb** în Ţara-românească; **cucuruz** în Transilvania şi Banat[2]; şi **tenchi** în unele părţi din Ţara-ungurească[3].

Cu toate însă că **păpuşoiul** s-a introdus aşa de târziu prin părţile noastre, totuşi s-a răspândit aşa de repede în toate părţile, astfel că în timpul de faţă nu există nici o singură ţară locuită de români în care să nu se cultive într-o cantitate foarte mare.

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 33.

[2] **Panţu: Vocab.**, p. 51; com. de dl Tud. Pamfile.

[3] Vezi poeziile poporale reproduse mai la vale.

Din cauza aceasta apoi, nu numai numirile ce se dau lui, ci şi celea ce se dau diferitelor părţi din cari se alcătuieşte sunt foarte numeroase şi variate.

Aşa spicul său, care înfloreşte şi a cărui floare se numeşte **floarea spicului**, deşi e cunoscut pretutindene sub această numire, totuşi se mai numeşte el în Ţara-românească şi **şulug**, în jud. Buzău; **moţ**, în jud. Vlaşca şi Romanaţi, şi **chică**, în jud. Mehedinţi.

Tuleul sau **cotorul** păpuşoiului se numeşte în toată Bucovina şi Moldova de sus: **strujan** pl. **strujeni**; în jud. Tutova: **hlujan** pl. **hlujeni**; în jud. Tecuci şi Covurlui: **ciocan**; în Ţara-românească, jud. Ialomiţa: **cocean** pl. **coceni** şi **cotor** pl. **cotoare**; în jud. Romanaţi, Vâlcea, Dolj şi Buzău: **covrag**; în jud. Mehedinţi şi Gorj: **tulean**; în jud. Mehedinţi: **cocean-bărbat** şi **cocean-femeie**; îndeobşte însă în toată Ţara-românească: **cocean**; în Transilvania, ţinutul Năsăudului: **turjan** pl. **turjeni** şi **tulean** pl. **tuleni**[4]; în Ţara-ungurească: **tuleu** pl. **tulei**, **tuhlean**, **tuşlean** şi **ştiulei**[5]; în Biharia: **ciocan** şi **cioci**[6].

Fructul se numeşte în Bucovina şi Moldova: **păpuşoi**, **popuşoi** şi **păpuşă**[7]; în Ţara-românească, şi anume în jud. Buzău şi Mehedinţi: **puncă**, iară în jud. Romanaţi şi Dolj: **puică**.

Firele cele lungi, albe sau gălbii şi moi ca mătasa, cari ies din **păpuşă** înainte de ce încep **grăunţele să lege** şi cari mai pe urmă se-negresc şi se uscă, se numesc în Bucovina: **mătasă**; în Moldova: **mătasă** şi **peteală**; iar în Ţara-românească, jud. Gorj, atunci când încep a ieşi se numesc **chică**. Creşterea acestor fire se exprimă în Bucovina prin verbul **a da** sau **a slobozi**: **se mătăsază** păpuşoii; prinde **a slobozi mătasă**; **a slobozit mătasă**; prinde **a da păpuşoiul în mătasă**; **a dat în mătasă**. Foile în care e învălit şi cari acopăr fructul se numesc în Bucovina şi Moldova: **pene** sing. **pană** şi **pănuşe** sing. **pănuşă**; în Transilvania, comitatul Solnoc-Dobâca: **piţiele**; iară în Biharia: **şuşorcă** pl. **şuşorci**.[8]

Încăperea sau locul unde se păstrează **pănuşile** peste iarnă, după ce s-au uscat ca să nu umezească, se numeşte în Bucovina **pănuşer**; o mulţime mare de pănuşe: **pănuşerie**.

Rădăcina sau tulpina păpuşoiului ce rămâne în pământ după ce se taie **strujanul** se numeşte în Bucovina şi-n unele părţi din Moldova: **tuşlean** pl. **tuşleni** şi **cioclej** pl. **ciocleji**; în alte părţi însă din Moldova: **ogrinji**, **bâldii** sing. **bâldie**. **Tuşlean** se numeşte în Bucovina şi cotorul sau paiul păpuşoiului despoiat de frunze; în Transilvania, comitatul Solnoc-Dobâca: **tuleu** pl. **tulei**.[9]

Fructul, desfăcut de **pănuşe**, se numeşte în Bucovina: **ciucalău** pl. **ciucălăi**[10]; în mai multe localităţi din Moldova şi Ţara-românească: **ştiulete** pl. **ştiuleţi**; în jud. Dorohoi: **drugan**; în Oltenia: **drugă**; iară în jud. Vlaşca: **cotolan**. Fructul pipernicit, adică cel care are numai ici colea câte un grăunte pe dânsul, se numeşte în Bucovina şi Moldova: **babă** pl. **babe**; în Ţara-

[4] În *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Braşov, 1887, nr. 262.

[5] M. Pompiliu: *Graiul*, publ. în *op. cit.*, p. 1020.

[6] M. Pompiliu: *Graiul românilor din Biharia*, publ. în *Convorbiri literare*, an. XX, Bucureşti, 1887, p. 1007: *Cioci = ciocan de păpuşoi, se zice şi ciocan.*

[7] **Păpuşa** din care se formează **păpuşoiul**; dict. de Zamf. Ignătoaei, din Frătăuţul-vechi.

[8] Miron Pompiliu: *Vorbe locale (provincialisme)*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VII, p. 184.

[9] Miron Pompiliu: *Vorbe locale (provincialisme)*, publ. în *Şezătoarea*, vol. VII, p. 184: *Tuleu = ciocanul (poterejul) rămas în pământ după ce s-a tăiat tujleanul de popuşoi (Solnoc-Dobâca).*

[10] În Bucovina se numesc ciucălăi şi cei desfăcaţi de grăunţe.

românească, jud. Buzău şi Dolj: **gloduri**; în jud. Buzău: **ciuciulete** pl. **ciuciuleţi** şi **cocoloaşă** pl. **cocoloaşe**; în jud. Vlaşca: **ghinduri**; iar în jud. Olt: **glojdean** pl. **glojdeni**.

În unele părţi din Bucovina, precum bunăoară în Mihalcea, li se spun **babă** păpuşoilor ce cresc îngemănaţi câte trei-patru la un loc şi cari sunt totodată buni de sămânţă. Iar păpuşoilor ce sunt păroşi li se spune **moşneag**.[11]

Ogorul sau locul pe care creşte sau, mai bine zis, unde a fost sămănat păpuşoiul, după ce se culeg păpuşoii şi se taie strujenii, se numeşte în Bucovina: **mălăină** pl. **mălăine** şi **păpuşoină**; în Moldova: **ciocălăişte** şi **păpuşoişte**; iară în Ţara-românească: **porumbişte**.

Desfacerea sau curăţirea **ciucălăilor** sau **ştiuleţilor** de **pene** sau **pănuşe** se exprimă în Bucovina prin verbul **a desfăca**: eu **desfac**, tu **desfaci**, el **desfacă**, noi **desfăcăm**, voi **desfăcaţi**, ei, ele **desfacă păpuşoi**; la **desfăcatul păpuşoiului**; **păpuşoi-desfăcat**; în alte părţi însă se exprimă prin verbul **a desface**: **a desfăcut porumbul**. Obiectul în care se păstrează **păpuşoiul**, după ce **s-a desfăcat** sau **s-a desfăcut** de **pene**, se numeşte în Bucovina şi Moldova: **coşer** pl. **coşere** şi **sâsâiac** pl. **sâsiece**; în jud. Tecuci, tot din Moldova: **coş** şi **leasă**; în Ţara-românească, şi anume în jud. Buzău, Ialomiţa şi Prahova: **porumbar**; în alte părţi însă: **pătul**.

Restul păpuşoiului, după ce s-a desfăcat de **grăunţe**, se numeşte în Bucovina: **ciucălău** şi **cocean** pl. **coceni**; în Moldova: **ciocălău**, **ciocan** pl. **ciocani** şi **ciucălău**[12]; în Ţara-românească: **cocean** pl. **coceni**; în jud. Mehedinţi: **cocean femeiesc**; iar în jud. Dolj şi Gorj: **gloduri**. **Cocean** se numeşte în Bucovina şi coada păpuşoiului pe care cresc pănuşele cari învălesc păpuşoiul.

Păpuşoiul în diferitele sale faze se numeşte în Bucovina şi Moldova: **în mătasă**, când sloboade mătasa; în **urzeală** şi **urzit**, când prind **a se urzi** grăunţele; în **punoi** sau în **zăr**, după ce s-au urzit puţin; în **lapte**, când au prins a se întări; în **bănuţ**, când capătă câte-o pată gălbie; în **ţintă**, când prinde a se coace.

Păpuşoieşii sau puii cari cresc din una şi aceeaşi rădăcină de **păpuşoi** se numesc, atât în Bucovina, cât şi-n Moldova şi Ţara-românească: **copileţi** şing. **copileţ** şi **pui** sing. **pui**.

Păpuşoieşii cei albi, cu frunză albă, cari răsar câteodată pintre **păpuşoi** şi cari mai pe urmă se fac şi ei verzi ca şi ceialalţi, se numesc în unele părţi din Bucovina: **ştima păpuşoiului**. Aceşti **păpuşoieşi**, când îi vezi, să-i săruţi, căci ei sunt semn de roadă.[13] Un snop de strujeni se numeşte în Bucovina: **jup** pl. **jupi**. Mai mulţi **jupi** puşi laolaltă cu spicele în sus se numesc în Bucovina: **pop** pl. **popi**; în unele părţi din Moldova şi Ţara-românească însă: **glugă** şi **maldăr**, în jud. Buzău: **clucă** şi **pătuiag**; în jud. Argeş şi Prahova: **cuclă**; iară în jud. Dolj: **pătuiag**.

Dacă **strujenii** nu se seceră şi nu fac pupi dintr-înşii, ci se cosesc dimpreună cu toate buruienile ce se mai află pintre dânşii, atunci amestecătura aceasta de strujeni, de **costreie**, **mohor** şi tot feliul de buruiene se numeşte în Bucovina: **coşolină**. **Ciucalăul** de păpuşoi, ale cărui grăunţe nu se macină spre a face făină dintr-însele, nici nu se dau la galiţe de mâncat, ci se păstrează anume spre a se semăna, se numeşte în Bucovina: **săminceri** pl. **săminceri**. **Păpuşoiul** care **nu leagă**, adică cel care nu produce fruct, se numeşte în Bucovina şi Moldova: **stărp** pl. **stărpi**.[14]

---

[11] El. Nic. Voronca: **Datinele**, vol. I, p. I, p. 179.

[12] *Şezătoarea*, vol. V, p. 57: *Ciucalău = ştiulete de popuşoi desfăcat de grăunţe*.

[13] Voronca: **Datinele**, vol. I, partea I, p. 179.

[14] Dat. rom. din Bucovina, între mulţi alţii, dict. şi de Zamf. Ignătoaei, din Frătăuţul-vechi.

Prin cultură s-au obţinut, în decursul timpului mai multe vărietăţi de păpuşoi, şi anume:

Păpuşoi-moldovenesc, ale cărui grăunţe sunt mari şi galbene, şi ştiuletele asemenea mare;

Păpuşoi-nemţesc, al cărui ştiulete e mic, grăuntele asemenea mic şi cam roş; face mai mulţi ştiuleţi;

Păpuşoi-portucaliu;[15]

Hanganul dem. **hăngănaş**, numit după comuna Hanga din Moldova, jud. Botoşani, ai cărui ciucalăi sunt la vârf laţi şi plini de grăunţe, iar grăunţele foarte îndesat crescute;

Cicantinul sau **cincatinul**, pl. **cicantini**, ai cărui ştiuleţi sunt subţirei, mititei, iar grăunţele lungăreţe şi-ndesate. E o specie mai rară, însă foarte bună, care se coace cu mult mai degrabă decât cele precedente;

Dintele-calului;

Scorumnicul.[16]

Afară de acestea, mai sunt încă şi:

Păpuşoi-negri sau **ţigăneşti**, ale căror grăunţe sunt negre;

Păpuşoi-pestriţi sau **huţăneşti**, ale căror grăunţe sunt de diferite colori: albe, galbene, negre şi roşii; şi

Păpuşoi-roşii, ale căror grăunţe sunt roşii.[17] Aceştia însă sunt foarte rari, fiindcă ei nu se samănă anume, ci cresc pintre ceialalţi numai atunci când la sămănat s-au rătăcit vreo câteva grăunţe albe, negre sau roşii pintre cele galbene.

Toate speciile de **păpuşoi** câte s-au amintit aice se samănă numai primăvara, şi anume începând din **săptămâna luminată** şi mai cu samă de la **St. George** şi până la **Arminden**, 1 mai, sau cel mult până la **Ispas** sau **Înălţarea Domnului**.[18] Mai târziu însă nu se samănă, căci dacă se samănă, n-apucă a creşte şi a se coace, fiindcă îl **bate bruma**.

Românii din unele părţi ale **Bucovinei** şi **Moldovei**, când **desfacă semincerii** ale căror grăunţe sunt menite ca să se samene, după ce-**au desfăcat** vreo câţiva **ciucalăi** de grăunţe, aruncă vreo câţiva coceni în crucile drumului, în credinţă că numai după ce fac aceasta e bine de-a sămăna grăunţele desfăcute de pe dânşii şi a se arde. Arzându-se însă **cocenii** înainte de-a se arunca vreo câţiva dintre dânşii în crucile drumului, se crede că **păpuşoii** sămănaţi vor face foarte **mult tăciune**.[19] În unele părţi din **Moldova** însă este datină de-a se cerca sămânţa de **seminceri** înainte de-a se sămăna de este bună ori ba. Această cercare se face aşa: se pun 100 de fire sau grăunţe de **păpuşoi** în buci, se udă bucii şi se pun pe horn, unde nu-i nici cald, nici frig. Bucii se udă din când în când şi, la 9 sau 10 zile, se cată seminţele. De se găsesc încolţite macar 80 de fire, atunci sămânţa e bună, se poate sămăna.[20]

---

[15] Com. de dl Tud. Pamfile; dict. de Zamf. Ignătoaei, din Frătăuţul-vechi.

[16] Panţu: **Vocab.**, p. 51.

[17] Dat. rom. din Bucovina. Vezi şi El. Nic. Voronca: **Datinele**, vol. I, p. II, p. 179.

[18] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 7: *Dacă nu se samănă cucuruzul până la Arminden, poţi să bagi mestecăul mămăligii în foc.*; Sim. Mangiuca: ***Calendar*** pe an 1882 şi 1883: *Până la Ispas (Înălţarea Domnului) este bine de sămănat cucuruz.*

[19] Dat. şi cred. rom. din Siret, com. de dl Art. Gorovei: *Ciucălăii de pe cari ies grăunţele de sămănat nu se pun pe foc, căci face păpuşoiul tăciune, ci se aruncă în crucile drumului.*

[20] Com. de dl Art. Gorovei.

După ce s-a arat pământul, grăunţele menite pentru sămănat se pun într-un sac pe care, ţinându-l sămănătoriul în forma unei traiste atârnate în cruciş de la umărul drept spre coapsa stângă, se samănă pe arătură dimpreună cu puţină sămânţă de **cânepă** şi sâmburi de **bostan** şi apoi se **grapă**. Mulţi inşi samănă chiar şi înainte de a se ara, anume ca grăunţele sămănate să vie nu numai pe, ci şi dedesubtul brazdei, şi dacă n-ar răsări unele, să răsară altele, adică aşa ca să nu fie **păpuşoiul** prea rar.

După ce s-a sămănat şi s-a grăpat, chiar în aceeaşi zi sau şi mai târziu, pe lângă sămânţa de **cânepă**, din care se fac **hăldanii**, şi sâmburii de **bostan**, din care se fac **bostanii**, se pune în cele mai multe părţi şi **fasole-oloagă** sau **fasole-într-un-picior**, şi după aceea se lasă în ştirea Domnului ca să crească, până ce-i soseşte timpul **prăşitului dintâi**.

În unele părţi din **Moldova**, precum bunăoară în jud. Tecuci, înainte de **a se prăşi dintâi**, mai ales dacă pământul e tare, **se borunesc** cu **boruna**. **Boruna** e un instrument triunghiular ori pătrat, cu dinţi de lemn ori de fier şi cu un belciug la un colţ, de care trag boii.

Cu **boruneala** se mai desfundă pământul şi **popuşoilor le mai prieşte**, poate intra aer.

Se-nţelege că cu **boruna** se rup şi mulţi **păpuşoi**. Dar aceasta nu strică nemică, căci, fiind păpuşoiul des şi tânăr, au de unde să rămâie destui.[21]

La **prăşitul, prăşuitul** sau **praşila dintâi**, după cum spun românii din Bucovina şi cei din Moldova[22], sau la **săpatul** ori **copoitul cel dintâi**, după cum spun românii din Ţara-românească, se taie toate buruienile de pe ogorul cu **păpuşoi** şi mai ales de pe lângă rădăcina acestuia şi **păpuşoiul** se răreşte ca să nu crească prea des, pentru că, dacă sunt prea deşi, atunci cei mai mulţi nu produc fruct, ci rămân **sterpi**.

Prăşitul dintâi se-ncepe de regulă când a ajuns păpuşoiul la o înălţime de 1-3 dm sau, mai bine zis, când e în două frunze. Dacă **prăşitul dintâi** se-ntârzie, atunci foarte lesne pot **să-l scape în buruiană**. În cazul acesta **păpuşoiul tânjeşte**, devine galbăn şi, dacă se şi prăşeşte, foarte greu îşi vine în fire. Cel **prăşit la timp**, scos din buruiană, creşte mai iute, mai bine şi mai totdeauna e **verde ca buraticul**. **Prăşitul de-al doilea** se face mai târziu.

De astă dată nu numai că se taie toată buruiana de pe lângă rădăcina **păpuşoiului**, ci totodată i **se trage şi ţernă**, adică se face împrejurul rădăcinii sale un fel de muşuroi de ţernă, al cărui scop e ca, crescând păpuşoiul mare, să nu-l poată da vântul la pământ.

Tot la această ocaziune se mai răreşte din nou, iar pe unde îs mai deşi, li se rup şi **susuorile** sau fraţii, adică **puii** sau **copileţii**, ca să nu fie prea deşi.

La **popuşoii-nemţeşti** însă **susuorile** se lasă.[23]

Prăşitul de-al treilea se face numai rareori şi numai de către unii oameni cari n-au de secerat, căci pe timpul acesta şi seceratul e gata.

După ce s-a prăşit de-a doua oară se lasă iarăşi în pace, până se coace. Când e copt de-ajuns, atunci **se culege**, adică se rup **ciucalăii** de la **strujan**, se-ncarcă în care, se aduc acasă, se pun undeva grămadă şi apoi sara, după ce s-a sfârşit lucrul în câmp, **se desfacă**. Cei mai sărmani îl desfacă singuri. Cei mai avuţi însă adeseori fac **clăci de desfăcat păpuşoiul**.

---

[21] Com. de dl Tud. Pamfile.
[22] Com. de dl Art. Gorovei.
[23] Com. de dl Tud. Pamfile.

La clăcile acestea, cari durează uneori şi până la mijlocul nopţii, se spun cele mai multe şi mai interesante poveşti, anecdote şi cimilituri, între cari fireşte că nu lipsesc nici celea despre **păpuşoi**. După ce s-au desfăcat, alegându-se **ciucalăii** cei mai copţi şi mai frumoşi, se pun în **coşere** sau **sisiece**, iar **babele** precum şi cei ce n-au apucat încă bine a se coace se lasă deoparte, anume ca să se deie la galiţe sau porci, până ce nu apucă a mucezi şi a se strica.

În cele mai multe părţi este datină că chiar în timpul **desfăcatului** aleg **ciucalăii** cari cred că vor fi buni de seminceri şi-i pun deoparte. **Pănuşile** de pe aceştia însă nu le desfacă toate, ci, lăsând vreo câteva de o parte şi de alta a cozii **cocianului** sau **ciocanului**, se leagă la capete şi fac dintr-însele un fel de baier cu ajutoriul căruia se-nşiră apoi câte-o rudă sau prăjină mare, cari stau de regulă aninate pe sub streşinile caselor sau ale altor acareturi de pe lângă casă, unde stau un timp mai îndelungat, până ce se uscă cumsecade.

Pănuşile desfăcate se întind mai întâi la uscat. Iar după ce s-au uscat cum se cuvine, se pun în **pănuşer**, unde se păstrează apoi peste iarnă.

În acelaşi timp, **când se culeg păpuşoii**, sau la vreo câteva zile şi după aceasta, se **taie şi strujenii** şi, făcându-se dintr-înşii **jupi** sau **mănunchi**, cari se leagă cu **mohor** sau şi cu legători făcute din paie de **secară**, se pun în **glugi** sau **popi**, iar mai pe urmă, după ce se mai uscă, se cară acasă şi se fac **gireadă** sau **colibă de strujeni**, numită în Bucovina **pănuşer**, care e goală pe dinuntru şi-n care pun apoi **pănuşile**, precum şi **bostanii**, unde se adăpostesc peste iarnă ca să nu degere. **Bostanii** se culeg de pe **mălăine** de regulă nemijlocit după ce s-au tăiat strujenii şi se aduc acasă, mai totdeauna înaintea **strujenilor**. Tot atunci când se culeg **bostanii**, se culeg şi **hăldanii** şi **fasolele**. **Strujenii** şi **pănuşile** se-ntrebuinţează peste iarnă ca nutreţ pentru vite, mai ales pentru cele cornute, afară de oi, iar **bostanii**, despre cari vom vorbi în alt loc mai pe larg, mai mult pentru porci. Cel mai bun şi totodată mai plăcut nutreţ pentru vite este **coşolina**, fiindcă aceasta este amestecată, partea cea mai mare, cu tot feliul de ierburi gustoase şi nutritoare.

Păpuşoiul constituie alimentul principal al românilor mai de pretutindene.

Dacă n-ar fi **păpuşoi**, nu ştiu ce-ar face poporul român, care s-a deprins a mânca mai numai pânea ce se produce dintr-însul.

Când au românii trebuinţă de **păpuşoi**, iau din **coşer** sau de pe podul casei, căci cei mai mulţi dintre dânşii, şi mai ales cei mai sărmani, întind ciucalăii şi pe podul casei, atâta cât li trebuie, îl pun pe **leasă** sau **lesoaie**, un fel de gratii cu margini (păreţi) cam de jumătate de metru, în trei părţi, şi aşezat pe două scaune, şi încep **a-l bate cu ciomege de bătut păpuşoii**.

Grăunţele ce cad sub **lesoaie** se **vântură de pleavă**, se pun în saci şi se duc apoi la moară de se macină. Unii români, cari îs mai sărmani, nici nu le mai duc la moară, ci le **râşnesc** cu **râşniţa**.

Din **făina de păpuşoi** se fac apoi următoarele copturi:

Mămăligă sau **măligă**[24], numită în Bucovina şi **coleşă**; în Moldova: **mămăligă, măligă, coleaşă, culeşă** şi **terci**;

Mălai, mălai acru sau **mălai dospit**, care are forma unei pâni rotunde şi care e numai cişceva mai turtit;

[24] Com. de dl Tud. Pamfile; forma aceasta prescurtată de **măligă** e considerată ca o vorbă de om sărac, ţigănească.

Mălai dulce, care are forma unei turte şi al cărui aluat nu se pune nicicând la dospit şi care, când se mânâncă, are gust dulciu;

Alivancă pl. **alivenci**, cari se fac din făină de popuşoi amestecată cu chişleag;

Covaşă;

Crupe de păpuşoi, cari sunt sfărmături mai mari de grăunţe şi se mânâncă cu lapte dulce sau se fac dintr-însele **găluşte**, mai ales de post.

Deoarece **păpuşoiul** cere foarte multă muncă şi osteneală până ce ajunge să mâncăm **mămăligă** sau **mălai** dintr-însul, de-aceea şi el s-a jeluit lui Dumnezeu ce fac oamenii cu dânsul.

Iată şi legenda, care ne arată cum s-a plâns el lui Dumnezeu şi ce i-a răspuns acesta.[25]

*S-au dus **grâul** şi **păpuşoiul** la Dumnezeu, să se jeluiască ce fac oamenii cu dânşii:*

- Mă ară, Doamne, şi mă samănă, zice păpuşoiul.

- Bine fac, creşti!

- Mă prăşesc o dată şi a doua oară.

- Bine fac, creşti!

- Şi mă taie, şi mă desfac.

- Bine fac, creşti, sporeşti!

- Şi mă usucă, mă duc la moară, mă sfarmă şi mă fac faină.

- Bine fac, creşti, sporeşti!

- Şi mă pun pe foc, mă fac mămăligă, mă fierb.

- Bine fac, creşti, sporeşti!

- Şi mă fac malai; şi pe mine mă fac pâne, zice grâul, ne pun la dospit, ne frământă şi ne chinuiesc.

- Bine fac, creşteţi, sporiţi!

- Şi ne pun în cuptor, ne coc.

- Bine fac, creşteţi, sporiţi!

- Şi pe urmă mă scot şi mă pun înapoi în cuptor, zic că încă nu-s coaptă, zice pânea.

- Apoi aceasta rău fac; să nu creşti, să nu sporeşti!

- Şi pe urmă mă taie bucăţele şi mă pun pe cărbuni şi mă frig, zice mămăliga.

- Şi aceasta rău fac; să să nu creşti, să nu sporeşti!

Făina, **fănina** sau **fărina** de popuşoi are de regulă coloare galbănă şi e cu mult mai aspră decât cea de **grâu**. Din cauza aceasta apoi **mălaiul**, şi mai ales cel acru ce se face dintr-însul, când se coace nu rămâne pe deasupra neted ca pânea de **grâu**, ci coaja lui capătă nişte crăpături hătmărişoare. Împrejurarea aceasta a dat naştere următoriului dialog dintre **grâu** şi **mălai** sau **păpuşoi**, care e răspândit mai în toate părţile locuite de români:

*Pe când vorbeau toate buruienile şi dihăniile, precum şi toate celelalte vietăţi de pe faţa pământului, s-a întâlnit într-o zi **grâul** şi cu **mălaiul** sau **păpuşoiul** şi, întâlnindu-se, zise **grâul** către **mălai**:*

- Bună ziua, călcâi crăpat!

*- Mulţămim dumitale, jucăria băieţilor! răspunse **mălaiul**, şi se duseră după aceasta fiecare în treabă-şi.*

---

[25] Vezi Voronca, vol. I, p. 180-181.

La a doua întâlnire, zise iarăşi ***grâul*** *către* ***mălai:***

- Bună ziua, saţul căsii!

- Mulţămim dumitale, cinstea mesei! răspunse mălaiul mulţămit.[26]

Sau:

Odată se-ntâlneşte pe drum ***porumbul cu grâul. Grâul,*** *ca să-şi bată joc de* ***porumb,*** *îi zise:*

- Bună ziua, călcâi crăpat!

Porumbul, *auzind astă bătaie de joc, zise şi el la rândul său:*

- Mulţămim dumitale, batjocura copiilor!

Altădată, întâlnindu-se iar, ***grâul*** *nu a avut rât a înfrunta* ***porumbul*** *şi, când se apropie de el, îi zise:*

- Bună ziua, fala mesei!

- Mulţămim dumitale, saţul casei! [27]

Dialogul acesta face aluziune la întrebuinţarea acestor două pâni.

Grâul se-ntrebuinţează de români mai mult la zilele cele mari, la zile însemnate, pe când **mălaiul** se-ntrebuinţează în toate zilele de peste an. Din aluat de făină de **grâu** se fac nu numai pâne, **plăcinte** şi altele de asemenea, ci adeseori se fac dintr-însul şi tot feliul de colăcei, păsărele şi mizilicuri, pe cari le mânâncă mai cu samă copiii. De aice vine apoi că el e ***jucăria copiilor.***

Păpuşoiul însă se-ntrebuinţează nu numai ca nutreţ pentru oameni şi pentru vite, ci foarte adeseori şi ca leac contra mai multor boale.

Aşa, când se opreşte **udul,** se iau doi sau trei strujeni, vârfurile de la o **mătură-de-grădină,** zece **petrinjei,** dacă nu sunt prea mari, se toacă toate la un loc mărunţel, se fierb cu apă, se strecoară şi apa se bea în mai multe rânduri, amestecată cu **sămânţă de in** pisată.

Ceaiul de **mătasă de porumb** se bea pentru **piatră la beşica udului.**[28]

Cine vede pentru întâia oară în an **păpuşoi înflorit,** ia **mătasa,** o usucă, o pune în rachiu şi rachiul acesta îl bea apoi pentru **friguri.**

Ceaiul de **ciocane de păpuşoi,** amestecate cu **coajă de stejar,** se bea pentru **hemoragie.**[29]

Cu leşie de **ciucălăi** se spală în cap pentru **bube** şi **chelie.**[30] Leşia de ciucălăi cu săpun prost e cea mai bună doftorie pentru **rapăn.**[31]

Leşia de **ciucălăi** vindecă şi **râia,** precum şi orişice fel de bube, în genere.[32]

În pipă de **ciucălău** se pune buretele care se bea (fumează) pentru a vindeca **guşa.**[33]

---

[26] Voronca, vol. I, p. 180.

[27] Publ. de Ioan Neguescu, în ***Albina,*** an. II, Bucureşti, 1898, p. 397.

[28] Uzitat în Vâlcea.

[29] Uzitat în Tutova.

[30] **Dr. N. Leon: Ist. nat. med.,** p. 55; M. Lupescu: ***Medicina pop.,*** publ. în ***Şezătoarea,*** vol. III, p. 174: ***Leşia de ciucălăi de popuşoi şi unsorile sunt leacurile ce le întrebuinţează săteanul contra chelbei.***; dr. G. Crăiniceanu: ***De ale medicinei poporale,*** publ. în ***Familia,*** an. XXIX, p. 199: ***De chelbe: leşie iute de ciocălăi (de porumb).***; com. de dl Art. Gorovei: ***Leşia aceasta, adică de ciucălăi, vindecă şi chelbea.***

[31] M. Lupescu: ***Medicina pop.,*** publ. în ***Şezătoarea,*** vol. III, p. 175.

[32] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

[33] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; şi a celor din Bucovina, dict. de Zamfira Ignătoaei: ***Cocenii sunt buni de râie.***

Zama de **ciucălăi de păpuşoi,** cu puţină miere, e bună de **tusă.** De asemenea e bună pentru tusă şi zama de **păpuşoi-roşii** fierţi cu **căline.**[34]

Pentru vitele ce **cruşesc,** adică cele cari se udă sânge şi din cauza aceasta slăbesc foarte tare, se iau trei **popuşoi roşii** de la trei gospodari cari s-au cununat într-un an, oameni cari trăiesc în curăţenie, trei bulgăraşe de sare şi un potlog de opincă făcută din pielea unei vite, se pisază toate la un loc şi, dându-se vitei care cruşeşte, vita scapă.[35]

Pentru **negei** se caută **grăunţe de păpuşoi** ce cad din saci când îi duce la moară ca să-i macine, se iau trei grăunţe de-acelea, se mestică în gură demineaţa şi se unge cu acel grăunte sfărmat pe negei şi nici nu ştii când scapi de ei.[36]

Tot pentru **negei** mai există, şi cu deosebire la românii din **Banat,** încă şi următoarea datină: se iau **boabe de cucuruz** şi, ieşind demineaţa, nainte de ce trece purcarul în uliţă, şi aruncând boabele prin sânul cămăşii, să se zică:

- Nu leapăd boabele, ci negeii de pe mâni, picioare etc.[37]

Făina de păpuşoi prăjită, românii din **Moldova** (jud. Suceava) o pun la umflătură, când cineva e bolnav de **orbalţ.**[38]

Românceie din **Bucovina** însă, când vor să vindece pe cei ce au **orbalţ,** iau **făină de păpuşoi** şi, dând cu barda într-însa, zic:

S-au luat nouă fraţi,
Nouă fărtaţi,
Cu nouă hape,
Cu nouă sape,
Cu nouă bărzi late,
Bine oţelite
Şi bine-ascuţite,
Şi-au mers pe cale
Pe cărare
Şi Sântă Maria Mare
I-a întâmpinat
Şi i-a întrebat
Unde mergeţi voi,
Nouă fraţi,
Nouă fărtaţi,
Cu nouă hape,
Cu nouă bărzi late
Bine oţelite

[34] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; a celor din Bucovina, com. Frătăuţul-vechi, dict. de Zamfira Ignătoaei: *Grăunţe roşe de păpuşoi se fierb pentru tusă şi cei ce tuşesc beu zama ce iesă dintr-însele.*

[35] M. Lupescu: *Medicina veterinară pop.*, publ. în *Şezătoarea*, vol. IV, p. 127-128.

[36] Uzitat în Broşteni, jud. Suceava; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 55.

[37] S. Liuba şi A. Iana: *Medicina pop.*, publ. în *Familia*, an. XXVIII, p. 15.

[38] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.

Şi bine-ascuţite?
- Noi ne ducem la măru roş!
- Voi la măru roş nu vă duceţi,
C-acolo oile se umbresc,
Ciobanii se odihnesc.
Ci voi vă-ntoarceţi
Şi vă duceţi
La N. N.
Şi-i luaţi **orbalţul,**
Din vârful capului,
Din faţa obrazului,
Din sgârcu nasului
Şi din tot trupul lui.
Cu hapele îl hăpăluiţi,
Cu sapele îl săpăluiţi,
Cu bărzile îl bărdăluiţi
Şi-n mare îl azvârliţi.
Acolo să piară,
Să răspiară,
Ca spuma de mare,
Ca roaua de soare.
N. N. să rămâie curat
Şi luminat,
Ca maica când l-o făcut,
În ceasu ce s-o născut!

După ce rostesc cuvintele acestea de trei ori dupăolaltă, pun făina astfel descântată la foc ca să se încălzească şi apoi se leagă la cap cu dânsa.[39]

Făină pusă la rana unei găini e cea mai bună doftorie.

Făină de **păpuşoi** cernută prin sită deasă şi descântată cu o **trestie,** muiată apoi în apă caldă şi pusă la bubă, vindecă **buba cea rea.**[40]

Făină de **popuşoi,** amestecată cu chişleag, vindecă **obrintirea.**[41]

Făina de **cucuruz,** amestecată cu rachiu, ia asemenea ca şi cu mâna **obrinteala.**[42]

De **umflături,** cari au ca pricină o înţăpătură în tălpi sau în degete, e bună o legătură de chişleag cu **făină crudă de păpuşoi.**[43] Pentru a vindeca **gutunarul** se pune făină de **păpuşoi** pe

[39] Dat. rom. din Părhăuţi, com. de George Gafencu, stud. gimn.
[40] ***Buletinul instrucţiunii***, an. I, p. 140.
[41] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 54; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 56: *Pentru* ***obrinteală*** *se moaie făină de păpuşoi în chişleag, se pune între petici şi se leagă pe bube sau rană (Botoşani).*
[42] ***Familia***, an. XXIX, p. 258.
[43] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

cărbuni aprinşi şi se trage fumul pe nas.[44]

Pentru **tusă** se afumă cu făină de **porumb**. Când copiii cei mici se opăresc din cauza udului, se presură făină de păpuşoi cernută prin petică sau sită deasă.[45]

Cu mămăligă caldă pusă în cârpe se înfăşură pe pântece, când cineva are dureri.[46]

Pentru **bolfe la gât** se pun legături cu mămăligă caldă, unsă cu măduvă de falcă de porc şi cu fiere de porc, peste care se pune şi unt de naft.[47] Mămăliga caldă, tăiată fălii şi presurată cu sare, vindecă **gâlcile**. Mămăliga de găsit vindecă **negeii**, dacă se ung cu ea.[48]

Afară de-aceasta, mai există la români încă şi următoarele datine şi credinţe despre **păpuşoi**, precum şi despre unele din părţile din care e compus.

Când se fac pe vârful spicului de la păpuşoi grăunţe, e semn că a fost anul mănos, însemnează mana. Deci românii din unele părţi ale **Bucovinei**, precum bunăoară cei din Broscăuţi, îndată ce văd un asemenea spic, îl arată ca amintire cum au fost **păpuşoii** de demult, având **ciucalăul** de la rădăcină până sus.[49]

Dacă sameni **păpuşoi** şi **bostani** până a nu tuna, să fie amu în pământ când tună, se fac mulţi.[50] Cu 41 de grăunţe de **păpuşoi**, în cazul despre care ni-i vorba, babele ştiutoare **caută în bobi**.[51] La fiertul **calepelor** de **cânepă** se pune o mână de grăunţe de **păpuşoi**, ca să se facă şi sculele frumoase şi mândre ca grăunţele de păpuşoi.[52]

Popuşoiul roş e bine să-l legi la coş, că apoi nu-ţi mânâncă şoarecii pe cel dinuntru.[53]

Când te duci la târg cu o vită de vândut, ia o mână de grăunţe şi samănă-le împrejurul ei, zicând: *Cum se adună cioarele la grăunţe, aşa să se adune şi cumpărătorii la vita asta!*[54]

Păpuşoiul sau **cucuruzul**, după cum îi spun românii din **Transilvania** şi cei din **Banat**, se află foarte adeseori şi-n fruntea unor poezii poporane. Aşa o doină ostăşească din **Banat**, com. Caransebeş, în fruntea căreia figurează **cucuruzul** ca un semn de despărţire, sună precum urmează:

Cucuruz cu frunza-n sus,
Bădiţa azi mi s-a dus,
Mi s-a dus şi nu mai vine,
Şi-or trece trei ani de zile.
Frunză verde de cetină,
Io-i trimit carte să vină;

---

[44] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 55; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 56: *Pentru guturai se trage pe nas fum de făină arsă.*
[45] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 56.
[46] Uzitat în Giurgiu.
[47] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 55.
[48] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[49] El. Nic. Voronca, *op. cit.*, p. 179.
[50] El. Nic. Voronca: **Datine**, vol. I, p. III, p. 788.
[51] Datină rom. de pretutindene.
[52] Dat. rom. din Moldova, com. de dl. Art. Gorovei.
[53] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.
[54] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile.

El trimite sănătate,
Că cu duşmanu se bate
Şi de mine n-are parte.[55]

O altă doină, tot din **Banat**, com. Vărădia, în fruntea căreia se află **cucuruzul**, sună astfel:

Cucuruz ca vişina
Mândra-mi rupse inima.
Ea mi-o rupse, ea mi-o leagă
C-un fir de mătasă neagră;
Dar' mi-o rupse tocma-n zece,
Până-i lumea nu-mi mai trece.[56]

A treia doină poporană, şi anume din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos, sună aşa:

***Cucuruz**, penuşă verde,*
Bădiţă, sprâncene negre!
Negre ţi-s sprâncenele,
Frumoase ţi-s numele
Că numile ţi-s Ion,
Faţa ta-i faţă de domn,
Şi numile ţi-s Ilie,
Faţa ta-i scrisă-n hârtie.[57]

A patra doină, din giurul Sibiului, în **Transilvania**:

***Cucuruz** cu foaia-n sus,*
Bădiţa meu s-a fost dus,
***Cucuruz** cu foaia-n jos,*
Bădiţa iar s-a întors.
Pân' era dus bădiţa,
Mi-a fost goală uliţa.[58]

Alta, şi anume de pe **Câmpia Transilvaniei**, sună precum urmează:

*Frunză verde **cucuruz**,*
Fete ca-n Câmpie nu-s,
De frumoase nu-s frumoase,
Fără-s tare drăgăstoase.[59]

Ba, românii din **Transilvania** au chiar şi un cântec propriu despre **cucuruz**, care în timpul din urmă a început a se răspândi şi-n celelalte părţi locuite de români şi care sună astfel:

***Cucuruz** cu frunza-n sus,*
Ţucu-i ochii cui te-a pus,

---

[55] En. Hodoş: **Cântece cătăneşti**, p. 12.
[56] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 86.
[57] Mândrescu, *op. cit.*, p. 56; vezi şi p. 57.
[58] Ioan P. Vlad: ***Chiuituri poporale din giurul Sibiului***, publ. în ***Familia***, an. VI, p. 127.
[59] Din Transilvania, com. de dl P. Oltean.

Că te-a pus cu patru boi,
Ţucu-i ochii amândoi.

Cucuruz, stăi la săpat,
Cum stau eu la sărutat.
Trece-o pasere pe sus,
Vai, bădiţă, cum te-ai dus.

Cucuruz, fă-te frumos,
Vino, bade, sănătos,
Să ne iubim amândoi,
Să te ţin cu buze moi!

O variantă a acestui cântec, şi anume din **Moldova**, jud. Tecuci, sună aşa:

Cucuruz cu frunza-n sus,
Sărut ochii cui te-a pus,
Că te-a pus cu patru boi,
Sărut ochii amândoi.
Şi te-a pus bădia meu
Şi te-am prăşit numai eu.
El te-a pus, eu te-am prăşit,
Şi noi ne-am căsătorit;
Şi mi te-am îngrijit noi
Şi te-om mânca amândoi.[60]

Ocaziunile la cari fac feciorii cunoştinţă cu fetele cele mari şi viceversa şi la cari îşi declară apoi şi amor unii altora sunt foarte multe.

Una din mulţimea acestora e şi la **săpatul cucuruzului**. Căci iată ce zice un fecior din **Transilvania** iubitei sale:

Ştii tu, mândră, ce ţi-am spus
*La sapă de **cucuruz** ...*[61]

Păpuşoiul trebuie să fie totdeauna **săpat** sau **prăşit** la timp. Nefăcându-se aceasta, foarte lesne poate să-l umple buruiana şi atunci nu se alege nemică dintr-însul.

Deci atât fetele cele mari, cât şi nevestele cele tinere, cari caută mai mult cum să se împodobească spre a plăcea lumii, iar de **păpuşoi** nu se-nteresează ca să-l **prăşească** la timp sau nici nu se pricep cum să-l prăşească, ori li-i lene a-l prăşi, nu o dată sunt luate de feciori în batjocură, prin fel de fel de cuvinte împungătoare.

Iată ce zice în privinţa aceasta un fecior din **Biharia**, ţinutul Beiuşului:

Nana cu cârpa cu pene,
*Piere-i **tenchiu**-n buruiene.*
Nana mea cu barşon lat,

[60] Com. de dl Tud. Pamfile.
[61] Iarnik-Bârsan, *op. cit.*, p. 245.

Piere-i ***tenchiu*** *nesăpat.*
Ţipă barşonul jos
Şi sapă ***tenchiul*** *de-ntors.*[62]

Un alt fecior, tot de prin părţile bihorene, zice:

Fă, Doamne, ***tenchiu*** *popii*
Şepte roade pe-un ***tulhean***[63]*,*
Trei grăunţe pe-un ***ciocan***[64]*.*
Haidaţi, zdrenţe, cât puteţi,
Numai să nu rămâneţi! [65]

Iar un fecior din **Banat**, com. Dulău, zice:

Nu fi tu, fată, făloasă,
Că ţi-i cânepa de coasă,
Cucuruzu-mpăpuşat
Cum e mai bun de tăiat.[66]

În fine, o fată, voind a-l lua pe un fecior în râs cu mândra lui, zice:

Măi bădiţă, mândra ta
Pe la dinţi ca secela
Şi la gură ca troaca.
Da' pune-i lăcat la buză,
Să nu fugă-n ***cucuruze.***[67]

Păpuşoiul sau **popuşoiul** a dat în decursul timpului naştere şi la vreo câteva zicale şi proverbe, precum şi la vreo câteva cimilituri.

Zicalele şi proverbele sunt următoarele:

A da ca în popuşoi.

Bătaia popuşoiului.

A bate ca p-o chilă de popuşoi. A lovi cu putere, cum se bate **popuşoiul.**

A se face mort în popuşoi.

A o lăsa moartă-n popuşoi, a tăcea molcom, a nu se mai îngriji de un lucru, a-l da uitării.

A i se lua popuşoiul de pe foc.

Îi luase porumbul de pe foc.

Îi ia porumbul de pe foc. A i se lua ceea ce dorea să aibă, ceea ce pregătise pentru dânsul.[68]

---

[62] Vasile Sala: ***Doine pop. din giurul Beiuşului***, publ. în ***Familia***, an. XXI, p. 307.
[63] **Tulhean** = ştiulei.
[64] **Ciocan** = păpuşoi.
[65] **Culegere de doine, strigături şi chiuituri**, Braşov, 1891, p. 286.
[66] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 182.
[67] I. S. Rădăcină: ***Poezii pop. satirice***, publ. în ***Şezătoarea***, ed. Vulcan, an. VIII, p. 127.
[68] Zanne: **Proverbele rom.**, vol. I, p. 265-266.

Iar cimiliturile, atât despre **păpuşoiul** întreg, cât şi despre unele din părţile sale, precum bunăoară **ciucălăul** şi grăunţele de pe dânsul, câte au venit până acuma la cunoştinţa mea, sunt acestea:

Iesă moşul din rogoz
Şi-i tare mătrungos.[69]

Am o botă măzărată
În fundul podului aruncată.[70]

Pe-o vale încornurată
Stă un podişor de piatră
Şi trec mii nenumărate,
Ce-s cu sila aruncate,
Care cum trece
Capul şi-l rumpe,
Numele şi-l schimbă.[71]

Am o furcă cu fusele pline;
Fusele de n-ar fi
Oamenii ar muri.[72]

*

Horă:

Eu la joc, maica la joc,
Mălaiu de joi în foc
Şi l-am scos vineri necopt.[73]

*

Fata mamii cea bălaie
Coace bine la mălaie,
Că le bagă cu lopata
Şi le scoate cu covata.[74]

*

Frunză verde poamă-coarnă,

[69] Gorovei, *op. cit.*, p. 276-277.
[70] *Ungaria*, an. I, p. 100.
[71] Grăunţele pe piatra morii. Din colecţia mea inedită.
[72] Ştiuletele de popuşoi. Com. de dl Tud. Pamfile.
[73] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
[74] Din Bucovina.

Dulce-i gura de cucoană.
Da-i mai dulce la ţărancă,
Că mânâncă ***alivancă.***[75]

*

Când găseşti la prăşit **popuşoi** mâncaţi de viermi, să pui în locul unde ai găsit, într-un beţişor, o hârtie scrisă, ca viermele mai mult să cetească şi să n-aibă vreme de mâncat **popuşoi.**[76]

Când tuşeşti, să fierbi grăunţe de **popuşoi-roş** şi să bei zama fierbincioară, iar grăunţele să le mânânci, că-ţi trece.[77]

Când sunt mai mulţi la desfăcat **popuşoi** şi unul găseşte un **popuşoi-roş,** aceluia zice că-i e somn.[78] Când desfaci **popuşoi,** cei dintâi ciucalăi (ciocani = ştiuleţi) să-i azvârli pe părău, ca la anul celălalt să crească mai frumoşi.[79]

*

Păpuşoiul[80]**; cucuruz = păpuşoi**[81].

[75] Din colecţia mea inedită, com. Arbore.
[76] Com. de dl S. T. Chirilean.
[77] Din com. Bogza, jud. R. Sărat, com. de dl S. T. Chirilean.
[78] Din com. Lipova, jud. Vaslui, com. de dl S. T. Chirilean.
[79] Din com. Parpaniţa, jud. Vaslui, com. de dl S. T. Chirilean.
[80] Papahagi, p. 279; Tud. Pamfile, I, p. 31 şi 61; ***Şezătoarea***, II, p. 44, 70, 126, 225, III, p. 13, V, p. 52, VI, p. 86, VIII, p. 38; Bartolomeu, p. 49; *Cronica.*
[81] ***Familia***, XXVII, p. 609, 610,XXVIII, p. 15.

336. Părangina
(Anthoxanthum odoratum L.)

194

Părangina

(Anthoxanthum odoratum L.)

Pe cele mai multe fânaţe şi păşuni sau păscători precum şi prin cele mai multe păduri dela ţară şi cu deosebire prin cele de Stăjar se află un fel de iarbă mirositoare, care, după ce se coseşte, dă fânului un miros foarte plăcut.

Această iarbă, care are un spic simplu de coloare verde-gălbie şi care înfloreşte în decursul lunilor Maiu şi Iunie, se numeşte în Transilvania: Iarbă-mirositoare, Pălanginâ, Paranghinâ, Parangină, Părangină, Părlangină, Propivnic şi Viţelariu, iară în Moldova: Pălciană.[1]

Nevestele şi fetele Românceale din munţii apuseni ai Transilvaniei, şi mai ales cele din comuna Buciumi-Sesuri, au datină de-a aduna iarba aceasta, când e în floare, şi a o purta în sin sau a[illegible] pentru hainele din lăuntru asemene ca acestea se capete un miros drăgălaş, ceea ce se şi în lâmplă.

Datina aceasta a Românilor din Transil-

V. Porcius: Flora p. 36; - Panţu: Plantele p. [illegible]; - Traian an. I. Bucureşti 1869 № 19. p. 76: „Părangina, Anthoxanthum nemorosum" - şi com. de dl Grigore Sima a lui Ion.

Pe cele mai multe fânaţe şi păşuni sau păscători, precum şi prin cele mai multe păduri de la ţară şi cu deosebire prin cele de **stăjar**, se află un fel de iarbă mirositoare, care, după ce se coseşte, dă fânului un miros foarte plăcut.

Această iarbă, care are un spic simplu de coloare verde-gălbie şi care înfloreşte în decursul lunilor mai şi iunie, se numeşte în Transilvania: **iarbă-mirositoare, pălanginâ, paranghinâ, parangină, părangină, părlangină, propivnic** şi **viţelariu**, iară în Moldova: **pălciană**.[1]

[1] Porcius: **Flora**, p. 36; Panţu: **Plantele**, p.332: *Planta – adică părangina – uscată răspândeşte un plăcut miros de cumarină, mirosul caracteristic al fânului proaspăt, dătorit în mare parte acestei plante.*; T. Frâncu şi G. Candrea: **Românii din Munţii apuseni (Moţii)**, Bucureşti, 1888, p. 128: ***Propivnicul sau părlangina** e o iarbă cu un miros minunat, pe care o poartă nevestele şi fetele în sân şi care miroasă numai primăvara, până începe cucul a cânta.*; ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, nr. 19, p. 76: ***Părangina**, Anthoxanthum nemorosum*; şi com. de dl Grigore Sima al lui Ion.

Nevestele şi fetele din Munţii apuseni ai Transilvaniei au datină de-a aduna iarba aceasta când e-n floare şi a o purta în sân sau a o aşeza pintre hainele din lăzi, anume ca acestea să capete un miros drăgălaş, ceea ce se şi întâmplă.

Datina aceasta a românilor din **Transilvania** însă durează numai până la sfârşitul cântării cucului, căci numai până atunci cred ele că durează şi mirosul **părănginei.**

Se ştie că **cucul,** la sfârşitul cântării sale: **cu, cu!... cu, cu!** imitează întrucâtva sunetul ce-l produce omul când scuipă.

Atunci deci, după credinţa românilor din **Transilvania,** spurcă el prin scuipatul său **părangina** sau **pălangina** şi, cum o spurcă, nu mai mult şi de aceea n-o mai culeg femeile ca s-o poarte-n sân şi s-o puie prin lăzi.[2]

Tot în **Munţii apuseni ai Transilvaniei** este datină ca fetele de la 14 ani în sus să se spele în sara de **Sân-Toader** pe cap cu leşie făcută din **propivnic** sau **părlanginâ** şi **iederă.** Iar după ce s-au spălat, îşi desfac chica dinainte, care era trasă peste frunte şi, împreunând-o cu chica dindărăt, se piaptănă cu **cărare,** în semn că de-aici înainte e **fată mare de măritat.**

Tot cu aceeaşi leşie şi în acelaşi timp se mai spală şi membrii familiei, ca **Sân-Toaderul** să-i găsească pe toţi **lăuţi;** iar mamele, spălând pe cap fetele, acestea trebuie să rostească de trei ori următoarele cuvinte:

Sân-Toadere,
Sân-Toadere!
Creşti cosiţa fetelor
Ca coadele iepelor! [3]

[2] Com. de dl Grigore Sima al lui Ion.
[3] Frâncu şi Candrea, *op. cit.*, p. 128.

337. Părul
(Pirus communis L.)

168

Părul.

(Pirus communis L.)

Părul-sălbatic, numit simplu şi păr, a dat naştere în decursul timpului prin străplântare şi ultoire la o mulţime de varietăţi şi subvarietăţi de peri, cari se cultivă în timpul de faţă prin cele mai multe pomete şi cari se împart, după trăinicia fructelor, adică a perelor, ce le produc, în peri-de-vară, peri-văratici sau peri-de-vreme şi în peri de toamnă, peri-tomnatici, peri-târzii sau peri-iernatici, iară fructele lor în pere-de-vară, pere-văratice sau pere-de-vreme, cari se coc de vreme, şi în pere-de-toamnă, pere-târzii, pere-tomnatice şi pere-iernatice, cari se coc târziu toamna şi cari se pot păstra peste iarnă.

Varietăţile şi subvarietăţile de peri, cari se cultivă de Românî şi cari au ajuns până acuma la cunoştinţa mea, sunt următoarele:

Păr-alămâiu; fructele: pere-alămâi, cari sunt galbene, făinoase şi dulci.

Păr-arăpesc; fr. pere-arăpeşti sing. pară-arăpească, a căror coajă e negrie.

Păr-ascuţit; fr. pere-ascuţite, sing. pară-ascuţită.

Păr-bergamut; fr. pere-bergamute, sing. pară-bergamută.

Păr-boieresc; fr. pere-boiereşti, sing. pară-boierească.

Părul-sălbatic, numit simplu şi păr, a dat naştere în decursul timpului prin străplântare şi ultoire la o mulţime de varietăţi şi subvarietăţi de peri, cari se cultivă în timpul de faţă prin cele mai multe pomete şi cari se-mpart, după trăinicia fructelor, adică a perelor ce le produc, în peri-de-vară, peri-văratici sau peri-devreme şi în peri-de-toamnă, peri-tomnatici, peri-târzii sau peri-iernatici, iară fructele lor în pere-de-vară, pere-văratice sau pere-devreme, cari se coc devreme, şi în pere-de-toamnă, pere-târzii, pere-tomnatice şi pere-iernatice, cari se coc târziu toamna şi cari se pot păstra peste iarnă.

Varietăţile şi subvarietăţile de peri, cari se cultivă de români şi cari au ajuns până acuma la cunoştinţa mea, sunt următoarele:

Păr-alămâi; fructele: **pere-alămâi**, cari sunt galbene, făinoase şi dulci.

Păr-arăpesc; fructele: **pere-arăpeşti** sing. **pară-arăpească**, a căror coajă e negrie.

Păr-ascuţit; fr. **pere-ascuţite**, sing. **pară-ascuţită**.

Păr-bergamut; fr. **pere-bergamute**, sing. **pară-bergamută**.

Păr-boieresc; fr. **pere-boiereşti**, sing. **pară-boierească**.

Păr-bubos; fr. **pere-buboase**, sing. **pară-buboasă**, pere mari de toamnă şi dulci.

Păr-busuioc; fr. **pere-busuioace**, sing. **pară-busuioacă**, cari au faţă gălbie şi gust dulce.

Păr-cărpănos; fr. **cărpănuşe**.

Păr-ciuciuvan; fr. **pere-ciuciuvene** sau simplu, **ciuciuvene** sing. **ciuciuvană**, cu faţa galbănă, gust dulce-înecăcios.

Păr-ciuciuvel; fr. **pere-ciuciuvele** sau simplu, **ciuciuvele**, ca şi cele premergătoare.

Păr-cotnărel; fr. **pere-cotnărele**, rotunde, faţa galbănă şi gust dulciu.

Păr-crăiesc; fr. **pere-crăieşti**, sing. **pară-crăiască**.

Păr-cucon; fr. **pere-cuconiţe** sau simplu, **cuconiţe**.

Păr-cucurbeţesc; fr. **pere-curcubete** sau **pere-cucurbeţeşti**, cari samănă cu **cucurbetele** sau **bostanii** şi cari sunt mari, lungăreţe, faţa gălbie, gust dulce.

Păr-de-luncă, fr. **pere-de-luncă**, de diferite mărimi şi gusturi. De obicei acestea-s acre şi oţătite, atât crude, cât şi coapte; ele se-ndulcesc şi se moaie numai după ce le culegi şi le pui în pod vreo câteva zile.

Păr-de-Sânt-Ilie; fr. **pere-de-Sânt-Ilie**, sunt mici şi moi.

Păr-de-Sânt-Petru; fr. **pere-de-Sânt-Petru**.

Păr-de-Sânziene; fr. **pere-de-Sânziene**, cari sunt de coloare galbănă-verzie şi de mărimea unui ou de porumb.

Păr-dulce; fr. **pere-dulci**, pe jumătate roşii şi pe jumătate galbene şi de mărimea unei nuci.

Păr-făinos; fr. **pere-făinoase**, sing. **pară-făinoasă**, cari sunt întru adevăr făinoase şi dulci.

Păr-faraon; fr. **pere-faraoane**.

Păr-galbăn; fr. **pere-galbene**, cu coada lungă.

Păr-gălbior; fr. **pere-gălbioare**.

Păr-giudăoan; fr. **pere-giudăoane**, cari sunt lungăreţe, faţa gălbie şi gust dulce aspru.

Păr-garof; fr. **pere-garoafe**, cu faţa roşie-dungată, gust dulce.

Păr-guşat; fr. **pere-guşate**, pere de toamnă, cari sunt mai mari decât cele buboase şi cari au formă de **pipetă** (tragulă).

Păr-harbuzesc; fr. **pere-harbuzeşti**, cari sunt fragede, au faţă gălbie şi gust dulce.

Păr-imanel; fr. **pere-imanele**, lungăreţe, faţa roşie, gust dulce sălciu.

Păr-împărătesc; fr. **pere-împărăteşti**, cari au diferite colori şi cari se coc pe la sfârşitul verii.

Păr-înecăcios; fr. **pere-înecăcioase**, faţa vânătă, gust dulce sălciu.

Păr-lucior; fr. **pere-lucioare**, faţa gălbie, gust sălciu.

Păr-mălăietic; fr. **pere-mălăietice**, cari, îndată cum se coc, se mălăieţează, adică se fac foarte moi, şi cari au gust dulce.

Păr-mălăieţ; fr. **pere-mălăieţe**, ca ale celui premergător.

Păr-mărunţel; fr. **pere-mărunţele**.

Păr-mititel; fr. **pere-mititele**, lungăreţe şi cari se coc degrabă.

Păr-mniericesc sau **niericesc**; fr. **pere-mniericeşti** sau **niericeşti**, faţa vânătă roşie, gust foarte dulce, ca **mierea**.

Păr-murg; fr. **pere-murgi**, cari sunt făinoase, au faţă vânătă şi gust mistreţ (nistreţ).

Păr-muşcăţel; fr. **pere-muşcăţele** sau simplu, **muşcăţele.**
Păr-negru; fr. **pere-negre**, sing. **pară-neagră.**
Păr-păseţel; fr. **pere-păsăţele**, lungăreţe, faţa gălbie, gust dulce, aspru.
Păr-pătat; fr. **pere-pătate.**
Păr-pergamut; fr. **pere-pergamute** sau **pere-pergamente**, faţa galbănă roşie, gust dulce.
Păr-pietros; fr. **pere-pietroase**, coaja groasă, tomnatice.
Păr-pogănesc; fr. **pere-pogăneşti.**
Păr-popesc; fr. **pere-popeşti**, faţa galbănă, gust dulce.
Păr-prăsad; fr. **pere-prăsade**, mari, şi unele se coc vara, iar altele spre toamnă.
Păr-roşu; fr. **pere-roşii.**
Păr-rotan; fr. **pere-rotane**, faţa galbănă, gust dulce.
Păr-rotiu; fr. **pere-rotii** sau simplu, **rotii**, probabil că de la **roată**, fiindcă asemenea pere sunt lătăreţe, atât la coadă, cât şi la ceealaltă parte, înfăţoşând o formă de rotiţă groasă.
Păr-sântilian; fr. **pere-sântiliene** sau simplu, **sântiliene şi pere-sântilieşti**, cari se coc pe la Sânt-Ilie şi cari au faţă gălbie şi gust dulce.
Păr-scorţişor; fr. **pere-scorţişoare**, rotunde, faţa vânătă, gust dulce.
Păr-sfeclos; fr. **pere-sfecloase**, al căror miez e roşu ca sfecla.
Păr-spinos.
Păr-tămâios; fr. **pere-tămâioase.**
Păr-tătărcuţ; fr. **pere-tătărcuţe**, rotunde, galbene, dulci.
Păr-titişesc; fr. **pere-titişeşti**, faţa galbănă, gust acru.
Păr-trăsnitor; fr. **pere-trăsnitoare**, faţa gălbie pestriţă, gust acru.
Păr-ţigănesc; fr. **pere-ţigăneşti.**
Păr-ulcioraş; fr. **pere-ulcioraşe.**
Păr-unguresc; fr. **pere-ungureşti**, mari, faţa vânătă, gust dulce sălciu.
Păr-verde; fr. **pere-verzi**, faţa verzie.
Păr-vârtos; fr. **pere-vârtoase.**
Păr-viesc; fr. **pere-vieşti.**
Păr-zăhăratic; fr. **pere-zăhăratice.**
Păr-zămos; fr. **pere-zămoase.**[1]

Unii dintre **perii** amintiţi în şirele de până aice, precum şi unele dintre **perele** acestor **peri** le-ntâlnim chiar şi-n unele **cântece** poporane. Aşa o doină din **Banat**, com. Logoj, în care se face amintire despre un **păr cu pere-moi** şi despre un altul cu **pere-dulci**, sună precum urmează:

Bade, când te duci cu boi,
Te abate pe la noi,
Că-i iarba bună de boi,
Umbra de şezut, la noi,
Sub un păr cu pere-moi,

[1] Dat. rom. din mai multe părţi ale **Bucovinei**; a celor din Moldova, com. de dl Tud. Pamfile; vezi şi Art. Gorovei: ***Din botanica populară***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. V, p. 68; a celor din Banat, com. de dl En. Hodoş; şi a celor din Biharia; vezi M. Pompiliu: ***Graiul***, publ. în ***Convorbiri lit.***, p. 1009 şi 1016.

Să le mâncăm amândoi,
Sub un păr cu pere-dulci
Ca să nu mi te mai duci.[2]

Iar o **satiră** din **Transilvania**, comitatul Mureş-Turda, com. Râpa-de-jos, în care se aminteşte despre **pere-moi** şi pere **săoase**, sună astfel:

Nevastă, bărbatu-ţi vine!
- Las' să vie, dracu-l ştie,
Tălharii calea i-o ţie,
Hoherii fie-i soţie,
Că de mânat i-am gătat:
Pere-moi, pere-săoase,
Dacă-i inimă rânzoasă,
Bagă vina, că-s greţoase.
- Nevastă, drăguţu-ţi vine!
- Las' să vie, doru-l ştie,
***Măgheran** calea i-o ţie,*
***Bosâioc** fie-i soţie,*
Că de mâncat i-am gătat
Căpăţină din grădină
C-o dărabă de slănină,
Şi c-o oală de smântână,
Dacă-i inimă creştină,
Nu mai bagă nici o vină.[3]

Românceie din **Ţara-românească**, jud. Prahova, fac din **frunze de păr** şi **frunze de salce**, cari cad singure de pe pomi, scăldători pentru copiii slăbiţi. Românceie din **Moldova**, jud. Tecuci, fierb o baniţă de **pere-sălbatice** şi zama ce iesă dintr-însele se bea pentru **schiros**, în fiecare zi câte un păhăruţ, înainte de masă, pe inima goală.[4]

*

Părul-pădureţ.[5]

[2] En. Hodoş: **Poezii pop.**, p. 44.
[3] Mândrescu: *op. cit.*, p. 107.
[4] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 56.
[5] Bălăşel, nr. 117.

338. Părul-ciutei
(Rhamnus cathartica L.)

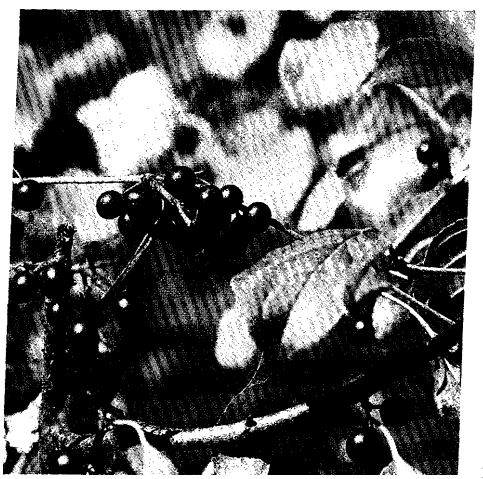

Părul ciutei 179
(Rhamnus catarthica L.)

Părul-ciutei, numit în Transilvania încă şi spinul-cerbului, salbă-moale şi verigariu, e un tufariu sau un târş ghimpos, care creşte prin tufişuri, pe lângă păduri şi prin crânguri, şi care înfloreşte în luna lui Maiu şi Iuniu. El samănă întrucâtva la frunze şi scoarţă cu părul-comun. Din cauza aceasta se vede că şi-a căpătat apoi şi numirea de părul-ciutei, adică a cerboaicei, căci Românii din Bucovina şi cei din Transilvania numesc cerboaica şi ciută.

Românii respective Româncele din Bucovina întrebuinţează rămurelele acestui tufariu parte spre facerea de scăldători pentru oamenii cei slabi şi parte pentru depărtarea strigoilor şi a strigoaicelor precum şi altor spirite necurate dela vacile mulgătoare.

Aşa, dacă este cine-va foarte slab, femeia ştiutoare, care voeşte să-l vindece de slăbăciunea, în care a căzut, se scoală într'o di de sec desdemineaţă până a nu răsări soarele, şi se duce cu cea mai mare curăţenie până la locul unde ştie că se află părul-ciutei, fără ca să vorbească cu cineva pe drum. Ajungând la starea locului nu ia, fără fură mai multe rămurele dintr-însul, adică le taie

D. Panţu: Vocab. p. 40; – Porcius: Flora p. 212.

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 40; Porcius: **Flora**, p. 212.

sau le rupe pe furiş, ca să n-o vadă nimene. Iar după ce le-a furat, se-ntoarce cu dânsele acasă, căutând, ca şi mai nainte, să nu se-ntâlnească, nici să nu vorbească cu nime nemică pe drum.

Ajunsă acasă, pune toate rămurelele aduse într-o oală curată, umplută cu apă asemenea curată şi ne-ncepută, la foc ca să fiarbă. Şi astfel face apoi scăldătoare dintr-însele, în care scaldă pe cel slab. Dacă scăldătoarea aceasta e **roşie**, atunci e de leac, căci omul scăldat într-însa în scurt timp se scoală, iar dacă e **gălbie**, atunci nu-i prea bine, căci omul ce se scladă într-însa nu se mai scoală, ci în scurt timp moare, fiindcă **părul-ciutei** din care s-a făcut scăldătoarea hotărăşte boala.[2]

Cei ce voiesc ca fărmecătorii şi fărmecătoarele, strigoii şi strigoaicele, precum şi alte spirite necurate şi rele să nu se apropie de vacile mulgătoare spre a le lua mana şi astfel a le strica, fac în coarnele acestora o borticică şi pun într-însa o bucăţică mică dintr-un rămurel de **părul-ciutei**.

Făcând aceasta se crede şi se zice că nici un fărmecător sau fărmecătoare, nici un strigoi sau strigoaică ori alt spirit necurat nu se poate apropia şi-a lua mana de la vaca mulgătoare care poartă în coarnele sale **părul-ciutei**, nici un alt rău oareşicare nu poate să-i facă.[3]

Dar nu numai rămurelele de **părul-ciutei**, ci şi **ghimpii** acestuia încă sunt de folos, şi anume în contra **johnei** la vitele cornute.

Dacă vreo vită are **johnă**, numită altmintrelea şi **jolnă**, adică un fel de bolfă la grumaz, atunci cel ce voieşte s-o vindece ia un ghimpe de **părul-ciutei** şi-l bagă în **johnă**, în care îl lasă apoi până ce putrezeşte.

După ce a putrezit, îl scoate afară şi cu dânsul iesă apoi şi răutatea din johnă, căci el are puterea de-a trage toată răutatea care se află într-însa.[4]

În fine, trebuie să mai amintim şi aceea că de **părul-ciutei** se mai ţine încă şi o altă plantă care asemenea e cunoscută românilor, şi anume: **cruşinul**, numit altmintrelea şi crasci, **crăşei**, **crasici**, **crăsici**, **cruşei**, **lemn-cânesc**, **pasachină** şi **paţachină**, lat. Rhamnus Frangula L., Frangula alnus Mill.[5]

*

Lemnul-ciutei = salcâmul. În zamă din scoarţa şi din crenguţele lui se scaldă bolnavii slabi de tot, ca *să li s-aleagă*, căci după scaldă, cică dacă are de trăit se *întramă* (se face bine), dacă are de murit, moare îndată.[6]

*

Lup-de-buhaş e un fel de tufar care creşte numai la locuri curate pe munţi. Nu creşte tare înalt, ci numai ca un buhaş. Crengile sale cresc unele prin altele, se crucişază astfel că formează un **buhaş**. Frunza lui vine ca cetina, nu face floare, creşte bătut stuh.

E bun de scăldat oamenii ce au stat mult la zăcare şi cei ce au **sohote**.

Se amestecă cu **părul-ciutei** şi se face scăldătoare dintr-însul; şi dacă se scaldă omul în scăldătoare de aceasta, ori se scoală degrabă, ori moare, pentru că lemnul lui e grosnic şi pentru că nu se găseşte orişiunde. Creşte ca un fel de târş.

---

[2] Dat. şi cred. din Poieni, distr. Siretului, dict. de Safta Roşca; şi a celor din Frătăuţul-vechi, distr. Rădăuţului, dict. de Zamfira Ignătoaei.

[3] Dat. şi cred. rom. din Poieni, dict. de Safta Roşca.

[4] Dat. rom. din Storojineţ, dict. de dl Daniil Grigorovici, proprietar mare.

[5] Panţu: **Vocab.**, p. 40; Porcius: **Flora**, p. 212; Grecescu: **Conspect**, p. 151; Brândză: **Prodrom**, p. 208.

[6] Din Straja.

Creşte şi pe copaci şi se face ca un hârzob bătut.[7]

*

Lupul e un fel de căpicioară, care creşte din acelaşi pom. Se face mai mult pe buhaşi.[8]

Lupul sau **lupul-de-buhaş** e un fel de târş, care creşte pe crengile diferiţilor arbori, însă din crengile arborilor respectivi.[9]

*

Corleşul-cioarei, corlenghenul-cioarei, corlegenul-cioarei, lat. Rhamnus chatarticus, e aproape ca macrişul, numai cât lugerul lui conţine în locul mustului acriu o zamă cleioasă. Sămânţa lui se mestică în făină şi se dă raţelor ca să se oauă.[10]

*

Părul-ciutei, Rhamnus frangula L., de bună samă această plantă.

E bun de gălbinele. Gălbinelele sunt de două feluri: în faţă şi înuntru. Acesta e bun numai de **gălbinelele dinuntru.** Se pune cu frunze şi cu pomiţe cu tot în apă curată, într-o oală curată, se fierbe şi se bea şi mai mult nu le va avea; se bea de trei ori pe zi, în trei zile dupăolaltă. Se ia orişicând. Amândouă gălbinelele se capătă din scârbă, şi mai ales atunci când nu poate plânge să se răcorească.[11]

*

Iarba-ciutei.[12]

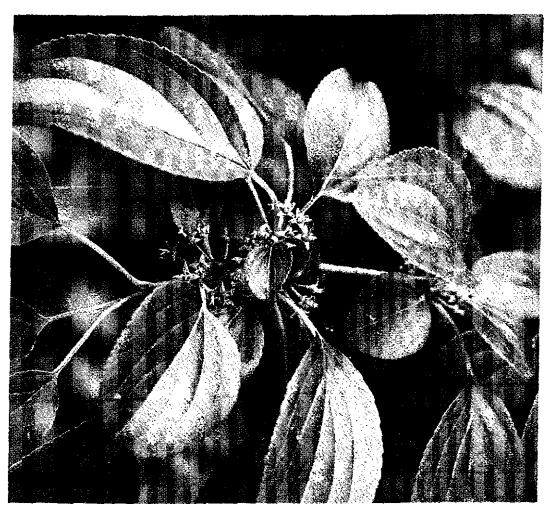

[7] Dict. de Ilinca Buzilă, din Frătăuţul-vechi.
[8] Dat. rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor.
[9] Din Putna, dict. de Achelina Ursachi.
[10] Din Transilvania.
[11] Dict. de Domnica Schipor, din Putna.
[12] *Familia*, XXIX, p. 247.

116

Părul fetei.
(Adianthum Capillus Veneris L.)

Despre Părul-fetei, numit altmintrelea şi Părul-Maicii-Domnului, există la Românii din Bucovina, com. Stroieşti, următoarea legendă:

„Zice c'a fost odată un împărat bogat, aşa de bogat, că nu mai era altul ca dânsul.

„Şi împăratul acela nu avea băeţi, ci numai o fată foarte frumoasă, căreia i se dusese vestea peste nouă ţări şi peste nouă mări de frumoasă ce era.

„Şi fiind că fata aceea era acuma mare, bună de măritat, din toate părţile veniau peţitori peste peţitori ca s'o ceară de soţie.

„Fata însă n'alegea nici pe unul, ci care peţitor cum venia aşa se şi întorcea de unde a venit.

„Într'o zi veniră mai mulţi peţitori deodată, toţi foarte frumos îmbrăcaţi şi împodobiţi cu fel de fel de pietri scumpe, şi fiecare aduse fetei şi câte un dar.

N. G. Crăiniceanu: Nomenclatura-română-latină publ. în Convorbiri lit. cit. p. 966.

339. Părul-fetei
(Adianthum capillus-veneris L.)

Despre **părul-fetei**, numit altmintrelea şi **părul-Maicii Domnului**[1], există la românii din **Bucovina**, com. Stroieşti, următoarea legendă:

Zice c-a fost odată un împărat bogat, aşa de bogat, că nu mai era altul ca dânsul.

Şi împăratul acela nu avea băieţi, ci numai o fată foarte frumoasă, căreia i se dusese vestea peste nouă ţări şi peste nouă mări de frumoasă ce era.

Şi fiindcă fata aceea era acuma mare, bună de măritat, din toate părţile veneau peţitori peste peţitori ca s-o ceară de soţie.

Fata însă n-alegea nici pe unul, ci care peţitor cum venea, aşa se şi întorcea de unde a venit.

Într-o zi veniră mai mulţi peţitori deodată, toţi foarte frumos îmbrăcaţi şi împodobiţi cu fel de fel de pietre scumpe, şi fiecare aduse fetei şi câte un dar.

[1] G. Crăiniceanu: *Nomenclatura română-latină*, publ. în *Convorbiri lit.*, *cit.* p. 966.

Aşa unii îi aduse aur şi argint, alţii însă diamante precum şi alte pietre alese şi scumpe.

La urmă veni şi un cioban şi acesta îi aduse şi-i dărui un fluier foarte frumos.

Fata dintru început nu voi să primească fluierul ciobanului, temându-se ca să n-o râdă ceialalţi peţitori. Mai pe urmă însă, rugată fiind de cioban, îl primi.

Iar când începu a se îngâna ziua cu noaptea, se retrase în odaia sa de culcare şi prinse a se uita la darurile ce le căpătase.

Uitându-se ea astfel un timp mai îndelungat la fiecare dar, luă în urmă fluierul în mână şi, fără să voiască, îl duse la gură.

Nu apucă însă bine a sufla într-însul, şi iată că deodată fereastra se deschide şi un fecior scris de frumos intră în casă.

Era ciobanul, care i-l dărui.

Fata, când îl văzu că intră pe fereastră, se spărie şi începu a ţipa cât o lua gura.

Auzind-o curtenii ţipând, veniră cât ai bate în pălmi vreo câţiva argaţi să vadă ce i s-a întâmplat de strigă aşa de tare. Şi dând cu ochii de cioban, îndată îl şi luară pe sus şi, ducându-l la împăratul, îi povestiră toate celea ce s-au întâmplat.

Împăratul, când auzi celea ce i se spuseră, se încruntă de mânie şi porunci ca pe loc să-l închidă în cea mai întunecată dintre pivniţele curţii împărăteşti. Iar pe fată o alungă de la casă.

Fata, supărată ca vai de dânsa, părăsind casa părinţească, se duse încotro o duseră ochii şi picioarele, până ce într-un târziu ajunse la un bordei dintr-o pădure.

Dând ea de bordeiul acela, bătu la uşă şi se rugă ca s-o sloboadă înuntru.

Baba, căci bordeiul acela era al unei babe, când auzi că bate cineva la uşă, întrebă: cine e acolo? Fata îi spuse că e o fată alungată de părinţii ei.

Baba îi deschise atunci uşa şi-i dete drumul înuntru. Şi fiindcă ea tocmai atunci sta la cină, o pofti şi pe fată la masă.

Fata, fiind nu numai ostenită de drum, ci şi foarte flămândă, nu se lăsă mult îmbiată, ci cum o pofti, se puse şi ea la masă. Iar după ce a mâncat şi s-a săturat, îi povesti toată istoria sa cu ciobanul şi cu fluierul acestuia.

Baba ascultă cu cea mai mare luare de samă. Iar când auzi că-i fata împăratului, o cuprinse o bucurie nemaispusă.

După aceea, se duse fata la culcat.

Baba însă nu se culcă, ci luă nişte fiere, le vârî în foc şi începu apoi a borborosi nişte cuvinte tainice din gură. Apoi luă apă şi turnă pe fată.

Fata, cum a turnat baba apă pe dânsa, îndată s-a şi deşteptat şi a sărit drept în picioare.

Baba-i zise atunci:

- Ştii cine-s eu?

- Voi şti, mătuşă, dacă mi-i spune! răspunse fata.

- Eu sunt cea mai vestită vrăjitoare din toată împărăţia asta. Când eram tânără, eram foarte frumoasă, că nu mai era alta ca mine, şi iubeam pe tatăl tău. El însă nu mă iubea, ci mă dispreţuia, după cum ai dispreţuit şi tu pe ciobanul ce ţi-a dăruit fluierul şi care te iubea ca şi ochii săi din cap, şi într-o bună zi mă alungă de la curte. Atunci i-am jurat răzbunare şi acuma a sosit timpul ca să mi-o împlinesc.

Şi cum rosti ea cuvintele acestea, fata dispăru deodată, ca şi când ar fi intrat în pământ. Iar a doua zi demineaţă se afla împrejurul bordeiului un fel de iarbă.

Această iarbă s-a făcut din fata împăratului. Şi fiindcă fata avea un păr foarte frumos, de-aceea s-a numit ea ***părul-fetei.***

Şi tot aşa se numeşte iarba aceasta şi-n ziua de astăzi.[2]

*

Aspenchiŭ, cosicioară, părul-fetei, percica-fetei, politrică, lat. Adianthum capillus-veneris; floarea ei seamănă cu o cosiţă împletită în opt, de aici numele.

Cu zama în care s-a fiert **cosicioara** îşi spală fetele şi nevestele părul, crezând că le creşte părul.[3]

*

Părul-fetei = Capillus-veneris.[4]

[2] Dict. de Ioana Rusu, şi com. de Niculai Rusu, stud. gimn.
[3] Din Transilvania.
[4] ***Traian***, an. I, nr. 19, Bucureşti, 1869, p. 76.

340. Părul-zânelor sau Năgara

(Stipa pennata L.)

Părul zînelor 138
(Stipa pennata L.)

Părul zînelor e un fel de ierbă supţire, care creşte pe coline şi pe alte locuri uscătoare precum şi pe fînaţele cele năsipoase.

În Bucovina şi Moldova se numeşte ierba aceasta: Nagară sau Năgară 1) în Ţara-românească: Ierba Sfintelor 2) şi Colelie 3); în Dobrogea: Colilie; 4) în Transilvania: Negară, 5) Colie 6) Colilie 7) şi Ciardaş 8); iară în Banat: Părul zînelor 9) şi Colie 10)

Părul zînelor înfloreşte de regulă în luna lui Maiŭ şi Iunie. Nemiloc-it înşă după ce-a dis-floriţ, adică după ce i-a căduţ

1). Brândză: Prodrom. p. 487; - El. Sevastos: Cântece Moldoveneşti. Iaşi 1888 p. 11 şi 15.
2). T. Bălăşel: Tusa publ. în Şezătoarea an. IV. Fălticeni p. 29.
3). Gr. G. Tocilescu: Materialuri folkloristice vol. I. Part. II. p. 756; - Grecescu: Conspect. p. 609.
4). T. T. Burada: O călătorie în Dobrogea p. 56.
5). I. Pop Reteganul: Trandafiri şi viorele p. 126; - vedĭ şi poeziile pop. reproduse mai la vale.
6) Bibicescu: Poezii pop. din Transilvania p. 64; - I. Pop Reteganul: Trandafiri p. 172.
7). V. Alesiu: Poezii pop. publ. în Conv. lit. an. XXII. p. 915.
8). Pantu: Vocab. p. 45.
9). Sim. Mangiuca: De însemn. publ. în Familia an. X. p. 572.
10) En. Hodoş: Poezii pop. din Banat. p. 50, 87, 189 şi 224.

Părul-zânelor e un fel de iarbă supţire, care creşte pe coline şi pe alte locuri uscăcioase, precum şi pe fânaţele cele năsipoase.

În Bucovina şi Moldova se numeşte iarba aceasta: **nagară** sau **năgară**[1]; în Ţara-românească: **iarba-sfintelor**[2] şi **colelie**[3]; în Dobrogea: **colilie**[4]; în Transilvania: **negară**[5], **colie**[6], **colilie**[7] şi **ciardaş**[8]; iară în Banat: **părul-zânelor**[9] şi **colie**[10].

---

[1] Brândză: **Prodrom**, p. 487; El. Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, Iaşi, 1888, p. 11 şi 15.
[2] T. Bălăşel: *Tusa*, publ. în *Şezătoarea*, an. IV, Fălticeni, p. 29.
[3] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, part. II, p. 756; Grecescu: **Conspect**, p. 609.
[4] T. T. Burada: **O călătorie în Dobrogea**, p. 56.
[5] I. Pop Reteganul: **Trandafiri şi viorele**, p. 126; vezi şi poeziile pop. reproduse mai la vale.
[6] Bibicescu: **Poezii pop. din Transilvania**, p. 64; I. Pop Reteganul: **Trandafiri**, p. 172.
[7] V. Alesiu: *Poezii pop.*, publ. în *Convorbiri lit.*, an. XXII, p. 915.
[8] Panţu: **Vocab.**, p. 45.
[9] Sim. Mangiuca: *De însemn. bot. rom.*, publ. în *Familia*, an. X, p. 572.
[10] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 50, 87, 189 şi 224.

Părul-zânelor înfloreşte de regulă în luna lui mai şi iunie. Nemijlocit însă după ce-a disflorit, adică după ce i-a căzut toată floarea, ies şi cresc dintre hoaspele sale nişte fire foarte lungi şi fine, cari au asemănarea unor pene de struţ şi cari la cea mai mică adiere de vânt flutură în toate părţile.

Fiind firele acestea foarte fine, frumoase şi de coloare deschis-albă, nu o dată îndătinează atât fetele, cât şi feciorii, dar mai ales aceştia din urmă, a face struţuri din ele cu cari îşi împănează apoi pălăriile şi căciulile.

Drept dovadă despre această datină foarte răspândită ne poate servi şi următoarea doină din **Banat**, com. Surducu-mare:

Răsai lună mai degrabă
Să se vadă prin livadă,
Să crească ***pelin*** *şi iarbă,*
Puiculeana să culeagă;
Şi să facă ea peniţă,
O peniţă mândruliţă,
Penicioară de ***colie***
S-o pun badi-n pălărie,
Pălăria-i de mătasă
De puicuţa mea aleasă![11]

Apoi şi aceasta, tot din **Banat**, com. Herendeşti:

Ştii tu, mândro, ce ţi-am spus
La cules de ***cucuruz,***
Să porţi ***pană de colie,***
Să-mi fii dragă numai mie;
Dar tu purtaşi pană verde
Să fii dragă cui te vede,
Apoi purtaşi pană neagră
Să fii dragă cui te-ntreabă![12]

Precum şi aceasta, din **Transilvania**, com. Bonţariu:

Ştii tu, mândră, ce ţi-am spus
La cules de ***cucuruz?***
Când vor fi oameni puţini
La mine ochii să-i ţini,
Să porţi ***peană de colie***
Să-mi fii dragă numai mie,
Să nu mai porţi peană verde
Să fii dragă cui te vede;
Când vor fi feciori mai mulţi
La mine să nu te uiţi,

[11] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 50.
[12] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 87; Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, part. II, p. 953.

Să cauţi numa-n pământ
Să zică că ne-am urât,
S-arunci ochii peste sat
Să zică că ne-am lăsat.[13]

Şi-n fine, ceea ce urmează, din **Transilvania**:

Ştii, fetiţă, ce ţi-am spus
La cules de ***cucuruz:***
Să porţi ***pană de colie***
Să-mi fii dragă numai mie.
Tu ai purtat o pană verde
Să fii dragă cui te vede,
Şi-ai purtat o pană neagră
Să fii dragă lumii-ntreagă ...[14]

Tot din cauză că firele ierbii acesteia sunt foarte fine şi de coloare deschis albă, nu o dată şi nu un fecior îndeamnă pe aleasa inimii sale să-şi facă **ie de colie**, adică albă precum **colia**, ca să-i placă numai lui.

În zadar însă, că de multe ori, fetele nu vor să placă numai unui singur fecior, fie acela orişicât de isteţ şi de frumos, ci şi altora. De aice apoi şi următoarea doină din **Transilvania**:

Nu ţi-am spus, mândruţă, spus
Asară colea din sus
Să-ţi faci ***ie de colie***
Să-mi fii dragă numai mie?
Iar' tu mândră ţi-ai făcut
Ie de colie verde
Să fii dragă cui te vede;
Ţi-ai făcut de ***lior*** *fuior*
Să fii dragă tuturor![15]

Sau:

Ştii tu mândră ce ţi-am spus
La săpat de cucuruz,
Să-ţi faci ***ie de colie***
Să-mi fii dragă numai mie.
Tu ţi-ai făcut de fuior
Să fii dragă tuturor;
Ţi-ai făcut de iarbă verde
Să fii dragă cui te vede.[16]

---

[13] I. Pop Reteganul: **Trandafiri**, p. 172.
[14] Bibicescu: **Poezii pop. din Transilvania**, p. 64.
[15] Gr. Sima al lui Ion: ***Cântece pop. din Ardeal***, publ. în ***Familia***, an. XXI, p. 464.
[16] I. P. Tertescu: ***Hore pop. de lângă Alba-Iulia***, publ. în ***Familia***, an. VI, Pesta, 1870, p. 583.

Româncele din unele părţi ale Ţării-româneşti, precum bunăoară celea din jud. Vâlcea, cari voiesc să vindece pe cei ce au **tusă din sfinte**, care, după credinţa şi spusa lor e cu mult mai rea şi mai grea decât **tusa ca lumea**, adică cea ordinară, şi care o capătă omul când bea **balele sfintelor** ori **scaldele vrăjmaşului**[17], rostesc următoriul descântec în apă şi în miere, cu un cuţit şi cu un fir de mătură:

Tu tusă neagră,
Tu tusă sacă,
Tusă cu întâlnituri,
Tusă din balele sfintelor,
Tusă din scalda vrăşmaşului,
Tusă din zăduf,
Tusă din năduf;
Balele sfintelor de-o fi băut,
Părul vrăşmaşului de-o fi înghiţit,
Tu să ieşi de la N.
Din furca pieptului,
Din baierile inimii,
Din beregaţile gâtului
Cu toată fârşala,
Cu toată năploiala,
Cu toată greaţa;
Tu să te domoleşti,
Tu să te potoleşti,
Cu toate junghiurile să te ostoieşti;
Că dacă nu te-i domoli,
Nu te-i potoli,
Nu te-i ostoi,
Cu cuţitu voi tăia,
Cu mătura voi mătura,
Iar N. o rămânea
Curat,
Luminat
Ca grâu spălat,
Ca argintu strecurat!

După ce au rostit de trei ori cuvintele acestea ale descântecului, fierb în apa astfel descântată **iarba-sfintelor, iarba-vântului** şi **părul-porcului** sau **brădişor**, şi apoi, amestecând zama ce iesă dintr-însele cu mierea descântată, o dau sara după mâncare celui ce tuşeşte ca s-o beie fierbinte. Făcându-se aceasta, se crede că cel ce are **tusă din sfinte** în scurt timp se vindecă.[18]

[17] T. Bălăşel: ***Tusa***, publ. în ***Şezătoarea***, an. IV, p. 28: *Când se duce cineva şi bea apă din bălţi ori păraie, mai ales noaptea, se întâmplă de nimereşte şi* ***balele sfintelor*** *şi* ***scaldele vrăşmaşului.***

[18] T. Bălăşel: ***Tusa***, publ. în ***Şezătoarea***, an. IV, Fălticeni, p. 29.

Atât numirea de **colie** şi **colilie**, cât şi cea de **nagară** a acestei plante foarte adeseori figurează şi-n fruntea mai multor doine poporale, şi anume mai totdeauna ca simbol al despărţirii.

Iată şi-o doină de-acestea de pe **Valea Timişului**:

*Frunză verde de **colie**,*
Und' te duci, bade Ilie?
- La coasă, lele Marie!
*Să cosesc frunza **secării***
Să-mi iubesc mândrele ţării;
*Să-mi cosesc frunza **căpşunii***
Să-mi iubesc mândrele lumii.[19]

Alta, din **Banat**, com. Bogăltin:

*Frunză verde de **colie**,*
Vai, sărmana cătunie
Mi-a fost rânduită mie
Din mica copilărie;
Vai, sărmana mea viaţă,
Cum trăiesc fără dulceaţă.
Toţi feciorii merg la joc
Numai io stau la şilboc,
Dacă n-am avut noroc;
Şi acu n-am ce să fac
Trăbă să stau cu haptac;
De-aş ieşi din lume-afară,
Neamţu m-ar aduce iară! [20]

A treia, din **Transilvania**:

*Frunză verde de **năgară**,*
Nu ţi-am spus mândră de-asară
Să-mi scoţi şaua din cămară
Şi s-o pui pe prisp'afară,
Ca să-mi pun picioru-n scară
Şi să ies din ţar'afară.
*Frunză verde de **negară**,*
Te-am iubit un an şi-o vară
Şi te las ca pe-o vădană.[21]

A patra şi ultima, din **Bucovina**, com. Ilişeşti:

*Frunză verde de **năgară**,*

---

[19] ***Cântece din popor de pe Valea Timişului***, publ. în ***Ţara nouă***, an. II, Bucureşti, 1886, p. 627.

[20] En. Hodoş: **Poezii pop. din Banat**, p. 224; cf. şi V. Alesiu: ***Poezii populare din Transilvania***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XXII, Bucureşti, 1889, p. 915; şi Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 756.

[21] N. Petra Petrescu: ***Cântece pop.***, publ. în ***Familia***, an. VI, p. 103.

La Focşani între hotară
Este-un nuc cu frunza rară,
Se strâng cucii de prin ţară
Şi cântă de se omoară.
La mijlocul nucului
Cântă puii cucului.
Mai în jos la rădăcină
Cântă cuca cea bătrână,
Şi-aşa cântă de frumos
De se lasă frunza jos,
Şi-aşa cântă de subţire
Pentru-a noastră despărţire
De mai toată frunza piere
De-a ei jele şi durere.
Pe noi cin' ni-o despărţit
N-ar avea loc în pământ
Nici tămâie la mormânt,
Nici popă la prohodit! ...[22]

Afară de iarba despre care ni-a fost până aice vorba, se mai află încă una care se ţine de familia ei şi care e românilor asemenea cunoscută după nume. Aceea e:

Năgara-naltă, numită altmintrelea în Moldova, jud. Suceava, şi **şuşau** sau **şuşarcă**[23], iară în alte părţi locuite de români: **colelie, colilie, iarba-curelei, păiuş** şi **pănuşiţă**, lat. Stipa capillata L.[24]

Birăiţa noastră-i doamnă
Până coalea către toamnă.
Dacă satul l-a ţipa
Face-a bine şi-a ierta.
Ia-te sama birău bine
Că şi St. Mihaiul vine,
Şi s-a coace şuşarca
Şi pe tine te-om ţipa
Că se caută răvaşele
Şi ţi-a biciui vacile,
Şi viţeii de la vaci
C-ai mâncat de pe săraci.[25]

O altă iarbă mai mică, însă care nu face pai, se numeşte în Moldova: **năgăruţă**[26].

[22] Dict. de sora mea Titiana; cf. şi El. Sevastos: **Cântece moldoveneşti**, p. 11.
[23] Com. de dl Art. Gorovei.
[24] Brândză: **Prodrom**, p. 488; Panţu: **Vocab.**, p. 45.
[25] Vasile Sala: ***Doine pop. din giurul Beiuşului***, publ. în *Familia*, an. XXI, Oradea-mare, 1885, p. 307.
[26] Com. de dl Art. Gorovei.

De se ţine iarba aceasta de cele două despre cari ni-a fost vorba mai sus, ori e cu totul altă plantă, până acuma n-am putut afla.

*

Despre **colie** se ştie că a fost o fată căreia, murindu-i părinţii, de supărare s-a dus pe dealuri şi acolo şi-a rupt părul cel galbin ce-l avea şi din acesta s-a făcut **colia.**[27]

*

A fi alb colilie, zicală = a fi cu părul alb, bătrân.[28]

*

Nagara sau **negara**, cum i se zice la Câmpulung, e o iarbă de fânaţ pe care flăcăii din **Moldova** o pun la pălărie.[29]

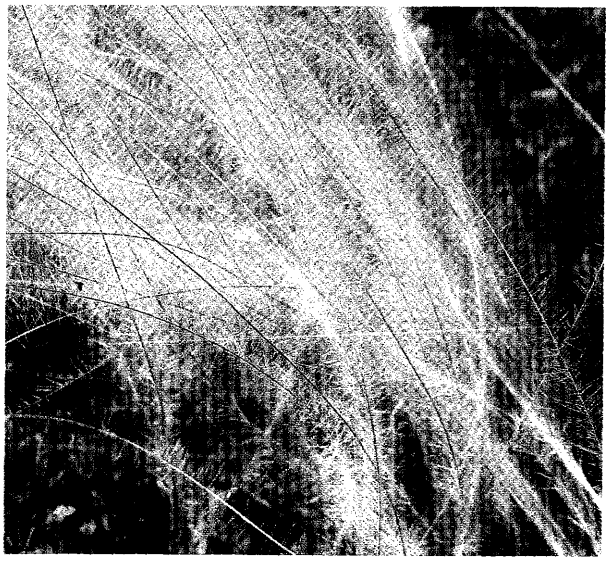

[27] Com. de Aurel Deac, din Poiana Arieşului; în Poiana Arieş se pronunţă **còlie.**
[28] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[29] Com. de dna El. Nic. Voronca.

353

Păstârnacul.

(Pastinaca sativa L.)

Păstârnacul, numit altmintrelea şi Păstănac, Păstrănac, Păstrănog, Postârnac, Păstârnachi, Postârnachi, Pastranap şi Păstârnap sau Postârnap[1], creşte atât sălbatic, cât şi cultivat.

Cel sălbatic, lat. Pastinaca silvestris DC., are rădăcină dreaptă şi supţire, iar cel cultivat, lat. Pastinaca edulis DC., are rădăcină groasă şi cărnoasă, întocmai ca şi cea a morcovului.

Păstârnacul-sălbatic nu se-ntrebuinţează la nemică. Rădăcina celui cultivat însă, care e iarăşi de două feliuri şi anume: păstârnac-lung şi păstârnac-scurt[2], nu numai că se mânâncă ca şi morcovul, ci se-ntrebuinţează totodată şi ca leac.

Aşa rădăcina de păstrănac, mâncată în stare crudă, e bună la pornirea udului, în cazuri de încuiere. Iar rădăcina de păstrănac, rasă pe răzătoare şi amestecată cu vin, se dă de băut femeilor celor ce doresc să aibă copii, în credinţă că, bând-o, de bună samă vor avea copii.[3]

1). Pantu: Vocab. p. 33; - Dr Brândză: Prodrom. p. 233; - Idem: Limba bot. publ. în Columna lui Traian cit. p. 229; - Dr Grecescu: Conspect. p. 254; - com. de dl P. Oltean.

2). Ioan Haşeganu, op. cit. p. 39.

341. Păstârnacul
(Pastinaca sativa L.)

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 33; dr. Brândză: **Prodrom**, p. 233; Idem: ***Limba bot.***, publ. în ***Columna lui Traian***, *cit.* p. 229; dr. Grecescu: **Conspect**, p. 254; com. de dl P. Oltean.

[2] Ioan Haşeganu, *op. cit.*, p. 39.

[3] V. Rebrean: *Medicini pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 90.

342. Păstrăvul
(Pleurotus ostreatus Jacq.)

414

Păstrăvul

(Pleorotus ostreatus Jacq.)

Păstrăvul pl. Păstrăvi, numit în Bucovina încă şi Burete-de-fag şi Burete-negru[1]; în Moldova: Burete-negru, Burete-păstrăv pl. Bureţi-păstrăvi şi Păstrăv[2]; iară în Transilvania: Burete-de fag şi Păstrăg, lat. Pleorotus ostreatus Jacq. sau Agaricus ostreatus Jacq.[3] este un burete,

1). Dat. Rom. din Suceviţa, dict. de prea cuv. sa Silvestru Tonigariu: „Buretele-negru sau Păstrăvul se face pe fagi căzuţi şi pe jumătate putreziţi, şi când este crud este bun de mâncat;" - a celor din Ilişeşti, com. de Filaret Doboş, stud. gimn.: „Buretele-negru creşte pe trunchiurile de fagi şi are coloare negrie."

2). Miron Pompiliu: Vorbe locale publ. în Şezătoarea vol. VII. p. 178: „Bureţii-păstrăvi, albi la coloare, mari şi cu pete negre"; - Pantu: Plantele p. 33. şi 207.

3). Pantu: Plantele p. 207; - cf şi Cheţianu: Bureţii p. 59.

Păstrăvul pl. **păstrăvi**, numit în Bucovina încă şi **burete-de-fag** şi **burete-negru**[1]; în Moldova: **burete-negru**, **burete-păstrăv** pl. **bureţi-păstrăvi** şi **păstrăv**[2]; iară în Transilvania: **burete-de-fag** şi **păstrăg**, lat. Pleurotus ostreatus Jacq. sau Agaricus ostreatus Jacq.[3], este un burete care creşte toamna în pâlcuri îngrămădite pe trunchiul arborilor, cu deosebire însă pe trunchiurile de fag.[4] Pălăria păstrăvului este netedă, brun-negricioasă, apoi cenuşie-roşcată sau palid-roşietică, cărnoasă, moale, înjumătăţită şi în formă de scoică, cu marginile răsucite; iar piciorul său alburiu, scurt, îngroşat în partea superioară, la bază însă supţire şi acoperit cu peri ţăpoşi. **Păstrăvul**, când e tânăr şi crud, este bun de mâncat.[5] Drept aceea româncele din cele mai multe părţi ale

[1] Dat. rom. din Suceviţa, dict. de prea cuv. sa Silvestru Tonigariu: ***Buretele-negru sau păstrăvul*** *se face pe fagi căzuţi şi pe jumătate putreziţi, şi când este crud este bun de mâncat.*; a celor din Ilişeşti, com. de Filaret Doboş, stud. gimn.: ***Buretele-negru*** *creşte pe trunchiurile de fagi şi are coloare negrie.*

[2] Miron Pompiliu: ***Vorbe locale***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VII, p. 178: ***Bureţii-păstrăvi,*** *albi la coloare, mari şi cu pete negre.*; Panţu: **Plantele**, p. 33 şi 207.

[3] Panţu: **Plantele**, p. 207; cf. şi Cheţianu: **Bureţii**, p. 59.

[4] După spusa rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Păstrăvul*** *se face mai ales pe fagi.*; a celor din Pătrăuţ pe Suceava, com. de Dumitru Isepciuc, stud. gimn.: ***Păstrăvul*** *este lătăreţ şi creşte pe arbori putrezi şi mai ales pe fagi.*

[5] După spusa celor mai mulţi români din Bucovina, îndeosebi însă a celor din Pârteştii-de-sus, dict. de Domnica Iuga: ***Păstrăvul*** *e bun de mâncat.*; a celor din Putna, dict. de David Ursachi: ***Păstrăvul*** *se face numai pe lemn*

Bucovinei îl spală cumsecade, îl taie fălioare, îl fierb bine şi apoi, diregându-l cu smântână, îl mânâncă, susţinând că e ca şi zama cea de pui de bun.[6] Romăncele din unele părţi ale **Moldovei** însă, precum bunăoară celea din jud. Suceava, îl taie în fălii, îl fierb bine şi apoi îl mânâncă cu **usturoi**. După ce îmbătrâneşte, nu se poate mai mult mânca, pentru că e foarte tare, devine chiar lemnos, se face ca **văcălia**.[7] Asemenea nu e bun de mâncat, după cum cred şi spun românii din **Moldova**, jud. Tecuci, şi atunci când nu se taie cu cuţitul, ci se rupe cu mâna, căci în cazul acesta este foarte tare la fiert.[8] Dacă omul e tare flămând şi mânâncă prea lacom, atunci capătă **rast**, adică i se strică stomacul, n-are scaun regulat şi din cauza aceasta i se umflă pântecele şi râgâieşte necontenit. **Rastul** îl capătă mai cu samă oamenii cei gingaşi la mâncare. Deci femeile ştiutoare, cari voiesc să vindece pe cei ce au **rast**, iau mai mulţi **păstrăvi** de aceştia, îi fierb bine, iar după ce i-au fiert de ajuns, o parte mică din zama ce-a ieşit dintr-înşii o dau pătimaşilor de băut, iar cu rămăşiţa moaie un ştergar şi cu ştergariul astfel muiat îi învălesc pântecele.

O samă de femei însă nu numai că învălesc pântecele celor bolnavi de rast c-un ştergar muiat în zamă de **păstrăvi**, ci şi **păstrăvul** sau **păstrăvii** fierţi încă îi pun şi-i leagă la pântece.

Făcând-o aceasta, se crede şi se zice că **rastul** în scurt timp se trece.[9]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că de familia **păstrăvului**, despre care ne-a fost vorba până aice, se ţine şi un alt burete care se numeşte în **Moldova**, jud. Iaşi şi Vaslui, asemenea **păstrăv**, lat. Pleurotus scrotinus Schrad. sau Agaricus scrotinus Schrad.[10]

de fag şi e bun de mâncat.; a celor din Pătrăuţ pe Suceava, com. de Simeon Holca: ***Păstrăvul** este lătăreţ, creşte numai pe copaci putrezi şi-ndeosebi pe fagi, şi e bun de mâncat.*

[6] După spusa rom. din Ilişeşti, dict. de Dumitru Doboş; a celor din Putna, dict. de Achelina Ursachi.

[7] Com. de dl Art. Gorovei: ***Păstrăvul**, lat. Agaricus ostreatus, e un burete gros, mare şi cu fibre ca muşchiul ce creşte pe nuci, fagi şi alţi copaci. El se face în felii, se fierbe şi se mânâncă cu **usturoi**, când e tânăr.* În privinţa îmbătrânirii, com. şi de prea cuv. sa Silvestru Tonigariu.

[8] Com. de dl Tud. Pamfile.

[9] După spusa rom. din Putna, dict. de Domnica Schipor şi Achelina Ursachi.

[10] Panţu: **Plantele**, p. 207.

343. Pătlăgica
(Solanum Lycopersicum L.)

Pătlăgica 447
(Solanum Lycopersicum L.)

Sub numirea Pătlăgea sau Pătlăgică înţeleg Românii din Dacia-traiană două feliuri de plante şi anume: una originară din Peru şi alta din Ostindia.

Cea dintâi dintre aceste două Patlagele sau Pătlăgele, cari cresc în ţările locuite de Români numai cultivate prin grădinile de legume, se numeşte în Bucovina: Pătlăgea sau Pătlăgică-roşie; în Transilvania: Paradaise, Patlagea, Patlagea-de-Paradis pl. Patlagele-de-Paradis, Patlagea-roşie pl. Patlagele-roşii, Pătlăgea, Pătlăgea-roşie pl. Pătlăgele-roşii; în Oltenia: Plătăgea pl. Plătăgele, Plătăgea-roşie pl. Plătăgele-roşii; iară în Macedonia: Domătă şi Dumătă, lat. Solanum Lycopersicum L. sau Lycopersicum esculentum Mill.

Iară a doua se numeşte: Patlagea sau Patlagea vânată, Patlagică sau Pătlăgică-vânată, Plătăgea şi Plătăgea-vânată pl. Platagele sau Plătăgele vinete, lat. Solanum Melongena L. sau Solanum esculentum Dun. 1)

Cea dintâi dintre aceste două Pătlăgele, ale căror fructe sunt roşii, e iară-şi de două feliuri, şi anume: Pătlăgică-moldovenească, ale căror fructe sau Pătlăgele sunt mari şi neregulate, şi Pătlăgică-mărunţică sau Pătlăgică-ghindă, ale căror pătlăgele sunt mici.

Pătlăgică aceasta se întrebuinţează foarte adeseori ca mâncare varzu cu ori fără carne.

1) Panţu: Plantele p. 207 şi 208; - Dalametra: Dicţion. p. 85.

Sub numirea **pătlăgea** sau **pătlăgică** înţeleg românii din Dacia-traiană două feliuri de plante, şi anume: una originară din Peru şi alta din Ostindia.

Cea dintâi dintre aceste două **patlagele** sau **pătlăgele**, cari cresc în ţările locuite de români numai cultivate prin grădinile de legume, se numeşte în Bucovina: **pătlăgea** sau **pătlăgică-roşie**; în Transilvania: **paradaise**, **patlagea**, **patlagea-de-paradis** pl. **patlagele-de-paradis**, **patlagea-roşie** pl. **patlagele-roşii**, **pătlăgea**, **pătlăgea-roşie** pl. **pătlăgele-roşii**; în Oltenia: **plătăgea** pl. **plătăgele**, **plătăgea-roşie** pl. **plătăgele-roşii**; iară în Macedonia: **domătă** şi **dumătă**, lat. Solanum Lycopersicum L. sau Lycopersicum esculentum Mill.

Iară a doua se numeşte: **patlagea** sau **patlagea-vânătă**, **patlagică** sau **pătlăgică-vânătă**, **plătăgea** şi **plătăgea-vânătă** pl. **platagele** sau **plătăgele-vinete**, lat. Solanum Melongena L. sau Solanum esculentum Dun.[1]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 207 şi 208; Dalametra: **Dicţionar**, p. 85.

Cea dintâi dintre aceste două **pătlăgele**, ale cărei fructe sunt roşii, e iarăşi de două feliuri, şi anume: **pătlăgică-moldovenească**, ale cărei fructe sau **pătlăgele** sunt mari şi neregulate, şi **pătlăgică-mărunţică** sau **pătlăgică-ghindă**, ale cărei **pătlăgele** sunt mici.

Pătlăgica aceasta se-ntrebuinţează foarte adeseori la înăcrit **varza**, cu ori fără carne.

Pătlăgica-vânătă se murează cu **pepeni** şi se ţine peste iarnă, ori se coace sau se fierbe în undă şi-apoi răcită şi tocată bine se face şi se mânâncă cu **ceapă**.[2]

Pătlăgica aceasta, fiind vânătă, se-ntrebuinţează foarte adeseori şi spre asemănarea nasului învineţit de prea multă băutură sau de ger cu dânsa.

Aşa nu o dată se aude zicându-se despre cutare beţiv:

Are un nas ca o pătlăgică, adică: vânăt, un semn cum că e beţiv.

Iar despre cei ce li s-au învineţit nasul de frig:

Ţi-a îngheţat pătlăgica, adică: ţi s-a făcut nasul vânăt.

Despre **pătlăgelele-roşii** există la românii din **Ţara-românească** şi următoarea cimilitură:

Cârpe creţe
Pe coteţe.[3]

[2] Com. de dl Tud. Pamfile; M. Lupescu: ***Bucătăria ţăranului***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VIII, p. 36: ***Pătlăgelele*** *le mânâncă numai unii săteni din partea răsăriteană a judeţului Suceava. Ele se coc ori se fierb, se toacă bine cu ceapă şi sare, se pune tocătura pe talger şi se mânâncă cu mămăligă. Ele se murează cu* **pepeni** *şi se ţin pe iarnă.*

[3] Art. Gorovei: **Cimiliturile la români**, p. 278.

344. Pânişoara
(Russula integra Fr.)

43
Pânişoara
(Russula integra Fr.(L.)

Pânişoara pl. Pânişoare, numită în Moldova: Pânişoară şi Vineţică, 1) este un burete bun de mâncat, care creşte primăvara şi vara prin pădurile de brad şi a cărei pălărie e cărnoasă, roşie sau galbăn-roşietică şi cu marginile supţiri, iar coada albă, plină şi netedă.

Alţi doi bureţi, cari se ţin de familia Pânişoarei şi cari îs asemenea buni de mâncat, sunt:

Pânişoara, numită astfel în Bucovina şi Moldova, jud. Iaşi şi Vaslui; iară în Transilvania: Burete-roş, pl. Bureţi-roşi, Burete-de-spin pl. Bureţi-de-spini, şi oiţă lat. Russula lepida Fr. 2) care creşte prin pădurile de stejar şi de fag şi a cărei pălărie e cărnoasă, la mijloc ce-va turtită şi de coloare roşie-viorie, iară coada plină, netedă şi de coloare albă sau rozie; şi

1). Panţu: Plantele p. 203.
2). Panţu: Plantele p. 200.

Pânişoara pl. **pânişoare**, numită în Moldova: **pânişoară** şi **vineţică**[1], este un burete bun de mâncat, care creşte primăvara şi vara prin pădurile de brad şi a cărei pălărie e cărnoasă, roşie sau galbăn-roşietică şi cu marginile supţiri, iar coada albă, plină şi netedă.

Alţi doi bureţi, cari se ţin de familia **pânişoarei** şi cari îs asemenea buni de mâncat, sunt:

Pânişoara, numită astfel în Bucovina şi Moldova, jud. Iaşi şi Vaslui; iară în Transilvania: **burete-roş**, pl. **bureţi-roşi**, **burete-de-spin**, pl. **bureţi-de-spini**, şi **oiţă**, lat. Russula lepida Fr.[2], care creşte vara şi toamna prin pădurile de stejar şi de fag şi a cărei pălărie e cărnoasă, la mijloc ceva turtită şi de coloare roşie-viorie, iară coada plină, netedă şi de coloare albă sau rozie; şi

Buretele-de-spin, lat. Russula grisea Fr., sau Agaricus alutaceus Krombh., care creşte vara prin păduri şi a cărei pălărie e cenuşie, bătând ceva în purpuriu mai cu samă spre margini, verzie sau gălbie la mijloc, cărnoasă şi tare, la început bulbucată, mai pe urmă însă întinsă şi puţin apăsată, iar coada albă, netedă şi lucitoare.[3]

[1] Panţu: **Plantele**, p. 203.
[2] Panţu: **Plantele**, p. 200.
[3] Panţu: **Plantele**, p. 32 şi 33.

Pelinița. 388
(Artemisia pontica L.)

Pelinița sau Pelinuța, numită încă și Pelin, Pelin-mic, Pelinaș și Pelinel *) este un fel de Pelin mititel, care crește de regulă pe locurile cele uscăcioase și puțin roditoare și care se'ntrebuințează de Românce ca leac contra durerii de gât, a studenițeĭ (a vătămăturei) și a durerii buricului.

Pentru durere de gât se fierbe într'o oală nouă cu apă ne'ncepută și cu apă de aceasta se face apoi gargară. 2)

Pentru studeniță se fierbe mătreață de Pelinița și cu zamă de-aceasta se spală gura.

Unele Românce (din Bucovina) mai întâiu zama aceasta astfel:

Pasere cudalbă
Pe sub ceriu zbura,
Pui-și aăeta
Că n'au ce mâuca.
– Pasere cudalbă!
Nu te văera,

1) Dr. N. Leon: Ist. nat. med. p. 57.
2) Panțu: Vocab. p. 5; – Idem: Plantele p. 210.
*) Bibicescu: Poesii pop. din Transilvania p. 354 și 365.

345. Peliniţa
(Artemisia pontica L.)

Peliniţa sau **pelinuţa**, numită încă şi **pelin, pelin-mic**[1], **pelinaş** şi **pelinel**[2] este un fel de pelin mititel, care creşte de regulă pe locurile cele uscăcioase şi puţin roditoare şi care se-ntrebuinţează de românce ca leac contra **durerii de gât**, a **studeniţei**, a **vătămăturei** şi a **durerii buricului**.

Pentru **durere de gât** se fierbe într-o oală nouă cu apă ne-ncepută şi cu apă de aceasta se face apoi gargară.[3]

Pentru **studeniţă** se fierbe **mătreaţă de peliniţă** şi cu zamă de-aceasta se spală gura.

Unele românce din Bucovina, însă, cari ştiu descânta, descântă mai întâi zama aceasta astfel:

Pasere cudalbă
Pe sub ceriu zbura,

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 5; Idem: **Plantele**, p. 210.
[2] Bibicescu: **Poezii pop. din Transilvania**, p. 354 şi 365.
[3] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.

Puii-şi văiera
Că n-au ce mânca.
- Pasere cudalbă!
Nu te văiera,
Sub ceriu nu zbura,
Că grânele-s verzi ...
Da ie tu mătreaţă
De pe peliniţă
Şi mergi la Gheorghiţă
Şi-i intră-n guriţă
Şi de studeniţă
Dinţii lui scobeşte
Şi mi-i curăţeşte,
Puii ţi-i hrăneşte
Şi mi-i mulcomeşte ...
De la mine descântecu
De la Dumnezău leacu! [4]

Şi abia după ce au rostit cuvintele acestea îşi spală gura cu dânsa.

Pentru **vătămătură** se fierbe peliniţa şi zama ce iesă dintr-însa se bea.[5]

Româncele din unele părţi ale **Moldovei**, precum bunăoară cele din jud. Tecuci, fierb **peliniţă** cu **ceapă-albă** şi nouă fire de **usturoi** în oţet şi cu hoştină de la stupi, şi fiertura aceasta apoi, îngroşată cu **tărâţe de grâu**, o pun la buric.[6]

Peliniţa, care are un miros ceva mai plăcut decât cel de **pelin**, figurează foarte adeseori şi-n fruntea unor poezii poporane, şi cu deosebire a celor de dragoste. Iată una şi dintre aceste poezii, şi anume din **Bucovina**, satul Sfântul Onufrei sau Mănăstioara:

Frunză verde ***peliniţă,***
Mult muncesc şi n-am credinţă ...
Jelui-m-aş şi n-am cui,
Jelui-m-aş codrului.
Codrul are frunză verde
Şi pe mine nu mă crede.
Jelui-m-aş câmpului,
Câmpul are ***peliniţă***
Şi la dânsul n-am credinţă! [7]

Alta, din **Moldova**, jud. Suceava, satul Crucea, com. Broşteni:

Şi-apoi frunză ***peliniţă,***
Mă dusei în grădiniţă

[4] S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 252.
[5] Dat. rom. din Bucovina.
[6] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.
[7] Com. de Niculai Palamar, stud. gimn.

Să-mi plivesc ***busuiocu***
Şi-mi găsii ibovnicu
Cu cal negru păntănog
Priponit de ***busuioc.***
Şi iar frunză ***pelinuţă***
Cât am umblat pe lumuţă
N-am găsit iarbă şi frunză
Pân' la puica-n grădinuţă.
Da la mândra-n grădinuţă
Am găsit iarbă şi frunză,
***Busuioc** în trei crenguţe.*
De ce ninge, de ce plouă
De ce-i frunzuliţa nouă;
De ce ninge, de ce-ngheaţă
De ce-i frunzuliţa creaţă! [8]

A treia, din **Muntenia**, jud. Muscel:

Frunză verde ***peliniţă,***
Fă-mă, Doamne,-o porumbiţă
La puicuţa pe altiţă
Să mi-o ciugul de guriţă,
Să văd dinţişorii ei
Frumoşi ***mărgăritărei*** *...*
Să zbor mereu pe altiţă
Cu-al meu zbor de porumbiţă,
Să zbor eu cu doru-meu
Pân' s-o-ndura Dumnezău
Ca s-o dea la sânu-meu
Mândra sufletului meu! [9]

A patra şi ultima, tot din **Muntenia**, jud. Muscel:

Frunză verde ***peliniţă***
Fă, mândruţă, mândruliţă
Vin la neica-n grădiniţă
Să-ţi dau flori, să-mi dai guriţă.
- Nu poci, neică neiculiţă,
Să-mi dai flori, să-ţi dau guriţă,
Că am buze cântărite
Şi de maica drămuite.
Că maica, când m-a făcut
Buzele le-a cântărit
Şi-n dramuri le-a drămuit.
Şi când m-am făcut mai mare
Mi le-a mai cântărit iară.
- Şi-o frunzuţă ***rujă-nvoaltă,***
Fire-ar mă-ta blăstămată:
De ce nu te lepăda
Când era cu tine grea,
Că cu frumuseţea ta
Mânânci tinereţea mea,
Că de ani sunt un copil,
Iar la faţă-s om bătrân![10]

Deoarece însă **peliniţa**, ca şi mai toate celelalte specii de **pelin**, are un gust amar, de-aceea înseamnă ea în poezia poporană nu numai dragoste, ci şi întristare, nenorocire şi amărăciune.

Şi cum că aceasta întru adevăr este aşa, ne putem încredinţa şi din următoarea doină din **Bucovina**:

---

[8] *Şezătoarea*, vol. VII, Fălticeni, p. 43.
[9] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 7; cf. şi p. 31.
[10] Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, partea II, p. 831, cf. şi p. 748.

*Frunză verde **peliniţă**,*
Unde te duci, măi Gheorghiţă?
- Ducu-mă pe apă lină
În grea ţară şi străină!
- Tu te duci, bade, sărace,
Dar eu ce focul m-oi face?
- Tu, puicuţă-i face bine,
Că rămâi în sat la tine,
Dară, puică, eu fac rău,
Că mă duc din satul meu!...[11]

Iară o poezie poporană din **Muntenia**, jud. Muscel, intitulată ***Osândiţii***, se-ncepe astfel:

*Frunză verde **peliniţă**,*
Vai, săraca copiliţă,
Cum mi-o duce la temniţă
Cu frăţioru-i Gheorghiţă!...
Joi i-a prins, vineri i-a dus,
Sâmbătă-n lanţuri i-a pus,
Duminică pe la prânz
Numai lacrimi şi cu plâns!...[12]

În fine, ce se atinge de amăreala **peliniţei** sau a **pelinaşului**, o doină din **Transilvania** ne spune următoarele:

Pelin beu, pelin mânânc,
Sara pe pelin mă culc,
Demineaţa când mă scol
Cu pelin pe ochi mă spăl.
Mă căsnesc de este-o vreme
*Să fac din **pelinaş** miere,*
El, pustiul, e tot fiere;
Mă căsnesc, de este-un an
Să fac din pelin zăhar,
El, pustiu,-i tot amar![13]

[11] Din colecţia mea inedită.
[12] Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 42.
[13] Bibicescu, *op. cit.*, p. 354.

398

Pelinul

(Artemisia Absinthium L.)

Pelinul e o plantă pe care o întrebuinţează Româncele şi îndeosebi descântătoarele la diferite descântece însă mai cu samă când descântă de cel-perit, de albată şi de izbitură, apoi contra friguriloŕ, a gălbănării, a durerii de cap, a durerii de măsele, a tusei simple, a pistruilor, a maiului, a vătămăturei precum şi a altor boale din lăuntru, şi în urmă ca un mijloc (apărătoriu) contra puricilor şi a ploşniţelor sau a păduchilor de lemn, în contra vântoaselor, a frumoaselor sau frumuşeleloŕ, a Rusaliilor, a Halelor precum şi a altor fiinţe rele.

În şirele următoare noi vom arăta tot ce am auzit şi ştim că cred şi fac Româncele cu aceasta plantă.

Am zis mai sus că descântătoarele întrebuinţează Pelinul în descântecele de Cel-perit.

Mai nainte însă de-a arăta cum îl întrebuinţează ele în acest descântec să vedem ce fel de boală e Cel-perit?

Cel-perit numeşte poporul român din Bucovina un fel de scrofule tainice învechite, cari în loc să se arate la grumaz şi aice să înceapă a coace şi a sparge, după cum se arată de regulă

346. Pelinul
(Artemisia Absinthium L.)

Pelinul e o plantă pe care o întrebuinţează românce**l**e şi îndeosebi descântătoarele la diferite descântece, însă mai cu samă când descântă de **cel-perit**, de **albaţă** şi de **izbitură**, apoi contra **frigurilor**, a **gălbănării**, a **durerii de cap**, a **durerii de măsele**, a **tusei simple**, a **pistruilor**, a **maiului**, a **vătămăturei**, precum şi a altor boale dinlăuntru, şi în urmă, ca un mijloc apărător contra **puricilor** şi a **ploşniţelor** sau a **păduchilor de lemn**, în contra **vântoaselor**, a **frumoaselor** sau **frumuşelelor**, a **rusaliilor**, a **halelor**, precum şi a altor fiinţe rele.

În şirele următoare noi vom arăta tot ce am auzit şi ştim că cred şi fac românce**l**e cu această plantă.

Am zis mai sus că descântătoarele întrebuinţează **pelinul** în descântecele de **cel-perit.**

Mai nainte însă de-a arăta cum îl întrebuinţează ele în acest descântec, să vedem ce fel de boală e **cel-perit**?

Cel-perit numeşte poporul român din **Bucovina** un fel de scrofule tainice învechite, cari în loc să se arate la **grumaz** şi aice să înceapă a coace şi a sparge, după cum se arată de regulă

scrofulele, ele se ivesc mai întâi şi-ntâi la nas. Şi fiindcă **cel-perit**, cum începe a se ivi şi a se dezvolta, deauna şi nasul începe a se boboti, a se căţeli şi a putrezi, de-aceea multora, cari capătă această boală, le pică nasul şi rămân apoi pentru totdeauna sluţi şi diformaţi, dacă nu caută de timpuriu mijloacele trebuincioase spre vindecarea ei şi dacă nu se cruţă, adică dacă mânâncă bucate pe cari **cel-perit** nu le sufere nicidecum, bunăoară: lapte acru de oi, brânză iute, sorbituri pipărate sau prea sărate, **pepeni** (crastaveţi) muraţi, **curechi** murat şi altele.

Însă nu e boală, nu e bubă, nu e slăbie pentru care descântătoarele să n-aibă câte unul sau mai multe descântece şi diferite ierburi; nu este bolnav pe care, după credinţa lor, să nu-l poată vindeca şi scăpa de răutatea ce-i căşunează dureri crâncene şi suferinţe amare.

Deci precum pentru fiecare altă boală, aşa şi pentru **cel-perit** există descântece anumite.

Descântătoarea, o româncă din **Bucovina**, com. Ciudei, care mi-a dictat un asemenea descântec, descântă de **cel-perit** totdeauna într-o zi de sec c-o rămurea de **pelin**, numit altmintrelea şi **pelin-alb** şi **pelin-bun**, la românii din Macedonia: **piloniu**[1]; iar la cei din Istria: **pelir**[2], desdemineaţă până nu răsare soarele, de nouă ori dupăolaltă, pălind la fiecare descântare cu rămurica cea de **pelin** peste **cel-perit** şi rostind în taină următoarele versuri:

*Au **sinicat** [3]*
*Şi-au **mânecat** [4]*
Nouăzeci şi nouă de urşi,
Nouăzeci şi nouă de lupi,
*Nouăzeci şi nouă de **smei***
Din nouăzeci şi nouă de văi,
Din nouăzeci şi nouă de munţi,
Din nouăzeci şi nouă de câmpii,
Cu labele zgăriind,
Cu dinţii rumpând,
Cu buzele sugând,
Cu limbile lingând,
Cu cozile măturând.
Sântă-Maria i-a văzut
Şi i-a cunoscut,
Şi i-a întrebat
Şi le-a cuvântat:
Unde mergeţi voi,
Nouăzeci şi nouă de urşi,
Nouăzeci şi nouă de lupi,
Nouă zeci şi nouă de smei?
Unde-aţi pornit voi

[1] P. Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 277 şi 280; Dalametra: **Dicţionar macedo-român**, p. 167.
[2] I. Maiorescu: **Itinerar în Istria**, ed. II, p. 116.
[3] **A sinica**, după cum mi-a spus descântătoarea, însemnează atâta cât a sili desdemineaţă. S-a sinicat, s-a silit, s-a grăbit.
[4] **A mâneca**, a se scula desdemineaţă, de unde apoi şi proverbul: *Cine mânecă mai demineaţă, mai departe ajunge.*

Din nouăzeci şi nouă de văi,
Din nouăzeci şi nouă de munţi,
Din nouăzeci şi nouă de câmpii?
Cu labele zgăriind,
Cu dinţii rumpând,
Cu buzele sugând,
Cu limbile lingând,
Cu cozile măturând?
- Că noi mergem
Şi ne ducem
La apă
Nastrapă
Să sugem măr
De alămăr! [5]
Voi la apă
Năstrapă
Nu vă duceţi,
Acolo nu mergeţi,
Da mergeţi
De sugeţi
Cel perit
Din capul lui N.
Din ***stupuşul urechilor*** [6]
Din lumina ochilor,
Din smârcul nasului,
Din faţa obrazului,
Din apărătuşul limbii.[7]
Curund
Mai curund [8]
Mergeţi
Vă duceţi.
Cu labele-l zgărieţi,
Cu dinţii îl rupeţi
Cu buzele îl sugeţi,
Cu limbile îl lingeţi,
Cu cozile îl măturaţi
Din N. îl alungaţi.

[5] Ce-nsemnează cuvintele ***apă năstrapă*** şi ***măr-alămăr*** nici descântătoarea n-a ştiut să mi le explice.
[6] **Stupuşul urechilor** însemnează, după spusa descântătoarei, **auzul urechilor.**
[7] Sub **apărătuşul limbii** se-nţelege aice **împărăţelul gurii,** adică ceea ce se numeşte germ. Mundzapfel.
[8] **Curund** e provincialism şi însemnează: mai curând, mai degrabă, mai iute.

N. să rămâie curat,
Curat şi luminat
Ca Dumnezău ce l-a dat,
Ca maica sa ce l-a născut
Din sănin
Şi l-a crescut
Amin!

Dacă descântecul acesta, după cum mi-a spus descântătoarea, se descântă într-o zi de frupt, precum d. e. marţi, joi, sâmbătă sau duminică, atunci **cel-perit se-nfruptă** şi, în loc să se vindece, mai tare creşte şi se lăţeşte. Ca **cel-perit** însă să se vindece mai lesne şi mai degrabă, omul ce-l are, după spusa descântătoarei, să nu mânânce: peşte sărat, bucate iuţi, sărate, pipărate şi acre, mai pe scurt, nici un fel de mâncare aspră, care revoaltă sângele, căci cum va mânca, **cel-perit** îndată se **căţăleşte**, adică se face mai mult şi mai mare, şi apoi **căţălitura** aceasta e cu mult mai periculoasă şi mai greu de vindecat. Mâncările pentru atari oameni trebuie să fie în genere cât se poate de dulci, nesărate şi nicidecum pipărate.

Alte descântătoare din **Bucovina** descântă de **cel-perit** totdeauna într-o zi de sec, adică: luni, miercuri sau vineri, desdemineaţă, până nu răsare soarele, cu o rămurică de **pelin-bun** într-un păhărel sau ulcică în care se află **groscior** (smântână dulce de vacă), rostind următoarele cuvinte:

Sfântă Maică mare!
Ochii aruncând
Peste umeri şi văzând
Un lup mare alergând
Eu l-am întrebat
Şi i-am cuvântat:
- Unde te duci tu, lup mare,
Aşa apătoşind,
Aşa harapchind,
Aşa bubuşluind,
Aşa durând,
Aşa usturând,
Aşa cococând,
Aşa cu gând
Rău având?
Lupul îmi răspunse
Şi din gură-mi zise:
- Eu la N. mă duc
Cel-perit *să-i duc!*
- Tu la N. n-ai ce căta,
Că de tine eu de-oi da
Cu cuţitul te-oi tăia,
Cu pelin te-oi împelina

Şi N. va rămânea
Curat
Şi luminat
Cum Dumnezău l-a lăsat,
Cum Maica Domnului l-a dat,
Ca soarele-n sănin
În veci, amin!

După ce-a descântat, rostind cuvintele descântecului de trei ori dupăolaltă şi dând cu rămurica cea de **pelin** de mai multe ori în cruciş prin groscior, unge cu grosciorul descântat pe **cel-perit**. Făcând-o aceasta descântătoarea în mai multe zile de sec dupăolaltă, se zice că **cel-perit** se vindecă.[9] Dacă vreun om are **albeaţă**, descântătoarea care voieşte să-l vindece ia pe cel bolnav într-o zi de sec, adică într-o luni, miercuri ori vineri, desdemineaţă pe nespălate, când afară e timp frumos, ne-nourat, şi se duce cu dânsul la un părău limpede.

Sosind la starea locului, ia un fir de **pelin** şi, măturând cu dânsul pe apă la vale, rosteşte următoarele cuvinte:

Cum se spală lemnele
Şi toate pietrile
Şi apa rămâne tot curată
Limpede şi frumoasă,
Aşa să rămâie ochiul lui N.
Curat
Şi luminat.

După aceasta, dând cu **pelinul** în jurul ochiului bolnav, zice:

Cum se samănă grâul
Şi se risipeşte,
Şi pe urmă s-adună,
Se taie cu secerea,
Se pune pe arie,
Se trieră de cai,
Se sfarmă, se ***zobeşte.***
Aşa să se ***zobească***
Albeaţa; *să se taie,*
Să se răsipească.
Cum se vântură pleava-n vânt,
Aşa să se vânture ***albeaţa***
Să se ducă;
Cum se mătură cu mătura
Toate ariile,
Aşa să se mântuie ochiul lui N.

[9] Dict. de Domnica Butnariu din Costâna, şi com. de fiul său I. Butnariu, stud. gimn.; cf. şi S. Fl. Marian: **Descântece**, p. 84-86.

De albeaţă
Şi de ceas rău,
Şi de săgetătură
Şi de pocitură;
Cum iesă soarele
Cu zarele
Frumoase,
Luminoase,
Aşa să rămâie ochiul lui N.
Frumos
Şi luminos!

După rostirea acestor cuvinte, ia un al doilea **fir de pelin** şi repeţeşte din nou descântecul. Tot aşa face şi c-un al treilea şi ultimul **fir de pelin,** după care scuipă (stupeşte) apoi în ochiul cel bolnav.[10] Dacă suferă cineva de **izbitură,** descântătoarea care voieşte să-l vindece ia apă nencepută şi, descântând-o cu o **ramură de pelin,** zice:

*Tu **pelinule,***
Pelinule,
Letinule!
Cum înfing cuţitu-n tine
Aşa să-nfingi tu-n capul lui N.
Să-i opreşti junghiurile,
Să-i opreşti lacrimile,
Să rămâie ochiul lui N.
Curat,
Luminat
Ca roua din câmp,
Ca steaua din cer!

Apoi, suferindu-i celui bolnav, se udă la ochi cu apa astfel descântată.[11]

Dacă suferă cineva de **friguri,** ia câte nouă **fire de pelin,** le pisază bine, le pune în holercă şi apoi, când **frigurile** îl scutură, bea holercă de aceasta, şi se zice că frigurile îndată îl lasă.[12]

Unii pisază foile şi florile cele verzi de **pelin,** le strecoară pintr-o pânză curată şi zama ce iesă dintr-însele o beu demineaţa, câte o linguriţă, pentru a **tăia frigurile;** sau se fierbe **pelin** în cafea neagră, se strecoară şi se bea. Zama de frunze şi flori de pelin se bea asemenea contra **frigurilor** şi a **viermilor,** precum şi de cătră femeile cărora li s-au oprit rândurile.[13]

---

[10] Dobre Ştefănescu: *De albeaţă, descântec din Muntenia, pl. Teleajen, jud. Prahova*, publ. în *Şezătoarea*, vol. II, p. 86.

[11] Pr. Al. Popescu: *Descântece*, publ. în *Ţara nouă*, t. II, p. 692.

[12] Dat. rom. din Bucovina.

[13] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57; şi dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de dl Tud. Pamfile: ***Pelin, izmă şi oţet sunt bune de friguri. Pisând pelin, izmă şi storcându-le, după ce se moaie în oţet, îţi dă o zamă bună contra frigurilor.***; precum şi a celor din jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei: ***Pelinul-bun, fiert şi băut marţea, joia ori sâmbăta demineaţa, e bun contra limbricilor. Fiert cu vin, e bun contra frigurilor.***

Dacă suferă cineva de **gălbănare**, fierbe **pelin** în apă şi bea demineaţa, pe nemâncate. Tot pentru **gălbănare** e bun: **pelin, rosmarin, şofran**, oţet, **scorţişoară** şi **cuişoare**, puse şi ţinute în rachiu de drojdii.[14] Pentru **durere de cap** e bine să fierbi **piloniu**, adică **pelin**, şi zama ce iesă dintr-însul s-o amesteci cu zăhar şi să iei în fiecare demineaţă, că-ţi trece într-o săptămână. Asta o fac mai cu samă cei ce sufăr încontinuu de durere de cap.[15]

Când te dor **măselele**, e bine să te afumi cu **mătură de pelin** luată la **St. Marina**, că apoi durerea îţi trece.[16] Când ai **tusă simplă**, e bine să iei **piloniu**, să-l fierbi cu vin şi apoi din fiertura aceasta să bei în fiecare demineaţă, dacă ai tusă, şi te vei însănătoşa.[17]

Unele femei, precum bunăoară celea din **Moldova**, jud. Tecuci, se spală pe faţă cu **zamă de pelin** fiert înăduşit, spre a scăpa de **pete** şi **chistrui**. Iar altele, tot din acest judeţ, se spală pe faţă cu **zamă de pelin** în credinţă că după aceasta fac copii.[18] Româncele din **Muntenia**, ţinutul Giurgiului, însă se spală cu **zamă de pelin** fiert la răni când curg din ele materie. Celea din jud. Dâmboviţa pun **pelin fiert** cu vin şi cu miere la buric, pentru ca să vindece boala de **rânză**.[19]

În alte părţi însă la **durerea de inimă** se întrebuinţează **iarbă-creaţă** şi **pelin** puse pe foale.[20]

În **Dobrogea** este datină ca să se puie vin, **pelin** verde, foarte mărunt tăiat, şi miez de pâne, făcute ca mămăliguţa moale, puse într-o petică, la umflături şi **scrântituri** de cu sară până a doua zi.[21] Mulţi inşi îndătinează a pune **pelin**, când acesta e verde şi mustos, în rachiu sau holercă şi a bea apoi holercă de aceasta când li-i rău înuntru sau când au **vătămătură**.[22]

Iară o samă de români din **Moldova**, punându-l la **Armindeni**, 1 mai, în vin, îl beu spre întărirea **maiului**, adică a **ficatului**.[23]

Românii din **România** îndătinează a pune **pelin** chiar şi în vasele cu vin, care se numeşte apoi **vin pelin** sau simplu **pelin** şi **pelinaş**, şi care, ca şi holerca, e la gust amăriu.

Pelin de-acesta, pus în rachiu sau în vin, se bea apoi demineaţa sau înainte de mâncare câte un păhăruţ, ca să facă poftă de mâncare şi să îndrepte stomacul.[24] Mai departe îndătinează româncele din **Bucovina** de-a pune vara mai multe rămurele **de pelin** în aşternutul patului, anume ca să nu le mânânce **puricii**, căci, zic ele că **purecii**, neputând suferi mirosul cel greoi şi îmbătător

---

[14] *Apărătoriul sănătăţii*, an. III, p. 19; *Şezătoarea*, vol. VIII, p. 135: *Contra **gălbenării** fierbe **pelin** cu apă şi bea pe nemâncate.*

[15] Per. Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 280.

[16] Dat. rom. din Muntenia, jud. Vâlcea, com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.

[17] Papahagi: **Din literatura pop. a aromânilor**, p. 277.

[18] Com. de dl Tud. Pamfile.

[19] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.

[20] Dr. G. Crăinicean: *De ale higienei pop.*, publ. în *Familia*, an. XXIX, p. 247.

[21] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.

[22] Dat. rom. din Bucovina; dict. şi de Paraschiva Oltean din Zahareşti, şi com. de Ioan Grămadă, stud. gimn.: *Când ai **vătămătură** ori **pântecărie**, să pisăzi **frunză de pelin** şi s-o bei cu rachiu ori borş, că apoi îţi trece.*

[23] G. Coşbuc: *Analogia în medicină*, publ. în *Albina*, an. VIII, Bucureşti, 1904, p. 231: *Moldovenii zic ficatului **mai**, şi e credinţa că **pelinul** băut la **Armindeni** îi întăreşte ficatul. Credinţa e născută dintr-o zăpăceală de nume. Moldoveanul a crezut că **pelinul** de mai e întăritor de **mai**, căci numele lunii s-a părut numele ficatului.*; com. de dl Tud. Pamfile: ***Pelinul** se pune în unele locuri la **Arminden** în vin. Pe la noi rar.*

[24] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.

al **pelinului**, fug şi aşa scapă de mâncărimea lor.

O samă de romînce din **Moldova**, precum bunăoară celea din jud. Tecuci, când văd vara că **purecii** se prea înmulţesc, au datină de-a-şi spăla cămeşile cu leşie în care au fiert **pelin**, numit de dânsele şi **balele-necuratului**, de-a scutura bulendrele şi de-a mătura prin casă cu **mături de pelin**, de-a aşterne prin paturi şi de-a pune ici colea şi prin casă **pelin**, spre o duminică sau spre o sărbătoare, zicând:

Voi flăcăilor!
Pentru că mâni
Îi zi de sărbătoare
Iată c-aici
V-am adus o floare
Să vă gătesc,
Să vă grijesc,
Să vă pun
Pe trup ***pelin***
Şi-n sân
Să vă pun pelin.
Deci porniţi la drum
Şi plecaţi departe
Spre pădure
Sub cei copaci,
Că la pădure
Îi verdeaţă
Şi frumuşeaţă,
Descântătoare
Şi fărmăcătoare,
Că la mine
N-aveţi s-aveţi noroc,
Că eu în toate părţile
Am să dau foc,
Şi tare mi-i frică
Că n-aveţi s-aveţi
Unde să şedeţi!

Iar când e lună nouă, zic:

Lună nouă!
Ascultă nouă
Să scoţi din casă
De după masă,
S-apuci de guşă
De după uşă
Să scoţi cei purici
Urici

Şi să-i petreci
Colo-n ***pelin***
Amin! [25]

Româncele din **Muntenia**, jud. Argeş, însă zic că, dacă vrei să nu te supere **păduchii de lemn** sau **ploşniţele**, e bine să iei untdelemn şi **pelin**, să-l storci bine şi să ungi cu dânsul pe unde vor fi, că mor toţi câţi vor trece pe acolo.[26]

Pelinul aşadară, după cum am văzut din cele înşirate până aici, se întrebuinţează mai mult de către cei ce sufăr de vreo răutate sau neajuns.

Datinele din urmă de a bea rachiu sau holercă cu **pelin** şi a se culca pe **pelin** cred că au dat naştere mai multor doine poporale, cari se află răspândite nu numai pintre românii din **Bucovina**, ci şi pintre cei din **Moldova**, **Muntenia**, **Transilvania**, **Banat** şi **Ungaria**, şi ai căror autori de bună samă că vor fi fost nişte români foarte năcăjiţi, asupriţi şi întristaţi.

O asemenea doină din **Bucovina**, şi anume din satul Voitinel, sună precum urmează:

Nu vii, maică, sările
Să-mi asculţi mustrările,
Cum mă mustră bărbatu
Cu corbaciu seleacu.
Eu-i fac zamă de găină,
El tot sare la pricină.
Eu îi fac zamă de pui,
El sare la bici în cui.
Demineaţa, când mă scol,
Şi-aş voi ca să mă spăl,
Cat în cofă, apă nu-i,
Cana-i cu ***pelin*** *în cui,*
Pelin beu, pelin mânânc,
Pe pelin sara mă culc! [27]

Altă doină, din **Transilvania**, care asemenea ne arată traiul cel plin de întristare şi amărăciune al unei neveste, sună astfel:

Pelin beu, pelin mânânc,
Pe pelin sara mă culc.
Demineaţa, când mă scol,
Cu pelin pe ochi mă spăl! [28]

Tot cam în chipul acesta se plânge şi-un bărbat din **Moldova**, jud. Neamţ, şi iată cum:

Mă muncesc, puică, de-un an
Să fac ***pelinul*** *zahar;*

---

[25] Com. de dl Tud. Pamfile; şi dat. rom. din jud. Suceava, com. Vascani, com. de dl S. T. Chirilean: *Când sunt mulţi pureci în pat, ca să-i stârpeşti, pui* ***pelin*** *în pat şi ei, când le pute a pelin, mor.*

[26] Gh. Rudeanu: ***Leacuri bătrâneşti***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. IX, p. 125.

[27] Din colecţia mea inedită.

[28] Anastasia Leonescu: ***Doine pop. de lângă Surul în Transilvania***, publ. în ***Familia***, an. IX, Pesta, 1873, p. 291.

Pelinul e tot amar.
Pelin beu, pelin mânânc,
Sara pe pelin mă culc;
Demineaţa, când mă scol,
Cu pelin pe ochi mă spăl.
Cat în cofă, apă nu-i,
Sticla-i cu pelin în cui.
De-un amar şi de-un pelin
Sufleţelul meu e plin.[29]

Iară o doină din părţile ungurene sună astfel:

Peline, dragă peline,
Amară-i frunza de tine,
Aşa-i şi inima-n mine,
Amară dup' oarecine.
Şi peline, dragă peline,
Amaru-i tuleu tău,
Aşa-i şi sufletul meu
Amărât şi chinuit
După cine am iubit.[30]

Când doi tineri, o fată şi-un fecior, se iubesc, iar mama fetei se-mpotriveşte acestei iubiri, mustrându-şi fiica, iubitul acesteia nu o dată o învaţă ce să facă să nu fie mustrată, zicându-i:

Auzit-am, mândră, eu
Că pe tin' te poartă rău
Dacă-i mândră, treab' aşa
Spune tu la maica ta:
Să-ngrădească uliţa
Tot cu lin şi cu pelin,
Noi să nu ne întâlnim,
Numai sâmbăta o dată,
Duminica ziua toată,
Cele zile-arareori,
Într-o zi de nouă ori.[31]

Sau:

Spune, mândră, maică-ta
Să-ngrădească uliţa
Tot cu lin şi cu pelin,
Ca noi să nu ne-ntâlnim
Numai sâmbăta o dată,
Duminica ziua toată
Şi lunea arareori
Într-o zi de nouă ori.[32]

Iar dacă se-ntâmplă ca fata să fie silită şi măritată contra dorinţei şi voinţei sale, atunci aceasta, adresându-se maicii sale, îi zice:

Eu mă duc, maică, de mâne,
Inima ţie-ţi rămâne,
Strânge-o bine şi o leagă
Cu trei firi de cipcă neagră
Şi-o îngroapă în grădină
*Lângă **iarba-cea-pelină**,*
Cară-i apă cu gura,
Trage-i vânt cu mâneca,
Şi de vezi că veştezeşte
Nu mai trage-a mea nădejde.[33]

---

[29] ***Şezătoarea***, vol. II, p. 223.
[30] ***Şezătoarea***, vol. VII, p. 165.
[31] Grigore Sima: ***Cântece pop. din Ardeal***, publ. în ***Convorbiri lit.***, an. XV, p. 231-232.
[32] Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de dl B. B. Iosof; cf. şi Mândrescu: **Literatura**, p. 87.
[33] Teodor Daul: ***Doine pop. din Somoschieşiu, comitat. Aradului***, publ. în ***Gazeta poporului***, an. IV, Timişoara, nr. 13, p. 3.

Mai departe, e ştiut de fiecare că **pelinul** e o plantă foarte amară, iară după credinţa românilor, una dintre cele mai amare plante câte le cunosc ei. Prin urmare, poporul nostru, care multe şi nenumărate neajunsuri, neplăceri, nevoi, batjocuri şi maltratări a avut să sufere din partea străinilor, n-a ştiut, nici n-a putut afla altă plantă mai amară cu care să asemeneze casa străinului, ca **pelinul**.

Amar e pelinul ..., oftează el la diferite ocaziuni, când vede că cupa amărăciunii şi a întristării i s-a umplut cu vârv, dar mai amară şi pe de-o sută de ori mai amară e casa străinului.

Dar să-l lăsăm mai bine pe dânsul, să ne spuie el în versurile sale cele izvorâte din adâncul inimii, cari pe cât sunt de frumoase, pe atâta sunt şi de duioase, de pătrunzătoare la inimă, ... să ne spuie el singur cum e casa străinului. El suspină, oftează şi cântă:

Frunză verde plop şi salce,
De-ar putea părinţii face
Să nu-şi dea copiii lor
În casa străinilor;
Că casa străinului
*E **frunza pelinului**,*
Casa lui e şindilită
Pe dinluntru otrăvită,
Pe-afară-i unsă cu var
Pe dinluntru cu amar,
Prin fereşti cu floricele
Înluntru-i plină de jele.[34]

Cum e casa străinului, tot aşa e şi mila lui: amară ca **mursa pelinului**. Şi românul, bun la inimă ca puţini alţii şi-ncrezător ca totdeauna, a cugetat în mintea sa că nu e tocmai aşa după cum i-au spus alţii ce fel de poamă bună e străinul, iar după ce a cercat singur şi s-a încredinţat, atunci l-a cuprins o jele mare şi, oftând, a început să cânte:

Eu auzeam din bătrâni,
Că-i tare rău prin străini,
Da eu tot că n-am crezut
Pân' n-am mers şi n-am văzut ...
Că miluţa de la nene
Făguraş dulce de miere,
Şi miluţa de la mamă
Făguraş dulce de poamă,
Da mila de la străin
Ca şi mursa de pelin.
Pelin beu, pelin mânânc
Pe pelin sara mă culc,
Demineaţa, când mă scol,
Cu pelin pe ochi mă spăl.[35]

Şi de i-ai da străinului orişice, şi de i-ai face orişice bine, el tot străin şi nemulţămitor îţi rămâne; şi de te-ai împretini cu dânsul orişicum te-ai împretini, amic sincer şi frate adevărat nicicând nu-l poţi face ...

Căci străinu-i tot străin
Ca şi mursa de pelin;
Dulce-i mursa de zahar,
Dar pelinu-i tot amar
Şi străinu-i tot duşman
Şi la inimă tiran;
N-a fost frate, nici va fi,
Pân' ce lumea va trăi
Şi soarele va luci! [36]

[34] Din colecţia mea inedită.
[35] Din colecţia mea inedită.
[36] Din colecţia mea inedită.

Sau, după cum zice următoarea doină din **Ungaria**:

Peline, mândre peline,
Amară-i frunza din tine ...
Coalea sara, când mă culc,
Pelin beu, pelin mânânc,
Demineaţa, când mă scol,
Cu amar pelin mă spăl.

Pelinu-i fără sămânţă,
Străinu-i fără credinţă.
Străinul să aibă vreme
Tăia-o-ar din mine lemne,
Străinul să aibă mod
M-ar face scară la pod.[37]

Iată în puţine cuvinte cât de bine cunoaşte românul, după atâtea triste experinţe, ce fel de poamă bună e străinul şi cu ce fel de plantă mi-l asemenează el. Şi-apoi? ... Să se mai încreadă cineva orbeşte cuvintelor celor linguşitoare şi dulci la aparenţă ale străinului, în faptă însă mai veninoase şi mai amare chiar şi decât **mursa pelinului**? ... O, nu! ... niciodată! ...

Dar să lăsăm aceasta şi să trecem mai departe.

Sâmbătă sara, înainte de **Duminica-mare** sau **Rusalii**, după credinţa românilor din **Bucovina**, vin din locurile unde au petrecut până atunci **vântoasele**, pe cari le mai numesc ei şi **frumoase** sau **frumuşele**, şi petrec la noi până **luni** după amiaz din săptămâna a doua după Duminica mare, în care zi se duc apoi iarăşi de la noi în locurile de unde au venit.

Vântoasele, **frumoasele** sau **frumuşelele** sunt, după credinţa poporului român din **Bucovina**, nişte fete sau neveste foarte frumoase la faţă, însă foarte rele la inimă. Ele cum vin, cum încep a lua mana de la vaci şi a strica prin aceasta vitele, iară când se duc de la noi, au datină de-a lua cu sine pe toţi oamenii ce n-au ţinut sărbătorile lor, cari sunt **marţi** şi **joi**, după **Duminica-mare** şi **luni**, după amiaz, din a doua săptămână după Duminica-mare. Însă pasiunea lor cea mai mare când se duc e de-a lua pe copiii cei mici cu sine. Deci, româncele din **Bucovina**, ca să nu li se-ntâmple vreo daună sau nenorocire, adună sâmbăta, înainte de Duminica-mare, o mulţime de **pelin** şi **odolean**, lat. Valeriana officinalis L., cu cari plante spun ele că se apără apoi atât pe sine, pe bărbaţii şi pruncii lor, cât şi pe vacile mulgătoare, de aceste fiinţe rele.

Modul cum se apără e următoriul: iau mai multe rămurele de **pelin**, dintre cari o parte le leagă şi mai cu samă pruncilor la cheutoarea cămeşii, iară o parte o pun şi o poartă în sân, atât când vin, cât şi atunci când se duc **vântoasele** de la noi. Iară pe vacile mulgătoare, înainte cu vreo câteva oare de sosirea acestor fiinţe, le ung peste tot corpul şi mai ales la pulpă cu **pelin** şi **odolean**. Făcând aceasta, cred româncele noastre că sunt deplin scutite de aceste fiinţe mitologice, că în urma aceasta **vântoasele** nu se pot nicidecum apropia de oameni şi de vacile cele mulgătoare ale acestora ca să le facă vreun rău.

Dacă n-ar fi **pelinul** şi **odoleanul**, atunci, după credinţa românilor bucovineni, vântoasele sau frumoasele, cum sosesc la noi, ar lua mana de la vaci, iară când se duc de la noi, ar lua mai pe toţi pruncii cei mici şi i-ar duce cu dânsele. Din cauza acestor plante însă, dacă oamenii le poartă când e de purtat, la cheutoarea cămeşii şi în sân, iară pe vaci le ung cu dânsele, **vântoasele** nu sunt în stare să le facă nici cel mai mic rău sau daună. De aceea, vântoasele, când se-nvârtesc prin aer şi joacă, se plâng ne-ncetat asupra acestor două plante, zicând:

- *Dacă n-ar fi **pelin** şi **odolean**, noi multe am face în lumea aceasta, dar din pricina acestor*

[37] Din colecţia mea inedită.

două ierburi, noi nu putem face ceea ce dorim şi cum dorim! [38]

Românii din **Moldova**, jud. Tecuci, se culcă în ziua de **Sfredelul-Rusaliilor** cu **pelin** sub cap, iară a doua zi îl poartă în brâu ca pe nimene să nu-l apuce **rusaliile**. Tot în acest judeţ există credinţa că **pelinul** de la **Rusalii**, uscat, este bun de afumat acela despre care se crede că poate e apucat de **rusalii**.[39] În jud. Covurlui din **Moldova**, în noaptea spre **Rusalii**, oamenii nu se culcă afară pe prispă de frica **ielelor**, iar a doua zi, tot din această cauză, toată ziua poartă **pelin** la brâu.

În jud. Bacău, în aceeaşi zi, se pune **pelin** la brâu şi se poartă toată ziua, iar noaptea fetele îl pun la cap şi în aşternut. În jud. Suceava, fetele mai pun **pelin** şi în vin, pe care îl beu apoi, cu gust ca să le fie de folos.[40] În jud. Iaşi e datină ca înspre Rusalii, sara, numaidecât să se puie **pelin** sub cap, căci altfel **rusaliile** descopăr casa şi te iau.

În ziua de **Rusalii** însă se pune **pelin** la brâu şi se poartă toată ziua, iar noaptea se pune la cap şi în aşternut.[41] Mai tot aşa se-ntrebuinţează **pelinul** în ajunul şi în ziua de Duminica-mare sau Rusalii şi-n alte părţi ale **Moldovei**. Iată ce ne spune în privinţa aceasta dl Gh. Ghibănescu:

*Întrebuinţarea **pelinului** e generală la români. Credinţa legată de întrebuinţarea **pelinului** e aceasta: sunt feriţi de rele acei cari pun **pelin** la Rusalii.*

*Sâmbătă sara, după ce sfinţeşte soarele, care mai de care se îngrijeşte ca să-şi procure **pelin**, care îl pun în aşternut, pe pernă, pe sub pernă, pe lângă cap, pe sub trup, la picioare. Dorm în **pelin** toată noaptea, căci cred că sunt feriţi de rele, căci **rusaliilor** mirosul de **pelin** nu le place şi aşa fug. Iar astăzi, când credinţa veche începe a se clăti şi a se împuţina, se crede că nu rusaliile, ci **puricii**, neplăcându-le mirosul de **pelin**, fug şi nu-i supără toată vara.*

*A doua zi desdemineaţă iau **pelin** de unde găsesc şi-l pun **smoc** la brâu, mai ales copiii, ca aşa să **nu fie luaţi de rusalii**. Pelinul fiecare îl ţine apoi toată ziua.*[42]

În **Muntenia**, jud. Ialomiţa, în noaptea spre Rusalii, pun fetele **pelin** la cap, anume ca să nu le doară capul. Cu **pelin** de acesta se afumă apoi oamenii când îi doare capul, pentru ca să le treacă durerea.

Tot în jud. Ialomiţa este datină ca în ziua de Rusalii să se puie **pelin** la uşă, la icoane, la fereastă şi în toate părţile, ca să fie cei de casă păziţi de **rusalii**.[43]

În jud. Vâlcea este datină ca în ziua de **Rusalii** să se puie **pelin** prin casă, în credinţă că pier **puricii**. Iară în ziua de **Rusalii** se poartă **pelin** subt brâu, în credinţă că cel ce face aceasta este apărat de **şoimane**.[44]

---

[38] Dat. şi cred. rom. din Igeşti, dict. de Ilie Frunză; şi a celor din Siret, dict. de Ioana Lipaş.

[39] Com. de dl Tud. Pamfile.

[40] Com. de dl Art. Gorovei.

[41] *Şezătoarea*, vol. VI, p. 49.

[42] ***Rusaliile sau ruliile***, publ. în ***George Lazăr***, an. I, Bârlad, 1887, p. 144; şi com. de dl Art. Gorovei: *În ziua de **Rusalii**, înainte de răsărita soarelui, se pune **pelin** în aşternut ca să se sparie **puricii**.*

[43] Com. de dl Art. Gorovei.

[44] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel; cf. şi dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57: *În Bucureşti, înainte de Rusalii, umblă ţigăncile pe stradă şi strigă de vânzare: „**Pelin** verde de Rusalii, **pelin**", fiindcă este credinţa că cine ţine în casă **pelin** în ziua de Rusalii sau îl poartă la brâu, în cap, ori la ureche, sau pune foile prin paturi, aşternuturi, fug toate boalele de el, toţi puricii, moliile şi ploşniţele.*

În unele părţi din **Banat** este datină ca în sara spre **Sân-Georgiu** să se descânte **pelin, leuştean** şi **boz,** iar după ce plantele acestea se descântă, se pun în staul la picioarele vitelor şi ale oilor, anume ca să nu li se ieie laptele şi să nu li se-ntâmple vreun rău oareşicare.[45] Iară în ziua de **Rusalii** se poartă **pelin** în sân ori în brâu, spre a fi ferit de vătămarea **rusalelor.**[46]

Româncele din alte părţi ale **Banatului** cred că **pelinul** are putere apărătoare în contra unor fiinţe rele, precum sunt bunăoară **halele.**

Româncele din aceste părţi, în 21 april după amiaz, adică după ce bărbaţii lor s-au însoţit, au ales oile mulgătoare şi le-au trimis la stână peste vară, fac un fel de untură pe care o numesc ***untură de oi***, pe dosul unui scaun sau pe o scândură curată, şi, învălind-o într-un petic de pânză, o trimit apoi la păcurari ca să aibă pe la apunerea soarelui, pentru că atunci se pornesc fărmăcătoarele ca să ieie laptele de la oile neunse şi tocmai în sara acestei zile începe puterea **halelor** şi relelor asupra oilor.

Untura aceasta cu care ung păcurarii oile mai nainte de a se porni **halele** o fac ele din nişte obiecte adunate în decursul anului trecut, şi anume: din **untură de porc negru,** tăiat până la cântatul cocoşului în noaptea de **Sânt Ignat** (20 decembrie) iară untura e de lângă inimă, netopită, care, sărându-se, se învăleşte cu marginile înlăuntru, se leagă cruciş şi se afumă în coş; mai departe se face din nişte plante rupte sara, înainte de **Todorusale** (a 25-a zi între Paşti şi Rusalii), uscate şi sfărmate mărunt şi amestecate cu tămâie şi untură de porc.

Plantele ce le întrebuinţează la compunerea acestei unturi sunt următoarele: **ai, arieu, boz, leuştean, pelin, scai** sau **scăiete-mare** şi frunze de **salce** sau **mâţe.**

Unele dintre aceste plante se cred a fi cu însuşiri bune şi, pentru aceasta, prin uns, oile trebuie să fie sporitoare, să aibă mult lapte, să-l ţină şi să fie sănătoase; altele iarăşi au putere de a mâna **halele** şi toate relele de la turmă şi a o păzi. Plantele cu însuşiri bune sunt următoarele:

Salcea, lat. Salix caprea L., care se prinde şi creşte uşor şi are ramuri multe; aşa şi oile să conceapă uşor şi să aibă mulţi mniei;

Scaiul, numit altmintrelea şi **scăiete-mare** şi **turcos,** iară în Bucovina **spinul-voinicului** sau **spin-voinicesc,** care e încins cu brâu de apă, adică la noduri, la închieturile frunzelor conţine picături de roauă şi de ploaie şi creşte în orice pământ slab; aşa şi oile să ţină umezală de mană şi să aibă lapte din orişice păşune;

Leoşteanul sau **leuşteanul,** lat. Levisticum officinale Koch., care e o plantă răsărită în urma luceafărului, făcută din feciorul **Leoştean**[47]; precum luceafărul luminează şi străluce totdeauna, aşa şi oile să ţină lapte mult.

Plantele cu putere amânătoare sunt:

Aiul, numit în Bucovina **usturoi,** lat. Allium sativum L., în contra strigoilor;

Arieul sau **laptele-cânelui,** lat. Euphorbia Cyparissias L., care are mult suc ca şi laptele, dar veninos, e în contra fărmecătoarelor ca să ieie laptele de la **arieu;**

Bozul, lat. Sambucus ebulus L., şi **pelinul,** în contra **halelor** şi a altor fiinţe rele, cari,

---

[45] Sim. Mangiuca: *Calendar* pe an 1882, luna Prier, şi pe an 1883, luna mai.

[46] *Idem de eadem*: ***Sărbătoarea Rusaliilor.***

[47] At. M. Marienescu: **Seran şi Zoran; Serilă, Mezilă şi Zorilă,** *două poveşti pop.*, Pesta, 1873.

neputând suferi mirosul acestor plante, nu se pot apropia nicidecum de turmă.[48]

Mai departe, tot din cauză că **pelinul** e apărător de multe fiinţe rele, îndătinează romăncele din **Bucovina** a face dintr-însul şi mături cu cari mătură apoi casele, crezând şi zicând că, dacă fac aceasta, nici un rău nu se poate apropia de case, ci din contră, toate relele se scot şi se aruncă prin aceasta afară. Iar românii din **Moldova**, jud. Suceava, com. Broşteni, obişnuiesc a purta în timpul **holerei** la cheotoarea cămeşei **struţ** (bucheţel) de **pelin**, pe care îl moaie în orice băutură şi a bea ca să fie scutiţi de **holeră**.[49]

În fine voi să mai amintesc şi aceea că de familia **pelinului** se mai ţin încă şi următoarele plante cunoscute românilor după nume, şi adică:

Lemnul-Domnului, lat. Artemisia Abrotanum L.

Măturica sau **năfurica**, lat. Artemisia annua L.

Pelinul, lat. Artemisia austriaca Jacq.

Pelinul-de-câmp sau **pelinul-nemirositor**, lat. Artemisia campestris L.

Tarhonul, lat. Artemisia Dracunculus L.

Peliniţa, lat. Artemisia pontica L.

Pelinariţa, pelinul-nebun sau **pelinul-negru**, lat. Artemisia vulgaris L.

Pelinul-de-mături sau **pelinul-de-pureci**, numit altmintrelea şi **pelin-prost**, lat. Artemisia scoparia W. et Kit.[50]

Despre **lemnul-Domnului, măturică** sau **năfurică, tarhon** şi **peliniţă** vom vorbi îndeosebi. Iar cât despre **pelinul-prost** amintesc aici numai atâta, că dintr-însul fac sătenii mături de măturat casele.[51]

[48] At. M. Marienescu: *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, p. 238.

[49] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57.

[50] Cf. şi Panţu: **Plantele**, p. 210.

[51] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 57: *Cu măturiţă de **pelin-de-mături** mătură femeile la ţară ca să piară **puricii**.*; şi com. de dl Art. Gorovei.

347. Peniţa
(Myriophyllum spicatum L.)

203

Peniţa
(Myriophyllum spicatum L.)

Peniţa, numită în Ţara-românească: Brădiş, Brădiş-galbăn, Mălură, Mălura-bălţii şi Molura-bălţii, iară în Moldova: Prisnel şi Prâsnel?) este o plantă de apă, care creşte prin apele cele adânci, precum şi prin celea stătătoare şi lin curgătoare. Ea înfloreşte din luna lui Iunie şi până în August, are flori alburii şi frunze asemenea unor penişoare sau cetine de Brad, de unde se vede că-i apoi şi numirile de Peniţă şi Brădiş.

Peniţa sau Malura, după cât ştiu eu până acuma, nu se'ntrebuinţează la nemică. Figurează însă mai adeseori în fruntea a o samă de cântece poporane de cuprins vesel.

Iată un astfel de cântec poporan din Ţara românească, com. Pribeşti:

Şi-o foiţă ca mălura,
Fetelor, mânca-v'aş gura,
Nu la toate, ci la una

I. Panţu: Plantele p. 211; - vezi şi doinele reproduse mai la vale.

Peniţa, numită în Ţara-românească: **brădiş**, **brădiş-galbăn**, **mălură**, **mălura-bălţii** şi **molura-bălţii**, iară în Moldova: **prisnel** şi **prâsnel**[1], este o plantă de apă, care creşte prin apele cele adânci, precum şi prin celea stătătoare şi lin curgătoare. Ea înfloreşte din luna lui iunie şi până în august, are flori alburii şi frunze asemenea unor penişoare sau cetine de **brad**, de unde se vede că-i [vin] apoi şi numirile de **peniţă** şi **brădiş**.

Peniţa sau **mălura**, după cât ştiu eu până acuma, nu se-ntrebuinţează la nemică. Figurează însă mai adeseori în fruntea a o samă de cântece poporane de cuprins vesel.

Iată un astfel de cântec poporan din **Ţara-românească**, com. Pribeşti:

Şi-o foiţă ca mălura,
Fetelor, mânca-v-aş gura,
Nu la toate, ci la una

[1] Panţu: **Plantele**, p. 211; vezi şi doinele reproduse mai la vale.

Pe care mi-o cheamă Lina.
Fetelor, mânca-v-aş gura,
Nu la toate, ci la una
La care-mi dă mie mâna
Şi-mi face din deal cu mâna.[2]

Un alt cântec, tot din **Ţara-românească**, în fruntea căruia se află **mălura**, sună precum urmează:

*Foicică de **mălură**,*
Drag îmi e la băutură
Cu voinici de-adunătură,
Cu voinici de sama mea
Că mă scapă din belea.[3]

În fine, al treilea cântec, probabil că tot din **Ţara-românească**, sună astfel:

*Foaie verde şi-o **mălură**,*
Am un pom în bătătură,
Poame face, ori nu face,
Că deloc nu se mai coace.[4]

O altă plantă, care nu numai că se ţine de familia **peniţei** şi creşte prin aceleaşi locuri, ci are chiar şi aceleaşi numiri, e Myriophyllum verticillatum L.[5]

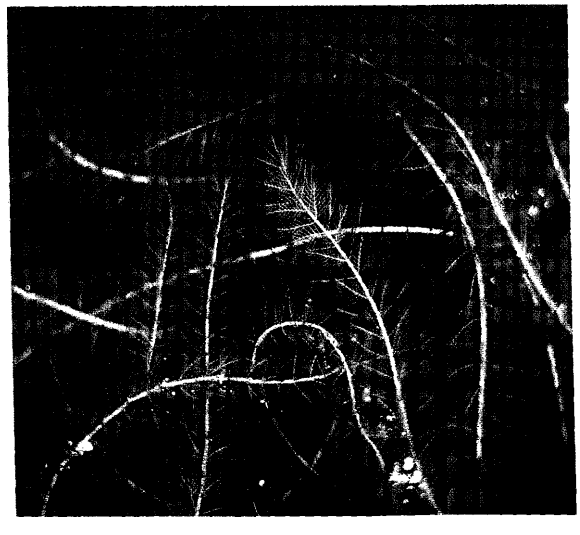

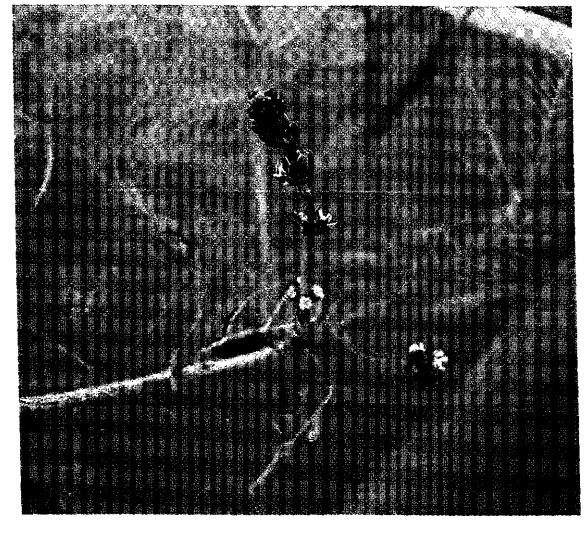

[2] Tocilescu: **Materialuri folkloristice**, vol. I, p. II, p. 914.
[3] ***Columna lui Traian***, an. VIII, p. 248.
[4] Com. de dl Art. Gorovei.
[5] Panţu: **Plantele**, p. 211.

348. Pepănaşul sau Pepenia

(Trifolium arvense L.)

Pepănaşul. 257

(Trifolium arvense L.)

Pepănaşul e un fel de trifoiu, care creşte în formă de tufuşoară prin ţarinele, viile şi păşunile de prin locurile năsipoase şi sterile şi care înfloreşte în luna lui Iunie, Iulie şi August. El se mai numeşte în Bucovina încă şi Papanaş, Păpănaş, Pepenel pl. Pepenei, Pepenică, Pepenie, Pepenăriţă şi Pepeniţă; în Moldova: Papanaş şi Motocel pl. Motocei 2). în Oltenia: Mieluşel 3) iară în Transilvania: (Capul şerpelui, Cherucră, Chercură pl. Chercuri, Ciucurel pl. Ciucurei, Coada-mâţei şi Mâţişor pl. Mâţişori. 4)

Românele din unele părţi ale Bucovinei au datină de-a presura planta aceasta pentre straturile cu pepeni (crastaveţi), când încolţesc slobod vitele anume ca pepenii

1). Dat. Rom. din Calafindeşti, Cacica, Poieni, distr. Siret, a celor din Pârteştii-de-sus, Frătăuţul-vechiu, Gălăneşti, Crasna şi Ciudei; — vezi şi Pantu: Vocab. p. 48. —

2). Pantu: Vocab. p. 48; — Brândză: Limba bot. publ. în op. cit. p. 228.

3). Pantu: Vocab. p. 48.

4). Porcius: Flora p. 205; — Pantu: Vocab. p. 48. ms. supus Academiei române spre premiare.

Pepănaşul e un fel de **trifoi,** care creşte în formă de tufuşoară prin ţarinele, viile şi păşunile de prin locurile năsipoase şi sterile şi care înfloreşte în luna lui iunie, iulie şi august. El se mai numeşte în Bucovina încă şi **papanaş, păpănaş, pepenel** pl. **pepenei, pepenică, pepenie, pepenăriţă, pepeniţă** şi **motănaş**[1]; în Moldova: **papanaş** şi **motocel** pl. **motocei**[2]; în Oltenia: **mieluşel**[3], iară în Transilvania: **capul-şerpelui, cherucră, chercură** pl. **chercuri, ciucurel** pl. **ciucurei, coada-mâţei** şi **mâţişor** pl. **mâţişori**[4].

[1] Dat. rom. din Calafindeşti, Cacica, Poieni, distr. Siret, a celor din Pârteştii-de-sus, Frătăuţul-vechi, Gălăneşti, Crasna şi Ciudei; vezi şi Panţu: **Vocab.**, p. 48.

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 48; Brândză: *Limba bot.*, publ. în *op. cit.*, p. 228.

[3] Panţu: **Vocab.**, p. 48.

[4] Porcius: **Flora**, p. 205; Panţu: **Vocab.**, p. 48; *ms.* supus Academiei române spre premiere.

Româncele din unele părţi ale **Bucovinei** au datină de-a presura planta aceasta pintre straturile cu **pepeni** (crastaveţi), când aceştia slobod viţele, anume ca **pepenii** să înflorească şi să **lege** bine, pentru că **pepeniţa**, după spusa lor, este foarte roditoare.[5]

Alte românce, tot din **Bucovina**, când văd că **floarea pepenilor** e **stearpă**, presădesc **papanaşi** pe la **Sânziene** (24 iunie) pintre **pepeni**, în credinţă că, făcând aceasta, **pepenii** rodesc mai bine şi se fac mai graşi.[6]

Şi iarăşi altele rup **motocei**, adică **bubuşlui** de **pepeniţă**, şi-i aruncă pintre straturile cu **pepeni** când aceştia înfloresc, în credinţă că, făcând-o aceasta, **pepenii leagă** cu mult mai bine şi că nu se fac **hăroşi**, adică buboşi sau buburuzoşi şi strâmbi, ci drepţi şi curaţi.[7]

Româncele din unele părţi ale **Moldovei**, jud. Suceava, culeg **papanaşi** în **zile de dulce**, şi anume când e **lună veche**, şi atunci îi pun pintre straturile cu **pepeni** când aceştia nu rodesc cumsecade, menindu-i ca să facă atâta roadă, câtă frunză au **papanaşii**.[8]

Din spusa tuturor românceIor din **Bucovina**, precum şi din cele arătate până aicea, rezultă că numirea de **papanaş, păpănaş, pepănaş, pepenel, pepenică, pepenie, pepenăriţă** şi **pepeniţă** a acestei plante îi vine de la datina românceIor, atât a celor din **Bucovina**, cât şi a celor din **Moldova**, de a o presădi sau a o presura pintre **pepeni**, anume ca aceştia să **lege** şi să rodească mai bine, precum şi ca să fie cât se poate de graşi şi de curaţi.

Iar cea de **capul-şerpelui, ciucurel, motănaş, mieluşel, motocel, mâţişor** şi **coada-mâţei** îi vine de la puful cel foarte fin şi moale cu care e de jur-împrejur învălită floarea sa.

De unde îi vine însă numirea de **cherucră** şi **chercură**, până acuma nu-mi e cunoscut.

În fine, mai e de amintit încă şi aceea că la românii din **Transilvania** se află următoarea legendă despre **ciucurei**:

*Zice că la începutul lumii toate florile erau adunate într-un singur loc, numit **câmpul cu flori**. Şi câmpul acela era aşa de frumos, că cine-l vedea, murea de dorul florilor ce se aflau într-însul, pentru că nime nu le putea smulge şi lua de-acolo.*

*Un fecior însă, care ştia foarte bine zice în fluier, luându-şi într-o zi fluierul său şi mergând până aproape de **câmpul cu flori**, cum a simţit că-l apucă dorul, îndată a şi început a zice din fluier, vărsându-şi tot dorul într-însul, astfel că n-a murit, ci dimpotrivă, întărindu-se, a smuls vreo câteva floricele şi le-a adus pe locurile oamenilor.*

*Între florile smulse, cele mai multe erau **ciucurei** şi toţi erau verzi. Mai pe urmă însă începură a se certa întreolaltă pentru întâietate.*

Dumnezeu, văzând că se ceartă şi nu se mai împacă, le-a despărţit şi totodată a dat fiecărei flori şi câte-o coloare deosebită.

Şi de-atunci ciucureii au o floare şi-o coloare cu totul deosebită de a celorlalte flori.[9]

---

[5] Dat. rom. din Frătăuţul-vechi, dict. de Ilinca Buzilă.

[6] Dat. rom. din Pârteştii-de-sus, dict. de Saveta Fierariu şi Domnica Iuga; a celor din Cacica, dict. de Dochiţa Vasiliniuc.

[7] Dat. rom. din Gălăneşti, dict. de Carp Mitencu.

[8] Com. de dl Art. Gorovei.

[9] Dict. de Eva Şandru, din Viştea inferioară, Transilvania.

*

Cotocelul (= păpănaş) se adună în **Sânziene** şi e bun de orice boală, în amestec cu alte buruiene. **Cotoceii** se pun prin **castraveţi** ca să rodească, în ziua de **Sânziene.**[10]

*

Cotoi = păpănaş, Trifolium arvense L.[11]

*

Flocoşei = motocei = pepeniţă[12]**; pepeniţă**[13].

[10] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[11] Vezi *Şezătoarea*, vol. VI, p. 25; şi com. de dl Art. Gorovei: *În Moldova se numeşte pepeniţă.*; vezi şi art. despre **Pepene**.
[12] Tud. Pamfile, I, p. 68.
[13] *Şezătoarea*, VIII, p. 10.

101

Pepenele.

(Cucumis sativus L.)

Pepenele se numeşte în Moldova, ca şi-n Bucovina, Pepene; în Ţara-românească şi-n Transilvania însă: Castravete, Castravel, Crastavete şi Crastavel[1] în Banat: Crăstăvete şi Cucumăr[2] iară în Crişana: Scărtăveţ, pl. Scărtăveţi[3].

Româncele, cari voesc să aibă Pepeni sau Castraveţi mulţi şi cât se poate de frumoşi şi de graşi, caută ca să-i pue în pământ totdeauna la luna plină şi anume într'o zi de dulce sau de frupt, nici când însă la lună nouă şi într-o zi de sec sau de post, căci în cazul din urmă ei nu rodesc, ci fac numai floare, iar

1. Pantu: Vocab. p. 13; - B. P. Hasdeu: Limba slavica la Români până la an. 1400. publ. în Traian an. I. Bucuresti 1869. № 43. p. 171: „Pepenele în România se numêsce Castravel sau Crastavel dela grec. Καστραβέτζου.

2). Pantu: Vocab. p. 13; - En. Hodoş: Cântece cătăneşti p. 46.

3). M. Pompiliu: Graiul publ. în Convorbiri lit. cl. p. 1017: „Scărtăveţi = crastaveţi."

349. Pepenele
(Cucumis sativus L.)

Pepenele se numeşte în Moldova, ca şi-n Bucovina, **pepene**; în Ţara-românească şi-n Transilvania însă: **castravete**, **castraveţ**, **crastavete** şi **crastaveţ**[1]; în Banat: **crăstăvete** şi **cucumăr**[2]; iară în Crişana: **scărtăveţ** pl. **scărtăveţi**[3].

Româncele, cari voiesc să aibă **pepeni** sau **castraveţi** mulţi şi cât se poate de frumoşi şi de graşi, caută ca să-i puie în pământ totdeauna la luna plină şi anume într-o zi de dulce sau de frupt, nicicând însă la lună nouă şi într-o zi de sec sau de post, căci în cazul din urmă ei nu rodesc, ci fac numai floare, iar dacă şi rodesc, se fac amari.[4]

---

[1] Panţu: **Vocab.**, p. 13; B. P. Hasdeu: ***Limba slavică la români până la an. 1400***, publ. în ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, nr. 43, p. 171: ***Pepenele în România se numeşte castraveţ sau crastaveţ***, de la grec. *Καστραβέτζου*.

[2] Panţu: **Vocab.**, p. 13; En. Hodoş: **Cântece cătăneşti**, p. 46.

[3] M. Pompiliu: ***Graiul***, publ. în ***Convorbiri lit.***, *cit.* p. 1017: ***scărtăveţi = crastaveţi***.

[4] Dat. şi cred. rom. din Bucovina; a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; a celor din Ţara-românească, vezi C. Gherghinescu: ***Superstiţii din jud. Mehedinţi, com. Grozeşti***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. III, Fălticeni, p. 120: *Seminţele de **castraveţi** trebuie puse în zi de dulce în pământ, căci punându-se în zi de post, se fac*

Zilele cele mai potrivite şi totodată mai întrebuinţate pentru punerea **pepenilor** sunt **Moşii**, adică **Sâmbăta Moşilor** sau sâmbăta **Duminicii mari** şi **Sfântul Onufrei**, 12 iunie.[5]

Dacă cu toate acestea se-ntâmplă ca **pepenii** să-nflorească dar să nu rodească, atunci se crede şi se zice că e bine a strânge floarea lor duminică demineaţă, când se află preotul în biserică, şi mustrând-o de ce nu rodeşte, a o bate c-un băţ în răscrucile drumului, că apoi vor rodi.[6]

Tot spre scopul acesta, pentru ca **pepenii** să rodească şi să fie cât se poate de frumoşi, se strânge **pepenie** sau **pepeniţă**, lat. Trifolium arvense L., şi sâmbătă sara, înainte de-a se toca de vecernie, se pune sub frunzele pepenilor, pintre rânduri.[7]

O samă de romînce din **Ţara-românească**, jud. Teleorman, însă, voind ca să rodească **castraveţii**, după cum îi numesc ele, leagă la crengile lor **coinăcele** de **cotoi**.[8]

Făcându-se acestea, se crede că **pepenii** sau **crastaveţii** vor rodi şi vor fi în belşug.[9]

Rodind şi crescând mari, **pepenii** se mânâncă atât verzi, cât şi muraţi.

Verzi se mânâncă ori cu sare şi cu muşdei, ori ca salată cu oţet şi cu **ceapă**.

Pepenii verzi se **tocănează** mărunt, adică se taie fălioare, se amestecă cu **ceapă**, cu **mărar** şi cu **usturoi**, se pune într-înşii sare şi borş, dacă lipseşte oţetul şi moarea, şi astfel se mânâncă apoi ca **salamură**. **La murat** se pun **pepenii** în trei feliuri şi anume: întâi, simplu, adică în apă curată de izvor, sărându-se şi puindu-se pintre dânşii numai vreo câteva fire tinere şi curate de **mărar**, precum şi vreo câteva rămurele cu frunze de **stejar**; al doilea: în oţăt, dacă se-ntrebuinţează oţăt în loc de apă. Şi în fine, al treilea: puindu-se pintre dânşii fel de fel de legume, precum: **mărar**, **ţălină**, **usturoi**, **ardei**, **morcovi** şi **fasole** fierte, frunze de **stejar** şi de **vişin**.

Pepenii astfel muraţi se numesc în genere, şi mai ales în Bucovina, **murături** sau **cornişoare**. E încă totodată de-nsemnat că pentru **murături** se-ntrebuinţează de comun **pepenii** cei mai mărunţei şi mai frumoşi, pe când, dacă se murează simplu, se-ntrebuinţează amestecaţi mici cu mari. Poporul de la ţară mânâncă **pepenii** mai cu samă în zile de sec sau de post.

De multe ori un singur **pepene** sau **castravete** murat şi o bucăţică de mămăligă rece constituie nutremântul ţăranului.

Ba, o samă de fete tratează adeseori chiar şi pe iubiţii lor cu **salamură** de **pepeni**, după cum se poate vedea aceasta şi din următoarea doină din **Transilvania**, ţinutul Săliştii:

Ionaş, gură de caş,
Hai la noi să-ţi dau sălaş!
- Dar de cină ce mi-i da?

---

crastaveţii amari.; M. Timuş: ***Superstiţii din Ţara Românească, jud. Ilfov, com. Maia***, publ. în ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 154: ***Castaveţii să nu-i pui în pământ miercuri ori vineri, că ies amari.***

[5] Dat. rom. din Bucovina.

[6] Dat. şi cred. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei; cf. şi ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 191: *Când **pepenii** (castraveţii) au floare multă şi nu rodesc, strânge floarea duminică demineaţă, când e popa în biserică, şi bate-o c-un băţ în răscrucile drumului şi atunci vor rodi.*

[7] Dat. rom. din Bucovina şi a celor din Moldova, com. de dl Art. Gorovei. Dar despre datina aceasta să se vadă mai pe larg articolul despre **păpănaş**.

[8] **Cotoiul**, care, după cum ne spune autoriul acestor şire, e o buruiană cu flori rotunde şi păroasă, e aceeaşi plantă care în Bucovina şi Moldova se numeşte **pepeniţă** sau **păpănaş**, lat. Trifolium arvense L.

[9] Cred. rom. din Bucovina, Moldova şi Ţara Românească; vezi şi ***Şezătoarea***, vol. VI, p. 25.

Crastaveţi ca iedera,
Ba găină pipărată,
Gură dulce câteodată,
Gură dulce când şi când,
Dracu-a mai îmbla plângând![10]

Precum şi dintr-o variantă a acestei doine, tot din **Transilvania**, şi anume din ţinutul Năsăudului, care sună precum urmează:

- Măi bădiţă Ionaş!
Vină luni să-ţi dau sălaş!
- Da de cină ce mi-i da?
- Crastaveţi ca iedera
Crastaveţi muiaţi în roauă
Şi un pat cu perini noauă.
Patul e de lemn de vie,
De-i fi om de omenie,
Ţi l-oi da, bădiţă, ţie.[11]

E de observat însă că cei ce mănâncă **pepeni**, şi mai ales verzi, nu e bine să beie apă după dânşii, că **li se apleacă**.[12] **Pepenii** însă sunt buni nu numai de mâncat, ci şi de leac.

Aşa **vrejul** sau **viţele** şi **cârceii** de **pepeni**, strânşi în **Ziua Crucii**, sunt foarte buni pentru **durere de pântece** sau pentru **cârceii de stomac**. Se fierb în vin alb vechi şi zama ce iesă dintr-înşii se bea.[13] Pentru **păr** la deget, se vâră degetul şi se ţine o noapte într-un **castravete murat**[14] sau se leagă **părul** cu un **castravete** murat.[15] **Castraveţi** muraţi (acri), prăjiţi cu untdelemn, se pun calzi la **udmă**, ca să dea înapoi. Ca să se liniştească **durerea de cap** în timpul frigurilor, se taie un **castravete** în două şi se pune câte o jumătate la tâmple.

Zama de frunze pisate se stoarce şi se pune la rănile vitelor, când au viermi.

Moarea de pepeni se bea de curăţenie, câte un pahar, pe inima goală.[16]

Zama de castraveţi alungă şi **setea**.

Castravetele, mirosindu-l, delatură **lâncezimea**.

Castravetele, ţinut în gură, curăţeşte eventualele **bube de pe limbă**.

Castravetele, pus pe rane, stoarce puroaiele şi le vindecă.

Sămânţa de castraveţi, fiartă cu lapte de femeie, delatură **aprinderile de creieri**.[17]

---

[10] Com. de dl B. B. Iosof.

[11] Din colecţia mea inedită.

[12] *Şezătoarea*, vol. VI, Fălticeni, p. 25.

[13] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei; dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 29: *Cârceii fierţi cu vin alb vechi se beu pentru durere de pântece.*; G. Coşbuc: *Analogia în medicină*, publ. în *Albina*, an. VIII, p. 232: *Grozavele dureri de burtă, numite cârcei, fiindcă te încârceieşti de durere, se vindecă cu zamă de cârcei, fie de ce-o fi, de castravete, de hamei, de viţă-de-vie, de curpeni, de fragi, numai cârcei să fie, atâta putere are numele.*

[14] Dat. rom. din Mihăileni, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 29.

[15] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.

[16] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 29-30.

[17] V. Rebrean: *Med. pop. rom.*, publ. în *Ungaria*, an. II, p. 91.

Tot cu **pepeni** sau **castraveţi** se vindecă şi **trânjii** (hemoroidele) în următoriul chip: se adună **curpene** de pepeni şi cu **hrean**, se fierb bine cu apă, se toarnă într-un ciubăr şi apoi bolnavul ce sufere de **trânji** se aşază cu şezutul deasupra ciubărului, astfel ca să-l ajungă aburii. Făcând aceasta de mai multe ori, se vindecă.[18]

Din **castraveţi** se scoate şi un fel de apă, care e foarte bună pentru oamenii ce au **pistrui** şi **pete pe obraz**. E de ajuns să se spele cu apă de-aceasta de trei ori la trei sferturi de lună şi petele dispar.[19] Cu zamă de **castraveţi** bătrâni se spală pe obraz mai ales fetele şi nevestele cele tinere, pentru **pârleală**, anume ca să se facă pielea albă.[20]

În fine, cu **castraveţi** se alungă şi ploşniţele din casă. Pentru scopul acesta se freacă cu ei, la trei sferturi de lună, pe la crăpăturile podelelor, şi ploşniţele, făcându-se aceasta, fug.[21]

Câteodată figurează **castravetele** şi-n fruntea unor doine poporale.

Aşa o doină poporală de dragoste din **Moldova** sună precum urmează:

*Foaie verde **castraveţi**,*
Marie cu ochii verzi,
Vină, de vrai să mă vezi,
Cât mai sunt holdele verzi ...

Iară altă doină, tot din **Moldova**, sună astfel:

*Foaie verde **crastavete**,*
Şi n-am pe cine trimete
La măicuţa cu ştafete ...[22]

Castraveţii au dat în decursul timpului naştere şi la vreo câteva proverbe, zicale, asemănări şi cimilituri. Proverbele, zicalele şi asemănările ce mi-s cunoscute sunt acestea:

Castravetele şi midia îţi deschide pofta văzându-le numai, adică: bărbatul şi muierea.

A sămănat crastaveţi

Şi au răsărit scaieţi, adică: după o muncă bună, rod prost dobândim, care se zice de obicei despre copiii cei răi, cu toate că părinţii lor au fost buni.

A ieşi (a scoate) la castraveţi, adică: prost, fără izbândă, fără folos.[23]

A-l scoate din pepeni, adică: a-l aduce în stare de nejudecată.[24]

N. e gras ca un pepene, adică e gras şi voinic. Se aplică mai cu samă la copiii cei graşi şi bine crescuţi.[25]

Iar cimiliturile sunt acestea:

Vâr mâna prin frunze
Şi-apuc pe moşu de buze.

---

[18] Lupaşcu: **Medicina babelor**, p. 59.
[19] Dat. rom. din Moldova, jud. Suceava, com. de dl Art. Gorovei.
[20] Dat. rom. din Moldova şi Ţara-românească, apud dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 29.
[21] Dat. rom. din Moldova, com. de dl Art. Gorovei.
[22] Com. de dl Art. Gorovei.
[23] Zanne: **Proverbele românilor**, vol. I, p. 136.
[24] Dat. rom. din Moldova, jud. Tecuci, com. de Tud. Pamfile.
[25] Dat. rom. din Bucovina.

Bag mâna prin frunze
Şi prind pe moşu de buze.[26]

Bagă mâna pintre frunze
Şi-apuci pe moşul de buze.[27]

În fine, mai e de amintit şi aceea că de familia **pepenelui** sau a **crastavetelui** se ţine încă şi planta care în Bucovina şi Moldova se numeşte **zămos** şi **cantalup**, iară în Ţara-românească: **pepene** şi **pepene-galbăn**, lat. Cucumis Melo L.[28], şi pe care îl întâlnim şi-n fruntea următoarei doine din **Moldova**:

Frunză verde de zămos,
Trec soldaţii-n sus şi-n jos,
Trec în sus ca nourii
Îmbrăcaţi ca păunii,
Tot pe malul Dunării
Se-nvârtesc ca porumbii ...[29]

Seminţele uscate şi pisate ale acestui **pepene** se beu cu apă pentru oprirea vărsăturilor.[30]

*

Cârceii de castravete îi fierbi în apă şi bei când ai dor de inimă (stomac).

Rădăcina de castravete se pisează şi se toarnă rachiu peste ea şi se plămădeşte, apoi bei rachiul de **friguri**. **Zama** stoarsă din **castravetele bătrân** o bei, e bună de **friguri**.

Cârceii de castravete îi pui în apă şi cu acea apă apoi te speli pe mâni ori pe picioare, când ţi se pun cârcei. **Castraveţii** nu se pun miercurea şi vinerea, căci îs amari.

Pintre brazdele de **castraveţi** se pun bolohani ca să se facă castraveţii ca bolovanii.

Să nu calci pe vrejii de **castravete**, că se amărăsc.

Pe cojile castraveţilor să nu calci, căci se amărăsc castraveţii. Când mânânci castravete întâi, să-i tai capul şi să-l lipeşti de fruntea ta, căci scapi de **friguri**.

Castraveţi aveţi? Varză mai ţineţi?, zicere poporală, care se zice în glumă, fără însemnătate.[31]

*

Pepenii, ca să rodească, e bine să ţi-i samene o copilă sau un băiet curat.[32]

Pepenele are cruce, el de Ziua Crucii nu se mânâncă. Tot asfel şi **curechiul** nu se mânâncă de Tăierea capului St Ioan, căci e cap.[33]

---

[26] Art. Gorovei: **Cimiliturile românilor**, p. 48.
[27] Art. Gorovei: ***Cimilituri***, publ. în ***Şezătoarea***, vol. VII, Fălticeni, p. 120.
[28] Panţu: **Vocab.**, p. 13.
[29] ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 141.
[30] Dr. N. Leon: **Ist. nat. med.**, p. 75.
[31] Com. de S. Sa păr. T. Bălăşel.
[32] Dat. rom. din Mihalcea, com. de El. Nic. Voronca.
[33] Dat. rom. din Roşa, com. de El. Nic. Voronca.

Pepenii, când se samănă, se pune între sămânţă pâne şi sare, dar mai bine o nafură de la Paşti, iar când e gata cu sămănatul, aruncă ţernă peste cap, ca să crească.

În ziua de Sânziene e bine să arunci printre **pepeni** nodurile ce le tai de pânză, că atunci pepenii leagă, iar ca să fie vârtoşi, se fură prund din drum şi se aruncă printre pepeni.

Între **pepeni**, ca să rodească, se pune un fel de trifoi, numit **pepeniţă**. În Botoşani aruncă mâţişoarele de la Florii. Pentru ca să rodească **pepenii**, să iai duminica demineaţă floarea cea deşartă, s-o arunci la răspântii şi s-o baţi cu băţul, apoi să mergi între pepeni, să te încingi, să te împleteşti, să te legi, că ei leagă.

În ziua de Sânziene să mergi în grădină la **pepeni**, la **curechi**, mergi la straturile cu **ceapă**, rupi câteva cozi, că se face mare. **Pitrinjel** scoţi unul şi-l rupi de firele cele subţiri şi la rădăcină, apoi îl laşi acolo, să se facă pitrinjelul scurt şi gros.

În Mihalcea, Ropcea, **pepenii** se samănă de Sf. Ioan cel lung, 8 mai, că se fac **pepenii** mari şi lungi. În Moldova, cei mai târzii pepeni îi sameni cu o zi înainte de Constantin şi Ileana.

Floarea pepenilor se aruncă în drum ca să se facă roadă cât colbul.

Între **pepeni** să mergi duminica pân' în ziuă, să nu vezi nici un om trecând pe drum şi să iai floarea pepenilor ce nu rodesc şi s-o baţi c-o piatră, c-apoi rodesc.

În ziua de Sânziene să trimeţi între **pepeni** pe o fată curată, nu femeie cu bărbat, să presure prund între pepeni, că se fac mulţi şi vârtoşi.[34]

*

Castraveţi[35], **pepenele**[36], **pepenele** = **crastavete**[37].

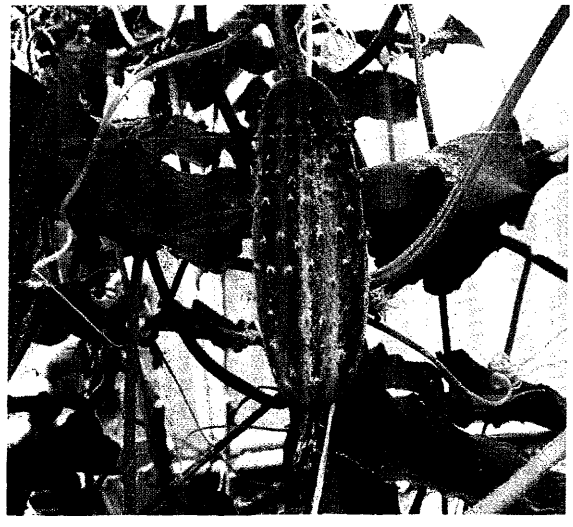

[34] Com. de dna El. Nic. Voronca.
[35] Papahagi, p. 257, 269; Tocilescu, I, p. 703.
[36] Tud. Pamfile, I, p. 65, III, p. 1.
[37] *Şezătoarea*, VII, p. 179, VIII, p. 10, 11, 153.

Indice-informatori, volumul II

1. Andronic Casandra a lui Ioniţă, Dumbrăveni, Moldova;
2. Antonovici Aurelian, Valea-Putnei, Bucovina;
3. Baciu Ana, Stupca, Bucovina;
4. Baciu Mihai, Stupca, Bucovina;
5. Bagiurea Bărbăcariu Gheorghe, Moldova;
6. Bagiurea Chirion Niculai, Moldova;
7. Balan Tudora, Gura-Sadovei, Bucovina;
8. Balintescul Ioan, Şcheia, Bucovina;
9. Baltă Nicolai, Blaj, Transilvania;
10. Bădăluţă Traian, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
11. Bălăşel Theodor, preot, Vâlcea, Oltenia;
12. Bărbuţă Maria (Mărioara), Crasna, Bucovina;
13. Bârgăoan Octavian, Bosanci, Bucovina;
14. Bâtă Măriuca (Mărioara), Pârteştii-de-sus, Bucovina;
15. Bene Mihai, Sălaj, Transilvania;
16. Berariu Ioan, Şcheia, Bucovina;
17. Berariu George, Şcheia, Bucovina;
18. Beşa Paul, Năsăud, Transilvania;
19. Beşa Pavel, Bârgău, Năsăud, Transilvania;
20. Bicer (Biceriu) George, Cupca, Storojineţ, Bucovina;
21. Bileţchi Ioan, Oprişeni, Bucovina;
22. Bileţchi Natalia, Oprişeni, Bucovina;
23. Boancăş Gavril, Vatra Dornei, Bucovina;
24. Boca Ioan, Botoşana, Bucovina;
25. Boca Paraschiva, Botoşana, Bucovina;
26. Boca Simeon, Botoşana, Bucovina;
27. Boca Ştefan, Botoşana, Bucovina;
28. Bodnariu Ioan, Gălăneşti, Bucovina;
29. Bogdan Th. A. învăţător, Bistriţa, Transilvania;
30. Boicu Ileana a lui Epifan, Marginea, Bucovina;
31. Boicu Ileana a lui Ifrim, Marginea, Bucovina;
32. Bolocan Mărioara (Măriuca), Cupca, Storojineţ, Bucovina;
33. Bondi Rosa, Uioara-de-sus, Transilvania;

34. Botezat Vasile, Ilişeşti, Bucovina;
35. Brătean Toader, Stupca, Bucovina;
36. Brândză D. dr., Bucureşti, Muntenia;
37. Bruja Rachila, Crasna-Putnei, Ciudei, Bucovina;
38. Buliga Modest, Bălăceana, Bucovina;
39. Burduhos Ioana, Gura-Sadovei, Bucovina;
40. Butnariu Domnica, Costâna, Bucovina;
41. Butnariu Ioan, Costâna, Bucovina;
42. Buzilă Ilinca, Frătăuţul-vechi, Bucovina;
43. Buzilă Pachiţa, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
44. Căilean Onufrei, Stupca, Bucovina;
45. Cârstean Ileana, Gălăneşti, Bucovina;
46. Chiraş Ştefan, Botoşana, Bucovina;
47. Cimpoieş Emanoil, Udeşti, Bucovina;
48. Ciupercovici Miron, Fundul-Moldovei, Bucovina;
49. Colbazi E., Blaj, Transilvania;
50. Cosma Niculai, Blaj, Transilvania;
51. Cotos (Cotoz) Nicolae, Straja, Bucovina;
52. Croitor (Croitoriu) George, Mănăstirea-Humorului, Bucovina;
53. Crupă Trofin, Bosanci, Bucovina;
54. Curşeu Teodosie, Ocolişul-mare, Blaj, Transilvania;
55. Danciu Paraschiva, Viştea-inferioară, Făgăraş, Transilvania;
56. Daniliuc Catrina, Mihalcea, Cernăuţi, Bucovina;
57. Deac Aurel, Poiana-Arieşului, Transilvania;
58. Doboş Dumitru, Ilişeşti, Bucovina;
59. Doboş Filaret, Ilişeşti, Bucovina;
60. Donisă Nicu învăţător superior, Stupca, Bucovina;
61. Dragoş Vasile, Moisei, Maramureş;
62. Dugan Constantin, Cireş-Opaiţ, Storojineţ, Bucovina;
63. Dugan Ilie, Cireş-Opaiţ, Storojineţ, Bucovina;
64. Dugan Valerian, Cireş-Opaiţ, Storojineţ, Bucovina;
65. Dumistraciuc Catrina, Mahala, Cernăuţi, Bucovina;
66. Dumitraş Catrina, Mahala, Cernăuţi, Bucovina;
67. Fierariu Saveta, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
68. Filip Nicolae, preot, Dumbrăveni, Moldova;
69. Florea Sofronia (sora lui S. Fl. Marian), Ilişeşti, Bucovina;
70. Frăţilă Ana, Ghirbom, Alba-Iulia, Transilvania;
71. Frunză Ilie, Igeşti, Ciudei, Bucovina;
72. Gaboră Maria, Stăneşti pe Molniţa, Bucovina;
73. Gafencu George, Părhăuţi, Bucovina;
74. Găitan Irina, Bosanci, Bucovina;

75. Germân Gregoriu, Turdeul-român, Transilvania;
76. Germân Vasile, Zahareşti, Bucovina;
77. Ghiuţă Ermolai, Ilişeşti, Bucovina;
78. Ghiuţă Ioan, Ilişeşti, Bucovina;
79. Gliga Anisia, Fundul-Moldovei, Bucovina;
80. Gligor Aureliu, Blaj, Transilvania;
81. Gorovei Artur, Moldova;
82. Grămadă Ioan (Ion), Zahareşti, Bucovina;
83. Grigorovici Daniil, Storojineţ, Bucovina;
84. Grigorovici, Mitocul-Dragomirnei, Moldova;
85. Hodoş Enea, Banat;
86. Holca Simeon, Pătrăuţi pe Suceava, Bucovina;
87. Hopulele Măriuca, Cacica, Bucovina;
88. Hriţuc (Hriţu) Nastasia, Suceava, Bucovina;
89. Huţan Vasile, Costâna, Bucovina;
90. Iana Aurel preot, Maidan, Transilvania;
91. Ienachievici Ruxanda, Siret, Bucovina;
92. Ierhan Tudora a lui Cosma, Sadova, Bucovina;
93. Ieşan Alexandru, Tişăuţi, Bucovina;
94. Ignătescu Ioan, Stăneşti, Siret, Bucovina;
95. Ignătoaei Zamfira, Frătăuţul-vechi, Bucovina;
96. Iliuţ Vasile, Crasna-Ilschi, Bucovina;
97. Iosof B.B., Transilvania;
98. Isepciuc Dumitru, Pătrăuţi pe Suceava, Bucovina;
99. Isopescul Samuil profesor, Suceava, Bucovina;
100. Isupel Anisia, Crasna-Ilschi, Bucovina;
101. Iuga Domnica, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
102. Ivănuţă Alexandra, Frătăuţul-vechi, Bucovina;
103. Jemna, Bălăceana, Bucovina;
104. Kirilean (Chirilean) S.T., Moldova;
105. Leuştean Toader primar, Fundul-Moldovei, Bucovina;
106. Lipaş Ioana, Siret, Bucovina;
107. Liţu Vasile, Câmpulung, Bucovina;
108. Lupaşcu Ioana, Siret, Bucovina;
109. Luţa Ioan, Stupca, Bucovina;
110. Maieran Pintea, Şcheia, Bucovina;
111. Man A., Blaj, Transilvania;
112. Man Silviu, Blaj, Transilvania;
113. Marian Leontina (soţia lui S. Fl. Marian), Suceava;
114. Marian Ruxanda (mama lui S. Fl. Marian), Ilişeşti, Bucovina;
115. Marian Titiana (sora lui S. Fl. Marian), Ilişeşti, Bucovina;

116. Melchisedec episcop, Roman, Moldova;
117. Miron Iordan, Viştea-inferioară, Făgăraş, Transilvania;
118. Mironovici Onufrei preot, Suceava, Bucovina;
119. Mitencu (Mitenco) Carp, Gălăneşti, Rădăuţi, Bucovina;
120. Mitric Vasile, Crasna, Bucovina;
121. Mleşniţă Traian, Tişăuţi, Bucovina;
122. Moldovan Victor, Măzănăieşti, Bucovina;
123. Molociu Maria, Calafindeşti, Bucovina;
124. Mureşan Maria, Siret, Bucovina;
125. Niculiţă-Voronca Elena, Mihalcea, Cernăuţi, Bucovina;
126. Olariu Iosif, învăţător, Maidan, Banat;
127. Oltean Paraschiva, Zahareşti, Bucovina;
128. Oltean Paul, Haţeg, Transilvania;
129. Oltean T., Transilvania;
130. Oţoiu Adrian, Blaj, Transilvania;
131. Palamar Niculai, St. Onufrei-Mănăstioara, Siret, Bucovina;
132. Pamfile Tudor, Tecuci, Moldova;
133. Păsăilă Maria, Straja, Bucovina;
134. Percec Victor, Crasna-Putnei, Bucovina;
135. Petrino Otto, Dorna, Bucovina;
136. Pisarciuc Ioan, Roşa, Bucovina;
137. Piţul George, Pătrăuţi pe Siret, Bucovina;
138. Pop Vasile, Reuseni, Bucovina;
139. Popenciuc N., Buninţi, Bucovina;
140. Popenciuc N., Mihoveni, Bucovina;
141. Popescu Constantin, Cireş-Opaiţ, Bucovina;
142. Popescu Maria, Ciudei, Storojineţ, Bucovina;
143. Popovici Agafia, Mihalcea, Cernăuţi, Bucovina;
144. Prelici Temistocle, Cupca, Bucovina;
145. Pridie At., Ciahor, Cernăuţi, Bucovina;
146. Racolţa Catrina, Calafindeşti, Bucovina;
147. Raţiu Constantin (Costan), Fundul Moldovei, Bucovina;
148. Raţiu Maria, Teiuş, Transilvania;
149. Rădăşan Nicolae, Todireşti, Bucovina;
150. Roman Axinia, Mahala, Cernăuţi, Bucovina;
151. Roşca Catrina a lui Iordachi, Poieni, Siret, Bucovina;
152. Roşca Gherasim (Gerasim), Braşca, Bucovina;
153. Roşca I. P., Poieni, Siret, Bucovina;
154. Roşca S. P., Poieni, Siret, Bucovina;
155. Roşca Leon, Mitocul Dragomirnei, Moldova;
156. Roşca Pintilei, Poieni, Siret, Bucovina;

157. Roşca Safta a lui Pintilei, Poieni, Siret, Bucovina;
158. Roşu Manoli, Rus-Mănăstioara, Bucovina;
159. Rotar Anica, Şpring, Alba-inferioară, Transilvania;
160. Rotariu Gavril, Udeşti, Bucovina;
161. Rus I., Blaj, Transilvania;
162. Rusu Ioana, Stroieşti, Bucovina;
163. Rusu Niculai, Stroieşti, Bucovina;
164. Sala Vasile învăţător, Vaşcău, Bihor;
165. Salviu G. P., Covurlui, Ţara-Românească;
166. Sava Ana, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
167. Schipor Domnica, Putna, Bucovina;
168. Scrobaneţ Catrina, Suceveni, Storojineţ, Bucovina;
169. Sima Grigore al lui Ion, Transilvania;
170. Simu Nicolai preot, Blaj, Transilvania;
171. Simu Octavian, Blaj, Transilvania;
172. Smolinciuc Aniţa, Horecea, Cernăuţi, Bucovina;
173. Socolean Dochia, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
174. Socolean Domnica, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
175. Solcan Dochiţa, Pârteştii-de-sus, Bucovina;
176. Spânu(l) Petre, Poiana Stampei, Candreni, Bucovina;
177. Stanciu(l) Paraschiva, Viştea inferioară, Transilvania;
178. Strachină Vasile, Buninţi, Suceava, Bucovina;
179. Sucevean George, Suceveni, Storojineţ, Bucovina;
180. Suciu I., Şcheia, Bucovina;
181. Şandru Pop Eva, Viştea inferioară, Făgăraş, Transilvania;
182. Şpac Niculai, Româneşti, Bucovina;
183. Şpac Vasile, Româneşti, Bucovina;
184. Şulea V., Corlata, Bucovina;
185. Tăutul (Teutul) Emilian, Liuzi (Ludi-Homorului), Bucovina;
186. Teodoraş Teofil, Bălăceana, Bucovina;
187. Tomiac Aristide, Straja, Bucovina;
188. Tonigariu Silvestru preot, Suceviţa, Bucovina;
189. Tuniac Zamfira, Crasna, Bucovina;
190. Turturean Ştefan, Horodnicul-de-sus, Bucovina;
191. Ţurcan Catrina, Siret, Bucovina;
192. Ungurean Domnica, Cacica, Bucovina;
193. Ungurean Irina, Fundul-Moldovei, Bucovina;
194. Ungurean Vasile, Ilişeşti, Bucovina;
195. Ursachi Achelina (Achilina), Putna, Bucovina;
196. Ursachi David, Putna, Bucovina;
197. Ursul Petrea cantor bisericesc, Candreni, Bucovina;

198. Vasiliniuc Dochiţa, Cacica, Suceava;
199. Vataman Varvara, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
200. Vataman Laur, Frătăuţii-vechi, Bucovina;
201. Vedean George, Mănăstirea-Humorului, Bucovina;
202. Vedean Ioana, Mănăstirea-Humorului, Bucovina;
203. Verenca Emanuil, Rus-Mănăstioara, Bucovina;
204. Viciu Alesiu, Blaj, Transilvania;
205. Vişan Anisia, Putna, Bucovina;
206. Zabuş (Zubaş) Măriuca, Putna, Bucovina;
207. Zătăuz Ileana a lui George, Dumbrăveni, Moldova.

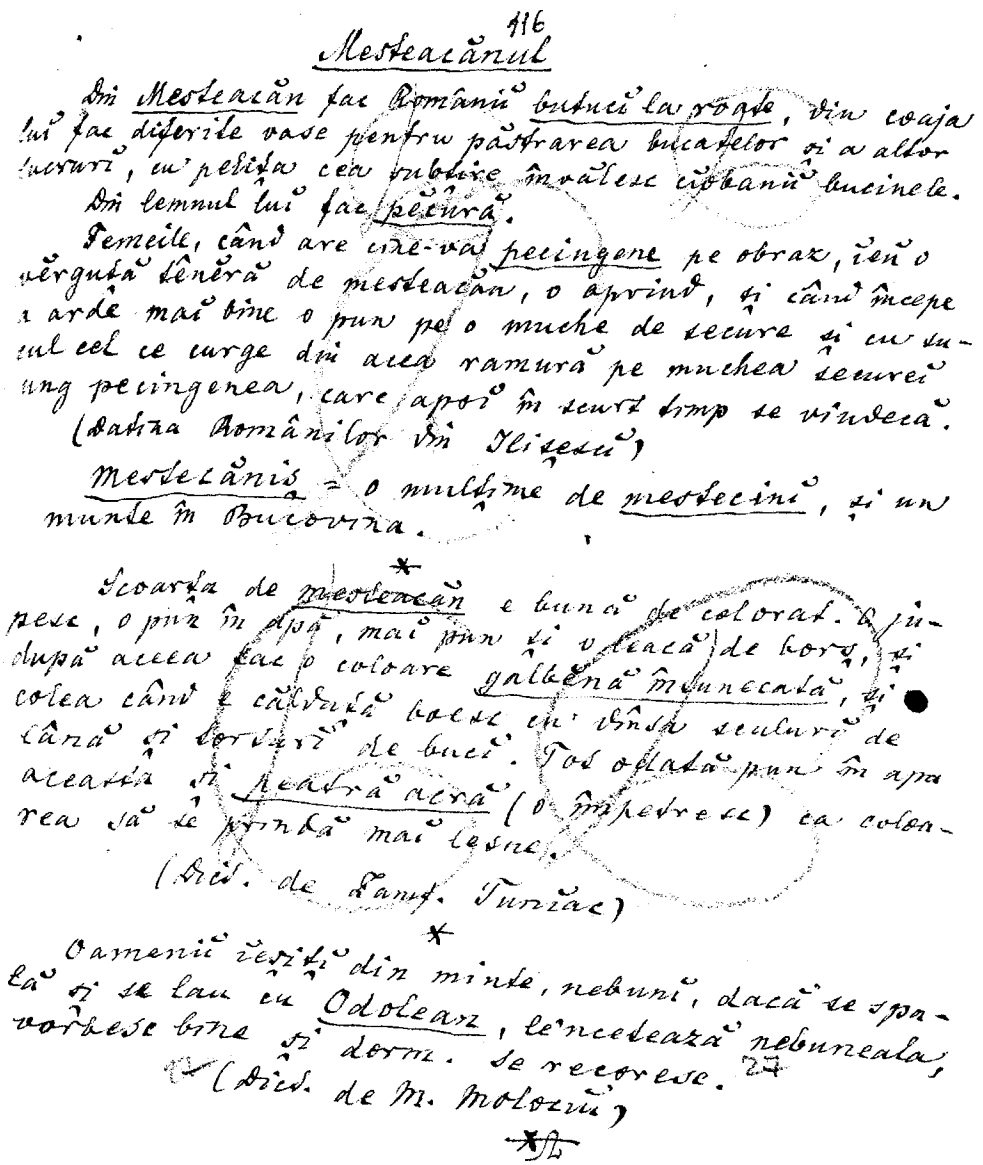

116

Mesteacănul

Din Mesteacăn fac Românii buduri la roate, din coaja lui fac diferite vase pentru păstrarea bucatelor şi a altor lucruri, cu pelita cea subţire învălesc ciobanii bucinele.

Din lemnul lui fac pecură.

Femeile, când are cine-va pecingene pe obraz, ieu o vergută tenără de mesteacăn, o aprind, şi când începe a arde mai bine o pun pe o muche de secure şi cu sucul cel ce curge din acea ramură pe muchea securei ung pecingenea, care apoi în scurt timp se vindecă.

(Dacia Românilor în Ilişeşti)

Mesteceniş = o mulţime de mestecini, şi un munte în Bucovina.

*

Scoarţa de mesteacăn e bună de colorat. O jupesc, o pun în apă, mai pun şi vreacă de bors, şi după aceea face o coloare galbenă mănecată, şi colea când e căldură bagă cu linşă seculuri de cână şi bortură de bucă. Tot odată pun în apa aceasta şi leatră acră (o împetresc) ca colenrea să prindă mai lesne.

(Ard. de Sanct. Turiac)

*

Oamenii zăpăciţi din minte, nebuni, dacă se spală şi se lau cu Odolean, le încetează nebuneala, vorbesc bine şi dorm, se recoresc.

(Ard. de M. Moloviu)

*

Bibliografie, volumul II

1. *Adevărul*, Bucureşti.
2. *Albina*, an. II, nr. 3-137, Viena, 1867.
3. *Albina, revistă enciclopedică populară*, Bucureşti.
4. *Albina Carpaţilor*, Sibiu.
5. Albini, S.: *Din seara de Crăciun*, în *Tribuna*, an. IV, Sibiu, 1887, nr. 39 şi 40.
6. Alecsandri, Vasile: **Opere complete. Poesii**, vol. II, Editura Librăriei *Socec et Comp.*, Bucureşti, 1896.
7. Alecsandri, Vasile: **Poesii populare ale românilor**, Bucureşti, 1866.
8. Alecsandri, Vasile: ***Poesii. Cântece de peste Olt***, în *Convorbiri literare*, an. X, nr. 6, Iaşi, 1876, p. 28-216.
9. Alesiu, V.: ***Poesii poporale***, în *Convorbiri literare*, an. XXII-XXIII, Bucureşti, 1888-1890.
10. *Analele Academiei Române*, Bucureşti.
11. Andron, S.: *Colindă*, în *Gazeta poporului*, an. III, nr. 2, Timişoara, 1887, p. 4.
12. *Apărătorul sănătăţii*, an. II-III, Bucureşti.
13. *Arhiva*, Iaşi.
14. Aurelian, P. S.: *Mălura şi tăciunele*, în *Şezătoarea*, an. VIII, Oradea-mare, p. 120.
15. *Aurora română*, Cernăuţi.
16. Barbu, Demetriu: *Colindă din Pecica*, în *Şezătoarea*, Budapesta, 1879, an. V, p. 177-178.
17. Barbu, Petru: *Cântece şi strigături din Banat*, în *Familia*, an. XX, nr. 35, Oradea-mare, 1884, p. 420.
18. Barcianu, Sab. Pop.: **Dicţionar român-german şi german-român**, Sibiu, 1900.
19. Bariţiu, G.: *Calendariu pentru poporul român cu privire la mai multe cerinţe ale lui pe anul comun 1858, carele este de 365 zile*, an. VII, Braşov.
20. Bariţiu, G.: *Vocabulariu de numele plantelor transilvane, românesc, latinesc (după sistema lui Linné) nemţiesc şi unguresc,* în *Călindariu pentru poporul român*, Braşov, 1858 şi 1859.
21. Baronzi, G.: **Limba română şi tradiţiunile** ei, Brăila, 1872.
22. Bartolomeu, D.: **Cunoaşterea plantelor cu aplicaţiuni** la **medicina** populară, Bucureşti, 1901.
23. Bălăşel, T.: *Descântece*, în *Şezătoarea*, IV-VIII, Fălticeni.

24. Bălăşel, T.: *Leacuri de diaree*, în *Şezătoarea*, vol. IV, p. 24.
25. Bălăşel, T.: *Potopul lui Noe*, în *Şezătoarea*, vol. III, p. 106.
26. Bălăşel, T.: *Tusa*, în *Şezătoarea*, an. IV, Fălticeni, p. 28.
27. Beiche, Eduard W., **Taschenbuch der Pflanzenkunde**, Berlin, 1872.
28. Berariu, Ioan: *Doine şi hore populare din Bucovina*, în *Familia*, an. IX, nr. 10, Pesta, 1873, p. 115.
29. Bibicescu, I. G.: **Poesii populare din Transilvania**, Bucureşti, 1893.
30. Bodnariu, G.: *Iarba-fiarelor*, în *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900.
31. Bodnariu, G.: *Leuştean şi Rostopasta, legendă*, în *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 74 (17).
32. Bogdan, Th. A.: *Cimilituri*, în *Revista ilustrată*, an. III. Şoimuş, 1900, p. 142.
33. Boscaiu, Nicolai: *Doine şi hore poporale*, în *Gazeta poporului*, an. III, Timişoara, 1887, nr. 13, p. 6.
34. Bota, Ioan: *Doine din Ardeal*, în *Familia*, an. XXIV, 1888, p. 356; XXVII, 1891, p. 583, Oradea-mare.
35. Brândză, dr. D.: *Limba botanică a ţăranului român*, în *Columna lui Traian*, noua serie, t. III, an. IX, Bucureşti, 1882.
36. Brândză, dr. D.: **Prodromul Florei Române** *sau Enumeraţiunea plantelor până astăzi cunoscute în Moldova şi Valachia*, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1879-1883.
37. *Buletinul instrucţiunii*, Bucureşti.
38. *Buletinul societăţii de ştiinţe*, Bucureşti.
39. Burada, T. T.: **O călătorie în Dobrogea**, Tipografia Naţională, Iaşi, 1880.
40. Burada, T. T.: **Datinele poporului român la înmormântări**, Tipografia Naţională, Iaşi, 1882.
41. Busuioc, M.: *Iarba-fierului*, în *Şezătoarea*, an. I, vol. I, p. 84.
42. Buzău, dr. D. I.: **Medicina populară**, cartea II, Bucureşti, 1896, p. 412.
43. *Cabinetul de lectură*, an. I, Iaşi, 1878, nr. 11, p. 42.
44. *Calendarul şcoalei române*, 1905-1906, Suceava.
45. Candrea, Ioan: *Poesii populare din Ardeal*, în *Lumina pentru toţi*, an. IV, Bucureşti, 1888, p. 312.
46. Canianu, M.: **Poezii populare. Doine**, Iaşi, 1888.
47. *Călindariu julian, gregorian şi poporal român* (Mangiuca), Braşov.
48. *Călindariul pentru poporul român* (Bariţiu), Braşov, 1858, 1859.
49. *Cântece din popor de pe Valea-Timişului*, în *Ţara nouă*, an. II, Bucureşti, 1886, p. 627.
50. Cheţianu, dr. Ambr.: **Bureţii comuni**, Blaj, 1905.
51. Chiherean, Z.: *Doine poporale de pe lângă Târgul Mureşului*, în *Familia*, an. IX, Pesta, 1873, p. 211.
52. Ciorbea, Laurenţiu: *Colinde*, în *Tribuna*, an. IX, nr. 288, Sibiu, 1892.
53. *Columna lui Traian*, Bucureşti.

54. *Convorbiri literare*, Iaşi/Bucureşti.
55. Cornea, Mărioara: *Doine poporale din părţile Aradului*, în *Familia*, an. XX, p. 335.
56. Coşbuc, George: *Analogia în medicină*, în *Albina*, an. VIII, Bucureşti, 1904.
57. Crăiniceanu, G.: *Nomenclatura româno-latină din istoria naturală, II. Nomenclatura botanică*, în *Convorbiri literare*, an. XXIII, Bucureşti, 1889-1890, p. 347-350; 501-515; 548-558 (lit. G-P).
58. Crăinicean, dr. G.: *De ale higienei poporale*, în *Familia*, an. XXIX, nr. 21, Oradea-mare, 1893.
59. Creangă, Ion: **Amintiri din copilărie şi anecdote**, Editura Librăriei Şcoalelor *Fraţii Şaraga*, Iaşi, 1892.
60. Creangă, Ion: **Opere complete**, Editura *Minerva*, Bucureşti, 1902.
61. *Credinţe deşerte auzite de la poporul român din Boiereni*, în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102.
62. *Cronica*, Bucureşti.
63. **Culegere de doine, strigături şi chiuituri** *ce se obicinuiesc la jocurile şi petrecerile noastre poporale*, Braşov, 1891.
64. Dalametra, I.: **Dicţionar macedo-român**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1906.
65. Dan, Dimitrie: *Credinţe poporale bucovinene, adunate de ...* , în *Gazeta Bucovinei*, Cernăuţi, an. IV, nr.: 30, 63, 67, 70, 74, 79, 84, 99, 1894 şi an. V, nr.: 2, 5, 12, 17, 19, 23, 30-31, 32, 37, 40, 1895.
66. Dan, Dimitrie: **Mănăstirea şi comuna Putna**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1905.
67. Danilescu, T.: *Cântece*, în *Şezătoarea*, vol. I, Fălticeni, p. 236.
68. Daul, Teodor: *Doine poporale din Somoschesiu, comit. Aradului*, în *Gazeta poporului*, an. IV, nr. 13, Timişoara, 1888, p. 3.
69. Densuşianu, Nicolau: *Scrutări mitologice la români*, în *Familia*, an. IV, nr. 13, Pesta, 1868, p. 150-152.
70. *Din colecţiunea mea inedită* (manuscrise S. Fl. Marian).
71. *Din literatura populară a Zarandului*, în *Telegraful român*, an. XXXVII-XXXVIII, Sibiu, 1889-1891, nr. 129 şi 133.
72. *Din ms. supus Academiei Române spre premiere.*
73. Dologa, Ioan: *Doine şi hore din Ardeal din ţinutul Bârgăului*, în *Familia*, an. XX-XXIII, Oradea-mare.
74. Domide şi Şoroboteanu: *Poesii poporale, de pre Valea Rodnei, în munţii nordici ai Transilvaniei,* în *Traian*, an. I, nr. 26, Bucureşti, 1869, p. 104.
75. Domşa, Aurel C.: *Doine de pe Mureş*, în *Familia*, an. XXIV, Oradea-mare, 1888, p. 523.
76. Dragomir, Simeon: *Doine din Ardeal*, în *Şezătoarea*, an. III, p. 69.
77. *Familia*, Oradea-mare/Budapesta.
78. *Foaia poporului,* Sibiu.

79. *Foişoara pentru răspândirea cunoştinţelor folositoare şi a iubirei de carte între popor*, Sibiu.
80. Frâncu, T.; Candrea, G.: **Românii din Munţii Apuseni (Moţii)**, Bucureşti, 1888.
81. *Gazeta Bucovinei*, Cernăuţi.
82. *Gazeta poporului*, Timişoara.
83. *Gazeta săteanului*, Râmnicu-Sărat.
84. *Gazeta Transilvaniei*, Braşov.
85. *George Lazăr*, Bârlad.
86. Gherghinescu, C.: *Superstiţii din jud. Mehedinţi, com. Grozeşti*, în *Şezătoarea*, vol. III, Fălticeni, p. 120.
87. Ghibănescu, Gh.: *Rusaliile sau ruliile*, în *George Lazăr*, an. I, nr. 4, p. 107-113, şi nr. 5, p. 144-148, Bârlad, 1887.
88. Gorovei, Artur: *Cimilituri*, în *Şezătoarea*, Fălticeni.
89. Gorovei, Artur: **Cimiliturile românilor**, Bucureşti, 1898.
90. Gorovei, Artur: *Din botanica populară*, în *Şezătoarea*, vol. V, p. 68.
91. Gorovei, Artur: *Mărul*, în *Şezătoarea*, vol. V, p. 42.
92. Grecescu, D.: **Conspectul Florei României**, Bucureşti, 1898.
93. *Gutinul*, an. I, Baia-mare, 1889.
94. Hasdeu, B. P.: **Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor**, t. I, 1886, t. II ,1887, t. III, 1893, t. IV, 1898, Bucureşti.
95. Hasdeu, B. P.: *Limba slavică la români până la an. 1400*, în *Traian*, an. I, Bucureşti, 1869, nr. 43, p. 171.
96. Haşeganu, I.: **Grădina de legume**, Bucureşti, 1902.
97. Herţe, Petru: *Doine şi hore poporale din Biharia*, în *Familia*, an. XXVII-XXVIII.
98. Hodoş, Enea: **Cântece bănăţene**, Caransebeş, 1898.
99. Hodoş, Enea: **Poezii populare din Bănat**, vol. I, 1892, Caransebeş, vol. II, 1906, Sibiu.
100. Horvath, A.: *Descântec de ceas rău*, în *Ungaria*, an. II, p. 380-382.
101. Iana, Aurel: *Din credinţele poporului român din Maidan, lângă Oraviţa*, în *Familia*, an. XXVI, nr. 40, Oradea-mare, 1890.
102. Iancovici, Iuliana E.: *Doine din Banat*, în *Familia*, an. XXIV, p. 571.
103. Iarnik, dr. Ioan Urban; Bârseanu, Andrei: **Doine şi strigături din Ardeal,** *date la iveală de ...* , Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1885.
104. Igna, Avram: *Chiuituri din com. Sabolciu în Bihor*, în *Familia*, an. XXXII, Oradea-mare, 1896, p. 416, 428.
105. Ioneanu, G. S.: **Mica colecţiune de superstiţiile poporului român**, Buzău, 1888.
106. Ispirescu, Petre: **Legende sau basmele românilor**, *adunate din gura poporului*, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1882.
107. Lateş, Alexa: *Ciumelituri de la Lăpuş în Ardeal*, în *Şezătoarea*, an. II, Budapesta, 1876, p. 58.
108. Laurian, A. T., Massim, I. C.: **Dicţionarul limbii române**, *Noua Tipografie a laboratorilor români*, t. I, 1871, t. II, 1876, Bucureşti.

109. Leon, dr. N.: ***Botanica medicală***, în *Arhiva*, p. 64-65.
110. Leon, dr. N.: **Istoria naturală medicală a poporului român**, extras din ***Analele Academiei Române***, seria II, t. XXV, Memoriile secţiunii ştiinţifice, Institutul de Arte Grafice *Carol Göbl*, Bucureşti, 1903.
111. Leonescu, Anastasia: ***Doine poporale de lângă Surul în Transilvania***, în *Familia*, an. VII-X, Pesta.
112. Leonescu, Anastasia: ***Doine poporale** dimprejurul Săliştii, lângă Sibiu*, în ***Familia***, an. VI, Pesta, 1870, p. 19.
113. Liuba, S.; Iana, A.: ***Medicina poporală. Credinţe, datini, doftorii şi descântece poporale***, în *Familia*, an. XXVII-XXVIII, Oradea-mare, 1891-1892.
114. Liuba, S.; Iana, A.: **Topografia satului şi hotarului Maidan**, Tip. Diecezană, Caransebeş, 1895.
115. ***Lumina pentru toţi***, Bucureşti.
116. ***Luminătorul***, Timişoara.
117. Lupaşcu, D. P.: **Medicina babelor.** ***Adunare de descântece, reţete de doftorii şi vrăjitorii băbeşti***, extras din ***Analele Academiei Române***, seria II, t. XII, Memoriile Secţiunii Literare, Tipografia *Carol Göbl* , Bucureşti, 1890.
118. Lupescu, Mihai: ***Bucătăria ţăranului***, în ***Şezătoarea***, vol. VI-VIII, Fălticeni.
119. Lupescu, Mihai: ***De ce mânâncă cânele şi mâţa iarbă***, în ***Şezătoarea***, vol. III, Fălticeni, p. 151.
120. Lupescu, Mihai: ***Iarba-mare***, în ***Şcoala poporală***, an. I, nr. 3 şi 4.
121. Lupescu, Mihai: ***Medicina populară.*** *Boalele ce cunoaşte poporul şi chipul cum le lecuiesc babele*, în ***Şezătoarea***, Fălticeni.
122. Lupescu, Mihai: ***Medicină veterinară populară***, în ***Şezătoarea***, vol. III-IV, Fălticeni.
123. Lupescu, Mihai: ***Sfinţii***, în ***Şezătoarea***, vol. VI, p. 160.
124. Lupescu, Mihai: ***Superstiţii***, în ***Şezătoarea***, vol. I, p. 127.
125. Maiorescu, Ioan: **Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român,** ediţia a II-a, publicată de Titu Maiorescu, Editura Librăriei *Socec et Co*, Bucureşti, 1900.
126. Mangiuca, Simeon: ***Călindariu julian, gregorian şi poporal român, pe an. 1882***, Tipografia *Alexi*, Braşov, 1881.
127. Mangiuca, Simeon: ***Călindariu julian, gregorian şi poporal român, pe an. 1883***, Tipografia *Julius Wunder*, Biserica Albă, 1882.
128. Mangiuca, Simeon: ***Cincizeci de etimologii***, în ***Familia***, an. XX, p. 66.
129. Mangiuca, Simeon: ***De însemnătatea botanicei româneşti***, în ***Familia***, an. X, Budapesta, 1874.
130. Mangiuca, Simeon: ***Studii limbistice***, în ***Familia***, an. XIX, Oradea-mare, 1883.
131. Manu, Constantin: ***Colinde***, în ***Gazeta Transilvaniei***, an. LIX, nr. 282.
132. Marian, S. Fl.: **Cromatica poporului român**, Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1882.
133. Marian, S. Fl.: **Descântece poporane române**, Suceava, 1886.

134. Marian, S. Fl.: **Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1903.
135. Marian, S. Fl.: **Înmormântarea la români**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1892.
136. Marian, S. Fl.: **Legendele Maicii Domnului**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1904.
137. Marian, S. Fl.: **Naşterea la români**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1892.
138. Marian, S. Fl.: **Nunta la români**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1890.
139. Marian, S. Fl.: **Ornitologia poporană română**, t. I şi II, Tipografia lui *R. Eckhardt*, Cernăuţi, 1883.
140. Marian, S. Fl.: **Poesii poporale române**, t. I, 1873 şi t. II, 1875, Cernăuţi.
141. Marian, S. Fl.: **Sărbătorile la români**, vol. I, 1898, vol. II, 1899, vol. III, 1901, Ediţiunea Academiei Române.
142. Marienescu, At. M.: *Alesul*, în *Familia*, an. IX, p. 238.
143. Marienescu, dr. At. M.: ***De însemnătatea datinelor poporale pentru literatura dramatică***, în *Familia*, an. IX, nr. 19, Pesta, 1873, p. 238.
144. Marienescu, At. M.: ***Ion Iorgovan şi şerpele negru***, *baladă poporală*, în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 114.
145. Marienescu, At. Marian: **Poesia populară. Colinde**, *culese şi corese de ...*, Pesta, 1859.
146. Marienescu, At. M.: **Seran şi Zoran; Serilă, Mezilă şi Zorilă**, *două poveşti poporale*, Pesta, 1873.
147. Mândrescu, Simeon C.: **Literatură şi obiceiuri poporane**, *din comuna Râpa-de-jos, comitatul Mureş-Turda (Transilvania)*, Tipografia Curţii Regale, Bucureşti, 1892.
148. Mândrescu, S. C.: ***O nuntă în Râpa-de-jos***, în ***Revista nouă***, an. V, Bucureşti, 1892.
149. Michnea, Teodor: ***Colindă din Maramureş***, în *Familia*, an. VIII, p. 198.
150. Michnea, Teodor: ***Doine şi hore poporale din Maramureş***, în *Familia*, an. VII, p. 259.
151. Moga, dr. Ioan: ***Alimentele omului***, în *Familia*, an. XIX, p. 277.
152. Moldovan, Iuliu: ***Cântece poporale***, în *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Braşov, 1888, nr. 121.
153. Moldovan, Iuliu: ***Chiuituri poporale***, în *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Braşov, 1888, nr. 142.
154. Moraru-Prahova, I.: **Legendele florilor**. *Culegere din popor,* Editura Librăriei *B. Davidescu*, Buzău, 1900.
155. Mureşan, Ion: ***Doine şi hore*** *din giurul Sesarmului în Transilvania*, în *Familia*, an. VI, 1870, Pesta, p. 367.
156. Mureşan, Laura Veturia: ***Doine din Ardeal***, *Solnoc-Dobâca*, în *Familia*, an. XX, nr. 16, 17, 18, 19, 20, Oradea-mare, 1884; an. XXI, 1885, p. 356.
157. Mureşan, Laura Veturia: ***Poesii poporale*** *din Solnoc-Dobâca*, în *Familia*, an. XXIV-XXV, Oradea-mare.

158. Mureşan, Petru: ***Doine şi hore poporale** din Solnocul interior în Transilvania*, în ***Familia***, an. IX, p. 255 şi p. 437.
159. Neagoe, Mariţi: ***Doine poporale din Ardeal***, în ***Familia***, an. XXVI, p. 527.
160. Neguescu, Ioan: ***Grâul şi mălaiul***, în ***Albina***, an. II, Bucureşti, 1898, p. 397.
161. Niculiţă, G.: ***Şezătoarea**, idilă în versuri*, Iaşi, 1890.
162. Niculiţă-Voronca, Elena: **Datinele şi credinţele poporului român** *adunate şi aşezate în ordine mitologică*, Tipografia *Isidor Wiegler*, Cernăuţi, 1903.
163. Niculiţă-Voronca, Elena: ***Mătrăguna***, în ***Familia***, an. XXVI, p. 114 şi 126.
164. ***Observatoriul***, Sibiu.
165. Onaciu, Alexandru: ***Cununa**, novelă poporală*, în ***Familia***, an. XI, p. 87.
166. Onişor, Victor: **Doine şi strigături din Ardeal**, *culese şi publicate întocmai cum le zice poporul*, p. I, Editura Librăriei Şcoalelor *Fraţii Şaraga*, Iaşi, 1896.
167. Pamfile, Tudor: ***De ale copiilor***, în ***Şezătoarea***, vol. VIII, Fălticeni, 1904, p. 117-125.
168. Pamfile, Tudor: **Jocuri de copii**, vol. I, Bucureşti, 1906.
169. Pann, Anton: **Culegere de Proverburi sau Povestea vorbii**, Tipografia lui Anton Pann, p. I, 1852, p. II, 1853, p. III, 1853, Bucureşti.
170. Pann, Anton: **Culegere de Proverburi sau Povestea vorbii**, *de prin lume adunate şi iarăşi la lume date*, Edit. *Tipo-Litografiei Dor. P. Cucu*, Bucureşti, 1880.
171. Panţu, Zach. C.: **Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular botanic** *cuprinzând numirile române, franceze, germane şi ştiinţifice*, Institutul de Arte Grafice şi Editură *Minerva,* Bucureşti, 1906.
172. Panţu, Zach. C.: **Vocabular botanic** *coprinzând numirile sciinţifice şi populare ale plantelor* (extras din *Buletinul Erbariului Institutului botanic* din Bucureşti, anul I), Institutul de Arte Grafice şi Editură *Minerva,* Bucureşti, 1902.
173. Papahagi, Per.: **Basme aromâne şi glosar**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1905.
174. Papahagi, Per.: **Din literatura poporană a aromânilor**, Bucureşti, 1900.
175. Patriciu, E.: *Superstiţii din com. Bursucani, jud. Covurlui*, în ***Şezătoarea***, vol. III, p. 149-150.
176. Pepa, Constantin: ***Poesii poporale***, în ***Tribuna***, an. IX , nr. 9, Sibiu, 1892.
177. Petrescu, N. Petru: ***Cântece poporale***, în ***Familia***, an. VI, Pesta.
178. Pitiş, G. I. : ***Îngropăciuni***, în ***Convorbiri literare***, an. XXVII, p. 343-344.
179. Pitucean, A.: ***Doine poporale** de lângă Mureş*, în ***Şezătoarea***, an. IV, Budapesta, 1878, p. 117.
180. Podoabă, B. S.: ***Doine şi hore poporale** din giurul Clujului*, în ***Familia***, an. VIII, p. 413.
181. ***Poezii din Ardeal** de pe la Ascileul mare*, în ***Familia***, an. XXII, p. 515.
182. Pompiliu, M.: **Balade populare române**, Iaşi, 1870.
183. Pompiliu, M.: *Graiul românesc din Biharia*, în ***Convorbiri literare***, an. XX, Bucureşti, 1887, p. 993-1022.

184. Pompiliu, M.: ***Vorbe locale din Biharia***, în ***Şezătoarea***, vol. VII, Fălticeni, p. 178, 181, 184.
185. Pompiliu, M.: ***Poesii poporale*** *de sub poalele Bihorului în Ungaria*, în ***Traian***, an. I, Bucureşti, 1869, p. 144.
186. Pompiliu, M.: ***Limbă, literatură şi obiceiuri la românii din Biharia***, în ***Şezătoarea***, an. VII, p. 163.
187. Pop Reteganul, Ion: ***Doine***, în ***Tribuna***, Sibiu, an. II, nr. 273, 274.
188. Pop Reteganul, Ion: ***Iarba-fierelor***, în ***Gazeta Transilvaniei***, an. LI, nr. 24.
189. Pop Reteganul, Ion: *Manuscris aflat la Academia Română.*
190. Pop Reteganul, Ion: **Starostele sau datini de la nunţile românilor ardeleni**, Gherla, 1891.
191. Pop Reteganul, Ion: **Trandafiri şi viorele**, *poezii populare*, Gherla, 1884.
192. Popescu, pr. Al.: ***Descântece***, în ***Ţara nouă***, t. II, p. 692.
193. Popescu-Ghica, Gh.: ***Culegeri de cântece populare***, în ***Gazeta săteanului***, an. X, Râmnicu-Sărat, 1893.
194. Popovici, I.: ***Poezii poporale*** *din giurul Loguşului*, în ***Familia***, an. XXIV, p. 91.
195. Popovici, Niculae: ***Doine din popor***, în ***Şezătoarea***, an. V, Budapesta, 1879, p. 165.
196. Popp, Antoniu: ***Păducelul şi iedera***, în ***Gazeta Transilvaniei***, an. LXVI, nr. 20, Braşov, 1903.
197. Porcius, Florian: **Flora Phanerogama** *din fostul district al Năsăudului*, ediţiune separată din ***Transilvania***, Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1881.
198. Prexl-Mühlach, Robert: ***Besprechungsfobmeln der Romänen in Siebenbürgen***, în *Zeitschrift für Volkskunde*, II, Bd. I, Heft, Leipzig, 1889, p. 36.
199. Prexl, Robert: ***Descântece din Ardeal***, în ***Convorbiri literare***, an. XXV, Bucureşti, 1891, p. 599-602.
200. Puşcariu, Mariţi L.: ***Doine din Ardeal***, în ***Familia***, an. XXIV, Oradea-mare, 1888.
201. Rădăcină, I. S.: ***Poezii poporale satirice***, în ***Şezătoarea***, ed. *Vulcan*, an. VIII, p. 127.
202. Rădulescu-Codin, C.: **Cântece poporane din Muscel**, Bucureşti, 1896.
203. Rebrean, Vasiliu: ***Medicini poporale româneşti***, în ***Ungaria***, an. I-II, 1892-1893, Cluj.
204. ***Revista ilustrată***, Şoimuş, Reteag.
205. ***Revista pentru istorie, arheologie şi filologie***, Bucureşti.
206. ***Revista română***, Bucureşti.
207. ***Revista română pentru sciinţe, litere şi arte***, Bucureşti, 1862.
208. ***Revista Tinerimea română***, Bucureşti.
209. ***Românul literar***, Bucureşti.
210. Rudeanu, Gh.: ***Leacuri băbeşti***, în ***Şezătoarea***, vol. VIII-IX, Fălticeni, 1904-1905.
211. Sala, Vasile P.: ***Doină***, în *Gazeta poporului*, an. II, nr. 2, Timişoara, 1886, p. 5.
212. Sala, Vasile: ***Doine poporale*** *din giurul Beiuşului*, în ***Familia***, an. XXI, Oradea-mare, 1885, p. 295, 307.
213. Sala, Vasile: ***Doine şi hore*** *de la Drăgăneşti, în cercul Beiuşului*, în ***Familia***, an. XXVII, p. 78.

214. Sandu-Aldea, C.: **În urma plugului.** *Nuvele şi schiţe*, Institutul de arte grafice *Minerva*, Bucureşti, 1905.
215. Samuilă, Ioan: ***Doină***, în ***Tribuna***, Sibiu, an. III, nr. 76.
216. ***Sănătatea***, Bucureşti.
217. Sângeorzan, B. P.: ***Doine poporale de pe Valea Someşului***, în ***Familia***, an. X, p. 67.
218. Sbiera, I. G.: **Poveşti poporale româneşti**, Cernăuţi, 1886.
219. Schott, Arthur und Albert: **Walachische Märchen**, Stuttgart und Tübingen, 1845.
220. Scurtu, Aurel: ***Ciuperci comestibile***, în ***Universul literar***, an. XXI, nr. 18, p. 3.
221. Sevastos, Elena Didia Odorica: **Călătorii prin Ţara Românească**, Iaşi, 1888.
222. Sevastos, Elena Didia Odorica: **Cântece moldoveneşti**, Tipografia Naţională, Iaşi, 1888.
223. Sevastos, Elena: **Nunta la români**, Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1889.
224. Sima, Gr. al lui Ion: ***Busuioc şi magheran***, *poveste*, în ***Familia***, an. XIX, p. 171-172.
225. Sima, Gr. al lui Ion: ***Cântece poporale din Ardeal (Bucium-Poieni)***, în ***Familia***, an. XIX, 1883, an. XXI, 1885, Oradea-mare.
226. Sima, Grigore: ***Cântece poporale din Ardeal***, în ***Convorbiri literare***, an. XV, p. 230.
227. Sima, Gr. al lui Ion, ***Cântece poporale***, în ***Foişoara***, an. I, p. 43.
228. Slavici, Ioan: ***Ionea mamei***, în ***Albina Carpaţilor***, an. III, Sibiu, 1878, p. 67-68.
229. Şăineanu, Lazăr: **Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române**, vol. I-III, Bucureşti, 1900.
230. ***Şcoala poporală***, Gherla.
231. ***Şezătoarea***, Budapesta/Fălticeni.
232. ***Şezătoarea săteanului***, an. I, Târgu-Jiu, 1898.
233. Ştefănescu, Dobre: ***De albeaţă***, *descântec din Muntenia, pl. Teleajen, jud. Prahova*, în ***Şezătoarea***, vol. II, p. 86.
234. Ştefănescu, Dobre: ***Studii asupra literaturii populare***, în ***Lumina pentru toţi***, an. III, p. 413.
235. ***Telegraful român***, Sibiu.
236. Teodorescu, G. Dem.: ***Încercări critice asupra unor*** **Credinţe, datine şi moravuri** ***ale poporului român***, Tipografia *Petrescu-Conduratu*, Bucureşti, 1874.
237. Teodorescu, G. Dem: **Poesii populare române**, Tipografia modernă *Gregorie Luis*, Bucureşti, 1885.
238. Teodorescu, I.: ***Glosariu din Munţii Sucevii***, în ***Şezătoarea***, vol. V, Fălticeni, p. 105.
239. Tertescu, I. P.: ***Hore poporale de lângă Alba Iulia***, în ***Familia***, an. VI, Pesta, 1870, p. 583.
240. Theodorescu-Chirilean, S.: ***Credinţi relative la prevederea timpului***, în ***Gazeta săteanului***, an. XIV, Râmnicu-Sărat, 1897, p. 442.
241. Timuş, M.: ***Superstiţii din Ţara Românească, jud. Ilfov, com. Maia***, în ***Şezătoarea***, an. I, Fălticeni, p. 154.
242. Tocilescu, Gr. G.: **Materialuri folkloristice**, Bucureşti, 1900.
243. ***Traian***, Bucureşti.
244. ***Transilvania***, Braşov.

245. ***Tribuna***, Sibiu.
246. ***Tribuna pedagogică***, Bucureşti.
247. ***Tribuna poporului***, Arad.
248. Turturean, Ch.: ***Cântece poporale***, în ***Familia***, an. VII, p. 535.
249. Tuţescu, Şt. Şt.: ***Pagini din metafizica poporului român***, în ***Revista Tinerimea română***, vol. III, Bucureşti, 1900, p. 451.
250. ***Ţara nouă***, Bucureşti.
251. ***Ungaria***, Cluj.
252. ***Universul literar***, Bucureşti.
253. Viciu, Alesiu: **Glosar de cuvinte dialectale** *din graiul viu al poporului român din Ardeal*, extras în *Analele Academiei Române*, seria II, t. XXIX, Memoriile Secţiunii Literare, Institutul de Arte Grafice *Carol Göbl*, Bucureşti, 1906.
254. Viorescu, M.: ***Doine din Ardeal***, în ***Familia***, an. XXVI, p. 140.
255. Vlad, Ioan P.: ***Chiuituri poporale din giurul Sibiului***, în ***Familia***, an. VI, p. 127.
256. Vodă, Constantin: ***Doine poporale din Caraş-Severin***, în ***Familia***, an. XXVII, p. 7.
257. Voiuţchi, prof. dr. Em.: ***Despre superstiţiuni***, în ***Gazeta Bucovinei***, an. II, nr. 81.
258. Zanne, Iuliu A.: **Proverbele românilor** ***din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria şi Macedonia. Proverbe, zicători, povăţuiri, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme şi cimilituri. Cu un glosar româno-francez***, vol. I-IX, Editura Librăriei *Socec et Comp.*, Bucureşti, 1895-1903.

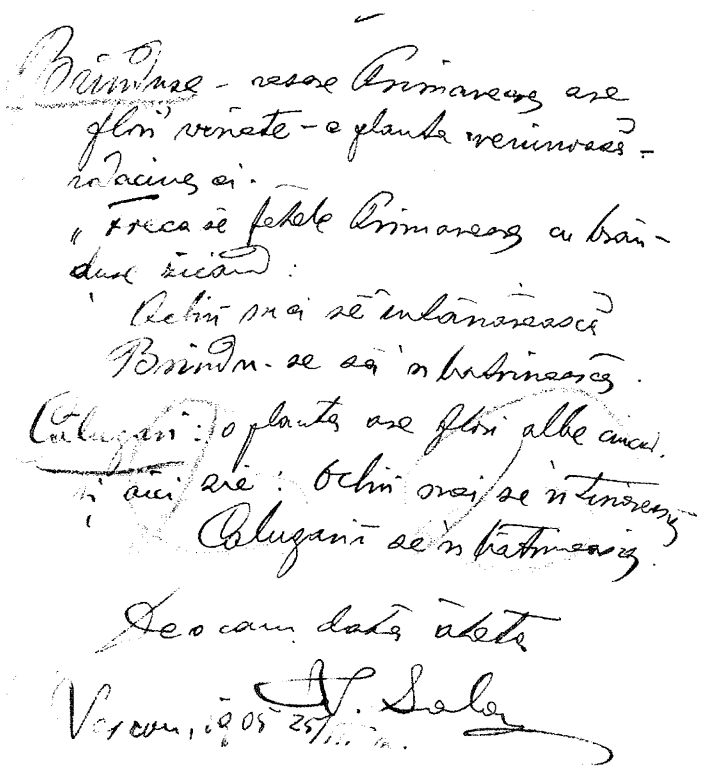

Cuprins

Cuvânt înainte 7
Notă asupra ediţiei 11
Indice - *Botanica poporană română* 15
Indice - Capitole din *Botanica poporană română,* publicate *antum/postum* 29
173. Garoafa 35
174. Gălbaza 41
175. Gălbiorul 43
176. Gheaba sau Opinticul 45
177. Gheaba-de-brad 47
178. Gheorghina 49
179. Ghimpariţa 52
180. Ghimpuşul 53
181. Ghiocelul 54
182. Ghiocelul-bogat 57
183. Ghisdeiul 59
184. Gladeşul 62
185. Golomăţul 64
186. Graşiţa 65
187. Grâul 67
188. Grâul-cucului sau Scânteiţa 92
189. Grâuşorul 94
190. Gula 95
191. Guşterariţa 97
192. Gutâiul 99
193. Hagima 103
194. Harbuzul 107
195. Hemeiul 111
196. Hodoleanul 115
197. Holbura 117
198. Holera 121

199. Hreanul 123
200. Hrenoasa 130
201. Hribul 133
202. Hribul-ţigănesc 136
203. Hrişca 138
204. Hurmuzul 140
205. Iarba-cânelui 142
206. Iarba-datului 144
207. Iarba-dulce 146
208. Iarba-fiarelor 148
209. Iarba-fierelor 150
210. Iarba-lui-Tatin 158
211. Iarba-mare 163
212. Iarba moroiului 169
213. Iarba-neagră 172
214. Iarba-roşă 175
215. Iarba-tunului 178
216. Iarba-turcului 181
217. Iarba-vântului 182
218. Iasomia 187
219. Iedera 189
220. Inărica sau Inişorul 193
221. Inima-pământului 197
222. Inul 200
223. Închiegătoarea 206
224. Închiegăţeaua 224
225. Jneapănul sau Iuniperul 209
226. Jugastrul 212
227. Laptele-cânelui 214
228. Lăcrimioara 222
229. Lăptuca sau Salata 228
230. Lâna-broaştei 231
231. Lemnia sau Sdravăţul 233
232. Lemnul-Domnului 236
233. Leul 242
234. Leuşteanul 243
235. Leuşteanul-broaştei 256
236. Licia 259
237. Liliacul 261
238. Limba-cucului 266
239. Limba-vecină sau Limba-cerbului 268

240. Lintea 271
241. Lipanul 274
242. Lipicioasa 278
243. Loboda 280
244. Losnicioara 284
245. Lucioara 287
246. Lumânărica 288
247. Lumineţul 293
248. Macul 294
249. Macrişul-iepuresc 303
250. Mama-pădurii 305
251. Matocina 308
252. Matruna 310
253. Mazerea 312
254. Mazerea-mâţei 316
255. Măcieşul sau Trandafirul-de-câmp 317
256. Măgheranul 326
257. Mălaiul-cucului sau Horjul 334
258. Mălaiul-mărunţel sau Mălaiul 336
259. Mălaiul-tătărăsc 342
260. Mălăieşul sau Turta-lupului 345
261. Măliniţa 347
262. Mălinul 352
263. Mălura 354
264. Mărariţa 356
265. Mărariul 358
266. Mărgăritărelul 361
267. Mărinul 362
268. Mărul 364
269. Mărunca 378
270. Măsălariul 381
271. Măslinul 386
272. Mătrăguna 389
273. Mătriciul 410
274. Mătura 412
275. Măturiţa 418
276. Măzereanul 421
277. Mâna-Maicii Domnului 423
278. Meiul-păsăresc 425
279. Merişorul 426
280. Mesteacănul 430

281. Mieduniţa 435
282. Mierea-ursului 437
283. Migdalul 440
284. Minta 442
285. Mixandra 450
286. Mohorul 451
287. Mojdreanul 454
288. Molidul 456
289. Morcovul 458
290. Moşmonul 460
291. Murul 462
292. Muşcata 474
293. Muştariul 477
294. Mutătoarea 479
295. Nalba 483
296. Nalba-mare 486
297. Napul 490
298. Navalnicul 493
299. Năutul 497
300. Neghina 500
301. Negruşca 505
302. Nemţişorul 507
303. Nevăstuica sau Narcisa 509
304. Nicoretele 511
305. Nucul 512
306. Nucuşoara 525
307. Ochişica 527
308. Ochiul-broaştei 534
309. Ochiul-mâţei 536
310. Ochiul-şerpelui 538
311. Odoleanul 542
312. Odosul 550
313. Oleandrul 552
314. Omagul 554
315. Opsiga 558
316. Orbălţica 560
317. Orezul 565
318. Orzul 567
319. Otrăţălul 572
320. Ovăsul 574
321. Paliurul 577

322. Palma-voinicului 578
323. Paltinul 581
324. Papucul-doamnei 588
325. Papura 590
326. Patlagina 592
327. Păducelul 597
328. Păducherniţa 602
329. Pădureţul 604
330. Păiuşul 605
331. Pălămida 606
332. Păltinelul 609
333. Păpădia 611
334. Păpurica 618
335. Păpuşoiul 620
336. Părangina 636
337. Părul 638
338. Părul-ciutei 642
339. Părul-fetei 645
340. Părul-zânelor sau Năgara 648
341. Păstârnacul 655
342. Păstrăvul 656
343. Pătlăgica 658
344. Pânişoara 660
345. Peliniţa 661
346. Pelinul 665
347. Peniţa 680
348. Pepănaşul sau Pepenia 682
349. Pepenele 685
INDICE - INFORMATORI, volumul II 691
BIBLIOGRAFIE, volumul II 697
CUPRINS 707